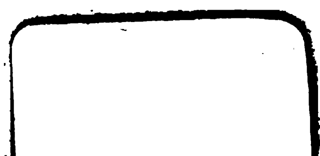

Aktstykker og Oplysninger

til

Rigsraadets og Stændermødernes Historie

i

Kristian IV's Tid,

udgivne ved

Kr. Erslev

af

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Tredje Bind 1644—1648

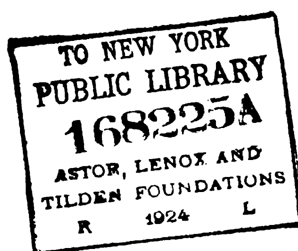
**Med Understøttelse
af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet
og det Kgl. danske Videnskabernes Selskab.**

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Universitetsboghandler G. E. C. Gad.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1888-90.

TO NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
168225A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1924 L

Forord.

Planen for dette Værk er nærmest paavirket af den Udgivermaade, der i den sidste Menneskealder er blevet saa ofte anvendt i Tyskland og paa hvilken Weiszäckers Deutsche Reichstagsakten og Koppmanns Hanserecesser er de bedste Exempler. Tanken har været at samle alle de aktmæssige Oplysninger, der findes om Rigsraadets politiske Virksomhed samt om Stændermøderne i Kristian IV's Tid, saaledes at der derved kunde faas et detailleret og korrekt Indtryk af Datidens Forfatningsliv.

Til den Ende er Stoffet ordnet om Raadets eller Stændernes Møder. Ved hvert saadant giver en indledende Oversigt Oplysning om Mødets Indkaldelse og Varighed, hvilke Raader, der har overværet det, Forhandlingerne og deres Resultat. Meddelelserne støtter sig helt igjennem til Kilderne, der anføres i Anmærkningerne[1], og følger ogsaa i Ordene Kilderne saa nær som mulig; de er fyldigere eller mere kortfattede, alt eftersom det omhandlede har større eller mindre Betydning for Raadets eller Stændermødernes Virksomhed[2]. Efter

[1] Angivelserne af Retterthingets Varighed er hentede fra Herredagsdombøgerne.

[2] Nyere Fremstillinger har jeg som Regel kun anført, naar de indeholdt fyldigere Oplysninger om

denne Indledning er ved hvert Møde in extenso aftrykt de vigtigste Aktstykker, især da Betænkninger, Bevillinger o. l. — Ved Slutningen af hvert Aar findes dernæst Oplysninger om Raadets Virksomhed udenfor Møderne, som Regel ordnet under Rubrikerne Indlandet, Fyrstendømmerne, Sverige og Udlandet[1]. I et Tillæg til hvert Bind af Værket gives i tabellarisk Form en Oversigt over, hvilke Raader der blev indkaldte til Møderne, hvilke der deltog i Domsafsigelser, underskrev Betænkninger o. l., og endelig slutter hele Værket dels med en Del Tilføjelser og Rettelser, dels med tre Registre, en systematisk ordnet Sagoversigt, en Ordliste og et Navneregister. Til allersidst er saa givet en Oversigt over Rigsraadets og Stændermødernes Karakter og Myndighed, ledsaget af en Liste over Rigsraadets Medlemmer i Kristian IV's Tid.

I de indledende Stykker er der overalt anvendt stor Knaphed og saa vidt mulig stor Koncished i Udtrykket. Hvor der i disse nævnes Rigsraader, er disse fremhævede ved at sættes med Løbeskrift[2]. Naar de her anførte Breves Dateringssted som Regel medtages, er dog allevegne, hvor Kjøbenhavn

---

det omhandlede, end jeg selv har fundet Anledning til at give. Dog har jeg undtagelsesvis stadig meddelt Henvisninger til de to Hovedværker om Kristian IV's Historie, Slanges og Fridericias. Enkelte højst ubetydelige Fejltagelser i den sidstnævnte Forfatters Arbejder har jeg udtrykkelig berigtiget, for ikke at volde senere Granskere Tvivl, om mine Opgivelser beroede paa Flygtighed. Slanges Fremstilling, hvis store Fortjenester ikke behøver at fremhæves, har jeg naturligvis oftere haft Lejlighed til at berigtige, og jeg hidsætter her en Liste over, hvor disse Rettelser findes: I, 7, 13. 70. 102, 106 f, 118. 122. 125, 135. 140. 147, 166, 183, 211, 214. 216, 229, 236, 237. 262, 263. 438. 439, 454, 461. 472, 474, 496, II, 3, 92, 382, 403, 413, 514, 563, 567, 595, III, 1, 42, 210, 413. Berigtigelser til Schlegels Bearbejdelse af Slange findes I, 3. 260, 438, 439.

[1] Jeg har ikke overalt været ganske konsekvent ved Indordningen under disse Rubriker; medens Raadernes Sendefærd altid er anført under »Udlandet«, findes Raadernes Forhandlinger hjemme med udenlandske Sendemænd snart under »Indlandet«, snart under »Udlandet«.

[2] Lige i Værkets Begyndelse er denne Regel ikke gjennemført med fuld Konsekvens.

forekommer som saadant, dette udeladt, medens det udtrykkelig er omtalt, naar et Brev helt savner Dateringssted.

Ved de in extenso aftrykte Aktstykker er ovenover angivet, hvor Brevet findes; er det bevaret i flere Gjengivelser, aftrykkes det efter den under A anførte. Ved Rigsraadsbetænkningerne er det opgivet, hvilken Raad der har skrevet Stykket. Det bør tilføjes, at hvad der i disse diplomatiske Oplysninger kaldes Original, ofte snarere burde kaldes: original Gjenpart; hvad der kaldes Kopi, er maaske oftere Koncepten, men jeg har kun anvendt dette Udtryk, naar Stykket ved Rettelser el. lign. bestemt har Karakter af Udkast. Ved Aftrykket af Aktstykkerne ligesom ved bogstavrette Citater er Retskrivningen blevet noget simplificeret, hvorved væsentlig er fulgt de samme Regler som i Udgaven af »Danske Kancelliregistranter 1535—1550« (se Fortalen til dette Værk S. VII—VIII); dog er undtagelsesvis i Kristian IV's egenhændige Skrivelser Kongens ejendommelige Retskrivning bibeholdt uden Ændringer. De egenhændige Underskrifter under Aktstykkerne er gjengivne uforandrede og udmærkede ved Kursivskrift[1]; derimod er der ved disse udeladt den staaende Tilføjelse »manu propria« eller »med egen Haand«, medens de faa Tilfælde, hvor denne Tilføjelse fattes, er noterede særlig[2].

Jeg har allerede i det lille Forord til første Bind af dette Værk udtalt mig om de Vanskeligheder, Udarbejdelsen har frembudt, og bragt min Tak til de to yngre Historikere, der har hjulpet mig ved Værkets Begyndelse. Af disse har Hr. cand. mag. H. V. Clausen desuden velvillig meddelt mig nogle Oplysninger fra det svenske Rigsarkiv, medens Frk. cand. mag. Anna Hude vedblivende har staaet mig bi ved Korrekturen,

[1] Underskrifter med staaende Skrift betyder altsaa: ikke egenhændige Navne. Man mærke, at Løbeskrift i Aktstykkernes Underskrifter saaledes betyder noget helt andet end Løbeskrift i de med Korpus trykte, indledende Stykker.

[2] Dog ikke ved Raaderne, af hvilke *Kristoffer Urne*, *Korfits Ulfeld* og *Hannibal Sehested* ikke bruger denne Tilføjelse.

og med lige Omhu og en stedse voxende Kyndighed gjort sit bedste for at gjøre Værket saa paalideligt som mulig. Helt igjennem har jeg ogsaa fundet den bedste Støtte i det af Selskabet nedsatte Tilsynsudvalg, Dr. phil. J. A. Fridericia og Rigsarkivar A. D. Jørgensen, ligesom Arkivsekretær Thiset efter Vane har ydet mig værdifuld Bistand ved Læsningen af utydelige Underskrifter eller Sondring i Registret mellem navnelige Personer. Ogsaa Rigsarkivets og Bibliothekernes andre Embedsmænd har dette Værk kostet megen Møje, medens Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet og det kongelige danske Videnskabernes Selskab har ydet Selskabet de store Summer. dets Udgivelse har kostet. Hvis det nu afsluttede Værk vil findes at have fortjent saa megen Velvilje og saa store Ofre, kan jeg ikke ønske det et bedre Skudsmaal.

Juni 1890.

Kr. Erslev.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie har den 15. Maj 1881 besluttet at udgive Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid ved Professor, Dr. phil. Kr. Erslev under Tilsyn af Bibliotheksassistent, Dr. phil. J. A. Fridericia og Geheimearkivar A. D. Jørgensen.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggjørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligger utrykte eller er mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes at Udgivelsen kontrolleres gjennem et af Selskabet nedsat Udvalg.

Selskabet har hidtil udgivet:

Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1879.

Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udgivne ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1—16 Hæfte (1632—1648 og 1596—1628). 1878—89.

Codex Esromensis. Esrom Klosters Brevbog, udgivet ved O. Nielsen. 1880—81.

Danske Kancelliregistranter 1535—1550, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1881—82.

Libri memoriales capituli Lundensis. Lunde Domkapitels Gavebøger, udgivne ved C. Weeke. 1884—90.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev. 1—2 Bind og 3 Binds 1 Hæfte. 1883—88.

Corpus constitutionum Daniæ. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende 1558—1660, udgivne ved V. A. Secher. 1 Bind og 2 Binds 1—3 Hæfte. 1887—90.

Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie, udgivne ved J. A. Fridericia. 1888.

Forretningsudvalgets Medlemmer er for Tiden: S. Gjellerup, Henry Petersen, A. Thiset.

1644.

Af Raaderne døde Rigsadmiralen Jørgen Vind 17 Juli; Embedet blev atter besat Aaret efter. I Raadet optoges i Decbr. Knud Ulfeld, Iver Vind, Jørgen Brahe og Frederik Redtz[1].

Januar. Raadsmøde i Odense.

Efterat Kongen 17 Decbr. havde faaet Underretning om Torstensons Indfald[2], befaledes det 19 Decbr. Raaderne med det forderligste at begive sig til Kbhvn.[3] I Stedet synes Raaderne at have samlet sig i Odense; en Del af dem skal have været stemte for et Forsøg paa Underhandling med Sverige, andre bestemt imod[4]. 28 Januar besluttedes det at afbryde den diplomatiske Forbindelse med Sverige[5]; 9 Febr. skrev Rigsraadet til det svenske Raad, at det til Trods for den Peder Vibe givne Resolution (af 10 Januar) dog ikke vilde undlade at foreslaa, at Stridspunkterne mellem Rigerne afgjordes ved et Grænsemøde i April af 4 Raader fra hver Side[6]. Det

[1] Slange nævner under 1645 (S. 1383) de fire ovennævnte samt Niels Trolle som optagne i Raadet. Dette har vel foranlediget Udgiverne af Egenh. Br. 1641—44 S. 543 Anm. til ogsaa at lade Niels Trolle blive udnævnt til Rigsraad i 1644, hvad der dog næppe er rigtigt; se under 1645.

[2] Fridericia II, 374.

[3] Sjæl. T. XXVIII, 117.

[4] Jfr. Fridericia II, 378.

[5] Jfr. smstds. 378—79.

[6] Koncept: Sverige (Svenske Acta VI, 128). Trykt særskilt med Datum 8 Febr. og siden oftere aftrykt (Regesta n. 8951). Underskrevet af *Korfits Ulfeld, Kristian Thomesen, Anders Bille, Jørgen Vind, Kristoffer Urne, Jørgen Sefeld* og *Hans Lindenov.*

svenske Raad svarede 2 Marts fra Stockholm, at Dronningen ikke vilde være uvillig til at gaa ind paa et Grænsemøde, forudsat dog at Svenskernes fri Fart og Handel gjennem Øresund forinden indrømmedes og ikke siden behandledes[1]. 23 Marts svarede det danske Raad, at Grænsemødet maatte stilles i Bero, da de fremsatte Betingelser var uantagelige[2].

22 Januar udskreves fra Assens en Dobbeltskat med Raadets Raad og Betænkning[3].

I Anledning af det fjendtlige Indfald forordnedes 5 Januar Rigens Hofmester og Admiral, Hr. *Korfits Ulfeld* og *Jørgen Vind*, til at have den højeste Inspektion i Sjælland[4], og paa samme Maade Hr. *Mogens Kaas*, Hr. *Kristoffer Urne*, Hr. Jørgen Brahe og Henning Valkendorf i Fyn[5], Hr. *Tage*

---

[1] Orig. med 9 Underskr.: Sverige (Svenske Acta VI, 129). Trykt (Regesta n. 8959).

[2] Svenske Acta VI, 133. Særskilt trykt; jfr. ogsaa Dania ad exteros Fol. H 3. Underskrevet af *Korfits Ulfeld*, *Kristian Thomesen*, *Jørgen Vind*, *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* (efter en Kopibog i Stockholm). Jfr. Egenh. Br. n. 398. Sml. Slange S. 1221—24, Fridericia II, 380. — 3 Febr. skrev Raadet fra Odense til Oberstlieutenant Frederik v. Buchwald, Ritmestrene Flemming Ulfeld og Niels Lykke samt Lieutenant Levin Bülow, at det havde modtaget deres Skrivelse om den svenske Generals Erklæring angaaende deres Liberation og formente, at den bedste Vej vilde være Udvexling mod svenske fangne Officerer, hvoraf allerede nogle var forhaanden (Sjæl. T. XXVIII, 148). Da de fire Fanger derefter meddelte Raadet Torstensons Mening om Udvexling, lovede dette (Gamborg 21 Febr.) at arbejde hos Kongen til, at Kommissarierne i Glückstadt fik Ordre til at befordre Udvexlingen (smstds. 153).

[3] Sjæl. T. XXVIII, 130—46. Kommissarier var Niels Trolle, Henning Valkendorf og Hr. Henrik Hvitfeld (samt for Jylland Hr. Axel Arnfeld), der skulde levere Skatten til Generalkrigskommissar Knud Ulfeld.

[4] Nærmere se Sjæl. T. XXVIII, 124. Jfr. Militairt Repertorium IV, 169; Fridericia II, 375.

[5] 1 Januar: Jydske T. XI, 111; sml. Jydske R. X, 349. — 31 Decbr. beskikkedes fra Odense Vincens Stensen og Stig Pors til Kommissarier i Langeland (Fynske T. V, 256). — 21 Febr. 1644 befalede Kongen fra Gamborg Borker Rud og Jost Frederik v. Pappenheim at være Generallandkommissarier i Laaland og Falster og have flittig Inspektion med alt. »Desligeste ville vi, at I handler

Tot og Hr. *Kristoffer Ulfeld* i Skaane[1]. Niels Krag, Erik Jul, Mogens Høg og Mogens Sehested i Jylland[2], samt *Hannibal Sehested* og Jens Bjelke i Norge[3]. 9 Januar befalede Kongen fra Assens de ovennævnte at handle med alle, være sig af Adel, gejstlige eller Borgerstand, hos hvem nogen Hjælp er at formode, om at yde Kongen Laan[4]. — 20 Januar begjærede R. Hofmester og Admiral paa Kongens Vegne i Rigens Raadstue, at alle vilde bistaa ham med frivillige Laan mod Rente fra Fredens Slutning[5].

med Adelen og Kjøbstæderne saavelsom Almuen smstds., at de i denne farlige Tid Borgerskabet i Nakskov ville til Hjælp komme med nogle Penge at kjøbe Stykker og Ammunition for til Befæstnings Fornødenhed smstds.« (Smaal. T. VI, 526). 24 Septbr. udgik fra Malmøhus en ny Befaling til Laaland og Falster om at lyde de to Kommissarier (Smaal. R. V, 237).

[1] Frederiksborg 24 Decbr. 1644: Skaanske T. VII, 46.

[2] Assens 30 Decbr. 1643: Jydske T. XI, 110. sml. Jydske R. X, 350, Sjæl. T. XXVIII, 126. — Da Mogens Sehested begjærede at forloves som Landkommissar i Nørrejylland for sin Svagheds Skyld, befaledes det 13 Septbr. fra Malmøhus *Gregers Krabbe* at betjene denne Bestilling (Jydske T. XI, 118), og 22 Decbr. fik denne Ordre til med forderligste at begive sig til Nørrejylland for dette Hvervs Skyld (Sjæl. T. XXVIII, 243). — 6 Septbr. 1645 bevilgedes det Niels Krag at forskaanes fra Landkommissar Bestilling paa Grund af Alderdom, »og en anden i hans Sted at tages« (Notits i Jydske R. X, 366).

[3] Sml. Sjæl. T. XXVIII, 126. Den *Hannibal Sehested* tidligere meddelte Tilladelse til at rejse ned til Danmark tilbagetoges 21 Decbr. 1643: Norske Rigsreg. VIII, 305; jfr. Egenh. Br. n. 374.

[4] Sjæl. T. XXVIII, 177; jfr. det aabne Brev af samme Dag: Fdg. efter Recessen Fol. Fiij.

[5] Jfr. Rektors Proposition i Konsistorium 22 Januar. Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, 341. — 19 Febr. befalede Kongen fra Gamborg Henning Valkendorf at modtage det Sølv og Guld, som Undersaatterne i Fyn af Adel, gejstlige og Borgere havde lovet at ville forstrække uden Rente (Fynske T. V, 274). 22 Febr. befalede Kongen fra Odense Jost Fred. v. Pappenheim at modtage det Laan af omtr. 1000 Lod Sølv, som Præsterne i Laaland og Falster vilde yde Kongen (Smaal. T. VI, 527). Jfr. Egenh. Br. n. 376, 377. Om Sølvforstrækningen i Norge jfr. Norske Rigsreg. VIII, 321. 325. 345, 347.

6 Maj. Herredag i Kjøbenhavn; ikke afholdt.

Herredagen udskreves 16 Decbr. 1643 [1], men blev paa Grund af Krigens Udbrud ikke afholdt.

19 Maj. Sjællandsk og laalandsk Stændermøde i Kjøbenhavn med forudgaaende Adelsmøde (1 Marts).

Efter eget Ønske sammenkaldtes Sjællands og Laalands Adel til et Møde i Kbhvn., hvor den 1 Marts rettede en Supplik til Kongen (*n. 332*), især angaaende et Stændermøde, og af Landekisten bevilgede Hjælp til Soldaternes Sko samt 20.000 Dl. til Kongen [2] (*n. 333* [3]). 8 April mindede Adelens Fuldmægtige atter Raadet om det ønskede Stændermøde (*n. 334*), og 22 April befalede Kongen derefter Hofmester og Kansler at forskrive Adelen i Sjælland samt et Udskud af Gejstligheden og Borgerskabet smstds. til et Møde i Kbhvn. (*n. 335*). Til Mødet, der udskreves til 19 Maj, indkaldtes ogsaa Stænderne i Laaland samt de fordrevne af Adelen [4].

Stænderne opfordrede 21 Maj de Raader, hvem Regeringen var betroet, til at udtale sig om Midlerne til Forsvar (*n. 336*); to af Raaderne, *Jost Høg* og *Gregers Krabbe*, forhandlede nu med deputerede af Stænderne, hvorefter Sagen atter henvistes til de enkelte Stænder. Adelen udtalte sig derefter 23 Maj (*n. 337*) om Sjællands Forsvar m. m. og bevilgede (*n. 338*) dels Pengeydelser efter hver enkelts Formue, dels maanedlige Afgifter efter Hartkornet samt af Rentepenge (dette dog først 25 Maj efter Paavirkning af de lavere Stænder). Præstestanden (*n. 339*) og Universitetet (*n. 340*) [5] bevilgede

---

[1] Sjæl. T. XXVIII, 111—12 (uden Liste over Raadet).

[2] 2 Febr. havde Kongen fra Odense befalet Niels Trolle og Kristen Skel at forstrække ham 20.000 Dl. af den sjællandske Landekiste til Hverving af et Regiment: Sjæl. T. XXVIII, 148. 27 Marts befaledes det dem at udbetale Niels Vind 1200 Rdl. til Hverving af et Kompagni: smstds. 179.

[3] Anført af Fridericia II, 375 med det urigtige Datum 11 Marts.

[4] Jfr. *n. 336*.

[5] Jfr. Matzen, Kbhvn. Univ. Retshist. I, 324, 341—42.

Pengeydelser, ligeledes saavel Helsingør (*n. 342*) som Sjællands mindre Kjøbstæder (*n. 343*), medens Kjøbenhavn afslog at give noget under Henvisning til de af Staden udrustede Skibe og andet[1] (*n. 341*)[2].

25 Juni tilskrev Kongen Rigens Hofmester, *Jørgen Vind*, *Hans Lindenov* og 7 andre Lensmænd, at det »i seneste Stændernes Forsamling her i Kbhvn. af alle samtlig er blevet begjæret at maatte ransages og inkvireres, om de trende Kontributioner, som enten af Adelen eller andre 9 Septbr. 1638, 29 Novbr. 1641 og 22 Juli 1642 er blevet bevilget af deres Gods eller Rentepenge til Landets bedste og Defension at skulle udgives, eller ogsaa er blevet til samme Tider paalagt og befalet til den Ende at skulle indsamles, er blevet efter Bevilling og Befaling ogsaa rigtig til Kommissarierne leveret«. Kongen havde hidtil ingen vis Efterretning om, at de tilskrevne havde ydet Kontributionerne dels af deres eget, dels af de i deres Len boendes Gods (for Hofmesterens Vedkommende af Borgerskabet og Kongens Tjenere i Kbhvn.), hvorfor han nu befalede dem at erklære sig herom og indbetale mulige Restancer[3].

---

[1] Magistraten vedlagte en Specifikation over Stadens Udgifter; Hovedposterne er:

Et Kompagni Soldater paa 157 Mand	18.544 Rdl.
Skibe udrustede	94.500 —
Befæstningsværket	22.800 —
Strandvagt og anden Vagt	34.250 —
i alt	170.094 Rdl.

[2] Den hollandske Resident Krakov omtaler disse Bevillinger i Indberetning fra Helsingør 12 Juni: Allenske Sager n. 14.

[3] Sjæl. T. XXVIII, 186. Allerede Dagen efter erklærede *Jørgen Vind*, at han havde betalt til Kommissarierne i Skaane Hr. Henrik Hvitfeld og Gunde Rosenkrans 1638 $^{21}/_{11}$ 239 Rdl. 80 Sk., 1642 $^{26}/_{6}$ til Gunde Rosenkrans 179 Rdl. 17 Sk., 1642 $^{23}/_{2}$ til samme 199 Rdl. 94½ Sk. 3 Pen.; om der resterede noget, kunde bedst oplyses af Kommissarien Gunde Rosenkrans for den skaanske Adels Vedkommende (Orig.: Kanc.). 15 Juli afgav Jost Fred. v. Pappenheim fra Aalholm en vidtløftig Oversigt over de indkomne Beløb (Orig.: smstds.); ligeledes Wentzel Rotkirch, Antvorskov 28 Avgust (Orig.: smstds.).

332. Adelens Supplik, 1 Marts.

A. Orig.: RR. n. 63, VIII. B. Kopi: smstds. VIII a. C. Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 51.

Stormectigste hoibaarne konge, allernaadigste herre. Paa eders kong. mat^{s} naadigste begiering ved eders mat^{s} tro mend oc raad at komme eders mayt. oc voris fæderne rige til hielp oc undsetning med hvis sølf oc guld vi kand hafve at aflade, vi eders mt^{s} tro undersatter af adel her i Sielland udi eders mt^{s} fraverelse af eders mt^{s} tro mend oc raad hafver verit begierendis at motte forskrifvis. Hafver det almindelig rye oc raab ofver voris stand vuldt oc uomgengelig gifvit os aarsage til, at vi først for eders kong. mt., siden en hver stand her i rigit kunde vere erklærede, anseendis, naar eftersøgis, i sandhed skal befindis oc bevislig giøris (den menige mand at exercere oc bevehre) af os atskillige gang ved voris fuldmectige ifrig hafver verit søgt oc nogle gange om anholdet (som dog nu beskyldis det at hafve afvergit, til med giort vergeløs), mens er os altid blefven afslagit, oc vi i saa maader uskyldeligen beskyldis oc af andre stender liggis for had, ille tiltalis oc eftertalis, befryctendis anden uleilighed der ud ofver at motte entstaa, som disse tiders tilstand ille skulle kunde taale. Søge derfor eders kong. mt. som voris fæderne lands fader underdanigst om naadigst hielp oc bistand stenderne her efter som hid indtil endrectige motte conserveris oc ingen tilstedis den anden at gifve aarsage til nogit, ded ringeste sig vere kunde, som had inbyrdis kunde opvecke, eftersom eders kong. mt^{s} oc voris fædernelands conservation bestaar i voris indbyrdis enighed. Saadant at faarekomme, om eders mat. sig naadigst ville lade befalde oc eders mt^{s} tro mend oc raad befant det raadeligt oc gafnligt, bade vi underdanigst oc gierne, stenderne af geistligheden oc borgerskabit motte forskrifvis, at vi fortrovlig vis samptlig kunde conferere oc i saa maader al huldskab oc troskab indbiurdis imellem os kunde søgis oc stiftis, tilmed hves denne tids tilstands fornødenhed udkrefver, desto velvilligere hos dennem hafvis oc til veye bringis. Som oc dette land er paa folck mest bloet, da, hves de andre provinciers tilstand det kunde taale, bade vi i lige maade underdanigst oc gierne for indfald skyld (hvilcket Gud naadeligen afverge), voris heste til landsens defension her i landet motte forblifve oc dem til undsetning for landsens storhed skyld, som er flux vitløftigt, nogle dragoner motte til ordineris. Ellers er at be-

frycte, det ville falle rytteriet for besverligt at ombattere det gandske land. Hves oc befantis Danske sig at præsentere, dychtige for de charger, de søge oc om anholde, at de da for de fremmede dem motte niude. Eders kong. mt. sig naadigst oc ville lade befalde, at Sielland motte delis i visse parter, hver part tilforordnis sin commissarius, der ved absolut commando saa motte forse sin anbetroede part, som hand siden eders mat. oc sit fæderne rige ville ansvare; til hves fornødenhed at landet maa bevehris, oc dersom saa hastig i en il gewehr icke kunde bringis til veye, formoder vi hos borgerne i kiøbstederne imod forsickring oc betaling i sin tid en stor andel kand kommis af sted; at den gemen mand officerer maa settis, der ere forfarne dem nogit at dressere oc anføre, om dertil kom. Denne voris underdanigste supplication oc angifvende af eders kong. mt. efter medfødde oc sedvonlige naade oc mildhed af os hans undersatter i naade at maa optagis, ere vi paa det allerunderdanigste begierendis, erbiudendis os allerunderdanigst med al troskab oc plictskyldig lydighed som troe undersatter i al faarefallende leilighed at vere oc lade os finde, som vi underdanigst ere plictige. Hafniæ den 1 martii 1644.

O. B.[a] *F. Parsbergh. N. Trolle. Christen Skiel As. Henrich Ramell. Axel Jul Iffwerszen. Oluff Brockenhuus. Otte Skieel. Oluff Daa. Hendrich Lindenou. Henrick Tott. Stehen Bech. Wenntzell Rotkirch. N. Wind. Køne Jochim Grabow. Jørgen Roszenkrantz Hs. Woldemor Daa.*

333. *Adelens Bevilling, 1 Marts.*

Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 54.

Eftersom Christen Skiel for os hafver angifvet, hvorledis voris bevilgede soldatter schulle hafve slit deris schoe op och hafver ingen penge at kiøbe sig ny for, saa hafver vi hannem samptligen ombedet, at hand af landekisten ville gifve hver soldat en rixdaller, hvilchet hannem i hans udgift schal got giøres. Disligeste eptersom hand hafver faat kongl. mayt[a] missive at levere rigens hofmester 20.000 rdlr. af landekisten, saa der som der iche staaer raad thil at holde dennem lenger, saa hafver vi sambtygt, at hand schal lade samme penge verre følgagtig. Och som hand nu i alles

a C: Otte Brahe Stensen.

voris nerverrelse hafver sagt sig fra iche lenge at ville hafve med voris soldatter at bestille, end hand hafver penge i landekisten thil dennem at besolde, saa dersom der iche giøres anordningh, at de kand faa deris underholdingh endten ved penge, commis eller i andre maader, da schal hand derfra epter hans begieringh verre endtlediget. Hafniæ dend 1 marti anno 1644.

334. Adelens Fuldmægtige til Raadet. 8 April.

A. Orig.: RR. n. 53, IX. B. Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 52.

Eftersom adelen af os underschrefne hafver verrit begierendis at ahnholde om svar paa voris underdanigste supplication til kong. mayt., som vi til her cantseler ofverleverede den 1 marty sidst forleden, (hvilcket mueligt formedelst hans kong. mayt[s] rexe och anden rigens victige bestillinger ehr blefven forhindret), da er voris gandsche venlig ahnmoding til rigens høivise raad, som fædernelandet och dets regiering, forsvar och maintination fornemelig med høistbemelte hans kong. may. at forvalte hafver verit betroet, at efterdi voris fiende med stoer ifver och aarvogenhed sig dagligen bemøyer at bemectige sig disse faa beholdne lande, och er at befrycte faren at verre nermere, end vi kunde tenche, heldst naar fienden och hans alliertis skibe kommer i søen, om, ded Gud forbiude, de fich ofverhaand, de dog for Guds och de arme betrengdte och forlatte undersaatters skyld i Judland och Skaane och for alles voris fellids velferdts skyld ville med det første tenche paa thienlige middel, hvorved disse faa (af Guds naade) beholdne øer kunde conserveris, at de iche som den anden største part af cronen schulle blifve fienden til del, anseendis, at dersom vi nest Guds naadige hielp kunde forvare disse endnu beholdne lande, var der forhaabning i sin tid at faa de andre erobrete, dog gandsche øde och udplyndrede lande igien, mens dersom fienden (hvilcket Gud for sin barmhiertigheds schyld naadeligen afvende) blef Sielland eller de andre øer mectig, er at befrycte, at gandsche Danmarch med regalia sampt fattige folckes gandsche formue (som hid er fløttet) fra alle hiørner, skulle vere tabt och aldrig, enten herrer eller knect til goede, mere bringis til veye, mens vi alle udi største ælendighed med hustru och børn schulle tvingis under ded svendsche aag. Er derfore høieligen fornøden, at vi med ifrighed griber verchet an och med alfvor tencher til at forsvare voris

fæderne land sampt hustrue och børn for saadan fiendlig och daglig formodendis indfald, hvorpaa ey tvilis, enhver dansche mand baade ædel och uædel jo med villighed gierne sig til schal beqvemme, naar de derom med lempe blef anmoedet, och siunis nu som tilforne ingen bedre middel til saadant at stille i verch (dog ded er megit sildig tagen), end at fuldmectige af alle stenderne kunde med ded allerførste forschrifvis, som tillige kunde tenche paa nogen tienlige middel, at vi for fiendens indfald och ofverraschelse kunde vehre forsichret. Ded er dog at befrycte, at disse smaa och snefre lande, som [!] af saa ringe formue schulle kunde udstaa en langvarendis krig, men at vi i lengden schulle consumere os sielf. Gud allermechtigste gifve lyche och velsignelse til alt ded, voris kierre fæderne land kand komme til conservation och bistandig fred och rolighed, och eftersom der er periculum in mora, understoed vi os for denne formodende och ofverhengende fare skyld eder som landsens fædre och betroede mend herom at ehrindre, ey tvilendis, at ded jov af eder i saa goed en mening blifver optaget, som ded af os ringe, dog troe dansche mend och patrioter er skrefvit. Datum Kiøbenhafn den 8 apr. 1644.

Christen Skieel As. *Otte Skieel.*

335. Kongen til Hofmester og Kansler, 22 April.

Sjæl. T. XXVIII. 183.

V. s. g. t. Eftersom os foregifves, at nogle af adelen saa vel som borgeschabet i nogle af kiøbstederne der i vort land Sieland sig beklager, at det land skal være saa meget blot af soldatter och folck thil at forsvares med, saa och den strandvagt, som med bønderne forrettes, icke at være saa beschaffen, at mand synderlig derpaa kunde sig forlade, och derfore underdanigst begærer tienlig middel imod den øyensiunlig fahr, som de udi bestaar, at motte betenckes, saa och i synderlighed, at stænderne maatte forsamles och høres, om noget fæderneland thil beste betenckes kunde, saa och formanes af yderste magt at komme landet i denne store fare til hielp, daa bede vi eder och naadigst ville, at I strax och med det allerførste, mueligt ehr, til vor kiøbsted Kiøbenhafn forschrifver adelen och et udschud af geisligheden saa vel som borgeschabet i forschrefne Selland och da efter deres egne begering

fornemme, hvad enhver kunde formaae thil landsens defension til veye at bringe. Af kongl. mayt[s] orlugsschib Threfoldighed den 22 april. anno 1644.

336. *Stendernes Indlæg, 21 Maj.* Orig.: Kanc.

Eftersom alle stenderne udi Sieland och Laaland saa och nogle andre goede mend, som sig der udi opholder, her udi Kiøbenhafn at moede den 19 may nerverende aar at deliberere och ofverveye de beste och thienligste middel til federne landes conservation udi denne besorgelig och for oyen strebende farlige tids thilstand, ehre forschrefne, da efterdi saadan omsorg och omhyggelighed mest competerer de goede herrer, som regieringen af kong. mayt. naadigst er betroet, dennom och best er bevist, hvor udi voris forse bestaar, och hvad mest der udi desidereris, hvorfore stenderne samptlig paa det venligste ehr begierendes middel af dennom at maatte foreslaaes, som til saadan conservation thienligst kand vehre, och nogen af de goede herrer at forordnes med os der udi at deliberere, saa ehr iche at thvile, en hver jo der udi presterer, saa vit mueligt kand vehre, hvem som det allerede iche giort hafver; hvor paa vi ehre de goede herrers resolution venlig begierendes, och at denne voris anmoding udi den beste mening maatte optages. Actum Kiobenhafn den 21 may anno 1644.

Otto Brahe. Frederich Redtz. Henrich Huittjeldt. Frederich Rantzow. Niels Trolle. Vincendz Bille. Christen Skiel As. Mogens Seestet Wenntzell Rotkirch. Oluff Brochenhuus. Melcher Oldellandt. Gunde Rosenkrandtz. Henrich Ramell. Oluff Daa. Hendrich Lindenow. J. Gerstorff. Erick Rosenkrantz H. Knud Paslich. Jørgen Rosenkrandz Hs.

Jesper Brochmand D. Lauritz Mortenson D[a]. *Claus Plumh. Jacob Reinholtt*[a]. *Michel Hansen.' Hansz Nickellsen Lund D.*[a] *Hans Nansen*[a]. *Lauridts Christenszen. Hans Christenszen. Erich Nielsen. Mogens Rache. Envold Nielson. Valentin Christ. Petrus Langius. Fridericus And. Klynius. Jacobus Petri. Hieronymus Knoff. Martinus Claudius.*

337. *Adelens Erklæring, 23 Maj.* Orig.: Kanc.

Eftersom kong. mayts. vor allernaadigste herre hafver ved sine troe mend och raad ladet ridderschabet och et udschud af

a Har ikke tilføjet: med egen Haand.

geisligheden och borgerschabet forschrifve til den ende, at paa alle middel och veye kunde delibereris och betenchis, hvorved voris kiere fæderne land kunde undsettis och til nødvendig defension och forsvar hielpes och mainteneris, som velbemelte rigens raads schriftlig indleg vitløftigere indholdte, saadant (voris betrengte fæderne land til tienniste) at stille i verch, hafve tvende af Danmarchis riges høigvise raad med nogle deputerede af hver stand veret forsamlede, och eftersom da blef forabscheidet, at de deputerede af hver stand i ser schulle convocere de andre af deris middel och først deliberere, ved hvad middel penge eller proviant kunde bringes til veige at undsette floden med, och siden tenche, paa hvad maner Sielland kunde til lands conserveris, om (ded Gud naadeligen afvende) floden lide nogen merchelig schade enten af fienden eller storm och uveier. Til hvilchet at stille udi verch vi efterschrefne af adelstanden hafve den 23 maii 1644 veret forsamlede och os derpaa saaledis for vores personer erklerede, som efter følger, ville dog alting til kong. mayt[s] och Danmarchis riges høigvise raads consens och videre goede betenchende hafve henstellet.

1. Ville vi, foruden ded vi udlofvede den 1 marti sidst forleden, endnu forstreche kong. mayts. och voris fæderne land til floedens underholding, eftersom en hver af sin formue kand afsted komme, hvorpaa lefveris medfølgende register.

2. De middel, som Sielland (nest den allerhøiestes beschermelse kunde conserveris ved) efter de middel, som nu forhaanden ere, siunes os, nest enighed, huldschab och fortrovlighed, at ald døgtig mandschab, som er ofver atten aar, blef bevehret med hvis gevehr en hver efter sin formue kunde afstedkomme, och i 50 eller mere compagnier fordelt, hver compagnie med en lyttenant, en capitein d'armes, trei sergenter och trei corporaler forset och hver søndag, efter predichen och ald gudstienniste var fuldendet, excercerit, och saa motte giøres goed ordinans, hvor en hver schulle hafve sin allarmplats at møde med sit gevehr, nar noget paakom, och dersom saadant (landet til tienniste) schulle stilles i verch, ville landet delis i vise quartaler (som tilforn i voris forfædris tid sched ehr), paa det, dersom fienden giorde landgang, da det folch af de andre quarterer at secundere dem, som blefve indfalden, och da tillige at gaa paa fienden och staa med hinanden

for en mand, och siden visse commissarier der ofver forordnis, som efter rigens høigvise raads betenchende kunde med goed deliberation stille alt dette i goed ordre, tillige med en, som schulle hafve general commendo ofver alt dette folch och dem anføre, nar behof giordes. Hertil schulle underdanigst hoes kong. mayts. anholdis (efterdi voris landekiste ved forstreckning til verbegelder er fast tom), at hand af kongelig gunst os derfor it compagnie eller tov af ded gamle regiment, som hafver nu ligget her i riget en tidlang, kand sproget och derfor vide best at omgaaes med almuen, ville forunde, at mand nogle af de eldste och beste soldater der af kunde bruge til officerer, hans kong. ma. os och naadigste til landsens defension ville bevilge, at de paa cronens och geistlighedens udschrefvene soldater motte herudi landet forblifve saavelsom och adelens udschrefvene knegte (efter den slutning, adelen der om giort hafver, der de dem at udschrifve bevilget), och til lande vern motte henleggis paa de steder, mest fornøden kunde eragtes.

3. Vi tviler iche paa, at kong. mayts. och rigens høivise raad, som ved voris ringe tilstand och hvad middel af disse smaa beholdene lande kand bringes til veye, jo betencher de beste och tienligste middel, at vi kunde uden for stoer spot och schade naa den ønschelig fred, efter som vi iche lenge kand udstaa denne svare krig, som vi føre i vore egne lande, med mindre Gud af sin barmhiertighed ved andre potentaters diversion sender os undsetning, at vi kunde underholde folchet paa fremmede steder, mens er at befrøchte, at vi consumerer os self, eftersom her er aldelis ingen nering, mens daglig udgift och besvering i mange maader, och joe lenger krigen varer, jo dybere schade och tab gerader riget och des indbyggere i, och vi aldrig kand forhverfve ded, som vi saaledis daglig taber och setter os tilbage. Actum Hafniæ ut supra.

O. B[a]. *Frederich Redtz. Henrich Huittfeldt. F. Parsb. Vincendz Bille. Christen Skiel As. Niels Trolle.*

338. Adelens Bevillinger, 23—25 Maj. Orig.: Kanc.

Eftersom dend 23 may 1644 er ved tvende Danmarchis riges raad och nogle deputerede af alle stenderne her i rige[t] delibe[re]ret om hvis middel mand kunde bringe til veie at undsette floden

a ○: Otte Brahe.

med for visse restitution och betalling, naar vorris kiere federnelland kommer i fredelig tilstand, desligeste om middel at underholde saa mange officerer, som kunde exercere almuen her i Siel-land och denom anføre, naar behof giordes, efterdi geworben folch at bringe til veie ere mange vanscheligheder hoes och enddaa flere dem at underholde, daa hafve vi os underschrefne, som tilstede var, derpaa resolverit, som efterfølger, dog med de vilckor, at de andre, som til landsens beste burde lige ved os paa adtschillige tider at hafve contribuerit, ville erlegge hvis de kand med restere, och siden lige ved os andre hielpe floden och fædernelandet, at lasten iche alene altid schal henge paa dend villige, desligeste och paa ko. ma[s] naadigste revers, at saadant iche af os som en debitum, mens en goedvillig hielp til vorris betrengte fædernelands tienniste er bevilget. Och epterdi en part af os hafver ringe middel til dete udlofvede at bringe til veie uden enist och alene at laane och opberge paa dend sæd och avfl, mand med Guds hielp forventer af jorden, ere vi underdanigst begierrendes, at saadant motte hafves i agt, eftersom nu denne gang vorris herre och konge och fæderneland at undsette gaar os saa nær, at neppe med det andet til vorris egen och mange voris landflychtige venners underholding, saa och anden daglig och fornøden udgift os paaganger, sambt vorris rostienniste kand med tilkomme, och ville vi da paa for[no] vilckor forstreche til flodens fornødenhed inden Johanni, enhver som her nedenfor findes med egen hand anteignet.

Vil jeg i penge och vare forstrecke femhunder sp. dl. *O. B.*[a] — Udie korn och proviant vil jeg forstreche femhundrede rixdaller. *Frederich Redtz.* — Vil jeg i aldt underdanighed forstreke et demants smycke medt halfanden hunder demanter udi, kostet mig self ungefer vedt sexsten hunder daller rix, thil s. Hans dag at lefve[re]. *Falck Lycke.* — Vil jeg udi penge eller vare forstreche trei hundrede richs daler. *F. Parsb*: — Foruden de 1000 rixdaler, jeg den 1 martii sidstforleden udlofvede, oc de penge, som jeg til officererne at besolde nu bevilger, vil jeg til floden forstrecke fem hundrede rixdaler i penge oc ædendis vare [b]til samen foruden af rentepengene 1650 r. daler[b]. *Christen Skiel As.* — Vil forstrecke tho lester kiød liggendis udi Malmø, foruden hvis jeg tilforne forstreckt hafvir, som beløber sig saa ner 4000 rd. *Henrich Huittfeldt.* — Vil jeg forstrecke it kaaber styck, veger 6½ skippund ungefehr, som ligger udi

a ɔ: Otte Brahe. *b* Tilføjet.

Elsenner, item 30 tønder kiød, som skal leveris her i byen. *Frederich Rantzow.* — Vil forstrecke 40 tønder kiød liggendis i Malmøe, saa frembt de icke allerede af proviantmesteren, mig dog uvitterligt, ere annammede. *J. Gerstorff.* — Vil jeg underschrefne forstreche et half hundred rdlr. udi vare eller penge. *Vincendz Bille.* — Vil forstreke 24 tønder kiød och maasche mere, saa frembt det ey allerede af proviantmesteren er anammit, som mig er uvitterligt. *Gunde Rosenkrandz.* — Vil jeg underschrefne thil rigens defension bevilge och forstreke inden forschrefne thied threhundrede rixdaller udi penge och goede brugelige vere. *Mogens Seestet.* — Jegh underskrefne af ein lest bygh, jegh hafver ladet føre til Malmø, vil gierne gifve den halfve lest. *Christiann Erichssenn.* — Vil jeg underschrefne forstrecke it hundrede rixdaler eller sølf i stedet, foruden hvis jeg til udredning udi it orlog schib anvend hafver och endnu paa trei maaneders tid videre at udrede erbiuder. *Melcher Oldellandt.* — Efterdi at mit guodts er mig altsamen fraathagen af finden, kandt jeg inthedt bevilge, som jeg medt rette burde, mens 4 paar øgxsen vil jeg gifve derthil, som her Christoffer Ulfeldt hafver annamdt. *Gabriell Krusze.* — Vil jeg forstrecke paa det underdanigste til hans kongl. mayt. och kronen udi penge och vaare fem hunderede specie dalere. *Wenntzell Rotkirch.* — Vil jeg underschrefne underdannigst forstrecke til hans kong. mayt. udi rede penge och vaare fem thusind rigs daler. *Joest Høeg.* — Vil jeg underdanigst forstrecke til hans kong. may. och cronen udi rede penge, sølf och proviant fem tusinde rixd. *Corfitz Wllffeldt.* — Vil jeg underthanigst forstrecke til hans mayt. och cronen udi sølf, penge och vahre trei tusind ritsdaler. *Ch. Thomesen.* — Foruden hvis jeg af midt gods udi Laland och Fyn lige vid andre der holder, hvis bevilgit er, vil jeg underdaanigste strax udi sølf och vare forstreke nu strax it thusind thov hundrede och halftridisindstyfve rix daller. *Gregers Krabbe.* — Schal af mig underskrefne blifve forstracht til hans kongelige may. och kronen udi rede penge och vaare halftrede thusend r. daler. *Hanns Lindenow.* — Med forstreckening thil k. m. saa och udredding udi it orlovg skib vil jeg udlegge ofver fire thuosinde rdr. *Jørgen Wind.* — Eftersom jeg sidste gang mig med andre af adelen blef anmodet om forstregning i denne farlige tid, da hafver jeg efter rigtig bevis forstrax 500 rix daler udi øxen, och om endschiønt enhver bevist er, min formufve vel ringe er, eftersom jeg hverchen hafver jordegods eller mange penge paa rente, mens daglige stor udgift, vil jeg dog endnu med det allersnareste i penge eller vare forstreche it hundrede rixdaler eller vel noget mere. *Oluff Brockenhuus.* — Eftersom jeg underdanigst hafver forstracht til kong. mayt. øxen, som sig kand bedrage ofver 800 rdr., saa och spenderit paa sckibudredning for min person ofver 1500 rd., derforuden och udlofvit 300 rd. til it antals folkis verbung udi Sckaane, jeg och hafver mist ald min formue paa en ringe ting ner, som jeg her udi Sielland hafver beholdit. da kand jeg icke herudi noget videre bevilge, som jeg dog gierne udi ald underdanighed gierne vilde efterkomme. *Stehen Beck.* — Enhver des vehre er

nock vetterlig, at alt met jorregots er udi findens vold. penge hafver jeg ey heller, mens maa meg tel min med hustrue och børns stohre nøttørftighed bevelges af hvis jeg hafver at krefve tel hofve, 2000 rdr., vel jeg gehrne deraf gifve 500 rd., jeg siger femhundered rd.; [a]hafver lefvered udi Hallemsted korn och øxen for 1301 rd., noch blie och jern udi Christianstad for ofver 1200 rd., foruden hvis korn, som der er lefvered; beløber saa dette, som er forstregt, 2501 rd.[a] *Jockom Beck.* Eftersom jeg for korte thid siden hafver forschat hans maiestat baade y øxsen, korne och andet, som beløber sig ved et thusen daller, hvorfor jeg ike nu kand bevelge merre, efterdi jeg hafver meste met guos y Jull. och Skane. *Elene Rud s. Jørgenn Grubbe.* — Af min ringe formue vil jeg underdanigst forstreche hans mayestet udi vare 100 rigsdaller, [b]som til sanchte Hans dag udi Nedsted skal blifve lefvere[b]. *Elizabett Daa.*

Til at underholde de officerer, som almuen schal exercere, ville vi i lige maader, dog paa kong. ma[s] naadigste revers, som før er meldet, och de andre for[ne] vilckor (hvoriblant och schal regnes, saa fremt de andre rigens stender i lige maader dertil ville hielpe) erlege af hver tonde hartkorn 3 ß dansche monatlich, beregnet hver maanet til 32 dage, alting epter sedvanlige rostiennistes thaxt anslagen, hvortil vi ville en extract af vorris jordebøger ofver alt voris siellandsche jordeguods indlegge inden Johanni førstkommendes til landtcommissarien herudi landet, som pengene schal hertil af lensmendene oppeberge och uddele. Denne udgift saaledis at begyndes dend 1 junii och continuere indtil Micheli førstkommendes, alt under di bøeder och paa dend maner, som udi Ottense 1638 och paa andre steder och tider siden er sluttet och bevilget. Actum Kiøbenhafn ut supra.

Otte Marsuin. O. B.[c] *Frederich Redtz. Henrich Huittfeldt. F. Parsb. N. Trolle. Vincendz Bille.* Af hver tønde korn i jordegodts gifver jeg underskrefne, som forskrefvet staar: *Christiann Erichssenn. Wenntzell Rotkirch. Christen Skiel As.* Disse 3 ß af hver tønde hartkorn bevilger jeg paa min brodersøns vegne: *Jørgen Krussze. Stehen Bek. Lisabet Lunnge sl. Palle Rosenkrandzis. Elene Rud s. Jørgenn Grube. Meye Rosenkrantz s. Otte Brahe. Elizabett Daa. Dorrethea Daa. Edell Roszenkrandz s. Gabriell Laxszmandsz. Liiszebett Biilde salig Szijuerdt Bekes. Frants Lycke. Lauge Beck.*

Efterdi menige stender sig beraaber paa adelstanden, at ville gifve lige ved dem af deris penge, da paa det dette høynødige defensions verck ike skal blifve beliggendis for und exempel skyld,

a Tilføjet i Randen. *b* Tilføjet i Randen. *c* ɔ: Otte Brahe.

hafver vi underskrefvene foruden de 3 skilling af hver thønde hartkorn en half ort af hver hundrede speciedaler monatlig bevilliget af hvis penge vi hafver udestaendis paa rente offer vor gield, och det at continuere paa for^{ne} 4 monaters tid. Actum Hafniæ 25 maii 1644.

Niels Trolle. Dette bevilger jeg och af di penge, jeg har faaet och faar rente af: *O. B.*[a] *Frederich Redtz. Corfitz Wllffeldt. Ch. Thomesen. Henrich Ramell. Jørgen Wind. Joest Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Wenntzell Rotkirch. Fredrich Parsb. Dorretthe Daa. Stehen Beck.* — Kandt inthedt gifve, mens jeg gifver sielfver mange renthepenge udt arligen. *Gabrill Krusze.* — Af de penge, jeg hafver paa rente, vil jeg oc gierne lige ved andre gode mend contribuere, saa vit jeg kand hafve nogen rente at forvente; mens nogle staar i Jylland hos got folck, som hafver mist alt deris gods oc hafve aldelis intet i de andre lande beholden; deraf kand jeg intet gifve, eftersom jeg aldrig vil begiere nogen rente af de got folck, saa lenge som fienden har verit landit mectig. *Christen Skiel As.* — Af die penge, jeg och mine børn hafver paa rente, vil jeg gerne lige vid die andre af adel contriboerre af, saa vit jeg faer nogen rente af, men den største pardt af voerre penge staer hoes die goet folck i Ydland och Schaene, som er komen fra derris formufve, hvilcke jeg, saa lenge landene er i findernis vold, icke nogen rente vil begierre af. *Lisebet sl. Palle Rosenkrandzis*[b]. — Af di penge, jeg hafvir paa renthe oc jeg faar renthe af, vil jeg gifve renthe af, efthersom jeg dog ved, di icke kunde gifve renthen ud udi denne tid, oc derfore inthed kunde slaa ethers lid til nogen renthe penge af mig synderlig. *Henrich Huittfeldt.*

[c]Vil jeg underdannigste forstreke thil s. Hands dag førstkømmendis thil hands mayt^{s} och rigens thieniste 4 tønder smør, som her i Kiøbenhafvn skal leveris, och saa derforuden, naar kornet kommer af jorden, levere udi korn her udi Kiøbenhafvn for 300 rigsdaler. *Edell Roszenkrandtz s. Gabriel Laxszmandsz.* — Vil jeg underskrefne forstreke och lane til hans maistet och rigens tieneste 300 regsdaller och dem levere her i Københafn til sangt Hans dag förstkommendes. *Dorrethe Daa.* — Endog jeg tilforne hafver giordt forstreckning paa atskiellige tider til hans mayst. efter tvende her hofmesters beviser, som beløber sig til penge — 775½ rixdaler: dernest hafver jeg forstragt staldøxen — 29 par, som kand beløbe sig, regnit saa som andre af addellen faar for Sællandts øxsen, i lige maade leverit, ungefer penge — 812 rixdaler, saa vil jeg ydermere hans kong. mayt. oc cronen til underdannigst tienniste til skibs provianteriug forstrecke trei lester sild, saa snart jeg faar bevis fra her hofmester paa minne lefverede øxen. Dend post, belangendis di trei skielling af hver tønne koren paa firre manneders tid, hafver jeg oc bevilget, saa vit mit egit er, dog ingen bøder undergifven at verre, mens vil derforuden nocksom, naar det fordris, det lade frembkemme. Hvad børnens godts anlan-

a ɔ: Otte Brahe. *b* Har ikke tilføjet: Med egen Haand. *c* Her begynder et nyt Blad.

ger, ville jeg ynske, leiligheden saa var, deraf kunde gifves, men er ringe til dem self at underholde, hvorfor det icke kand ske. *Barbra Vittrop*[a]. — Wil ich underthenigst zu Ihre konigl. mayt. und diese reichen diensten vorstrecken und zu Middelfart liefern lassen zehen tonnen fleisch und drei last gersten. *Arendt van der Kula.* — Endoeg jeg hver uge udgifver stoer kondtribudsion i Lolland boede af penge och korn, nemlig mine bønder, boede ugedagstienere och andre, hver uge oette schelling och husmenden firre schelling, som jeg doeg self foer bøndernis arremods schyld miesten udlege, och derfoeruden af hver hest om maniden firre schieper korn, saa och trei støcker til landsens defendsion och endaa kondtriboerit til flierre støcker at kiøbe, saa och maa holde mine heste och folck i Selland, vil jeg doeg forstreke til floedens udrøstning i øxen och korn sex hunder rigsdaeller, som jeg vil lefverre i Lolland. *Lisebet Lunge sl. Palle Rosenkrandzis.* — Enddog jeg hafver mist ald mit guodts, som er i fiendernis hender, baade udi Judland och Skaane, saa vel som ald mit guld och sølf och løsøere, alligevel hafver jeg leverit til kong. mait[s] min allernaadigste herres behovf udi øxen hen ved femb thusinde rigs daller ungeferlig, som her rigens hofmester nochsom er vitterlig, och hafver endnu ickon 15 eller 16 gaarde af mit guots her udi landet behollendes; siunes di gode herrer rigens raad, at jeg kand thaale mere at udgifve, indstiller jeg thil de gode herrer sielf. *Otte Marsuin.* — Eftersom jeg hafver udgifved til det compani, jeg efter rigens raads villie verber Schaane til beste, 1000 rixdaler, och dog hafver mist baade i Jylland och Skaane hvis jeg eyede, daa naar andre, som hafve bedre middel end jeg, baade i Skaane och andensteds, giøre lige ved mig, vil jeg videre forstreke hvis jeg afsted kand komme. *Knud Wlfelld.* — Uanset alt met godts er udi findernes hender, saa hafve jeg dog til hans maiest[s] och rigets beste udgivet ottende delen udi et olofskip. *N. Wind.* — Vil jeg underskrefvene laane oc forstreke hans mayts. i sølf eller peng to hundrede rix daller. *Frantz Lycke.* — Vil jeg underschrefne i ald underdanighed forstrecke til hans kong. ma. och cronen et demants smøcke med et hundrede thredufve och en demandter udi, som kosted mig self ni hundrede rix daler in specie, som jeg lofver at lefvere fra mig til st. Hans davg. *Liiszebett Biilde salig Szijuerdt Bekes.* — Endog jeg undersckrefne tilforn hafver forstrecket til flodens udredning fembten par øxen, som beløber sig fire hunder och tiufve rix daler, saa vil jeg endnu gerne af min ringe formufve underdanigst til hans mayt[s] och cronens flode endnu lefvere udi øxen hundrede och fiurgetiufve rix daler, nemblich femb par øxen. Gud ved, at jeg gierne vilde komme mit fædernelandt til hielp med mere, dersom mine middel kunde det tilstede och jeg icke udi et aarstid mig tvende gange med heste til mit fædernelandts defension hafver maat giøre ferdig. *Lauge Beck.* — Uanset jeg underschrefne alderede hafver lefvered thil hans kong. may[s] festningh Christianstad sechs och halftrediesendtsthiufve øxsen, som beløber sig thilsammen otte hundrede halffemtesindtstiufve och sechs rixdaller in specie, paret thil thoe och thredifve rixdaller beregnet, eftersom di andre got folch i Schaanne for

a Har ikke tilføjet: Med egen Haand.

derris hafver bekommet, da vil jeg endnu underdaningst forstreche thil høybemelte hans mayt• thienste hvis koren och rugh, som jeg endnu udi Christianstad hafver i behold; herpaa jeg ochsaa med forderligste vil en forteignelse ofver lefverre, doeg at mig herpaa saa vel som paa hvis øxsen jeg alderede lefveret hafver, den forsichering och bevis maa gifvis, som andre got folch gifven er. *Beata Løcke.*

339. *Erklæring af Sjællands Stifts Præster, 24 Maj.*

Orig.: Kanc.

Erklæring paa menige præsters veigne udi Siælands stift.

1. Staende penge belangendis, da hves saa er, at nogen hafver flere, end til nødtørftig brug endelig fornøden er, er ingen tvifl paa, at hver jo blifver ofverbødig dennom til hans kong. mayt. och kronen paa tilbørlige forsekering at forstrecke.

2. Af rendtepengene, saa vit indbekommis kand, saa meget af hver hundrede at udlaane til hans kong. mayt. och kronen, som af andre stender bevilget blifver.

3. Erbiuder sig met største flid derpaa at arbede, at hves ringe penge de kunde hafve udstaaendis at indkræfve, och saa fremt de dennem indbekomme kunde, hans kong. mayt. och cronen dennem forstrecke paa tilbørlige forvaring.

4. Bevilning af præsternis aarlige indkomme af deris kald formode de underdanigst, at hans kong. mayt. udi dette aar dennem derfore naadigst vil hafve forschonet, eftersom de foruden deris tvende contributioner siden s. Mortens dag icke aleniste hafver giort af yderste formue udleg udi sølf, men end ochsaa ofver formufven giort bekostningen paa de 97 ryttere met deris heste och udberedning, løn och underholding, som schal beløbe sig moed en otte tusinde slette daler, saa at mangen fattige mand hafver sæt sig udi tynge och besværing derofver. Forhaaber allerunderdanigst, at voris allernaadigste herre och konge och Danmarkis rigis høyvise raad saadant naadigst bevilger, paa det at Guds ords tienere icke schulle giøre deris embede suckende; men hvis dend høyeste øfrighed saadant naadigst icke ville bevilge, da ville de endnu gierne och met en god villie af deris løn och indkomme udgifve saa meget, som de kand ondbære fraa nødtørftige underholding til dennem, deris hustru, børn och tiunde. Datum Hafniæ den 24 maii anno 1644.

Oluff Wind. *Envold Nielson.*

340. Universitetets Erklæring. 25 Maj.

A. Orig.: Kanc. B. Kopi: Konsistoriums Kopibog 1632—46, Fol. 715.

Edle, velbyrdige oc høyvise Danmarckis rigis raad. Eftersom paa kong. mayst[a], voris allernaadigste herris veyne udi eders velbyrdigheders forsamling af velb. her canceller os forholdet oc proponerit er, hvad vi udi denne besverlige oc farlige krigstid kunde komme vort kiere fæderneland til hielp enten med penge at laane hans k. mayst. eller udi andre maader, da forhaabis vi, at udi al naade oc gunst maa optagis hvis til vor erklering vi paa denne tid underdanigst hafve at fremføre.

Første tacke vi hans k. mayst. paa det allerunderdanigste for hans kongelige naade oc mildhed, hans mayst. altid sit universitet bevist hafver, hvorforre vi os billigen plictig oc skyldig erkiender at tiene hans kong. mayst. udi alle de maader, som os muelige kunde være; oc endog at fundatsen giør professores immunes ab omnibus oneribus civilibus cum suis suppositis et ministris oc lofver dennom de same privilegia, som noget andet universitet nogensteds hafve kunde, saa hafve vi dog paa nogle faa aars tid til landsens defension oc anden fortification contribuered en merckelige summa och holde endnu ocsaa efter høy øfrigheds anmoding et halft hundrede personer, som dagligen arbeider paa den ny fortification her for staden, som koster os en stor summe pendinge, [a]foruden nogle tusinde lod sølf, som til denne besverlige tids udregning h. mayst. forstrackt er[a]. Icke dis mindre ville vi endnu ydermere hiertens gierne tiene vor kiere fædernelands fader, hans kong. mayst., dersom vi det lidet, som Gud nogle af os gifvet hafver, kunde blifve sielf mectige; thi hvis rede penge vi hafve, da stander capitalerne ude hos andre, saa at det skal blifve megit vanskeligt dennom at opsige oc indbekomme, efterdi renten deraf icke i det mindste erleggis, oc enckerne, som ved formue erre, hafve dog intet at lefve af end det same.

Er os saa intet andet beholden at tage til end voris stipendia, som bestander udi kornlandgilde, hvoraf, dersom hans kong. mayst. noget er begierendis, vi heller en del ville ombære, end udi os noget skulle desidereris, som tro undersaatter deris herre plictige oc skyldige ere.

Erbiuder os derforre 1. at dersom nogen, som capitaler haf-

a Denne Sætning er i B indskudt før: och holde.

ver, kand blifve dennom efter opsigelsen mectig, da gierne at laane dennom til rigets beste imod god forsickring. 2. Dersom vi ocsaa af renten noget kunde indbekomme, ville vi gierne contribuere deraf, som adelen oc andre stender. 3. Af hvis landgilde realiter bekommis kand, ville vi gierne (endog vi ickun usumfructum af godtset hafve) pro quota, som adelen bevilger, til bielp komme enten med kornet eller penge derfor; med underdanigst forhaabning, at saadant icke til universitetets oc privilegernis præjudits udi fremtiden skulle gerade. Datum Kiøbenhafn den 25 maii 1644.

Hans kongelige mayestets oc høyvise Danmarckis rigis raads underdanigste [a]oc ydmyge[a] tienere

rector oc professores.

341. *Kjøbenhavns Erklæring, 24 Maj.* Orig.:Kanc.

Paa de thvende puncter, som den 23 may paa kongl. mayt[s] voris allernaadigste herris vegne af h. rigens cantseler och Gregers Krabbe, Danmarkis rigis raad, riderschabit, de geistlige sampt borgerschabit her i Sielland blef foregifvit, er borgemester och raads sampt borgerschabits udi Kiøbenhafn underdanigste korte erklering som følger:

1. Belangende rigens flaade at assistere, da eptersom at fordis af høyøfrighed er anmodet, borgerschabit her i staden ville giørre deris beste monterede skibe at udrede, hans mayt[s] och rigens flaade til bestyrckning, och borgemester och raad sampt borgerschabit vel betractede, at de af fienden uoccuperede insuler och lande deris beste defension nest Gud bestoed til siøes, oc mand forfoer, at fienden icke alenne i Sverrig oc andre steder, som hannem subiert ere, til siøes armerede, mens derforuden en stoer del skibe i Holland blef antagen och hannem til beste udrystet, hafver mand sig skyldig och villig funden rigens flaade saa viet mueligt at assistere, derfore en del stycker udi dyrcke paa fremmede steder ladet indkiøbe, epterdi at her liden forraad deraf vaar, saa och skibe, som tienlige vare, ladet forferdige och en del af andre sig tilforhandled, saa at en del monterede schibe her fra byen allerede udred ere oc en del inden faa dage ferdig blifve, hvilcke tilsammen med des stoecker, udredning, folckens manidtspenge och

a Fattes i B.

tilbehør en stoer summa penge kost hafver och endnu her epter, saa lenge de i samme thieniste forblifve, koste ville, hvoraf kand erkiendis, at Kiøbenhafns borgere epter derris formue deris hielp til flaaden at bestyrcke allerede udi verck och gierning nochsom hafve ladet se och bete oc endnu her epter saa viet muelig giørrendis vorder.

2. Belangende defension til lands, da eptersom det høyligen er fornøden, at dette land allesteds vel hafvis i acht oc saa viet mueligt med beverit folck och goed vagt ved siøkanten forvaris, som det imod fiendens indfald nest Guds hielp oc rigens flaade ocsaa til lands kand defendere oc forsvare, hafver borgemester och raad med borgeschabit icke alenne strax i vinter ladet verbe, antage oc udmundere et compagnie soldater til foeds, som paa andre steder til landsens defension epter høyøfrigheds anordung bruges och af borgeschabit lønnis och besoldes, mens derforuden betracted, at epterdi en stoer del af rigens och landsens conservation nest Gud bestaar paa Kiøbenhafns velstand oc beschermelse, epter at den nu er fast som hiertet och skatkammered, thi her er den høyeste rigens regierring, her forvarris rigens regalier, arsenal, proviant och flaade, mange adel och uadel deris mobilier oc rediste formufve, mange af fienden forjagede sig her med høstru och børn oppeholde, saa at ingen tvifvel fiendens største intent er, hvorledis hand med practikische anslag denne stad kand skade tilføye; derforre med høyøfrigheds betenckende raadsom funden strax den storre borgervagt at holde, som koster borgerschabit mange penge. Och epterdi befantis befestningen her omkring byen at verre megit ringe och slet, som den i mange aar tilforne icke verit hafver, er i lige maader med høyøfrigheds betenckende anfanget, saa viet mueligt nu ske kand, byen noget bedre at befeste, som vil koste en stoer summa penge. Oc paa det jo indted paa vor side saa viet mueligt skulde fattis, hafver borgerschabit oc anlofvit en del ryttere til strandvagt her for staden at udmondere och holde, som ey heller uden mange penge sche kand. Herforuden betynges borgerschabit høyligen med stoer daglig indquartering af høye och under officerer sambt gemenne soldater, rytere och foedfolck, som bekomme fri tractament, mad, øl och des tilbehør, en del och fri hafre och høe til deris heste, med anden merre besvering, som dette borgerschab paakommer, hvilcket for-

nefnte altsammen scher til landsens saa vel som byens conservation oc defension. Forhaabendis derfore, at ei anden defensions hielp menis eller begieris af Kiøbenhafns borgere, eptersom at dette, hvilcket allerede udlofvit och begynt ehr, schal megit besverligen kunde holdes och fuldkommis, i sønderlighed at fast ald handel oc commercie liger och er stille, saa at derofver hvercken kiøbmendenne eller de fleste hantvercker nogen nering hafve; ei tviflendis, naar andre stender epter condition och vilckor i lige maader tilhielpe, at daa icke aleniste flaaden til siøes vel blifver formerit oc ved magt holden, mens och landet nest Guds hielp paa andre steder ved siøkanten forvarit och saa vit mueligt moed fiendens mact conserverit och forsvarit.

Underdanigst bedendis denne vorris korte erklering af den høye øfrighed med naade maa optagis, saa och af stenderne gunstigen och venligen begierendes, det icke for nogen kaal undschyldning, mens at det udi sig self saa er, maa considereris, betractis och i beste mening forstaas.

Actum Kiøbenhafn den 24 may anno 1644.

Burgemestere och raad och samptlig borgerschab i Kiøbenhavfn.

342. *Helsingørs Erklæring*, 24 *Maj*. Orig. : Kanc.

Epter som vy underschrefne ere af borgemestere och raad och menigheden i Helsingiør udskickede medt andre rigens stender underdanigste at deliberere om vores kiere fædernelands conservation, och først proponerit er, hvad en hver standt kandt komme hans mayt. underdanigste til hielp rigens schibsflode udi denne farlige tid at holde vid lige medt, da enddog vores menighedts midel paa denne tidt ickon er passelig och neringen meget forsveckit baade af den store indqvortering, som vy allerede haft hafver och endnu hafver baade af de thvende compagnier geworbene rytere, vy nu inde hafver, vidt ofver 200 sterck, som underholdis medt øl och mad och med foder och maal, saa vel som velb. oberste liutenants Ebbe Ulfeldts compagni soldater, som vi och maa fri holde, medt andre flere soldater, som vi medt stor besvering inde hafver, foruden vores eigent compagni rytter, som vy nu paa 3 maaneders tid thil strandvagt, byen och landet thil beste, holdet hafver och endnu holder, hvilchet tilsamens kandt paa det neste beløbe om maneden 4000 rixdaler, forbiegaar sølfleverants och anden stor ud-

gift, vi udstaad hafver; hvilcken besvering vy dog ei udi lengden kunde udstaa, presenterer vy dog paa vor egne och menighedens veigne underdanigst at forstreke til hans mayt[s] schibsflaades beste thoe tusind femb hundre loed sølf, och schal Gud kiende, vy videre och bedere os vilde lade finde udi denne tid, dersom vi det giøre kunde; thi naar alting epterses, da formindres voris borgerschab, som nu med os burde at bere tønge och byrde, idet de sig fra os paa andre steder begifver, en del paa Croneborig, somme af verbere lader sig antage, andre udi hans mayt[s] schibsthieneste sig begifver, en del hemeligen fløter fra byen for besvering schyldt, saa at besveringen hoes os faa ofvergaar, naar ret efterses. Och hvis sølf icke kandt thil veige bringes, det da udi penge eller andre tienlige vare at lefvere, underdanigst forhobes, saadan vores tilbudt naadigst maate optages. Hvad den anden post anlanger, horledis dete landt best kandt conserveris, da endog vi for vore personer ei forstaar os paa militariske handel, vy och erachte kunde stor uformuenhedt thil en stor krigsmacht af geworbene folck her udi landet at holde, som landet thil gafns kunde fordedige, saa eragte vi dog underdanigst for radsombt, at der kunde holdis officirer, som ofver det gandsche landt landfolcket kunde exercere ofver aldt, ingen undertagendis, fra 18 och 20 aar indthil 50 aar, paa det landfolcket kunde [a]vere qualificerede at[a] secundere kiøbstederne, och kiøbstederne landfolcket, om (det Gud forbiude) vedt landgang eller i andre maade fornøden giordis, epter som vy fatige folck paa den stedt hoes os svefver udi største frøcht och fare, helst fordi imellum Isefiord och Helsingiør er saare ringe defension forordnet vedt exercering eller andet, som udi denne tid nu storligen fornøden giordes, foruden den ringe macht, som bønderne holdet och ei kand meget fructe. Dersom noget her vedt giordes, som forbemelt er, da forhaaber vy, det schulle vere landet och os thil store sickerhedt, och vy med vor menighed vilde som thro undersoter och redelige dansche mendt lade os althid befinde medt lif och bloedt til alles voris naadigste heres och konges reputations och federnelandts forfremelse och beste underdanige och velige. Hvad thil saadane officiernis løn och besolding kandt paagaa, naar det æqualiter paa de forsamlede stender saa vel som paa velhafvende (udi lennene boende)

a Tilføjet.

heridtsfoegder, sognefoeder, kirckevergere, prestenes medhielpe och andre, som det taalle kunde, lignes och leges, velle vy underdanigst udlege och bethalle, hvad vores menighed biligen kandt paaleges, at dog den ene komer den anden til hielp, som bor och bøeger udi by hoes hinanden, at ingen, som noget taalle kandt, blifver forschaanedt. Underdanigst formoder och forhaaber, at dete naadigst och udi en goedt mening optagis. Kiøbenhafn den 24 may anno 1644. Underdanigste dette er vores mening och begiering paa Helsingiørs byes veigne.

Lauridts Christenszøn. Thomes Jacobsen. Jørgen Anndersen. Johann Hanszen. Joan. Hilders[?].

343. *De smaa Kjøbstæders Erklæring, 24 Maj.* Orig.: Kanc.

Eftersom stenderne nu hafver veret forschrefvit och foreholt at betenche och ofverveie, hvad i dene tid nødvendigt at vere, saa eftersom først andrages om midel til flodens vedligeholdelse, da om I gode herrer erachter de smaa landkiøbsteder endnu vidre, end allerede saa nylig schedt er (paa ungefer 3 maaneders tid med sølf och heste er forstragt, saa och unionsschatten, item den meget store inqvartering och dertil pengis udgift), kunde eller schulle tilhielp komme, at I da enhver kiøbsteds lensmand, som er borgerschabens och indbygerns leilighed best bekient, kunde komme paa radhuset och enhver, som formue hafver, derom forehólde efter sin leilighed at forstreche; formoder da vidre at kunde tilveiebringes i penge, sølf, korn, proviant eller i andre mader, end nu af os deris udschichede kunde udlofvis.

2. Dersom de geworben folch schal vere heri landet, at de da motte henligges til feltlager paa de orter, best nødigt erachtes, och til deris underholding alle stenderne at contribuere, om I gode herrer saa siønis, eller om de iche schal legges i feltlager, at da geistligheden och bønderne, som formue hafver, at hafve inqvartering saa vel som kiøbstederne, at de fattig folch i slige ringe kiøbsteder iche mere end andre stender i landet saa gandsche høylig til deris undergang betonges; thi allerede for sligt i hver by er mange gaarde och huse leddig och øde; och i alle de skatter och tønge, som kiøbstederne schal udstaa, da ingen, som der udi boer (enten de er borger, hovtener eller formidelst friheds brefve frisider, saa och de, der hafver eigendom i kiøbstederne och dis

frihed och boer andensteds), at skaanis, mens hielpe de andre i dene tid til rigens och landsens forsvar tønge at drage och holde.

Belangende officerer i landet, da hvor kiøbstederne iche allerede ere dermed forsiønit, vil vi os med voris kiere lensmends radføring dem self forschaffe och underholde; thviler iche, de gode mend commissarierne jo och forsiøner bønderne och landfolch med behøfvende officerer, som och af dem underholdis, och ellers ofverster, som landfolchet kand anføre, med hvis vidre god ordinans de gode mend erachter landet i dene tid nøttig at vere. Hvilche saaledis er voris underdanigste erklering dene tid paa hvis os er foreholt, och formoder i beste menning maa optagis; och findis enhver i alle mader til voris naadige herre och kongis sampt federne landsens beste och tieniste af yderste formue. Actum Hafniæ den 24 may anno 1644.

Kiøge: *Hanns Christenszen.* Vordingborg: *Erich Nielsen.* Holbeck: *Herman Eggerszen, Peter Borghorst.* Callungborrig: *Mekell Blok.* Slagelse: *Niels Madzen, Clemend Pedersszen.* Skelschøer: *Anders Mortenszen.* Roschyld: *Christen Steenszen,* Nestved: *Mogens Rache, Rasmus Christenszen.* Prestøe: *Lauridts Nielsen.* Nyekiøbing: *Jørgen Mortenszen.* Ringsted: *Fransz Schuldtt.* Korsør: *Peder Christensen.*

12 Juni. Fynsk Stændermøde i Odense med forudgaaende Adelsmøde (25 April).

25 April var i Odense Ridderskabet forsamlet med Rigens Marsk og de gode Mænd, som den højeste Inspektion i Fyn var betroet (jfr. S. 2), og bad Jørgen Brahe at begive sig til Kbhvn. og her hos Hofmester, Kansler og det tilstedeværende Raad anholde om tjenlige Middel til Fyns Forsvar. Jørgen Brahe afgav derfor 18 Maj i Kbhvn. en Betænkning om Sagen[1] og atter en anden i Juni[2]. Marsken afgav ligeledes en Indstilling herom, hvorpaa Raadet skrev sit Svar[3].

12 Juni var Stænderne samlede i Odense, og paa Marskens Proposition bevilgede Adelen en Pengeydelse én Gang

[1] Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. II, 107.

[2] Smstds. 109.

[3] Smstds. 110. Jfr. Egenh. Br. n. 396.

for alle (*n. 344*), hvilket den dog Dagen efter ændrede til en Ydelse i 3 Maaneder af Adelens Bønder (*n. 345*). — 24 Oktbr. besvarede Hofmester og Kansler nogle Begjæringer fra Kommissarierne i Fyn, deraf Punkt 3: »Anlangende at samtlig Stænderne i Landet ere begjærendes, at Korn maatte til en vis Tid udføres, paa det man kunde faa Penge i Landet, saa synes det ikke raadeligt, efterdi man snarere, naar Nøden trænger, faar Korn til Laans, om det bliver i Landet, end Pengene, om det udføres. Dog dersom nogen vilde forpligte sig til at forstrække til Kronen Halvparten af de Penge, de for Kornet bekommer, eller og Halvparten saa meget Korn, som dem kunde bevilges at udføre, saa kunde vel nogle partikulære tillades saadant ved et vist Maal og Tal paa Læster at udføre«[1].

344. Fyns Adels Bevilling. 12 Juni.

Kopi: Indlæg over alle Lande.

Anno 1644 den 12 junii hafver rigens marsch for stenderne her i landet proponerit: 1. omb midel til at verbe 1000 musquetterer och 500 rytter med; 2. omb middel til at underholde baade forschrefne och alt det andet folch, som her i landet legger. med; 3. om middel til skibbenes proviant och anden fornødenhed at forschaffe, som her under landet ligger.

Thil forschrefne fornødenhed hafver menige adel, som her tilstede vaare, bevilget at ville gifve af hver tønde hart korn, som di hafver, en half rix daller, och derom vil en hver under sin haand summarum af sin jordbog til di dertil forordnede commissarier lefvere, thvifiendis ey, at kong. mayt. jo af cronens govds, her i landet ligge, saa naadigst bevilger. Och hafver ombedet Falch Giøe til Hvidkield och Lavrids Ulfeld til Haridsløfgaard samme penge at oppeberge, och schal jordbøgernis summarum inden 8 dage och halfparten inden den 1 juli førstkommendis och resten til st. Olufs dag til bemelte commissarier lefveris, och lofver vi efterschrefne des, som forschrefvit staar, voris kiere federne land til beste oprigtig, som vi for Gud, kong. mayt. och voris efter-

[1] Sjæl. T. XXVIII, 222 (Kopi med Datum 9 Oktbr.: Danske Kancelli).

ere det kunde och agter at forsvare. Actum Odense anno et die ut supra.

Anders Bille. Mogens Kaas. Johan Brochenhus. Mogens Høyg. Paa min kiere søster jomfru Anne Rosenkrandses vegne: Anders Bille. En half rixdaller af hver tønde korn vil jeg bevilge[a]: Hening Valchendorf. Clavs Brochenhus. Falch Giøe. Henrich von Potb. H. Gyldenstiern. Evler Høeg. Ein halben rdr. zugeben von eine igliche tonne korn bekenne ich untergeschrieben: Jørgen Skult. Hening Powisch. Frands Powisch. Gregers Høeg. Lavrids Skinckel. Erich Quitzou.

345. Fynske Adels Bevilling, 13 Juni. **Orig.: Kanc.**

Anno 1644 dend 13 juny er af adellen her af landet, som da her paa Ottense raadhus vaare forsamlede, til landsens defention och beste for bedre anordning betengt, vidtaget och slutted, och der imod hvis i gaar blef slutted adelen angaaende hermed at vere optaget: At her efter paa trei maaneders tid, som er for indverende juny, forrestaaendis juli och augusti maaneder, enhver jordeigen bunde om maaneden fire rixdaler, enhver helf festegaard toe rixdaler, en halfgaard en rixsdaler. ugedags tiennerne och di udschrefne adelens soldatter, som under compagnier erre, undtagen, en embedsmand, som bruger avel, en rixdaler, en embedsmand uden avel en half rixdaler, en pebersvend toe rixdaler, en dreng, som tienner faar fuld løn, en rixdaler, och en dreng, som tienner faar halfløn, en half rixdaler schulle contribuere, och samme schatter af kong. may[s] lensmend at legges och annammis och det efter dend stil och maade, som udi kong. may[s] skattebrefve, naar almindelige schat paabyedes, naadigst tilstedes och befallis, och pengene til erlig och velbyrdig mand Henning Valchendorf til Glorup, kong. may[s] befallingsmand paa Ottensegaard, at lefvere. Dog med dend condition, at cronens och geistlighedens tiennere ligesaadan schat maatte udgifve, och adelens tienner imedlertid for alle andre skatter verre forschaanet, saa frembt ey større schat i andre provintser emedlertid paabyedes. At saaledis af adellen, saavit deris bønder angaar, er vidtagen. Actum anno loco et die ut supra.

Mogens Kaas. Christopher Vrne. Henning Valckendorff. H. Gyldenstiern. Hinrich von Puttbusch. Lauritz Skinkell. Falck Giøe Henrichsen. Erick Quitzow E. Henning Powisch. Anne Brahe s. Eller Quids. Anna s. H. V. Brockenhusz. Lisbett Soffi Ranttzuo s. her Hans Lindno. Siedzell Høg.

a En lignende Bemærkning staar foran hver af de følgende Underskrifter, undtagen foran de to Pogviskers.

31 Avgust. Jydsk Stændermøde i Vejle.

Efterat Torstenson havde forladt Jylland i Avgust, mødtes nogle af den jydske Adel i Vejle og bad 21 Avgust Kongen at tillade Jyllands Befolkning selv at opkræve Kontribution til Landets Forsvar (*n. 346*). Kongen svarede 23 Avgust, at Kommissarierne ufortøvet burde sammenkalde Stænderne for at vedtage det nærmere [1], hvad der ogsaa udførtes. 30 Avgust skrev Kongen til Kommissarierne, at de paa Mødet skulde overveje den af Hertug Frederik, Ærkebiskop af Bremen, ønskede Konjunktion med de danske Tropper, der syntes Kongen at være heldig [2]. Samme Dag meddelte han dem, at han af Hensyn til Defensionsværket i Jylland vilde have det nylig [3] udstedte Forbud mod Kornudførsel »saaledes limiteret, at hvis Korn som til Kontribution dèr udgives, maa udføres og gjøres til Penge, hvor det bedst kan« [4].

Adelen bevilgede 31 Avgust Halvparten af sin visse Indtægt og dertil Ydelser af sine Bønder [5]; Superintendenterne bevilgede 2 Septbr. Halvdelen af deres Kornindtægt [6], og »Præsterne og Borgerskabet erbød sig i lige Maade en anselig Sum til Defensionen at ville kontribuere«. Herom udgik Kongens Breve fra Malmøhus 13 Septbr., hvorved han tillige bevilgede Halvdelen af Kronens visse Indkomst og paalagde Kronens Bønder samme Ydelser som Adelens; Pengene skulde indbetales stiftsvis til Landkommissarierne [7]. 23 Septbr. udstedtes sammestedsfra Kongens Revers til Adelen [8].

---

[1] Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. II, 114 (Kopi: Jydske T. XI, 114).
[2] Jydske T. XI, 115. Jfr. herom ndfr. S. 32.
[3] 23 Avgust. Smstds.
[4] Smstds. Derved opfyldtes et af Adelen fremsat Ønske (jfr. *n. 346*).
[5] Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. II, 114.
[6] Smstds. 115, jfr. 116—17.
[7] Jydske T. XI, 116—17, jfr. 119.
[8] Jydske R. X, 354.

346. *Indlæg fra jydske Adelsmænd. 21 August.*

Orig. med indlagt Memorial: Kanc.

Eftersom dedt gandsche provints Jutlandt udformoedelig af Svenskens falck hafver veret indlagt och med sex eller su och thredufve rigimenter, mest thil hest, verret belagt, os faetige falck, landtsens inbyger, mehre endt tyrianske och barbariske hafver plaget, medhandlet och udsuit, och Gud allermegtigste nu af sin storre nade och barmhiertighed os igen fra derres grumhedt och tyrani hafver forløst, paa nogele faa deris efterlatte lefninger nehr, vy sidder dagh udi daggellig frøck och fare, at enten dend gansche armee ellers Koningsmarck, som os ehr thruet med, skulle komme ind thil os udi landet igen sig der at indmontere och hvis af den Tarstensens armee ehr efterlat, gandske ruinere, daa ehr vi paa det underdanigste paa meninge landtsens indbygeris vegen begierrendis, at kongl. mayt. vorres aldernadigste herre och konge, os ville bevilge, at vi med meninge mandt der udi landet deres raad, hielp och bistandt maae self der udi landet giøre dend ahnording och skick, ved hv[i]lcke vy self efter voris landts efne, formufve och beschaffenhedt best ehracte kunde for saadan udformoedelig thelfald, ofvervold och forderfvelse kunde befridts och cons[e]rveris; och efterdi sligt ey kunde sehe uden stuors landthielp, at hans mayt. daa nadigste ville verre thelfredts, at det maae gaae ofver borgeriet och kiøbstederen, adelens tiener efter egen bevilgen samt alle anderes, ingen underthagen i nogen maeder. Hans kongl. may. os och dermed vel hantlofve och imellerthidt os saa vel som dend gandsche provinsis inbygere ey udi nogen maaeder betynge eller besverge; vi vil och alle och hver igen thel hans mayt[s] thieneste och vor federnelandts befrielse findis villig och redeboen, som ded trov undersaatter egner och bør, samt och, det Gud forbyede, vi af finderne ueformoedeligen skulle ofveremplis, saa voris forset voridts herre och konge och federnelandt ey thel gafvens kunde udi verck stelles, som vi gierne vilde, at daae os ey thel unde och eftersage, mens mehre thel gnoede maatte mhuteris. Dattum Kiobenh. den 21 augusti 1644.

Erich Juel. Peter von Gerstorff. Jørgen Rosenkrandtz Hs. Jorgenn Høg. Jacob Grubbe L. Hans Bille.

Memoriale.

At vi maate af hans mays. med stycker och dis thilbehør undsettis.

Omb mueligt vi kunde faae gewer thil Glygstadt paa hans may[s] forschrift och voris egen betalingh.

Forbud paa korn och ald proviant at udføre; saa frembt och nogen serdellis bevilling kunde thil veye bringe, at sligt ey schulle ahnseis; dag schal de, som direction udi landit hafver, maae thilstede udschibning af slige vaare, dermedt at bekomme penge och munnition thil landsens gafven och defention.

At saa vit mueligt soefarten maate for friebytter forsikris, i sønderlighed emellom Norge, Holland och Judtland.

Ehn commision at forfare udi alle qvarterer, hvad och hvor møgit alle och en hver hafver udgifvit, som de vil udi lengden staae vidt.

Erich Juel. Peter von Gerstorff. Jørgen Rosenkrandtz Hs.

Novbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

En Indkaldelse er ikke fundet; henimod Midten af Novbr. var nogle af Raadet til Stede; i Decbr. var de fleste Raader samlede, og Mødet varede ind i Januar 1645. 7 af Raaderne vides at have været til Stede, medens *Anders Bille*, *Mogens Kaas*, *Tage Tot*, *Oluf Parsberg* og *Hannibal Sehested* synes fraværende. 13 Novbr. befalede Kongen Kansler *Kristian Thomesen* at lade Raadet, hver à part, optegne Navnene paa dem, de mente mest egnede til at optages i Raadet, og levere Seddelen forseglet til Kongen, hvorefter han snart vilde træffe sit Valg [1]. 8 Decbr. befalede Kongen Kansleren at ytre sig om et medfølgende Udkast til en Raadsed, og at sende de designerede Raader en Kopi deraf forud, for at de »sig intet indbilde, at man dem mer end de forrige impossibilia ville anmode« [2].

---

[1] Egenh. Br. n. 461.

[2] Smstds. n. 468. Edsformularen: smstds. n. 469.

21 Novbr. befalede Kongen Hr. *Kristoffer Urne*, *Gregers Krabbe*, Hr. Jørgen Brahe, Gunde Rosenkrans og Malte Jul strax at begive sig til Kbhvn., hvor de skulde erfare Kongens Vilje[1]. 22 Novbr. udgik Befalingen atter til Hr. Jørgen Brahe samt til Ove Gjedde[2]; 4 Decbr. udgik samme Ordre til Hr. Frederik Redtz[3]. 10 Decbr. meddelte Kongen Kansleren, at Knud Ulfeld Jakobsen, Iver Vind, Hr. Jørgen Brahe og Hr. Frederik Redtz Dagen efter skulde aflægge Raadseden i Kongens Stue[4]. *Iver Vind* og *Jørgen Brahe* vides ogsaa at have aflagt Eden 11 Decbr.[5]; alle fire overværede Raadsmødet.

17 Novbr. befalede Kongen »D. R. Raad, som ved Haanden er«, at erklære sig om Indførelsen af en Accise paa Øl og Vin, hvorved Kronens Indtægter kunde forøges (*Egenh. Br. n. 462*). 20 Novbr. befalede han de samme at lade ham deres Mening forstaa om Udskrivningen af de Skatter, der var nødvendige til Krigens Fortsættelse (*smstds. n. 463*). — 5 Decbr. udskreves en Madskat med Raadets Raad og Samtykke[6].

19 Decbr. skrev Kongen fra Frederiksborg til samtlig Raadet, at han af dets Votis forstod, »at man skulde paa forestaaende Fredstraktater acceptere Freden, saaledes som man den kunde erlange«, hvilket Kongen samtykkede, dog at det ikke indførtes i Kommissariernes Instrux, men ene i en Biinstrux, der skulde blive tilbage. Kongen ønskede dog ikke at underskrive denne Biinstrux, før man erfarede Resultatet af Sendefærden til Polen[7], og mente, at man burde søge »prolangationem termini« (*Egenh. Br. n. 474*)[8]. Da Raadet 20 Decbr. svarede hertil, at en Forlængelse vilde falde de hollandske Gesandter besværlig (*n. 347*), skrev Kongen 23 Decbr. fra Frederiksborg, at han var af modsat Mening (*Egenh. Br.*

---

[1] Sjæl. T. XXVIII, 232.
[2] Smstds. 233.
[3] Smstds. 237.
[4] Egenh. Br. n. 471.
[5] Iver Vind (Danske Saml. IV, 10), Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 79).
[6] Sjæl. T. XXVIII, 238—39.
[7] Jfr. herom Fridericia II, 383—84.
[8] Jfr. ogsaa Egenh. Br. n. 473.

n. 476). Begge Parter fastholdt deres Mening i senere Udtalelser (Raadets *n. 348*, Kongen, 26 Decbr.: *Egenh. Br. n. 480*)[1]. 9 Januar udtalte Raadet sig om Nederlandenes Stilling til Norden (*n. 349*)[2].

16 Januar 1645 sendte Kongen fra Frederiksborg Raadet en Pakke Breve om Ærkebiskoppen af Bremens Bevægelse med Tropperne[3], hvortil der 22 Januar føjedes en Indberetning fra Marsken *Anders Bille*, idet det befaledes Raadet at gjøre Relation herom og stille Forslag om Hærens Optræden (*n. 351*)[4]. Raadets Svar kjendes ikke; 30 Januar befalede Kongen, at Ærkebispen og Marsken atter skulde forene sig[5]. 22—23 Januar udskreves fra Frederiksborg med Raadets Raad og Betænkning en Dobbeltskat[6]. — 21 Januar befalede Kongen fra Frederiksborg Raadet at erklære sig om det Tilbud om Laan, der var gjort af Kristian Rantzau (*Egenh. Br. n. 14*). Raadet tilraadede Dagen efter at gaa ind herpaa (*n. 350*), og 1 Maj pantsatte Kongen Tranekjær til Kristian Rantzau for 50.000 Rdl.; Raadet erklærede ikke blot at have bevilget det, men ogsaa at ville indestaa for alt, hvad der indeholdtes i Obligationen[7].

Raaderne forhandlede desuden i Januar med Øernes Adel, se ndfr. under Stændermøder i 1645.

[1] Sml. Fridericia II. 447, 451—52.
[2] Sml. Fridericia II, 485—86.
[3] Egenh. Br. n. 9.
[4] 25 Januar skrev *Iver Vind* og *Frederik Redtz* til Øverstesekretær Otte Krag, at »Raadet, samtligen her til Stede er«, begjærede, at Kansler Reventlov vilde meddele dem Kopien af Kongens sidste Ordre til Ærkebispen af Bremen om Soldatesken i Jylland og af de til Generalmajor Bauer udstedte Befalinger. Orig. med *Iver Vinds* Haand: Indkomne Breve til Kanc.
[5] Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. II, 125. Sml. Meidell, Fra Enevældens Dæmring, Afsnit I.
[6] Sjæl. T. XXVIII, 257—67.
[7] Kopi i en samtidig Formularsamling (Danske Kancellis Arkiv), Fol. 102.

347. *Raadets Betænkning, 20 Decbr.*

Orig. med Jørgen Sefelds Haand: Kanc.

Stormegtigste, høybaarne første, allernaadigste konning och herre. Eftersom eders kongelig mayestet beviste biinstruction at underskrifve betenckeligt eragter, førind e. kong. mayt. erfarer, hvad resolution paa den polnske reichsdag kand erlanges, och derfor raadeligt freds tractaterne mellom e. kong. mayt. och dronningen i Sverig efter den françoiske gesanters mening nogit at opholde, tilmed os befalis udi tide at tencke paa, hvad derudinden, salva reputatione regia och for posteritetet forsvarligt, ske och tracteris skal, da er voris underdanigste begering, at med for[ne] freds tractater efter vore forige underdanigste vota det meste mueligt accelereris, anseendis jo nocksom vidis, hvad kongen i Polen desidererer, nemligen krigens continuation mellom e. k. mt. och Sverig, fornemligen til sin egen fordel. Derforuden er at ofverveye, at rixdagen udi Pohlen ey er berammit førind in februario, och skulle tractaterne inden den tid, mand kand fange resolution fra kongen och stenderne i Pohlen, icke begyndis, da er at befrygte, at det ey skulle ske førind in maio eller junio, som os siunis icke raadeligt der med saa lenge at forhale, mens tractaterne det første muligt at foretagis e. kong. mayt. naadigste maatte befalde. Och interponenterne skulde och vist besverge sig saa lenge her at forblifve, som de Hollender allerede lade dennem merke med och instendig begere med tractaterne at maa matureris. Gud den almegtigste unde e. k. mt. ynskende reputierlig fred samt langvarende lykelig regimente och ald kongelig prosperitet for sit hellige nafn skyld. Actum raadstuen paa Kiøbinghafn slot den 20 decembris 1644.

E. kong. mayt[s] underdanigste raad.

Corfitz Wlffeldt. Christian Thomesen. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christoffersʒen. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

348. *Raadets Replik, (24—26 Decbr.).*

Kopi med Korfits Ulfelds Haand: Kanc.

Herrens beskermelse vere stedse ofver eders kongelige mayestat til ald lycksalig velfart.

Allernaadigste herre och konning, eders kongelige mayestats

naadigste replique paa voris underdanigste betenckende om tractaterne at oppeholde, indtil mand kunde faa nogen vished fra den polliske herredag, hvad resolution di ville tage imod Sverrigs rige och eders kongelige mayestat til secours, den hafver vi underdanigst bekommen.

Eders kongelige mayestat paa det underdanigste voris ringe betenckende igien udi samme sag er denne:

At vi ey kand se eller forstaa, at eders kongelige mayestat kand sig selver, sine lande och riger til nogen goede forvente fra Polen nogen hielp, som eders kongelige mayestat kunde vere tient med udi denne tids tilstand, anseendis at af den polliske herredag ingen resolution er at forvente førend in mayo eller junio, som vi tilforne underdanigst hafver mentionerid; der til med er ey at formode, at di poliske stender sig resolverer til nogen ruptur imod di Svenske, mens maa ske vel hemelig ved kongen af Polen skulle ville undsette eders kongelige mayestat en summa penge til at underholde eders kongelige mayestat udi denne krieg, dem selver til befrielse fra den svenske macht, och imiddeler tid svecke Svenskens force, mens eders kongelige mayestat och sine riger och lande til største skade.

Dertil med skal ey middele kunde findis kriegen at underholde, hvortil vil aarligen foruden floden ofver tolf tønder guld, och hvad middele til saadanne ere at bekomme, er eders kongelige mayestat selver best bekient, och imiddeler tid ligger fienden udi eders kongelige mayestats lande, baade beriger sig der och underholder sig och deris armee och ruinerid landene udi grund, saa di langsom skulle kunde bringis igien paa den foed, at eders kongelige mayestat och rigid skulle kunde der af hafve nogen hielp til at sette landene igien udi defension.

Derforuden ere alle underdanerne, som endnu ere frie for fiendens gevalt, fast ruinerid, saa di lettelig skulle desperere, om deris haab ey var at naa den edele fred, hvilkid dem endnu beveger til at giøre deris yderste flid til folkens underholding deris fattig formue at sette til, hvilkid di ey saa villig skulle giøre, om di tabte den goed mening om tractaternis fortsettelse.

Befindis och hos interponenterne, at di totaliter giører deris facit, at trac[ta]terne maa acelereris, det snariste muligt er, och ey inclinerer til nogen vidre ophold.

Hvorfor vi, eders kongelige may[s] underdanige raad och tienner, endnu som tilforne instendlig och underdanig beder eders kong. may. at ville for sin egen velfart, rigens beste och alle sine underdaners skyld, lade di bevilgede tractater hafve deris fremgang, det snariste mugligt er, och vor herre der til vil gifve fremgang och lycke, hvilkid vi alle af hiertid ynsker.

Udi den allerhøyestis beskermelse ville vi eders kong. may. troligen hafve befalid och os samtlig udi eders kongelige mayestats naade.

Eders kong. may[s] underdanige raad och tiennere.

349. *Raadets Erklæring, 9 Januar.*

Orig. med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 53, XI.

Stormegtigste, høybaarne første, allernaadigste konning och herre.

Eftersom det er e. kong. mayt[s] naadigste befalling at vil forstendigis, hvorledis P. Spirings proposition (efter den af Holland os tilskickede copie) sig quadrerer med den store begerlighed, interponenterne deris gesanter tale om sig at hafve fornummit hos de Svenske til at giøre fred etc., hvorpaa voris allerunderdanigste mening och betenckning er:

At det er icke at forundre, at de Svenske anvende ald list och flid, hvor de kunde giøre os afbreck och os paaføre alle dem til uvenner, som de i nogen maade der til kunde ofvertale, emidlertid krien varer, hvilcket dem dog ei aldelis er angaaet efter deris vilie udi Holland, som af Spirings for[ne] propositions copie er at se, idet de icke aleniste ingen skriftlig svar endnu hafve vild meddelt hannem, mens fast mere disputere hannem verkit ey at vere ved deris forbund der til forbundene, hvoraf mand formerker, til med och grandgifveligen forfarer af disse hollandske gesanter, her ere, deris gemueter megit at vere forandrit til eders mayt[s] devotion och rigerne til beste, siden e. k. mayt. dem nogen anleiding hafve ladet forstaa ved rigens hofmester til nermere venskab och deris trafiqs befordring oc befestelse, som dem mest er angelegen, och endnu skulle kunde mere hos dem virke, dersom e. mt. naadigst ville bevilge nogen udførliger forslag dennem at motte giøris, som mand paa begge sider kunde vere visse

paa, førind de komme til tractaterne paa grentserne, hvilckit merkeligen skulle drage dem paa voris side, baade med interpositionen och i andre maade, hvilcket vi ynske paa det allerunderdanigsten at motte vel befalde e. k. mt. och derhos e. k. mt. en langvarig lyckelig regiering af Gud allermegtigste udi ald prosperitet mod alle dem, som ere e. mt[s] fiender och alle deris anhang. Hafniæ 9 januarii 1645.

Eders kongelig mayestetis underdanigste raad.

Corfitz Wllffeldt. Ch. Thomesen. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

350. *Raadets Betænkning om et Pengelaan, 22 Januar 1645.*

Koncept af Kr. Thomesen: Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, IV.

Stormegtig, høygbaarne furste, allernaadigste herre och koning.

Eders kong. m. naadigst schrifvelse er os til hende kommen, saa och et forslavg paa nogle penge, som Christian Rantzov vil e. k. m. forstreche, om hand kand naae de conditiones, som han begerer, hvilche e. m. os tilschicher med naadigst befalling vores underdanigst betenckende der om e. m. at lade forstaae. Saa endog vel var at ynsche penge uden saadan middel at kunde erlange, som dog iche vel kand sche, en ansenlig summa penge och endelig vil fornøden gioris, i synderlighed der ved udi Holland och andre steder orlog schibe at werbe, saa frembt eders mayt. ellers i Østersøen de Svensche schal blifve bastant, och de provintier, endnu behollende ere, schal blifve defenderit, saa och at hindre. de udi Vestersøen med deris flode, de ved Gottenburg nu hafver, ey schal hindre farten och slet afschere Norge saa vel som Glychstad fra dette rige, och i saa maader hindre hvis hielp der och andre steder fra er at formode, er dog vores underdanigst betenchende slig middel om Thrankier ey at udslage, dog at derpaa kunde erbiudis pengene paa en tid at kunde bekommis, nemblig i det seniste inden paasche førstkommendis, thi de sidste 10.000 rigsdaler til Michaelis at erlegge er eders k. m. paa den tid til den brug i synderlighed iche saa tienlige, hvilchet e. k. m. vel self langt bedre forstaar, end vi det underdanigst kand erindre. Vil her med

hafve e. k. m. under den høygestis beschermelse befallit. Af Kiøbenhafn den 22 januarii 1645.

351. Kongen til Raadet, 22 Januar 1645.

Sjæl. T. XXVIII, 266.

V. s. g. t. Hvad os elschelig Anders Bille til Dambsboe, vor mand, tiener, rigens marsk, raad och befallingsmand udi Vestervig closter, os underdanigst hafver tilskrefvet anlangendis hans conjunction och separation fra den holstenske armee och aarsagerne, hvorfore imod fienden intet i Jydland er blefven udrettet, hafver I af hosføyede hans skrifvelse saa och af hvis documenter och dertil hørende beviser hand os elschelig Erick Jul til Hundsbeck, vor mand, tiener, landtsdommer i vort land Nør Judland och befallingsmand i Gudumkloster, til voris underretning hafver tilstillet, videre at erfahre. Da efterdi hvis os tilforne af hans kierlighed, voris elschelig kiere søn, den høybaarne førstc och herre, hertzog Friederick, erckebiskop til Bremen, os derom er blefven tilskrefvet och bilage det angaaendis derhos tilsendt, eder och i ligemaade af os tilforne er tilskicket, bede vi eder och naadigst ville, at I begge relationer och underretninger med flid ofverveyer, igiennemser och siden med forderligste giører os derom udførlig relation, saa vi ald dets leilighed och beskaffenhed deraf videre naadigst se och erfare kunde, hvad aarsag der til veret hafver, at imod fienden intet mere imod al forhaabning er blefven udrettet. I lige maader ville vi och, at I paa de veye och middel skal vere betenckt, hvorledis vi med hvis folck vi her i landet ofver alt liggendis hafver, endnu fienderne i for[ne] vort land Nør Jylland best kunde begegne och al muelig afbreck giore, at for[ne] land saa ringe en mact icke skulle gandske blifve til rof och bytte och gandske forderfvis, och udi hvis her udinden beraadslaget vorder, ville vi naadigst, at I de forrige begangne fauter skal saa vit mueligt remedere och forekomme och om alting os med forderligste eders betenckende tilskicke. Fredericksborg 22 januarii 1645.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1644.

Indlandet. 5 Januar befalede Kongen fra Assens Hr. *Mogens Kaas* og Hr. *Kristoffer Urne* at møde hos ham

sammesteds den førstkommende Søndag[1]. Til samme Tid befaledes det *Anders Bille* at indfinde sig med Oberstlieutenant Frederich Buchwald[2].

1 Febr. befalede Kongen fra Odense Hr. *Mogens Kaas* og Hr. *Kristoffer Urne* at forhandle med Adelen [i Fyn] om, at den vil tilholde sine Tjenere at modtage Indkvartering ligesaa vel som Kronens under denne farlige Tids Tilstand[3].

27 Febr. befalede Kongen de tilstedeværende Raader at overveje, hvorvidt det ikke var rigtigt efter nederlandsk Mønster at fordele Hærafdelingerne mellem Provinserne og Stænderne, saaledes at hver fik sin Part at underholde (*Egenh. Br. n. 391*).

Dagen efter tilskrev Kongen de samme om Skaanes Forsvar (*smstds. n. 392*).

29 Febr. befalede Kongen de tilstedeværende Raader at overveje samt at høre Adelens Mening om Fangernes Underderhold, der ikke burde bestrides af Kronen alene (*Egenh. Br. n. 393*). 6 Marts tilskrev Kongen de samme om Nederlændernes Handel paa Østersøen[4] samt om Hvervingen til Fyns Forsvar (*smstds. n. 396*).

14 Marts forbødes det strængt at drage fra Fyn over til det af Fjenden besatte Jylland, med mindre vedkommende havde »vores eller vort elsk. R. Raads Pas, som dèr til Stede er«[5].

7 April tilskrev Prins Kristian samtlig R. Raad, at General Baudissin havde forespurgt sig hos ham om Øsels Forsvar og meddelt, at Kongen af Polen var velsindet og havde

[1] Fynske T. V, 258.

[2] Smstds. — 2 Januar skrev Kongen fra Assens til *Anders Bille* bl. a.: »Eftersom I begjærer, vi ville tillade, at [I] ud af Landekisten i Fyn Penge til Hvervings Fornødenhed maatte annamme, da ville vi naadigst, at I Adelen dèr i Landet derom anmoder, anseende vi med Landekisten os intet ville befatte« (Fynske T. V, 257).

[3] Fynske T. V, 270.

[4] Sml. Fridericia II, 405—06.

[5] Fynske T. V, 279.

udskrevet en Landdag »til denne forestaaende Begravelse, som er d. 4 Juli«, hvortil der mulig burde skikkes en Gesandt. Herom bades Raadet sige sin Betænkning[1].

21 Maj bad Prins Kristian samtlig R. Raad at tænke paa Midler til Proviant til Folket, der nu skulde gaa i Marken, og Heste til Artilleriet samt en dygtig Karl til at kommandere det. Ligeledes bades det handle med Adelen om 800 Td. (Korn?), som denne havde liggende i Malmø[2].

24 Juni befalede Kongen *Jørgen Sefeld* strax at begive sig over til Sjælland, »hvor I vor naadigste Vilje videre haver at erfare«[3].

27 Juni befalede Kongen »af Orlogsskibet Trefoldighed for Kbhvn.« Hr. *Jost Høg* og *Jørgen Sefeld* snarest mulig at forhøre Generalkrigskommissar Knud Ulfelds Regnskaber[4]. Da de to Raader imidlertid fik lovligt Forfald, befaledes det 21 Januar 1645 fra Frederiksborg i Stedet *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe* at forhøre Regnskaberne[5]. Jfr. 14 Septbr. 1645.

29 Juli besvarede Kongen »af mit Skib Trefoldigheden« en Meddelelse fra Kansleren, om hvad »Prinsen med R. Raad til Malmø Befæstnings Undsættelse for godt har anset«[6].

19 Avgust befalede Kongen *Jørgen Sefeld* og *Hans Lindenov* strax at forføje sig til Kbhvn., »hvor I videre vor naadigste Vilje haver at forfare«[7]. Ordren staar rimeligvis i Forbindelse med den Proces, Kongen rejste mod Peder Galt[8], og hvori Dommen fældedes den 28 Avgust[9] af Hofmesteren,

[1] Egenh. Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 96. Sml. Fridericia II, 383.
[2] Egenh. Orig.: Danske Kg. Hist. n. 96. Jfr. Egenh. Br. n. 422.
[3] Sjæl. T. XXVIII, 186.
[4] Smstds. 187.
[5] Smstds. 255.
[6] Egenh. Br. n. 422.
[7] Sjæl. T. XXVIII, 200.
[8] Fuldmagt for Iver Vind som Anklager, 23 Avgust: Bruun, Slaget paa Kolbergerheide S. 174. Sagen blev indsat »til Kongen og R. Raad, fordi Admiralitets-Dommerne paa Bremerholm formente, at de ikke kunde dømme derudi, efterdi det var en Adelsmands Liv og Ære angaaende«. Smstds. S. 175, jfr. S. 224.
[9] Om Dagen jfr. smstds. S. 185.

Kansleren, Kongens Kansler, *Jørgen Sefeld, Gregers Krabbe* og *Hans Lindenov*[1]. Medens Kongen ikke vilde deltage i Domfældelsen, overværedes denne af Prinsen[2], og 31 Avgust henrettedes Peder Galt.

2 Septbr. udskreves med Raadets Raad og Samtykke en Kornskat af Sjælland og Fyn[3].

31 Oktbr. skrev Kongen til de tilstedeværende Raader, at han vilde begynde Hofholdningens Indskrænkning med Hofjunkerne, hvorfor Raadet skulde tænke paa at anbringe disse paa en saadan Maner, at de ikke opfattede det som sket af Unaade. Raadet skulde ligeledes tænke paa de Foranstaltninger, der var nødvendige til Troppernes Modtagelse paa Sjælland (*Egenh. Br. n. 455*).

4 Decbr. tilskrev Prinsen det tilstedeværende Raad, at da han nu skulde retirere sig til Falster, fattedes der omtr. 1800 Dl. til Folkets Mønstermaaned[4].

14 Decbr. indgav Helsingørs Borgerskab og Menighed en Række Besværinger til D. R. højvise Raad[5].

Fyrstendømmerne. 14 Marts meddelte Kongen *Anders Bille*, Hr. *Mogens Kaas*, Hr. *Kristoffer Urne*[6] og *Jørgen Sefeld*, at der til Fyn var kommet en Gesandt fra Hertugen af Holsten med Kreditiv baade til Kongen og til Rigsraadet. Han befalede derfor Raaderne at meddele Gesandten, at Kongen ønskede, han vilde give dem skriftlig til kjende, hvad han havde at proponere; de skulde snarest give en skriftlig Rela-

---

[1] Udateret Optegnelse om Dommen: smstds. S. 175.

[2] Jfr. smstds. S. 185.

[3] Sjæl. T. XXVIII, 210—12. Kommissarierne i Fyn ytrede det Ønske, at Kornskatten af Fyn maatte anvendes alene til Soldaterne her i Landet; Hofmester og Kansler udtalte sig dog herimod (Brev 24 Oktbr., anført ovfr. S. 26).

[4] Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 96.

[5] Orig.: Indlæg ov. alle Lande. I Randen er skrevet Resolutionerne derom, jfr. Sjæl. T. XXVIII, 244—46.

[6] Denne befaledes det 16 Marts at begive sig til Kbhvn.: Skaanske T. VII, 42.

tion derom og da oppebie Kongens Vilje og Ordre[1]. 30 Marts havde Kongen erfaret Gesandtens Proposition af hans Kreditiv, som Raaderne havde indsendt, og sendte det tilbage til »Raadet i Fyn« med sit Svar paa Gesandtens Hverv; dette skulde tilskikkes ham, hvorefter han kunde tiltræde sin Hjemrejse[2].

Udlandet. *Oluf Parsberg* i Rusland, se ovfr. II, 641. — *Jost Høg* og *Gregers Krabbe* i Osnabrück, se ovfr. II, 640.

27 Januar fik *Korfits Ulfeld* og *Jørgen Vind* Kreditiv til at forhandle yderligere med den polske Udsending[3].

To Udsendinge fra det engelske Parlament skulde efter Kongens Ordre af 13 Oktbr.[4] have Avdiens af de tilstedeværende Raader. De fremkom 28 Oktbr. med deres Proposition[5], og i Henhold til de kommitterede Rigsraaders Relation fik de 23 Novbr. deres Resolution[6]. Se videre under 1645.

I Juni og Juli forhandlede *Jost Høg* og Ditlev Reventlov med den franske Udsending de la Thuillerie[7]; i Avgust underhandlede de samme samt *Gregers Krabbe* med de nederlandske Udsendinge[8], og de to førstnævnte med den imidlertid fra Sverige tilbagekomne franske Udsending[9]. 31 Avgust antog Kristian IV Frankrigs og Generalstaternes Mægling overfor Sverige[10], hvad denne Stat allerede havde gjort.

Til at forhandle om Fredspræliminarierne befuldmægtigedes *Jost Høg* og Ditlev Reventlov[11]; 29 Oktbr. underskreves i Malmø en Overenskomst med Mæglerne om, at Fredsmødet

[1] Fynske T. V, 279.
[2] Smstds. 282.
[3] Auslend. Reg. 1644—48 S. 27. Jfr. Egenh. Br. n. 377, sml. 358.
[4] Egenh. Br. n. 445.
[5] Tysk Orig.: England.
[6] Koncept: smstds. Jfr. Fridericia II, 382.
[7] Slange S. 1268—71, Fridericia II, 439.
[8] Slange S. 1272—74, Fridericia II, 431—32. Disse havde i Kongens Fraværelse haft Avdiens hos Prinsen med Rigsraadet. Jfr. Egenh. Br. n. 422, Fridericia II, 428.
[9] Fridericia II. 440.
[10] Smstds. 432. 440.
[11] Smstds. 441. Jfr. Egenh. Br. n. 447.

skulde holdes 15 Decbr. ved Brømsebro[1]. Ved en ny Aftale af 9 Novbr. udsattes Mødets Begyndelse dog til 2 Januar 1645[2], 15 Decbr. atter til 15 Januar[3], og sluttelig fastsattes Tiden til 8 Febr.[4]

1645.

I Raadet optoges Ove Gjedde, der aflagde sin Ed 29 Marts[5], *og omtr. 1 Juni Niels Trolle*[6].

a. Indtil Fredslutningen.

Indledende Oversigt over Raadets Virksomhed fra Januar til Avgust.

Efterat Raaderne endnu ind i Januar havde været samlede i Kbhvn. til det Raadsmøde, der begyndte i Novbr. 1644 (ovfr. S. 30), rejste midt i Januar *Korfits Ulfeld*, *Kristian Thomesen*, *Kristoffer Urne* og *Jørgen Sefeld* til Fredsmødet, hvor de forblev til midt i Avgust. Flertallet af Raaderne forblev derimod i Kbhvn. eller fjærnede sig i alt Fald kun derfra paa kortere Tid, saaledes *Jost Høg*, *Hans Lindenov*, *Knud Ulfeld*, *Iver Vind*, *Jørgen Brahe* og *Frederik Redtz*;

[1] Siri, Mercurio IV, P. 2, S. 235 (Latina 1632—51). Jfr. Slange S. 1281.

[2] Latina 1632—51.

[3] Smstds. Jfr. ovfr. S. 31.

[4] Slange S. 1281—82. Fridericia II, 446—47.

[5] Ligprædikenen.

[6] Dennes Optagelse i Raadet henføres saavel i Ligprædikenen over ham som af Slange S. 1383 til 1645, hvad Udgiverne af Egenh. Br. (1641—44, S. 543 Anm.) vil berigtige til 1644 (jfr. ovfr. S. 1 Anm.). Imidlertid tituleres Niels Trolle endnu 4 Maj 1645: Du (Sjæl. T. XXVIII, 345) og først 3 Juni: I (smstds. 366); hans Udnævnelse er sikkert sket omtr. 1 Juni, thi 7 Juni forordnedes der en ny Landkommissar i hans Sted, og den falder vel sammen med hans Udnævnelse til Førsteviceadmiral, der 31 Maj omtales af Rigsraadet som nærforestaaende (*n. 365*).

til dem sluttede sig *Gregers Krabbe* fra midt i Maj, dertil *Ove Gjedde* og senere *Niels Trolle*, forsaavidt disse ikke ved deres Admiralstilling kaldtes bort fra Staden [1]. *Hannibal Sehested* var derimod som Statholder bundet til Norge, hvorfra han dog gjorde en Rejse til Kbhvn. fra sidst i Marts til midt i Maj. *Tage Tot* opholdt sig i Malmø, *Kristoffer Ulfeld* i Kristiansstad [2], *Mogens Kaas* var i Fyn og Marsken *Anders Bille* sammesteds eller i Jylland: *Oluf Parsberg* var paa Sendefærd i Rusland (ovfr. II, 641).

Som Følge af disse særegne Forhold er Materialet til Raadets Historie i Januar—Avgust 1645 i det følgende sammenstillet paa en anden Maade end ellers i dette Værk. Først fremstilles Fredsforhandlingerne i Brømsebro, hvorved medinddrages de hjemmeværende Raaders Stilling hertil. Derefter sammenstilles alle Oplysninger om den Virksomhed, der udfoldedes af de i Kbhvn. tilstedeværende Raader. Endelig meddeles en Oversigt over de i denne Tid afholdte Møder med Stænderne.

Fredsforhandlingerne ved Grænsen med Sverige, Nederlandene og Hansestæderne og det i Kjøbenhavn tilstedeværende Raads Stilling hertil.

Til Kommissarier ved Fredsforhandlingen udnævntes Hr. *Korfits Ulfeld*, Hr. *Kristian Thomesen*, Hr. *Kristoffer Urne* og *Jørgen Sefeld*, hvis Fuldmagt og Instrux udstedtes 13 Januar paa Frederiksborg [3] efter forudgaaede Forhandlinger med Raadet (jfr. S. 31). Kort efter afrejste Kommissarierne til Kristianopel. Fredsmødet aabnedes efter Aftale 8 Febr. paa

[1] En Liste over det tilstedeværende Raad med Anførelse af de Dage, paa hvilke de ses at have været i Kbhvn., meddeles blandt Tillægstabellerne. Idet der henvises til den, bliver der i det følgende ikke nærmere angivet ved hvert enkelt Brev, hvilke Raader det er rettet til eller hvilke der har underskrevet det.

[2] Jfr. ndfr. 24 Maj 1647.

[3] Svenske Acta VII, 14—15. Jfr. Fridericia II, 451.

Brømsebro. Forhandlingerne varede ind i Avgust[1]; Kommissarierne sendte hyppig Indberetninger til Kongen[2].

Forhandlingerne drejede sig først om Højhedsretten over Sundet; Kommissarierne bad Kr. IV om en Udvidelse af deres Instrux, hvad han dog 6 Marts afslog[3]. 7 Marts skrev Raaderne til Kommissarierne, at de havde sekunderet deres Ønske om udvidet Fuldmagt hos Kongen; »og eftersom I gode Herrer nu ikke fuldkommelig erlanger »beschering« paa eders Petition, da synes os raadeligt (om I gode Herrer ellers saa godt synes), at Posten herimellem maatte saaledes blive bestilt, at Hs. k. Maj. ilig Tid efter anden kunde adviseres, hvis som trakteret blev, paa det I hans naadigste Resolution desto snarere paa alle forfellige Diffikulteter kunde erlange. Det var og meget godt (om ellers nogenlunde muligt), at en af I gode Herrer efter eders eget Forslag vilde have den Umage og rejse herned ....«[4].

[1] Om Forhandlingerne se i det hele Slange S. 1319—62, Fridericia II, 451—517. I det følgende fremhæves væsentlig kun de Punkter, hvor det tilstedeværende Raad greb med ind; enkelte Breve fra eller til Kommissarierne, der omhandler Forholdene i Danmark, anføres først under det næste Afsnit (Det tilstedeværende Raads Virksomhed).

[2] Kommissariernes Hovedrelation: Svenske Acta VII, 19—195. De originale Indberetninger: Sverige, Relationer; Koncepterne: smstds., Legationsarkiv. Kommissariernes Breve konciperedes som Regel af *Kr. Thomesen* og renskreves af *Jørgen Sefeld*.

[3] Egenh. Breve (Supplement), jfr. Svenske Acta VII, 31 (Slange S. 1327).

[4] Orig. med *Knud Ulfelds* Haand og 6 Underskrifter, i Brevform med 4 Segl: Sverige, Legationsarkiv. 6 Marts skrev Raaderne til Kommissarierne om den slette Behandling af de danske Fanger i Wismar og om Kønigsmarks uberettigede Indfald i Bremen Stift, hvorom de skulde tale med Mediatorerne (Orig. med *Iver Vinds* Haand og 6 Underskrifter, i Brevform med 4 Segl: Sverige, Legationsarkiv). Kommissarierne besvarede 12 Marts Brevene af 6 og 7, idet de henviste til deres samtidig til Kongen sendte Skrivelse (Orig. med *Jørgen Sefelds* Haand med 4 Segl og Udskrift til 5 Raader: Sverige, Relationer; Koncept af samme: Sverige, Legationsarkiv). Jfr. *n. 352*.

Kommissarierne forespurgte derefter Kongen 12 Marts, om de maatte frafalde Kravet paa Skadeserstatning og indrømme de svenske Byer i Estland og Livland Toldfrihed[1], og bad samtidig Raaderne i Kbhvn. skaffe dem et godt Svar herpaa af Kongen, da Traktaterne ellers »slet rumperes«[2]. Kongen tillod dem 17 Marts kun at gjøre den første Indrømmelse[3]; samme Dag skrev Raaderne til Kommissarierne, at Kongen ikke havde kommuniceret dem Indberetningen, hvorfor de bad Kommissarierne fremtidig berette dem Indholdet af deres Skrivelser til Kongen (*n. 352*). Dagen efter skrev Kongen fra Kastrup til Raadet, »som i Kbhvn. findes«, at han vel vilde finde sig i, hvad Raadet foreslog, naar det var »rationabile og honestum for vores Person«, men ikke forhaste sig (*Egenh. Br. n. 37*). Efter nye Indlæg fra Kommissarierne af 19 og 21 Marts[4] og under Paavirkning af det tilstedeværende Raad gav Kr. IV dog efter og tillod 23 Marts Kommissarierne at slutte Freden, som den »bedst er at bekomme«[5]. Samme Dag skrev Raaderne herom til Kommissarierne (*n. 354*)[6].

Imidlertid havde Kommissarierne 21 Marts (*n. 353*) besvaret Raadets Brev af d. 17 og udtalt, at de gjerne vilde

---

[1] Svenske Acta VII, 31 (Slange S. 1327—28).

[2] Brev, anført ovfr. S. 44. Anm. 4.

[3] Jfr. Svenske Acta VII, 32 (Slange S. 1328).

[4] Svenske Acta VII, 32, 33 (Slange S. 1329—31).

[5] Orig. med Segl, skrevet af *Iver Vind*: Sverige, Legationsarkiv; Afskrift: Svenske Acta VII, 34 og 137 (Slange S. 1332).

[6] Da Rigsraadet sendte *Hannibal Sehested* et Indlæg til Kongen (vistnok om Motiverne til at slutte Fred), erklærede denne 24 Marts (da han lige var kommet til Kbhvn. fra Norge), at han vel erkjendte sin Skyldighed til at underskrive, hvad Raaderne havde besluttet, men dog bad »at maatte saa længe være undskyldt intet fuldkommeligt at statuere om Fred eller Krig til eller fra, førend jeg selv tilbørligen med I gode Herrer noget nærmere derom kan konferere«, da hans Fraværelse havde hindret ham i at lære Forholdene tilstrækkelig at kjende. Han undskyldte tillige, at han saa sjældent havde indberettet Raadet om Tilstanden i Norge m. m. Saml. t. d. norske Folks Spr. o. Hist. III, 146.

meddele det alt, hvad dog Manglen af et Chiffersystem gjorde vanskeligt. Et saadant maa siden være aftalt, og i Juni, Juli og Avgust skrev Kommissarierne som Regel samtidig til Kongen og Raaderne, idet de sendte disse Kopier af Indberetningerne [1].

Fra sidst i Marts drejede Fredsforhandlingerne sig især om den Kavtion for Freden, som Sverige krævede, bestaaende i Landeafstaaelser. 11 April tilraadede Kommissarierne Kongen at tilbyde Øsel og Jemteland eller Bornholm eller en Sum Penge [2]; samme Dag skrev de herom til Raadet (*n. 355*). 14 April forlangte Kongen af de tilstedeværende Raader at vide, hvad han skulde svare hertil (*Egenh. Br. n. 45*), og samme Dag udtalte Raadet sig herom i et Brev til Kommissarierne (*n. 356*). 18 April skrev Kongen til Kommissarierne: »Vider, at eftersom I paa ny om vores Resolution paa adskillige Poster ved nærværende vores Trompeter os har tilskrevet, da efterdi vores elsk. D. R. Raad, som hos os her nu til Stede er, med sidste Post eder vores naadigste Resolution paa samme Poster udførligen har forstendiget, vide vi nu intet videre dertil at svare. Thi bede vi eder og naadigst ville, at I eder derefter retter og forholder« [3]. — Paa denne Tid indtraadte der en længere Standsning i Forhandlingerne med de svenske Kommissarier.

[1] Foruden de Skrivelser, der nævnes i det følgende, er der bevaret korte Følgeskrivelser med indlagte Kopier fra Kommissarierne til Raadet af 8, 22 og 29 Juni, 13 og 27 Juli, 5 og 14 Avgust: Orig. med *Jørgen Sefelds* Haand: Sverige, Relationer. Paa *Kristian Thomesens* Koncepter til Indberetningerne til Kongen findes ofte noteret: »og copia til R. Raad« eller lignende; se f. Ex. 20 Juni: Sverige, Legationsarkiv.

[2] Svenske Acta VII, 35.

[3] Orig. med Segl: Sverige, Legationsarkiv (Sjæl. T. XXVIII, 333).

27 Marts befuldmægtigede Kr. IV Kommissarierne ved Grænsen til at forhandle med de nederlandske Udsendinge[1] om deres Stats private Besværinger[2], og Dagen efter fik de en dertil sigtende Instrux, der tillod dem at nedsætte Tolden til Tariferne fra 1628[3]. Under de derefter aabnede Underhandlinger[4] stillede Nederlænderne imidlertid langt videregaaende Krav, hvorom Kommissarierne 10 Maj skrev til Kongen[5] og samtidig til Raadet (*n. 359*). En ny Skrivelse afsendtes 15 Maj[6], og samme Dag sendte Kommissarierne det tilstedeværende Raad en Kopi heraf, idet de bad det støtte deres Ønsker hos Kongen, »efterdi vi ikke alene skulle handle, men ogsaa kjøbe os Fred til«[7].

Efter Modtagelsen af Brevet af 10 Maj svarede Raadet 16 Maj, at det havde bedt Sekretær Otte Krag at skaffe det nogle Bilag til Skrivelsen til Kongen (*n. 360*)[8]. Først 22 Maj modtog Raaderne dog disse tilligemed en Befaling til at ytre sig om Sagen, hvorom det da baade samme og den følgende Dag forhandlede med Kongen[9]. 23 Maj udtalte Raadet sig derefter (*n. 362*) nærmere om de enkelte af Nederlænderne opstillede Krav; Kongen tiltraadte Indstillingen ved at tilføje sin Underskrift foran Raadernes. Samtidig (*n. 361*) tilraadede

---

[1] 18 Februar sendte Kongen fra Frederiksborg Raadet. hvad han havde tilvejebragt af det, som de hollandske Udsendinge, der havde været i Sverige, havde proponeret Staterne: Egenh. Br. n. 25. Brevet blev sendt til Kommissarierne ved Grænsen, som det ses af *Kr. Thomesens* Paategning.

[2] Orig.: Arkivet i Haag (Fridericia II, 486). Følgeskrivelsen: Sjæl. T. XXVIII, 317.

[3] Svenske Acta VII, 41 (Slange S. 1340).

[4] Jfr. Slange S. 1339—50, Fridericia II, 486—91.

[5] Svenske Acta VII, 48.

[6] Smstds. 51.

[7] Orig. med *Jørgen Sefelds* Haand, i Brevform med 4 Segl og Udskrift til 8 Raader: Sverige, Relationer. 25 Maj paamindede Kommissarierne om Svar: Orig. som forrige (Udskrift til 7 Raader): smstds. Raadets Svar herpaa, se *n. 365*.

[8] Anmodningen til Otte Krag er indført i en Skrivelse af samme Dag, der anføres nedenfor under »Det tilstedeværende Raads Virksomhed«.

[9] Sml. *n. 363*.

Raadet at give Kommissarierne Fuldmagt til at »akkordere om Tolden i Sundet, det bedste muligt kan være« (§ 1), hvad Kongen gik ind paa. Derimod vilde Kongen ikke ret bekvemme sig til efter Raadets Opfordring (§ 2) at tillade den hollandske Flaade frit at passere Sundet[1]. Samme Dag skrev Raadet til Kommissarierne om, hvad det havde opnaaet hos Kongen, idet det oversendte dem sin Indstilling (*n. 363*)[1]. 29 Maj skrev Raadet til Kommissarierne (*n. 364*), at det ikke vidste, hvad Resolution Kongen havde givet dem; jfr. yderligere *n. 365*. Forhandlingerne kom først til endelig Afslutning, samtidig med at Freden med Sverige underskreves.

Efterat Underhandlingerne med de svenske Kommissarier var gjenoptagne 7 Maj, formulerede disse i Begyndelsen af Juni bestemtere end før deres Krav paa store Landeafstaaelser, hvorom Kommissarierne 8 Juni indberettede til Kongen[3]. 13 Juni befalede Kongen derefter *Niels Trolle* og *Gregers Krabbe* med forderligste at forføje sig til Kbhvn., hvor de skulde erfare hans naadigste Vilje[4]. 14 Juni skrev de tilstedeværende Raader til Kommissarierne, at de havde affordret Raaderne i Fyn og Malmø deres Betænkning og ogsaa ønskede deres (*n. 366*); 16 Juni indkaldte Kongen desuden Stænderne[5]. Da *Anders Bille*, *Mogens Kaas* og *Tage Tot* havde afgivet deres Betænkninger (*n. 367 a—b*), sendte Raadet 27 Juni Kopier deraf til Kommissarierne og underrettede dem om Stændernes Indkaldelse (*n. 370*). — Allerede 20 og 25 Juni havde Kommissarierne indtrængende bedet Raadet at skaffe det Tilladelse til at gjøre de Indrømmelser, de fandt uomgængelige (*n. 368—69*), og da Raadet ikke kunde afvinde Kongen anden Meningstilkjendegivelse end den stadige Hen-

[1] Jfr. Fridericia II, 495—96.
[2] Jfr. Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 80).
[3] Svenske Acta VII, 60.
[4] Sjæl. T. XXVIII, 371.
[5] Stændermøderne i Juni og Juli se ndfr.

visning til den givne Fuldmagt, udtalte det 1 Juli til Kommissarierne, at de efter dets Mening skulde fortfare med og tilendebringe Traktaterne (*n. 371*)[1]. 6 Juli bad Kommissarierne atter Raadet at skaffe dem et godt Svar fra Kongen, »eftersom synes in mora summum esse periculum«[2]; 12 Juli svarede Raaderne atter tilskyndende (*n. 372*)[3]. Da de ved denne Lejlighed havde opfordret Kommissarierne til at stræbe at faa Kejseren optaget i Freden, udtalte Kommissarierne 20 Juli, at dette efter den franske Gesandts Mening vilde være ugjørligt[4].

18 Juli forelagdes fra begge Sider Koncepter til Fredstraktaterne; i Begyndelsen af Avgust enedes man om en Stilstand[5], og endelig undertegnedes Freden 13 Avgust paa Brømsebro[6], medens den samme Dag og sammesteds mellem Danmark og Nederlandene sluttede Traktat dateredes fra Kristianopel[7]. Tilbagerejsen varede fra 15 til 25 Avgust[8].

---

[1] Jfr. Fridericia II, 509.

[2] Orig. med *Jørgen Sefelds* Haand, i Brevform med Segl: Sverige, Relationer. Jfr. *Kr. Thomesens* Paategning paa Koncept til Brev af samme Dag til Kongen: smstds., Legationsarkiv.

[3] Jfr. Fridericia II, 513.

[4] Orig. med *Jørgen Sefelds* Haand, i Brevform med Segl: Sverige, Relationer.

[5] Kommissarierne skrev herom 8 Avgust dels til *Hannibal Sehested*, dels til de jydske Krigskommissarier Malte Jul, Niels Krabbe og Iver Krabbe. Koncepter af *Kr. Thomesen*: Sverige, Legationsarkiv. Jfr. d. kgl. Fdg. af 10 Avgust: Fdg efter Recessen Fol. O. 12 Avgust udgik der Befaling om at indstille al Hostilitet mod Svenskerne til R. Marsk, Admiral og Viceadmiral, Kommissarierne i Sjælland og Laaland samt Hr. *Tage Tot*: Sjæl. T. XXVIII, 411.

[6] Kommissariernes Koncepter til de Breve, der skulde udstedes fra dansk Side: Orig. med 4 Segl: Sverige, Legationsarkiv. Slange S. 1487 (Regesta n. 9523).

[7] Slange S. 1516 o. fl. St. (Regesta n. 9525).

[8] Kommissariernes Regnskab. Efter Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 81) kom Kommissarierne til Kbhvn. 21 Avgust.

27 Marts ankom tre Udsendinge fra Hansestæderne til Kbhvn. for at tilbyde Fredsmægling og opnaa Handelsrettigheder. Kongen resolverede, at der ikke skulde forhandles med dem paa Grænsen, men kun i Kbhvn., hvortil der deputeredes to Raader: 2 April fremsatte Udsendingene ogsaa deres Proposition for nogle Raader[1]. Dette meddelte det tilstedeværende Raad 14 April Kommissarierne ved Grænsen (*n. 356*)[2]. Disse paaviste 23 April (*n. 357*), hvor farligt det var at forhandle med Stæderne ved Grænsen, hvor Svenskerne vilde blande sig i Sagen, men 27 April skrev Kongen til *Kr. Thomesen*, at han ikke kunde afholde Udsendingene fra at rejse til Fredsmødet[3], og 8 Maj skrev Raadet til Kommissarierne i samme Retning (*n. 358*), medens Kongen samme Dag tilmeldte dem, at han havde bevilget Stædernes Udsendinge at forhandle ved Brømsebro[4]. — Hvad angaar de her førte Underhandlinger, kan anføres, at da Kommissarierne ved Grænsen 20 Juli besvarede Raadets Skrivelse af 12 Juli (ovfr. S. 49), meddelte de, at Hansestædernes Deputerede ønskede en Kopi af Toldrullen i Sundet, da de har Bevilling paa at nyde samme Rettighed i Sundet som Hollænderne[5]. 27 Juli svarede Raadet, at Kongen havde resolveret, at den ønskede Kopi vel maatte meddeles Udsendingene, »dog dèr paa Grænsen intet med dem at handles, mens hernede, hvor dem skal blive holdet, hvis dem tilsagt er, hvilket I dem kan lade vide og tilsige.« Dertil meddeltes Underretning om den svenske og den

[1] Orig.: Hansestæderne n. 23. Avdiensen omtales af Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 80) og er beskrevet i den lybske Udsendings Dagbog (Zeitschr. f. Lübeck. Gesch. III, 417—18); han nævner som tilstedeværende *Ove Gjedde*, *Hannibal Sehested*, *Hans Lindenov*, *Iver Vind*, Johan (ɔ: *Frederik*) *Redtz* og *Jørgen Brahe*. Med de deputerede Raader *Jørgen Brahe* og *Iver Vind* samt Ditlev Reventlov forhandlede Udsendingene 15 April og senere (smstds. 421—26).

[2] Herom ogsaa Ditlev Reventlov til *Kr. Thomesen*, 18 April. Orig. med Segl: Sverige, Legationsarkiv.

[3] Egenh. Br. n. 49.

[4] Sjæl. T. XXVIII, 350. Jfr. Egenh. Br. 1645—48 S. 38 Anm.

[5] Brev, anført ovfr. S. 49 Anm. 4.

hollandske Flaades Bevægelser[1]. — 14 Avgust afgav Kommissarierne i Kristianopel den Erklæring, at Hansestæderne var indesluttede i Freden, og kommunicerede dem en Afskrift af Toldrullen[2].

Samtidig var der Udsendinge fra Hamburg i Kbhvn.[3], og til at forhandle med dem udnævnte Kongen 30 Juni *Gregers Krabbe*, *Jørgen Brahe* og Ditlev Reventlov[4]. 12 Juli skrev Raadet til Kommissarierne ved Grænsen om Underhandlingernes Gang (*n. 372*); 8 Avgust skrev disse til de befuldmægtigede og opfordrede dem til at fremskynde Forhandlingerne, idet de berettede, hvad der var tilsagt Svenskerne, Hollænderne og Hansestæderne[5]. Allerede 2 Avgust synes Underhandlingerne dog tilendebragte[6].

352. Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 17 Marts.

Orig. med Iver Vinds Haand, i Brevform med 4 Segl: Sverige, Legationsarkiv.

.... De guode herrers schrifvelse, daterit Christianopel den 12 martii sidst forløbben, er os i gaar den 16 eiusdem behendiget, deraf eblant andit fornummit, at I guode herrer hafver talt med mediatorerne om den utilbørlig brand, som udi Marschlenderne sched er af de Svensche, och at de hafver tilsagt deri at giøre hvis mueligt er. Dernest at I guode herrer med denne afferdigte underdanigst hafver schrefvit kong. mayt. voris allernaadigste herre och koning til, des indhold vi videre af eders schrifvelse hafver at fornemme. Saa endog vi vel hafver underdanigst anmodit høygbemelte k. m. om brefvit at maatte bekomme at lese, saa er det dog, formedelst k. m. drog til Dragør, iche sched, medens alligevel sagt

[1] Orig. med Iver Vinds Haand og 8 Underskrifter, i Brevform med 4 Segl, modtaget 27 Juli: Sverige, Legationsarkiv. Koncept af samme: Kanc., Acta 1645.

[2] Marquard, De jure mercatorum II, 257.

[3] Ankom 17 Febr. Jfr. Egenh. Br. n. 25.

[4] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 81), Slange S. 1378. Jfr. *n. 369*.

[5] Orig. med *Jørgen Sefelds* Haand i Brevform med 4 Segl: Sverige, Relationer. Koncept af *Kr. Thomesen*: smstds., Legationsarkiv.

[6] Brev, anført i Geheimearkivets Registr. n. 19, Hamburgske Elbtold n. 1 (Orig. er ikke fundet).

os, at det formelder, 1. at I guode herrer begerer fredden at maa sluttis, dersom høygbemelte k. m. blifver restituerit alle indtagne lande och festninger, 2. at Riga, Revel och andre liflendische steder maa verre fri for told udi Sundit lige som andre svensche, och derhoes formelte h. k. m. naadigst at hafve igen schrefvit eder til, at dersom mediatorerne vil sige, at saadant kand sche uden h. mayt[s] disreputation, ville h. m. naadigst verre tilfrids, efterdi de hafver lofvit at ville giøre en reputerlig fred. H. kong. mayt. hafver naadigst gifvit svar paa eders schrifvelse, førend vi fich des contenta at vide, hvorfore vi bede eder, at I guode herrer ville ubesvergit herefter lade os vide, hvad eders schrifvelse til høygbemelte k. m. formelder, at vi udi tide kunde talle med k. m. om hvis I schrifver, saa ville vi intet underlade at giøre hvis os tilkommer. Vi tvifler iche, at I guode herrer jo uden voris erindring fører de hollendsche gesanter til gemyt, at dersom Riga, Revel och andre steder i Lifland schal verre toldfri i Sundit, da saadant at schal falde dennom til schade udi deris trafic, dog iche hermed voris mening, at fredden schulle forhindris, dersom k. m. naadigst hellers det ville lade befalde. Vi for vore personer hafver och ville endnu ydermere och udførligere nu strax raade k. m., at h. m. naadigst vil meddele eder, I guode herrer, fuldkommen magt at slutte fredden paa den maner, som I kunde eragte at verre k. mayt. och rigit tienligst ock gafnligst. . . . Af Kiøbenhafn den 17 martii 1645.

Hanns Lindenow. Knudt Wlffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

353. *Kommissarierne til det tilstedeværende Raad, 21 Marts.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand, i Brevform med 4 Segl rettet til 6 Raader: Sverige, Relationer. B. Koncept af samme: Sverige, Legationsarkiv.

. . . . . I gode herrers skrifvelse, daterit den 17 martii, er os i dag leverit, indholdendis blant andet aarsagene, hvorfore voris skrifvelse til kong. mayt. voris naadigste koning och herre senisten ofverskickit eder enda icke var blefven communicerit, mens h. mt. derpaa naadigst hafde svaret os, førind I fick des indhold at vide, och derfore begere, at vi eder ville ochsaa lade vide, hvad vore skrifvelser formelde, som til høistbemelte h. k. mt. herefter fremskickis etc., eftersom eders skrifvelse ydermere i sin mening

indholder och udviser. Hvorpaa er voris gandske venlig svar och begering, at I gode herrer icke ville tage dette (at vi ei hafve skrefvit eder til och eder adviserit udførligen om hvis vi ellers skrifve h. k. mt. til) i den mening op, ligesom vi icke ville holde tilbørlig communication med eder herudi baade for at notificere eder om alt, saa och for at faa eders hielp och befordring i det, som vanskeligt falder at bringe h. mt. til at bevilge, hvilcket vi vel vide at kunde vere os en stoer befordring och tilhielpning i tractaterne, och er os derfore hart emod, at saadant icke kand uden fare stillis i verk efter eders saa vel som och efter voris vilie och attraa. Thi eftersom brefvene skickis gennem fiendens quartier och letteligen kunde optagis och obnis, naar dem saa vorder til sinds (eftersom de befrygtis i dette lige saa lidet som i andre sager at skulle ville holde tro och lofve videre end de siunis sig at komme til pas), saa var da ald voris dessein entdeckt och vore tractater i største perikel, eftersom vi icke hafve cifras fra eder til saadant. Och er det en stoer lycke, at ingen af de tvende skrifvelser, som vi hafve bekommit fra eder, ere optagene, ti deraf hadfde de icke alenist kund vist alt, hvad vi hafde skrefvet h. mt. til om, mens end ochsaa af eders brefvers indhold kommen paa fode efter at decifrere alle kong. mayt' och vore brefve, som de siden kunde blifve megtige, och derved foraarsaget enten tractaternes gandske ruptur heller och i ringiste deris større besverlighed, eftersom de derforuden ved adskiellige gode tidinge, som dem dageligen tilkomme om deris vabens lyckelig progres, tage i mere och mere til i deris storhofvethed, saa at hvercken rationes eller billighed siunis hos dennem at vil gielde nogit; hvorfore vi och icke heller nu tør skrifve eder videre til om nogit, som tractaterne eigentlig angaar, end tilforn, mens I vide det af vore forige skrifvelser til kong. mayt., hvor vit vi endnu komne ere och hvorpaa det endnu bestaar, eftersom vi af eders skrifvelse nock slutte kunde. Och bede vi derfore, at I gode herrer ville os forhielpe hos ofthøistbemelte h. k. mt. til it endeligt och fuldkommeligt svar paa de angifvene puncter, at de motte bevilgis och indgaais. Vi ville altid gierne icke aleniste af yderste formue forarbede alting med største flid och vindskibelighed, mens end derforuden gierne tiene eder alle och hver serdelis udi alle maade, saa vit

eder til ære och tieniste ske kand, och ville hermed hafve eder i Guds beskyttelse befalit. Af Christianopel den 21 martii 1645.

Corfitz Wllffeldt. Christian Thomesen. Christopher Vrne.
Jørgen Seefeldt Christoffersæn.

354. *Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 23 Marts.*

Orig. med Iver Vinds Haand, i Brevform (Seglene afrevne); afsendt med en Trompeter 23 Marts Kl. 7 Aften, ankommet til Kristianopel 26 Marts Kl. 4 Eftm.: Sverige, Legationsarkiv. Afskrift: Svenske Acta VII, 137.

Voris gandsche venlig helsen och tachsigelse for ald æris bevisning och erbiudelse det igen at forschylde. Gifver vi eder, I guode herrer, venligen tilkiende, at vi baade schriftlig och mundtlig nogle sinde hafver underdanigst anholdit hoes kong. mayt. voris allernaadigste herre och koning och i dag høygstbemelte hans mayt. anmodet, at h. k. m. naadigst eder ville meddelle plenipotents at slutte med de Svensche fred, som I kunde eragte k. m. och eders federne land tienligst at verre, och som den bekommis kand, och ingen guod resolution kunde bekommit førend nu, at h. m. naadigst bevilgede eder samme plenipotents, hvilchen vi eder, I guode herrer, hermed tilschicher, ynschendis at Gud allermegtigste vil gifve eder dertil lyche, hannom vi eder troeligen vil hafve befallit. Af Kiøbenhafn den 23 martii 1645.

Joest Høeg. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt. Iffuer Wind.
Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

355. *Kommissarierne til det tilstedeværende Raad, 11 April.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand, i Brevform med 4 Segl og Udskrift til 8 Raader: Sverige, Relationer. Hvad der i Brevet er chifreret, meddeles her med Løbeskrift. B. Koncept af samme: Sverige, Legationsarkiv.

..... I gode herrer, gifve vi venligen at vide, at gesanterne vare hos os i aftis och lode os forstaa, at de svenske commissarier ere nu saa storhofvede af adskillige deris victorier, som de paa en kort tid hafve haft baade ofver os och andre saa vel i Marschlandene, stift Bremen, Bømen och andensteds, saa at der nu ei findis nogen, som sig tør lade se at ville giøre nogen modstand mod nogen af deris armeer; dertilmed agte de at samle en heller flere megtige floder af orlogskibe til at attaquere os paa de steder, som os endnu restere af dem uoccuperede, hvilcket hafver emporterit dem saa høit, at vi ingenlunde faa fred ved disse vore

tractater, med mindre mand dem afstaar it eller nogle provintier til eiedom heller och til pant for en megit stor summa penge, som langsom kunde betalis; och sige de, at vi saaledis procederit med dem anno 1613. Och mene de sig nu at hafve bragt os saa vit, at vi endelig skulle indgaa alt, hvad de ville, heller at de forhaabe snart at kunde bemegtige sig resten af hvis som vi endnu hafve af rigit beholden, heller och beholde och maintenere Jutland och Holstein ved skantser och festninger, som de der ville bygge etc., med mere andet, som de ocsaa foregifve, som gesanterne sige sig af dem at hafve hørt och ei ville obenbare for os, efterdi det er saa gandske høit och uden ald billighed.

Hvorfore vi bede eder, I gode herrer, saa mange som nu i Kiøbinghafn tilstede ere, och begere paa det venligste, at I ville vel considerere, hvad herudi raadeligst kand vere, och hos kong. mayt. voris allernaadigste konning och herre det saa vit forarbede, at vi motte faa at vide med dette bud, hvad herpaa skal svaris, och hvorvit accorderis och bevilgis maa; ti vi frygte, at dersom tractaterne rumperis (som de true med), at mand da baade kunde vere resolverit paa, hvad modstand giøris kunde baade til lands och vands, och vi vide, hvorledis vi os her comportere skulle, och om icke bedre var at miste nogit end at slippe alt, och hvad høistbemelte h. kong. mayt. da naadigst siunis, at det skal vere, [a]enten *Boringholm* heller *Osel* och *Jemtelandt* heller en *summa penge* med *vorsikering* i visse *platser*, endog vi endnu icke vide, hvormed de ville *vere fornoiet*[a], eftersom vi ochsaa hafve allerunderdanigsten herom skrefvit h. k. mt. til; heller och om vi skulle *rumpere* aldelis och *begifve* os paa *hiemreisen*, [b]som vi dog icke holde for raadeligt[b]. De ere nu saa megit haarde, fordi de imaginere sig visseligen at ville snart bringe resten i deris gewalt af hvis som de endnu ei hafve erobret af Skaane och af Holstein samt stift Bremen. Och siunis os, at *Frantzosesch* och *Statische* gierne saae, at vi hafde eller viste middel til at kunde resistere denne deris store fortun, mens sige der hos, at de frygte, at det ei er mueligt, med mindre vor Herre ville serdelis

a I B stod oprindelig: enten Øsel, Borringholm, Blegind eller Halland, heller Øsel och Jempteland, och med hvad conditioner, om det ellers maa bevilgis och indgaais.
b Tilføjet i B.

giøre hertil mirakel[a]. Hvilcket vi ville skrifve eder, I gode herrer, til, paa det I baade kunde vide, i hvad terminis vi versere med tractaterne, saa och hvad fare os forevisis her at ofverhenge os och voris kiere federneland, dersom Gud allermegtigste icke naadeligen forbarmer sig och gifver gode raad och hielp af det høie, saa och paa det at I des bedre kunde vide at dirigere eders raad, baade hvad giøris eller ladis skal i denne onde occasion och tid, dertil vi ynske eder velsignelse af Gud den allermegtigste samt ald timelig och evig velstand. .... Af Christianopel den 11 aprilis 1645.

Corfitz Wlffeldt. Christian Thomesen. Christopher Vrne.
Jørgen Seefeldt Christofferszen.

356. *Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 14 April.*

A. Orig. med Iver Vinds Haand, i Brevform med 4 Segl, modtaget 17 April: Sverige, Legationsarkiv. B. Afskrift: Svenske Acta VII, 37.

.... Eftersom vi af de guode herrers schrifvelse baade til kong. mayt. voris allernaadigste herre saa och samptlige rigens raad erfarer voris fienders mod af deris store victorier allevegne saaledis daglig at tiltage, at de udi tractaterne dag fra dag jo haarder, besverligere och ubilligere middel af os begerer och foreschrifver, saa det lader sig anse, at de alt det, som christeligt och billigt er, setter bag dørren och aleniste henser til det, som de ved deris store magt af deris victorier tilvoxen kand udrette, och iche hvad billigen burde at sche, ligesom der var ingen Gud til, som saadan deris store ofvermoed och tyranni kunde eller vilde straffe; och efterdi vi ved deris uretmessige och ubillige ofverfaldere de middel berøfvid, hvorved vi de af dennom occuperede lande igen ved krigsmagt schulle kunde af deris hender befrie, ja och iche uden stor hasart och periquel defendere det, vi af Gudts naadige bistand endnu megtige ere, ald den stund vi aldelis ingen hielp eller middel fra fremmede hafver at forvendte til nogen tienlig assistents, medens fast mere an och ofverlob af mange, som søger at fische udi rørt vand och styrcke Svenschens magt emod os, saa at (eftersom for øyne er) voris conservation i fredden at

[a] Herefter stod i B oprindelig: Paa lofverdag faa vi uden tvifl visse svar til, hvad det er, Svensken ville endelig begere baade til forsichring och ellers. — Dertil er i Randen føjet: Ti hid indtil hafve de verit saa irraisonables, at gesanterne (som forbemelt) ei hafver endnu vil obenbarit os deres prætensioner. — Alt dette er dog udstreget.

slutte alene bestaar, om det ellers er Guds guddommelig villie os den ved nogen billig middel at forunde, hvilchen paa efterfølgende maner, som hans kong. mayt. ochsaa naadigst hafver ladet sig vel befalde, siunis at kunde forsøgis och sluttis: At I gode herrer, som fredden tracterer, demonstrerer mediatorerne (som dog iche paatviflis jo udførlig noch at verre sched) den store ubillighed, de Svensche begerer, och derforre hoes dennom anholde, at de som bevilgede och betroede mediatores deris authoritet efter deris høye prudents ville bruge och interponere, førendis de Svensche til gemyt, de som christlige mediatores ey saadan ubillighed kand bifalde, eftersom deris instrux dennom tilholder en christelig och retmessig fred emellom disse kongeriger at stifte och oprette, mediatorerne, i synderlighed de statische, och dertil at persuadere och demonstrere, hvad periquel deris estat self derofver kunde udi gerade, om de Svenschis magt saaledis schulle tilvoxe, at de enten voris udi hende hafvende lande schulle beholde eller flere megtig blifve. Och efterdi kong. mayt. naadigst er ofverbødig Staterne och andre tollen udi Sundit och andensteds udi hans kong. mayt' lande och strømme derhen at reducere, at dennom derudi kand billig contentement vederfaris, hvorved commercierne (hvorpaa den allience med Sverrig er oprettit) bekommer den begerte frihed och blifver (som de det kalder) uperturberede, hvorved de paa voris naadigste herris och rigernis vegne commerciernis fri fortsettelse hafver erlangit den begerte scopum; deremod dersom krigen emellom disse tvende kongeriger saaledis lenge schal fortsettis, da blifver commercierne och trafiquen derofver gandsche och aldelis perturberit och forhindridt, och efterdi sligt da ved de Svenschis ubillige tergiversation, postulata och forslag foraarsagis, da er det jo billigt, de dennom saadant alfvorligen lader forstaae, och at deris stat saadant iche kand taalle, saa at dersom det af dennom iche kand blifve accepterit, foraarsagis de voris parti at antage och paa den side at tilhielpe commerciernis forhindring at afschaffe och enighed emellom rigerne at plante; och paa det de des villiger dette ville acceptere, da tilsige dennom saadant med at effectuere de penge, som de Svensche ellers schulle gifvis; hvilchet ved den flode, som erfaris, de hafver sluttit i Sundit at lade komme, kunde i verch stillis. Dersom dette iche uden lang prolongation blifver antagen, da at accordere paa en summa penge,

det lideligst mueligt er at bringe til veye, paa terminer at betalle och emidlertid pant at sette, mens dersom endelig nogen land gandsche schulle aftredis, da furst Jempteland at tilbiudis, ti Borringholm at afstaae er hans mayt. aldelis intet inclinerit til, medens heller nogit af Norlandene udi den sted til Jempteland at afladis, dersom I guode herrer efter eders fuldkommen fuldmagt iche anderledis och med lideligere vilckor kand accordere; hvorfore hans kong. mayt. ochsaa naadigst hafver for got anset, at vi eder, I gode herrer, derom schulle tilschrifve, samme eders fuldmagt, som I det selfver bedst och raadeligst eragter, at bruge efter hoesføyegede authoriserit copie udaf kong. mayt[s] naadigst handschrifvelse, dog iche hermed ment dennom nogit at schulle foreslagis, førend mand hafde erfarit, hvad deris proposition var, och alle de middel, hvorved de fredden endelig ville slutte. Och dersom mand udi stedden for de extremiteter af landenis afstaaelse om en summa penge udi det sted paa visse terminer at betalle med de Svensche blifve forenede, siunis os høye tienligt at anmoede mediatorerne om saadan forstrechning emod forsichering af pant eller afslavg udi tolden, eller at cavere til de Svensche for samme summa emod forsichering udi tolden eller pant til dem, paa det mand intet med Svenschen videre schulle hafve at bestille; mens at I guode herrer efter eders høye och velbekendte fornuft och efter forberørte eders plenipotens alting saaledis dirigerer, at mand jo før jo bedre med mediatorernis alfvorlig och retmessig interposition med alting maatte komme til en guod och fredelig ende, saa at Svenschen iche daglig schulle movere nye scrupulos och allehande uhørlige och utilbørlige freds conditioner.

Belangende I guode herrers erindering udi eders underdanigst schrifvelse til hans kong. mayt. at afverge Stedernis gesanter at komme paa grentserne, der nye difficulteter at giøre udi tractaterne, da er strax udi begyndelsen af høygbemelte hans mayt. saaledis resolverit, at de der intet hafde at bestille, medens deris verb her at anbringe, och tvende af raadit committerit derom med dennom at tractere. ..... Af Kiøbenhafn den 14 april. anno 1645.

Offue Gedde. Joest Høeg. Hanniball Sehestett. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldt. Iffuer Wind. Jürgen Brake. Frederich Redtz.

357. *Kommissarierne til det tilstedeværende Raad, 23 April.*

Orig. (noget medtaget) med Jørgen Sefelds Haand, i Brevform med 4 Segl og Udskrift til 8 Raader: Sverige, Relationer.

.... Dernest lade vi I gode herrer gandske venligen vide, at vi af den frandsche ambassadeur hafve fornummit, at hand hafver af Oxenstiern hørt, [at de Sven]ske ville ochsaa i deris tractater afhandle de irringe, s[om] ere om tolden och anden tvistighed paa Elben, foregifvendis det ochsaa at vere Sverigis cronis interesse der at forsikere de commercierende, eftersom de nu hafde occuperit stift Brehmen, och dermed den ene side af Elben nu hørte under deris direction. Och eftersom vi dageligen forfare dem i mere och mere at forhøie deris intention ved ny inventioner och derfore befrygte, at dersom Stedernis deputierte komme hid til grendserne, at vore tractater da skulle derofver blifve saa megit mere besverlige, eftersom vi ey ere derpaa instruerede, ey heller eragte derpaa at kunde anderledis vorde instruerede, end at det er en fremmit sag, som, saavit hertildags stridigt var, er ved retten anhengig giort under keiserlige dertil forordnede commissarier, och endog de steders deputierte, hos eder ere, nu foregifve sig ey at vere instruerede nogit saadant her at movere, saa kunde de letteligen dog dertil bringis af de Svenske (som saadant forudem dem proprio motu ellers ville agere), blifve af deris principaler siden derpaa instruerede etc., eftersom I gode herrer saadant langt bedre forstaa, end vi deducere kunde. Hvorfore vi bede eder venligen, at I ville vel giøre och saadant betencke, och om icke raadeliger var, at h. k. mt. der hiemme naadigst ville bevilge de Hamborger hvis som dem billigen bevilgis kunde, end her paa grendserne lade giøris større difficultet i tractaterne; item om icke raadeliger och bedre var, at de Hamborger kunde komme til nogen god endelig forligelse och afsked hos h. kong. mt. med deris tvistigheder och det nu ved denne occasion, eftersom det nu kunde blifve hos eder best afhandlet, end at det skulle ske ved Svensken heller at hasardere alting paa en langvarig krigs uvisse udgang, som vi ey findis bastant nock til enten at udholde heller at afverge efter saadanne store avantager, som de nu hafve ofver os baade til lands och vands, saa mere er at befrygte derofver at skulle kunde miste (det Gud naadeligen forbiude) alt. Gud gifve, at I gode herrer kunde derhen disponere ofthøistbemelte h. kong. mayt., at

dette motte anses och tagis vel iagt. Det siunis, at Oxenstiern forh[ale]r sagen och forventer disse deputierte deris ankomst, och ei tvifl[er vi], at hand jo kand med [det] onde och gode giøre af dem, naa[r de an]komme, hvad h[and vi]l, och bringe dem til at indgaa p[aa oc]h begere af os alt, hvad hand vil, och dermed lige saa heftig ar[bede] at bringe dem emod os i vaben, som hand drifver paa Hollenderne, och emidlertid ei efterlade os derforuden allesteds at lade attaquere findtligen. Hvilcket er voris ringe betenckende, som vi paa det venligste bede, at I ville vel giøre och med ald flid tilhielpe hos ofthøistbemelte kong. mayt. det herhen at forarbede, saa vit som eder, I gode herrer, siunis h. k. mt., cronen och menige rigens indbyggere nytteligst och gafnligst kand findis udi denne besverlige och farlige tid .... Af Christianopel den 23 aprilis 1645[a].

Och eftersom vi i voris underdanigste skrifvelse til kong. mayt. raade och bede, at kong. mayt. ville naadigst lade holde floden tilsammen och udi god beredskab tilstede, da er til eder, I gode herrer, ochsaa voris venlige begering, at I ville vel giøre och i lige maade ochsaa derpaa hos høistbemelte h. k. mt. arbede. at den icke blifver adskilt eller separerit. Thi dersom den nogen ydermere ulycke paakom, da var der slet ingen forhaabning til nogen fred ved tractater at erlange. Iterum valete.

Corfitz Wllffeldt. Christian Thomesen. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christofferszen.

358. *Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne*, 8 *Maj.*

A. Orig. med Iver Vinds Haand, modtaget 11 Maj tilligemed en Liste over 21 Skibe, „som ehre faarordnit at gaa i Nordtsøen": Sverige, Legationsarkiv. B. Koncept af samme: Kanc., Acta 1645.

.... Lader vi eder, I guode herrer, venligen forstendige, at eders schrifvelse, daterit Christianopel den 23 aprilis nestforløbben. er os tilhende kommen, anlangendis det I guode herrer af os er begerendis det derhen at forhandle, at Stedernis gesanter af atschillige betenchninger ey schulle komme paa grentsen och sig der udi tractaterne giøre delagtige. Saa er derpaa den største flid anvendt och dog intet hafver verrit at erholle, foregifvendis at dersom det dennom iche maa stedis, de da igen hiem maatte dimitteris och der om nogen deris middel til Calmar och saa frembdelis

[a] Orig.: 1642.

at reise, anseendis de endelig foraarsagis der at comparere, efterdi de dennom hoes de Svensche derom hafver angifvit och af dennom admitterit, hvorfore kong. mayt[s] naadigste mening er bedre at verre dennom med contentement herfra did at lade forreigse, end det dog scher med uvillie.

At ochsaa begeris, vi med I guode herrer hoes hans mayt. ville derpaa arbeide, floden useparerit maatte sammen holdis, saa er baade før och siden hoes hans kong. mayt. ald underdanigst flid blefven anvendt paa den maner ey at schulle sche; lader sig dog anse, høygstbemelte hans kong. mayt. en del deraf i Norsøen at ville med rigens admiral och statholderen lade udgaa efter hoesfølgende antegnelse, hvorpaa kommer 600 soldater mest af landfolchit. .... Af Kiøbenhafn den 8 maii 1645.

Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

359. *Kommissarierne til det tilstedeværende Raad, 10 Maj.*

Orig. med Jørgen Sefelds Haand, i Brevform med Segl og Udskrift til 8 Raader; indlagt en Kopi: Sverige, Relationer.

..... Vi tilskicke herhos eder, I gode herrer, en copiam af det bref, vi allerunderdanigsten hafve nu skrefvit kong. mayt. til, venligen begerendis, at I ville vel giøre och deraf ubesvergit forfare, hvorvit vi ere med vore tractater komne, och hvorpaa det støder sig, at vi ei videre dermed kunde avancere. Hvorfore voris venlig bøn och begering er, at I alt saadant ville vel betencke och ofverveie, och om eder saa siunis raadeligt, hos høistbemelte hans kong. mayt. det herhen hielpe at forarbede, 1. at vi motte faa med første och forderligste, muligt kunde vere, it got och endeligt svar paa voris underdanigste skrifvelse och begering. Saa och 2. med os betencke kong. mayt[s] och rigens gafn och beste med floden, eftersom vi bede, at den motte conserveris och holdis tilsammen i god beredskab, anseendis, at dersom enten de Hollender heller de Svenske komme i Sundit i dens fraverelse eller adskillelse fra hinanden, da kand den part, som under Norge eller andensteds sig da befinder, ey provianteris och i andre maader undsettis med hvis som mangle kand, ey heller kong. mayt. och rigit hafve deraf nogen verklig tieniste at formode, eftersom vitleftiger om begge forbemelte poster i vort bref til kong. mayt. deducerit er, som vi visseligen forvente, at I gode herrer blifve

os udi forhielpendis med it endelig got svar at faae som forbemelt. .... Af Christianopel den 10 maii 1645.

Corfitz Wlffeldt. Christian Thomesen. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christofferszen.

360. *Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne*, 16 *Maj.*

Orig. med Joest Høgs Haand, i Brevform med 4 Segl: Sverige, Legationsarkiv.

.... Eders gode schrifvelse er os tilhendekommen, anlangendis di difficulteter, som om tolden imellom eder och di hollendische mediatører er indfalden; saa er samme eders bref os icke saa tilig tilhende kommen, at vi derom saa endeligen kunde os erklerre och svare, som sagens vigtighied udkrefver; thi hans k. m. nu er udi disse dage til Helsingøer, och hafver derfor nu udi aften vid otte slet føerst derfraa bekommit hans mayt^s bref til eder, til des contenta vi icke vide eder endeligen at svare til, føer rigens raad derom blifver i morgen forsamlit; icke heller hafver bekommit nogen efterretning ennu, hvad di tvende bilager numero A. B., som udi eders bref til os [nefnis], indholder, och hafver derfor nu udi denne aften schrefvit Otte Krag til, at hand huos k. m. derom underdannigst ville anholde, at bemelte bilager med did første os motte tilschickis. Forhaber dog imidlertid, at I gode mend allerede derom hafver bekommit hans k. m. videre resolution, eftersom Peder Vibes tienner, som derom hafde k. mayt^s svar til I gode herrer, forhaabis nu hoes eder at vehre ankommen. Vi tilschicker eder herhoes indlagt en synderlig god efterretning af it bref, som di hollendische gesandter fraa grentserne hafver schrefvit den hollendische residenter til om tolden, hvilkit Otte Krag hafver hoes hannem siet, och fortroligen hannem hafver communicirit, hvoraf vel nogenlunde kan formerckis, hvortil di paa dierris principalers vegne inclinirer, och derofver vel kan incaminire tractaterne med dem anderledis, en di nu forregifver; hvilkit I gode herrer vel saa med forbemelte mediatorer forbigaar at omtaale, at di icke fornemmer sligt fraa bemelte hollendische resident at vehre Otte Krag communicirt. .... Hafniæ den 16 maii anno 1645.

Joest Høeg. Gregers Krabbe. Iffuer Wind. Jürgen Brahe.

Hvad floden sig belanger at holdis tilsammen, hafver di flieste af os, som tilstede vare, giort vorris yderste flid at motte her udi

hafnen for Kiøbenhavfn forbliffen, men er dog allerede gaad ad Sundit och gaar op ad Norge, hvorfraa vi dog forhaaber, at den med did første igien schal komme herneder.

[Paa en løst indlagt Seddel:] Saa vidt jeg mig erindre kand, daa formelte det bref til Krakav, at de vare nu kommen udi tractater med vore gesanter, hafde afstaaid de spirische tractater om tolden, formerkede eller mente, vore skulle ville indgaa den told at an[am]me, som anno 28 oppeborit blef, mens de forhobtis at erlange endaa nogen videre forlindring, efterdi den told anno 28 och 27 vare fast ringe underskad paa.

361. Det tilstedeværende Raads Betænkning, 23 Maj.

A. Orig. med Jørgen Brahes Haand, oversendt til Kongen og af denne forsynet med Resolutioner i Randen samt tilbagesendt „Riigens rad til hande som tilstede erre": Holland n. 79. B. Afskrift: Svenske Acta VII, 140.

Eftersom kongl. maiestet vaaris allernaadigste herre os naadigst hafver befalit vaaris underdanigste betenckning schriftlig at faarfatte, belangendis hvis rigens raad, som paa grentsen fredden tracterer, af høigstbemelte kongel. maiestet udi deris schrifvelser daterit Christianopel den 10 och 15 mai underdanigst ehre resolution paa begierendis, hoer hos hants kongl. maiestet saa sin naadigste mening ville lade faarstaa.

1. At de maatte bekomme kongl. maiestets naadigste fuldmagt med de statische gesanter om tollen i Sundit at accordere, det beste mugligt kand vorre, efterdi de icke ville indgaa tollen at udgifve efter den toldrulle anno 1628, ey heller verre benøit med afslag paa nogen serdelis species, de och icke ehre instruerede anderledis at maa tractere, gesanterne dennom och lader faarstaa, at dersom saadant i venlighed icke blifver afhandlit, Staterne da at faaraarsagis sig efter den alleance, med de Svenscho oprettidt ehr, at forholle, och da ehr at befrychte, de faarmedelst de Svenschis tilschyndelse och anhang schulle tracte efter tollen i Sundit gansche at afschaffe.

Herom ehr vaaris underdanigste begiering, betenckende och raad, at eders kongl. maiestet naadigst faarschrefne gode mend saadan fuldmagt, som faar er melt, strax ville meddele, thi ingenlunde ehr at tvile, de gode mend som eders kong. maiestets och

rigens tro och faarnemme raader jo al mugligste flid anvender de beste conditiones at erlange, mugligt kand vere, och eders kongl. maiestets och rigens regalia at conservere, om end af indkomsten noget schal mistis. Thi faaruden de fornefnde vichtige motiver ehr at considerere det, saa framt med dennom icke blifver accorderit, ehr med de Svensche icke aleniste ingen fred at formode, mens dennom da begge til fiender at bekomme, som ville falle os fast umugligt at udstaa. Kommer vi och med Staterne udi god faartrolighed och correspondens, hafver vi icke aleniste af dennom ingen fiendschaf at faarmode, mens da och at erlange af dennom hvis begieris kunde; ville ochsaa eders kong. maiestet bevilge med dennom en alleance commerciernis frihed belangendis at indgaa (efter den ouverture, eders kongel. maiest. allerede naadigst hafver befalid residenten Tancke derom at schulle giøre), ehr ey at tvile, de jo snart schulle bevegis faarmedelst de Svenschis impo[r]tunitet med commerciernis besveringer dennom at frafalle[a].

2. At den hollansche flode, om den ankom, uattaquerit at passere maatte tilstedis, da efterdi eders kong. maiest. naadigste lod os faarstaa derom allerede at hafve ordinerit, ehr unødigt det at repetere[b].

3. Om raadit maatte paa de conditiones, udi dens schrifvelser omrøris,* med de Svensche underdanigst maatte fridden tractere, hoerpaa eders kongel. maiestet nu senisten sig naadigst erklerit, dennom engang endelig fuldmagt at hafve gifven fridden at slutte, det beste mugligt kand verre, naadigst derfaar unødigt ehrachtidt sig derpaa videre at resolvere, saa ehrachte vi underdanigst ochsaa best at verre, de gode herrer sig derefter faarholler[c].

4. Belangendis stilstanden, der omschrifvis, erfaridt vi af eders kong. maiest. allerede at vere bevilget. Af raadstuen paa Kiobenhafns slot den 23 mai anno 1645.

Joest Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt.
Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

a Kongen har i Randen tilskrevet: Derpa er suarid, att ded maa skee. b Ligeledes: Wden worrisz bewylling ma ded indted skee. c Ligeledes: Derom haffuer uy erklerit osz, att ded bliffuer ued vorris forrige mening.

362. *Det tilstedeværende Raads Indstilling, 23 Maj.*

Orig. med Gregers Krabbes Haand, indført i Randen paa en Kopi af de nederlandske Udsendinges Forslag, dateret Kristianopel 7/17 Maj (Numrene svarer til §§ i dette): Holland n. 79.

Efter kong. mayt[s] naadigst befaling er paa disse puncter voris underdaanigst betenckning, som efterfølger.

1. At endog den spiriske fordrag, nar den ret anseis och icke anderledis udtydis, end den mendt er, daa er den dette rige mere med end Staterne; dog eragtis raadsombt, nar om tolden at oppeberge paa visse aaringer bliver accorderit, sig ei til samme fordrag at forbinde, om det ellers kand forbiegaais, eftersom det siunis konig. mayt. och rigens regale at præjudicere, mens dersom om saadandt skal indføris, det daa saaledis, at inden den tid er expirerit, at tracteris om anden venlig forhandling, om begge parter eller nogen af denom ei ville det saaledis lenger hafve forholdit och en hver sin ret midlertid forbeholden.

2. Skibbene udi Sundit uden nogen visitation at lade passere vil falde, formedelst adskillige underslef dermedt vil begaais, besverligt at indgaa, mens dersom confoy och pundtsedeler skulle anseis, daa ville paa hver sted, hvorfra skibbene udredis eller udløber, vere sorene officerer, som dennom kunde underskrifve och udi en lista indføre, thi ellers kand skipperne hos sig deraf beholde, hvilke dennom lyster, som hos føiede Jonas tolders erklering videre udviser.

3. Dersom kong. mayt[s] undersoter den samme rettighed udi de nederlandsche provintsier motte niude, kand det vel indgaais, om endelig derpaa urgeris.

4. Dette siunis ochsaa vel at kunde bevilgis, eftersom eders kong. mayt. der om tilforne mod residenten sig naadigst hafver erkleridt.

5. Belangendis hvis om tolden i Norge foregifvis, daa hafde mand icke formodit om saadant at skulle blifve anmoedit, efterdi dennom icke foreskrifvis, hvorledis de tolden udi deris lande anordner, mens dersom der om noget skulle tracteris, da generaliter (om de dermed ville vere benøiidt) lofve dennom der altingist udi den postur at sette, at de icke billigen skal dennom der ofver kunde gravere, i synderlighed efterdi vi icke anderledis af Hanibal Sested kunde formerke, altingist saaledis der at kunde anordnis,

saa det for de trafiquerende skulle blifve lideligere, och kong. mayt. dog til støre profit, end nu sker, var och udi den mening, at tolden efter skibbenis dragtighed med alle tillatte vare kunde annammis; mens at begeris tvende hollendsche skippere at vere med skibbene at taxere, ehr betenkeligt, uden de vare sorene borgere paa det sted.

8. Restitution at ville hafve for hvis af deris undersaater er annammidt, videre end anno 164.[a] var accorderit, daa dersom de samme accordt ville, til tiden er expirerit, efterkomme, sinnis os vel raisonable at skulle ske, endog vel formodis, de det afstaar.

9. Herudi muligste flid at vilde anvende, de med tollen paa Elven vilde lade beroe, til saalenge med Hamborg derom udi venlighed blef handlit, som tilforne sluttid er at ske skulle, och de Hamborgere at disponere deris told efter keiserlig mayt[s] befaling at afskaffe.

10.

11. Dersom kand bevisis, nogen serlige byer privilegier haver nødt och approberede ere, daa det dennom endnu at tilladis, mens icke efter nogen privilegier, som uloflige kand vere udpracticerit, dog med alting efter deris nu udgifne fuldmagt at rette. Af raadstuen paa Kiøbinghafns slot den 23 may anno 1645.

Christian.

Joest Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

363. Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 23 Maj.

Orig. med Knud Ulfelds Haand (Efterskriften er dog tilføjet af Gregers Krabbe): Sverige, Legationsarkiv.

.... Eftersom vi udi vores skrifvelse sub dato den 16 maii lod eder, gode herrer, forstae, af hvad aarsage vi eder iche fuldkommeligen kundo svare paa eders skrifvelse daterit Christianopel den 10 maii, som var, at kong. mayt. til Kroneborg fick eders skrifvelse, saa vi iche indholden af de thvende bilager A. B., som eders skrifvelse ombformelte, hafde erfaret. Thi det bref, vi Otte Kragh deromb hafde tilschrefvet, lefveret trompeteren i Helsingør

a Ikke udfyldt. I det hollandske Forslag staar: 1641.

iche fra sig, och der kong. mayt. omb anden dagen hid komb, blef breffet och bilagerne der beliggendes, saa de os iche førend den 22 maii blefve tilstillet, hvorpaa vi hos høigstbemelte kong. mayt. strax underdanigst anholte, saa vel som och den 23, eder nadigste gode resolution efter eders begiering ville paa begge eders underdanigste skrifvelser meddele; och finge af kong. mayt. ombsider sadan nadigst giensvar, som det indlagde udviser och hans kong. mayt^{s} egen skrifvelse det samme uden tvifl indeholder. Och endog I gode herrer uden nogen vores erindring efter sadan beschaffenhed fast bedre forstaer, hvad derudi er at giøre och udrette, saa kunde vi dog iche forbigae eder velmenentlig vores ringe betenchende paa de puncter, littera B. indeholder, at demonstrere och lade forstae, iche udi den agt eller mening eder, gode herrer, noget derudi at foreskrifve, fast mindre den fuldmagt och myndighed, som eder af kong. mayt. nadigst i de mader meddelt er at bruge och efterkomme, til nogen præjudicio, mens fornemmelig efterdi vi nogenledis hafve fornummit det och saledes kong. mayt^{s} nadigste villie at vere, dernest efterdi vi erfare af den tilbagekommende laquay och hidskichede trompeter, general Horn sig imod dennem hafver ladet forlyde ey at ville tilstede dennem den vei igiemmel Christianstad herefter at passere, och efter laquayens udsigelse, formedelst sadan skickning saa ofte omb ugen skede; omb I gode herrer derfore iche for got anser der hen at kunde behandlis, det i det ringeste en omb ugen den vei matte passere och repassere, thi den vei ad Malmøe kunde formedelst modbør budene lenge blifve opholt; herhoes paa det venligste begierendis, I gode herrer os iche ville fortenche, vi eder heromb saa vitløftig met vores ringe betenchende molesterer.

Af Holsten hafve vi, at vore folck i Rensborg hafver i dag otte dage afslagen Wrangel 2 general storme, hvor hand daa miste nogle hundrede mand, som deris egne udi Flensborg hafver bekient. Af Glyckstadt ere de fae ryttere udfalden; de hafver indbragt 18 fanger och nogle nederskut. Vi hafver och faet skrifvelse fra Varberg, at vores folck, som met floden gick bort, allerede derfra at vere marcherit; Gud allermegtigste gifve sin naade til lochelige forretning. En skipper fra Skaven beretter sig at hafve set der under landet en af vore skibe i forbiseglen at have søgt och skudt paa it andet skib och siden dennem begge at hafve

søgt vores flode igien. Hvad nyt siste postbud medførde, sender cantseler Reventlov I gode herrer. .... Af Kiøbenhafn den 23 maii anno 1645.

Joest Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

P. S. Endog kong. mayt. sig saaledis, som i bredden findis hostegnid, hafver om den hollandske flodis fri passering, saa ville vi dog forhobis hans mayt. intid findtlig mod dennom lader foretage. Retnu kom en skude fraa Kalsund med deller, som beretter, at der de svensche skibbe fornam voris flode i søen, løb de strax ind for Gottenborg, saa der nu ligger fiorten; mens it med 28 stycker hindrit nogle af voris, at den ei kunde indkomme, med hvilket femb af voris fegtid, som denne skipper beretter at hafve set, och at de saa med voris vare engacherit, at hand dennom icke kunde undkomme. Siden kom en anden fraa Marstrand, som sagde admiralens tener hannom at hafve berettid, de sig det hafde bemegtigit. Gud allermegtigste frembdelis naadeligen velsigne deris forhafvende. Valete.

364. Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 29 Maj.

Orig. med Gregers Krabbes Haand, i Brevform med Segl: Sverige, Legationsarkiv.

.... Kand vi I goede herrer venligen icke forholde, at vi icke vide, hvad for en resolution hans kong. mayt. denne gang med nerverende paa eders skrivelse eder gifvidt hafver, af den aarsag, høibemelte hans kong. mayt. hafver verit ude paa Ammager bode i gaar och i dag och blefven der ude om natten hos det verck, der be[g]yndt er; for^ne^ soldat vil hans mayt. och endelig strax igien hafve afferdigit, vi och ei før end i aftis sildig finge eders skrivelse at se. Formoeder dog, at I goede herrer efter den resolution, hans mayt. tilforne tagit hafver och vid en trompetter frembsendt er, nocksom hafver foidt den svar bode paa denne eders skrivelse och forige, at I gode herrer der efter kand giøre hvis eder siunis best tenligst och gafnligst kand vere. Dersom de icke endnu udi de andre species ville nogit lade sig sige, hobis vi, at de med guldtolden, som hertildags sedvanligt haf-

ver verit, skulle lade forblive. .... Hafniæ den 29 may anno 1645.

Joest Heeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wlffeldt. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

365. Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 31 Maj.

A. Orig. med Gregers Krabbes Haand, i Brevform med Segl: Sverige, Legationsarkiv. B. Koncept af samme: Kanc., Acta 1645.

.... Kand vi I goede herrer venligen icke forholde, at eftersom vi af eders skrivelse forfarer eder endaa icke at hafve bekommidt svar paa eders skrivelse, dat. den 10 och 15 may, saa forhobe vi dog, at I goede herrer vel siden hans mayt[s] resolution och svar paa alle posterne nu hafver bekommidt, efterdi nerverende trompetter med den udi Christianstad, som resolutionen frembførde, tald hafver. Ellers paa eders skrivelse hafver hans kong. mayt. icke anderledis sig erklerit, i hvor megit vi os end der om hafver bemødit, end at hand tilforne hafver gifvidt eder fuldkommen fuldmagt at tractere, som I goede herrer videre af forige skrivelser hafver at erfare. Hvad nydt fraa Holstein, Holland och andre steder med postbuddit er indkommidt, frembsender candceleren Reventlov her hos. Fra rigens admiral hafve vi foidt skrivelse, at s. Sofia er pindse nat udi storm, der det och fast ald floden dref for ancker, stødte paa en blind sker, loe 3 favne under vandit, och om anden dagen for middag dis vere er suncken, mens ald folckit er bergit, sambt alle de andre skibbe in salvo; hand skal sielf samme nat paa overlobit vere falden och brut sit laar. Det continuerer med dennom, som kommer til skibs fraa Holland, at den unge prinds, som med en sterck partie hafver verit udi Flanderen, hafver foidt hug och mist 1000 mand, en del vil sige flere. .... Kiøbinghafn den 31 may anno 1645.

P. S. Efterad dette bref var skrefven, kom rigens admiral Ove Gedde med floden her paa reden, hvilket hans mayt. hafver verrit ilde tilfreds med. Nu hafver hans mayt. resolverit sig strax at forordne tvende vice admiraler; den første skulle stedse blifve udi bestillingen och nu strax commendere floden, den anden skal vere admiralen paa Holmen. Er os derfore strax befalit at talle med Niels Trolle, som forschrefne første vice admirals be-

stilling strax skulle antage och forestaa, mens hand vegrer sig endnu der udi, prætenderendis sin uforfarenhed udi slig en høi office. Statholderen Hanibal Sesteds anslag var at conjungere sig med Ifver Krabbe och først gaa paa Stackis folck i Sverig och siden bemegtige sig it sted udi Vesterjutland, hvor hand kunde holde stand. Valete.

Hosføide indleg kand vi icke erindre os, om siste gang blef opsendt copie af til I goede herrer, hvorfore det nu til underretning frembsendis.

Joest Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wlffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

366. Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 14 Juni.

Orig. med Iver Vinds Haand, i Brevform med Segl, modtaget 19 Juni: Sverige, Legationsarkiv.

.... I guode herrers schrifvelse med de tvende copier er os den 13 junii til hende kommen, hvoraf vi de svensche commissariers ofvermaadige och haarde postulata hafver icke med ringe bekymmering och alteration forstandit. Och eftersom I guode herrer udi samme eders schrifvelse af os begerer af kong. mayt. och samptlig Danmarckis rigis raad eder til nogit got och endelig svar at befordre, hvorledis dermed schulle foreholdis, da efterdi paa den resolution ald rigernis velfart siunis at bestaae, hafver vi os iche toerdt understaae hans kong. mayt. nogit der udi at raade, førend vi med de guode mend af raadit udi Fyen och Malmøe der om hafver communicerit, som strax i verch stillis, fornemmelig efterdi I guode herrer os eders egit betenchende der om iche lader vide, som vi dog det første mueligt forvendter. Ere derfore paa det venligste begerendis, I ville efter eders egen høye prudents forarbeide, tractaterne saa lenge kunde blifve opholdit, och emidlertid mueligst flid anvende med de herrer statische ambassadeurs nogit nermere at komme och saadanne de Svenschis haarde anmoding at tilkiendegifve. Var vel at ynsche, om krigen schal continuere, nogen middel var at finde, hvorved folchit i landene kunde i nogen maader contenteris, thi den anmodede mantals skat, och i nogen maader bevilgit, efter den manering ringe kand forslaa. Sker det iche, frychter vi, mere findtlighed end landsens defension af en part dennom er at formode. Den almegtige

naadige Gud gifve her udi de bedste raad. Hvad med den hollandsche flode passerit er, hafver I guode herrer af cantseler Reventlovf eder tilschichede documenter vel erfarit. .... Af Kiøbenhafn den 14 junii anno 1645.

Offue Gedde. Joest Høeg. Hanns Lindenow. Gregers Krabbe. Knudt Wllffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

367. *De fraværende Raaders Betænkninger om Fredsforhandlingerne, 17—18 Juni.*

a. Anders Bille og Mogens Kaas.

„Copie af Anders Bildis och her Moges Kaasis bref os tilschrefvit“: Indlagt i Raadets Brev til Kommissarierne af 27 Juni (*n. 370*).

.... Vi hafver bekommit eders schrifvelse, dat. Kiøb. den 14 junii, med hoesføyegede copier anlangendis frids tractaterne paa grentsen, hvis de Svensche endelig proponerit hafver, och derhoes af os begerendis eder voris mening ville forstendige, [och] om vi der til inclinerer kriegen heller at continuere end saadane haarde vilchor at antage, vi da eder voris betenchende ville lade vide, ved hvad middel vi erachter krigen med at kunde fortsettis; thi dersom folchet iche nogenledis blifver contenterit, er at befrychte af en part dennom mere findschab end defension at formode, med mere eders guode schrifvelse omformelder.

Saa gifvendis I gode herrer herimod venligen til giensvar, at vi iche a part kand svare I gode herrer paa saadanne poster, hvilche voris gandsche fædernelands och fellits velferds ruin och spot angaar, efterdi os intet tilforne derom hafver verrit communicerit, ey heller videndis, hvad I guode herrer self herudi for got befunden, eftersom vi hafver verrit foraarsagit en rum tid her udi landit at forblifve, ey heller vide, hvad instruxion och fuldmagt de guode herrer hafver, som paa grentsen er schichit om fredden at slutte, saa och hvad alleanse vi hafver eller endnu kunde erlange, om nogen hielp eller succurs paa tienlige steder at verre sagt, megit mindre os videndis, hvad middel crouen hafver eller kand erlange kriegen med at continuere, ey tviflendis dette høye och vichtige verch jo saaledis blifver, nest Guds naadige bistand, betrachtet, som bedst och rømmeligst for os och voris efterkom-

mere kand eragtis, hvilchit vi I guode herrer til venlig gensvar iche kunde forholde. .... Af Medelfart 18 junii 1645.

And. Bilde. Mogens Kaas.

b. Tage Tot.

A. Orig. i Brevform: Kanc., Acta 1645. B. Kopi sammen med a.

.... Hafver jeg bekommit I gode herrers schrifvelse, saa vel som copie af hvis brefve rigens raad fraa grenserne hafver schrefvit hands kong. mt. och eder til, med di puncter, som di svenske commissarier hafver forreslagit at ville giøre fred; och I gode herrer er min betenchende begierit at vide, och om krigen skal continuere, vid hvad middel den kunde forsettis. Saa er herpaa mit venlige svar, at det erre megit haarde poster, som fienden forregifver, och icke siunis at kunde indgaais, om ellers nogen middel kunde findis, at krigen kunde continueris, thi paa den manier fich di hands mt[s] och cronens beste festunger, ja med Halland en stor part i Vestersøen, hor di intet uden vid Elsborg och Gøteborgh hafver, och icke siunis at kunde blifve nogen bistandig fred. At continuere krigen vid jeg ingen anden middel, end at alle stenderne ville gifve och forstrechie af yderste formue, och hands mt. af cronens lehn ville afhende och pantsette, at mand kunde fange penge, at mandt kunde gaa til marchen och icke ligge udi alle provinserne och consumere os sielfver och animere fienden jo mere och mere; kunde dertil findis middel, ville jeg ingenlunde tilraade at giøre fred och miste Halland, mens dersom det icke ske kand, saa ser jeg intet andit, end det vil blifve jo lenger och være, och befrycter, at vorris egit folch skulle blifve os fiender noch. Gud gifve, som best kandt, di beste raad, hanom jeg eder samptligen troligen vil befallit hafve. Af Malmøhus den 17 junii 1645.

Thage Thott O.

368. Kommissarierne til det tilstedeværende Raad, 20 Juni.

Orig. med Jørgen Sefelds Haand, i Brevform med 4 Segl: Sverige, Relationer.

.... Vi kunde eder, I gode herrer, icke forholde, hvorledis vore tractater nu ere beskaffene, hvilcket I af indlagde copia af voris underdanigste missive, voris naadigste koning och herre nu tilskicket, self ubesvergit ville forfare. Vi forhaabe, at I lader eder befalde hvis vi der i negotierit hafve, saa fremt vi ellers

dermed kunde faa fred igien, hvorpaa vi eders venlig svar ere med det første och uden ophold forventendis. .... Af Christianopel den 20 junii 1645.

Corfitz Wlffeldt. Christian Thomesen. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christoffersƶen.

369. *Kommissarierne til det tilstedeværende Raad, 25 Juni.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand, i Brevform med Segl: Sverige, Relationer. B. Koncept eller Kopi af samme, forsynet med hans Segl: Sverige, Legationsarkiv. C. Kopi, taget af Iver Vind: Kanc., Acta 1645.

.... Tilskickis eder, I gode herrer, indlagde copie, kong. mayt. af os nu underdanigsten tilskrefven, hvoraf I kunde forfare aarsagerne, som os commovere til at offerere de Svenske saa vit, som allerede giort er; och vide vi heri intit bedre at raade efter den fare, som os ofverhenger, som vi ey se middel til at kunde udstaa eller afverge. Dersom I gode herrer vide middel til krigen mod saadanne och saamange fiender til lands och vands at kunde udføre foruden største pericel at miste alt, da bede vi paa det venligst, at I gode herrer ville vel giøre och os det communicere. Herforuden siunis icke at vere tid eller raadeligt at lade denne occasion gaae forbi med de Hamborger at forligis, efterdi vi med de Hollender om den punct icke anderledis kunde forenis, end at vi dem forsickred, at de Hamborger self stoed i tractater med h. k. mayt., och det vist blef forligt; tilmed er det en af de puncter, som de Svenske paastaa, saa det voris verk i alle maade faciliterer, om dette med Hamborg blifver forligt. Vi ei tvifle, at I gode herrer jo flitteligen alle omstende ofverveie saa vel i dette som i det forige och alt andet. Gud allermegtigste naadeligen formilde straffen och gifve eder och os samtligen sin aand och naade til at finde paa de beste raad. .... Af Christianopel den 25 junii 1645.

Corfitz Wlffeldt. Christian Thomesen. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christoffersƶen.

370. *Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 27 Juni.*

A. Orig. med Gregers Krabbes Haand, i Brevform med 4 Segl, modtaget 3 Juli: Sverige, Legationsarkiv. B. Afskrift: Svenske Acta VII, 188.

.... I goede herrers skrifvelse sub dato Christianopel den 20 junii sambt copie af eders skrifvelse til kong. mayt. hafver

vi den 24 eiusdem bekommidt och deraf tractaternis beskaffenhed erfaridt, hvorpaa voris svar begeris, saa er herpaa voris venlig erklering, at eftersom eder, goede herrer, sielf best rigernis tilstand er bevist, saa och hvad kong. [mayt.] och riggerne tienligst och gafnligst kand vere, I och hafver af høistbemelte kong. mayt. fuldmagt der udi at giøre och slutte hvis I udi de maader for tienligt och godt anser, eder. goede herrer, best och bevist, hvad vid tractaterne er at erlange, derfore vel efter eders sedvanlig prudents och forsigtighed retter eders consilia, som I kand eragte, Gud allermegtigste kand komme til ere, kong. mayt., rigerne och des undersaatter til velferdt efter denne tids tilstand, saa at hvis af eder der udi sluttid ehr, vide vi icke at kunde imodsige. At I goede herrer ick strax herpaa hafver bekommidt svar, er af aarsag, hans kong. mayt. hafver verrit vid Helne kilde och i gaar først hid ankom, saa buddit ey igien føer kunde blifve afferdigit. Hvad af raadit i Fyn och Malmøe er svarid de Svenskis postulata belangendis, hafver I goede herrer af hosføiede copie at erfare. Alle stenderne udi disse endnu øfrige provintser ere af kong. mayt. hver udi sit land forskrefvidt saadandt at tilkiende gifvis och erfare, hvad middel de kunde vide krigen med at continuere, om ei liderlig fred er at erlange, hvorpaa ingen resolution er kommen.

I goede herrers siste skrivelse, dat. den 22 junii, er os i dag til hende kommen, och skal I for eders fligtig communication paa det venligste vere betackit. Ynskendis den almegtigste och barmhiertigste Gud altingist vilde til sit nafns ehre och disse riggers velstand dirigere .... Af Kiøbinghafn den 27 junii anno 1645.

Offue Gedde. Joest Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

371. *Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 1 Juli.*

A. Orig. med Iver Vinds Haand, i Brevform med 4 Segl, modtaget 7 Juli: Sverige, Legationsarkiv. B. Afskrift: Svenske Acta VII, 138.

.... I gode herrers schrifvelse til os hafver vi underdanigst meningen af kong. mayt. forelest, saa vel som en extract af det. kong. mayt. self af I gode herrer tilschrefvit var, och de motiver foreholdit, eder, gode herrer, hafver bevegit det at offerere, som sched er, saa och hvad fare disse lande udi sveber, om fredden

ey erholdis, fornemmelig hvad vi af Staterne hafver os at formode, om kriegen med de Svenske continuerer; hvortil kong. mayt. naadigst hafver svarid eder, gode herrer, fuldmagt at hafve gifvit, hvorefter I eder kunde forholde. Vi hafver kong. mayt. och ladit forstaae stendernis svar belangendis middel kriegen med at fortsette, som af alle deris schriftlige resolutioner fornemmis fast ringe at verre. Och eftersom vi af forberørte och andre I gode herrers schrifvelser hafver fornummit tractaternis vanschelighed, och hvad aarsag I gode herrer hafver haft saadanne offerter at giøre, som allerede sched er, saa och hvad stor periquel voris riger udi verserer, om fredden ey obtineris, da efter hvis passerit er, och den store fare, kong. mayt. och voris os endnu ofverblefne provintser schulle verre undergifven baade af de Svensche och Staterne, hvis magt os ville falde umueligt at emodstaa, da er voris ringe raad och betenchende, at med tractaterne i herrens nafn fortfaris och til ende giøris, hvor til den allermegtigste evige Gud af sin store barmhiertighed gifve guod lyche och frembgang och bevege voris megit ubluelige och ofvermodige fiender til en god och lidelig accord at indgaae. Fra Skaane aviserer her Thagge Thot, at de begynder at samble qveg, heste och hopper, som nogit frembvoxen er, til hvad intention er lettelig at erachte; saa at kunde den tilforne omschrefne stilstand ved verender tractater erlangis, kunde saadant och andit mere der ved forekommis, saa och Rensburg, som pericliterer, befries. Udi det sidste indleg, adelen, som her tilstede var, hafver giort, begeris at maatte hafvis i agt, om Halland jo schulle afstaaes til pant, at de saa vel som capitulares deris gods, de der udi landit hafver, och deris privilegier kunde niude her efter som tilforne, hvilchet I guode herrer efter eders vohnlig forsichtighed vel med alle stenderne i agt hafver, saa vit mueligt verre kand. Hvis en byssechytter och tvende baadsmend, som under Borringholm ere dragit fra de Svensche, och ere af det folch, som blefve forgangen aar fangne paa vore schibe, hafver bekendt, sendis eder herhoes. .... Kiøbenhafn den 1 julii 1645.

Offue Gedde. Joest Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow.
Knudt Wlffeldtt. Jffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

572. *Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 12 Juli.*

A. Orig. med Iver Vinds Haand, i Brevform med 4 Segl, modtaget 17 Juli: Sverige, Legationsarkiv. B. Afskrift: Svenske Acta VII, 139.

.... I guode herrers schrifvelse, daterit Christianopel den 6 julii sidst forleden, er os i gaar den 11 eiusdem behendigit, formeldendis, at I sender os copiam af eders underdanigst schrifvelse til kong. mayt., allis voris naadigste koning och herre, hvoraf vi kunde erfare, hvor vit I ere komne med tractaterne, och se, hvad forhaabning endnu er om hvis endnu resterer uaftalt, och eftersom eder siunis in mora summum esse periculum, ere I venligen begerendis, vi ville ufortøfvid befordre eder hoes høygstbemelte hans kong. mayt. til nogit got svar her paa at faa, saa och lade eder vide voris betenchende om alt.

Saa er høygstbemelte hans kong. mayt. herom blefven underdanigst besøgt, och erlangit svar, at hans mayt. vide intet videre her til at svare, end tilforne sched er. Hvad sig belanger, at I goede herrer begerer voris betenchende der udi, saa hafver I goede herrer vel voris mening derom udi sidste voris schrifvelse til eder fornummit, ynschendis at den allermegtigste guode Gud, som hafver alle mennischers hierter udi sin hand, ville dirigere alt hvis her udi sluttis, at det maae komme til Guds nafns ære och hvis kong. mayt. och disse riger och lande tienligst kand verre, hvorpaa vi iche tvifler, I jo eders største flid saa vit mueligt anvender.

Eder, guode herrer, kunde vi iche underlade at tilkiende gifve, at saa thit mand hafver talt med den keiserlig resident, da hafver hand altid och end i gaar, der mand var udi conferents med hannom, erindret, at keiserlig mayt. maa indtagis udi fridstractationen, at saadant af eder maa i agt tagis, saa vit sche kand.

Disligiste at med Hamburgerne er allerede begynt at tractere, ville største flid anvende, at dermed med forderligste schal kommis til ende. Deris begeringer ere 1. at tolden paa Elfven maa afschaffis, 2. at dennom maa bevilgis tønder och bacher at legge, 3. at maa efterladis hvis de resterer af den udlofvede summa penge til kong. mayt.; hvilche for^{ne} tvende første poster kong. mayt. naadigst hafver bevilgit, dog saaledis at de schal gifve en summa penge for toldens afschaffelse och fra dennom lefvere keiserlig forhverfvede privilegium paa Elfven och holde sig efter det

stenbursche fordrag; den thredie ville hans kong. mayt. iche bevilge, lader dennom ochsaa dermed benøye.

Herhoes, goede herrer, begere vi venligen, at dersom Gud gifver lyche til fredden at slutte, at I det saaledis, hvorpaa vi dog iche tvifle, ville behandle, at saadant strax maa blifve publicerit och udi synderlighed hoes begge Wrangeler tilkiende gifvit med det forderligste, hoes den ene for flodens och landenis attaque och den anden for Rensburg schyld, som derofver kunde conserveris.

Kunde ochsaa, om I guode herrer saa for got anser, blifve omrørt hoes den puncht om synckverchit ved Bahus disse ord: saa vit sche kand; ti der tviflis, om det kand sche under vandit. Item om mand kunde opbringe s. Sophia, at det da maa ubehindrit tilladis, siunis os got at verre.

Vi fich i dag kundschab af en kiøbmand paa et schib och af en schipper paa et andit, som kom fra Dantzig, hafvendis hiemme her udi byen, och dog begge vare forset med lybsche pas och derfor fri folch, och hafde 116 soldater med deris officerer inde, som ere antagne til Dantzig och schulle til Norge, at under Borringholm kom til det schib, som kiøbmanden var paa, et svensche schib, hvorpaa var en hollendsche capitain, til hvilchet schib hand maatte om borde at vise sin besched fremb, hvilchet hand giorde paa begge schibenis vegne, och fandt der paa nogle svensche adels personer, som schulle til Stetin, hvilche saa vel som capitainen berettede, at floden udi 14 dage hafde liggit der och vachtet paa vinden, och naar den blifver guod, da at gaae lige her paa Kiøbenhafn.

Udi gaar tog et svensche skib Samsing galeie eme[llom] Falsterboe och Dragør, som var udcommenderit paa kundschab, och gich begge i Kiøge vig at ligge; strax blef tvende schibe befallit dennom at eftersøge; hvad udrettis, gifver tieden. Hvad sidste postbud medfører, tvifler vi iche, at cantseler Reventlov jo eder tilschicher. .... Af Kiøbenhafn den 12 julii 1645.

Offue Gedde. J. Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow.
Knudt Wlffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

Det tilstedeværende Raads Virksomhed[1].

29 Januar skrev Kongen til »Raadet, som den Tid fandtes i Kbhvn.« (5 i Tallet), at han til det vilde henvise de mange. der overløb ham for at faa Penge; de skulde da underrette Kongen om, hvem der angav sig, og gjøre dem Fortrøstning om Betaling, hvis Krav fandtes rigtige[2].

5 Febr. sendte Kr. IV fra Frederiksborg de tilstedeværende Raader den af Parlamentets Udsendinge (jfr. ovfr. S. 41) givne Triplik med hvad der var fornødent til at

---

[1] Sml. ovfr. S. 43. — 27 April skrev Kongen til *Kr. Thomesen*: »Vores Raad. som her findes, søger flittig Raadstuen baade om Formiddagen og om Eftermiddagen, indtil Klokken er slagen syv, og jeg kan endda i otte Dage ingen Resolution faa af dem« (Egenh. Br. n. 49). Sml. Adelens Udtalelse 25 Juni (ndfr. *n. 398* § 14) og Fridericia II, 469—70, 494.

21 Januar befalede Kongen fra Frederiksborg Lensmændene Niels Trolle, Siverd Urne og Wentzel Rotkirch at være Landkommissarier i Sjælland; i Tvivlstilfælde skulde de bespørge sig hos Kongen eller de tilstedeværende Raader, osv. (Sjæl. T. XXVIII, 254). De to førstnævnte indtraadte i Stedet for Hr. *Frederik Redtz*, hvem det var befalet at blive til Stede i Kbhvn. (Missive til denne, dat. Frederiksborg, .. Januar 1645: smstds. 278). 27 Febr. befaledes det Flemming Ulfeld at være Generallandkommissarius i Sjælland sammen med de tre førnævnte (smstds. 298), og samme Dag befaledes det alle fire tillige at have Tilsyn med Møn (smstds.). — I Stedet for Niels Trolle (der optoges i Raadet) befaledes det 7 Juni Joakim Gersdorf at betjene Generallandkommissarii-Bestilling i Sjælland (smstds. 369). — 2 Avgust delte Kongen Kommissariernes Distrikter (Kvartaler) hver i to Halvparter, idet det befaledes Siverd Urne at tage til sig Mandrup Due, Joakim Gersdorf Peder Gersdorf, Wentzel Rotkirch Jakob Grubbe og Flemming Ulfeld Erik Grubbe (Sjæl. T. XXVIII, 408; Bestallingerne: Sjæl. R. XXI, 380). Sidst i samme Maaned forlovedes Kommissarierne fra deres Bestilling, »efterdi Strandvagten er afskaffet og intet fjendtligt videre at forvente«, saaledes Joakim og Peder Gersdorf 26 Avgust, Mandrup Due 28 Avgust og Erik Grubbe 30 Avgust, dertil Oluf Daa 28 Avgust som Kommandant paa Møn (Sjæl. T. XXVIII. 418—19).

[2] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 271 og atter 279).

traktere med dem i den Sag[1]. 10 Marts befuldmægtigede Kongen Hr. *Jost Høg* og Hr. *Jørgen Brahe* samt tysk Kansler Ditlev Reventlov til at forhandle med Udsendingene[2]. 26 Marts fremførte disse 19 Punkter[3], hvorom de tilstedeværende Raader 12 April afgav en Betænkning (*n. 373*). Forhandlingerne førte til et Forlig af 26 April, vedtaget »auf vorhergehende königl. gnädigste resolution als genehmbhaltung der sämbtlichen reichsräthen hiesiges reichs«[4].

373. Raadets Betænkning. 12 April.

Orig. med Iver Vinds Haand: England.

Eftersom de engelsche gesanter fra parlementit hafver indlagt udi kong. mayt[s] cantselie 19 punchter, hvor paa de begerer resolution, och kong. mayt. naadigst hafver befallit os voris mening der om underdanigst at tilkende gifve, saa efterdi om de 9 første punchter tilforne er ved gesanter accorderit (undertagen alene om den hunderste penge, hvilchen told nochsom kand demonstreris iche nyligen efter deris angifvende at verre paalagt och derfore iche kand klage paa den), siunis os ufornøden videre der om at røre.

Den 10 puncht angaaendis, at engelsche schibe, hvor di indkommer ved storm och vunder udi nogen hans mayt[s] hafner, maa vederfaris ald courtoisie och guode af hans mayt[s] undersaatter och iche besvergis med nogen nye visitering, det siunis os billigt at verre och bør sche, naar kong. m. undersaatter det samme maa hendis i Engeland.

Den 11 om pyrater, at de iche maa hafve receptacle udi hans

---

[1] Egenh. Br. n. 20.

[2] Tysk Orig. med Segl: England. 11 April skrev Kongen til Raadet, at de engelske saavelsom Stædernes Udsendinge klagede over, at de ikke kom til Ende med deres Hverv; Kongen vilde derfor, at to af Raadet med Ditlev Reventlov skulde snarest bringe Forhandlingerne til Afslutning, dog »efterdi R. Admiral *Ove Gjedde* og Statholder *Hannibal Sehested* med vor Flaade og de norske Sager er okkuperede, ville vi naadigst, at de dermed alene sig skal befatte«: Sjæl. T. XXVIII, 327.

[3] Tysk Orig.: England.

[4] Kopi: smstds.

mayt[s] lande til hvis schib och gods de tager fra de Engelsche. saa er voris underdanigst betenchende, at med dennom bør at forholdis som med Hollenderne.

Den 12 om fri handel udi hans mayt[s] lande och riger at maa hafve, da er voris underdanigst mening, at dennom naadigst bevilgis den samme handel her udi landene, som de her til dags niudit hafver, och førend denne uenighed paakom.

Den 13 anlangendis, at ingen schib eller gods schulle opholdis eller confisceris uden forhergangende examinering och domb. da dersom saadant maa vederfaris de Dansche hoes dennom, siunis os dette dennom ochsaa her at kand bevilgis.

Den 14, om der kommer nogen differentie emellom rigerne. da dog ingen schib eller gods at schal arresteris, med mindre saadant blifver tilkende gifvit 6 maaneder tilforn, saa formener vi, at saadant nochsom kand bevilgis, naar det holdis paa begge sider.

Den 15, at det sidste forbud, som udgich til Glychsburg den 23 junii 1643, at ingen kiøbmand maa tilføre parlementit vaben eller munition, maa igen kaldis och casseris, da er voris ringe betenchende, at k. m. det naadigst vel kand bevilge.

Den 16, at alle tilforne indgangne contracter om handel och commercien maa blifve i dieris fulde vigore, da, naar de holder hvis emellom begge maiesteterne sluttit er, siunis vel, at dette dennom kand bevilgis.

Den 17 puncht anlangendis, at de begerer, at raadit schal underschrifve hvis som blifver accorderit emellom k. m. och parlementit, saa siunis os, at dermed bør at holdis, som hidindtil hafver verrit holdit, naar nogit er sluttit emellom kongerne och kongerigerne.

Hvad den 18 och 19 puncht angaar, da er det ichun en forseelse. Af Kiøbenhafn den 12 april. 1645.

Joest Høeg. Hanns Lindenow. Knudt Wlffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

6 Febr. tilskrev Kongen fra Frederiksborg 5 Raader om at fremskynde den tidligere befalede Overskikkelse til Bornholm af et Kompagni til Fods[1].

11 Febr. skrev 5 Raader til Øverstesekretær Otte Krag, at Kongen 8 Febr. havde befalet dem at overveje, hvorledes Skibsfolk kunde udtages i de overblevne Lande til Flaadens Udrustning. De har i Kancelliet fundet, at der 1630 blev udskikket Kaptejner til at udskrive Skibsfolk, og har nu fordoblet denne Udskrivning, sat Læsø til 100 Mand og Samsø til 40[2]; det bliver højst 618, saaledes at der fattes henved 700, selv om alle kan udtages, hvad der er tvivlsomt. — De minder om Breve og Passer til de Kaptejner, som skal foretage Udskrivningen[3]. Sekretæren skal erfare Kongens Vilje, om der ikke skal forskrives Baadsfolk fra Holland eller andre Steder; Flaaden bør snarest gjøres færdig[4]. — 11 Febr. rettede 5 Raader en Memorial til Øverstesekretær Otte Krag om forskjellige Punkter, han skulde forelægge Kongen, deriblandt om Trommen ikke skulde slaas i Kbhvn. og Baadsfolk antages[5]. — 13 Febr. svarede Kongen fra Frederiksborg Raadet, at det efter Begjæring kunde lade hverve Baadsfolk, idet han befalede det at erklære sig om, hvor mange Penge der var fornødne dertil[6]. Raaderne svarede 15 Febr. i Skrivelse til Øverstesekretær Otte Krag, at det var befalet Admiral Lindenov at lade slaa Trommen, og at der burde tilstilles ham 500 Rdl. til Hvervepenge m. m.[7]

12 Febr. befalede Kongen fra Frederiksborg de tilstede-

[1] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 283).

[2] Sml. Lister i Sjæl. T. XXVIII, 291 og i Sjæl. R. XXI, 342.

[3] Passerne, dateret .. Febr. 1645: Sjæl. R. XXI, 342.

[4] Orig. med *Iver Vinds* Haand og Segl: Indkomne Breve til Kanc. Koncept af samme: Kanc., Acta 1645.

[5] Orig. med *Iver Vinds* Haand: Indkomne Breve til Kanc. Udateret Koncept med flere Hænder: Kanc., Acta 1645.

[6] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 290; herefter: Kbhvn. Dipl. V, n. 598).

[7] Orig. med *Iver Vinds* Haand og Segl: Indkomne Breve til Kanc. Koncept af samme: Kanc., Acta 1645.

værende Raader at erfare hos (Holmens Admiral) Kristoffer Lindenov, hvorvidt der var Raad til at udgjøre Skibe til at angribe de Svenske ved Kiel (*Egenh. Br. n. 24*).

13 Febr. befalede Kongen sammestedsfra 6 Raader at lade Ritmester Ratlov med sit Kompagni, der er indkvarteret i Holbæk, drage til Laaland i Stedet for Ritmester Egsten[1].

13 Febr. befalede Kongen sammestedsfra 5 Raader[2] at tilholde Hr. *Tage Tot* at gjøre Regnskab for de til Malmøhus' Reparation medgaaede Penge og Materialier »eller derfor at stande til Rette«, og meddelte, at han efter deres Begjæring vilde give Tærepenge til 3 Kaptejner, der skulde udskrive Baadsmænd, samt tilstaa fri Kvarter til de overløbne svenske Officerer, mod at de reverserer at ville tjene som ærlige Soldater[3].

15 Febr. besvarede 6 Raader en Opfordring fra Øverstesekretær Otte Krag paa Kongens Vegne til at tænke paa Midler til at skaffe Stykker til Skibene. Raaderne mente efter Raadførsel med Johan Braem, at man kunde faa dem igjennem Gabriel Marselis i Amsterdam, med hvem ogsaa Hofmesteren skulde have forhandlet derom[4].

19 Febr. rettede Raadet i Kbhvn. en Memorial til Øverstesekretær Otte Krag angaaende forskjellige Punkter, hvorom han skulde erfare Kongens Mening[5].

28 Febr. befalede Kongen fra Frederiksborg »Raadet i Kbhvn.« at lade Kommissarierne sørge for Indkvarteringen af en Del Rytteri (*Egenh. Br. n. 28*)[6].

---

[1] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645. Jfr. Missive 17 Febr. til Wentzel Rotkirch og 24 Febr. til Ritmester Jokum Ratlov: Sjæl. T. XXVIII, 293, 296.

[2] De samme, som tilskreves 29 Januar, ovfr. S. 78.

[3] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 288, her dateret 12 Febr.).

[4] Orig. med *Iver Vinds* Haand og Segl: Indkomne Breve til Kanc. Koncepten hertil: Kanc., Acta 1645.

[5] Koncept med *Iver Vinds* Haand: Kanc., Acta 1645. 4 udaterede Koncepter til lignende Memorialer fra den følgende Tid, skrevne af *Gregers Krabbe*: smstds.

[6] Jfr. videre Brev af 2 Marts (Egenh. Br. n. 30).

1 Marts bad 6 Raader Øverstesekretær Otte Krag at skaffe forskjellige Kongebreve udfærdigede m. m., bede Kongen om at lade nogle Stykker komme fra Malmø til Kbhvn. og nogle Bøsseskytter sendes til Malmø, og anmode Reventlov strax at tilskikke Kommissarierne ved Grænsen Tankes seneste Brev, »paa det de kan fornemme, hvad Aarsag det er, at de Svenske slaar saa vanskelige Poster for, og vore ikke skal hastig drage derfra og bryde Traktaterne«[1].

3 Marts befalede Kongen »Rigens Raad, som til Stede ere«, at træffe de forberedende Skridt til en Forsænkning af Øresund ud for Amager (*Egenh. Br. n. 32*). Raaderne fraraadede imidlertid Dagen efter indtrængende et saadant Skridt (*n. 374*), hvilket dog ikke hindrede Kongen i at sætte Forsænkningen i Værk[2].

374. Raadets Betænkning, 4 Marts.

Orig. med Iver Vinds Haand: Kanc., Acta 1645.

Stormegtigste, høygbaarne furste, allernaadigste herre och koning.

Eftersom af eders kong. mayt[s] naadigst missive vi underdanigst erfarer eders mayt. at verre til sinds dybet ved Amager saaledis at stoppe och siunche (om renden iche kand dertil bringis ud med landet at gaa), saa at ingen fart schulle blifve af Øster i Vestersøen eller af Vester i Østersøen, da kand vi underschrefne som eders kong. mayt[s] och rigens betroede raad iche forbigaae eders kong. mayt. underdanigst at erindre och voris trolig velmente raad och betenchende her udi at aabenbare, som er, at det er et vit udseende verck, hvor ved vi os iche aleniste mange flere fiender, end vi allerede hafver, schulle ved saadan middel paatage, ja alle dennom, som samme fart bruger, verre de Engelsche, alle Søestederne och andre, mens end och derofver gifve de herrer General Stater och alle stenderne i Nederland, som os endnu ere affectionerede, aarsag och anleding den resolution mod os at tage, som hellers af Guds naade och ved eders kong. mayt[s] offerte mueligt kunde blifve efter-

[1] Orig. med *Iver Vinds* Haand og 3 Segl: Indkomne Breve til Kanc.

[2] Jfr. Egenh. Br. n. 35. Sml. Fridericia II, 485, 485—86.

ladt, hvorpaa uden tvifl tractaterne paa grentserne mest beroer, ald handel och vandel udi eders kong. mayt[s] egne lande der ved ville blifve hindret och gandsche til intet, eders kong. mayt[s] posteritet fornemmelig til største skade, herved och blef separerit, det Gud och naturen til alle mands gafn och nytte forordnit och føyet hafver. Er och tviflagtigt, naar stor bekostning och mange schibis spilding derpaa er anvent, at det ey schulle verre practicable formedelst den sterche strøm, der gaar; dersom det end och kunde sche, er at befrychte samme strøm paa et andit sted schulle tage sit løb och landit til schade indbryde. Och om end alt dette kunde uden schade effectueris, saa siunis det dog iche mueligt farten igennom Belt at kunde forhindris, ti det er tilvisse en stif half ugsøes och mere paa begge sider ved Sproe, schibene kand gaae. Det schulle och gifve de Svensche ved Wismar aarsag med deris schibe at haste och udkomme, saadan verch at forhindre, førend eders kong. mayt[s] flode kand komme i søen, eller och igennom Belt at gaae paa schibene for Kiøbenhafn, dennom at ruinere och byen, som da var gandsche blot, at attaquere, skibenis høygnødig udrystning och for mangel af folch blef hindrit, och førend saadanne extrema schulle foretagis, da var det bedre, eder k. m. sig naadigst ville lade befalde tholden i Sundit (som vel er at befrychte, hafver verrit mest aarsag til den misforstand, vi med Nederlandene och andre sticher udi) paa saadan en lidelig pris at sette, at en hver dermed billigen kunde verre benøyet, som uden tvifl och vel sche kunde. Derved blef ald uenighed stillit och afverriet, kiøbmends handelen udi e. k. m. lande ved magt och udi floer. Hvilchet formedelst den æd, vi e. k. m. och rigit ere tilforbundne, saa och den pligtschyldige affection, vi billigen drager til e. k. mt. och voris federne rige, vi ey hafver kundit forbigaae eders k. mt. underdanigst voris ringe raad och betenchende her om och her med at lade vide; thi om det schedde, da hafde alle interesserede billig aarsag dette rige findtlig (eders kongelig person och dette rige iche til ringe fare) paa alle sider at angribe. Begerendis her hoes paa det underdanigst eders kong. mayt. dette ville udi naade optage och sige lade befalde. Vi findis altid e. k. m. underdanige och tropligtige tienere. Kiøbenhafn den 4 martii 1645.

Joest Høeg. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

20 Marts[1] befaledes det de tilstedeværende Raader (6 i Tallet) at forhandle med en Del Borgere i Kjøbenhavn om Udredning af Skibe[2].

25 Marts befaledes det *Hans Lindenov*, *Iver Vind*, Hr. *Jørgen Brahe* og Hr. *Frederik Redtz* to Dage efter at mønstre Borgerskabet og andre vaabendygtige i Kjøbenhavn[3].

29 Marts sendte Prinsen Rigsraadet sin første Proposition og sin anden Memorial til Adelen i Laaland og Falster[4] med Adelens Resolutioner derpaa samt Maanedslønning paa hans Livregiment, idet han begjærede, at Raadet vilde overveje dette og give ham Svar[5]. Dagen efter udtalte Raadet (*n. 375*), at Kongen havde bevilget Skatterne samt Adelens Bevilling og Præstepengene til Troppernes Underhold. 31 Marts meddelte Prinsen Raadet, at han efter Hofmesteren Hr. *Korfits Ulfelds* Anvisning allerede havde oppebaaret af Skatterne 6627 Rdl., men til Troppernes Underhold brugt

---

[1] Da Rigens Kansler Hr. *Jost Høg* havde en Sag at forfølge og ikke maatte bruge Rigens Indsegl i sine egne Sager, befalede Kongen 15 Marts fra Kastrup *Iver Vind* at forsegle Brevene i Sagen med Rigsseglet: Sjæl. T. XXVIII, 310; jfr. 445.

[2] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 312; herefter: Kbhvn. Dipl. V, n. 600). Jfr. Egenh. Br. n. 39.

[3] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 315; herefter: Kbhvn. Dipl. V, n. 602). Jfr. Kbhvn. Dipl. V, n. 608.

[4] 19 Marts skrev Kongen til Kommissarierne i Laaland bl. a., at det berettedes, at Adelen i Laaland og Falster gjorde Diffikultet i at tilstede nogen Indkvartering hos deres Tjenere. Da Adelen i Fyn imidlertid paa Kongens Ansøgning allerede havde bevilget at gjøre dette, »eragte vi naadigst, at ingen kan eller bør sig med Billighed i denne Tid deri at vægre eller derfor at fraholde«: Smaal. T. VI, 545. I Anledning af Adelens Vægring ved at modtage Indkvartering, saa og fordi »ellers anden Tvistighed dèr forefalder«, befalede Kongen 28 Marts Hr. *Jørgen Brahe* og Hr. *Frederik Redtz* med forderligste at forføje sig til Nykjøbing, eller hvor den udvalgte Prins var at træffe, da forsamle Adelen i dennes Nærværelse og handle med den, at den ikke vægrer sig ved at gjøre det, som Adelen i Fyn har bevilget: Sjæl. T. XXVIII, 319.

[5] Orig.: Kanc., Acta 1645.

6777 Rdl., og bad nu Raadet betænke andre Midler dertil[1]. 4 April erklærede Raadet, at Kongen efter dets Andragende havde bestemt, at Resten af Skatterne og Bevillingerne (i alt 13.174½ Dl. 1 Ort 6 Sk.), stor 6397 Dl., maatte bruges til Folkenes Underhold[2]. Dagen efter meddelte Kongen Kommissarierne i Laaland-Falster sin Beslutning[3]. Kommissarierne gjorde dog Prinsen opmærksom paa, at Skatteindtægten paa Grund af den almindelige Forarmelse ikke vilde blive saa stor som anslaaet, hvorefter han 19 April fra Nakskov befalede dem at tilskrive Raadet herom. Dette gjorde de 24 April sammestedsfra[4]. Jfr. ndfr. S. 106.

375. Raadets Betænkning om Midler til Krigsfolket paa Laaland og Falster, 30 Marts.

Koncept af Iver Vind med mange Rettelser: Kanc., Acta 1645.

Eftersom kong. mayt., voris allernaadigst herre och koning naadigst os hafver befallit at betenche, ved hvad middel hans furstlige naadis printsens lifregimente, som ligger udi Lolland och schal verre 1000 mand, och de 700 mand, som did er kommen fra Fyen och ere under oberst lieutenant Pofvel Sesteds commendo, saa och officererne ofver artoloriet med bysseschytter och handtlanger kand underholdis, som sig beløbber til 13.174½ rixdaler j ort 6 schilling i trei maaneder, da efterdi kong. mayt. naadigst hafver sig ladit befalde, at schatterne, som af Nykiøbing, Aalholms och Halsted closters lene er paabøden och udgifvis schal, som schal sig beløbbe 7584½ rixdaler 4 schilling, maa der til anvendis, der til med at adelen udi Lolland deris forstrechning, som af deris gods efter rostieniste taxten, saa vel af deris sedegaarde och ugedagstiennere som andit deris gods, er underdanigst bevilgit och udlofvit, och saa dertil maa brugis, som sig schal beløbbe 8300 tønder

---

[1] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645.
[2] Koncept af *Iver Vind* med mange Rettelser: smstds. Som Underskrivere anføres 8 Raader.
[3] Smaal. T. VI, 548.
[4] Orig. med 3 Segl, rettet til Raaderne *Ove Gjedde*, *Hans Lindenov*, *Knud Ulfeld*, *Iver Vind*, Hr. *Jørgen Brahe* og Hr. *Frederik Redtz*; indlagt Kopi af Prinsens Skrivelse: Kanc., Acta 1645.

korn, j slet daler af hver tønde, som giør 5533 speciesdaler 2 mark. Disligiste hafver och naadigst presternes schatter udi Lolland och Falster, som er 568 species daler, der til bevilgit, som sig ofver alt beløbber 13.685½ rixdaler 1½ ort. Dog efterdi af forne 13.685½ rixdaler 1½ ort findis at verre til ofvers 511 rixdaler 6 schilling, da vil høybemelte k. m. dennom hafve sig naadigst forbeholden, med mindre nogen kand findis, som for armod schyld den schat ey kand udgifve.

Saa vide vi iche bedre eller beqvemmeligere middel til samme folchis underholding end forschrefvet staar. Af Kiøbenhafn 30 martii 1645.

Just Høg. H. Lind. Knud Ulf. I. Vind. Jørg. Brah. Frid. Retz.

[Paa næste Side, overstreget:] Hvad pallisader sig belanger, saa tvifler vi iche paa, at adelen udi Lolland, naar de endnu derom anmodis, jo derudinden dennom beqvemmer, och udi synderlighed, om de af adel, som schovfve hafver, blifver contenterit af de andre, som ingen schovfve hafver, for saa vit dennom kand pro quota tilkomme.

2 April befalede Kongen saavel de i Kbhvn. tilstedeværende Raader som de øvrige hver à part at erklære sig om Statens Pengeforhold, til hvis Forbedring Kongen ikke vidste andre Midler end en Ændring af Lensvæsenet (*Egenh. Br. n. 41*). I den Anledning bad *Ove Gjedde*, *Hannibal Sehested* »og jeg« (ɔ: *Iver Vind*) Kongen, »at hermed maatte bero, indtil Raadet alle kom til sammen, hvilket kgl. Maj. naadigst bevilgede«[1].

Hannibal Sehesteds Plan om at sende Flaaden til Norge. 18 April indstillede *Hannibal Sehested* og *Iver Vind* (paa Raadets Vegne[2]) 4 Punkter til Kongens Resolution, deriblandt 4: »Raadet at deliberere, om Flaaden (skal) udredes, og om det er raadeligt at lade den gaa i Søen«.

---

[1] Paategning af *Iver Vind* paa et Omslag til Kongens Brev. Jfr. Kongens Referat i Brevet 11 April til *Ove Gjedde* og *Hannibal Sehested*, se Norsk Stændermøde i Oktbr.

[2] Jfr. *n. 376 b.*

Kongen erklærede sig tilfreds med, at Raadet delibererede herom, »og efter dessen Deliberation at resolveres«[1]. I de følgende Dage nedskrev Raaderne deres Betænkninger herom (*n. 376 a—e*); for Planen var *Ove Gjedde, Iver Vind, Jørgen Brahe* (og *Frederik Redtz*), imod den var *Knud Ulfeld, Jost Høg* og *Hans Lindenov*[2]. — 24 April udviklede *Hannibal Sehested* vidtløftig sin Plan i en Skrivelse til Raadet (*n. 377*). 25 April delibereredes Sagen paa Raadstuen (jfr. *n. 378*), hvorved det oplystes, at ogsaa flere af de fraværende Raader var imod Planen; Kongen sluttede sig derimod til den[3]. Af Planens Tilhængere ytrede saa vel tre andre Raader som *Hannibal Sehested* selv sig lidt forsigtigere derom i de følgende Dage (*n. 376 c* Tilføjelsen, *n. 379—80*): Raaderne ved Grænsen udtalte sig stærkt imod Tanken saavel 23 April som 10 Maj (ovfr. *n. 357, 359*), men Kongen fastholdt Planen, og 5 Maj fik *Ove Gjedde* Instrux om at sejle i Nordsøen og søge Fjenden[4]. 8 Maj meddelte Raaderne med Beklagelse Kommissarierne ved Grænsen, at Flaaden var afsejlet (ovfr. *n. 358*)[5].

376. Raadernes Betænkninger om Flaaden at sende til Norge. Egenh. Originaler (c med Iver Vinds Haand): Kanc., Acta 1645.

a. Ove Gjedde, 19 April.

Eftersom kong. mt. voris allernaadigste herre ved sin. handschrifvelse til Ifver Vind hafver befahlet, at de schibe, som nu

---

[1] Udateret Optegnelse af *Hannibal Sehested*, underskrevet af denne og *Iver Vind*: Kanc., Acta 1645. Punkt 1 var, »om nogen Expres at sende til Holland«, hvad Kongen dog fandt ufornødent. — Dagen er tilføjet efter *Knud Ulfelds* Bemærkning 19 April: Igaar blev ... (*n. 376 b*).

[2] *Ove Gjedde* og *Knud Ulfeld* udtalte sig desuden for Afsendelsen af en Expres til Holland.

[3] Jfr. ogsaa Egenh. Br. n. 49.

[4] Sjæl. R. XXI, 360. Jfr. T. Sehested, Hannibal Sehested I, 72.

[5] Jfr. Fridericia II, 494 (Anm. 2) og Raadets Ytringer i Brevet af 31 Maj (ovfr. *n. 365*); Kongen forsvarede derimod Flaadens Afsendelse i Skrivelse til Kommissarierne fra Kronborg 17 Maj: Egenh. Br. n. 53.

blifve ferdige, iche kunde hiemme blifve, mens schulde udseigle, och hans kongl. mt. nu naadigst hafver ladet sig befalde efter rigens raads underdanigste begiæring, at det maatte tagis udi deliberation, saa dog rigens raad, som i gaar til stæde var, jeg min ringe mening derom hafver ladet forstaa, och jeg i dag formedelst andre hans kongl. mt[s] och rigens affaire iche kand hafve leilighed til paa raadstufven at comparere, da er derom min fuldkommen mening, at dersom de s[t]atische 50 schibe fiendtligen ankommer och vilde giøre landgang, och floden ligger her for Kiøbenhafn, da kunde de først bemegtige dennem floden och siden landet, saa vi det letteligen tilsammen kunde blifve qvit, hvilchet ochsaa lige saa vel ved de Svenschis macht kand sche; mens paa det vi icke aldelis schulde periclitere voris kongis och voris gode fædernelands velfærdt udi voris fienders magt och de Staters forblummede discretion, da siunis raadeligt, at vi hafnen for Kiøbenhafn bepegler och forsicherer, det beste sche kand, at byen saa vel som de efterblifvendis schibe, endnu forfærdiges schulde, kunde vere forsichrede, for hvad magt til søes ankomme kand, och at vi nu vel munterer saa mange baade af kong. mt[s] och borgernis skibe, som i en hast kand til veye bringes, och dermed løber op for Elfsborg at forsichre Bahus och Marstrand (hvor udi Norgis velfærdt største parten er bestaendis) saa vel som farten imellem Danmark och Norge. derhoes se, hvad tenteris kand imod de skibe, som de Svensche i Nordsøen eller for Elfsborg opbringendis vorder, och med det samme udi Norge se at forschaffe schibene af folck, stycher och munition hvis vidre kand fattis baade til de borgerschibe, vi med os bekommer, saa vel som til dem, her igien blifver beliggendis, och ellers imidlertid forvachte den belofvede flode och ideligen lade i Sundet fornemme, hvordan den forschrefne hollandsche flode och armee her udi landet sig anstiller, saa at dersom de noget fiendtligen anfanger med landgang eller deslige, vi da kunde hafve voris flode beholden, indtage al den norsche armee och med den accorderede flode gaa først lige paa deris skibe (om de erøfris kunde) och siden med folcket adsistere Siæland, saa vil jeg forhaabe, at vi enda for det anstød nest Herrens hielp derved os kunde salvere.

Dernest efterdi vi af Tankis sidste schrifvelser fraa Holland fornæmme, at provintserne i Næderland icke endnu ere saa for-

ehnede i dette verck imod os, at vi jo kunde hafve tid noek ved en anseheligø ambassade at lade forsøge dette væsen imellem de Stater och os at bilegge, da ehr mit ringe betænkende, at vi anvende mueligste flid hans kongl. mt. dertil underdanigst at disponere, saa det uden al forhaling maatte blifve stillet udi verck, paa det den gemene mand ochsaa her udi landet dermed nogenledis kunde contenteris och icke hafve aarsage at gifve rigens raad schyld, at der til intet giøris, som billigen sche burde, och dersom saadant naadigst bevilget blifver, kand videre om persohnerne och bekostningen efter hans mt• naadigste ville delibereris, hvorom en hver af eder, I gode herrer, vel ochsaa eders mening schriftligen opsætter, at siden unanimiter kand slutis det, som best kand vere. Jeg forblifver altid eders tienere. Actum Hafniæ den 19 aprilis anno 1645.

Offue Gedde.

b. Knud Ulfeld, 19 April.

Eftersom hans kongl. mayt. voris allernaadigste herre och konningh blef i gaar paa menige rigens raads vegne (som nu tilstede ere) underdanigst forebracht tvende puncter, paa hvilcke høystbemelte k. mt. sig naadigst resolveret hafver, som efterfølger, och derpaa (nemlich de tvende puncter) rigens raads erklering naadigst begiert:

1. Om nogen expres at sende til Holland, deris rette scopum dere at erfahre och princen med Staterne til det beste at disponere, hvorpaa hans kongl. mayt• naadigste resolution er at vere ufornøden nogen expres at sende, efterdi den hollandsche flode kom i god intention,

Da er dette mit underdanigste betenckende paa denne punct, at efterdi mand er icke vis forsickred om di Staters deris intention med deris flode, ey heller kand mand formerke af Tankis brefve, di herrer Staten den fuldkommen ouverture at vere giort af hannom, hvorudaf de hans kongl. mayt• intention (belangendis tolden i Sundet) kunde fuldkommeligen fornemme, hvorfore høy fornøden vil vere en expres med forderligste did at skicke, som di herrer Staten kunde om alting af grunden informere och derhos deris endelig intention fornemme.

2. Raadet at deliberere, om det er raadeligt at lade floden gaa ud i søen, hvilcket hans kongl. mayt. och naadigst hafver bevilget at motte delibereris om,

Da efterdi voris flode, som nu ferdig kand vere eller udi en hast blifve, icke er bastant finden at imodstaa enten i Øster eller Vestersøen, mens snarer at holdis for tabt och ruinered, om den udkom, dertilmed saa lenge vi holder den inde, er den for finden mehre considerable och tienner baade Kiøbenhafn och Sieland til en stor beschermelse, er och icke præsumerlig, at finden den schal lettelig attaquere, saa lenge den ligger i sin fordel; formehner derfore underdanigst bedre at vere, at floden blef here (intil bedre leylighed) liggendis, hvor den sickerliger kand defenderis, end dersom den kom ud i søen, hvor den ennu ingen gafnlig tieniste kand giøre. Kiøbenh. den 19 april 1645.

Knudt Wllffeldtt.

c. *Iver Vind, Jørgen Brahe og Frederik Redtz, 20 og 27 April.*

Eftersom kong. mayt. voris allernaadigste herre och koning de her tilstede verende rigens raad hafver ved tvende af voris middel naadigst ladit andrage och befalle at deliberere och ofverveye om flodens udredelse, och om det er raadeligt at lade den gaae udi søen, och hans kong. mayt. sig naadigst hafver erklerit efter des deliberation at schulle resolveris; anlangende den første puncht, da er endnu som tilforne voris mening herom och ofte af os underdanigst hafver verrit erindrit, at floden, det snariste och bedste sche kunde, med mueligste flid schulle udredis och tilrystis och ald der til behørige, som kunde manquere, fra voris egne riger och lande, saa och fremmede steder med ald vindschibelighed at bestillis och forschaffis, eftersom dette rigits høyiste conservation nest Guds bistand der udi bestaar. Den anden puncht anseende, nafnlig om raadeligt schulle verre, floden, som nesten ferdig er och bestaar (saa vit os vitterligt er) udi tretten hans kong. mayt^s schibe saa och trei norsche schibe och en fregat, som med rigens admiral och statholderen udi Norge er hidkommen och med dennom igen did schulle opløbbe, udi søen schulle udgaae eller ey. Naar nu saadan proposition vel och grundelig ofverveyes, da findis pro et contra vigtige motiver och rationes; thi floden at lade

udgaae er considerable af efterschrefne aarsager. 1. At den kunde verre disse lande til stor sicherhed, at iche nogen fiende saa lettelig landene schulle understaae sig at anfalde, naar de fornam, floden vel equiperit her ferdig at ligge, hafde sig och at befrychte, naar de deris folch hafde sat i land, da floden deris schibe at kunde och schulle attaquere. Dernest var ochsaa at befrychte den store periquel at schulle verre undergifven, efterdi den iche er bastant den flode, Martin Thisen i Vestersøen fører. som efter indkommende aviser bestaar udi 20 orlovg schibe foruden femb. som endnu ved Elsburg uferdige schulle befindis. Denne flode och schal med soldater af landfolchit besettis, som icke vel siunis her fra formedelst landsens defension at kunde mistis. Paa den anden side, dersom resolveris floden til Norge at schulle gaae, da fører det efterschrefne gafnlige commoditeter och fordel med sig. 1. At den der kunde conjungere sig med de 18 schibe, som med visse och sichere personer er accorderit at verbis och vel equiperit med det forderligste sig i Norge at indstille. Dersom och segel, tachel och to herfra medføris, kand femb schibe, som endnu i Marstrand ligger, med ald sin tilbehøring der blifve udred. saa och Martin Thisens forehafvende, samme schibe sig at bemegtige, forhindrit, saa vel som de femb ved Elsburg liggende schibe at udrede med segel, tachel och to, saa och folchit, som hand der til berettis hoes sig at hafve och der fattis. Eftersom och her ved byen 18 guode orlovg schibe, borgere och andre tilhørende, befindis, hvortil hverchen folch, stycher och saadan udredning findis, saa de her gandsche ubrugelige schal blifve liggendis, hvilche naar de alene med saa mange schibsfolch, som redschabit neppelig kand regere, did med opfølger, kand de der med schibsfolch, soldater, stycher och ald anden tilbehøring, som det sig bør, udrystis, kong. mayt^s schibe och, som her blifver til at forferdige beliggendis, iche kand udkomme, med mindre der til schibsfolch och stycher kommer fra Norge, hvilchet uden sterch confoy ey sche kand. Der och berettis floden med en durch staaende vind paa en dags tid i saadan en hafn kand blifve indbracht, hvor fienden dennom ingen afbrech kand giøre; ti med den samme vind, de kand søge dennom, kand de och udløbe och dennom enten i Marstrand, hvor de ere sicher, eller anden steds salvere, til

hvilchen ende och udi søen altid ved velbeseglede gallioter schal recognosceris, saa de i tide derom kand blifve adverterede. Formenis ochsaa den udrystning med det første at kunde sche, saa at naar samme flode saaledis var equiperit, kunde den efter den ordre, de der om bekom, strax begifve sig i Sundit eller igennom Belt, der tieniste at giore, och nest Guds allermegtigstis bistand verre de Svenschis floder bastant, om de dennom end conjungerede. Naar nu saadant grundelig och vel ofver veyes och betenchis, da befinde vi af voris ringe forstand de sidste rationes, som taler [?] floden til Norge at lade komme, hoes os at prævalere; ti dersom det iche scher, ser vi ingen middel saadan en flode udi søen at kand bringis, som kunde verre bastant fiendens flode at emodstaae; ti om end de forschrefne 13 schibe her blefve beliggendis, vaar de iche suffisant enten den østersche eller vestersche flode at hindre landgang at giore; den flode, som verbet er, ey heller uden saadan middel sicherlig kunde komme hid, de andre kong. mayt^s schibe saa och borgerschibene ey kunde komme i søen. Dersom floden, som nu udløbber, schulle ved kundschab fornemme, de Svensche dennom for sterch at schulle komme paa halsen, kunde de med den samme vind, som de andre hafde, hid med igen retirere. Vi formener och, floden paa det sted di Svensche saa vel som andre schulle mere verre formidable end her af atschillige betenchende. Dette alt sammen dog i den mening, om alt det forschrefne kand efterkommis, och rigens admiral med floden sig strax igen hid at begifve, medtagendis om mueligt stycher och folch de her efterblifvendis schibe at montere, de andre forschrefne schibe med dennom, der monteris, det første mueligt och hid underschiche, och at hafnen til de andre her blifvendis schibs och byens conservation kunde med dobbelte pele och frische ryttere och bomme der til tienlige blifve afpelte och forvarede.

Medens hvorledis soldaterne floden med at besette schal verre at bekomme, vide vi iche, ti her af landet kand ey tagis eller mistis, af aarsag her findis dog gandsche ringe soldater til landsens defension, vide derfor det ey at kunde raade saadant at kunde sche. Actum Kiøbenhafn 20 april. 1645.

Iffuer Wind. *Jürgen Brahe.*

Eftersom vi underschrefne udi den conferents, som udi kong. mt voris naadigste herris præsens er sched, erfarer, floden iche thil den ende och paa den manering at udløbbe, hvor paa vi os, som forschrefvit staar, tilforne funderit hafver, statholderen udi Norge ochsaa iche anderledis vil der til raade, end saafrembt det kand uden hasard sche, da ville vi iche heller anderledis voris forschrefne betenchende end lige saa conditionaliter hafve forstandit, saa och verre undschyldt, efterdi, som før er melt, mod de conditioner, af os er indført, handlis om, enten landene eller floden der ofver schade och periquel kunde tilkomme. Her ochsaa vel hafvis i agt hvis rigens hofmester efter admiralens egen beretning hannom herom hafver tilschrefvit, saa vel som chantseler, statholderen i Norge och rigens mars, mig Jürgen Brahe, som sig iche anderledis hafver ercklerit, och endnu alle rigens raad fra grentsen schrifver och afraader floden at udgaae. Actum Kiøbenhafn den 27 april. 1645.

Ifjuer Wind. *Jürgen Brahe.* *Frederich Redtz.*

Dette blef lest for k. m. och raadit den 29 april. 1645

d. Jost Høg, 23 April.

Udskrift: Di gode herrer samptlige rigens raad venligen tilhende.

Eftersom jeg underschrefne af erlig och velbiurdig mands Hannibal Sesteds, statholders udi Norge, berømmelig indleg for eder, I gode herrer rigens raad, hafver fornommit hannem at ville kong. mayt. och cronen til beste med nødtørftig munition och folck forsyne hans kong. mayt[s] och rigens schibs flode sampt och saa mange af di dertil udlofvede borgerschibe, saa fremt rigens flode, som nu ligger her for byen med forschrefne borgerschibe, strax motte følge hannem op til Norge, at hand sligt med did fodderligste kunde sette i vercke, hvilkit hans megit berømmelig tilbud billigen af hans kong. mayt. med ald kongelig gunst och af samptlige rigens raad med ald tacknemmelighied bør at recognoseris, och I gode herrer derofver for got hafver befunden den gandsche flode, saa vel den, allerede er udi beredschab, som den, ennu med folck, proviant och munition er uforsynit, at lade gaa her fraa byen och op til Norge, saa er derom efterfølgende mit ringe, dog velmiente betenckende, at jeg ingenlunde tør mig understaa at

tilraade, at rigens flode schulle udi denne saa megit faarlige krigstid, som vorris kierre fæderneland er for allis vorris grofve synders schyld med behaftid, saa med alle begifve sig herfraa Kiobenhavfn och op til Norge, och did foruden andre for efterfølgende motiver och aarsagers schyld. Thi føerst vilde did vehre begge cronerne til merckelig præjudits, dersom mand i saa maader fast lige som ville gifve baade Svendschen och Hollenderen anleiding til at feste fuod udi Sundit och lige som tilstede dennom sig Sundit uden nogen modstand at impatronere, tolden med magt at afschaffe och dervid siden, Danmarckis rigis crone til største præjudits, søege den rettighied udi Sundit, som aldrig siden kunde igien til veye bringis, och saa schille rigit vid en af di største och fornemste høyhieder och herlighieder, cronen nu følger, hvorofver baade for os, som ennu af Guds naade lefver, och for vorris posteritet och efterkommer, saadan faarlige consequentser vilde paafølge, som pennen och tiden nu icke tilsteder alle at opregne. 2. Dernist er der aldiellis ingen tvifvel paa, at dersom rigens flode saa med alle schulle sig her fraa och op til Norge begifve, at vorris fiender schulle joe strax ligge sig udi dens sted och med ald magt, naar di aldiellis ingen modstand af vorris flode hafde sig at formode, udi saa maader haardeligen beengstige hans kong. mayt. och byen, som daa aldiellis ingen middel hafde at giørre vern eller modstand med, saa at hans kong. mayt. icke sickerligen kunde sig paa sit kongelig hus och slot opholde, ja, en och hans mayt[s] troe undersotter her udi staden derofver trengis med magt at giørre did, som di ellers aldrig enten hafver haft eller nogen tid kunde fatte i sinde, eftersom her aldiellis ingen eller gandsche faa støcker eller munition er her forhaanden, hvor med di sig imod saadan stor magt kunde forsvare. Fienden fick och ofver rigens flodis fraverrelse saadan fordiel ofver os, at hand uden ald forhindring kunde under hans styckers favør och schyden paa byen sette saa megit af hans mangfoldige folck, hans flode sigis med at vere beset, paa hans store schierbaade och saa enten ligge ind udi did ny verck, som intid med nogen munition eller vern er forsynit, eller och gaa lige ind paa holmen och der giørre sig fast och saaledis uden ald forhindring sette ild paa di ennu af Guds naade beholden, dog uberystid kongelige schibe och sette derofver baade byen och ditte gandsche land udi høyeste faare. Hvorfor mit ringe, dog

velmiente och I andre gode herrers uforgribelig betenckende er, at did endeligen er fornoeden at lade rigens schibs flode med rigens admiral och saa mange af cronens schibe, vel kand udrystis, blifve her for byen tilstede och liggis paa di steder med did allerfoerste, som di vel kan blifve med ald tilhørrende nødtørft forsickrid och giørre den vern her for byen och slottid, hvor hans k. m. egen kongelig person och alle rigens regalier befindis, paa did vorris arrige och megit listige fiender ofver saadan rigens flodis fraaverrelse icke schulle bekomme den magt ofver ditte sted och land, som siden aldrig uden endelig servitut kunde igien afschaffis, mens synis raadeligt, at der gick en eller toe eller saa mange af rigens flode med munition och folck vel udmunterid op med statholderen udi Norge, som sickerligen kunde convoyere hannem och di borgerlige schibe, som hand saa godvilligen hafver sig paatagit at vilde med munition och folck forsyne, och hoes hannem anholde, at saadant med did allerfodderligste motte settis i verck, och hannem derfor paa rigens vegne nøyagteligen forsickre, at sligt schal vehre och blifve hannem och hans arfinger uden schade. Och er herhoes af I gode herrer venligen begierrendis, at ditte mit ringe betenckende udi beste mening motte optagis, och at Erick Jul en gang udi morgen, om mugligt er, med nogen god och endelig resolution, eftersom hans anmoding er billig, motte igien expediris. Eder alle hermed udi Guds beschiermelse troligen befaalit. Hafniæ den 23 april anno 1645.

Eders tienistvillige altid

Joest Høeg.

e. Hans Lindenov, 25 April.

Mit ringe betenchende, om floden skulle gaa herfraa och til Norge eller iche, er denne: Det er vel vist, at det iche synis muligt, de borgerskibe her af byen kunde blifve her udredet med hvis som der til hør, hvorfor det vaar møget tienligt, om de kunde komme sicker til Norge, efterdi statholler sammestedts erbyder sig dennem der at udrede med hvis der til hører saa ner som tachel och togh och proviant. Mens at tilraade det, vore orlob skibe, som bestaar udi 16 eller 17 store och smaa, som strax kunde blifve ferdige, skulle begifve sig her fraa och til Norge, tor jeg iche understaa mig, efterdi det iche synis, at denne

flode kand vere den svenske floede bastant, och dersom (hvilcket Gud nadeligen afvende) de Svenske skulle ofvervinde voris floede, daa stoede rigerne i allerstørste fare; thilmed berettet commissarierne i gaar, at dersom der skulle tagis saa mange soldater her af landet som til at besette floden med, daa skulle landet neppelig kunde for landgang defenderis. Saa lenge vor flode ligger her ved Kiøbenhafn, daa skulle de Svenske dog iche saa lettelig vofve sig at giørre landgang. Kiøbenhafn den 25 aprilis 1645.

Hanns Lindenow.

377. Hannibal Sehesteds Indstilling til Raadet, 24 April.

A. Orig., dog ikke egenhændig: Kanc., Acta 1645. B. Afskrift i Hannibal Sehesteds Kopibog: Saml. t. d. norske Folks Sprog o. Hist. III, 168.

Eftersom jeg underdanigst, siden at min marche igiennomb Sverrig med dend norsche armee var forrettet, hafver befundet mig intet sønderligt och considerable for denne tilstand med saadan ringe macht udi et vitløftigt och udi mange maader beschverligt kongerige at kunde forretage och udrette til nogen alvorlig offension vit ind ofver grentserne udi Sverrig eller til diversion af Svenschens macht fra disse lande, megit mindre nogit hofvitsted eller festning udi Sverrig, som siden kunde mainteneris, mig at impatronere, och ingen steds feste fod uden største hassard at ruinere det ringe folck, vi hafver, och saaledis lade det hele rige udi største fahre och pericul, naar fienden her var mester udi siøen och hafde separerit ved sin floede Norrige fra Danmarck at hindre ald tilførsel och secours mellomb begge riger, som lettelig siunes at kunde sche och iche alene Danmarck ved fiendens nu paatrengende macht, mens Norrige af sig selfver derud ofver gerade til undergang, daa hafver jeg efter nogle maaneders ophold udi Sverrig, hvor armeen salenge hafver verit underholdit — Norriges rige udi mange mader til stor forlettelse och fiendens land til stor besvering — endelig mot rettirere mig at salvere och repartere armeen paa visse och fornødene passer och steder mod Sverriges grentser, at hafve ryggen til Norrige och imodstaa fiendens der forsamblede macht och indfald och i sønderlighed udimidlertid refraichere folcket, som udi tre gandsche maneder ved continuerlig marche udi frost och kuld sambt hunger och utroelig anden besvering aldrig hafver verit bragt under tag, mens saledis strappaserit baade hest och mand, at megit udaf

folcket derofver er consumerit och afgangen, som siden ved denne retraicte til grentsen dog igien ere recreuterit, det uferdige och forkomne gevehr igien reparerit, de afredne ryttere remonterit, hestene fouragerit och beslagen, magasinerne anordnet och festningerne forsiunet, folcket kleddet och en flode ved frembede kiøbmend accorderit sambt de fleste penge, som udi en il hafver verit at samble, lagt ind paa floden.

Och efter at aldting udi saa mader med armeen och floden var bragt udi lavfve, hafver jeg efter kol^e ma^s naadigste handschrifvelse och befaling sambt sagernis beschaffenhed, udimidlertid at folcket[a] repousserer och armeen[b] kand komme ret udi schick, selfver achtet raadeligst och fornøden at forføye mig ned med floden omb atschillige høynødvendige begge rigers interesse paa det underdanigste noget at andrage, hvorudaf en god del allerede, savit Norriges rige udi sier och de anrørende sagers rette disposition nu straxen angaar, baade staten och milicien vedkommende, allerede ere expedierit, dette alene undtagen, som for lang tid siden ved rigens admiral om tolde och andet mere, som secreterern ochsaa nu er ofverlefverit och tilforne schriftlig nedsendt, hvilchet I gode herrer, savit det eder siunes at hafve fundament och at motte finde sted, til god betenckende och deliberation jeg paa det thienstvilligste til kongelige ma^s och rigernis tienniste til endelig afsched, førend jeg forreiser, vil hafve eder recommanderit. Och efterdi udi disse dage, siden at jeg er nedkommen och hafver haft dend ære at vere udi fellids raad med eder, I gode herrer, omb disse rigers velstand til bedre fred och roelighed och landenis conservation nogit vist at slutte och stabilere, udi sønderlighed hvorledis at fredstractaterne udimod de Svenschis ubillige forslag ved nogen anselig macht och antreprise udi fiendens land nest Guds hielp kand facilIteris, da hafver mit underdanigste ringe projet och forslag verit, at dersom med hans ma^s armee herudi Danmarck intet offensive strax kunde tenteris at recouperere det fratagne och feste fod udi Sverrig, och I gode herrer rigens raad formener, omb noget herfra kunde mistes uden hassard af de beholdne provinciers defension och conservation, at mand med det meste folck, som kand afladis til hest och fods, sambt hvis dertil hører, jo før jo bedre landede ved Varberg at conjungere sig paa

a A: armeen. b A: folcket.

et beleiligt sted med dend ringe norsche armee och feste fod udi Vester-Judland til videre progres udi fiendens land och nogen alvorlig diversion, omb fredden iche ved billige vilckor ellers kunde erholdis, dog tractaterne udi det ringeste derved at kunde faciliteris efter commissariernis reitererede schrifvelser fra grentsen, hellere end at ruinere vorris egne lande med mere folck, end vi kand underholde och aflønne, och mindre folck, end vi kand offensive udrette nogit med. Thi at fordybe mig udi Sverrig med det ringe folck, jeg hafver udi Norrige, er daarligt och uforsvarligt, och at streiffe nogle faa svensche provincier udigennom med røfven och plyndren, brenden och schenden, hvilchet er det meste, der kand giøres, er icke nock til diversion och neppelig dend bekostning verdt, hvorved armeen schal underholdis och rigen tilbørligen forsieckris, hvilchet mere end engang er blefven af mig underdanigst schriftlig nedsendt och udførlig deducerit, och hvis til denne conjunction med folck herfra til Norrige videre kunde behøfvis, kand udi deliberationen efter I sambtlige gode herrers tøcke best ventileris och nest Guds hielp til ynschelig fortsetning lyckelig fuldbyrdis.

Mens eftersom jeg vel hafver fornummit atschillige differente meninger och dubia daglig at forrefalde, baade omb folck herifra kand mistes, savelsom omb hans kol^{e} ma^{s} naadigste resolution med dend allerede udredde flode at lade gaa op til Norrige, som billig bør at tagis udi god betenckning och deliberation och med velfunderede rationer mature deromb resolveris, hvorforre jeg ochsaa underdanigst hafver hos hans kol. ma. indstendtlig deromb anholdet, at sambtlige rigens raad deromb først motte deliberere och derris beveglige rationes hver for sig underdanigste schriftlig andrage, omb det udi denne tid och tilstand er radeligere at lade hans ma^{s} och rigens flode, som allerede er equiperit, sambt de andre uferdige hans ma^{s} savelsom kiøbmands schibe saledis her ligge och forblifve, eller at gaa op under Norriges cøste ved fahrten ind och ud for Gotteborrig at passe paa de svensche schibe, udimidlertid at de andre schibe kand blifve fuldferdig equiperit och dend accorderede kiøbmandsflode, som daglig er forventendis, sig der med denne hans ma^{s} flode beleilig kunde conjungere, med mere, som enhver efter bedre betenckende end dette mit ringe for-

slag kand vide at erindre til høigstbemelte kongelige ma[t] och rigernis velstand udi saadanne høybedrøfvede forvirrede och vitudseende faarlig tilstand, hvor alting siunes at gaa disperat och moxen tabt, ved saadanne extremiteter af svensche postulater och hollandsche sambtøcke, som siden aldrig kand rettis, omb mand iche nu strax och udi tide nest Guds aands naadige bistand verre betenckt paa saadanne rad, hvorefter kand følge daad och gierning; och Holstein, Danmarck och Norge saledis maa forsiunes med alle tienlige middel och hielp och bringes udi sin visse schick, at det iche schal ved uvisse tractater och formegen sieckerhed och forhabning taabis, som siden aldrig med nogen vorris egen macht, som vi kunde bringe til veye, kunde igien recoupereris.

Ja, dersom I gode herrer efter sadanne høibetenckelige aarsager och motiver befinder, at floden kand mistes herifra foruden hassard til rigens defension och sin egen redning och salvation, omb noget paakomb her eller udi siøen, hvoromb jeg alene intet vist och determinate understaar mig her at schrifve och resolvere, mens hellere med I andre gode herrer, hvad I fornuftelig statuerer til begge rigers velstand, fuldkommelig at sambtøcke, er dette dog sierdielis mit ringe och underdanigste forslag, som jeg paa det thienstvilligste vil hafve I gode herrer ombedet at motte, som det er troelig och velment, ochsaa vel optagis, och naar omb flodens expedition, hvorudi tiden er det fornembste, maa vorde sluttet, beder jeg gierne, at efterschrefne puncter motte tagis udi tilbørlig consideration:

1. At kongelig ma[t] och rigens flode, savit som nu udredis, motte saledis forsiunes med alt hvis dertil hører efter rigens admirals anordning, at mand uden nogen exception, mens efter en absolut ordre kunde tage och fechte mod en valiant fiende.

2. At alle de coffardischibe, som ligger her for byen och formedelst redernis uformuensomhed eller andre forrevendte aarsager af dennom self iche kand udredis, motte, som de nu befindes døchtige at giøre riget thienniste, ved otte søefarende mend taxeris och rederne af hans kol[e] ma. och kronen forsieckris for leye eller betalning, naar aldting kommer udi roeliger stand, eftersom de her vorder taxerit.

3. At naar de saledis udaf rederne med seigl och redschab och hvis de mere til des fornødenhed kunde bringe til veye,

ere forsiunede, taxerede och belofvede at betalis for derris tienniste eller verdt, da hans ma. strax at gifve ordre paa samegen proviant, som til same schibe kunde behøfvis, naar de med fuldkommen folck af matroser och soldater ere forsiunede, til at holde sig med det lengste mueligt, och udi en hast kand bringes til veye, efterdi saadant udi Norrige iche er at bekomme.

4. At bemelte coffardischibe strax følger kongel. ma[s] flode op under Norrige der at forsiunes det beste och snariste mueligt med støcker och alle slags anden gevehr och munition sambt matroser och soldater, savit de befindes mangelhaftige, proviant och redschabet, som før er sagt, aldielis undtagen.

5. At udimidlertid dend saledis equiperis under Norrige, dend gandsche flode motte legges paa et sieckert sted och udi en beleilig hafn efter rigens admirals gode betenchende til at løbe ud med alle vind och salvere sig mod større macht eller passe paa de svensche schibe, som achter sig ind for Gottenborg, indtil at dend accorderede flode kand conjungere sig, och de andre schib med folck och støcker och munition tilbørligen udmunteris.

6. At naar udaf alle disse schibe er formerit en ret real flode til at dele udi rette squadroner at søge fienden, daa efter advis ved forordnede gallioter och efter nadigste ordre at manderis, hvorthen dend schal, eftersom mand snart kand løbe derfra igiennom Beldtet at Østersiøen eller lige paa Sundet, hvorthen behøfvis.

7. At jeg maa vorde her forsieckret for hvis til same flodis udredning och equipering er fornøden och udaf Norriges riges indkiøbte middel och munition efter rigens admirals anfordring och bevis lefveris, maa vorde tilbørligen til videre afreigning med commissarierne af hannom quiterit och dennom got giort, paa det sadant iche siden til nogens ruin ubilligen schulle disputeris.

8. At efterdi jeg saledis bloter Norrige baade af støcker och atschillig anden munition, gevehr, soldater, schibe och matroser, naar floden efter ordren schal gaa at siøen, at jeg da ma vorde secunderit igien med folck och schibe, dersom Svenschens macht til lands och vands vendis herfra did, paa det mand iche paa engang schulle sette begge riger udi fahre.

9. At mig udaf kol. ma. gifves patent paa tvende gevor-

bene regimenter at completere mig udigien til nogen fornøden defension, omb nogen pludslig indfald schede, hvilchen verbung jeg selfver lenge siden efter min underdanigste første begiering vel hafde kundt stillet udi verck och bragt folcket udi landet, Sverrig til stor schade och Danmarck til merckelig assistents och heldst freds tractaterne til befordring, dersom det strax udi begyndelsen hafde verit tilbørlig anset och fuldkommelig derpaa resolverit.

10. For aldting, at rigens admirals, som floden schal commandere, sambt de andre gode herrers mening och resolution for och ofver dette mit ringe underdanigste forslag motte mere och først anses; thi jeg intet vil hafve dette sagt eller schrefvit til anden ende, end hvad I sambtlige gode herrer mod sadanne extremiteter, som disverre nu befindes, selfver got siunes, och hvis af eder bedre kand betenckis, det af mig ærbødigen at sambtyckis, paa det jeg med min reise och expedition til Norrige jo før jo bedre motte vorde igien befordrit, och hvis udi samader omb nogit udi Norrige at forretage efter forberørte vilckor nu mature blifver sluttet, jeg derefter mig tilbørligen och forschvarligen udi alle tilfald kand vide at rette och forholde.

11. Min fulde mening er, at hans kol^e ma^s macht och armee bade udi Holstein, Danmarck och Norrige er sa ilde fordielt, forsiunet och proportionerit, at dend hvercken udi Norrige offensive kand giøre noget ret considerable, megit mindre herneden och neppelig defensive, om riget for alvor til lands och vands blifver udaf Svenschen alene, som derris macht nu er mod vorris at regne, ret angreben, de Hollenders assistents her at forbigaa.

Hvorfore jeg paa det underdanigste och flittigste vil hafve endnu erindret hvis de committerede rigens raad fra grentsemodet hafver udi derris atschillige schrifvelser savelsom cantseleren her[a] Christian Thomesen sierdielis formaanet om Norriges armees hielp, fredstractaterne derudi at forhielpe, hvilchet, som før er rørt, iche uden undsetning af større macht och uden hassard kand forretagis til nogen consideration for Sverrig, och Sverriges riges regiering mod stenderne at diverteris eller disponeris fraa derris ugudelige forset och store advantage ofver kongelige ma. och dessen riger.

a Fattes i A.

I gode herrer, som aldting selfver best forstaar, vilde forlade mig denne vitløftig dristighed at schrifve omb det, jeg mueligt iche ret forstaar, mens troelig och oprichtig vil hafve ment til hans kol. ma[s] och rigets tienniste, och I gode herrers yndeste udi beste maader flittig och tilborlig recommanderit. [a]Kiøbenhafn den 24 aprilis 1645[a].

Hanniball Sehestett.

378. Forhandlinger i Raadet, 25 April.

Optegnelse af Iver Vind: Kanc., Acta 1645. Vedlagt følgende Liste:

Kongen.	Rigens hofmester
Admiralen.	Cantseleren.
Stadholderen.	Christoffer Urne.
Ifver Vind.	Jørgen Sefeldt.
Jørgen Brahe.	Her Thage Tot.
Fred Rids.	Hr. Christop b.

Den 25 april. 1645 udi kong. mayt[s] egen nerverelse blef delibererit om floden schulle gaa udi søen.

Rigens admiral Ovfve Giedde hans schriftlig betenchende blef lest her om. Derhoes af kong. m. fore, at hofmesters mening vaar, at floden schulde iche gaae ud i søen.

Statholder Hannibal Sesteds mening blef och fremblagt, och derhoes lest for kong. m. her Christian Thomesens bref, som eblant andit formelte, at det var iche raadeligt, at floden schulle gaa i søen.

H. Just Høgs betenchende blef och indlagt.

Hans Lindenovs betenchende blef och lest.

Knud Ulfelds mening ochsaa.

H. Jürgen Brahes, h. Friderich Retzis och min betenchende udi et blef och indlagt.

H. Jürgen Brahe berette, Anders Bildis mening at verre, at floden iche schal udgaae.

Kong. mayt[s] naadigst mening var, at floden ligger sicherer udi Norge end her, och den kand giøre bedre tieniste end her.

Kong. mayt. bevilgede naadigst, at Hannibal Sested schal verbe trei tusind mand til foeds och 200 heste til at giøre anden tieniste i Sverig, efterdi her fra kand ingen folch mistis. Dog schal self verre om penge der til, som hannom udi sin tid igien schal gifvis.

a Fattes i A. *b* ɔ: Kristoffer Ulfeld Navn, paabegyndt.

379. *Hannibal Sehesteds Memoriat, 30 April.*

Afskrift i hans Kopibog: Saml. t. d. norske Folks Sprog o. Hist. IV, 144.

Memorial til rigens raad.

At eftersom jeg nogen tid forleden haver giort et indlæg til rigens raad, at vide deres betænkning om dessen indhold, belangende coffardiskibe her fra byen, som ikke fuldkommelig her kunne udredes, at lade convoiere op til Norrige og der med Norriges riges indkiøbte middel at udmonteres samt med folk, matroser, soldater og alle slags fornøden munition tilbørligen at forsiunes, seil og redskab og proviant undtagen; og jeg nu formener af rigens cantslers skriftlig erklæring, at han min mening anderledes forstaaet, at jeg tillige vilde[a] udruste hans maiestæts flaade, som skulde op med: saa er det ikke min mening, meget mindre at tilraade flaaden at gaae op til Norige uden god betænkning og dette riges, synderlig hans maiestæts egen persons forsikring og conservation, mens fast mere selv solliciteret kongelig maiestæt saadant at maatte tages udi god deliberation, og endnu protestere mere end tilforn, at ingen saadan proposition af mig anderledes maa anses, end hvis rigens raad synes at kunne ske uden dette riges hasard eller flaadens ruin; de ufærdige skibe, som her ikke kan udredes, at udruste og dennem med kongens flaade at convoieres og, strax de ere udi havn, under Norriges riges flaade at begive sig strax tilbage, og mig at occuperes alene med de andre skibes udredning og conjunction med den accorderede flaade til at secundere Danmark baade med skibe, munition och folk, efterdi den norske armee ikke er bastant at attaquere Sverig for alvor til nogen ret diversion uden hasard for folkets og Norriges riges fare; mens naar vores ringe magt udi Norige med større maa secunderes, saa skal jeg som en ærlig dansk mand giøre den tieneste, som Danmark ikke endnu er sket, hvilket jeg endnu paa det tienstvilligste lider [!] af I gode herrer samtlige at maae behiertiges. Og dersom vi udi Norge skulle giøre noget til lands med indfald udi Sverrig, da kan man ikke udruste flaaden med folk og soldater eller blotte fæstningen for stykker, naar man gaaer vidt ind udi Sverrig; mens skal man alene gaae defensive og holde folket samlet paa fornødne poster udi Norrige, da kan vel noget mistes derfra af de norske knegte at besætte flaaden, saa vel som en andel munition; thi faa og gode gamle fremmede knegte udi Nor-

rige er det fornemste, riget skal være tient med, og man bedst skal kunne holde og underholde. Kiøbenhavn den 30te aprilis anno 1645.

H. S.

380. Hannibal Sehesteds Betænkning, 2 Maj.

A. Orig., dog ikke egenhændig: Kanc., Acta 1645. B. Kopi med Iver Vinds Haand: smstds. C. Optaget i Hannibal Sehesteds Kopibog: Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. IV, 146.

Dend rette och grundtlige mening udaf mit vitløftig indleg och underdanigste erklering omb kongel. ma[s] flode och coffardi schibene her for byen, er dette:

At dersom de uden hassard til riget och floden udi sig self kand mistes herifra, da holder jeg det for gavfnligt, at mand jo for jo bedre ved kongel. ma[s] real flode convoyerede de andre schibe udi en siecker hafn udi Norrige der at udredis, sa nær som seigl och redschab och proviant, dog kongel. ma[s] flode sig iche derefter at opholde, omb de her kand giøre bedre tienniste end at forsieckre faarten mellom begge riger, indtil mand ved de andre schibe kand blifve bastant udi Nordsiœn at hindre farten til Gotteborg, hvorudi tiden er det fornembste. [a]Kiøbenhavn den 2den maii anno 1645[a].

Hanniball Sehestett.

1 Maj befalede Kongen de tilstedeværende Raader at erklære sig om den Behandling, der var overgaaet Grev Valdemar Kristian, Hr. *Oluf Parsberg* og Sten Bille i Rusland (*Egenh. Br. n. 50*)[1].

9 Maj befalede Kongen *Ove Gjedde* og *Hannibal Sehested* at gjøre deres bedste for hos Borgerskabet i Kbhvn. at tilvejebringe Leverancer til Oprettelsen af et Proviantmagasin i Varberg[2]. De akkorderede derefter 12 Maj med Henrik Møller om Leveringerne, hvad Kongen stadfæstede 14 Maj fra Kronborg[3].

11 Maj befalede Kongen *Hans Lindenov*, *Iver Vind*,

a Datum kun i C.

[1] Sml. II, 640.
[2] Sjæl. T. XXVIII, 351.
[3] Sjæl. R. XXI, 362.

Hr. *Jørgen Brahe* og Hr. *Frederik Redtz* at overvære den Afregning, der skulde gjøres mellem Generalkrigskommissar Knud Ulfeld og Oberstlieutenant Fix, til den Dag den sidste »skiber med *Hannibal Sehested*«[1] (sml. ovfr. S. 88).

Da Kongen havde befalet Raadet at erklære sig om, hvor vidt det var raadeligt at føre 4 Kompagnier til Hest under Oberstlieutenant Henrik Rantzau over til Sjælland og siden fra Helsingør til Varberg, den norske Hær til Hjælp, skrev 4 Raader 16 Maj til Øverstesekretær Otte Krag, at det syntes dem raadeligt[2].

2 Juni skrev Prinsen (jfr. ovfr. S. 86) til sin Fader, at da denne havde ændret den tidligere anordnede Henlæggelse af Skatterne i Laaland-Falster til Troppernes Underhold smstds., havde han gjort et Overslag, hvorefter til en Maaneds Lønning (4545$^1/_2$ Rdl. 1 Ort 6 Sk.) kunde udredes, regnet 4247 Bøndergaarde[3] i de to Lande, hver 4 Mark danske, »oc at hosbonden skulle gøre klart for hans øde gaarde efter den forige Mareboes afsked«, i alt 2831 Rdl. Resten (1714 Rdl. 2 Mk. 14 Sk.) bades Kongen anvise paa Skatterne[4]. — Kongen forelagde Sagen for Raadet der 4 Juni (*n. 381*) fraraadede Skatten som altfor tung og særlig advarede imod at paalægge den uden at have indhentet Adelens Samtykke. — 5 Juni skrev Kongen til Kommissarierne i Laaland, at da der behøvedes Penge til Løn og Underhold for de i Laaland og Falster indkvarterede Tropper, skulde de forskrive Adelen i disse Lande og paa Kongens Vegne begjære, at den vil bevilge dertil 4 Mark maanedlig af hver Gaard eller tænke paa andre Midler til Krigsfolkets Underhold[5]. 7 Juni bad Erik Rosenkrans paa den bortrejste Prins' Vegne Raadet at andrage for Kongen, at denne vilde bevilge, at den nu i Ringsted bevil-

---

[1] Sjæl. T. XXVIII, 353.

[2] Brevet slutter med en Anmodning, omtalt ovfr. S. 47 Anm. 8. Orig. med *Gregers Krabbes* Haand og Segl: Indkomne Breve til Kanc.

[3] »Paa Kjøbstæderne er der ingen Regning at gjøre, fordi de holder Rytteri«.

[4] Egenh. Orig.: Kanc., Acta 1645.

[5] Smaal. T. VI, 554.

gede Hovedskat for Smaalandenes Vedkommende blev dèr i Landene, »i Synderlighed dersom af Adelen saadan begjærede Dalers[1] Kontribution maanedlig ej kunde erholdes«[2]. — 21 Juni skrev de tre Krigskommissarier i Laaland fra Maribo til Kongen, at de efter hans Befaling havde begjæret af Adelen, at den vilde bevilge 4 Mark dansk af hver Gaard til Krigsfolkets Underhold. Adelen havde imidlertid svaret, at Bønderne var altfor forarmede til at udgive disse Penge; »det har været bevilget, at Bonden skulde udgive 3 Mk. om Maaneden til Soldaternes Underhold paa nogen Tid, som de ikke kan udgive, hvorfor baade Prinsen og Adelen tilkommer at have maattet udlægge og udlægger endnu for Bønderne daglig, saa Adelen det ikke længer kan udstaa, eftersom Bonden og Adelen er mere besværet her i Landet end i Sjælland«. Kommissarierne saa derfor ikke andre Midler til Folkenes Underhold, end om Kongen vilde bevilge, at Skatterne af Laaland-Falster af alle Slags maatte anvendes dertil[3]. Dagen efter indsendte Prinsen fra Nykjøbing denne Erklæring til »samtlig R. Raad« og bad om at maatte faa det tilbage af Skatterne, Kopskat undtaget, der var kommet i Renteriet[4]. Raadet svarede 17 Juli[5], at det to Gange havde anholdt Kongen om at opfylde Prinsens Ønske, først faaet Nej, men sidst Ja; det vedlagde en Ordre til Kommissarierne angaaende Skatterne[6]. Da der imidlertid i Stedet for det til Kbhvn. leverede gaves en Anvisning paa en Madskat, skrev Prinsen 6 Avgust fra Nykjøbing til »samtlig Rigensraadet, nu nærværende i Kbhvn.«, at ogsaa Madskatten forlængst var leveret til Kbhvn., idet han tillige erklærede, at Skatterne ikke forslog til Troppernes Underhold. Han bad derfor Raadet søge udvirket hos Kongen, at

[1] ɔ: Sletdalers = 4 Mark.
[2] Orig.: Kanc.
[3] Orig.: Kanc., Acta 1645.
[4] Egenh. Orig.: smstds.
[5] Allerede 24 Juni udtalte *Ove Gjedde* sig om Sagen i en Indstilling til Raadet (*n. 382*).
[6] Koncept af *Iver Vind* med Anførelse af 7 Underskrifter: smstds. Missiver til Kommissarierne 18 og 19 Juli: Smaal. T. VI. 559. 560.

enten Kopskatten bevilgedes dertil eller i det mindste Erstatning af Kopskatten for det til Kbhvn. leverede[1]. 15 Avgust svarede Raaderne, at Kongen gjentagne Gange havde nægtet at bevilge Hovedskatten, hvor flittig de end havde anholdt derom; derimod sendte de en Liste over, hvad der endnu resterede af Madskatten[2].

391. Raadets Betænkning om Midler til Krigsfolket paa Laaland og Falster, 4 Juni.

Koncept med Iver Vinds Haand: Kanc., Acta 1645.

Eftersom kong. mayt. voris allernaadigste herre och koning os naadigst hafver befallit at deliberere, ved hvad middel det geworbene folch i Falster och Lolland bedst kand blifve entretenerit, saa er her om voris underdanigst och ringe betenchende, det ved de af os tilforne foreslagne och af kong. mayt. naadigst bevilgede middel beqvemmeligst at kunde sche, och hvis det ey kand tilstreche, hans kong. mayt. da naadigst ville bevilge der til af gaardernis udi kiøbstederne och mandtals pengenis annammelse at maatte tagis; thi efterdi alfmuen i de lande megit hafver verrit besvergede først med maanits contributioner, siden ved en dobbelt schat af kong. mayt. paabuden, som med besverlighed schal verre at erlange, adelen af hver tønde hart korn, de eyer, intet undertagendis, hafver bevilgit en slet daller, i synderlighed formedelst bønderne saadan contribution ey lenger kunde at udgifve udstaa, en stor part af dennom och fornemmelig ved strandsiden med stor indqvartering hafver verrit beladen, saa de umuelig saadan contribution schulle kunde udgifve, nu atter mandtals schat udgifver, och derfor tør vi ey underdanigst tilraade bønderne nu saa snart saadan sterch contribution igen at schulle paaleggis, ti ey vidis, med hvad middel de pengene schulle kunde tilveye bringe, fast mindre tør vi os understaae at raade nogit emod adelens vel ervorbene privilegier, och af voris allernaadigste herre och koning derudi hidindtil saa rømmelig hafver verrit maintenerit, at schulle foretagis eller statueris, med mindre adelen der udi landit self vil

[1] Orig. med stort Segl: Kanc., Acta 1645.

[2] Koncept af *Iver Vind* med Anførelse af 7 Underskrifter: smstds.

det indgaae och bevilge. Af raadstuben for Kiøbenhafn slot den 4 junii anno 1645.

E. k. mt[s] underdanigst tro raad.

Just Høg. Gregers Krabbe. Hans Lindenov. Knud Ulfeld. Ifver Vind. Jürgen Brahe. Frid. Retz.

382. *Ove Gjedde til Raadet, 24 Juni.*

Orig, dog ikke egenhændig: Kanc., Acta 1645.

Efterdi mig er gandsche ubevist, om rigtig ofverslag er giort paa soldatescens bekostning i det land och der imod paa ald indkomstens summa, som billigen burde at være giort, paa it aar at regne, at det ene kunde liquideris imod det andet, saa rigens raad derefter kunde giøre en proportional ligning ofver alt, at folchet i alle landen blefve ens tracterede, da er mit ringe betenchende, at commissarerne endnu tilholdes i alle landen saadan ofverslag under deris hender at forschaffe och saalenge med dis resolution at anholde; stiller dog alting udi rigens raads betenchende, epter hvis resolution jeg och vil hafve mig at rette. Actum Kiøbenhafn den 24 junii 1645.

Offue Gedde.

Medens Kongen endnu sidst i Maj (ovfr. S. 48) havde været uvillig til efter Raadets Opfordring at tillade den hollandske Flaade at passere Sundet, føjede han sig tilsidst efter Raadet[1] og befalede 3 Juni Arent von der Kuhla (Embedsmand paa Kronborg), at han »denne Gang indtil paa videre Anordning« skulde lade Hollænderne passere, »enten de stryger eller ikke«[2].

4 Juni stadfæstede Kongen med »D. R. Raad, som her til Stede er«, en Ordinans om »den gemene Mands Forhold paa Landsbyerne i Sjælland i denne Ufreds Tid«. Det befaledes heri Landkommissarierne at holde Monstring over alle og siden Øvelser og Vagt[3].

9 Juni skrev *Anders Bille*, *Mogens Kaas* og Henning Valkendorf fra Odense til det tilstedeværende Raad, at der

---

[1] Jfr. Fridericia II, 500.
[2] Sjæl. T. XXVIII, 367.
[3] Sjæl. R. XXI, 367; trykt: Fdg. efter Recessen, Fol. Nij

snart ikke vilde være noget til overs til den fynske Soldateskes Underhold af den af Adelen udlovede Hjælp og Forstrækning, hvorfor Raadet bades tale til Kongen om at bevilge Toldmelet af Nyborg til Tropperne[1].

Da Kongen havde beordret Flaaden til at sejle til Bornholm[2], erklærede Raadet 22 Juni (*n. 383*), at den da burde bemandes stærkere. Endnu samme Dag gik Kongen fra Frederiksborg ind paa de Forholdsregler, som Raadet tilraadede[3]. Den refererende Sekretær, Otte Krag, havde imidlertid forstaaet Indstillingen saaledes, at der i alt skulde være 600 Soldater paa Flaaden, og herpaa lød Resolutionen. *Niels Trolle* tilskrev ham da 23 Juni, at Meningen var: 600 foruden de 400, der var om Bord forud[4], og *Ove Gjedde* udtalte sig, støttet af *Jost Høg*, i samme Retning (*n. 384*). Samme Dag afgav Kongen derefter fra Tisvilde en ny Resolution i Overensstemmelse med Admiralens Ønske[5]. Jfr. ndfr. S. 112.

383. Memorial, som begeris secretereren underdaanigst vilde erindre hans k. mayt., 22 Juni.

Orig. med Gregers Krabbes Haand: Kanc., Acta 1645.

1. Eftersom ordre af hans k. mayt. er gifven, floden, det første muligt er, skulle gaa til Boringholm den svensche flode at søge och landit at undsette, saa skal der ike vere paa floden fuld 400 sunde soldatter, hvorfore underdanigst siunis raadeligt, at af de nermeste vid handen 600 mand i aldt enu motte paa floden commenderis, och efterdi capitein Krusse icke endnu er kom-

[1] Orig. med 3 Segl: Kanc., Acta 1645.

[2] Instrux for Viceadmiral *Niels Trolle* 22 Juni: Sjæl. R. XXI, 373.

[3] Missive til Raadet; udenpaa staar: »Drog fra Frederiksborg Klokken halvgaaen fire, skal leveres i Raadstuen i Kbhvn. eller og i det danske Kancelli og s[iden?] til samtlige Raadet«. Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (ufuldstændig indført i Sjæl. T. XXVIII, 380).

[4] Egenh. Orig. med Segl: Indkomne Breve til Kanc.

[5] Missive til Raadet: Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 380, her dateret Hafniæ).

men her til landit och ike vidis, hvor snardt hand komme kand, at da andre udi hans sted motte commendiris med goede officerer.

2. Efterdi af viceadmiralen forfaris en stoer del siuge bodsmend paa floden, at de motte settis i land och andre i steden, hvor de findis kand, som ere i tienisten, motte tagis. Af raadstuen den 22 juny anno 1645.

Offue Gedde. Joest Høeg. Gregers Krabbe. Knudt Wllffeldt. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. N. Trolle.

[I Randen er tilføjet:] Min mening er fulkommelig, at intid udrettis kand under 2 tusind soldater.

O. Gedde.

384. *Ove Gjeddes Indstilling til Raadet, tiltraadt af Jost Høg, 23 Juni.*

Orig. med Ove Gjeddes Haand: Kanc, Acta 1645.

Blifver de 28 schibe tilsammens och schulle ichun hafve i alt 600 soldater, daa kommer der iche mere end 21 mand paa hvert, som den ringiste burde at hafve.

Raader derforre endnu som tilforn, at dersom floden schal udsendis, den daa blifver vel forsiunit, at vi den iche gandsche schal blifve qvit.

Hvilched de gode herrer rigens raad schal være hiemstillit. Hafniæ 23 junii 1645.

O. Gedde. *Joest Høeg.*

Det tilstedeværende Raads Forhandlinger med Stænderne 23—30 Juni, se ndfr. under Stændermødet.

24 Juni udtalte 5 Raader sig om den sjællandske Adels Rostjenestepligt (*n. 385*)[1]. Ganske i Overensstemmelse

---

[1] Indlagt i et Brev af samme Dag til Øverstesekretær Otte Krag, hvori de samme Raader bad denne udvirke nogle kgl. Ordrer. Orig. med Skriverhaand; Efterskrift med *Gregers Krabbes* Haand: »Udi denne indleg er voris betenckning; af hvad aarsag de andre icke hafver vild underskrifve, vide vi icke, at du ochsaa hans kong. mayt. des indhold underdanigst vilde berette«: Indkomne Breve til Kanc.

hermed udgik Dagen efter et kgl. Missive til (Ritmestrene) Malte Sehested og Vincens Bille[1].

385. *Raadets Betænkning om Rostjeneste, 24 Juni.*

Orig. med Skriverhaand: Indkomne Breve til Kanc.

Eftersom erfahris, en del af adelen udi Sieland sig undslaar rostiennisten af deris behollende jordegoeds under compagnierne at lade fremkomme af den aarsag, de den tilforn under andre compagnier hafver holdt, da efterdi de rytter, som tilforn hafver verid under de jydsche compagnier och i Jydland miste deris heste och gewehr, hafver bekommid anridtspenge dennom igien at montere, de och nu af kong. may. och undersaaterne underhollis, saa de som andre geworbene nu hollis och achtes, da eragter vi billigt, at alle och hver af adelen, som goedts i disse endnu behollende provintser hafver, deraf deris rostienniste strax lader fremkomme til compagnierne i de lande, som goedtsit er beliggendis, med mindre de self dennem hafver monterit och siden til nu underhollidt, hvilchet, saa lenge de ehre inden rigens grendser, recessen tilholler och sedvanligt hafver veridt. Actum Kiøbenhavfn dend 24 junii anno 1645.

Gregers Krabbe. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. N. Trolle.

24 Juni skrev Kongen fra Frederiksborg til *Hans Lindenov*, at man burde tilskrive Stænderne i Sverige og klage over den Krig, som Oxenstierna med Urette havde paabegyndt[2].

27 Juni tilraadede Raadet, at Flaaden (jfr. ovfr. S. 110) ikke udsendtes, før der var skaffet nærmere Underretning om de svenske Flaaders Bevægelser (*n. 386*). 1 Juli afgav paa Raadstuen nogle Privatfolk Beretninger herom[3]. 1 Juli skrev Kommissarierne til Kongen, at de vel nu af den fransøske Gesandt forstod de Svenskes Intention at være at samle den

[1] Sjæl. T. XXVIII, 383.
[2] Egenh. Br. n. 58.
[3] Optegnelse: Kanc., Acta 1645.

stockholmske og wismarske Flaade og siden gaa lige paa Ed. Maj.s Flaade ved Kbhvn.«; de tvivlede derfor ikke paa, at Kongen vil lade Flaaden blive lagt saaledes, at den er forvaret, især da den hollandske Flaade er saa nær[1]. Herom tilskrev de ogsaa Raadet i Kbhvn.[2] Dette svarede 3 Juli (*n. 387*), at Kongen havde givet Ordre om Skibenes Indlæggelse mellem Blokhusene og Sikringen af Indløbet. — 12 Juli skrev Kongen til *Gregers Krabbe* og *Hans Lindenov* om Bestykningen af en Skanse paa Amager[3]. — 22 Juli tilskrev Kongen fra Frederiksborg det tilstedeværende Raad, at der var udbrudt Sygdom paa Flaaden blandt Oberstlieutenant Henrik Sandbergs og Kaptejn Forbidts Folk, hvorfor det skulde træffe Anordning om deres Afløsning ved friske Folk[4]. — 25 Juli tilskrev Admiral *Niels Trolle* »af Trefoldighed« Raadet om Flaadens Tilstand og udbad sig Resolution om, hvad han skulde anstille dermed[5]. 27 Juli resolverede Kongen, at han, hvis de svenske Flaader forenede sig, skulde søge at bringe Flaaden i Sikkerhed indenfor Blokhuset[6]. Jfr. ndfr. S. 116.

386. Raadets Betænkning om Flaaden, 27 Juni.

Kopi med Iver Vinds Haand: Kanc., Acta 1645.

Eftersom kong. mayt. vor naadigste herre och konning naadigst begerer raadsens betenchende om floden, saa er voris underdanigst mening:

At den schal blifve beliggendis her, som den nu ligger, indtil rigens vice admiral kand faa kundschab, om den svensche wismarische flode ligger under Borringholm, saa och om den svensche flode, som schulle komme af skererne, er kommen udi søen. Hvorfore tvende velbeseglede penasser med guode capitainer paa schal

[1] Orig. med *Jørgen Sefelds* Haand og 4 Segl: Sverige, Relationer.

[2] Orig.: smstds. Jfr. *Kr. Thomesens* Vedføjelse paa Konceptet til det anførte Brev til Kongen: smstds., Legationsarkiv.

[3] Egenh. Br. n. 59.

[4] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 402).

[5] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645.

[6] Sjæl. T. XXVIII, 405.

strax udschichis om saadant at forfare. Raadstuben paa Kiøbenhafn slot den 27 junii 1645.

Ofve G. J. Høg. Greg. Krabbe. H. Lindenov. Knud Ulf. I. Vind. Jürg. Brahe. Fred. Retz.

387. Det tilstedeværende Raad til Kommissarierne, 9 Juli.

Orig. med Iver Vinds Haand, i Brevform med 4 Segl, modtaget 13 Juli: Sverige, Legationsarkiv.

.... Guode herrer, eftersom I udi eders sidste schrifvelse til os lader os forstendige, at I af den frantsøsche gesant hafver forstanden, at de Svenschis intention er at samble den stochholmsche och wismarsche flode och siden gaae ligo paa voris flode her ved Kiøbenhafn, och thil den ende os derom aviserer, at der kunde giøris den anordning, at voris flode kunde blifve forseckerit, saa er allerede den ordre af kong. m. naadigst udgifvit, at schibene schal indleggis och afpelis emellom blochhusene och slet ud paa grunden emod Amager, saa vit nogit schib, smaat eller stort, kand flyde, for brandschib och anden fare. Baterier blifver giort femb paa det nye butenverck langs med indlobbit, som besettis med stycher och med folch forses, [a]hvorpaa vi hafver arbeidit for nogle maaneder siden at maatte i verch stillis, dog nu først er bevilgit[a]; saa med Guds hielp intet schal blifve forsømmit, saa vit sche kand, och vi for vore personer kand raade och udrette. Vi kunde och iche forbiegaae eder, guode herrer, at lade vide, at det siste bud, som hid neder fra eder blef afferdigit, blef paa reigsen af de Svensche udplyndrit, hvilchet hand vel videre eder beretter, at saadant maa tilkende gifvis och forekommis. .... Af Kiøbenhafn den 9 julii anno 1645.

Offue Gedde. J. Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

8 Juli opkaldtes Universitetets Rektor for R. Raad, der foreholdt ham, at Universitetet efter Magistratens Andragende burde yde mere Hjælp til Kjøbenhavns Befæstning. Konsistorium vedtog Dagen efter at afslaa dette, bl. a. under Henvisning til, at R. Raad selv tidligere havde svaret Magistraten paa en Supplik desangaaende, at de, som af deres Korn

a Tilføjet i Randen.

og Rente havde givet til Befæstningen, nu burde være fri[1]. Skrivelsen blev opsat Dagen efter[2], og det vedtoges, at den skulde forelægges R. Kansler *Jost Høg*, før den tilstilledes samtlig R. Raad. Rektor og Dr. Resen var derefter hos *Jost Høg*, som de bad være Universitetet behjælpelig i Kongens Kanslers Fraværelse; han lovede at gjøre sit bedste, om han for Svagheds Skyld kunde møde i Raadet; derefter overleveredes Erklæringen til *Gregers Krabbe*[3].

2 Avgust udtalte Raadet sig om Provianteringen af Halmstad (*n. 388*)[4].

388. *Raadets Betænkning om Proviant til Halmstad, 2 Avgust.* Orig. med Skriverhaand og Paategning: Lest for hans mayt. 3 augusti 1645: Kanc., Acta 1645.

Eftersom Niels Krabbe hafver schrefvidt stoer mangel udi Halmstedt festning paa proviant at vere, saa at der udi ey lenger forrad skal vere end paa fiortendags tid fra den 27 juli at regne, saa at dersom de icke blifve inden den tid dermed undsat, kommer festningen af saadan aarsag inden korttid i fiendens hænder, om hand det beleyer, och efterdi ey vidis, hvorlenge de Svensche fridts tractaterne ville opholle och midler tid nogit der paa forsøge, da synes os raadeligt, fire hundrede tønner mel, tre hundrede tønder malt, thi schnes sider flesch, tho lester smør och fire lester sild kunde nu for det første did sendis och det paa det manering, som det en mand derudi byen tilhørde och hannom blef tilschickidt, saa ded igien kunde udkomme, om festningen schulle ofverleveris, och om det end der schulle forblifve, da var det bedre end festningen med saa mange stycker och munition at hasardere. Actum Raadstuen ved Kiøbenhafns slot den 2 augusti anno 1645.

Offue Gedde. J. Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe.

---

[1] Til en saadan Udtalelse henviste Universitetet allerede 24 Maj: Acta consistorii.

[2] Konsistoriums Kopibog 1632—46, Fol. 829.

[3] Acta consist. 9—12 Juli. Jfr. Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, 354—55.

[4] 4 Avgust befaledes det at sende 1000 Td. Korn fra Varberg til Halmstad: Skaanske T. VII, 80.

2 Avgust underrettede Raadet Kommissarierne ved Grænsen om de Anstalter, der var trufne til at sikre Indløbet til Kjøbenhavns Havn[1] (jfr. ovfr. S. 113). 9 Avgust sendte Raadet Kommissarierne nye Underretninger[2].

4 Avgust befalede Kongen i en tysk Skrivelse de tilstedeværende Raader at afgjøre en Strid om Afregning mellem Generalkrigskommissar (Knud) Ulfeld og Oberst Povl Sehested[3].

5 Avgust anmodede Falk Lykke fra Helsingør Øverstesekretær Otte Krag om at udvirke en kgl. Befaling til at yde ham Kvarter som andre Oberster samt udbetale ham hans resterende Lønning. Raadet forsynede 7 Avgust Skrivelsen med en anbefalende Paategning[4], og samme Dag udfærdigedes et Missive herom til Lensmanden paa Kronborg[5].

9 Avgust befalede Kongen de tilstedeværende Raader at erklære sig om, 1. hvorvidt man kunde hindre Svenskernes Fart mellem Skaane og Saltholm, 2. hvorvidt Simon Paulli var egnet til at være Fysikus i Kbhvn. (*Egenh. Br. n. 64*).

11 Avgust intercederede Raadet hos Kongen til Fordel for Reinhold Hansen i Kbhvn., hvem Kongen havde »forbudt hans Borgemesters Sæde«. Kongen »sendte os dette tilbage igjen«[6].

13 Avgust skrev *Gregers Krabbe, Iver Vind* og *Jørgen Brahe* til Ebbe Ulfeld paa Øsel, at Kongen ikke vilde resolvere sig paa de forskjellige fra ham komne Breve, før Freden var underskrevet[7].

---

[1] Orig. med *Gregers Krabbes* Haand, i Brevform med 5 Segl, »leveret then 7 jul.« (sic): Sverige, Legationsarkiv. Koncept af samme: Kanc., Acta 1645.

[2] Koncept med *Gregers Krabbes* Haand: Kanc., Acta 1645.

[3] Koncept: Inländ. Konc. 1645.

[4] Dateret: Af Raadstuen, og underskrevet af 5 Raader. Orig.: Indkomne Breve til Kanc.

[5] Sjæl. T. XXVIII, 410.

[6] Orig. med *Iver Vinds* Haand: Kanc., Acta 1645; trykt: Kbhvn. Dipl. IV, n. 907. Jfr. Missivet til Reinhold Hansen 9 Avgust: Kbhvn. Dipl. V, n. 633, og Egenh. Br. n. 74.

[7] Koncept med *Gregers Krabbes* Haand: Kanc., Acta 1645.

Da Raadet i Kbhvn. 13 Avgust meddelte Hr. *Tage Tot*, at Freden var sluttet, bad det ham tillige erfare af Horn, om denne havde aviseret Øverste Wrangel om Freden[1]. 14 Avgust svarede *Tage Tot* fra Malmøhus, at Horns Svar intet indeholdt om Wrangel, hvorfor han ønskede at erfare Raadets Vilje, om han atter skulde tilskrive Horn[2]. 15 Avgust bad Raadet da Hr. *Tage Tot* om at skaffe Underretningen ved en Henvendelse til General Horn. »Disligest eftersom Du bekommer k. M. Missive[3], at de Svenske maa tillades at komme ind i Malmø, saa formene vi saadant dem ikke vel at kunne bevilges, før Freden er ganske sluttet«[4]. 18 Avgust oversendte *Tage Tot* fra Malmøhus et nyt Svar fra Horn m. m., og 20 Avgust skrev han atter til Raadet om Søfartens Gjenaabning[5].

18 Avgust rettede Raadet i Kbhvn. den Anmodning til den svenske Admiral Hr. Erik Rønning, at han vilde sørge for, at Farten mellem Kbhvn. og Malmø ikke hindredes eller Kjøbmænd opholdtes i Sundet[6].

19 Avgust hævede Kongen med det tilstedeværende Raads Raad Forbudet mod Udførsel af Korn, Smør og anden Fedevare, medens det forbødes at udføre Heste, Hopper, Græsøxen, ungt Kvæg, magre Svin og Faar[7].

12 Januar. Møde af Øernes Adel i Kjøbenhavn.

15 Decbr. 1644 udgik der Breve til Lensmændene og Adelen i Sjælland, Laaland og Falster samt Enkefruerne om at møde

[1] Extrakt af Skrivelsen, som »G. K., J. V. og jeg (ɔ: *Jørgen Brahe*) skrev Hr. *Tage Tot* til«: Kanc., Acta 1645.

[2] Egenh. Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645. »Jeg har ladet Adelen, her er, vide, at de dem over skulle forføje, saa jeg mener nogle drage over og nogle sender Fuldmagt, hvilket vel tilforn havde været sket, havde Fjenden ikke ligget os her saa nær«.

[3] 14 Avgust: Skaanske T. VII, 81.

[4] Koncept med *Iver Vinds* Haand og Anførelse af 7 Underskrifter: Kanc., Acta 1645. En anden Koncept af samme: smstds.

[5] Egenh. Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645.

[6] Koncept med Anførelse af 8 Underskrifter: Kanc., Acta 1645.

[7] Sjæl. T. XXVIII, 414.

12 Januar 1645 (Enkefruerne ved Fuldmægtige) for at forhandle om Landets Defension[1]. 16 Decbr. 1644 befaledes det *Anders Bille*, Hr. *Mogens Kaas* og Henning Valkendorf (Kommissarierne i Fyn) snarest mulig at forskrive Adelen i Fyn til Odense og opfordre den til at sende Fuldmægtige til Mødet i Kbhvn.[2] Den fynske Adel valgte hertil Falk Gjø Henriksen og Lavrids Ulfeld[3].

I Kjøbenhavn sammentraadte derefter Sjællands Adel og de to fynske Fuldmægtige, medens der ingen mødte fra Laaland og Falster; Størsteparten af Raadet var til Stede (jfr. S. 32). Den sjællandske Adel bevilgede 15 Januar at laane Kongen 1 Sletdaler af hver Td. Korn og 3 Speciesdl. af hver 100 Dl. paa Rente; enkelte Adelsmænd tilbød desuden særlige Laan (*n. 389*)[4]. Kongen synes at have været utilfreds med de af Adelen ønskede »Konditioner« (jfr. Skrivelsen til Raadet fra Frederiksborg 17 Januar, *Egenh. Br. n. 11*), men erklærede dog at ville yde Rente af Laanene; Guld, Sølv og Penge skulde leveres i Kongens eget Kammer mod nøjagtig Forsikring; for Naturalier skulde gives Bevis paa de Steder, hvor de leveredes, og siden nøjagtig Forsikring fra Kancelliet under Kongens Haand[5]. Raaderne forsynede Bevillingen med en Paategning herom. — Fyns Adel afgav sin Bevilling 19 Januar[6]. Landets to Deputerede indgav et Andragende om, at

---

[1] Sjæl. T. XXVIII, 241–42 (med Liste over de tilskrevne).

[2] Fynske T. V, 298.

[3] Jfr. disses Indlæg af 22 Januar, se ndfr.

[4] En Taxt i Penge for Kvæg, Korn osv. blev paategnet Bevillingen af Raaderne *Korfits Ulfeld, Kristoffer Urne, Jørgen Sefeld, Hans Lindenov, Iver Vind* og *Jørgen Brahe*. Kopi (paa Papir sammen med *n. 389*): RR. n. 53, XI a.

[5] Missive til Hr. *Korfits Ulfeld*, Hr. *Kristoffer Urne*, Hr. *Jost Høg*, *Jørgen Sefeld*, *Hans Lindenov*, *Iver Vind*, Hr. *Jørgen Brahe* og Hr. *Frederik Redtz*. Frederiksborg 13 Januar: Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 253).

[6] Den kjendes af en Paategning af samme Indhold som den paa *n. 389*, og underskrevet af *Kr. Thomesen, Kristoffer Urne, Jost Høg, Jørgen Sefeld, Hans Lindenov, Iver Vind, Jørgen Brahe* og *Frederik Redtz*: Kopi paa Papir sammen med *n. 389*: RR. n. 53. XI a.

Adelens Bønder i Fyn ikke maatte graveres med Indkvartering; 22 Januar mindede de Raadet om Svar herpaa[1].

21 Januar befaledes det Lensmændene i Sjælland at henvende sig skriftlig til dem af Adelen, der ikke havde efterkommet deres tidligere Løfter om Forstrækning, og at sende en Kopi af Adelens Bevilling (af 15 Januar) til de Adelsmænd, der havde forladt Mødet, før Bevillingen skete, for at de kunde underskrive den eller erklære sig om, hvorfor de ikke vilde gjøre det[2]. — 22 Januar sendte Kongen fra Frederiksborg Jost Fred. v. Pappenheim, Borker Rud og Erik Rosenkrans en Kopi af den sjællandske Adels Bevilling og befalede dem at forskrive Adelen i Laaland og begjære det samme af den; herom skulde de da indsende deres Erklæring i Kancelliet[3]. Kommissarierne udførte Befalingen og indsendte til Kancelliet deres Erklæring om, hvad Adelen havde tilbudt[4].

23 Januar befalede Kongen fra Frederiksborg Bisperne i Sjælland og Fyn at handle med menige Provster og Præster i deres Stift om godvillig at laane Kronen 3 Procent af Rentepenge, ligesom Adelen nu havde lovet[5]. 24 Januar opfordrede Kongen sammestedsfra »de højlærde i Kbhvn.« til godvillig at komme ham til Hjælp med et lige saa stort Laan af deres Rentepenge, som Adelen nu havde udlovet[6]. »Ligesaadant et Brev fik og Kapitlet i Roskilde«[7].

389. Adelens Bevilling, 15 Januar.

Orig.: Kanc. B. Kopi: RR. n. 53, XI a.

Vi ville paa det underdanigste laane hans ko. ma. en sletdaller af hver thønde korn efter rostienistens taxt i alle slavgs, vi kand afstedkomme, och threi specie daller af hvert hundret, vi

---

[1] Orig.: RR. n. 53, XI b. Paa en indlagt Seddel staar: »Same de gode mens angifvende schal blifve hants kong. maiest. underdanigst andraget«.

[2] Sjæl. T. XXVIII, 254.

[3] Smaal. T. VI, 541.

[4] Berøres i Skrivelse 19 Marts anført ndfr. S. 121.

[5] Sjæl. T. XXVIII, 267.

[6] Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, Tillæg S. 39; sml. I, 342.

[7] Sjæl. T. XXVIII, 267.

hafver paa rendte, om di, der rester med hvis udlofvet er, eller och intet endnu har udlofvet, erlegger, saavit som dem kand tilkomme, alt epter dend condition, som adelen er begierrendis. Hafniæ 15 januarii anno 1645.

Paa[a] mine vegne samtycker jeg dette: *O. B.*[b] Paa Hans Uldrich Gyldenleve efter fuldmagt och mine egene vegne sambtycker jeg dette: *N. Trolle.* Dette forschrefne samtycker jeg, dog den rente, som jeg icke i denne besverlig tid kand faa eller vil hafve af got folck, kand jeg icke gifve nogit af: *Christen Skieel As.*[c] *Jørgen Krusse.* Af hver tønde korn, jeg hafver y beholdene lande, och penge samtøcker jeg: *H. Ramell.* Aligevel jeg hafver mist mit jordegots, at jeg derudaf intet kand forstrecke til hans mayt. och kronen, vil jeg dog forstrecke it thusendt richs daler imod pant af bünder gots i Jüdlandt: *Wenntzell Rotkirch.* Af en hver tønde korn, som jech nu her udy landit haver beholdendis, samtøcker jech den daller, som for bemeldt: *Ernst Norman.* Paa min kiere moders, broders, syster Anne Beckis och min egne vegne samtycher jeg dette forschrefne: *Lauge Beck.* Paa mine vegne samtycher jeg dette: *Peder Grubbe.* Af mit guodts, jeg hafver udi Laaland, vil jeg bevilge udi lige maade 1 slet daler af hver tønde korn och af pengene ochsaa som bemelt: *Christopher Vrne.* En slet daller af hver thynde korn, som jeg endnu hafver behollendes, hafver jeg ochsaa bevilgind, af pengienne ochsaa, ligie som forbemelt er: *Frederich Redtz.* Jeg vil underdanigsten gierne forstrecke kong. mt. och rigit af hvis jeg hafver efter forne bevilling: *Jørgen Seefeldt Christofferszen.* Dette forschrefne vil jeg och gierne bevilge: *Hanns Lindenow.* Af hvis goeds jeg her hafver udi landid, vil jeg lige ved di andre goede mend gierne udgifve och derforuden laane til hans kong. may. och cronen tov tusinde rixdaler: *Corfitz Wllffeldt. Christiann Erichsenn,* och dermed hvis tilforne underskreffet ere om j specie daller af hver tønde korn ad verre som ugiort. Af mit beholdene godts vil jeg underdanigst och gierne forstreche en slet daller af hver tønde korn: sallige her Jørgen Urnis efterlatte *Margrette Marsuin. Axell Arnffeldt.*

[d]Kong. mayt. hafver naadigst bevilget rente af hvis nu forstreckis, baade af guld, sølf, penge och proviant, och naar Gud gifver fred, da siden rente af hvis tilforne forstracht er, och fra den tid at angaae[d].

Corfitz Wllffeldt. Christian Thomesen. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

a Herefter er nogle Ord udstregede. *b* B: Otte Brahe. *c* B: Albretsen. *d* Med Iver Vinds Haand.

Marts. Provinsmøder af Øernes Stænder.

5 Febr. befalede Kongen fra Kronborg *Anders Bille* og Hr. *Mogens Kaas* snarest at forskrive Adelen, Gejstlighedens og Borgérnes Fuldmægtige i Fyn og handle med dem paa hans Vegne, om at de vilde laane Kongen og Kronen af deres Juveler, Smykker eller Ringe besatte med Ædelstene. Et Aar efter sluttet Fred skulde de enten gives lige gode igjen eller fuld Værdi derfor. Vilde nogen forstrække Guld eller Sølv, skulde de derfor faa nøjagtigt Bevis ved Modtagelsen i Kongens eget Kammer. Herom skulde Raaderne indsende deres Erklæring i Kancelliet[1]. Dagen før var der udgaaet en lignende Befaling til hver Lensmand paa Sjælland, Laaland og Langeland[2].

9 Marts fik »alle Herremændene i Sjælland, Fyn og Smaalandene« Befaling til at forføje sig til Kbhvn. og her lade sig anmelde hos Kongen[3]. Dagen før havde Kongen fra Kastrup skrevet til de tilstedeværende Raader og klaget over, at der ikke i Tide var sørget for Midler til Krigens Førelse, og over, at Adelen ikke havde gjort nok; de sjællandske og fynske Raader burde først sige, hvad de vilde yde, og derefter i Kongens Nærværelse spørge Adelen, hvad den vilde yde, »og gaa siden efter majora« (*Egenh. Br. n. 34*). — Den forsamlede Adel bad 12 Marts Raadet at virke hos Kongen til Fred (*n. 390*)[4].

10 Marts befaledes det Kommissarierne i Sjælland, Fyn Laaland, Falster og Langeland hver i sit Kvartal at forskrive Præsterne og høre, hvor meget Proviant disse vilde laane Kronen[5]. 15 Marts befalede Kongen fra Kastrup Hr. *Jost*

[1] Fynske T. V, 304.

[2] Sjæl. T. XXVIII, 282. Kommissarierne paa Laaland-Falster indberettede 19 Marts fra Sæbygaard, at Adelen erklærede ikke at kunne yde Penge, men kun Naturalier, og udbad sig Befaling om saadannes Modtagelse. Orig. med Segl: Indkomne Breve til Kanc. 20 Marts indberettede Jost Fred. v. Pappenheim fra Aalholm om det ringe Resultat, han havde faaet ud af sin Henvendelse til Stænderne. Orig. med Segl: smstds.

[3] Sjæl. T. XXVIII, 306.

[4] Jfr. Fridericia II, 470.

[5] Sjæl. T. XXVIII, 308, jfr. 309.

Høg, *Hans Lindenov*, *Knud Ulfeld*, *Iver Vind*, Hr. *Jørgen Brahe* og Hr. *Frederik Redtz* at handle med Professorerne og de højlærde i Kbhvns. Universitet om, hvad de havde forstrakt og endnu vilde forstrække Kronen i Penge, Korn og andre Varer mod Betaling efter Fredslutningen[1]. 16 Marts befaledes det tillige at opfordre Professorernes og gejstliges Enker til at yde Laan[2]. Dagen efter var Professorerne opkaldte paa Slottet for R. Raad, og 18 Marts afgav hver enkelt sin mundtlige Beretning til den kgl. Sekretær[3].

390. Adelens Begjæring til Raadet, 12 Marts.

A. Kopi ved Kristen Skel: RR. n. 53, X. B. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 54.

Eftersom kong. may. voris allernaadigste herre och konge hafver ved rigens høyvise raadt ladet forhøre hoes ridderskabet, hvor megit en hver siden den sidste svenske indfaldt hafver forstract høistbemelte hans kongl. may. och cronen, och hvad en hver fremdelis efter sin formue ville forstreche, hvilcket nu sked er och en stoer summa sig beløber efter denne onde tids tilstand, iche dismindre befindis voris kiere fæderneland at stiche i største fare och ulycke, anseendis at fienden er os ofverlegen baade til lands och vands och slager os med voris egit sverdt, hvor imoed middelen ere betagne lenge (af disse faa beholdne øer) at udstaa denne krig, thi adelen formedelst saadan forstrechning, heste och gevehr, de hafve mist, och den rostieniste, de endnu dageligen holder, hafver udgifvidt hvis indkombst de nu paa tu aars tid hafve haft, saa en part neppelig hafver ded, som de kand holle deris hus ved lige medt och forsiune hustrue, børn, och andre fordrefne forældre, slegt och goede venner; borgerschabet ved denne stoere indqvartering och skatter ere fast øede, disligeste bønderne vedt de mange skatter af penge, korn, fætallie och andet adtschielligt, som aarligen och ideligen paabiudis, saa och rytternis och soldatternis ubillige forhold udi fremb och tilbage marchering, ved hvilcket landet er fast blodt och forarmedt, hvorfore er til rigens

---

[1] Orig. med Segl: Kanc., Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 310).

[2] Seddel: smstds.

[3] Acta consistorii 17—18 Marts: jfr. Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, 342.

høyvise raad voris venlig begiering, at de i al underdanighed ville anholle hoes hans kongl. may., at dersom nogen muelige freds middel faareslagis, hand sig naadigst dertil ville beqvemme, anseendis at vi nu vofver ded paa det yderste, och dersom, ded Gud naadeligen afvende, fienden blef nogle af de andre øer eller Sælland mectig, hvor regalia, secreterne, floeden, tøighuset och alt andet (hvor ved rigit bestaar) ere, var at befrycte, at hans kongl. may. aldrig skulle blifve rigit mectig, och vi andre fattige undersotter skulle blifve schløfver och tvingis under det svensche aag. Vi maa vel bekiende, at ingen erlig danske mand burde at tenche paa fred, inden saadan vold och uret, som os sked ehr, blef revangerit, dersom vi saae nogen middel der til, mens epterdi voris vilkor er saa megit ringe; som forbemelt ehr, och voris beste skibe, stycher och folck ere borte, voris ryttere gaar nøegen, hafver intet at lade ferdige gevehret for, mens rider fast hele compagnier med ubeslagne heste, mange af foedfolchet gaar fast nøegen och barbenit och i andre ønckelige maade, hvorofver de baade paa veye och i husene udplyndrer fattige folch, saa ded er at befrycte, om ded kom til nogen action imod fienden, saadane schulle vere os verst, hvorfore ded er voris underdanigste begiering, at kongl. may., som altid hafver haft och endnu hafver en faderlig affection for sine undersotter, ville tage dette i en naadigste goed betenchende. Hans may. skal altid befinde, at vi skal vere och blifve hans lydige, troe och ydmyge underdane och pligtskyldige tienere med lif och blod. Actum Hafniæ den 12 marty anno 1645.

Otte Brahe. Hendrich Hvidtfeld. Fredrich Parsbierigh. Frands Lyche. Niels Throlle. Jørgen Krusse. Sivert Urne. Vincendts Bille. Olluf Daae. Christen Skiel. Jørgen Høeg. Olluf Brochenhus. Fleming Ulfeld Axel Juel. Jørgen Arenfeld. Manderup Due. Jacob Søefeld. Gabriel Krusse. Tamis Kaas. Jørgen Fris. Staller Kaas. Jens Gagge. Johan Brochenhus. Melcker Oldelland. Mogens Gyldenstiern.

15 Maj. Stændermøder i Ringsted og Odense.

»Eftersom naadigst for godt og raadsomt er blevet befundet at forskrive menige Stænder«, befalede Kongen 29 April Lensmændene i Sjælland (med Laaland) alvorlig at tilholde Borgemester og Raad i de dem underliggende Kjøbstæder at

fremsende henholdsvis til Ringsted og Odense d. 15 Maj deres Fuldmægtige med fuldkommen Fuldmagt, »anseende noget vort kjære Fædrelands Konservation og Velfærd angaaende dèr skal blive proponeret og sluttet«[1]. Angaaende Gejstligheden udgik lignende Breve til Bisperne i Sjælland og Fyn[2]; Adelen indkaldtes ligeledes for at raadslaa med nogle af Rigens Raad. som da vilde møde[3]. Dagen efter befaledes det endvidere Universitetet og Magistraten i Kbhvn. at sende Fuldmægtige til Ringsted[4]. — 7 Maj befaledes det *Hans Lindenov* og Hr. *Frederik Redtz* samt *Anders Bille* og Hr. *Mogens Kaas* at møde henholdsvis i Ringsted og Odense og forhandle med Stænderne om den paatænkte Hovedskat (*n. 391*)[5]. — 11 Maj befuldmægtigede Universitetet Dr. Lavrids Mortensen (Scavenius), Dr. Klavs Plum og M. Jakob Fincke til at møde i Ringsted[6].

Sjællands Adel mødtes 15 Maj i Ringsted og gik Dagen efter ind paa at betale et til Hovedskatten svarende Beløb inden S. Hans Dag (*n. 392*). Kongen udstedte derefter sin Revers 29 Maj[7]. — Fyns Adel vægrede sig vel ligesom den

[1] Sjæl. T. XXVIII, 340.
[2] Smstds.
[3] Smstds. 341.
[4] Smstds. 342. Læst i Konsistorium 3 Maj: Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, 342.
[5] Samme Dag underskrev Kongen: »Maner, hvorledes Hoved- eller Mandtalspenge bedst kan paalægges og oppebæres«. Afskrift efter en Kopi, vidimeret af *Hans Lindenov* og *Frederik Redtz*: Sjæl. Landebog Fol. 57. Ogsaa indført i Sjæl. T. XXVIII, 349 (her med Datum 6 Maj); trykt herefter: Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, Tillæg S. 40. Udkast hertil af *Jørgen Brahe*, dateret 2 Maj: Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. II, 126. Jfr. Egenh. Br. n. 49.
[6] Nye danske Mag. VI, 206.
[7] Orig. med Segl: RR. n. 53, XIV (Sjæl. R. XXI, 365, Sjæl. Landebog Fol. 60). »Ligesaadan Revers fik Adelen i Laaland og Falster«: Sjæl. R. XXI, 366. I en Memorial fra Raadet til Otte Krag bedes han bl. a. »at erindre k. Maj., at da fleste af Adelen har deres Kopskat med dem, begjæres Revers, eftersom de aldrig har nogen Tid udslaget, hvad H. Maj. har begjæret, dog paa Revers, som altid sædvanlig har været, som med mange Kopier, i Kancelliet findes, er at bevise«. Udateret Koncept med *Gregers Krabbes*

sjællandske ved ligefrem at yde Hovedskat; men synes ogsaa at have bevilget store Pengeydelser i Stedet[1]. Universitetets Fuldmægtige bevilgede derimod den forlangte Hovedskat[2]. Skattebrevene udgik 22 Maj[3].

391. Kongen til Raaderne om Propositionen til Stænderne, 7 Maj. A. Sjæl. T. XXVIII, 348; trykt: Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, Tillæg S. 39. B. Kopi, vidimeret af *Hans Lindenov* og *Frederik Redtz*, dateret Ringsted 6 Maj: RR. n. 53, XII. C. Afskrift efter B: Sjæl. Landebog Fol. 56. D. Koncept af Jørgen Brahe, trykt: Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. II, 127.

V. s. g. t. Eftersom en hver retsindig lettelig kand eracte, hvad pericul och fare disse af Guds naade ofverblefne lande sveber och sticker udi, saa frembt icke god anstellung och defensions middel til dieris conservation anordnis, hvilcket uden en anseenlig summa pengis samling ey er at erholde; thi foruden hvad der kunde behøfvis til at erlange[a] hvis der til i mange maader manquerer, da er at befrycte, dersom folcket, som til defension her udi landene ere henlagde, icke blifver nogenledis contenterit, de da skulde icke aleniste blifve uvillige til dets defension, mens mueligt [det dog Gud naadeligen avvende[b]] paa den maanering, [i stift Bremen och Holsten[c]] paa andre steder sked er, sig skulde forholde, da hafver vi med voris anvesende elschelige Danmarckis

a I D staar her i Randen med en anden Haand: NB. betencheligt at indføris; derved har Jørgen Brahe selv skrevet: Schal staa. b D; ikke optaget i A og B. c Overstreget i D; ikke optaget i A og B.

Haand: Kanc., Acta 1645. — I en historisk Notits i Peder Syvs Samlinger (Rostgaard 4° 73) hedder det: »Adelen resolverede sig til denne ene Gang at ville udgive det, men formoder og begjærer, at Hs. Maj. siden vil blive ved Haandfæstningen. — Kjøbstæderne i Sjælland besværede sig over Kjøbenhavn, at de skal have kjøbt sig fri for Rytteriets Indkvartering for 3000 Rdl., at den Besværing ligger derfor de andre paa, som menes at være større end den, Kjøbenhavn saaledes har udgivet«.

[1] Sml. *Anders Billes* Brev 9 Septbr., ndfr. *n. 393.* Jfr. Hist. Tidsskr. 4 R. III, 596—97.

[2] Jfr. Nye danske Mag. VI, 207.

[3] Sjæl. T. XXVIII, 358—61, 364 (jfr. Kbhvn. Dipl. V, n. 618). »I Juni blev af Kong. Maj. og Rigens Raad første Gang paalagt Hovedskat her i Norge«: Anders Lavrensøn Lek (Personalhist. Tidsskr. 2 R. I, 23).

riges raad ofverveyet och betenckt, ved hvad middel en anselig summa penge, som den eniste middel til saadane inconvenienters remedering och afhielpning, kunde vere at erlange, och efter lang och grundtlig deliberation [a]befinder vi ingen tienligere och snarere middel at vere end mandtals och hofvetpengis udgift at paabiude. Mens efterdi saadant her udi rigerne her til dags icke alene hafver veret usædvaanligt och ubrugeligt, det och icke alene den gemene stand och mands personer angaar, ey heller adelens ugedags tienere, som altid for skat och anden saadan besværing hafver veret privilegerede och gammel sædvaane veret exempt och fri, mens det och adelens och geistlighedens saa och borgerskabets børn och husfolck angaar, ja adelens och geistlighedens egen personer, da hafver vi naadigst for got anset, adelen, geistligheden och borgerskabet at lade forskrifve och ved eder dennem saadan voris naadigste mening at forholde och der hen bevegligen persuadere saadant underdanigst och godvilligen at indgaa och bevilge, eftersom de self fornuftlig kand eracte den høyeste nød det at udkrefve, som vi eller gierne naadigst hafde forbigaaet, ey tviflendis, de jo som tro patrioter dennem hertil velvillig til dieris egen conservation lader finde, til hvilcken ende och stenderne her udi vore lande Sæland, Laaland och Falster til vor kiøbsted Ringsted at møde den 15 maii førstkommendis ere forskrefne, bedendis eder och naadigst ville, at I saadant efter forschrefne maade dennem forholder och dieris skriftlig resolution herom paa voris vegne anammer och flittig urgerer pengene det allerførste mueligt och i det lengste en maanet fra propositionens dato udi voris renterie at indlefveris. [b]Dermed scher vor villie. Befalindes eder Gud[b]. Datum Hafniæ 7[c] maii 1645.

392. Sjællands Adels Bevilling, 16 Maj.

A. Orig.: RR. n. 53, XIII. B. Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 58.

Paa kong. may[s] naadigste proposition och begering vid sine tvende goede mend, Danmarches riges raad, erlig och velbyrdig Hans Lindenov och erlig och velbyrdig h. Frederich Ridts om en summa penge at udgifve for os, vores hustruer, børn, folch,

a Saaledes D; A og B: befunden. *b* Saaledes B. *c* A: 6.

thiuendes och uggedags thiennere efter propositionens videre formelding er samptlig neder underschrefvene adelens och deres fuldmegtigers underdanigste svar, at efterdi adelen, dieres hustruer och børn hafver her til dags, endnu ere (och nest Guds naadigste bistand) her epter forhaabes at blifve fri och frelse efter gamble vel herbragte och vid lief och bloed forhverfvede privilegier, dieres daglige tiennere, som en part lader sig bruge emoed rigens fiender, naar tilsiges, saa vel de andre dieres folch och thiuende paa dieres gaarde och alle uggedags tiennere altied for schat och anden saadanne besveringer hafver vid privilegier och goede gamble sedvaner veret exempt och fri efter kong. may[s] egen naadigiste propositions formelding, saa forhaabes de samme privilegier at niude och beholde uforandret och ubeschaaren for dem och dieres efterkommere i alle maader och denom om saadant aldrig at anmoedes, anseendes herforuden, at den største del af dem kong. may. och kroenen hafver forstragt allerede paa denne korte tied, denne ufred hafver varet, en anseenlige summa efter yderste efne och formue. Dog kong. may. til naadigste velgefal, vores betrengte fæderneland til hielp och redning och de andre rigens stender til en goed exempel at efterfølge ville vi underschrefne af en fri och goedvillig affection i steden for os och alle disse for[ne], som saaledes af arilds tied hafver och bør at vere fri, bevilge[a] kong. may. och kroenen lige saa meget, som dette kunde beløebe sig efter kong. may[s] naadigste begering, udi rede penge inden Johanni dag førstkommendes at lefvere paa renteriet paa tilbørlig bevis och det paa adelig ære, troe och lofve, saasom en hver vil forsvare for Gud och agtes for adelig, ærlig och oprigtig iblant alle; medens hvad andre vores bønder och tiennere, som iche ere uggedags thienner, belanger, det setter vi underdanigst ind til kong. may. och rigens raad efter handfesteningen, saa som lidelig och mueligt kand vere. Hvoremoed vi underdanigst ere begierende, førend for[no] bevilling[b] udlegges, at kong. may. naadigst med rigens raad sig emoed os ville reversere saadant aldrig nogen tied efter denne dag af os at begiere eller om andmoede, mens dette at antage och hafve for en fri och goedvillig bevilling[b] kong. may. naadigste til velgefahl och vores kiere fæderneland til undsetningh udi denne besverlige tied och iche som nogen pligt, schyldighed

a Rettet fra: forære. *b* Rettet fra: forøring.

eller obligation i nogen maader. Ringsted den 16 may anno 1645.

Frederich Redtz. Frantz Lycke. Paa min och Law Billes vegne: *O. B.*[a] *Henrich Huittfeldt.* Paa frue Karen Gyldenstierne salig Godske Lindenovs och frue Ingeborg Ulstand salig Jørgen Vinds efter fuldmagt, saa och paa mine egene vegne sambtycker jeg denne bevilling: *Niels Trolle.* Paa Mette Rosenkransis salig Otte Brahes oc mine egne vegne: *Christen Skieel As. Flemming Vllfeldt.* Paa min moders och min moster Rigese Grubbes och min egen veine: *Siuerdt Vrne. Wenntzell Rotkich. O. Daa* paa sine thuende brøderis Chrestian och Jørgen Daas sampt egene vegne. *Oluff Brockenhuus.* Paa søster Elisabit Longis vegnis bifalder jeg thed[b], di andre indgaar: *Hendrich Lindenou. Axell Arnffeldt. Wincendz Bille.*

393. Anders Bille til Korfits Ulfeld og Kristian Thomesen, 9 Septbr. Orig. i Brevform med Segl: RR. n. 58, XXIX. Brudstykke.

Nest ald velferds ynske, med megen tacksigelse och min stedsvillige thiennistis thilbydelse etc.

Dernest kand jeg eder, I guode herrer, venligen icke forholde, at jeg meget ugierne erfahrer kong. mayts. min naadigste herre at verre bleven mig ugunstig, derthil, som jeg formener, af mine uvenner beveget. Aarsagen thil saadan kongelig unaade skal verre it missive, som her Mogens Kaas och jeg hafver en del af rigens raad thilschrefvet om den erklering, som adellen och stenderne hafver giort her udi Fyn anlangendis dend mantals och hofved pengis udgift, dateret Odense den 16 och 17 maii sidst forleden, hvilken os for samme adel och stender befallet var at proponere, och endog saadan kongelig befalling om forne manthal och hofvedpenge adellen och stenderne thilbørligen er thilkiendegifven, hans kongl. mayts befalling udi al underdanighed efterkommet, som ded sig burde, dend stenderne forlest och deris svar derpaa thil hofve frembschicked, saa hafver dog ligevel forne adel sig besvered under saadan mantals och hovedpengis titul och navn at udgifve nogen landehielp, synderlig der det bref thil bispen dennom blef thilkiende gifvet, hvorudi befallis alle sognefolck uden nogen exception ved aar och alder at antegne och ded under en visse straf, des uansiet saa er dog saa vit af her Mogens Kaas och mig behandeled, at dend største del guodvilligen hafver erbodet sig med høiere och større summa at undsette hans kongl. mayts. och dieris

a B: Otte Brahe St. b Synes rettet til: med; B læser: hvadt.

kierre federne land, end denne hofvedpenges summa sig kunde beløbe, som samme dieris erklering vider indholler. Jeg hafver icke vist samme kongelig befalling med høiere respect och underdanig flid at kunde forrette, end sched er. At jeg nu med her Mogens Kaas hafver schrefvet en del af rigens raad thil, hvorledis bemelte adel hafver svaret, nemlig ahngifvet saadan ahnmoding at ahngaa dieris frihied och privilegier, saa vel som begieret af mig, jeg som rigens mars heller burde at svarre for dennom, end af dennom saadant begere, saa vel som at jeg hafver beretted hvis passieredt er, kand jeg icke forstaa mig herudinden saa høilig at hafve forset, at jeg derfor for min herre schulle ahngifvis, samme missive hans kong. mayt. leveris och muligt anderledis udtydis, end ded er skrefven. Hofvedsagen udi sig self beder jeg, I guode herrer fornufteligen vil eftertencke, at saadan manthal och hofvedpenge thil dend ende er proponeret, at dervid udi en hast penge kunde samlis. Efterdi nu adellen sig herudi guodvilligen hafver ladet finde och merre erbødet at ville udgifve, end begiered var, siunis dennom sig udi ald underdanighed at hafve imuod hans kong. mayt. erklered, saa samme erkleringh och derhuos føiede missive derom icke burde at udtydis, saa herrens ugunst deraf kunde foraarsagis. Tilmed saa hafver bemelte adel efter her Mogens Kaasis och min vider underhandling thil at bethe deris guode affection imuod hans kongl. mayt. och dieris federneland udi Odense derefter den 1 julii erbøded sig sex eller siuf gange merre at ville udgifve, end denne mantal och hofvedpenge sig kunde beløbe, thi eftersom en del kunde avlegge denne mantals penge med 70 eller 80 rixdaller, saa kunde de ved samme sidste erklering icke derimuod thilkomme med 1500 eller 2000 rixdaller, som saadan erklerring forschrefne den 1 julli udi Odense udgifven och secretereren Otte Krag den 11 jullii ofversendt vider medførrer, saa dersom ded ret betrachtes, siunis dennom ringe føie at hafve haft, som den erklering om for[ne] mantals penge saa ilde hafver angifvet. .... Ex Løsmose den 9 septemb. anno 1645.

Anders Bille.

10 Juni. Sjællandsk Kjøbstadmøde i Kjøbenhavn.

3 Juni fik Lensmændene i Sjælland Befaling til at tilholde Borgemester, Raad og menige Borgerskab i Kjøbstæ-

derne at sende Fuldmægtige til Kbhvn. 10 Juni for at »handle og slutte samme Dag, hvad enhver af dem til Rytteriets og Fodfolkets Underhold vil give hver Uge, om saa var, man noget Middel kunde finde dem fra den Indkvartering, de nu har, at entledige og befri ved Kampering i Marken«[1]. — Ved dette Møde var det vel, at »menige Borgerskab i Sjælland« androg Kongen, at det var dem umuligt længer at udstaa den store Indkvartering, med mindre de kunde hjælpes af Bønderne paa Landet med Hø og Strøelse til Rytteriet. 5 Juli befalede Kongen Kommissarierne at indsende Erklæringer om, hvorledes dette kunde ordnes[2]; 12 Juli paalagdes der Bønderne Ydelser i Hø og Havre, medens det tillige befaledes Lensmændene hver i sit Len at forhandle med de dèr boende Adelsmænd, om at deres Bønder, Ugedagstjenere undtagne, maatte lægges i Læg med Kronens[3].

Juni—Juli. Stændermøder provinsvis[4].

16 Juni tilskrev Kongen Lensmændene i Sjælland (i et Postscriptum til et Brev), at da Tidens Korthed ikke tilstedte at skrive enhver à part, skulde de tilsige de i deres Len boende adelige at møde 23 Juni i Kbhvn., hvor Kongen vilde lade proponere noget højvigtigt. Ligeledes skulde de tilholde Kjøbstædernes Magistrater om at skikke to af deres Midte og Gejstligheden Provsterne med en Præst af hvert Herred, »anseende noget magtpaaliggende dem her skal blive kommuniceret«[5]. Samme Dag befaledes det *Anders Bille* og Hr. *Mogens Kaas*

---

[1] Sjæl. T. XXVIII, 365. — 4 Juni befaledes det Lensmændene i Sjælland at forhandle med de i deres Len boende Adelsmænd om at bevilge, at deres Bønder ligesaa vel som Kronens og Gejstlighedens maa hjælpe til at give Heste til Rytteriets og Dragonernes Fornødenhed: smstds. 368.

[2] Sjæl. T. XXVIII, 390 jfr. 392

[3] Smstds. 396.

[4] Jfr. Slange S. 1353—54 og Hammerichs Fremstilling i Nyt hist. Tidsskr. V, 344—47.

[5] Friis, Schelschiør S. 466 (Sjæl. T. XXVIII, 373).

i Anledning af Svenskernes haarde Postulata dels selv at indskikke deres Betænkning derom[1], dels at sammenkalde Fyns Stænder samt de i Fyn værende jydske adelige og høre deres Mening (*n. 394*). Samme Dag befaledes det Kommissarierne i Laaland at forskrive Adelen i Laaland og Falster, Provsten og én Præst af hvert Herred og »en eller to Borgemester og Raads Middel« af hver Kjøbstad og høre deres Betænkning[2]. Endelig udgik 17 Juni et Brev til Hr. *Tage Tot* af Form som Skrivelsen til de fynske Raader; han skulde indhente Betænkning af Adelen, Bispen og Præsterne, »som nu findes i Malmø«, saa og af Magistraten smstds.[3]

Det sjællandske Møde afholdtes 23 Juni. Raadernes Proposition, der fremsattes særskilt til Adelen (*n. 395*), Gejstligheden og Borgerstanden[4], indeholdt en Meddelelse om de Svenskes haarde Krav paa Grænsemødet[5], om hvis Modtagelse eller Forkastelse Stændernes Ytring ønskedes.

Adelen svarede først 24 Juni kun, at Kongen og Raadet maatte træffe Afgjørelse, om Fredsbetingelserne skulde modtages (*n. 396*), men udtalte sig Dagen efter nærmere om Forholdene og erklærede sig rede til store Ofre, hvis Riget derved kunde opretholdes ubeskaaret (*n. 398*)[6]. Raadet svarede herpaa 27 Juni (*n. 399*)[7], men da det, foruden at opfordre Adelen til bestemtere at ytre sig om den antydede Bevilling, udtalte sig mistrøstig om Udsigterne til at fortsætte Krigen, erklærede Adelen 30 Juni (*n. 400*), at den ikke havde mere at sige. »Derpaa blev forskrevne Deputerede indfordrede i Raadstuen, og Rigens Raad da konfererede med dem om disse

---

[1] Jfr. ovfr. S. 48.
[2] Smaal. T. VI, 556.
[3] Skaanske T. VII, 76.
[4] Afskrift: Rostgaard 4to 73. Propositionen er ordret som den til Adelen, kun at der for »I gode Herrer« staar »I«.
[5] Den i Propositionen omnævnte Kopi er det Referat af Svenskernes Krav, der er optaget i *n. 402*, ligesom den i Afskrift findes i Rostgaard 4° 73, i Thott Fol. 748 o. fl. St.
[6] Jfr. Fridericia II, 507, 508—9.
[7] Efter Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 80) overleveredes Adelens Brev først 27 Juni og Raadets d. 29.

onde Tiders Tilstand og kommunicerede dem hvis Breve som var vexlede mellem den fransøske, svenske, hollandske og vores Gesandter paa Grænsen saa og nogle interciperede Breve fra Holland, hvilke fast alle gik ud paa vores Undertrykkelse og Ødelæggelse« [1]. 3 Juli paalagde Kongen Raaderne at minde Adelen om, at der ogsaa, hvis Freden sluttedes, tiltrængtes Penge til at betale Tropperne (*n. 401*). — Universitetets Rektor og Professorer [2] takkede 24 Juni for Kommunikationen, men erklærede for deres ringe Personer føje at vide i disse højvigtige Sager at raade [3]. Borgerstanden henviste ligeledes 24 Juni Spørgsmaalet til Kongens og Raadets Afgjørelse (*n. 397*).

Det laalandske Møde holdtes 20 Juni i Maribo, hvor alle 3 Stænder henskød Sagen under Rigsraadet, efterat Borgerne dog først havde hældet til at fraraade Landeafstaaelserne (*n. 402*).

Fyns Adel traadte sammen i Odense 1 Juli og bevilgede her en større Ydelse som Erstatning for den tidligere afslaaede Hovedskat [4], medens Borgerstanden bevilgede en firdobbelt Skat [5].

394. Kongen til Anders Bille og Hr. Mogens Kaas, 16 Juni.

Fynske T. V, 332.

V. s. g. t. Vi tvifler ingenlunde paa, at I jo af os elschelig Danmarchis rigis raadts schrifvelse, som hoes os her til stede ehr, til eder noch som udførligen hafver erfaret och fornummen de Svenskes haarde och meget ubillige postulata paa grentserne. Thi bede vi eder och naadigst ville, at I med allerførste och saa snart mest mulligt forskrifver addellen, saa vel de jydsche som

[1] Notits i Sjæl. Landebog Fol. 69, indført efter Brevet *n. 400.*

[2] 21 Juni havde Dr. Hans Resen og Dr. Ole Vorm lovet at møde paa Universitetets Vegne, saa fremt nogen derfra skulde være til Stede »udi det General Stændernes Møde« 23 Juni i Kbhvn. Acta consistorii (Nye danske Mag. VI, 209).

[3] Nye danske Mag. VI, 208.

[4] Jfr. *Anders Billes* Brev 9 Septbr., ovfr. *n. 393.* »Den Daler, Adelen af hver Td. Hartkorn udlovede i Odense«, omtales i *n. 410.* Bevillingen bortfaldt ved eller optoges i den nye Bevilling af 25 Avgust (ndfr. *n. 418*).

[5] Omtales i Bevillingen af 19 Avgust (*n. 410*), hvorefter den tidligere dog skulde kortes i den ny.

fyenske, som udi vort land Fyen nu findis, saa ochsaa bispen, provsterne med en prest udaf hver herrit och en eller toe af borgemesterne och raadts midel udaf hver kiøbsted udi for^ne^ vort land Fyen och dennom saadant ubillighed forstendiger och siden saavel alle deris som eders egne udfødlige skriftlige betenchende, dog at eders egen efter raadens begiering uden nogen ophold och første frembkommer, der om med allerforderligste os tilschicher, nemblig om vi enten paa saadanne ubillige petita med voris och deris skade bøer eller kand indgaae nogen fred, eller och, anseende en af begge endtlig faar at sche, saa at alle och en hver alvorligen och med største flid vere betencht paa tienlige middel, hvor ved voris federneland kand errettis och erholdis, krigen fortsettis och dend os alle saa uforskyldt och uden nogen gifven aarsag paaførde skade och uret vindiceris och hefnis, dertil vi ingen lunde tvifle, at den allerhøyeste Gud joe om sider gifver løche och frembgang, forseendis os visselig til, at alle och hver retferdig och goede patrioter herudinden hafver sin fædernelands velferdt udi bilig agt och altingst saaledis ofver legger, som en hver det til dets conservation tienligst eragter och sig siden imod os saaledis erchlerrer, som de for Gud och posteriteten agter at forsvare och vehre bekiendt, hafvendis i agt, at altingest hermed sker och fortfaris, det snareste mueligt er. Datum Hafniæ den 16 junii anno 1645.

395. Raadet til Adelen, 23 Juni.

A. Orig. med Iver Vinds Haand: RR. n. 53, XV. B. Kopi: Kancelliets Arkiv. C. Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 60.

Eftersom Gud den allermegtigste vor kiere fæderneland med denne blodige krig och feide hafver straffet och tilsted vore naboer os saa uadvarit at ofverfalde, saa hafver hans kong. mayt. høygligen sig ladit verre angelegen den megit ynschede fred igen at erlange och til den ende ved sine raad och commissarier paa grentse modit alle billige middel foreslage ladit, som dog her til dags aldelis intet got hafver kund fruchte, medens de endnu halstarig udi deris ubillige postulatis forblifver och sig nu nyligen ladit emod den fransøsche gesant formercke fredden iche at ville indgaae, med mindre vi deris ubillige begeringer efter hoesføygede copiis videre indhold ville sambtøche, hvorfore hans kong. mayt. naadigst hafver ladit sig velbefalde saadant med eder at communicere och af den

aarsag eder ladit forschrifve, at dersom I guode mend befinder slige deris ubillige postulata uraadeligt at indgaae och sambtøche, at I da ville deliberere och giøre nogen forslavg, hvorledis och ved hvad middel kriegen kand continueris och fortsettis, de beholdene lande conserveris sampt och de tabte recupereris och af fiendens hender befriis, och eders betenchende herom ubesvergit schriftlig ville meddele. Af Kiøbenhafn den 23 junii anno 1645.

Offue Gedde. Joest Høeg. Gregers Krabbe. Knudt Wllffeldt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

396. *Adelens Svar til Raadet, 24 Juni.*

A. Orig.: RR. n. 53, XVII. B. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 61.

Efter Danmarchis rigis høyvise raads proposition hafve vi ugierne fornummed voris fienders meget ubillige och ofvermodige postulata, at de ingen fred ville indgaae, med mindre kongl. mayt. til dennom vil afstaae Halland och Blegind med deris byer och festninger och Bahus med al sin rette tilliggelse sampt Jembteland, med mindre høystbemelte k. mt. udi stedet for Bahus med sin tilliggelse heller vilde afstaae Øsel och Gulland, til hvilche vichtige och meget vitudseende puncter vi som privat undersaatter (der hverchen af Gud eller den christelig øfrighed til saadant at raade hafve været betroede) icke understaae os at svare, mens vil hafve det kong. mayt. och rigens høyvise raads velfornuftige direction committerit, som rigens regalia och saadanne høyvichtige fæderne lands tarf fornemmelig vedkommer, ey tviflendis, de det jo ved Guds aands naade nu saa vel som tilforne saaledis forvalter, som de ville ansvare for Gud och os sampt deris eigen och alle stendernis posteritet. Hafniæ den 24 junii 1645.

Otto Brahe[a]. *Henrich Huittfeldt. F. Parsbergh. Falck Lycke. Gabriell Krusze. Eiller Holck. Henrich Ramell. Mannderup Due. Peter von Gerstorff. Wenntzell Rotkirch. Christen Skiel As. Gunde Rosenkrandz. Jørgenn Høg. Laue Bille. Melcher Oldellandt. Tamis Kaas. Knud Wllfelld. J. Gerstorff. Corffitz Wlffeldtt. Knud Paslich. Siffuert Brockenhuus.*

397. *Sjællandske Borgerskabs Svar, 24 Juni.*

Afskrift: Rostgaard 4to 78.

Efter at Danmarckis høegvise raadt udi gaar den 23 juny her paa Kiøbenhafn slot baade mundtelig och schriftelige gaf adellen,

a B: Otte Brahe Stensen.

geistligheden och borgeschabit tilkiende de Svendschis ubillige begeringer thil fredt at indgaae, omb stenderne syntes uraadeligt saadandt deris begeringh at indgaae och sambtøcke, vedt hvadt middel krigen da best kunde fortsettis de beholdene lande at conservere och de andere igen at recuperere och af findernis hender befry; der paa meninge borgerschabit her i Siellandt deris vegene der thil voris underdanigste svar, som efterfølger:

At efter som vy befinder, for[ne] puncter ere af den beschaffenhedt, som egentlig hører thil det høegeste regementis betenckende, hvilcket os som privat folck ere alt for høegt och ey maanidtlig[!] at deliberere eller forslag at giøre, mens stilles det altsammen for hans kong. mait[s], allis voris naadigste herris, sambt Danmarckis riges høegvise raads goedo betenckende, som rigens och undersaatternis beschaffenhedt och tilstandt best bekiendt er, ey thviflendis, at alting vel saaledis vedt Guds hielp raadis och sluttis, at det kandt komme riget och menige undersaatter thil gafn och goede; underdanigste førhaabendis, denne voris endfoldige erckleringh i naade motte optaggis. Actum Kiøbenhafn den 24 juny anno 1645.

Paa Kiøbenhafns byes vegene:
Reingholt Hansen. Hans Nickelsen.

Kiøge:
Christen Caspersen.

Slagelse:
Anders Knudsen.

Nestedt:
Maagens Raar.

Holbech:
Peder Rasmusen.

Roschiulde:
Peder Nielsen.

Helsingiør:
Jorgen Boldsersen.

Prestøe:
Lavrids Nielsen

Schelschiør:
Jens Chrestoffersen.

Callingborigh:
Peder Hansen.

Vordingborig:
Bertil Hansen.

Ringstedt:
Frands Skult.

Nykiøbing:
Jørgen Martensen.

Kaarsør:
Morten Hendrichsen.

Storeheddinge:
Reingholt Hansen.

Slangeruph:
Anders Egertsen.

Stege paa Møen:
Hening Jensen.

398. Adelens yderligere Svar, 25 Juni.

A Orig : RR. n. 63, XVIII. B. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 62. C. Afskrift: Kgl Bibl., Thott Fol. 748, S. 864.

Adelens betenckende och forslag, som i Kiøbenhafn thilstede vare den 25 juni 1645, paa rigens raads schriftlig ofverleverede propositioner:

1. At rigens høyvise raad ville sielf gifve os først deris skriftlig betenchende, ved hvad middel krieg best kand continueris och frembsettis, de behollene lande conserveris sampt och de tabte recupereris,

Saa frembt de goede herrer ellers sielf erachte de middel til fred, som voris fiender os tilbyder, ubillige och krigens continuation voris betrengdte fæderneland gafnligere, eftersom de goede herrer rigens tilstand, macht och formue, saa och hvad vi os til fremmede venner och forbundnis imod de andre mange uvenner hafve at forlade, best er bekiendt, siden ville vi gierne tillige med dennem deliberere om voris fædernelands velstand och redningh.

2. Och saa frembt befindis nogen fornuftig apparence nest Guds den allerhøyestis hielp at vere til voris befrielse (och raadene icke nu skulle falde for sildig), da ville vi gierne icke aleniste efter de goede herrers begiering med raad, mers end och med lif, blod och i alle andre maader som goede och tro patrioter os lade finde til at giøre voris naadigste herre och konge al muelig bistand och hvis som kand komme voris betrengte fæderneland til forsvar, gafn och beste.

3. Och eftersom (dis vær) dagligen alt for megit befindis voris fiender os til lands och vands at vehre ofverlegen, it land och fordel efter it andet os fratages, hvorudofver vi megit svechis och voris fienders magt af voris egen landers formue tiltager, da efterdi voris siugdom saa gaat som siunis at vere paa det høyeste och yderste, ere vi gierne begierendis de goede herrers betenchende, om efterfølgendis haarde remedia och forslag kunde staa til at føris i verch.

4. Dersom de goede herrer eragter freden endelig at vehre fornøden och dette rige gafnligst, da siunis, at voris fiende ingenlunde lader sig contentere, med mindre dennem it stycke land ofverladis, hvilcket dersom sche schal, om de goede herer icke da best och billigst befinde (eftersom aarsagen til denne krig och mange

uformodendis uvenner (som vi nu først dis vehre hafver befunden) stenderne aldelis hafver veret ubevist, och de prætexter, som af voris fiender udi deris mannifester allegieris, dette rigis stender icke kand tilschrifvis), at fienden fornøyes med en part af kongl. may[s] arfvelande, Danmarckis crone som it frit valrige ubeschaaren och uformindschet.

5. Mens dersom de goede herrer ochsaa befinder raadeligst krien at continuere, och vitterligt ehr ingen krig nøttelig at kund føris uden store penge middel, goede krigsraad och forfarenne høye och under officerer, om de goede herer icke da for got ahnser til penge middel udi en il at komme med de Hamborger at accordere om en vis sum penge for tholdens afskaffelse paa Elfven, hvortil de sig tilforne hafver ærbødet, efterdi vi dog udi lengden icke siunis den for adtschiellige aarsager schyld at kunde maintinere. Disligeste om icke tholden udi Sundet med alle andre tholde udi Danmarch och Norge paa nogle visse aars tid til de Hollænder for en vis summa (nu strax at ehrlege) kunde afstais, cronens goeds pantsettis och alle stenderne maanedtlig noget lideligt at contribuere, ofver hvilcke penge och contribution (om de iche af kongl. may[s] general krigs commissarie, som nu i bestillingen ehr, skal annamis) da kunde mand sette redelig, throe dansche mend af alle stender, som hans kongl. may. och riget rigtige rede och regenschab samptlig kunde giøre for indtegt och udgift.

6. Dernest hvorledis best nogle visse krigsraad kunde ordineris, som kriens direction med rigens marsch och flere af rigens raad kunde hafve under hender saavel udi Danmarch som udi Norge, i hvilcket kongerige en stoer indkombst ochsaa hid indtil paa krien uden synderlig fruct skal vere blefven anvend, foruden adelens och andris indkombst gandsche udi contribution ehr tilgangen i disse aaringer och en part krefvis och skrifvis til rest for vidre, end al opbørselen af guodtsit sig kand beløbe.

7. Paa høye officerer, som vitterlig ehr, gaar en af di største bekostninger, och efterdi middelen, det meste mueligt var, ville menageris, om mand iche da kunde forsøge at bekome de, som døgtige vare, formedelst tilsagen paa at nyde voris previlegier for sig och deris efterkommere, naar de sig vel hoes os forholder och om riget fortiente, item tilsafn paa aarlige visse løn

deris lifs tid, eftersom vi dennem i denne vanschelige tids tilstand altid behøfver, hvortil nogle af hovedlenene kunde deputeris, voris adelige previlegier uforkrenchet, at ingen andre end indfødde dansche mend schal niude cronens lehne, anseendis den onde tids tilstand ded denne gang høyligen udkrefver.

8. Under officerer, hvoraf vi stoer mengde behøfver baade at excercere och anføre landfolchet, hvorom vi tilforne nogle gange hafver anholdet, hvilcket forschrefne landfolch kunde brugis uden landens synderlig stoere besvering, saa mange mand behøfvede, baade til dragoner och musqueterer, om icke til same under officerer kunde deputeris nogle caniche domme och bøndergaarde, hvilcke de lige som i Sverig fri for deris thieniste kunde niude deris lifs tid.

9. Och om de goede herrer siuntis noget af dette forschrefne at kunde stillis udi verch, ville dog for altingest fornemmeligen hafvis udi act, at stenderne ved en oprictig kierlighed fortroeligen kunde forenis, at vi os indbiurdis, en hver stand for sig och den ene stand med den anden, saaledis forbinde och forknøtte at staa och gaa med hin anden for en mand, at vi sickerligen os paa hverandre kunde forlade, eftersom ded angaar voris fellits velfærd, och dersom en eller anden stand sig med rette ofver noget kunde hafve at besverge, da det med lempe och sactmodighed at afhielpis.

10. Och efterdi befindis voris rige icke at vere bastant imod den magt, som voris utroe och onde naboer nu hafver, om de goede herer iche endnu befinder fornøden (enddog det siunis noget sillig), at vi strax confoedererer os med de Hollænder och Søesteder paa beste maner, sche kand, eftersom formodenlig til deris commerties friheder at ehrholde de dertil iche skulle vere ilde til geneydet och voris conservation deris velfærdt icke ringe magt paa legger.

11. Saa frembt den goede Gud vilde unde och gifve os den ynskelige fred, da var vi gierne begiere om de goede herrer saa got siuntis, at stenderne af alle provinsier her udi riget, strax freden var sluttet, maatte blifve forschrefne til at deliberere om voris fellits conservation och velferdt, och om mand ved Guds naadige bistand kunde optenche och finde paa de raad och

anslag, hvorved voris fæderneland kunde settes udi nogen sickerer postur och tilstand, imedens saarit endnu var obit och blodigt.

12. Dersom thiden det kunde tilstede, da vare vi och gierne begierendis, at stenderne udi de andere provincier deris betenchende tillige med os udi dette victige verck maatte gifve, at af os saa samptlig, som tilforn vedtagen er, ens slutning kunde tagis.

13. Dette er voris korte betenchende, hvilcket om noget fructbarligt skal effectuere, vil det i tide hafvis i act, och formoeder vi, at rigens høyvise raad tager dette i goed betenchende och icke afsondrer sig fra os, mens de tillige med os och vi med dennem slutter och underschrifver hvis voris beengstede fæderneland kand komme til gafn och beste. Vi erbyder os iche fra hinanden at skillis, førend de goede herrer med os hafver fattet en endelig resolution.

14. Eftersom i denne besverlige tid goede raad høyeligen giøris fornøden, och I faa goede herrer, som her til stede ere, megit besvergis med atschillige och høymactpaaliggende bestillinger och ærinder, som boede fra it sted och andet behøfver hastig expedition, om eder iche got siuntis, at rigens marsch och de elste af rigens raad, som nu ligger i Fyen och i festingerne (hvilcket ved goede oberster och gouverneurer kunde forvaltis), at de der for, som deris kald udkrefver, och maatte komme her til stede, eder sielf, I goede herrer, til lindring udi eders stoere och besverlige bestillinger och det gandsche land til gafn och goede.

15. Vi ville ynsche af den naadefuld Gud, at hand vil forbarme sig ofver voris betrengdte fæderne land, velsigne hans kongl. may. med al velstand och lychsallig giøre I goede herrers raad och anslag. Vi for voris personer ærbyder os her efter (hvilcket vi och tilforne aldrig udi nogen occasion, hvor det af os hafver verit begiert, hafver nectet) at undsette hans kongl. ma. och voris fæderneland i alle os muelige maader, forblifvendis hans ko. ma^{s} tro, lydige undersaatter, I goede herrers, Danmarckis høyvise raads, trofaste och trygge slegt, venner och tiennere. Actum loco et die ut supra.

Otto Brahe[a]. *Henrich Huittfeldt. Falck Lycke. Christiann Erichssenn. Henrich Ramell. Gabriell Krusze. F. Parsb. Jørgen Krusse. Eiller Holck*[b]. *Tamis Kaas. Christen Skieel As. Jørgenn Høg. Jockom*

a B: Otte Braho St. b Glemt i B.

Beck. Flemming Vlfeldt. Gunde Rosenkrandtz. Jacob Grubbe. Mannderup Due. Wenntzell Rotkirch. Staller Kaasz. Oluff Brockenhuus. Olluf Daa[a]. *Peter von Gerstorff. Stehen Beck. Knud Wllfelld. Biørn Wlffeld. Melcher Oldellandt. Siuerdt Vrne. N. Wind. Hendrich Lindenou. Jehann Brockenhus. Siffuert Brockenhuus. Corffitz Wlffeldt. Mogens Rosenkrans. Hans Bille. Jacob Grubbe. Jørgen Anfeldt*[b]. *Otthe Thøtt T. Peder Wibe*[b].

399. *Raadets Svar til Adelen, 27 Juni.*

A. Orig. med Knud Ulfelds Haand: RR. n. 53, XIX. B. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 65.

Voris kordte och velmente svar paa adelens, som nu udi Kiøbenhavfn tilstede ehre, deris schriftlig den 27 ejusdem ofverlefverede betenckende och forslagh (paa den denom ofvergifne proposition), dat. Kiøbenhavfn 25 junii anno 1645.

Thil den 1, 2 och 3 puncht svaris, at til de behollende landis conservation och de tabtis recuperation och krigens forsettelse behøfvis en ansenlige summa penge och andet baade til det nu hafvende folck til lands och vands med at contentere, ny verbungh at anstille, voris schibes udrustung, flere schibes beverbung, magasins anretning, festingers provianterung, munition och andet saadant mehre, som vi vel hafver fornummidt de goede mend nochsom vere bekiendt, hvad dertil udkrefvis, mens os middel saadant tilveye at bringe at faareslaae er iche mugligt, thi en hver best sin formue er bevist, baade de, som endnu deris goedts megtig ehre, saavelsom de, det hafver mist, hvad de der udi kand formaae at giøre, och hvis af denom i saa maader sluttes, ville vi os i alle muglige maader beqvemme med dennom at indgaae och efterkomme. At sige hvis raadeligst ehr, enten de Svensches forslagene haarde conditiones at antage eller krigen continuere, kand vi iche, førind vi fornemme, hvad middel kand hafves krigen efter forschrefne maade at continuere, som af Gud och os self alene dependerer; thi af fremmede potentater och nationer hafver vi os ingen assistens at formode, thi de, som det gierne giøre ville och epter forbundnis dertil plictig, ehre self en pardt saa dybt i krigen engagerit, och andre iche magt dertil hafver; hvad forraad dertil kand vere, er hver nochsom bekiendt. De goede mendts erbiudelse

a Fattes i A. b Fattes i C.

ehr rømmelig; hoerpaa dog inted kand sluttes, med mindre vidis kunde, hoervit det sig kunde strecke, hvilched snart ville resolveris, thi thiden ingen forhal eller opsettelse tilsteder.

Belangende den 4 och 5 post, da er det disver for os icke saa beschaffidt, at vi voris fiender kand faareschrifve, hvad denom schulle forundis, mens opsetter, hvad de endelig vil hafve och vere fornøyet med, om fridden schal ehrholles. Naar det och vel ofververyes, schulle det vel iche raadsomt befindes, med mindre mand ville slet af denom vere indsluted. De middel, som faareslaaes penge med at erlange, er vel considerable. Belangendis af de Hamborger formedelst thollen paa Elfven en ansenlig summa at erlange, saa er deris deputerte nu her i byen præsummerligt til den intention thollen at ville hafve afschaffidt. Hvad derom blifver sluttedt, gifver thiden. Thollen i Sundet, Norge och andre steder til Hollenderne paa nogen aars tid for en vis summa penge adt afhendis, da er det iche practiquable, thi efterdi Hollenderne ingen thold vil gifve, førind mellom os och de Svensche ehr accorderit, ey heller sig med os, førind det er sched, vil indlade. Saavidt af cronens goedts, som kunde ehractes fremmede penge paa at ville forstrecke, er giordt forslagh om och inted endnu hafver verid at erlange. Den maanatligh contribution, saavit sche kand, siunis vel thienligt, saavit den sig kand streche. Hvad udi den 6, 7 och 8 articel formeldis om høye officerer sig at bemøie och maaden dennom med at erlange och contentere, da er derpaa for rum tid siden och endnu daglig mugligste flid anvend och anvendis, saa och goede och tienlige forslagh giort, om de ellers ere at bekomme och sig dertil ville beqveme. Norigis rigis indkombst belangende ehr och blifver uden tvil udi kongelig may[s] renterie giort rede och regenschab for. Dersom nogen der udi rigid er sched for kordt, scher dennom vel derfor satisfaction, naar sligt angifvedt blifver.

Hvis under officerernis anordning landfolched at exercere och deris tractament belanger, da er derom til sin thid at tale, thi thiden iche tholler det nu i verck at stille, uden det tilforne hafde verid ordinerit, med mindre nogen af adelen eller andre ville udi dene besverlige thid sig det uden nogen besolling paatage, efterdi iche ellers middel dertil findis.

En goed fortrolighed efter den 9 post mellom alle stenderne vaar megidt gavfnlig, ja høylig at ynsche saadan correspondens der imellum at kunde stiftes, saa ald misforstand kunde optagis och gemytterne saaledis blifver allierit, at de kunde mene hver andre det af hiertedt, eftersom den ene stants velstand af den andens dependerer; mens ved hvad middel det nu i dene tid kand realiter sche, hører goed betenchning til, thi endogh udi forgangen sommer saadant af alle stendernis deputerede blef thilsagt, saa befindis dog af adschellige ubetenchsomme discourser och schandschrifter det iche at efterkommis.

Confæderationer med de Statische och Søestederne efter dend 10 puncht schal neppelig rebus sic stantibus hafve genge, Staterne belangendis af den aarsag, for er meldt, och Hensestederne tilforne hafver sig ladit forstaae trafiquen i Sverrigh dennom saavelsom hoes os fornøden at vere.

Hvad dend 11 post angaar, da ville vi hoes kong. may. underdanigst anholle saadant at maae blifve efterkommid, eptersom det ochsaa raadsomt erachtes.

Belangende den 12 punct, da vaar det baade lovligt och gavfnligt, naar om noged vichtigt schulle sluttes, adelen da udi alle provinsier ville epter gamle vedtagen schich giøre nogen fuldmectige, som udi en af provintsierne kunde møde och der samptligen om hvis proponerit vaar, deliberere och slutte, mens af hvad aarsag det ey scher, er eder goede mend self nochsom bevist, thi den gandsche adel af alle provintsierne udi en provintsie at forschrifve kand iche schiche sigh.

Hvad i den 13, 14 och 15 post anmodis, da hvad rigens marsch och de andre goede herrer af raadidt, som iche her tilstede er, anlanger, ynsched vi megid gierne, her kunde vere tilstede, paa det altingest dis bedre kunde raadis och effectueris. At der begieris, vi med eder, goede mend, ville slutte och underschrifve hvis voris beengstede federneland kand komme til gavfn och beste, saa ynscher vi inted heller end det, thilbiuder os och udi voris svar til dend fyrste punct gierne med eder, som forschrefvidt ehr, at indgaae och epterkomme hvis slutted blifver, mens videre af os faarhaaber vi, I goede mend iche begierer, anseendis saadant her til davgs iche at hafve veridt brugeligt, saa och af anden consideration; thilmed ere vi, som I goede mend self faaregifver, gand-

sche faae her tilstede och de andre voris medbrødris betenchende ubevist. Hvilched vi forser os til, I goede mend fornufteligen ofver veyer och epter kong. may[s] naadigste forschrifningh och proposition eders goede resolution och betenchende lader schriftlig forstendige. Vi for voris personer ville altid gierne giøre hvis eder samptligen och hver iser kand komme til angenemme thieniste. Actum raadstuen den 27 juny anno 1645.

Knudt Wllffeldtt.

O. Gedde. J. Høeg. Gregers Krabbe. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

400. Adelens Replik til Raadet, 30 Juni.

A. Orig.: BR. n. 53, XX. B. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 68.

Af Danmarches riges høyvise raads venlige ofvergifvene svar paa adelens velmente propositioner til de beholdende landes conservation och de tabtes recuperation fornehmer vi ugierne och med smerte alle gode tancker och forslavg til voris fæderne lands velferdt och des corpus umutilerit at conservere forgiefves at verre, vide vi da ey heller nu efter thidens nu tilstandt videre derved at giøre, end det befalle Gud och eder, goede herer, ynschendis, at samme naadige Gud sig ofver voris betrenchte fæderne lands elendige tilstand af naade ville forbarme och eder, goede herer, som hand hafver kaldet, i eders kald i denne vanschelige tids tilstand och vidt udseehnde vigtige verch med de beste raaed af det høye velseigne och begafve. Vi ville for Guds och voris posteritet verre undschyldt, at vi aldelis ingen aarsage ehre eller hafver gifvet til denne uleylighed och der efter optendte krig, mens den, langt førend den begyntis (af hvis førnammis dagelige at passere), befrychted, derfore och for nogle aar med nogle af eder goede herer sielfve, nu i raadet, mens paa de tider stendernis deputerede, anholdet, at den misforstand och tvist, som nogenlunde glimmede, maatte i thide sluckes, bilegges och forekomes, och deri nafngifven baade de Hollender och Svensche med begiering, at vi med thryg confoederation saaledes maatte med dem forenis och forbindes, at vi snarere undsetning end krig af dennum kunde hafve at formoede, och som vi af pleyede med eder, goede herrer, mundtlig confærrents saa vel som schriftelig svar nochsom for-

nehme, hvor hen eders, goede herrers, intent mesten och nesten inclinerer, bad mand gierne (dersom ingen anden raaed paa færde er), som vi os samptligen och til forser, at undersaatternis vilckor af de orte och lande, som fra riget schal af sondris, udi tractaterne maa hafvis i agt (om det vil falde mueligt, eftersom af eder, goede herrers, svar paa den fierde och fembt proposition er at erfahre, at beroe i Svenschens magt, hvad hand vil och løster), at efterdi de ligge saavelsom vi andre i ald underdaaninghed med os andre altid dem hafver beqvemmit och efterkomedt alle udtlofvede och paalagde besveringer med contributioner, udtschrifvelser, ja end ofver gamel sedvane och brug endtend i voris forældres eller forfædris thider, alt i den underdannige forhaabening at maintenere voris naadigste herre och konge ved sin høyhed, riget udi sin gamel esse och os ved voris standt, gamble och lovlige vilckor, de derfor nu och kunde komme til at niude och beholde det dieris med de vilckor, de det hid til davgs nødt och haft hafver; om imoed forhaabning andet sche schulle, ville det mange godt folch uforschyldt falde hel besverlig och mest fattige encher, umyndige och faderløse børren, schulle de i andre maader iche blifve contenterit. Vi ville endnu, som forbemelt ehr, yndsche af denne naadefuld och throfaste Gud, at hand hans kongl. may. och eder ville regiere och raadføre til at giøre och slutte hvis hans guddommelige nafn for alting kand kome til ære, voris betrenchtede och hart beengestede fæderland til befrielse, eder, voris børn och gandsche posteritet til gavfn och goede, forblifvendes eders throe och villige venner och thiennere. Actum Kiøbenhafn den 30 juni 1645.

Otto Brahe[a]. *Henrich Huittfeldt. Christen Skieel As. Henrich Rammell. Mannderup Due. Peter von Gerstorff.*

401. *Kongen til »Raadet, som i Kjøbenhavn til Stede er«, 3 Juli.*

Orig. med Segl: Kanc, Acta 1645 (Sjæl. T. XXVIII, 387). Trykt efter en Kopi: Nye danske Mag. V, 76.

V. s. g. t. Eftersom vi af eders underdanigst relation naadigst hafver erfaret, hvorledis adelen sig hafver undskyldet videre hielp til krigens fortsetning at kunde giøre, men at de raader til

a B: Otte Brahe Stensen.

fred, da efterdi eder er bekient, at vi hvis af os til dens fortsetning er begieret, altid os hafver ladet vel gefalde, maatte vi vel vide, om de got folk af adelen sig monne indbilde, at naar freden efter den allerhøyestes velbehag er giort och sluttet, det da der med skulle blifve klart och folcket til hest och fods med snack sig at ville lade aftacke och contentere. Thi dersom de icke blifver afbetalet, maa vi paa en mutination vere forsickret, som met dobbelt saa mange penge ey er at stille. Di ere mester i landet, och vi som den eldste af det handtverck kand intet med os med dennom anderledis end vel at skille. Thi bede vi eder och naadigst ville, at I bemelte af adelen sligt til gemyt fører och dennom derhos forstendiger, at om di vil staa den eventyr, som der af kand komme, vi da for Gud i himmelen och ald verden ville vere undskylt. Vi hafver Gud vere lofvet til dette verk ingen aarsag gifvet, mens hvad der af kand følge, kand vi nocksom besinde, eftersom affectionen imellom adelen och de andre i landet er meget ringe, saa dersom sligt dertil skulle komme, formode vi, det icke ville gaa vel til. Det kommer os och hel underligt for, at naar de med penge deris herre til deris fæderne lands defension skal undsethe, ere de icke ved middel, men naar de kronens gods til brugelig pant eller under deris birck kand bekomme, der da penge at vere forhaanden. Dermed sker vor villie. Befalendis eder Gud. Skrefvet paa vort slot Kiøbenhafn den 3 julii anno 1645.

Under vort signet.

Christian.

402. Forhandlinger paa Stændermødet i Maribo, 20 Juni.

Optegnelse i Peder Syvs Samlinger, Rostgaard 4to 3.

Vi Christian [osv., nemlig Missivet af 16 Juni, jfr. S. 132].

Den 18 junii kom forskrefne ko. mai[s] brev til Aalholm, den 20 dito compareret for[ne] stænder i Maribo. Da blev k. mait[s] brev for de forsamlede oplæst samt copien af commissariernes, Corfits Ulfelds hofmester, hr. Christian Tomæsens canceler, hr. Christoffer Urne og Jørgen Sefeld landsdommere i Seland, skrivelse til hans k. m. samt efterfølgende postulata.

Copie conceptis verbis.

Dersom det kand efterlades hvis i en af disse efterskrevne puncter indeholder og ommeldes, da kand de svenske commissarier fornøies og stilles til freds om den asseurance, som de begierer for deris trafiqvs sikkerhed, hvor om mand saa længe har tracteret.

1. At de danske commissarier udi deris herres og konges navn skulde afstaa til dronningen af Sverrig og til Sveriges krone de provincier, som kaldes egentlig Skaane og Blegind, med de byer og fæstninger, som der udi ere beliggende, og det saaledis, at midt udi Sundet skulde holdes for grendsen imellem begge kronerne. 2. Eller og Halland og Blegind med deris byer og fæstninger og Bahus med ald sin rette tilliggende, samt Jempteland, med mindre de i steden for Bahus med ald sin tilliggende heller ville afstaa 3. Øesel og Gulland med Halland, Blegind og Jempteland. Hactenus postulata.

Adelens svar for sig og provsternes i sær for sig kom overens, at vi vide ikke i saadanne sager at raade, befinder os alt for svage saadan en mægtig fiende at imodstaa. Landene af guarnisonen legges øde. Ynske vor øvrighed og fædernelandet en bestandig fred. Setter det underdanigst til kongen og rigens raad der udi at raade.

Borgerskabet havde først conciperet deris svar, som efterfølger:

1. At indgaa de haarde og ubillige poster og til fienden kronens lande at afstaa agtes ubillig og for posteriteten uforsvarligt.

2. Synes best at anvende, hvad mand kand, udi raad og magt der til, at vi kunde bemægtige os søen igien, paa det borger og bønder kunde komme til næring og folket kunde bruges imod fienden, som her fortærer og legger landene selv øde.

3. Synes der til raadsomst, at de reconcilieris vel med de Hollænder, at mand kunde faae hielp og undsetning fra dennem med skibe og folk etc. Og derimod (1) pandtsette eller selge dennem de parter, som kronen og stænderne have i Ostindien, eller (2) pandtsette dem Island, eller (3) give dem toldfri udi Sundet paa visse aars tid. (4) Sætte dog den sags betenkende til kongl. mayt. og rigens raad, som best vide rigens og landenes leilighed. Hactenus conceptus.

Men dette levered de dog ikke underskreven fra sig, men conciperede siden et andet i dend samme mening som adelen og provsterne. Actum Mariboe den 20 junii 1645.

b. Efter Fredslutningen.

10 Avgust. Stændermøde i Kjøbenhavn med forudgaaende Provinsmøder.[1]

19 Juli skrev Kongen til Lensmændene i Sjælland, Laaland og Fyn, at »eftersom vi ingen bedre og tjenligere Middel kunne betænke til at erfare i magtpaaliggende Sager alle vore kjære tro Undersaatter af Adel over alt Riget deres underdanigste Betænkning end ved Fuldmægtiges Udgjørelse af hver Provins, det og saaledes hidindtil er blevet praktiseret«, skulde Lensmændene forskrive Adelen til at møde 30 Juli henholdsvis i Ringsted, Maribo og Odense for her at udgjøre Fuldmægtige, der kunde møde 10 Avgust i Kbhvn. for her »med fuldkommen Fuldmagt at deliberere, overlægge og slutte ..., hvorledes Krigen bedst kan fortsættes eller ogsaa, dersom Gud os med Fred naadelig velsigner, paa de Middel og Veje være betænkt, hvorledes Soldatesken bedst kan kontenteres, vort kjære fælles Fædreland igjen bringes paa Fode og i nogen Posture«. I lige Maade skulde Lensmændene tilholde Gejstligheden at afsende til Kbhvn. én Provst og én Præst af hvert Herred samt Kjøbstædernes Magistrater to af deres Midte[2]. For Jyllands Vedkommende rettedes den samme Befaling til Kommissarierne, der mentes bedst at vide, hvor Adelen var, og det overlodes dem at fastsætte belejlig Tid og Sted for Mødet[3]. 27 Juli befaledes det Hr. Henrik Hvitfeld og Henrik Ramel at udrette det samme overfor »Adelen af Skaane og Halland, som er til Stede i Kbhvn. og Malmø«[4].

---

[1] Skildret af Hammerich i Nyt hist. Tidsskr. V, 347–64.
[2] Sjæl. T. XXVIII, 400–401. Brevet om Indkaldelsen af Fyns Adel: Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. II, 129.
[3] Jydske T. X, 153.
[4] Skaanske T. VII, 80.

Om de indledende Møder vides kun lidt. De synes kun at have været daarlig besøgte[1], og Adelen i Virkeligheden selv at have indfundet sig til Mødet i Kbhvn., hvor Raadet da 11 Avgust gjentog Opfordringen til at vælge Fuldmægtige (*n. 403* § 1). Sjællands Adel valgte samme Dag to Fuldmægtige (*n. 404*) og Jyllands Adel 12 Avgust sex (*n. 406*), idet denne tillige bevilgede $^1/_2$ Dl. af Td. Hartkorn (*n. 407*). Fyns Adel valgte (samtidig eller allerede i Odense?) tre Fuldmægtige[2]. De tilstedeværende skaanske Adelsmænd erklærede først 11 Avgust, at de var for faa til at beslutte (*n. 405*)[3], men synes dog siden at have valgt to Fuldmægtige[4]. — Af de andre Stænder mødte Fuldmægtige for Sjællands og Fyns Stifts Gejstlighed[5] og Kjøbstæder. Universitetet modtog først Indkaldelsen 10 Avgust om Aftenen, hvorefter (foruden Bispen) 3 Professorer[6] mødte og hørte Propositionen 11 Avgust (jfr. ndfr.); Raadet opfordrede da tillige Professorerne til at vælge Fuldmægtige, hvilket de gjorde endnu samme Dag[7].

---

11 Avgust befalede Kongen det tilstedeværende Raad med Adelen og de andre Stænder, »som hidkaldet ere«, at overveje, hvorledes der kunde skaffes Midler til Hofholdning, Regerin-

---

[1] Jfr. Kongens Ytringer om Mødet i Ringsted, se ndfr. S. 152, og Rigsraadets i Indledningen til Propositionen (*n. 403*).

[2] Falk Gjø, Lave Bille og Henning Pogwisch, der medunderskriver 12 Avgust.

[3] Tre Raader bad i den Anledning Hr. *Tage Tot* (i Malmø), »at han vilde disponere Adelen, som dèr er, sig at ville ilig herover begive, efterdi de, her af Skaane ere, ikke uden den vil gjøre Fuldmægtige«. Extrakt, anført ovfr. S. 117, Anm. 1.

[4] Henrik Ramel og Joakim Gersdorf, der nævnes 25 Avgust (*n. 418*). I Begjæringerne 15 Avgust (*n. 409*) har ingen skaansk Adelsmand underskrevet den til Kansleren afgivne Original, medens flere skaanske Navne anføres i de andre Originaler og i Kopierne.

[5] Om Kapitlerne vides intet (Nyt hist. Tidsskr. V, 348).

[6] H. Resen, Nik. Povlsen og Jak. Fincke.

[7] Valgte blev: H. Resen, Ole Worm og H. Svane: Acta consistorii 11 Avgust; unøjagtig gjengivet af Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, 324, jfr. 343.

gen og Landets Defension samt til Afbetaling af Gjælden, især hvad Kongen selv havde forstrakt[1] (*Egenh. Br. n. 65*). 13 Avgust erklærede Kongen, at det mest paatrængende var Hærens Formindskelse og Nyordning, dernæst at skaffe Midler til en Sendefærd til Tyskland, naar Kejseren opfordrede Kongen til at mægle (*smstds. n. 68*). 25 Avgust skrev Kongen til Kansleren (*smstds. n. 75*), at der skulde delibereres om Forholdet til England og om Midlerne til en Sendefærd derhen.

11 Avgust meddelte Raadet Adelen, at Freden var saa godt som afsluttet, hvorfor der snarest maatte tænkes paa Midler til Krigsfolkets Aftakkelse og overvejes, hvorledes Riget kunde sættes i god Forsvarstilstand (*n. 403*); tillige forelagdes Kongens ovenanførte Skrivelse til Raadet af samme Dag[2]. En lignende Proposition forelagdes Gejstligheden[3] og Borgerskabet[4]. De tre Stænder forhandlede særskilt, men meddelte hinanden, hvad de besluttede, endogsaa før Svaret blev officielt afgivet[5].

Adelens Fuldmægtige, der 12 Avgust lovede Tavshed om Sagerne (*n. 408*), indstillede 15 Avgust, at Kongen vilde

---

[1] Over dette medfulgte en Designation: Overslag over, hvad Kongen har forstrakt til Riget fra 1620 til 28 Febr. 1645, ved (Renteskriver) Peder Hansen, med dertil hørende Extrakt: RR. n. 54. Summen udgjorde i alt 3.393.340½ Dl. 33½ ß 1½ δ. Jfr. Nyt hist. Tidsskr. V, 350.

[2] Denne er i Afskrift optaget i Jydske Landebog Fol. 1.

[3] Jfr. Svarene samt ovfr. S. 149.

[4] Afskrift: Rostgaard 4to 73. Afvigelserne fra Propositionen til Adelen er angivne ved *n. 403*.

[5] Dette fremgaar af, at saavel Borgerstanden som Præsterne i deres Indlæg af 21 Avgust berører Adelens Bevillinger, der først afgaves 25 Avgust. Oplysende er følgende Notits, hentet fra Acta consist. 21 Avgust:

»Doctor Resenius berettede adelens begiering at være, at professores skriftlig ville fra sig gifve oc indlefvere til rigens raad deris resolution paa rigens raads sidste propositioner, oc deraf meddele adelen copie, saa vil adelen det same giøre igien oc meddele professoribus udskrift af deris svar. Hvilcket professores samtyckte oc mig derfor befalede strax tvende copier at forferdige. Vid. copiebogen«. Jfr. Nyt hist. Tidsskr. V, 356

bevilge Adelen provinsvis at vælge Landkommissarier, desuden at Raadets Tal sattes til 22[1], saaledes at Adelen i hvert Landskab, naar en Raad fra vedkommende Provins døde, indstillede tre Mænd, mellem hvilke Kongen kunde vælge det nye Medlem af Raadet (*n. 409*). To af Raadet forebragte dette Ønske for Kongen, der 17 Avgust i en Skrivelse til det tilstedeværende Raad stillede sig ret velvillig dertil (*Egenh. Br. n. 69*[2]). — 18 Avgust tilbød Adelen at yde 4 Mk. af hver Td. Hartkorn (dog i Jylland kun 2 Mk.) samt Halvdelen af sine Rentepenge (ɔ: 2 Proc.[3]); 20 Avgust lovede den at holde 1 Hest af hver 400 Td. Hartkorn udover den gamle Rostjeneste; fremdeles af hver 200 Td. Hartkorn at stille én Karl til Arbejde paa Fæstningsanlæggene, og endelig bevilgede den 6 Skilling aarlig af hver Td. Hartkorn til Indlæggelse i Landekisten[4]. Brevet herom udfærdigedes først 25 Avgust (*n. 415*[5]), efterat Kongen forinden overfor Raadet havde erklæret sig villig til at opfylde Adelens Begjæringer[6]; tillige angav Adelen nærmere, hvorledes Hærvæsenet skulde ordnes, og begjærede, at Unionsskatten og Kommissarietolden maatte henlægges i Landekisterne[7]. 3 Septbr. bevilgede Kongen derefter Adelens Begjæringer om Landkommissarier, Adelsmøder og Rigsraadet (dog med et Forbehold med Hensyn til dettes Tal), medens han lovede i Forening med Raadet at overveje dens Forslag om Hærordningen (*n. 419*). 5 Septbr. takkede Adelen Kongen og Raadet, idet den dog erindrede

[1] Raadet talte paa den Tid 19 Medlemmer.

[2] Kopi, vidimeret af Kristen Skel: Skel: RR. n. 53, XXIV (Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 74, Jydske Fol. 8).

[3] Jfr. ogsaa Kirkeh. Saml. 3 R. V, 807.

[4] Omtales af Borgerstanden, *n. 415*, jfr. ogsaa *n. 412*.

[5] En Extrakt er meddelt i Minerva, Jan.-Marts 1803 S. 181.

[6] Endnu 30 Avgust udtalte Kongen sig i en Skrivelse til *Korfits Ulfeld* og *Kr. Thomesen* dog meget uvillig overfor Adelen: Egenh. Breve 78.

[7] Forstaaelsen heraf vakte senere Strid; se Brevvexlingen mellem Landkommissarierne og Knud Ulfeld i Novbr. 1647.

dette om at fremme Troppernes Aftakkelse og Ansættelsen af Danske som Officerer (*n. 420*)[1].

Universitetet bevilgede 21 Avgust[2] 2 Sletmark af hver Td. Korn, 1/3 Aarsrente og 2 Procent af Rentepenge (*n. 411*). Sjællands Præster bevilgede samme Dag[3] 1/5 vis Indtægt og 2 Procent af Rentepenge, dertil 6 Skill. af hver Td. Korn[4] til Landekisten, om de maatte skaanes for anden Skat (*n. 412*)[5]. Fyns Præster bevilgede samtidig Sjetteparten af deres Tiende[6] eller i Stedet 20 Rdl. Species hver, dertil 2 Procent af Rentepenge (*n. 413*)[7]. Begge erklærede ligesom allerede Universitetet ikke at ville udtale sig om de politiske Forhold. Laalands og Falsters Præster tilbød 15 Avgust 30 Rdl. Mønt af hver[8]. — 21 Avgust fremsatte de fynske Præster nogle Begjæringer til Kongen (*n. 414*).

Borgerskabet klagede 19 Avgust (*n. 410*) meget over den haarde, særlig paa Kjøbstæderne hvilende Indkvartering,

---

[1] 12 Septbr. befalede Kongen Kommissarierne i Fyn og Laaland at indkræve de af Adelens Fuldmægtige bevilgede Ydelser: Fynske T. V, 344. I Stedet for den af Fyns Adel bevilgede 1 Sletdl. af hver Td. Hartkorn staar her 1 Rigsdaler; i et Missive til Falk Gjø af 14 Oktbr. (smstds. 351) tales derimod om »den slette Dalers« Kontribution.

[2] Besluttet i Konsistorium 19 Avgust: Acta consist. Jfr. Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, 343.

[3] Originalens Datum (2 Avgust) maa vistnok berigtiges til 21 Avgust. Mundtlig gjordes Tilbudet 18 Avgust: Kirkeh. Saml. 3 R. V, 807.

[4] En Td. Korn vurderedes til 2 Sletdaler. Kirkeh. Saml. anf St.

[5] 4 Septbr. befaledes det Biskop Jesper Brokmand at oppebære, hvad Gejstligheden i Sjælland havde udlovet, og 10 Septbr. meddeltes det ham efter Begjæring, at for 1 Td. Rug skulde udgives 10 Mk., for 1 Td. Byg 9 Mk., for 1 Td. Havre 1 Sletdaler, for 1 Skp. Boghvedegryn 1 Sletdaler. Sjæl. T. XXVIII, 424, 428.

[6] Jfr. allerede en Forhandling 18 Avgust: Kirkeh. Saml. 3 R. V, 807.

[7] Missive 4 Septbr. til Bispen i Fyn om Opkrævning af 20 Rdl. af hver Præst: Fynske T. V, 342.

[8] Underskrifter: Knud Lerke, Jørgen Theophili og Hans Hansen Mule. Afskrift: Rostgaard 4to 3: trykt: Kirkeh. Saml. 3 R. V, 806.

men tilbød dog Penge til Soldaternes Aftakkelse[1]. 21 Avgust bevilgede Borgerstanden forskjellige Ydelser, svarende til Adelens, idet den dog klagede over Adelens store Særrettigheder (*n. 415*). Samtidig fremsatte den forskjellige Begjæringer, især om ligeligere Beskatning, Afholdelse af aarlige Kjøbstadmøder provinsvis og Ophævelse af Udførselsforbudene (*n. 416*) og udviklede tillige en Plan til Landets Forsvar (*n. 417*). 1 Septbr. skrev Kongen til Kansleren, at »Borgeriets« Ønske om aarlige Møder var berettiget, dog at én af Kongen valgt Mand var til Stede og optegnede, hvad der blev forhandlet[2], og i Overensstemmelse hermed udfærdigedes 18 Septbr. en Bevilling for Borgerskabet i Sjælland og Fyn til at mødes én Gang aarlig i Overværelse af en Landkommissar[3].

Da Kongen erfarede, at en Del af Adelen i Sjælland hverken var mødt 20 Juli til Mødet i Ringsted, »ej heller anden Fuldmagt vilde underskrive uden saa limiteret, at de Deputerede ej paa al Propositionens Indhold videre end for deres egen Person kunde slutte[4] og saaledes vor naadigste Befaling uagtet, der til med saadant et højvigtigt Værk, som deres egen saa vel som det ganske Lands Velstand og Konservation koncernerer, til Ophold og Skade været hinderlig«, be-

[1] De af Borgerskabet bevilgede Summer befaledes det 4 Septbr. Lensmændene at oppebære inden 3 Uger fra Datum, »uanset de det selv snarere har udlovet«: Sjæl. T. XXVIII, 423. Den vedføjede Liste stemmer med Opgivelserne i *n. 410*. 20 Septbr. befaledes det Lensmændene al handle med Borgerskabet i Lenenes Kjøbstæder om at laane Kongen Penge til at betale de dèr indkvarterede Tropper en Maaneds Sold, hvorved man kunde blive dem kvit, og for bedre at bevæge Borgerne hertil, erklærede Kongen »at være tilfreds, at heri maa dem kvittes og afregnes hvis af Kjøbstædernes Fuldmægtige nu senest her i Kbhvn. blev lovet til Folkets Aftakkelse«: smstds. 438.

[2] Egenh. Br. n. 81.

[3] Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. I, 11 (Sjæl. R. XXI, 400). 2 Maj 1646 fik Kjøbstæderne i Jylland og Skaane det samme Privilegium: Sjæl. R. XXI, 476.

[4] Jfr. Forbeholdet i Adelens Bevilling 25 Avgust (*n. 418*).

falede han 4 Septbr. Hr. *Kristoffer Urne* og Hr. *Frederik Redtz* at forskrive dem, der ikke havde underskrevet Fuldmagten, til at møde 11 Septbr. i Kbhvn.; Enkefruerne skulde give Fuldmagt til gode Mænd af deres Stand og ikke til nogen anden. Paa Mødet skulde Raaderne da paa Kongens Vegne foreholde dem deres Adfærd og begjære af dem, »de sig ikke længer fra andre separere ville«, men erklære sig saaledes, som andre af deres Stand har gjort. Om dette Hverv skulde Raaderne indskikke Relation til Kancelliet[1]. — Om dette Møde vides intet andet end, at paa det valgtes Kristen Skel til Landkommissar af Sjællands Raad og Adel, der 16 Septbr. tiltraadte de Betingelser, han stillede for Valget[2].

403. *Raadets Proposition til Adelen, 11 Avgust.*

A. Orig. med Skriverhaand: RR. n. 53, XXI. B. C. Afskrifter i Sjæl. Landebog Fol. 69 og Jydske Fol. 2.

Eftersom [a]I goede mend[a], efter kong. mait[s] naadigste begiering [b]eder her[b] hafver velvilligen indstillidt, och endog af høistbemelte ko. may[s] naadigste[c] derom udgangne missive aarsagen til saadan forschrifningh nogenledis er at fornemme, saa er af kong. may. allis voris naadigste herre os dog befahlidt eder, [d]goede mend[d], endnu ydermere hans may[s] naadigste villie och begieringh at lade forstaae, saavelsom saa och udi hvad stand freds tractaterne nu verserer, [e]paa det mand dis føigliger paa gode middel al uleiglighed at evitere kand vere betencht. Och eptersom den fyrste ko. may[s] naadigste begiering der udi bestaar af hver provincie efter voris gamle forfedris loflige vedtagne brugh fuldmectige at udgiøre til den bestemte tid her at møde, da dersom saadant udi nogen af provincierne endnu ey sched er, da paa kong. may[s] veigne begieris endnu det at maate epterkommis, eptersom enhver vel fornuftelig kand erachte, at end udi de sager, som af fast ringere vichtighed kand vere end saadan it høit anleggende verch, som til allis voris thimelig velfart henser, ved mange ey frucht-

a I Propositionen til Borgerstanden staar: borgernis fuldmegtige. *b* Smstds.: sig. *c* Fattes smstds. *d* Ligeledes. *e* Alt det følgende af dette Afsnit fattes smstds.

[1] Sjæl. T. XXVIII, 422. [2] Jfr. herom ndfr. S. 200.

barlig at kand in tali passu fulddrifves, i hvad høye forstand end enhver kand vere med begafvidt, de goede mend och sig uden thvil vel self erindrer eller af andre hafver fornummidt, hvad den største part af adelen for rum tid siden for gaat hafver anset, naar nogid blef proponerid, som fellids velstand concernerede, da ingen provincie sig fra hin anden i saa maader ville separere, mens ved fuldmectige af alle landene paa idt sted samlede derom at delibereris och resolveris, hvilched dog paa nogen kort thid ey er, som det sig vel burde, blefven observerit (som vel muegligt gavfnliger hafde verid), och det formedelst en del ingen fuldmectige ville tilstede at udmele[a].

Dernest[b], paa det den anden punct udi ko. ma[s] naadigste misive dis fruchtbarliger udi deliberationen kand i agt hafvis, da ville vi eder, [c]goede mend[c], ey hafve forhollidt, at vi af de sidste brefve fraa raadit paa grendtsen hafver erfahridt iche aleniste nesten alle puncterne at vere afhandlit, mens endoch om tractatens concept (som til dis megid haard paa den svensche side hafver verid fattidt) at vere forenidt, saa det er at formoede den allerede sluted at vere, och dersom det epter Guds villie saa vit kommen er, kand en hver fornuftelig eracte, hvad magt alle stenderne ofver aldt riged er anliggende denne mengde af rytter och soldater strax qvit at blifve, thi jo lenger de her forblifver, joe høire stier deris rest, och landene derofver ruineris. Och epterdi saadant iche uden ved en megen stoer [d]och anseenlig[d] summa penge er at erholle, da thviler ko. ma. ingenlunde saadant til alle deris fellids velstand jo vel ofverveyes och paa tienlige middel tenchis, hoer ved saadant kand epterkommis och riged af den besvering, den ofver det uformoedelig indfald er kommen, kunde befries, och sig derpaa som goede patrioter ville resolvere, eftersom de self kand erachte deris federne riges velstand [e]at udkrefve.

For det thredie vel och grundelig at ofverveye och betenche, paa hvad maner[e] voris kiere fellids federneland igien kand [f]bringes paa foede och settis udi den postur, at vi ved Guds naadige bistand iche saa leteligen igien schulle af nogen fiende blifve ofverrum-

a Saa vidt fattes smstds. *b* Smstds.: Da. *c* Fattes smstds. *d* Ligeledes. *e* Propositionen til Borgerskabet har: at udkrefve, saa och forslag at giøre, om de vide nogen middel, hvor vedt. *f* Smstds. indskydes: befries och.

plidt och ruinerid, som disverre nu sched ehr. Datum Kiøbenhavfn den 11 augusty anno 1645.

Offue Gedde. J. Høeg. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wllffeldtt[a]. *Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.*

404. *Sjællandske Adels Fuldmagt, 11 August.*

A. Orig.: RR. n. 68, XXII. B. Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 71.

Efter Danmarckis riges raads begering at udgiøre fuldmegtige, som med velbemelte de gode herrer och stenderne af alle provincierne i Danmarck kunde deliberere om hvis eragtes kand vores kiere fæderne riges velstand at udkrefve efter Danmarckis riges egen ofverlefverede schriftlig proposition, da hafve vi der til betroet och her med fuldmagt gifver erlige och velbiurdige mend Otte Brahe til Nesbyeholm och Chresten Sckel til Fussingø paa vores vegne med velbemelte de andre gode mend at tractere, och hves de med dennem sluttendes eller raadendes vorder, ville vi os i alle maade lade medbenøye. Ville dog hafve os forbeholden en hver for sig at samtycke hves hand til fædrenelandens beste vil eller kand udgifve. Actum Hafn. den 11 augusti anno 1645.

J. Høeg. Hanns Lindenow. Frederich Redtz. Ernst Norman. Vincendz Bille. Wenntzell Rotkirch. Gunde Rosenkrandtz. Lenne Rud s. Jørgenn Grubbe. Efter medgifne fuldmagt paa Laurs Ebbesens vegene sampt paa min egen vegne *Oluff Brockenhuus. Laue Bille. Birgitte Tott s. Othe Giøis.* Dette samtycher jeg gierne, saa vit mig for min person angaar: *Elizabett Daae. Lauge Beck. Melcher Oldellandt. Stehen Beck.* [b]Fuldmacht gifvis och velbemelte tvende gode mend med rigens høigviso raad at tractere om, som før er melt, dog iche noget paa mine veigne at udlove, mens det at staa mig sielf fri for at udlove hvis jeg vil och afsted kand komme paa min eigen och mine børns veigne: *F. Parsb. Axell Arnnffeld. Flemming Vlfeldt. Hendrich Lindenou*[b].

405. *Skaanske Adels Svar, 11 August.*

Orig.: Kanc.

Kongl. mayt[s] voris naadigste herris begieringh hafver vi af Danmarchis riges høyvise raads schriftlige ofverlefverede propositioner, som udi threi poster bestaar, underdanigst och venligen fornommen, och udi den første saa vel de andre thov paafølgenis vi faa, som nu af Schaane thilstede ere, udi de andre goede mends

a C tilføjer: Jacobsen. *b* Fattes i B.

och stenders fraverrelse hel besverligt befunden udi denne nu tids thilstand, der fienden er endnu [i] landet och voris formue mechtig, noget endelig at resolvere, som hans kong. may. och voris fæderne rige och fellidts velfart thil undsetning och goede kunde geraade och komme. Actum Kiobenhafn den 11 augusti 1645.

Henrich Huittfeldt. Holger Rosenkrandz. Christiann Erichssenn. Gabriell Krusze. Eiller Holck. Henrich Ramell. Jockom Beck. Staller Kaasz. Jens Gagge. Otte Marsuin. J. Gerstorff. Knud Wlfeld. Stehen Beck. Christoffer Mormandt. Ide Skeel s. Frederich Rantzows. Anne Basse s. Chorffis Thots.

406. *Jydske Adels Fuldmagt, 12 Avgust.*

Afskrift i Jydske Landebog Fol 3.

Eftersom vy efter hans kongelig mayt^{s} voris allernaadigste herris och konges naadigst befahlning hafver verit forsamblet och af Danmarkis riges raadt hans mayt^{s} naadigst mening och postulata erfahret, 1. fuldtmechtige at udtgiøre, 2. at sette voris fæderne landt i godt defension, 3. at betencke middel, at so[l]dateschet kandt afbethalles, saa hafver vy, hans mayt^{s} voris allernaadigste herris och konges naadigst begiering underdanigst at fuldtgiøre, sambtycht denne gang voris fuldtmechtige at vehre disse efterschrefne gode mendt, erlig och velbyrdig Niels Krag thil Trudtsholmb, Erich Jul thil Hundtsbech, Peder Lange thil Kiergaardt, Mogens Høg thil Kiergaardtsholmb, Mogens Sestedt thil Holmgaardt och Peder Giestruf thil Sæbyegaardt, at deliberere medt rigens raadt i disse for^{ne} 3 poster och at hafve fuldtmacht her udi at samtyche och slutte hvis de andre provinciers fuldtmechtige i saadanne poster slutte och giøre, och hvis sluttet vorder, det os strax at lade viede. Doch eftersom alle och en hver nochsom er bevist Jydtlandts onde thilstandt och des indtbyggeres vilkaar, som i denne thidt hafver verit megit haarde, sig paa fremmede steder at opholde, daa udi den tredie post om naaget at udtlofve schulle voris comissarier sligt hafve i godt acht och icke videre udtlofve, endt man kandt afstedt komme, och hvis nu udtlofves, nahr den alsommechtigste Gudt os freden hafver forundt, och vy dette aars grøde kandt blifve mechtig, at gifves i penge eller vahre, eftersom det en hver beqvemeligst kandt falde, och for^{ne} vahre at lefvere udi nesthosliggendes kiøbstedt efter den tagst, som her udi

landet giort er. Doch schal her hoes achtes, at hvis af en del thilforn er udtlofvit, schal hermedt vehre dødt och machtesløs, och hvis af naagen af saadant forrige udtlofvit allerede udtlagt er, det en hver udi dette, nu bevilges, igien at afkortes och qviteres. Kiøbenhafn den 12 augusti 1645.

Tomis Kaas. Jørgen Arentfeldt. Erich Krabbe. Frandts Lycke. Jørgen Krusse. Manderup Due. Jørgen Høg. Jacob Grubbe. Hans Bille. Erich Grubbe. Hendrich Sandtbierg. Knudt Ulfeldt. Jørgen Rosenkrandts paa sin och fru Elsebe Juls vegne. Christen Schel paa sin egen, hans moders Christen Schel Jørgensens, frue Ide Lungis vegne. Sophie Sandtbierg. Friderich Belov. Hendrich Randtsov. Christian Fries. Jørgen Marsvin. Hans [Ju]l. Otte Marsvin. Clavs Dyre.

407. Jydske Adels Bevilling, 12 Avgust.

Afskrift i Jydske Landebog Fol. 4

Eftersom vy sambtligen adel af Jydtlandt hafver verit her forsamblit i Kiøbenhafn den 12 augusti 1645 thil at deliberere om, hvor møget vy ville bevilge thil at contentere och aftacke krigsfolket medt, saa frembt Gudt vil gifve os fredt, daa hafver vy underschrefne bevilget en half sletdaller af hvor tønde haartkorn efter rostienistens taxt efter voris fuldtmachtis videre formelding, som vy thil de sex gode mendt udtgifvit hafver; hvilke for^ne vahre eller penge i steden vy lofver at bethalle uden naagen undtschyldtning thil tvende terminer, den fyrste halfve part thil forstkommendes snabsting 1646 och den siste rest thil paasche udi samme aar. Thil vitterlighedt hafver vy voris hender her underschrefvet. Actum Kiøbenhafn ut supra.

Otte Marsvin. Tomis Kaas. Jørgen Arentfeldt. Frandts Lyche. Jørgen Krusse. Erich Krabbe. Manderup Due. Mogens Høg. Hans Bill Jacob Grubbe. Petter von Giestruf. Jørgen Høg. Knudt Ulfeldt. Hendrich Sandtberg Erich Grubbe. Hendrich Randtsov. Christian Fries. Jørgen Marsvin. Fredrich Belov. Hans Jul. Jacob Sefeldt. Clavs Dyre.

408. Adelens Fuldmægtiges indbyrdes Aftale, 12 Avgust.

Afskrift i Jydske Landebog Fol. 5.

Eftersom vy alle Danmarkis riges deputerede nu ehre forsamblede at deliberere och slutte hvis fuldtmacht medtfører, daa efterdi vel muelig kandt udtfalde naagle ordt, som icke bør at

høris igien, daa ville vy hermedt lofve, at en hver maa libere thalle hvis hannom synis ret och billigt, och hvis i saa maader talt blifver, schal holdes hiemmeligen af os alle och ingen aabenbahris, som erlige dansche mendt bør och eigner. Des thil vindisbyrdt hafve vy sambtlig dette medt egen hender underschrefvit. Hafniæ den 12 augusti 1645.

Niels Krag. Peder Lange. Erich Jul. Otte Brahe Stensen. Falck Gøye. Christen Schel. Lave Bille. Mogens Høg. Peder van Giestrup. Mogens Sestedt. Henning Paavisch.

409. Adelens Fuldmægtiges Begjæringer, 15 Avgust.

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kano. B. Orig.: RR. n. 63, XXIII. C. Orig. smstds. XXIII a. D. E. Afskrift i Sjæ. Landebog Fol. 72 og Jydske Fol. 6. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Kiendis vi efterschrefne Danmarchis provinciers fuldmectige deputerede, saa mange af os her hafver efter kong. mayt^{s} naadigste befaling verit tilstede, och giøre vitterligt, at eftersom vi af hans kong. mayt. vor allernaadigste herre och konning ere hid naadigst forschrefne at deliberere och slutte hves voris kiere betrengte och beengstiget fæderneland kunde komme til langvarig velstand, at det engang kunde settis i den postur, saa alle indbyggerne kunde nest Gudts naadis hielp komme til bestandig velferdt, da efterdi vi alle maader ere forsickrede, at hans kong. mayt. som landsens fader i alle ting søger och eftertracter disse loflige kongerigers gafn och tarf, vi och ey heller paatvifler rigens høyvise raads flid och umage til at fodre och styrche alt hvis rigerne, den fattige saa vel som den rige, och alle indbyggerne kand komme til glede, trøst och gode i alle maader, derfore efterdi bemelte voris kiere fæderneland er udi denne fremfarne uformodelige krigswesen mectig svechet och kommen til acters och iche siunis lettelig at kunde rettis, med mindre alting her efter udi god correspondents och fortroelig enighed saaledis kand modereris och dirigeris ved gode, erlige, dansche patrioter, som hans mayt^{s}, rigernis och alle indbyggernis gafn trolig ville søge, at det saaledis, nest den naadige Gudts velsignelse, kunde ved gode och tienlige raad och middel hielpis och bringis paa fode, da siunis os hertil ingen tienligere forslag at kunde gifvis end denne, at hans kong. mayt. af synderlig och faderlig naade och mildhed sig self til en evig berømmelse och eftersagn och alle undersat-

terne, de nu ere eller efterkommendis vorder, til stor trøst, usigelige gafn och beste, naadigst ville bevilge os gode, visse landtcommissarier udi en hver provints efter dets størelse och leilighed at motte forordnis, nemlig fire udi Jyllandt, to udi Sielland, en udi Lolland, to udi Fyen och trei udi Schaane och Blegind, hvilche af ridderschabet udi en hver provints per vota motte udvellis, eftersom en hver der i landet best er bekiendt, hvilche dyctigste ere och hans kong. mayt. och landet best kand vere medbetient, och naar en eller flere af forschrefne gode mend ved døden afgick, da andre igien i deris sted paa samme manier motte eligeris; dog paa det saadan election uden al vild och venschab, men hans kong. mayt. och landet alene til gafn och beste kand sche, da ingen adelsmand at motte tilstedis paa nogen at votere, førend hand ved ed anlofver sit votum opricteligen uden ald egen vild och venschab at ville gifve. Samme landtcommissarier, som schulle for hans kong. mayt. præstere juramentum fidelitatis at vere høystbemelte hans kong. mayt. och landet troe, schulle udi fredts saa vel som krigs tid ved kong. mayt[s] bref vere fuldmectiget tillige med rigens marsch och de andre af rigens raad udi den provints, de boesiddendis ere, om alting at hafve god opsiun och samptligh at anordne med landet efter denne hans kong. mayt[s] egen naadigste propostition at sette i god postur och ellers i alle andre maader at vide och ramme dets gafn och tarf, i lige maade plictig vere engang hvert aar eller oftere, eftersom tiden och leiligheden det kunde udkrefve, bestemte mode at søge, som ordinarie udi Fyen til tyfvendedag, udi Jylland til snapsting, udi de andre hver efter sine vilkor, och da en hver vere tilladt, som det vil och fornøden hafver, paa samme mode sig at angifve, det vere af alle stender, geistlig och verslig, ingen undtagendis, som sig udi noget kunde finde besverget eller kunde vere hannem eller hans middel i andre maader anliggende, da det for samme forschrefne rigens raad och landtcommissarier at angifve, de samplige raad och commissarier igien vere forpligt det oprictigen och bona fide hans mayt. underdanigst at andrage och til det beste at fordre och fremme, den fattigis sag saa vel som den rigis, paa det at alting christeligen och tilbørligen kunde anstillis och tilgaa, dog hermet ingen at formenis eller sin fri villie at betagis sin anliggende for hans kong. mayt. eller paa andre tilbørlige steder, om hannem lyster, at forebringe.

Disligeste ere vi underdanigst begierendis, at hans kong. mayt. af sin kongelig clements, landet til største gafn, som før er melt, efter høyloflige fremfarne kongers vis och skick ville samtyche to och tiufve af rigens indfødde gode mend af adel udi rigens raad at motte antagis och af dennem saa mange udi en hver Danmarchis rigis provincie motte vere, som samme provintsis vilkor och leilighed udkrefver. Naar det sig och her efter hender, at en af de gode mend, i raadet ere, udi en af forschrefne provincier ved den timelig død afgich, at da rigens raad med landtcommissarierne udi den provints sampt dets adel, som dertil strax af den provintsis raad och landtcommissarier schulle forschrifvis, motte underdanigst for hans kong. mayt. trende rigens indfødde adel och gode mend nafngifve och en af dem af hans kong. mayt. naadigst at udtagis och i den afgangne rigens raadts sted indsettis, hvilchen af dem hans mayt. self naadigst eracter dygtigst at vere.

Vi ere af hans kong. mayt. underdanigst begierendis och i den visse tillid, at hans kong. mayt. efter sin medfødde kongelig mildhed denne voris underdanigste och velmente anmoding lader sig vel befalde och udi naade optager, eftersom dermet intet andet søgis, det Gud schal kiende, end Guds nafns ære oc det fornemmeste middel, hvorved riget, som vi eragte kand, udi god bestandig velstand, alle stender och statér udi god fortroelighed och hans mayt• høyhed kand erholdis. Hans kong. mayt. schal altid herefter som hidindtil finde os hans troe och lydige undersatter med lif och blod til al underdanig tieniste beridde, och dersom hans kong. mayt. vil os naadigst denne voris underdanigste begiering samtyche, forhaabe vi nest Gudts hielp at gifve och giøre det forslag, hvorved voris kiere fæderneland med alle stendernis hielp och bistand kunde settis i den postur, at vi iche saa letteligen, som sched er, schulle ofverfaldis, hvortil Gud gifve lyche och velsignelse. Datum Kiøbenhafn den 15 augusti 1645.

Otto Brahe[a]. *Niels Krugh. Henrich Huittfeldt*[b]. *Falck Giøe Henrichsen. Peder Langhe. Eiller Holck*[b]. *Mogens Høeg. Henrich Ramell*[c]. *Erich Juell. Mogens Seestet. Christen Skieel As. Laue Bille. J. Gerstorff*[b]. *Peter von Gerstorff. Henning Powisch.* [d]*Gabriell Krusze. Holger Rosenkranz Js. Henrich Lindenov. Jockom Beck. Jacob Grubbe. Staller Kaasz.*

a B: O. B. C: Otto Brahe St. *b* Fattes i A og E; tilføjer i B: for sin (min) egen person. *c* Fattes i A og E. *d* De følgende kun i C og F.

410. *Borgerskabets Erklæring, 19 Avgust.*

A. Orig.: Kanc. B. Afskrift: Rostgaard 4to 78.

Edle, velbiurdige herrer, Danmarchis rigis høyvise raad.

Eftersom kiøbstedernis middel af Sielland, Fyen och Smaalandene til dette mode hafver verit forschrefven, da eftersom vi underdanigst af I gode herrers proposition paa hans kong. ma• vegne hafver fornommet, til hvad ende samme forschrifning och mode sched er, nemlig den første post paa middel at tenche, hvorledes krigsfolchet kand contenteris och aftaches, saa hafver vi underdanigst I gode herrer til gemüt at føre den store, horde och ulidelig inqvartering af rytter och soldater, durichtog och massering frem och tilbage, som den borgelig stand frempt andre hafver nu i dene ufredstid saa høylig verit med pressuret och belasted, 'uanset samme soldatescha och krigs armada til alle rigens stenders defention er antagen och underholdet; derhos at motte considereris, at andre, nemlig adel, høylerde, canicher, prester och bønder mideler tid hafver haft och endnu niuder ald deris intrada af vist och uvist heri disse uoccuperede lande lige saa fuldkommelig, som ingen feide hafde forhaande verit. Derimod hafver den borgelig stands nering, som de schulle haft deris indkom och ophold af, gandsche verit betaget baade ved commersiens forhindring och forbud paa korn och andre varis udførselle, och dogligevel saaledis thyngen paalagt, at af os de $^3/_4$ parter och endel steder de $^2/_3$ parter ald soldateschen ved inqvartering betalt er foruden ellers anden voris paabudne schatter, item den meget store thynge och schade, vi derforuden af idelig inqvartering i husene, store servitie och ellers extra udstaar, som er nesten saa høyt til, som det efter derom ordinans opschrifvis kand, saa iche alene ald voris intrada, mens endoch de fleste ald capital och formue til dets er opgangen, aarsagen dertil, at vi saa got som ingen hielp hafver haft af andre stender, i landet boer, som i siste keiserlig feide anno 28 schede. Underdanigst formodende, I gode herrer sligt ville ofverveie, sampt hvis vi endnu schal udstaa, indtil vi slet soldateschen qvit blifver. Dog paa det hans kong. ma. naadigst kand fornemme endnu voris underdanigst villighed af det ringe ofverblefvene, Gud os med velsignit hafver, da hafver efterschrefne

kiøbsteders fuldmegtig sig erklerit paa deris egen och byernis vegne, som efterfølger:

Sielland.

Kiøbenhafn	—	3000 rixdaler.
Helsingør	—	800 rdr.
Kiøge	—	600 rdr.
Nested	—	400 rdr.
Holbech	—	340 rdr.
Roskild	—	200 rdr.
Callungborg	—	300 rdr.
Slagelse	—	300 rdr.
Nykiøbing	—	50 rdr.
Voringborgh	—	80 rdr.
Prestø	—	60 rdr.
Corsør	—	80 rdr.
Ringsted	—	30 rdr.
Hillerød	—	
Slangerup	—	
Stege	—	
Storhedingh	—	
Skielschiør	—	200 rdr.

Fyen.

Ottense	—	1144 rdr.
Nyborig	—	562 rdr.
Melfar	—	228 rdr.
Bogense	—	208 rdr.
Kerteminde	—	208 rdr.
Assens	—	177 rdr.
Svenborig	—	150 rdr.
Faaborig	—	80 rdr.

Laaland.

Naxschov	—	60 rdr.
Maribo	—	150 rdr.
Saxkiøbing	—	60 rdr.
Nysted	—	80 rdr.

Falster.

Stubkiøbing	—	150 rdr.
Nykiøbingh	—	250 rdr.

Langland.

Rudkiøbingh	—	80 rdr.

Dette lofvis til i dag 3 uger at forschaffis, mens hvis saa schede, at soldatescha lenger blifver ligende, da deris fortering iche alenist heraf at kortes, mens om det iche dertil kunde forsla, da af anden landsens indbyggeris tilleg fyllist derfor giøris. Och hafver de udi Fyen sig forbeholden, at de 4 dobelt udlofvede Martini schatter, som de senisten tillige med den daler, adelen af hver tønde hartkorn udlofvede i Ottense, dennem her udi at kortis. Underdanigst formodis, naar efterses och det udi en summa beregnis, hvad kiøbstederne i saamader hafver udstaaet, nochsom schal opløbe til høyre sum, end nogen af stenderne giort hafver, hvilche vi allerunderdanigst forhaabe i sin tid til rigtig liquidation maa komme, at den fattig borgelig stand, som nu moxen er slet forarmet, igien motte komme paa fode. Forhaabendis dene voris paa bemelte første postis erklering i beste mening optages. Hafniæ den 19 augusti anno 1645.

Paa Kiøbenhafns byes voghne: *Hansz Nickellsen Lundt.* Paa Helsingøers vegne: *Jørgen Baltzerszen. Johan Hanszen.* Paa Kiøge byes vegne: *Enneuold Rasmusen. Hanns Bueck.* Nestved: *Mogenns Kaehr. Rasmus Christenszøn.* Holbeck: *Herman Eggerszen*[a] och *Thomis Nielszen*[a]. Calingborig: *Simon Pederszen.* Slagelse: *Niels Madzen. Clemend Pederszen.* Skielschiøer: *Niels Nielszen.* Vordingborg: *Peder Lauritzen.* Prestøe: Paa borgemester Lavrids Nielsøns vegne *Rasmus Christensøn.* Korsør: *Marten Hendrichszen*[a]. Ringsted: *Fransz Schuldt.* Nyekiøbing i Odtsherit: *Jørgen Mortensen.*

[Fyn.] Paa Ottense byes vegne: *Hans Nielssen*[a]. *Jesper Hanszen*[a]. Paa Nyborg byes vegne: *Jacob Lercke. Nielli Bosen.* Paa Medelfart byes vegne: *Claus Matzenn.* Af Assens: *Lauridtz Hiortt* och *Olluff Fouell.* Bogense: *Hans Bang.* Paa Svenneborigs vegne: *Chresten Pederszen. Peder Simonszen.* Af Kiertminde: *Henrich Søffrenszen.* Af Faaborigh: *Thyge Olluffsen.*

Lolland. Paa Nakschovfs byes vegne: *Hansz Jørgensen. Niels Nielszen.* Paa Mariboe byes vegne: *Jens Pedersszen. Niels Iffuerszen.* Paa Nysted byes vegne: *Hans Hanszen.* Saxekiøbing: *Jørgenn Andersen.* Paa Stubekøffing vegne: *Lauris Pedersen.*

Paa Rudkiøbings vegne: *Peder Simonsszønn.*

411. Universitetets Bevilling, 21 Avgust.

A. Orig.: Kanc. B. Kopi: Konsistoriums Kopibog 1632—46, Fol. 838.

Eftersom os af høyvise Danmarckis rigis raad hans kong. mayst[a] vor allernaadigste herris villie er tilkiendegifven, at vi os resolvere skal, hvad vi til soldatescens erledigung oc aftackelse kunde af sted komme, paa det landet dis snarere fra dets besvering kunde befries, saa oc, for det andet, forslag at giøre, om vi vide nogle middel, hvorved vort kiere fæderneland kunde bringis paa fode oc settis i den postur, at vi ved Guds naadige bistand icke saa letteligen igien skulle blifve af nogen fiende ofverrumplet oc ruineret, som nu dis verre sket er; saa hafve vi nu (endog vi efter fundatsen burde fri at være och for saadanne gravaminibus forskaanede) voris ringe middel ofverslagit udi betenckende, hvad stor udgift vi dette saa vel som tre eller fire forrige aaringer hans kong. mayt. oc riget til beste haft hafver, oc samtyckt, at vi endnu denne gang af hver tønde korn, som vi af vore præbender hafve, dertil ville contribuere oc erlegge, det første mueligt er, to slette marck, hvor tilsagt vorder, uanset en stor del af os icke hafve det, de kunde lefve af, oc derforuden den tredie part af dette aars rente, som er to rdr. af hundrede, saa snart vi noget af same vor rente kunde vorde mectige.

a Har ikke tilføjet: med egen Haand; Underskriften synes heller ikke egenhændig.

Hvis posturen sig belanger, som vort kiere fæderneland vel behøfver at settis i, ville vi hafve hans kong. mayst. vor allernaadigste herre sampt høyvise rigens raad den hellig aands oplysning af gandske hierte ynsket til at finde paa de middel, hvorved bemelte vort fæderneland imod saadan uformodelig ofverfald oc ruin kand forsvaris. Datum Kiøbenhafn den 21 augusti 1645.

Rector oc professores.

412. Sjællands Gejstligheds Bevilling, 21 August.

Orig.: Kanc.

Vi underskrefne fulmectige paa menige ministerii vegne udi Sieland giøre vitterligt, at eftersom os sampt menige stender for nogen tid siden af de velbiurdige høyvise herrer Danmarckis rigis raad paa hans kong. mayt[s] vor allernaadigste herris vegne ere forholdet tvende puncter, dend første, hvorledis en behøflige summa penge kunde til veie bringes til at afbetale soldatescha, efterdi Gud allermectigste os nu med freden naadelig velsignet hafver; dend anden, hvorledis voris kiere fæderneland udi nogen god positur kunde settis, at det icke her efterdags saa uformodeligen nogen tid skulle ofverfaldis,

Da belangendes dend første post, foruden hvis allerede af geisligheden giordt er, siden riget er kommen udi denne besværing, baade med sølf, penge, korn oc madskat, item rytterie at forschaffe, ere menige præster her udi Siæland ofverbødige til krigsfolckens afbetalning at udgifve dend femte part af deris korntiende, anslaget oc beregnet efter kirckernis tiender. Sammeledes sognepræsterne udi kiøbstederne, som icke hafver thiender til deris indkomst, ere i lige maade ofverbødige at gifve den fembte part af deris visse reditibus. Item de af clericiet, som kunde hafve penge udstaaendes, at gifve to daler af hundredet. Derforuden eftersom adelen skal hafve bevilget herefterdags at contribuere sex schilling udaf hver thønde korn at indlegge udi landkisten til rigens forraad, da sambtycker geisligheden det samme at giøre af deris thiender eller anden visse indkomst med saadan vilckor, at de for anden aarlige skat motte vere forskaanet, forhaabendes underdanigst at saadant deris tilbud af hans kongelige

mayt. med kongelig naade motte optagis, anseende at den største part af præsterne ere af gandske ringe middel och formue.

Den anden post belangendes, hvorledis riget udi god positur imod slige uformodelige indfald her efter dags kand settis etc., ville vi den samme gandske oc aldelis hafve indstillet til hans kong. mayt. oc Danmarckis rigis høivise raad, efterdi vi som det hellige evangelii ringeste tienere os paa saadanne politische sager ringe eller intet forstaar. Oc ville her med den almegtigste Gud af inderste hierte hafve ombedet, at hand naadeligen hans kong. mayt. oc Danmarckis rigis høivise raads raad oc anslag ville dirigere til sit guddommelige nafns ære oc voris kiere fæderne-lands nytte oc velstand. Actum Hafniæ dend 21[a] augus. anno 1645.

Jesper Brochmand D. Erick Olluffszen. Enwold Nielsæn.

413. Fyns Gejstligheds Bevilling. 21 August.

Orig.: Kanc.

Eddele, velbiurdige, høyvise rigers raad, gunstige herrer. Paa vor allernaadigste herris oc kongis proposition, ved eders høyhed os faareholt, anlangende middel, hvorledis soldatesca kunde betalis, at landene med dennem icke lengere skulle besveris, er denne vor underdanigst erklering, at vi der til gierne ville gifve sextam partem udaf vor visse indkomst baade af korntiende, saa oc af bonis mensalibus, halfparten udi penge oc halfparten udi korn, udi den underdanigste forhaabning, at eders høyhed ville anse vore vilkor udi Fyens stict, hvorfor vi icke kunde gae høyre paa, uden os sielf skulle fattis til nødtørftig underholdning for os oc vore hustruer oc børn, baade fordi at mange af bønderne saa vel som oc borgerskabit udi kiøbstederne, som skulle skylde til presterne oc kirckerne, ere formedelst den stercke inqvartering, som de ere blefven belastiget med i disse aaringer, saa forarmede, ja endel vel slet ere gaen fra gaardene, at presterne af dennem intet hafver at nyde oc deris tiender dermed megit ere blefven forringede, saa oc hafve haft stor udgift for vor egen person, thi foruden kong. may[a] paabudne høye skatter hafver en hver prest udi Fyens stict maat udgifvit efter commissariorum anmoding oc befalning

a Orig. har: 2.

20 specie daller end oc megen anden atskillige udleg. Vi erbinder os oc herforuden at gifve af hvert hundrede, som nogen kunde hafve paa rente, 2 daller.

Hvad den anden proposition anbelanger, nemligen landsens velstand, da underdanigste hedenstille vi saadant til hans kong. may. oc rigens høyvise raad, som best vide der til tienlige middel. Vi med voris ydmyge bøner ville alvorligen anholde hos Gud, at hand vilde lycksalig giøre deris christelige forset, sit nafn til ære oc voris fæderneland til ynskelige velstand. Forvente herpaa rigens høyvise raads gunstige oc milde svar med ydmyg bøn, at vi med det forderligste maatte forløfvis hiem til vore menigheder. Kiøbenhafn den 21 augusti 1645.

Eders høyheds underdanige tienere, prosternis udi Fyens stict fuldmectige.

Jacob Sperling. Nielss Sass. Madz P. Lerche. Jacob Jacobszen W. Markus Christensen Homble. Ole Thøgersøn.

Eller dersom hans kong. may. det naadigst saa behager, erbiuder vi os underdanigst at gifve en hver 20 rix daller in specie oc det saaledis, at den rige hielper den fattige, oc det til tvende terminer at udgifve, halfparten til Michaelis oc halfparten til Martini. Kiøbenhafn ut supra.

Eders høyheds underdanige tienere, prosternis udi Fyen fuldmectige.

Jacob Sperling. Nielss Sass. Madz P. Lerche.

414. Fyns Gejstligheds Begjæring, 21 August.

Afskrift: Rostgaard 4to 3. Trykt: Kirkehist. Saml. 3 R. V, 808.

Stormægtigste høibaarne første, allernaadigste herre og konning.

Eftersom e. kongl. mayt., den Gud naadigst lenge bevare, samtlig stænderne naadigst hid haver ladet kalde til dend ende, at de tilsammen skulde overveye og betragte, ved hvad middel 1. krigsfolket kunde blive afbetalt, 2. landet og undersaatterne udi en god stand settes, da paa det saadant med des større frukt og bistandighed kunde ske og efterkommes, haver menige geistlige udi Fyens stift befunden fornøden at være ved os underskrevne af deris middel nævnde fuldmægtige til e. k. m. efterskrevne puncter allerunderdanigste at indlegge. 1. Først at vi alt det, som os ved ordinantsen og andre særdelis kongl. benaadinger er bevilget

og af e. k. m. naadigst bekræftet, uforkrenket i alle maader motte nyde, og i synderlighed at den fri tilgang, vi udi forrige tider til e. k. m. selv haver haft om voris anliggende underdanigst at andrage, os ey motte blive afslaget og forment, men meget mere fri og ubehindret tilstedes. 2. Dernest at naadigst motte anses mange sogner i adskillige maader meget at være forringede ved bøndergaarders og vel hele landsbyers afbrydelse, e. k. m., kirken og præsten til største skade, at derfor af dennem, ved hvilke saadan forandring er skot, nøyagtig og fyldist vederlag motte giøres, paa [det] at e. k. m. saa vel som kirken og præsten deris rettighed herefter kunde bekomme. 3. At det, os udi forrige tider, undertagen nogle faa aar, aldrig haver været forment, igien os naadigst motte bevilges, nemlig voris foering og avling os saa nyttig at giøre, som vi kunde med øxen paa foder at sette og dennem til voris fordel til hvilken kiøbmand, der købe vil, at afhænde. 4. At dersom en fattig præstmand af menniskelig skrobelighed og ikke forsetlig vis (hvilket Gud naadelig forbyde) [sig] udi sit embede kunde forse, eftersom vi alle udi mange stykker (dis vere) lettelig som andre mennisker kunde falde, ere vi alle underdanigste begærendes, straffen saaledis motte være naadig og maadig, at embedet der ved ingen foragt skulle paabindes. 5. At h. m. af kongl. mildhed og naade os fattige præster med aarlig skat udi freds tid naadeligen vilde forskaane. Disse forskrevne saa som paa christelighed og ald billighed grundede puncter af e. k. m. naade at skulle blive læste og antagne forhaabe vi underdanigste, forvente ogsaa derpaa mildigst og naadigst svar. Kiøbenhavn den 21 aug. 1645.

Underdanigste og tro tienere
præsternes fuldmægtige udi Fyens stift.

415. Borgerskabets Bevillinger, 21 August.

A. Orig.: Kanc. B. Afskrift: Rostgaard 4to 73. Trykt efter B i Nyt hist. Tidsskr. V, 411.

Borgeschabens svar paa nogle af adelens forslavg och middel thil penge at opbringe, hvorved mand dend mengde af rytteried och soldatter strax kunde qvit blifve, hvorpaa alle stenderne ofver alt riget ehr andliggende, som af Danmarchis riges raadts schriftlig proponerit blef dend 11 augusti sidst forleden:

1. Som nogle af adelen paa deris egne och andre deris standts veigne erbøed sig dend 18 augusti af hver tønde hart korn udi Jydland 2 ɏ, mens udi Sieland och Fyen 4 ɏ, och derforuden half rente, de opberger af udstaaende penge, at ville udgifve, saa tvifler vy ingenlunde, at de goede velbyrdige mend adelen jo christeligen betragter, at dend gantske krigs armee thil ald stendernis defension jo hafver verit antagen och underholdet, och de gode mænd baade ved deris egit arfvegodts och forleninger hafver nesten det gantske land ind och deraf nyder dend beste och største intrade (dogh de gode herrer Danmarchis riges høyvise raad hermed ument, som nochsom meriterer for deris store umage och besvering hvis de deraf nyder och bekommer), at de derfor udi saadan thilfald, naar rigens och deris egen velfærd, hvor udi de ved privilegier och formue høygst participerer, schal och bør at conserveris och defenderis, jo ochsaa pro quota giør thillegh, som for Gud allermechtigste och samptlige voris allernaadigste herre och konge kand vore forsvarlig, och de vide med en god samvittighed at kunde ehrholde. Thi deraf kommer det, at landet undergaar, at de, der best och størst formue hafver och best kunde udstaa tyngen, siunis det paa den svage och moxen forarmedt mestendelen at ville indvende, och derudofver icke riget dend udvortis fiende hafver kundet giort dend moedstand, som [a]nødtorften och fornøden[hed][a] udkrefvet, betenckendis umueligt ehr, en standts folch som borgerskabit, der er dend mindste part af rigens indvaanere, ingenlunde kand eller med nogen billighed bøer soldateschen alene at underholde och besolde; allerunderdannigste derfore forhaabendis, at kongl. mayt. som alles voris naadigste herre, der och af Gud allermectigste ehr forordnet at rædde dend fattige betrengde, om nogen dennem ubilligen ville besverge, jo hafver et christeligt indseende, at en hver standts folck efter formue, vilckor och leyglighed her udi pro quota maa contribuere, som det sig bøer, och siden rictig liquideris, saa hvemb der ofver gebøer mest udlagt hafver, maa til det, som hand for Gud och verden tilberettiget er, forhielpis.

2. Eftersom videre af de gode velb. mænd dend 20 augusti blef foregifven, som de eragted gafnligt at vehre at sette landet udi goed postur med, dennem erbøed af 400 tønder hart korn. som er 20.000 rixdalers formue, j hest ofver ordinarie rostienniste

[a] A: nødtørften fornøden och.

saa vel af cronens som adelens at ville udgiøre, som schulle vere thil en hver provincis defension udi krigstid, och samme rytter schulle indgifvis en gaard, hvoraf hand samme hest schulle holde i steden for landgildet, hvilchet landgilde de bønder, som thil bemelte 400 tønder hart korn kunde beløbe, kongen och hosbonden igien schulle ehrstatte, begieret at vide, hvad borgerschabet derimod ville giøre, hvortil svaris: endog adelen her ved intet afgaaer, men henliggis paa dend fattige bonde, saa ehrbiuder borgerschabet sig dog derimod, om de for indqvartering maa blifve forschaanit, eller naar indqvartering endelig foraarsagis at sche, at bønderne efter advenant med thillegh udi deris underholdingh maa participere, som i forrige krigstider schet ehr, af hver kiøbsted efter advenant tho gange saa mange rytter til provincens defension at udgiøre och underholde, ligesom deris gaarde och eygendomb ere udi hver bye taxerit for, item thil armees underholdingh udi alle udgifter deraf saa meget at udlegge som adelen af deris jordegodts (den ordinarie rostienniste undertagen), naar 50 rixdaler af borgerschabis eyedomb, som dog iche ehr uden mesten los øie, imod en tønde hart korn blifver beregnet at ville gifve, thi hvis borgernis trafique, handel och brug belanger, gifver de særdelis thil kongen och cronen told och accise af.

3. Arbeide paa festninger at giøre erbiuder adelen dennem at lade deris tiennere thillige med cronens arbeide med beretning, at de af 200[a] thønder hart korn, som er 10.000[b] rixdaller, vil holde en mand en maanet at arbeide hvert aar, saa sambtocker borgerschabet, som ey udi festningen boer, af 5000 rixdaller, deris eygendomb er vorderit for, lige ved adelen at vil en mand udgiøre och lige saa lenge paa arbeidet udi en hver provins holde.

4. Adelens erbiudelse af hver tønde hart korn, som til 50 rixdaller er at skattere, udi landkisten at ville aarligen indlegge 6 ;', derimoed ehrbiuder borgerschabet af deris eygendomb efter dend taxst, derpaa er giort, pro quota ligesaa meget aarligen der udi at ville indlegge paa de vilchor, en af deris stand saa vel maa hafve los och forvaring dertil som andre stender och maa vide, hvortil de blifver anvent. Forhaabendis deris underdannigste villighed imod deris allernaadigste konge och fæderneland lige ved adelens joe deraf ses och fornemmis, uanset de udi andre maader med schat-

a I A rettet fra: 100; B har dette Tal. *b* I A rettet fra: 5000; B: 5000.

ter och andre tynge herforuden aarligen efter formuen sig ey vil unddraghe. Actum Kiøbenhavfn dend 21 augusti 1645.

Sieland. Paa Kiøbenhafns byes vegne, hvis første, anden och fierde post angaar och vedkommer: *Hansz Nickelsen Lundt.* Paa Helsingøers vegne: *Jørgen Baltzerszen. Johann Hannszen.* Paa Kiøge byes vegne: *Enneuolld Rasmusen. Hanns Bueck.* Paa Nestved byes vegne: *Mogens Raehr. Rasmus Christensøn.* Holbeck: *Herman Eggerszen. Thomis Nielsen.* Callundborigh: *Simon Pederszen.* Slavgelse: *Niels Madzen. Clemend Pederszen.* Roschilde: *Hermen Hase.* Skielskøer: *Niels Nielszen.* Nykiøbingh: *Jørgen Mortenszen.* Vordingborigh: *Peder Lauritzen.* Prestøe: borgemester Lavrids Nielsøns vegne: *Rasmus Christensøn.* Korsøer: *Morten Hendrichszen.* Ringsted: *Fransz Schuldtt.* Slangerup. Hedingh. Hilderød. Stegge paa Møen.

Fyen. Ottense: *Hans Nielszen. Jesper Hanszen*[a]. Nyborigh: *Jacob Lercke. Niells Bosen.* Svenborigh: *Chresten Pederszen. Peder Simonsszen.* Assens: *Lauridtz Hiort. Olluff Fouell.* Medelfar: *Claus Matzen.* Bogense: *Hans Bang.* Kierteminde: *Henrich Søffrensszen.* Faaborigh: *Thyge Olluffsenn*

Laaland. Nagschovf: *Hanns Jørgensen*[a]. *Niels Nielszen*[a]. Mariboe: *Jennss Pedersszen. Niels Iffuerszen.* Nyested: *Hanns Hanszen*[a]. Saxekiøbingh: *Jørgenn Andersszen.*

Falster. Nykiøbingh: *Lauridtz Mortenszen. Peder Hansen.* Stubekiøbingh: *Lauritz Pedersszenn*[a].

Langeland. Rudkiøbingh byes vegne: *Peder Simonsszøn.*

416. Borgerskabens begiering om atskilligt, 21 August.

A. Orig.: Kanc. B. Kopi; her er Begjæringerne slaaede sammen med n. 417 til et Brev, dateret 19 Avgust: RR. n. 53, XXV. C. Afskrift: Rostgaard 4to 73. Trykt efter B i Nyt hist. Tidsskr. V, 405, jfr. I, 460.

Eftersom kong. mayt. allis voris allernaadigste herris och kongis bref udgangen ehr, saa och af Danmarchis riges høyvise raad kiøbstedernis fuldmechtig paa Kiøbenhafns slot dend 11 augusti sidst forleden proponerit blef at giøre forslavgh, om de vide nogen middel, hvorved fædernelandet igien kunde bringis paa foede etc., thil saadant allerunderdannigst at efterkomme tacher vi først och fremmest hans kong. m. paa det allerunderdannigste for saadan kongelig naade och faderlig omhue for sine fattige undersatter, vil det med lif och blod, godts och formue och alle krafter udi al underdannighed och troskab ehrkiende, och eftersom ey paatviflis, jo nochsom vitterligt er, det fattige borgerskab fremb for nogen anden udi disse smaa lande Sielland, Fyen, Laaland och Falster formedelst det store och meget strenge indqvarteringh, de

a Har ikke tilføjet: med egen Haand; Underskriften synes heller ikke egenhændig.

alene (foruden noget til hielp [a]uden en ringe ting somme steder i Fyen[a]) hafve udstaait, och end paa de tider deris næring ved commerciens forhindring, søes usickerhed och udi andre maade dennem hafve verit betagen, saa de slet ere udmattede och mesten forarmede, och saa frembt det i thide icke remederis, er at befrycte, de med alle undergaar, da erachtis ved disse efterschrefne middel, at de schulle nogenlunde med tiden komme paa foede och igien blifve bestyrcket, som af hans kong. mayt. vi underskrefne kiøbstædernis fuldmectiger paa voris egne och byers vegne udi al underdannighed begierer naadigst at maatte bevilgis:

1. At nogen visse tilforordnede personer, udi kiøbmandtshandel, schibsfart och commerciens kyndige och velforfarne, maatte forordnis nogle visse puncter at fatte, hvorledis dend best kunde settis udi verch och siden fri och ubehindret løb at hafve, hvor ved rigens defension til søes end och udi frembtiden kunde bestyrchis.

2. At kiøbstæderne maatte uforment nyde de privilegier och friheder, som dennem af fremfarne konger udi Danmarch gifven och medbenaadet ehr, som de udi bogstafven kunde bevise at hafve och af kong. m. self udi hans kongelig regierings indtrædelse dennem naadigst confirmerit er, och hvis derimod publicerit ehr, maatte optagis, och at det udi kongelig naade maatte vorden antagen, at en hver kiøbsted particular underretning derom lod fremkomme.

3. Eftersom føre er meldt, borgerschabet ved dend store indqvartering och nærings forhindring er slet kommen til agters, och mange, ja de fleste byer staar halfparten øde, at de maatte udi alle schatter, paaleg och udgifter nu settis och taxeris, eftersom de uden deris ruin formaar at udgifve, [b]och naar de efterhaanden sig forbedrer, da dennem efter advenant mehre at paaleggis[b].

4. At der maatte af kong. mayt. naadigst bevilgis kiøbstæderne middel udi hver land en gang om aaret paa beqvemmelig thid och sted et moede holde, hvor deris fuldmectiger med hinanden kunde conferere om hvis der erachtis gavfnlig och fornøden at vehre til byernis beste, en hver stand udi sin ret och privilegier upræjudicerlig, och siden om confirmation derpaa hos hans k.

a Tilføjet i Randen. *b* B: och siden hver thredie aar af tilforordnede commissarier och lensmend forfaris, hvor vit de sig forbederit hafver, och saa efter haanden noget igien at paa settis, indtil de udi deris førige esse och stand er til rette kommen.

m. underdannigst at solicitere, om det af hans kong. m. och Danmarckis riges raad kunde profvis at vere gavfnlig.

5. At forbud paa korn och andre vare maatte løsgifvis. Forventendes her paa af hans k. mayt. et naadigst och mild giensvar, det Gud allermechtigste med et lycksalig kongelig regimente och evig velfærdt evindeligen vil belønne, [a]udi hvis høy och guddommelig beschiermelse hans k. m. her med ofverandtvordes[a]. Actum Kiobenhavfn den 21 augusti 1645.

[Underskrifter som n. 415[b]].

417. Borgerskabets betenchend om landet at sette i postur och defension, 21 August.

A. Orig.: Kanc. B. Kopi (jfr. ovfr. S. 170): RR. n. 58, XXV. C. Afskrift: Rostgaard 4to 73. Trykt efter B i Nyt hist. Tidsskr. V, 407.

Belangende borgerschabens udi Sieland och Fyen stigter ringe betenchende, hvorledis landet kunde settis udi nogen goed postur til defension, da siunis nogenlunde at sche kunde paa efterfølgende maner, paa det kongen och cronen udi fredts thid icke schulle paa en stoer armada med at underholde rigens penge anvende, och naar (hvilchet Gud naadeligen afvende) krigen igien angick, intet var udi forraad, enten folck udi en il med at verbe, fast mindre med at underholde, landet til høyeste ruin, naar største udgifter vaar forhaanden och alle næringsmiddeler betagen, som nu udi disse thider kiøbstederne[c] sched ehr, och umueligt lenge vor af slig aarsag det at kunde udstaae:

1. At der udi hver land paa beqvemmelige steder giordis fornøden festninger.

2. Udi hver provints en generals person at beschichis, som efter militarisch vis, dog paa kong. m. naadigst ratification, alting udi goed orden anstillede och med et af cronens lehn forsorgendis.

3. Landet udi visse parter at afdele, en hver qvartal sin oberst eller oberst leutenant at tilforordnis, som ochsaa med et af cronens lempelig lehne eller med et cannichedomme at forsiunis.

4. Hver kiøbsted och hver herredt fornøeden och ehn velforfarne captein at forordnis, udi kiøbstederne af borgemester och

a Fattes i B. b Af Kjøge Bys Fuldmægtige har Hans Bueck dog ikke underskrevet; Assens er flyttet ned efter Kjærteminde. c Ordet fattes i B.

raad med hannem om hans underholding at accordere och derhoes at lade hannem bruge nogen borgerlig næring foruden schat och tynge, mens udi herredet hannem at indrømmis en af cronens gaarde, som herridtsmændene for des landgilde cronen igien at ehrstatte, och hannem en billig løn udi fridts och noget mehre udi feide tid at tilordnis, som 2, 3 eller 4 ẞ af hver bunde for hel och half saa meget af halfvegaarde och husmænd hver maanet at udgifvis.

5. Forschrefne captein at exercere bønderne och reise fra en sogn til en anden, dennem udi deris gewehr at undervise efter prædicken ved kircken, siden nogle gange om aarit at holde almindelig munstring, och naar noget fientlig var at befrycte, da at lade hver tiende eller femte mand, eftersom nodtørften fordrede, ligge otte dage tillige ved stranden eller grendtserne til landvern, siden udi visse compagnier och fahner[a] en den anden afløse, saa befantis, at naar hver tiende mand der til udgiordis, ichun til komb hver aar 3 uger ungefehr och hver femte mand sex uger i det høyeste, hvilchet landet lideligt vahr. Thi af søen in decembr., januar., februar. och noget in martio hafde mand sig nest Gudts beschiermelse ey at befrychte, och naar de saaledis laa til landvern (thi med den enlig vacht er landet intet forvaret, som vitløftig kunde demonstreris), da dennem at exerceris om morgenen til 10 slet, siden efter maaltid at fortificere landet med volde och schantser, och hvor den ene slap, den anden der igien at begynde, och saaledis continuere, til det om landet fuldferdiget var, och siden tilmaalle hver herridt och sogn deris andel at holde ved lige, hvilchet letteligen sche kunde, naar tørfven schiæris och opsettis om foraarit, naar grøden er udi jorden, at det da af sig selv kunde sammengroe och befestis.

6. At gifvis[b] af hver stand och bønderne kobber efter hver deris formue, saa hver kiøbsted och herret kunde bekomme et eller tho feldtstycker, och noget efter haanden til munition at indkiøbe kunde samblis, som udi tilforordne sted udi hver qvartal til forvaringh kunde indleggis.

7. Paa det landene hin anden kunde secundere, om fornøden var, da af unge karle och lediger personer udi hver lehn at udskrifve, saa mange eractis fornøden at vere, dennem at hafve visse officerer, som dennem afrette kunde, och ingen saadanne ud-

a A: favner. b A: gifve.

skrefne af lehnet, saa mange her udi landet fød er, sig at maatte begifve, och nar nogen ved døden afgich eller dennem, som udi Jydland, Fyen heller Schaane føed vahre, henkom, da at udskrifve strax andre i deris sted, at tallet altid kunde vere complet, och at landet contribuerede aarlig til noget, som dennem thil vachtpenge kunde gifvis, indtil mand dennem som soldatter behøfvede at bruge, da at giøre och gifve dennem deris fulde gasse.

8. Kiøbstæderne i lige maade at schulle hafve et vis anthal udi beredskab, naar noget fiendtlig paakomb, tillige med cronens och adelens at fortrycke; thi udi kiøbstederne kunde ey altid et vis tal til stede holdes, fordi tienniste drenge och handtverchsbusser forreyser almindelig gierne om stefne dag.

9. [a]Och paa det kiøbstæderne disbedre[a] for indqvarteringh udi feide tid kunde forskaanis, lod de sig vel handle, saa lenge de forstedtsvarende indqvartering maatte vere fri, at hver kiøbsted[b] nogle visse ryttere udgiorde och underholte, som alene udi hver provints thil landtsens defension och landgangs afvergelse kunde brugis, som maa sche en themmelig summa schulle beløbe, som tillige med adelens rytterie kunde vere noch udi feide tid til landtsens beskiermelse ved Gudts naadige bistand, saa blef landet disbedre ved magt och icke schulle af de indqvarterede slet opædis och ødeleggis foruden dend gevalt, de af dennem hafde at udstaae, och hver udi landet disbedre udi feigde tid kunde formaa at contribuere af penge och fætallie, som til dend store antagne och gevorbne armadas underholding kunde brugis; thi det bedre at vere. naar leylighed udi tide togis i agt, at møede fienden udi marchen eller udi hans egne lande at føre krigen end lade folckene ligge udi guarnison, landet til ødeleggelse och fienden thil dis mindre afbrech, betrachtendis at en hver for hustru, børn och landtsens frihed troligere end de fremmede sig schulle lade befinde, nar de ichun exercerit blef[c]. Actum Kiøbenhavfn dend 21[d] augusti 1645.

Kiøbstodernis fuldmegtige af Sioland och Fyns stigter.

[Underskrifter som n. 415[e].]

a B: Och paa landet kiøbstederne saavel som landsbyerne. *b* B tilføjer: och hver landsbye sogen. *c* B indskyder herefter en Slutning som S. 172: Forventendes osv. *d* B: 19. *e* Dog fattes de befuldmægtigede for Kjøbenhavn; Assens har faaet Plads efter Kjærteminde.

418. Adelens Erklæring, 25 Avgust.

A. Orig.: Kanc. B. Orig.: RR. n. 53, XXVI. C. Orig.: smstds. XXVI a. D, E. Afskrifter: Sjæl. Landebog Fol. 75 og Jydske Fol. 9. F. Afskrift: Ny kgl Sml. Fol. 631. G. Afskrift: Rostgaard 4to 73.

Kiendis vi underschrefne Danmarchis riges fuldmechtige deputeride af addelen och giøre vitterligt, at eftersom hans ko. ma. naadigste vid rigens høyvise raad os hafver ladet proponere at deliberere och betenche midel at bringe til veye, efterdi Gud os nu af faderlig naade och goedhed med fred och roelighed hafver begafvet, thil soldateschen at aftache och afbetale, paa det landet dem med første kand qvit blifve, saa och vel och ret grundelig at ofverveye och betenche, paa hvad manier vorris kiere fellids federne land igien kand bringes paa foede och settis udi guod postur, som de goede herrers proposition vidre indholder, da endog dend største part af provincierne, som beholdene ere, ere nesten ruineride formiddelst fiendens store och mechtige indqvartering, haarde contributioner och anden pressurer, som af hannom undersaaterne med stoer utollig thrusel och gewaldt ere paalagt och afpresset, i en part med anden sterch indqvartering af vores egne soldater til hest och fods hidindtil och endnu belagde, som paa mange steder och ere themmelige haarde at fornøye, foruden anden store udgifter och forstrekninger, som en stoer part allerede hafver udlagt, saa at dersom der ellers nogen anden middel kunde rammes eller optenchis, hvor vid saadan stuor summa penge, som mueligt fordris vil, kunde tilveye bringes, saa vi det gierne och heller end det indtet ville ynsche, eptersom formuen hoes dend største part findes gandsche ringe; dog det aldt uanset, af dend kierlighed och guode affection, vi som guode patrioter hafve til hans ko. ma. och voris kiere federne lands velferd, at dend igien nogenlunde af dend store threngsel och uleilighed kand erlediges, saavit os mueligt er och denne forbigangen onde thid os tilsteder sampt och med dend condition och vilkor, at vi det en hver for sig med fred och roelighed maae niude och iche ydermehre af fienden schulle ofverdragis och vidre krefvis,

Da ville vi udaf Judland til forschrefne brug bevilge at gifve af hver thønde hart korn, efter rostiennistens thaxt beregnit, en half sletdaler, deraf dend halfve part til snapsting førstkommendes 1646 och dend anden halfve part til paasche der nest efter, udi rede penge eller

vahre epter dend thaxt, som allerede tilforne i landet giort er. nemlig en thønde rug for 10 ℔ och en thønde biug for 8 ℔. epthersom en hver hand afsted komme kand, och det udi neste beleilig kiøbsted en hver fra sig med richtig summarum ofver sin jordbog til landcommissarier at lefvere; disligeste thov rigsdaler af hver hundrid, som en hver ofver sin bortschyldig gield kand hafve paa rendte, dog at af forschrefne summa penge forloddes udtages hvis allerede til at verbe for udi renge penge er udgifvid, disligeste hvis landet allerede for gevehr och munition er bortschyldig och dagelig fordris; formoede och, at de andre stender udi Judland, naar de derom anmodet blifve, sig och i lige maade deris federne land til hielp dertil beqvemme.

Adelen af Sielland belangendes, da eftersom vores fuldmacht ichon strecher sig til at deliberere och med stenderne at slutte hvis vores federne land til gafn och tharf kand komme och iche paa de andris vegne noget at udlofve, saa hafve vi, som paa addelens vegne udaf Sielland deputerede ere, for vores personer udlofvid af hver thønde hart korn en slet daler, saa och 2 rigsdaler af hver hundrid, en hver ofver sin bortschyldig gield hafver paa rendte, saa fremt lige saa megit af penge at udgifves af alle de andre stender vidtages; forhaabes, at de andre af addel, nu iche tilstede ere, sig och dertil schulle beqvemme, half part til Michels dag och halfve part til jul.

Paa adelens vegne udi Laaland, endog de atschillige udgifter hafve haft mehre end udi Sielland til folchenis underholdning i landet, stocher at lade støbe, med grafven och anden landsens defension, saa ville de dog hans ma. och riget til hielp bevilge en sletdaler af hver thønde hart korn, saa och 2 rigsdaler af hver hundride, nogen ofver sin bortschyldig gield hafver paa rendte, det aldt udi vahre och penge at lefvere til Michels dag och jul, som forschrefvet staar, thil commissarierne udi Laaland, thil hielp det folch, derudi landet ere, at afbetale.

Adelen udi Fyen deris deputeride fuldmechtige hafver paa meninge adelens vegne sammesteds vidtaget och udlofvid j slet daler af hver thønde hart korn, saa och 2 rigsdaler af hundride af rede penge, som nogen ofver sin bortschyldig gield indtager. udi vahre och rede penge, dend halfve part til Michelsdag och dend halfve part til thiufvende dag [jul] nest kommendes, dog hermed op-

tager hvis til krigens fortsettelse paa sidste mode udi Odense udlofvid blef, och forschrefne bevilgede penge och vahre til det provincies commissarier at erlegge, som forschrefvet staar. Forschrefne landhielp, som af bemelte provincier til hielp er udlofvid, som forschrefvet staar, er vidtagen at udgifves udi sølf, guld, klenodier, rede penge och andre vahre, epthersom enhver afsted kand komme, och en thønde korn anslagen udi Sielland och Fyen en thønde rug for 11 ℔ och en thønde biug for 9 ℔.

Och efterdi vi nu hver efter sin efne och formue hafver en stoer summa udlofvid, ville det och med en goed villie, det snariste mueligt er, udgifve, som forschrefvet staar, da ere vi igien af rigens høyvise raad venligen begierendes, de derudi ville ramme landsens gafn och beste och tilhielpe, at med soldatschen, ded forderligste mueligt er, motte giøres afregning och afkortning for hvis dem thilbørligen udi Danmarch och Holstein kand thilregnes, saa och af landene til schibs motte udføres, paa det det ringe, endnu udi landene er conserverit, schal iche slet och aldieles af dend langvarig udmarsering forødes. Och efterdi forschrefne summa, som til hielp soldateschen med schulle afbetalis er udlofvid, af dend største part udi lang tid iche kand udgifves, mueligt och en del deraf udi de vahre blifver lefverid och iche strax ere giort udi penge och soldaten iche kand med tilfreds stilles, da ere vi underdanigst af hans ko. ma. begierendes, ville och venlig hafve rigens raad ombedit, de hoes hans ma. underdanigste ville formode och erholde, at saa frembt hans mayt. och de Hamborger kand accordere anlangendes dend glychstadische thold, hans ma. ville lade erlegge de penge thil soldaternis aftachelse, at mand dis snarere dem kunde qvit blifve.

Belangende dend anden pungt udi forschrefne rigens raads proposition, nemlig at deliberere om, hvorledis landet igien udi postur kunde bringes, da eftersom hans ko. ma. sig udi naade hafver ladet befalde hvis vi udi vores senisten och velmendte forslavg underdanigst hafver ladet hannom andrage, eptersom vi for vores personer hafver kund erachted at vere hans ko. ma. lovlig regimendte til bestørchelse och alle hans throe undersaaters med det gandsche lands gafn och bistand, saa hafver vi høybemelte hans ko. ma. paa det allerunderdanigste for sadan kongl. mild-

hed at betache; hans ma. schal aldtid befinde vores underdanige och villige thieniste thil at eftertrachte aldt hvis hans ko. ma' høyhed och lovlig herførdte regimenthe kand komme til bistand och bestørchelse och hans rigers och undersaaters fortroelig enighed och velstand kand geraade i alle maade, vi och ei heller paa thvifle, rigens høyvise raad jo lader sig høyt vere anliggende at betenche och raade alt hvis dennom och os, deris och vores fellids federneland, som hidindtil hafver lid stuor nød och gienvordighed, kand herefter komme til oprettelse, bestandig velferd och conservation, hvilchet os siufnes nest dend allerhøyestes beschermelse, goed politie och samdrechtighed at bestaae udi correspondents, enighed och inderlig forbund med vores angrentsende naaboer paa alle sider, anseendes at de guode herrer uden ald thvifvel vel considererer, hvad nød, besverlighed och thrang vi hafver haft deraf, at vi os ingen fortroelig venschaf, hielp, undsetning eller assistents hafver af vores naaboer och førige bunds forvandte haft at forvendte, hvorom vi dog venligen tilforne nogle gange hafver hoes de guode herrer giort erindring. Da ere vi endnu paa det venligste af de guode herrer begierendes, som vi och ey heller paathvifler, de jo landsens velstand sig høylig lader vere angelegen, de det saaledis ville hoes hans ko. ma. midelle, at med en hver af vores angrentsende naaboer motte tracteris och oprettis en inderlig indbyrdes fortroelig freds och evig varendes enigheds forbundt, at vi os efter dags hoes dennom baade til lands och vands undsetning, forsichring och bistand udi paakommende uformodelig anliggende kunde hafve at forvendte och os til forlade, eptersom de guode herrer saadant fornuftelig hoes sig self uden vores venlig erindring vil vide at considerere och ofverveye. Och endog det disvehre er en hver vitterligt, at de provincier, som fienden nesten thov aar hafver haft under sin thyranī, er merchelig forsvekit, en part gaarde fast gandsche ruineride och afbrende, qveg, heste och hopper och andet af landene bortførdt, kornit aldieles forød och af fienden til fremmide soldt och henkommet. saa en stuor del af indbygerne indtet eller en gandsche ringe del deraf thil sin dagelig ophold hafver motte bekommet, saa at de fleste schal nødes til at søge hielp och undsetning hoes sine slecht och guode venner at komme noget paa fode igien, som dog en lang thid vil vare, och uanset, at dend største del af rytteriet sampt

gevehrit er gandsche øde, saa siufnes os der forre raadeligt at thenck paa nogen middel, hvor vid landene efter haanden och med thidene kand udi feyde thid med mindste besvering mueligt med rytterie forsiufnes, och det efter vores betenchinde och forslavg saaledis, at foruden dend sedvohnlige rostienniste baade af hans ma[s] och cronens lehne, saavelsom af hver sit jordeguods, de sit federne rige er plichtig at holde, at kunde herefter hafves udi guod beredschaf, det snariste mueligt sche kand, efterat Gud naadelig en hver til sit egit med fred at komme och det at niude tilsteder. Thil des rytteries videre forsterchelse, riget til dis støre forsichering, siufnes os, at aldt guodset ofver aldt riget, en hver udi sin provincie, cronens, addelens saavelsom geisteligs (saavit dem iche en hver pro officio er thillagt til deris underholdning), at kunde anslaaes alt udi hart korn epter dend sedvohnlige thaxt, udi sødschinde schifte brugelig er, schofve alene at regnis for halft, och da af hver fire hundride thønder hart korn en gerust hest och mand med aldt sit gevehr sampt forstøch och bagstøche udredis. Hvo som iche hafver saa mange thønder til fuld hest, hannem at thilligges af rigens raad och landcommissarier udi det provincie en anden guod mand eller flere, indtil forschrefne firre hundride thønder korns thal thil en gerust hest blef fuldkommet. Det schulle och vere en hver frit forre, som udi flere end en provincie guods hafver, forschrefne hest at holde, hvor hannom beleiligst kunde falde, dog, naar paaeschis, da paa thilbørlige steder til rigens thieniste at fremschiches. Och paa det saadant hans ko. ma. och cronen saa vel som addelen, eptersom en hver got siufnes, iche schal falde for besverligt saadant at fortsette, siufnes os, at en rytter, som saaledis aldtid schulle vere bered, kunde undes en passelig gaard paa landsbyerne med schyld, landgilde, echte och arbeide, paa hvilchen hand kunde biuge och boe, som der imod schulle holde sig rede vid nat och dag at røcke forth, naar hand tilsagdes. Gevehr schulle hannom af hosbonden sielf forschaffes; dend landgilde af samme gaard schulle der imod delis under de andre bønder, udi de forschrefne fire hundride thønder korn begreben ere, som kunde dem en hver en themmelig thing tilkomme at udlegge, som os siufnes lideligst at kunde falde. Samme compagnier siufnes best udi freds tid til 200 heste at kunde bringes, med nøttørftige underofficerer af vores egen indføde dansche mend, der-

til døchtig kunde erachtes, forsiufnes, som udi feide thider til mindre, beqvemmeliger throuper kunde redigeris. Udi Judland kunde en eller thvende oberste leuthenanter saavelsom udi de andre provincier och hver efter sin vilkor och leilighed forstilles. Med samme officerer siufnes os best at kunde tracteris om en visse aarlig pension til underholdning udi freds tid, men udi feide thider da med monitlig besolding lige vid andre gevorben at afleggis. Men efterdi en vis mandtal paa forschrefne hester, førind aldt udi hart korn anslaged vorder, som før er meldt, iche hafves kand, hvorforre iche heller vis antal paa nøttørftige officerer eigentlig kand vides, derfor, dersom det unions folch, nemlig 600 heste och 3000 til foeds, efter dend forbundt, imellum Danmarch och Holstein giort er, endnu lenger schal paa fode holdes, saa och unions schatter lenger endnu at schulle continuere, ere vi venlig af de guode herrer rigens raad begierendes, de hans ko. ma. underdanigste derhen ville bevege, hand naadigst ville tilstede, at unions schat, hidindtil baade af Danmarch och Norge udgifvet er, sampt och dend forordnede commissarie told motte herefter udi hver sit provincie vid sine tilforordnide commissarier af addel opbergis (dog dend af Norges rige for neste beleiligheds schyld til Siellands provincie commissarier lefvere) och udi en visse land kiste henligges, deraf til general krigs commissario, unions folch med at betale, schulle lefveris, men officererne under forschrefne land compagnier af land commissarier af samme penge afbetales, och ellers med forschrefne land kiste efter forige vidtagen schich och maner at forholdes i alle maader. Dette bevilgede nye rytterie siunes os iche at kunde stilles paa foede udi de provincier, Gud endnu naadeligen for fiendens indfald hafver forschaanit, forend paasche nest kommendes aar 1646, men udi de provincier, som fienden hidindtil er mechtig, for saadan rytterie at motte forschaanis indtil paasche 1647, och da stilles udi verch och efter rigens raads och land commissariernis anordning paa sine bestempte beleylige musterpladser at præsenteris. Dette forschrefne rytterie indted at motte opmaanes, ey heller nogensteds endten inden eller uden riget forschiches uden hans ko. ma^s med samptlige rigens raads och land commissariernis udi hver provincie doris vidschaf, samptøche och befaling. Naar och samme heste saaledis opmaanit vorder, som forschrefvid staar,

och schal nogensteds forschichis, dennom da fra dend dag lige med det andet gevorben folch at schulle besoldes och underholdes.

Foedfolchet anlangendes, da efterdi af dend dagelig üdschrifning paa hans mt[s] och cronnens guods bunden mechtig betynges och besvergis, goedsit blifver øde, soldatterne, som udschrefven er, bortløber, herforuden bønderne med stuor udgift thil mad, krud, lundte och andet, naar hand schal gaae til munstering eller andensteds, er besverget, end och vel anden underschløf udi en eller anden maade med underløber, hvor vel end- och hans ma[s] lensmænd det ville forrekomme, naar da saadant ofverveyes, som bunden aarlig udstaar, siufnes os gafnligere i stedet for dend aarlig udschrifning, det vi ey heller andet throe, end bunden jo och schulle ynsche, at de unge karle med bønderne kunde udi det sted gifve af hver leg aarlig 16 rigsdaler in specie, som dennom ligeligen kunde imellum leggis, och der imod for aarlig udschrifning at motte forschaanis; hvilche penge och udi forschrefne land kiste, som forschrefvet staar, vid forschrefne land commissarier schulle til forøden brug indleggis, hvorimod vi af addel ville samtøche och bevilge at udgifve af hver thønde hart korn efter forschrefne thaxt beregnit sex schilling dansche och det paa 10 aars thid at continuere, som til hver forschrefne sin land commissarier paa beleilig thider och steder schulle lefveris, udi forschrefne land kiste indleggis och udi guod forvaring beholdes til cronens och rigens conservation och velstand udi freds saavelsom feides tid, om det ydermehre herefter, det dog Gud naadeligen afvende, kunde angribes. Dette erachte vi, som det och schal befindes, om aldting flittelig ofver regnis, thil bundens och landsens gafn och fordel at kunde komme.

Dog paa det landet der imod iche schal blifve slet uexercerit, eptherdi soldaterne afschaffis, siufnes os til landsens defension af hver sin hosbond och øfrighed, cronens, adelens och geistliges, som forschrefvet staar, richtigen kunde opteignes hver hel eller half gaard udi en hver herrit, och af hver dem en person, som er ofver 18 aar och under 50 aar, anteignes, udi hver sit herrid udi compagnier fordelis, dennom officerer, som nu udi thiennisten ere och sønderlig schergianter forstilles, som dennom flittelig paa beleilig thider och pladser schulle exercere, hvormed de dertil forordnede ofver officerer kunde hafve flittig opsiufn.

Dersom kunde befindes en gaard, som gamle udychtige mend och ingen unge karle kunde vere udi, da dend alenne for denne exercitie at forschaanis. Gevehret, som en hver hosbond thil sit folch schulle forschaffe, schülle strax efter munstringen ligges udi guod forvahring endten paa hans ma[a] slotte eller hver sin herrids kirche, saa och paa addelens egen gaarde, som dertil schulle lade hafve opsiufn. Dette forschrefne foelck schulle til dend ende exerceris, at det til landvern alenne inden grentserne imod fiendes anfald schulle bruges och ingensteds af landet bortføres. Dette siufnes dog iche at kunde stilles udi verch, førind efter haanden landene, som endnu ere i atschillige maade udøste, kunde noget komme paa foede igien; dog herom, med hvis andet der til hørig kand erachtes, rigens raad med land commissarier paa bestembte maader hver udi sit province at deliberere.

Och eftersom landene och sønderlig Judland hid indtil hafver verit bloet och paa alle sider fienden aaben for, siufnes os allerhøiest fornøden, at det med guode festninger forsiufnes, men hvor saadane beleiligst och landene til største forsichering for alle vores angrentsende naaboer paa alle sider, sønderlig paa søekandten, kand henleggis och oprettis, ville vi underdanigst och venligst hans ko. ma. och rigens høyvise raad med nogle af addelen, hvilche dertil betroes kand, hafve hiemstillet. Erachte och raadeligt, at hver provincie med en goed ingenieur, som saadant verch oprichtigen och vel anlegge kand, sampt och conducteurs och andre dertil hørige officerer forsiufnis.

Thil samme festnings arbeide ville vi bevilge en før karl at fremschiche af hver thov hundride thønder hart korn, dersom af cronnens och geistlighedens ligesaa och motte fremkomme, hvilche der udi fire maanider schal arbeide och emidlertid af dend udschichede hosbond med nøttørftig underholdning forsiufnes. Kunde och sche, at saadan underholdning ey udi vahre hannom kunde medgifves, eller hand en karl at fremschiche kunde finde for besverligt, da hannom en rigsdaler for hver uge thil dend, som derofver hafde at commendere, at fremsende, som dend siden til andre paa arbeidet at leyo schulle udgifve. Materialia, som dieller, hiufibørre, legter[a], bielcher, schovfle, spader, hacker, med heste och vogne, med andet mehre dertil behøfves kand, for-

a A: latter.

haaber vi underdanigst, hans ko. ma. naadigst af neste omliggende lehne dertil bevilger[a].

Denne forschrefne vorris underdanigste forslavg hafve vi efter hans ko. ma[s] egen naadigste befalning och paa hans ma[s] naadigste behavg forregifvet, och endog dette aldt iche nu strax for atschillige aarsagers och uleiligheders schyld kand stilles udi verch, saa formoede vi dog, det snariste mueligt och landene det thaale kand, at rigens høyvise raad med land commissarierne hver udi sit provincie det saaledis vel forordne, saa at hans ma. der af en velbehagh, landene med pengis middel, hvor udi dets fornemlig conservation nest Guds naadige hielp bestaar, saavelsom med exercerit och bevehret mand kiøn och anden guod thienlig postur forsickris. Vi forhaaber vist der imod underdanigst hans ko. ma. dend kongelig benaadning, som hand os naadigst efter vores underdanigste begiering udi hans naadigste svar thil rigens raad os samtøcher, ochsaa til vores och vores efterkommeris bestandig gafn udi pennen lader forfatte och os naadigst under hans ma[s] haand och seigel meddeler. Datum Kiøbenhafn den 25 augusti 1645.

Otto Brahe St. Niels Kragh. Peder Langhe. Erich Juell. Mogens Høeg. Falck Giøe Henrichsen. Peter von Gerstorff. Laue Bille[b]. *Henning Powisch. Christen Skiell As.* Mogens Sehested[c]. Hendrich Raameld[d]. Jochim Giestruf[d].

[e]Adelen udi Skaane formene underdanigst, epterdi deris land ehr gandsche devasterit af fiendens jefnlige marche och indqvartering frem, tilbage och omkring i landet uden ophold, fra første hand marcherede der ind, ja er endnu i hans mact, saa at mand forfarer af daglige bud, der fra kommer, hand de fattige underdaaner verre nu medtager och plager, end hand nogensinde hafver giort til forne, derfore och uden al tvifl, naar Gud vil sende dennem til deris goeds, bunden baade med brødkorn och soekorn vil forstrechis och hielpis, saa sant hand iche schal slet forkommis, mends igien komme paa foede, efter hvilcke vilkor och omstende de underdanigst och venligst formoeder for den landehielp til soldatternis aftachelse at forschaanis. Belangende landet at bringe

a A har her en fejlagtig Ordstilling. *b* Fattes i C. *c* Kun i D og E. *d* Kun i E. *e* Det følgende fattes i F.

udi postur til hest och fuods i en bedre defension, ville de sig som it lem thil rigit fra de andre i de maader ey afsondre, naar somheldst deris landis tilstand och underdannernis samptlige vilkor den ene med den anden blifver saadan, det kand stillis i verch och til veye bringis. Datum ut supra.

Henrich Ramell[a]. *J. Gerstorff.*

[b] Udi det moede, som aarligen af rigens raad och landtcommissarierne schal holdis, siunis os dette at kunde indføris:

at da paa samme moede tvende udaf den giestlige och tvende udaf den borgerlige stand kunde møde tilstede at anhøre hvis dersammestedts blifver angifvet och besluttet, saa och paa deris egne och deris middels vegne at tilkiendegifve om hvis de dennem kunde hafve at besverge.

Otto Brahe St. Niels Kragh. Peder Langhe. Erich Juell. Mogens Høeg. Henrich Ramell. Falck Giøe Henrichsen. Christen Skiell As. J. Gerstorff. Laue Bille. Peter von Gerstorff. Henning Powisch.

419. Kongens Bevilling, 3 Septbr.

A. Orig. med Segl: RR. n. 53, XXVIII. B. Orig. med Segl: smstds. XXVIII a. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 83 og Jydske Fol. 19. Heraf udstedtes ét Expl. til Sjælland, ét til Jylland og ét til Fyn: Sjæl. R. XXI, 384.

Vi Christian .... giøre alle vitterligt, at eftersom vore kiere och troe undersaatter af adel, her af Danmarkis provincier nu forsamblede deputerede och fuldmechtige af os underdanigst udi deris indleg den 15 augusti dateret hafver verit begierendis, vi naadigst ville bevilge och samtyche, at af ridderskabbet udi hver provints en visse andtal af land commissariis, som os fidelitatis juramentum præstere skulle, motte af adelen navfngifvis och udvelgis och med rigens marsch och de andre af rigens raad udi den provincie boesiddende en gang om aaret eller oftere, om behof giordis, kunde samblis och hvis til voris och rigets tieniste, landsens defension och beste ske kunde, i acht tage och hvis nogen, vere sig af hvad stand det vere kand, kunde hafve at foregifve, fornemme och det siden os trolig underdanigst andrage och til det beste befordre. Item at vi och naadigst af kongelig clements, riget til styrke, ville rigens raads tal til 22 af rigens

a Fattes i B, C og F. *b* Det følgende findes paa en løs Seddel, indlagt i A.

indfødde adel forøge och formere, och naar en deraf ved døden afgik, da naadigst tilstede, at trende af samme provintsis raad, land commissariis och adel, os motte præsenteris och navfngifvis, af hvilche de underdanigst begiere, vi en ville udvelge och samtycke blant rigens raad at andtage, med mere, som samme ridderskabbets underdanigst indleg fornuftig och vitløftigen indholder,

Da eftersom vi fra voris første regierings tid intet os høyere hafver ladet vere angelegen end vore kiere troe undersaatters veldferdt omhyggelig at befordre, landers och rigers beste at søge, vi os och aldrig nogit hafver ladet mishage, som til vort kiere fædernelands veldstand och vore kiere troe undersaatters beste kunde streke och gerade, da hafve vi os af kongelig affection paa bemelte ridderskabets underdanigst begiering saaledis naadigst erkleret, som efterfølger:

Først ere vi naadigst tilfredts, at land commissarii udi hver provints forordnis, nemblig fire udi Judtland, tvende i Fyen, tvende i Sielland, trende i Skaane och Bleginde och en udi Lolland. Samme land commissarii skulle adelen udi hver provints maae om votere, hvo dertil dygtigst och best kunde vere, naar de for rigens raad i samme provints boende først hafver giort deris æd, at de ingen uden den, de tienligst och skikeligst dertil befinder, skulle foreslaae eller navfngifve, och hvilche, som da de fleste vota at hafve befindis, siden til os af bemeldte rigens raad underdanigst præsenteris, at de kunde af os tagis tilbørligen udi æd, som saaledis eligeret vorder, och siden med voris obne bref til samme bestilling fuldmechtigis och forordnis.

Oftbemelte land commissarii skulle engang hver aar eller och oftere, om tidernis och landens tilstand det udkrefver, med rigens raad udi hver provints sig forsamble, om alt hvis til landsens defension andordnet er eller blifver, fortrolig med hver andre communicere, och at alt sligt, som til landens forsvar, tarf och forbedring af os andordnis, tilbørligen efterkommis och i verk stillis, altid hafve grandgifvelig opsiun, saavit mueligt ald mangel och feigl remedere, och hvis iche af dennom ske kand, os underdanigst tilkiende gifve. Dersom och da nogen, vere sig af geistlig eller verdslig stand, nogit hafver sig ofver at besverge och det for bemelte rigens raad och commissariis at andrage begierer, skal det dennom frit forestaae och aldelis tilladt vere, och siden skulle be-

melte rigens raad och commissarii os saadant forpligt vere underdanigst och oprigtigen uden nogen persoens andseelse at gifve tilkiende, paa det vi derudinden kunde lade andordne det, som christeligt och ret kunde vere, dog hermed ingen forment self hoes os eller paa andre tilbørlige steder deris nødtørft, om dennom lyster, at foregifve och andbringe.

For det andet, rigens raads andtal til 22 at formere anlangendis, da vaar os intet kierere, end at chronens tilstand kunde taale, at regieringen til styrke tallet paa rigens raad blef augeret, medens eftersom disse besverlige tider paa chronens indkombst iche ringe afgang foraarsagit hafver, da kunde vi os denne gang herpaa anderledis naadigst iche erklere, end saa mange udi rigens raad at ville andtage, som vi naadigst kunde befinde chronens tilstand at kunde tilstede. Naar och en af rigens raad ved døden afgaaer, ere vi och naadigst tilfrits, at bemelte rigens raad och commissarii i den provints, den afgangne af rigens raad boet hafver, os sex eller otte underdanigst navfngifver, som de til rigens raads bestilling at betienne dygtigst formene, hvoraf vi naadigst en at eligere os ville befalde lade.

Anlangendis ridderskabets deputeredis andet underdanigst indleg, den 25 augusti dateret, hvorudi om middelen til soldateskets aftackelse adelens underdanigst erbydelse formeldis, saavel som deris underdanigst forslag och betenkende, hvorledis militien til hest och foeds i fremtiden kunde forbedris och andordnis, och hvad hielp til festningers opbyggelse de sig underdanigst erbyde at giøre, da endog det vist er at befrygte, at det, som adelen eller de andre stender sig at forstrecke underdanigst erbødet hafver, hverken til den mengde af rytterie och foedfolk, som til disse landers defension disse besverlige tider och adskillige gandske uformoedelige tilfelde hafver foraarsagit at underholde, at aftake skulle forslaae, iche heller saa snart opbringis och indsamblis, som det at brugge fornøden giordis, saa aftakningen deraf maaske iche lidet forhindris schulle, saa kunde vi dog deraf adelens bestendige gode affection imoed deris kiere federneland nochsom naadigst erkiende, bære och naadigst ingen tvifvel, at eftersom vi och chronen nu af denne uformodelig krig udi stoer besverlighed och gield ere geraden, vore kiere, troe undersaatter af adel saavelsom andre och udi frembtiden os underdanigst saavit mueligt

tilhielpkommer, at vi voris kongelig stand, saa chronen deraf kunde hafve ære, udføre kunde, och vi self uden daglig fortræd och uroe hafve herefter som hidindtil lyst til rigens velfærd och velstand udi denne hele Europæ perturbation os at lade vere angelegen.

Hvad adelens underdanigst forslag och betenkende om militien til hest och foedts anlanger, efterdi det it verk er af største consequents och nu i en hast iche saa fuldkommeligen examineris och concluderis kand, som vigtigheden udkrefver, iche heller mueligt saa snart udi verk stillis, saa ville vi derom med voris elschelige rigens raad saadant udi tilbørlig videre deliberation lade betenke och os siden naadigst saasnart mueligt saaledis derom erklere, som vi eragte til landenis conservation och beste tienligst och gavfnligst at vere. Forblifvendis eder alle och enhver med ald kongelig gundst och naade velbevaagen. Skrefvet paa vort slot Kiøbenhavfn den 3 septembris anno 1645.

Under vort signet.

Christian.

420. Adelens Erindring, 5 Septbr.

A. Orig.: Kanc. B. Orig. RR. n. 58, XXVII. C. Orig.: smstds. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 83, her henført til 25 Avgust. E. Afskrift i Jydske Landebog Fol. 22. F. Afskrift i Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Hans kong. mayt. voris allernaadigste herre och konning hafve vi paa det underdanigste at betache for den kongelige naade, hans mayt. os hans troe underdane hafver bevist, at hand af faderlig omsorg for sine undersatters velfert en part voris underdanigste begiering naadigst bevilget hafver, en part och udi videre kongelige deliberation med rigens høyvise raad vil tage. Vi erkiende ochsaa udi denne tilfald med al underdanig respect och tachsigelse, at hans kong. mayt. iblant mangfoldige store naader, velgierninger och gode forordninger, som hand i hans herførde høyloflige regimente voris kiere fæderneland udi alle stater bevist och gifvet hafver, iche denne benaading for den ringeste, medens udi saa høy verdighed anser och agter, saa vi ingenlunde kand paatvifle, at jo al posteriteten deraf hafver aarsage hans kong. mayts. som en ret landts fader i alle tider at ihukomme och høyligen berømme, vi visseligen forhaaber och troligen af den almechtigste Gud ynscher, at dette hans kong. mayt. self til bestandig regimente och disse

lande och riger til al velstand maa gerade. Hans kong. mayt. schal altid finde os sine plichtschyldige och lydige undersatter i alle muelige maader.

Disligeste hafve vi rigens høyvise raad paa det venligste betachet for den store flid och umage, de dette hos hans kong. mayt. at fordre och til beste at fremme haft hafver, hvilchet dennem til berømmelse och deris och voris efterkommere til velstand nest Gudts hielp schal komme. Ville dernest hafve de gode herrer venligen ombedet, de det hos hans kong. mayt. allerunderdanigst med al flid ville bearbeide, at hans mayt. naadigst vilde lade sig befalde, det snariste och forderligste mueligt er, saadan hans mayts naadigste bevilling udi verch at stille efter en hver provincies leilighed och vilkor efter den naadigste resolution, hans mayt. os meddelt och gifvet hafver, eftersom vi och ingenlunde saadan deris flid paatvifle. Vi for voris personer ere til al ære och velbehag imod dennem igien erbødige.

Och eftersom vi vel kand erachte nødtvendig at vere, at iche alt det gevorben folch nu saa hastig kand licenteris, men baade for unionens schyld med Holstein saa och andre aarsager jo noget folch schal blifve udi rigens tieniste, saa endog vi iche tvifle, de gode herrer rigens raad uden voris ringe erindring jo hafver landsens gafn och beste udi act, helst efterdi dennem best hendis formue och tilstand er bekiend, saa hafver vi dog iche kundet forbigaa at eracte det och at vere voris schyldighed imod voris høybetrengte fæderneland dennem venligen at erindre saa och høyligen ombede, de ville hafve udi god ihukommelse, at efterdi landet hafver af fienden udstaaet paa andet aar en mectig indqvartering, stor ulidelig udgift met anden uleilighed i adtschillige maader, det och endnu til afsched paa det yncheligst och jammerligst ville devastere och forøde, at landet iche da med mere folch belastiges, end det vel kand taale, och dersom noget fremmet folch schal udi rigens tieniste forblifve, bede vi gierne, eragte det och riget høylig at vere anliggende, at af det gamle gevorben regimente (riget nu en tid lang med stor bekostning underholdet hafver) til hest och fodts saa meget motte beholdis, som riget mueligt vaar at holde.

Dernest bede vi och gierne, at ofver det folch de fleste dansche och dem vel affectionnerede høye och nidrige officerer, som

dertil dyctige eragtis kunde och riget den beste tieniste giøre ville, motte forestillis, anseende hvad uleilighed af idel fremmede baade officerer och gemene knechte kommen er, som mange exempler derpaa gifvis kunde, och paa det nogen anleding (dog hans mayt. och rigens raad upræjudicerlig) til officerer hafvis kand, kunde vi iche underlade hans mayt. underdanigst at foregifve Frederich von Buchwoldt, en gammel, vel erfaren soldat och landsens indbygger, for en general major och ellers mange gode erlige dansche karle, som til officerer och den charge, de ville antage, vel forstaa at betiene, efter hans mayts egen naadigste begiering kunde foreslaais och nafngifvis, om det udkrefvis, hvilchet vi eragte at vere en god anleding och aarsag, hvor ved voris egen nation, som sig forfremmelse kunde hafve at forvente, paa fremmede steder sig at begifve och udi krigsexercitie sig bruge lade, at de i fremtiden voris fæderneland kunde tjene, instigeris kunde.

Vi tvifle ey heller paa, de gode erlige folch, som erligen och vel Rensborg imod fienden hafver defenderet och dermet hannem fra Judtland slet at devastere hafver opholdet, jo och billigen andre til et got exempel recompenseris och forfremmis. Kiøbenhafn den 5 septembris 1645.

Otto Brahe St.[a] *Niels Kragh. Peder Langhe. Erich Juell. Mogens Høeg*[b]. *Falck Giøe Henrichsen. Christen Skieel As. Henning Powisch. Peder von Gerstorff*[c]. *Laue Bille. J. Gerstorff*[d]. Mogens Sestedt[e].

Begyndelsen af Septbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Efterat Freden var afsluttet 13 Avgust (ovfr. S. 49), skrev Kommissarierne 14 Avgust fra Kristianopel til Kongen bl. a.: »Ville eders Maj. og naadigst med det første lade de andre af Rigens Raad, som i Fyn og Skaane ere, til Kbhvn. forskrive, da skal det uden Tvivl mere fornøden gjøres, baade for instrumenta pacis at underskrive, saavelsom om andet at deliberere, som vores Fædernelands Tilstand nu højlig udkræver«[1]. 18 Avgust befalede Kongen ogsaa Hr. *Mogens Kaas*, Hr. *Tage*

a C: O B. *b* Kun i A. *c* Fattes i A. *d* Kun i C. *e* Kun i E.

[1] Orig. med *Jørgen Sefelds* Haand og 4 Segl: Sverige, Relationer.

Tot, Hr. *Kristoffer Ulfeld* og *Hannibal Sehested* med forderligste at forføje sig til Kbhvn.[1]

I Begyndelsen af Septbr. var 12 Raader til Stede; *Anders Bille*, *Ove Gjedde*, *Jost Høg*, *Hannibal Sehested*, *Kristoffer Ulfeld*, *Oluf Parsberg* og *Knud Ulfeld* nævnes ikke[2]. 7 Septbr. ratificeredes Brømsebrofreden af Kongen og Rigsraadet[3].

11 Septbr. opfordrede Kongen Raadet til at paavise, hvorledes der kunde opnaas Ligevægt i Statens Pengeforhold (*Egenh. Br. n. 87*), og 15 Septbr. befalede han det nærmere at overveje, hvad der var nødvendigt til Hæren og Flaaden (*smstds. n. 89*). Raadet synes (her eller paa Mødet i Avgust) at have bevilget en tredobbelt Skat af Øerne, hvorom Breve udgik 18 Septbr.[4] Overfor Kongen udtalte det 26 Septbr. (*n. 421*[5]), at Pengeforholdene ikke burde ses i saa mørkt Lys, om end det næppe var raadeligt strax at indføre nye Skatter; det fraraadede enhver Ændring i Lensvæsenet. Hr. *Mogens Kaas* og *Jørgen Sefeld* overbragte Betænkningen til Kongen[6], der replicerede 28 Septbr. (*Egenh. Br. n. 93*) og tillige befalede Raadet at overveje, hvem der kunde udsendes

---

[1] Sjæl. T. XXVIII, 413. 23 Avgust tillod Kongen dog Hr. *Tage Tot* at blive i Malmø endnu en otte Dages Tid, indtil han havde sat alt dèr i god Orden: Skaanske T. VII, 82.

[2] 3 Septbr. tilskrev Kongen Indbyggerne i Nørrejylland, at han med det tilstedeværende Raads Raad og Samtykke havde besluttet til Jylland at sende Erik Jul og Mogens Høg, Generallandkommissarier, for at vaage over, at den svenske Hærs Bortmarsch foregik under Iagttagelse af Fredens Bestemmelser: Jydske R. X, 365.

[3] Slange S. 1509 (jfr. Svenske Acta VII, 196). Hele Raadet opregnes heri (hvoraf dog sikkert ikke maa sluttes, at de alle har været til Stede eller virkelig underskrevet, i det mindste strax), ene Rigsmarsk *Anders Bille* undtaget, hvem Kongen ikke vilde tillade at medunderskrive; jfr. Egenh. Br. n. 84. — Om Kongens Ytringer til *Korfits Ulfeld* ved denne Lejlighed se Sperlings Selvbiografi v. S. B. Smith S. 119—20.

[4] Sjæl. T. XXVIII, 433—37. Skatten skulde oppebæres for Sjælland, Laaland og Falster af Hr. *Kristoffer Urne*, for Fyn og Langeland af Henning Valkendorf.

[5] Blandt Underskriverne fattes *Korfits Ulfeld* (som dog maa have medunderskrevet det til Kongen leverede Exemplar).

[6] Jfr. Egenh. Br. n. 96.

til Undersøgelse af Tilstanden i Jylland og Skaane. Kongen var særlig opbragt over, at Hofmesteren[1] havde kunnet medunderskrive en Erklæring, hvorefter Rigets Indtægt omtrent kunde tilstrække til Udgiften[2], og 1 Oktbr. affordrede han *Korfits Ulfeld* en Opgivelse af Rigets visse Indtægt til Forelæggelse for Raadet[3].

13 Septbr. erklærede Kongen Raadet (*Egenh. Br. n. 88*), at der burde beskikkes Kommissarier til Undersøgelse af Holger Rosenkrans' Overgivelse af Hammershus, og befalede, at det skulde nævne, hvem der kunde bruges til dette Hverv[4]. — 17 Oktbr. udgik efter Raadets Betænkning en Fdg., hvorledes med den danske og tyske Præst i Helsingør forholdes skal[5]. 20 Oktbr. forordnede Kongen efter Overvejelse med Raadet, at alle Trætter i Nørrejylland, Skaane og Bleking, der var foranledigede ved Fjendens Indfald, skulde paatales inden Aar og Dag[6], og 2 Novbr. udstedtes med Raadets Raad en Instrux for Landsdommerne i Nørrejylland og Skaane om adskillige under Fejden opstaaede tvivlsomme Retsforhold[7].

I Oktbr. spurgte Kongen efter *Korfits Ulfelds* Opfordring Raadet om, i hvilken fremmed Stats Tjeneste Grev Valdemar Kristian burde træde, uden at det dog vilde udtale sig klart herom[8]. — Forhandlinger om Alliance med Frankrig, se ndfr. S. 199—200.

Anders Billes Optræden ved Adelsmøderne i Fyn (ovfr. S. 124—25 og 132) vakte megen Vrede hos Kongen[9], hvorfor

---

[1] Lige forud havde Kongen tilbageviist *Korfits Ulfelds* Ønske om Afsked fra Hofmesterchargen: Egenh. Br. n. 90.

[2] Jfr. Egenh. Br. n. 96.

[3] Egenh. Br. n. 97, jfr. n. 98. 3 Decbr. befalede Kongen fra Flensborghus Rentemestrene at lade ham vide, »hvor meget en Rigens Raad aarlig har af Kronens Indkomst«: Egenh. Br. n. 132, jfr. ogsaa n. 134.

[4] Jfr. herom Egenh. Br. 1645—48 S. 72—73

[5] Sjæl. R. XXI, 405.

[6] Jydske T. XI, 164; trykt: Fdg. efter Recessen, Fol. Oij.

[7] Jydske T. XI, 167.

[8] Jfr. Egenh. Br. n. 109.

[9] Jfr. Egenh. Br. n. 84. Sml. Hist. Tidsskr. 4 R. III, 597.

Marsken 9 Septbr. bad Hofmesteren og Kansleren at andrage Kongen om et Forhør for at opklare Sagen[1]. 26 Septbr. henvendte han den samme Anmodning til Kongen selv[2]. Kongen vilde lade Raaderne svare paa hans Vegne, og *Iver Vind* opsatte en Skrivelse til Marsken, hvorefter Kongen paa Raadets Anmodning havde taget hans Undskyldning for god. Kristian IV krævede dog udtrykkelig udtalt, at hvad Kongen med Raadet havde dekreteret, ikke burde »disputeres og skrupuleres« af enkelte Raader; en Passus herom indskødes saa i Brevet[3]. Skrivelsen afgik 12 Oktbr. 25 Oktbr. skrev *Anders Bille*[4] til

---

[1] Et Brudstykke af dette Brev, se ovfr. S. 128 (*n. 393*). Jfr. et Brev af 10 Septbr. til Kansleren; Orig.: RR. n. 53, XXX. Alle *Anders Billes* Skrivelser er daterede Løgismose.

[2] Orig.: RR. n. 53, XXXII. Samme Dag skrev han herom til Kansleren; Orig.: smstds. XXXIII. Heri: »Hvad adelen elers dieris erklering angaar, om di derudi formeget hafver scrupuleret, hafver de at svare: ded kand jeg dog icke underlade at erindre, at efterdi voris forfedre hafver udtryckelig ladet indførre udi voris landtslovg disse ord, at ingen schat motte begeris, uden ded schedde med menige rigens raads sambthycke, saa samme voris forfedre hafver vel vist at forvare sig for saadan kongelig begiering, och jeg for min person, som hafver svoret saadan landtslov, thilmed om min bestilling er bleven anmodet af adellen, forstaar ei andet, end jeg joe forbindes udi ded ringiste ded for mine medbrødre af raadet at gifve thilkiende, och efterdi rigens hofmester och du, kierre broder, er di fornemste udi raadet, retten och mig thil eder fornemlig henviser, da jeg for saadan angifvende udi høyeste maade efterthragtes, er min venlig begiering til dig, du med bemelte rigens homester, som jeg och hafver herom thilschrevet, ville midelle denne sag saaledis huos min herre, som ret, billigt och forsvarligt kand verre«.

[3] To Koncepter: RR. n. 53, XXXIV; Egenh. Br. n. 100. I Sammenhæng hermed synes at staa en udateret Optegnelse af Kongen (Egenh. Br. n. 27), hvori han ytrer Ønsket om, at det maatte fastslaas, »at Adelen intet faar den Frihed at contradicere det, som af Rigens Raad og Kongen befales«. Udgiverne henfører dog Brevet til Jan.-Febr. 1645, støttet paa en gammel Nummerpaategning.

[4] 19 Oktbr. havde Marsken fra Odense i et Brev til *Iver Vind* udtalt, at han havde Grund til at tro, at det var denne, der havde sat ondt for ham hos Kongen. Orig.: Klevenfelds Saml., Familien Bille.

Raadet, fremstillede Sagens hele Gang og udtalte bl. a., at han ikke tvivlede om, at »dersom I samtlig havde været til Stede i Kbhvn., dèr samme Hovedpenges Udgift blev fordret, I da efter anden flittig og velment Begjæring havde ved eders Raad midlet, at hans kgl. Maj. efter andre i hans kgl. Maj.s Regerings Tider brugelige Maader, Landehjælp at søge sig naadigst havde ladet befalde«. Han bad endelig Raadet skaffe ham en egenhændig Erklæring af Kongen om, at han atter havde hans Naade[1]. Da dette Brev paa Grund af Raadernes Fraværelse ikke blev aabnet, gjentog han 8 Decbr. sin Anmodning i en Skrivelse til Hofmesteren og Kansleren[2]. Se videre ndfr. S. 209.

421. *Raadets Betænkning, 26 Septbr.*

Orig. med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 53, XXXI.

Stormectigste høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Af eders kong. maystets naadigste propositioner, den ene daterit Kiøbinghafn den 11 septembris, den anden Rosenburg den 15 ejusdem, hafve vi eders kong. mayt[s] naadigste befalling at vere forstanden, at vi skulle tage cronens indkomst och udgift for os och om fornøden bekostning [a]paa e. kong. mayt[s] hofhalting, item[a] militien til lands och vands, paa skibe aarligen at bygge, gevehr och andet sligt at kiøbe, med mere, der udi formeldis, os underdanigst erklere och fornemlig paa middel tencke, hvorledis cronens indkomst kunde saaledis formeris, at den til den nødvendig udgift kunde forslaa.

Saa er herpaa voris underdanigst betenckende, at endog os af renteriet indtegten och udgiften icke endnu er leverit, icke heller formodlig i nogle uger endnu kand ferdig blifve, saa hafve vi dog nødigt eragtet e. kong. mayt. underdanigst til sinde at føre, at saadan designation paa cronens indkomst

a Tilføjet i Randen.

[1] Orig.: RR. n. 53, XXXV a. Takkeskrivelse til Kansleren af samme Dag: Orig. med Segl: smstds. XXXV.

[2] Orig. med Segl: RR. n. 53, XXXVIII. Jfr. i det hele Fridericia i Hist. Tidsskr. 4 R. III, 599–602.

och udgift adskillige gange er efter e. k. mayt[s] naadigste befalling blefven til rigens raad leverit, och vi dog aldrig os hafve tordt understaa saaledis derudi at scrupulere, at vi jo altid e. k. mayt. self des gandske ordinants hafver fuldkommelig underdanigst relinquerit och hiemstillet och altid erfarit, at cronen och rigit sig derved best hafver befundet, och er serdelis paa de tvende sidste ofverleverede ofverslag, det ene anno 1633[a], det andet anno 1640, blefven e. kong. mayt. underdanigst demonstrerit, hvor megtig rigens indkomst er blefven forbedret, och at der lidit feiledte, i hvor høi udgiften var opskrefven, at indkomsten jo dertil kunde forslaa, saa e. k. mayt., som cronens tilstand af lang erfarenhed bedre end nogen anden var bekiendt, saadant i kongelig naade betengte och considererit, at vi nu strax, som alle e. kong. mayt[s] lande och undersaatter med saa stoer contribution baade til fienden och emod fienden saa hart hafve verit plagit och graverit som aldrig tilforn, skulle ny extraordinari paaleg och besvering eller anden forandring optencke och opsøge, det haabe vi allerunderdanigsten e. k. mayt. hafver sine kiere tro och hid indtil megit bedrøvede undersaatte altfor kier til, at de dermed saa hastig nu skulle bedrøfvis, icke fordi vi jo nocksom kunde besinde, hvad stor afgang cronen i førsten formedelst provincernis ruin och forderf vil lide oc bekomme, och hvad skade cronen paa skibe, stycker, gever och andet udstandet hafver, och vi saadant igien at supplere och reparere lige saa nødig som voris egen defension eracte, saa finde vi dog den store umulighed os gandske at vere i veien, at sligt saa hastigt, som vi det gierne saae, skulle kunde i verk stillis och effectueris; thi hvor forderfvet alle lande ere, hvor alle stenderne hafve verit graverede, och hvad fattigdom der er hos alle, det er desverre vider bekiendt, end vi gierne saae, saa at mand endnu skulle hafve forhaabning i en hast cronens indkomst høier at bringe, end den tilforne var, der landene enda i fredlig tilstand florerede, det troer vi icke e. k. mayt[s] naadigste mening eller tancker at kunde vere och se derfor underdanigst ingen anden middel, end at udgiften endelig saaledis vil anordnis. som indkomsten kand tilstrecke; thi endog vi underdanigst bekiende, at til rigits defension i denne verdens farlige skickelse och alle vore naboers uvisse intentioner megen stoer usedvonlig bekostning vel behøfvedis, saa kand dog intit mere ske, end under-

a Rettet fra: 1637.

saterne kunde uden deris total ruin taale och udstaa. Tilmed saa kand mand ingen vished giøre paa hvis af Norge kand forventis, førind statholderen Hannebal Sestedt nedkommer oc om tilstanden och midlene der giører underdanigste information. Och saasom e. k. mayt. naadigst siunis ved lehnenis forandring e. kong. mayt. och cronen at kunde hielpis, och e. mayt. naadigst formene andre den indkomst at niude, som e. k. mayt. med kunde undsettis, det forhaabe vi underdanigst icke derhen at vere ment, at skriffvere och fogder i steden for adelen skulle cronens lehne betrois, fordi intraden paa penge i førsten der ved skulle noget kunde siunis at formeris; thi derved icke aleniste den gandske politie, som den i ordinancen, recessen och haandfestningen er beskreffven, skulle forandris, medens och inspection med justitien, kiøbstederne [a]och tolderen[a], execution med alt hvis som paabydis, skulle dem herefter betrois, som hidindtil hafver verit forbødet, naar skatter skulle udgifvis, emellom bønderne skatterne at ligge eller skrifve, oc saaledis cronens bønder dem betrois, som dem i lengden snarer skulle ruinere end forsvare och intit hafde ved at sette, hvormed de cronen igien kunde stande til rette, foruden at den gandske adelig stand sig skulle maa ske saadan forandring deraf imaginere och befrycte, som nest Guds hielp eders kong. mayt. aldrig kommer i sind eller tancker. Hvorfaare vi paa det allerunderdanigst forhaabe, e. kong. mayt., som sine berømmelig forfedre, fremfarne konger i Danmark, och e. kong. mayt. i sin langvarendis høilovlig regering hidindtil giort hafver, icke i denne bedrøvelig och farlig verdens tilstand skulle saadan forandring ville paatrenge och urgere, som nu intit kand beskrifvis, hvad farlig consequents det ville med sig føre, oc hvad vit udseende consilia och conclusioner vore farlige naaboer sig skulle formere, om nogen merckelig forandring i voris statu skulle begyndis eller foretagis. Mens dersom e. k. mayt. icke vil giøre nogen skilsmisse eller distinction mellom sin och cronens indkomst, sig intit fra cronen separere och sig naadigst erindre, at saa lenge det skede, da hafde hverken e. mayt. eller cronen mangel, da ville vi nest Guds hielp intit desperere, at mand jo skal finde middel e. mayt[s] kongelig stand och regering at underholde och conservere, och

a Tilføjet i Randen med anden Haand.

eftersom mand hverken ved toldens forhøielse eller skatters paabiudelse kunde endnu saa hastig komme e. mayt. til hielp, som vi gierne ville, saa tør e. kong. mt. dog intit tvifle, at naar Gud vil gifve sin velsignelse saa vit, at mand det gevorben folck til hest och fods icke behøfver, mand da e. k. mayt^s indkomst med ald underdanig redbonhed skal hielpe at forbedre med alt det, landet enten ved skatter eller i andre maader kand formaa och udstaa at gifve. Vel hafve vi tenckt paa alle de middel, som kunde tiene til indkomstens forbedring, och det endnu daglig videre underdanigst eftertencker, mens eftersom alle gemyter ere endnu flux ømme til at tage emod nogen hid indtil her i rigit gandske usedvonlig paaleg, och vel vil betenckis, hvorvit det kand vere practicabel, førind noget nyt paabiudis, da hafve vi endnu intit dermed kund kommet til rette, mens ville underdanigst intit aflade at studere med største flid paa alt det, vi kunde optencke e. kong. mayt^s och cronens indkomst med at forbedre och forhøie.

Och saasom den gode herre och alvidende Gud vel vid, at denne voris underdanigste erklering herkommer af den underdanigste skyldige plicht, som vi efter voris ed ere e. k. mayt. med forbundene, saa bede vi och paa det allerunderdanigst, at den med ald kongelig gunst och uforanderlig naade motte optagis, ynskendis hermed e. k. mayt. af Gud i himmelen med langvarende karskhed och sundhed och ald kongelig prosperitet it lycksaligt och fredsommelig regiment. Actum Hafniæ den 26 sept. 1645.

Christian Thomesen. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

Novbr. Norsk Stændermøde i Kristiania.

11 April meddelte Kongen *Ove Gjedde* og *Hannibal Sehested*, at han havde forhandlet med de i Kbhvn. værende Raader om en Forøgelse af Kronens Indtægter (jfr. ovfr. S. 87), og befalede dem i den Anledning at overveje, hvorledes Kronens Indkomst af Norge kunde forøges, og forhandle derom med et i Hast sammenkaldt Møde af Lensmændene og Stænderne. Naar *Ove Gjedde* rejste bort med Flaaden, skulde

Kansler Jens Bjelke træde i hans Sted[1]. *Hannibal Sehested* sendte Kansler *Kristian Thomesen* et vidtløftigt Forslag i den nævnte Retning, ledsaget af en Betænkning derover af Jens Bjelke, dateret Kristiania 23 Juli[2]. Stændermødet synes sammenkaldt til 28 Oktbr.[3] I Løbet af Novbr. udtalte de enkelte Kjøbstæders Befuldmægtigede sig[4]; 10 Decbr. vedtoges paa Akershus' et Forslag om Rostjenesten, Landfolket, Fæstningerne m. m., der underskreves af Lensmændene og enkelte Adelsmænd[5]. Dette indsendtes til Approbation af Kongen og underkastedes en Behandling i Rigsraadet[6]; 17 April 1646 gav Kongen sin Ratifikation[7].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1645.

Indlandet. 6 Septbr. befaledes det *Gregers Krabbe* og Hr. *Frederik Redtz* »at rette deres Lejlighed efter tillige med Generalkrigskommissario Knud Ulfeld at gjøre Generalafregning med hvis Folk til Hest og Fods, som nu i Tjeneste er«[8].

Efterat det 21 Januar var befalet *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe* at forhøre General Krigskommissar Knud Ulfelds Regnskaber (ovfr. S. 39), beskikkedes 14 Septbr., da *Jørgen Brahe* ikke kunde forrette Hvervet, i hans Sted *Jørgen Sefeld*[9], hvem det i den Anledning 29 Septbr. tillodes at maatte opsætte Landsthinget[10]. 26 Oktbr. befaledes det

---

1 Norske Rigsreg VIII, 355.
2 Saml. t. d. norske Folks Spr. o. Hist. III, 434.
3 Jfr. smstds. 435 Anm.
4 Aschehoug, Norges offentlige Ret I, 451—52.
5 Saml. t. d. norske Folks Spr. o. Hist. III, 452.
6 Dettes Betænkning findes i Randbemærkninger anf. St.
7 Smstds. 466. Jfr. Norske Rigsreg. VIII, 395—401.
8 Sjæl. T. XXVIII, 424; senere Ordrer til samme: smstds. 431, 442 452.
9 Sjæl. T. XXVIII, 430; Missive herom til *Iver Vind*: smstds. 429.
10 Smstds. 444. 13 Oktbr. »fik *Jørgen Sefeld* Brev anlangende, at eftersom endnu fornøden er, at han med andre Rigens Raad nogen Tid her forbliver, nogle Kongen og Riget magtpaaliggende Hverv at forrette, at han paa fjorten Dages Tid endnu Landsthinget skal lade opsætte og imidlertid selv til Stede her forblive«: smstds. 458. Jfr. allerede Egenh. Br. 1641—44, n. 435.

ham »med forderligste med *Niels Trolle* at foretage og forhøre Knud Ulfelds Regnskaber, som endnu uforhørte ere«[1]. 25 Januar 1647 fik Knud Ulfeld Kvittering for Regnskab fra $^{26}/_{1}$ 1643 til April 1646. aflagt for de to nævnte[2]. 6 Marts 1647 fik han Kvittering for sit Regnskab for $^{11}/_{5}$ 1642 — $^{26}/_{1}$ 1643, efterat have aflagt det for *Oluf Parsberg*, *Jørgen Sefeld* og *Gregers Krabbe*[3].

11 Decbr. skrev Kongen fra Flensborg til Hr. *Mogens Kaas* og Hr. *Jørgen Brahe*: »Eftersom vi dagligen af Undersaatterne her i vore Fyrstendømmer besøges om Forlov og Tilladelse til at udføre Heste af Danmark, eftersom de dog derpaa har største Mangel, bede vi Eder og naadigst ville, at I med forderligste Eder imod os underdanigst erklærer om det Forbud, der paa Hestes Udførsel nogen Tid forleden er blevet gjort og publiceret, ikke nu igjen uden vore Undersaatters Skade i vort Land Fyn kan optages« .... »Lige saadant Brev finge Hr. *Korfits Ulfeld*, Hr. *Kristian Thomesen*, Hr. *Kristoffer Urne*, *Jørgen Sefeld* og *Niels Trolle* dem om Sjælland at erklære«[4]. Et lignende Missive udgik for Jylland til *Anders Bille*, Hr. *Jost Høg* og *Gregers Krabbe*[5].

Efterat Hr. *Kristoffer Urne*. Hr. *Frederik Redtz*, Vincens Bille og Oluf Brokkenhus af Adelen i Sjælland var nomineret[6] til at forhøre »Landsens Regnskaber«, som Kristen Skel havde haft under Hænder, befalede Kongen dem 1 Oktbr. at kvittere ham derfor efter rigtig Afregning[7]. De nævnte gav derefter 3 Oktbr. Kristen Skel Kvittering, »og var Summen 52.659 Rdl.«[8].

---

[1] Sjæl. T. XXVIII, 469. Missive til *Niels Trolle*: smstds. Senere Ordre desangaaende 26 Avgust 1646: Sjæl. T. XXIX, 86.

[2] Sjæl. R. XXI, 580.

[3] Smstds. 605.

[4] Sjæl. T. XXVIII, 480.

[5] Jydske T. XI, 176.

[6] Mulig er dette sket paa det sjællandske Adelsmøde 11 Septbr., ovfr. S. 153.

[7] Sjæl. T. XXVIII, 446.

[8] Notits i Sjæl. Landebog Fol. 89 Jfr. ovfr. II, 493 Anm.

24 Decbr. befaledes det fra Flensborghus Hr. *Kristian Thomesen*, *Jørgen Sefeld*, *Hans Lindenov* og *Niels Trolle* med forderligste at gjøre Afregning med Ebbe Ulfeld angaaende hans Lønning m. m. og indsende deres Erklæring derom til Kongen [1].

Sverige. Freden i Brømsebro blev ratificeret af Kongen 7 Septbr. (ovfr. S. 190). Allerede 6 Septbr. befaledes det *Niels Trolle* og Sekretær Kjeld Krag i Henhold til. hvad der var fastsat i Freden, at møde 13 Septbr. ved Markerød for at udvexle Ratifikationerne osv. [2], hvilket ogsaa skete saaledes [3].

9 Oktbr. befuldmægtigede Kongen Hr. *Kristoffer Ulfeld* og Iver Krabbe til i Henhold til Fredstraktaten at berigtige, adskille og justere Grænseskellene mellem Skaane og Halland, saaledes at hvad de fastsatte, skulde være saa uryggeligt, som om Kongen selv havde gjort det [4]. I Forening med de svenske Kommissarier vedtog de derefter en Afsked om Grænsen, dat. Baastad 28 Febr. 1646 [5].

Udlandet. 9 Septbr. havde den franske Udsending de la Thuillerie Avdiens; til at forhandle med ham forordnedes først Hofmesteren og Kansleren, men da den første var svagelig, traadte *Jørgen Brahe* 11 Septbr. i hans Sted [6]. 29 Septbr. befalede Kongen »R. Raad, som ved Haanden er, med Hr. *Kristoffer Ulfeld* og de, som skrøbelige ere,« skriftlig at meddele ham deres Betænkning, om den tilbudte Alliance med Frankrig skulde modtages eller afslaas (*Egenh. Br. n. 95*) [7]. 7 Oktbr. tilskrev Kongen R. Hofmester, at Raa-

---

[1] Sjæl. T. XXVIII, 482.
[2] Smstds. 424.
[3] Slange S. 1362.
[4] Svenske Acta VI, 147.
[5] De svenske Kommissariers Brev: Orig. med 3 Segl: Sverige. De danskes: Svenske Acta VI, 149; trykt: Richardson, Hallandia S. 208. Jfr. Slange S. 1397.
[6] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 81—82).
[7] Om Raadets Stilling hertil, jfr. Egenh. Br. 1645—48 S. 82 Anm.

det skulde erklære sig om, hvor stor Gave der skulde gives til den franske Udsending[1]. — 30 Oktbr. befuldmægtigedes *Kr. Thomesen* og *Jørgen Brahe* til at slutte Traktaten med den franske Afsending[2], hvilket skete 5 Novbr.[3]

Først i Novbr. anbefalede Kongen fra Antvorskov de tilstedeværende Raader at tage sig af en Udlænding, der havde »en Forskrift« fra Dronningen af England[4].

1646.

Af Raaderne døde Rigens Kansler Jost Høg 25 Maj og Knud Ulfeld 3 Juli. Til Rigskansler udnævntes Kristoffer Urne.

3 Marts. Møde i Kolding af Landkommissarierne, valgte paa forudgaaende Provinsmøder af Adelen.

I Henhold til Kongens Bevilling af 3 Septbr. 1645 (ovfr. *n. 419*) valgte den sjællandske Adel paa et Møde i Kbhvn. i Septbr. s. A. (ovfr. S. 153) Kristen Skel til Landkommissar. Han fremsatte visse Konditioner, som Raadet og Adelen tiltraadte 16 Septbr. (*n. 422*), og efterat han 25 Oktbr. havde aflagt Ed til Kongen, fik han samme Dag sin Bestalling af denne[5]. — 8 Oktbr. befaledes det *Anders Bille*, Hr. *Jost Høg*

---

[1] Egenh. Br. n. 99.

[2] Latina 1632–51 (Siri, Mercurio V, P. 2 S. 148, her med Datum 25 Oktbr.). Jfr. Egenh. Br. n. 112.

[3] Siri, anf. St. S. 137 o. fl. St. Jfr. Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 82). Ratifikationerne leveredes 27 April 1646 af de to Kommissarier til den franske Resident (anf. St. S. 83). Jfr. Slange S. 1376—77, Fridericia II, 523.

[4] Egenh. Br. n. 117.

[5] Sjæl. R. XXI, 412; Kopi, vidimeret af Kr. Skel: RR. n. 53. XXXVI; Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 90. Indholdet af Kommissariernes Bestalling gjengives i Landkommissariernes Indlæg 29 April 1647 (*n. 470*). — Eden: Sjæl. Landebog Fol. 89: udateret Kopi ved Kristen Skel: RR. n. 53. XVII.

og *Gregers Krabbe* at forskrive Ridderskabet i Nørrejylland, foreholde dem, at de »ingen uden den, de tjenligst og dertil skikkeligst befinder, skulle navngive«, og siden lade votere om fire Landkommissarier. »Hvilke og da de fleste Vota at have befindes, haver I til os strax underdanigst at præsentere, paa det de til os med forderligste juramentum fidelitatis præstere kunne, og saa med vore aabne Breve til samme Bestilling efter vor forrige Benaadnings Formelding fuldmægtiges og forordnes«. »Ligesaadant Brev fik Hr. *Mogens Kaas*, *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe* anlangende Ridderskabet i Fyn at forskrive og tvende Landkommissarier at lade udvælge. I lige Maade fik Hr. *Tage Tot* og Hr. *Kristoffer Ulfeld* Brev at forskrive Adelen i Skaane, dateret Haderslev 17 Novbr.« [1]

7 Decbr. 1645 befalede Kongen fra Flensborg Hr. *Korfits Ulfeld*, Hr. *Kristian Thomesen*, *Jørgen Sefeld* og *Niels Trolle* at forskrive Landkommissarierne i Sjælland, Laaland og Falster til Kbhvn. (»eftersom vi ikke paatvivler, at de jo allerede dèr af Adelen ere eligeret«) og kommunicere med dem om, hvor meget Folk der kan indkvarteres i de nævnte Lande, naar der i hele Riget er 10.000 Md. til Fods og 4000 til Hest af gevorbent Folk. Siden skulde Kommissarierne fra alle Provinser mødes 18 Januar 1646 i Kolding og træffe endelig Anordning herom. Skulde Kommissarierne mod Forventning ikke kunne blive enige, vilde Kongen give sin Decision; Relation om Hvervet skulde tilskikkes ham. »Ligesaadant Brev fik Hr. *Tage Tot* og Hr. *Kristoffer Ulfeld* at forskrive de skaanske Kommissarier til Malmø, Hr. *Mogens Kaas* og Hr. *Jørgen Brahe* at forskrive de fynske til Odense, *Anders Bille*, Hr. *Jost Høg* og *Gregers Krabbe* at forskrive de jydske Kommissarier til Viborg« [2]. 17 Decbr. skrev Kongen fra Flensborg til de samme Raader, at han erfarede Landkommissarierne »af Adelen ikke endnu at være eligeret, dem og, som eligeret vorder, ikke saa snart at kunne beediges«. Mødet i Kolding skulde derfor udsættes til 28 Febr., hvorhos Raaderne provins-

[1] Sjæl. T. XXVIII, 472. [2] Smstds. S. 478–79.

vis skulde tilskrive Adelen og alvorlig formane den til snarest at fortfare med Kommissariernes Elektion[1].

Om Landkommissariernes Valg haves for øvrigt kun spredte Efterretninger: 7 Januar 1646 tilskrev Kongen fra Flensborghus Hr. *Kristian Thomesen*, at han snarest skulde lade Adelen i Skaane vide, »at Hs. Maj. ikke til Sinds er Malte Jul til Landkommissar at bruge, men vil ham ved Fæstningen Kristiansstad beholde«[2]. Adelen valgte da i Stedet Gunde Rosenkrans sammen med Joakim Gersdorf; begge søgte at undskylde sig, men forgjæves[3]; 3 April udfærdigedes deres Bestalling som Landkommissarier i Skaane[4].

Fyns Adel valgte Landkommissarier 14 Januar[5]. 23 Januar skrev Kongen fra Flensborghus til Hr. *Mogens Kaas*, *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe*, at han af deres Erklæring erfarede, at Adelen i Fyn havde valgt Falk Gjø til Hvidkilde og Lavrids Ulfeld til Harridslevgaard til Landkommissarier, hvilket han lod sig vel »befalde«. Raaderne skulde tilsige de valgte snarest at forføje sig til Kongen og gjøre deres Ed; skjønt Lavrids Ulfeld agtede at undskylde sig, ansaa Kongen det dog for Landet tjenligt, at han nogen Tid forestod Bestillingen, hvori han vel paa Raadernes Anmodning vilde finde sig. Hvad angaar Raadernes Begjæring, at de af Fyns Adel og andre Stænder bevilgede Kontributioner maatte forblive i Fyn, saavidt de ikke allerede var anvendte til Folkets Aftak-

[1] Sjæl. T. XXVIII, 481—82.

[2] Smstds. XXIX, 2.

[3] 21 Febr. skrev Gunde Rosenkrans til Sekretær Otte Krag, at »Vota paa mig i Skaane er gangen næst udi Malte Juls Sted at være Kommissarius«. Han bad ham dog anholde Kongen om, at han maatte forskaanes derfor, efterdi han ikke var bosiddende dèr i Landet m. m. (Orig. med Segl: Indkomne Breve til Kanc.). — 9 Marts skrev Joakim Gersdorf fra Tundbyholm til Otte Krag og takkede ham »for haft Umage min Undskyldning for Kommissariebestillingen Hs. kgl. Maj. at forebringe«, stolende paa, at han ved Tilbagekomsten til Kbhvn. atter vilde anholde hos Kongen om, at en anden kunde eligeres (Orig. med Segl: smstds.). Jfr. ndfr. S. 204.

[4] Skaanske R. V, 439

[5] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 83).

ning og Kristianspris' Proviantering, forlangte Kongen nærmere Oplysning om, hvilke Skatter der mentes og hvor meget deraf var indkommet og resterede, før han vilde resolvere sig paa Begjæringen [1].

12 Febr. skrev Kongen fra Flensborg til *Anders Bille*, Hr. *Jost Høg* og *Gregers Krabbe*, at han havde modtaget deres Beretning om Landkommissarvalget i Jylland, hvilket han lod sig »befalde«, medens han nærmere skulde bestemme, naar og hvor Kommissarierne skulde aflægge Ed til ham. Kjøbstædernes Klage var Kongen vel bekjendt, da lignende daglig indkom ogsaa fra de andre Provinser; herom vilde han og Raadet anordne, naar Kommissariernes Betænkning var indhentet, saaledes at Byrderne fordeltes ligelig mellem Landskaberne. Der burde tænkes paa Midler til at underholde de faa Folk, der endnu var i Tjenesten, samt Garnisonen i Kristianspris; ogsaa derom skulde Kommissarierne saavelsom Raadet høres. Postvæsenet burde kunne fortsættes uden Tillæg fra Kronen og dertil intet tages af det, der er paalagt til Baadsmænds Udskrivelse; thi disses Tal bør snarere øges end mindskes, da »det helt farligt er at udskrive Baadsmænd paa den Tid, Sejlene skulde sidde under Raaen« [2].

2 Marts aflagde de jydske og fynske Kommissarier deres Ed for Kongen i Haderslev [3] og samledes derefter i Kolding. Her underskrev de 3 Marts en indbyrdes Vedtægt (*n. 423* [4]), hvorefter de bl. a. ikke vilde samtykke noget, der stred mod Adelens Privilegier uden at forhandle med denne (§ 3); hvad der forefaldt ved Møderne, skulde protokolleres i en Landebog (§ 5).

12 Marts udstedtes den kgl. Bestalling til de jydske Kom-

---

[1] Fynske T. V, 363.
[2] Jydske T. XI, 188.
[3] Notits i Jydske Landebog Fol. 24, jfr. Sjæl. Landebog Fol. 92. Edsformularen: Jydske Landebog Fol. 25.
[4] Dette Brev underskreves efterhaanden af de tiltrædende Landkommissarier, at Niels Krabbe saaledes først i 1647.

missarier[1], hvilken overleveredes dem paa Herredagen i Kbhvn.[2] Her bad Kommissarierne 1 April Raadet om at formaa Kongen til at stede Gunde Rosenkrans til Ed som Kommissar for Skaane og til at forskrive de øvrige til Kommissarier valgte Mænd[3]. 3 April skrev Kongen til Joakim Gersdorf, at han snarest skulde forføje sig til Kbhvn. for at aflægge tilbørlig Ed som Kommissar[4].

27 April fik Hr. *Frederik Redtz* og *Niels Trolle* Brev at forskrive Adelen i Sjælland til at møde ved Helvig Lindenovs Begravelse i Kjøge personlig eller ved Fuldmægtig, og da foreholde dem, at de voterer om en Landkommissar, »efterdi der fattes én her i Landet, hvilken siden til forskrevne Bestalling kan blive eligeret og konfirmeret«[5].

3 Maj skrev de da i Kbhvn. forsamlede Kommissarier til Raadet: »Eftersom der endnu ingen Landkommissar er eligeret i Laaland, da begjæres ..., at efterdi Adelen her i Sjælland til næstkommende Torsdag er til Kjøge forskrevet om en Landkommissar her i Sjælland at votere, at dem da maatte forholdes i lige Maade om én i Laaland at stemme«[6]. Kongen svarede: Er vor naadigste Vilje, at i Kjøge til d. 7 Maj saavel skal voteres om en laalandsk Kommissar som om en sjællandsk og det ved Adelen i forskrevne Sjælland og Laaland[7]. »Herpaa er legitime per vota eligeret Erik Rosenkrans og Oluf Daa«[8]. 15 Maj fik derefter disse sidste Kommissarier (og samtidig eller før de fynske og skaanske) Bestalling af Kongen[9].

---

[1] Jydske R. X, 380.
[2] Notits i Jydske Landebog Fol. 27.
[3] Se ndfr. *n. 428.* Gunde Rosenkrans har vel aflagt sin Ed inden 7 April, da han underskriver et Indlæg fra Kommissarierne(*n.429*).
[4] Skaanske T. VII, 109.
[5] Sjæl. T. XXIX, 32.
[6] Underskrevet af de jydske og fynske Kommissarier samt af Kristen Skel og Gunde Rosenkrans; Afskrift: Jydske Landebog Fol. 59.
[7] Rosenborg 3 Maj. Afskrift: smstds.
[8] Notits: smstds.
[9] Jfr. én, dog delvis ukorrekt Notits i Jydske R. X, 382. Oluf Daas Ed, gjort for Kongen paa Kbhvns. Slot 15 Maj: Sjæl. Landebog Fol. 91. — 20 Maj udgik Befaling til at levere hver Landkommissar paa hans Embedsrejser to Vogne. 4 Orig. med Segl: Aabne Breve (Sjæl. R. XXI, 489, her med Datum 18 Maj).

Landkommissarierne var saaledes: for Jylland: Erik Jul, Peder Lange, Henrik Rantzau og Mandrup Due, for Fyn: Lavrids Ulfeld og Falk Gjø, for Sjælland: Kristen Skel og Oluf Daa, for Laaland: Erik Rosenkrans, for Skaane: Gunde Rosenkrans og Joakim Gersdorf. — Som tredje Landkommissar for Skaane indtraadte i 1647 Niels Krabbe, der aflagde sin Ed for Kongen paa Kbhvns Slot 14 Novbr.[1]

422. Kristen Skels Konditioner ved hans Valg til Landkommissar og Adelens Tiltrædelse af dem, 16 Septbr. 1645.

Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 87

De conditioner, med hvilcke Christen Skiel Albredtsen sigh paa thoeg at verre landcommissarius i Sielland, och rigens raads och adelens svar derpaa, daterit Hafniæ dend 16 septemb. anno 1645.

Eptersom riderschabet hafver gifvet stemme paa migh och mig betroed at verre landcommissarius i Sielland, saa uanset at jegh det paa ottende aar med besverring och bekoestningh epter deris forige vota hafver forrestaaed och nu billigen burde at afløeses, saa vil jeg mig det dog epter deris begieringh paa nogen thid paatage (saa frembt de migh epter min venligh begieringh iche ville hafve undschyldt) och det med Guds hielp forestaae, som jegh for Gud och mit federne landt vil forsvare, dogh med de vilchor, at rigens høyvise raadt och meninge adel i Siellandt dette epterschrefne ville underschrifve.

Eptersom landet er vitløftigt och umugligt ehr, at altingh ved en eller thoe persoener kand forrettes, at da lehensmendene i hver sit [lehen] ville verre os behielpelig och nu saavelsom thilforne fly os rigtighedt deromb hoes de got folch, som i deris lehene boesidendis ehre.

Dersom, Gud forbiude, at riget atter schulle gerade i nogen feide med nogle af voris naboer, at da maatte ved kongh. mayt[s] brefve forordnes flere goede mend thil medhielpere, som kunde delle landet i visse quartaler (som nu sched ehr), och enhver at

---

[1] Notits i Jydske Landebog Fol. 133. At han var skaansk Kommissar, ses af Skaanske T. VII, 170.

forestaae sin anbetroede post och giøre ordinants om alt hvis som paa de steder kunde falde at bestille, anseendis at saadandt ved thoe karle iche kand forrettes.

At jegh maatte holdes en skrifver, som kand staae mig for regenschab, och som jeg kandt bruge at schiche i landsens thienniste, och at jegh hannem, som hidt indtil sched ehr, af landekisten maatte besolde, och at det saa vel som andet, jeg paa landsens vegne udgifver, maatte i mit regenschab got giøres.

At jegh maatte verre forschaaned for andre commissioner, och ingen mig dermed uden min egen sambtyche ville besverge, eptersom det schal falde mig thungt noch.

At os maatte gifves en underschrefven taxt, hvorepter goedtsedt schal settes, och enhver at gifve extract af sin jordbog under sin hand epter same taxt.

At voris regenschab (naar aaredt ehr omme) maatte af thvinde af rigens raadt och thvinde af landsaatterne forhøeres, som os paa de andres vegne kunde qvitere.

Hvor de goede mend formener, landkisten best kunde staae, och dersom, Gud forbyde, at noget uformoedelig sig kunde hende, at dend endten ved ildebrand, thiugehandt, findens ofverfaldelse eller i andre maader kunde komme thil skade, at vi eller vore arfvinger da iche schulle verre forpligt der thil at svare, at jegh iche saa schulle verre bunden, at naar der faldt indted at bestille her i landet, jegh joe maatte reise thil Jylland och anden steds her i riget at bestille mine errinder och at forestaae mine stoere och mange vergemaald.

Eptersom jegh ehr svagh och hafver ichun ringe helbred, at dersom jegh for min skrøbeligheds schyld iche kand med frugt denne min bestilling forestaae, at da om en anden goed mand i mit sted maatte voteris och migh derfra at forløfvis.

At jegh maatte niude min skyld, at jeg iche for min stoere besverringh och bekoestningh (eptersom jegh vil thienne mit fæderne land for indted och begier ingen løn) schulle epterstrebes eller ilde paatales, men dersom nogen hafver sig ofver mig at besverge, at hand da citerer mig for min thilbørligh øfrighedt, hvor jeg vil svare thil enhvers angifvende och epter lovglig domb och sentents staae derfor thil rette, och dersom imod forhaabning nogen der imod mig ville belache, eptersom umugligt ehr at thienne hver

mand thil thache, at rigens raad i Sielland och meninge adel (hvis thienner jeg nu ehr) da ville paa mine vegne drifve derpaa, at saadandt maatte komme for retten, epterdi jegh epter deris egen begiering och vota, dennem och mit fæderneland thil tienniste, migh denne besverring hafver paathaget.

Med disse forschrefne conditioner vil jeg mig denne commissarii bestilling paathage och med Guds naades hielp forestaae som en throe dansch mand och fædernelandens vel affectionerit thienner, saa frembt jegh kand giøre nogen thienniste dermed, mens dersom jegh ser, at det ehr forgiefves och jegh indted kand udrette, at de goede mend da ville gifve migh min venlig dimission och verre thil fridts, at jegh thil hofve anholder om min underdanigste abschied. Actum ut supra.

Christen Skiel As.

Velbemelte Christen Skiels begierringer joe gandsche billige, och vi derfore for voris persoener ville lade os verre angelegen, at handt derudi skal blifve befoerdret udi alle muglige maader. Actum ut supra.

Joest Høegh. Christopher Urne. Hans Lindenov. Fredrich Redtz. Niels Throlle. Sivert Urne. Gunde Roesenkrandts. Axel Arnfeld. Sten Bech. Melchior Oldeland. Olluf Brochenhus. Otte Kragh. Knud Parslich. Niels Vind. Peder Vibe. Arendt von der Kulav. Olluf Roesenkrandts. Sten Redz. Movgens Roesenkrands.

423. Landkommissariernes Vedtægter, 3 Marts.

A. Kopi ved Kristen Skel: RR. n. 55, XIII. B. C. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 92 og Jydske Fol. 25.

Kiendis vi underschrefne och giøre vitterligh, at eftersom vi af menige adelen udi Danmarck ere til landtcomissarier eligerit och af hans kongl. mayt. dertil confirmeret och fuldmægtiget, da hafve vi under os self dette efterschrefne vedtaget och samtyckt, paa det at det motte komme for alting til Guds nafns æhre och voris kierre fellis fæderneland och alle stenderne til bestandig velstand, gafn och beste, hvortil den allermægtigste Gud naadelig sin velsignelse ville forlehne:

1. Lofver vi och hermed os til hver andre forbinde at ville elske i alle maader och (af mueligste flid) holde och styrcke god correspondens, enighed och endrechtighed under os sielf indbyrdis,

alting med goed besked proponere och tale, saa ingen i nogen maader offenderis, dog en hver vere tilladt libere och frit sin mening at udsige, hvis hannomb siunis saggen, som proponerit blifver, at angaae. Och hvis vi saaledis udi en god mening fortroeligvis frilig kunde udsige, det lofve vi ey at udførre eller i nogen maader at repetere och eftertencke. Dersom sig och nogen misforstand (det vi dog icke forhaabe) kunde under nogen af os tildrage, skulle vi forplict vere det af yderste flid at componere och bilegge; skal de och paa begge sider, som sig offenderit kunde befinde, vere forplict i alle billige och tilbørlige maader at lade sig sige. Iligemaader ville vi tilhielpe at bilegge och componere, dersom sig noget vidervertigt under nogen, adel eller uadel, kunde tildrage, at alle udi god enighed och endrechtighed motte lefve och blifve.

2. Skal ey heller nogen consultation, som det gandske land eller riget angaaer, af os faaretagis eller sluttis, uden samptlig alle provinciers landtcommissarier ere der tilstede, at en hver sit betenckende och sin provincies nødtørft och velferdt kand sige och tilhielpe at slutte, samtycke och udi verck stille.

3. Dersom och noget blifver proponerit, som den adelige frihed och privilegier kand angaae, skal ey af os sluttis eller samtyckis uden adelens vidskab, men dennom derom paa efterfølgende moder at giøre relation och fornehme deris gode betenchende. Iligemaader ville vi af yderste formue forfremme den borgelig stand, dennom ved deris privilegier at fodre, paa det di udi deris nering och brugh (stenderne til gafn och beste) kunde tiltage.

4. Naar hans kongl. mt., rigens raad eller vi self indbyrdis hver andre paa bestemte tid och sted forskrifve, lofve vi hermed der at møde och villigen comparere uden nogen undskyldning, med mindre nogen saadan lovlig forfald hafve kand, at det af alle billig kand siunis at udeblifve.

5. Paa alle moder, vere sig endten general eller provincial lande moeder, naar landt commissarierne ere forsamblede och rigens gafn och velstand at deliberere, ville vi holde en general saavel som provincial landbog, hvorudi alle propositiones, consilia, vota, conclusiones och hvis ellers forhandlet blifver, skal oprichtigen protocolleris, och den bog en af landt commissarierne til-

betroes udi god forvaring at giemme, paa det alle acta deraf kand ses och erfahris.

6. Skal och en hver provincies commissarier vere forplicht med den anden provincies commissarier at communicere hvis paa provincial mode passere kand, i nogen maader angaar och concernere.

At vi saaledis om alt dette forschrefne forenede ere och derhoes lofve och os tilforplichte som erlige oprichtige danske patrioter en hver for sig af yderste magt och formue at holde och efterkomme, disligeste som oprichtige brødere och gode venner hver andre at vere hulde och troe och staa hinanden i alle muglige maader bi, hafve vi til des ydermere bekreftelse dette med egen hender underskrefvidt. Actum Kolding den 3 martii[a] 1646.

Peder Langbe. Erick Juel. Falck Gøe. Manderup Due. Christen Skiel As. Henrich Ranzov. Lavrs Ulfeld. Gunde Rosenkrants. Ollnf Daa[b]. Jochum Gerstorf. Erick Rosenkrants[b]. Niels Krabbe[c].

6 April. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadsmøde, overværet af Landkommissarierne.

Herredagen udskreves 3 Decbr. 1645 fra Flensborghus; Brev derom udgik til 18 Raader[1]. 4 Febr. 1646 befaledes det sammestedsfra Rigets Hofmester og »Raadet over alt Danmark, de norske undtaget«, at møde i Kbhvn. 23 Marts[2]. Alle de tilkaldte gav Møde; desuden indfandt *Hannibal Sehested* sig. Retterthinget varede fra 6 April til 4 Maj[3].

22 Marts tilskrev Raadet *Anders Bille* en af Kongen bil-

a B: dendt 4 octob. *b* Fattes i C. *c* Fattes i B og C.

[1] Sjæl. T. XXVIII, 476 77. 8 Decbr. sendte Kongen Indkaldelsesbrevene til Kansleren (Egenh.Br. n. 134). Allerede 22 Novbr. 1645 paamindede Kongen (fra Haderslev) Kansleren om at indkalde Raadet i Tide: Egenh. Br. n. 127; jfr. n. 133.

[2] Sjæl. T. XXIX, 6.

[3] Prinsen sad i Retten sammen med Raaderne (jfr. Egenh. Br. n. 179—80, 182). I Domsafsigelserne deltog *Korfits Ulfeld* først fra 20 April, *Hannibal Sehested* og *Knud Ulfeld* slet ikke. 14 April tilskrev Kongen Kansleren, at Raadet skulde udtale sig om, hvad Straf Frederik Parsberg fortjente for Overgreb imod en Bonde og Ulydighed mod Kongen (Egenh. Br. n. 173).

liget Skrivelse, hvori det tilsagde ham Kongens Naade (*n. 424*); jfr. ovfr. S. 193. Marsken mødte derefter 25 Marts atter i Raadstuen, hvor »Raadet skrev paa hans Memorial«[1]. — 23 Marts befalede Kongen Kansleren at tilsige Hofmesteren ikke at udeblive fra Raadstuen, »thi jeg har, siden han har været Hofmester, intet bekymret mig om nogen Kjøbmandshandel«[2]. — Under Herredagen meddelte Kongen Raadet, at han havde »forhøjet Hr. *Jost Høgs* og *Hannibal Sehesteds* Sæde«, ɔ: fastsat, at R. Kansler og Statholderen i Norge skulde have Sæde umiddelbart efter Rigsembedsmændene. Da dette ikke behagede alle i Raadet, erklærede Kongen 21 Maj, at han kun af Høflighed havde skrevet derom til Raadet (*Egenh. Br. n. 187*), og den ny Ordning blev da ogsaa fastholdt[3]. — R. Kansler Hr. *Jost Høg* blev syg 26 April[4] og døde 25 Maj[5]; Dagen efter befalede Kongen *Kristian Thomesen* at lade hans Enke affordre Rigens Segl og levere det til Hr. *Kristoffer Urne*, der siden skulde følge med Kongen til Norge[6].

I sin Proposition af 22 Marts (*Egenh. Br. n. 156*[7]) opfordrede Kongen Raadet til at tænke paa Midler til at betale ham hans udlagte Penge[8]. Raadet henviste 27 Marts (*n.*

[1] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 83). Jfr. Hist. Tidsskr. 4 R. III. 602—603. — Om et Rygte om en Strid mellem Marsken og *Hannibal Sehested*, se T. Sehested. Hannibal Sehested 1, 85.

[2] Egenh. Br. n. 157. Jfr. B. Smith, Leon. Christ. I, 137.

[3] Den fremtræder første Gang paa Raadsmødet i Novbr., hvor den nye Rigens Kansler *Kristoffer Urne* nævnes forud for den ældste Rigsraad *Mogens Kaas*. Slange S. 1384 siger urigtig, at den af Kongen ønskede Ordning ikke traadte i Kraft.

[4] Ligprædikenen S. 43.

[5] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 84).

[6] Egenh. Br. n. 190.

[7] Et Omslag i Samlingen »Rigsraadsbreve« anfører saavel dette som de andre egenhændige Breve fra denne Herredag.

[8] I et Brev af 29 Januar fra Flensborghus havde Kongen ytret sig utilfreds med, at Madskatten efter Kanslerens Mening først kunde udskrives, naar Raadet kom sammen (Egenh. Br. n. 149). I det samme Brev opgav Kongen Rigets Gjæld til sig at være over 497.000 Dl., til hvis Betaling Raadet forhaabentlig vilde skaffe

425 [1]) til fremtidige Afbetalinger og anbefalede Indskrænkning af Udgifterne. Kongen svarede hertil fyndig 3 April, at Vejen var langsom, »men om der blev lagt Konsumptionspenge paa over alt, da kunde det hjælpe til daglige Haandpenge« (*Egenh. Br. n. 162*). Raadet udtalte herom 8 April (*n. 426*), at Konsumptionspenge kun burde paalægges med Stændernes Samtykke, og mindede om Adelens Misnøje med Ændringerne i Lensvæsenet [2], hvorfor det bad Kongen standse med disse. Betænkningen overbragtes Kristian IV 17 April af R. Marsk og Kansler Hr. *Jost Høg*, og Dagen efter svarede Kongen (*Egenh. Br. n. 176*), at man burde forhandle med Landkommissarierne om Konsumptionspengene; sattes det i Værk, var det tids nok at tale om Lenene, hvorom han da »vilde lade sig sige« [3]. 21 April forebragte Raadet derefter Sagen for Kom-

Midler (jfr. smstds. n. 153). 15 Febr. skrev han sammestedsfra: »Og det er Begyndelsen og Enden af Snakken: der vil tænkes paa Middel at faa Penge; saa længe det intet sker, da er der ingen Forhaabning at gjøre noget. Imod førstkommende Johanni maa Rigens Raad være vis paa, at de Landepenge bliver opskrevne, og bliver de samme ikke betalt, da er min Kredit ude« (smstds. n. 153).

[1] Blandt Underskriverne fattes *Oluf Parsberg*.

[2] 8 Decbr. 1645 skrev Kongen til Kansleren fra Flensborghus: »Vil jeg med Guds Hjælp og R. Raads Bistand sætte Rigerne i en sikker og reputerlig Tilstand.... Naar R. Raad er kontenteret efter Haandfæstningens Indhold, da faar de andre vel lade sig sige. Der staar vel om Adelen, at de skal promoveres, men intet om, at de skal have Kronens Len saaledes, at de skal have Pengene og jeg Pungen med liden Tak og mindre Tjeneste, naar Behov gjøres«. Egenh. Br. n. 134, jfr. 140. — Ved Lensbreve, udstedte 31 Maj 1646, ændredes Betingelserne for Lensmændene ved en stor Del af Hovedlenene (jfr. Kr. Erslev, Danm. Len og Lensmænd 1596—1660, passim); Lensmanden skulde give en fast Afgift for vist og uvist, og Kongen tilsigtede herved vistnok at standse den Formindskelse i Kronens Indtægter af Lenene, der fremkom ved det voxende Tal af øde Gaarde.

[3] 29 April erklærede Kongen i en Skrivelse til Hofmesteren, at Betingelser ved Forleninger, Forhandling med Hollænderne om Tolden i Øresund og Norge, Paalæg af »Eckepenge« og Böndernes Frikjøbelse ikke vedkom Raadet; tillige sendte han ham en Kopi af »det, som skal tales à part med nogle af R. Raad«,

missarierne, der 2 Maj dels fremhævede, at Rigets Pengevæsen kun kunde bringes paa Fode ved, at den hvervede Hær afløstes af en anden, dels foreslog at skaffe Penge ved at sælge Kronens Patronatsret til Adelen, lade dem, der ikke holdt Rostjeneste, betale til Landekisterne m. m. (*n. 433 a—b*); 14 Maj udtalte de sig nærmere om Salget af Patronatsretten (*n. 435*).

17 April afgav Kongen sin Resolution paa det af de norske Stænder indgivne Forslag, efterat Sagen først havde været forelagt Raadet til Betænkning (jfr. ovfr. S. 197). — 15 Maj opfordrede Kongen Raadet til at sige god for 70.000 Dl., der skulde bruges til hans Søns Barsel og til Ambassaden til Holland og Frankrig (*Egenh. Br. n. 184*). Raadet maa være gaaet ind herpaa[1]. — 18 Maj forhøjedes Øxen- og Hestetolden med Raadets Raad og Samtykke[2]; 23 Maj udgik med Raadets Raad en Fdg. om Børnedaab[3]. — 18 Maj opfordrede Kongen Raadet til at bevilge til Gjældens Aflæggelse en almindelig Skat »af det, som i Landet findes, det være sig Fæ, Flæsk, Smør, Korn og andet sligt, som Riget uden Skade kan udføres« (*Egenh. Br. n. 186*); 3 Juni paabødes med Raadets Raad og Betænkning en Forhøjelse af Accisen med en Sjettedel[4]. 30 Maj paalagdes med Raadets Raad og Samtykke saavel en tredobbelt Pengeskat[5] som en Kornskat[6] samt en Kobber- og Tinskat[7]; Bis-

hvorom ønskedes hans Betænkning (Egenh. Br. n. 178).

[1] Jfr. Egenh. Br. n. 222. 242. Sml. ogsaa n. 198-99.

[2] Sjæl. T. XXIX, 45; Fdg. efter Recessen Fol. Piiij.

[3] Sjæl. T. XXIX, 49; Fdg. efter Recessen Fol. Piiij. Smstds. Fol. Sij findes en Fdg. af 16 Maj 1646, hvor Aaret dog er en Trykfejl for 1647.

[4] Sjæl. T. XXIX, 70.

[5] Smstds. 56—61. Lensmændene skulde levere det oppebaarne til Frans Pogvisk for Jylland, Henning Valkendorf for Fyn og Lavind, Hr. *Kristoffer Urne* for Sjælland, Laaland, Falster og Møn, og Knud Ulfeld for Skaane, Bleking og Møn. De øvrige Kommissarier skulde alle levere Skatten til Knud Ulfeld: smstds. 65-66, jfr. 67. 97.

[6] Smstds. 61-63.

[7] Smstds. 63—65. Jfr. Hübertz, Aarhus II. 115.

perne befaledes det samme Dag i Forening med Lensmændene at forhandle med Gejstligheden om en godvillig Kontribution af Kobber og Tin[1].

4 April fik »Rigens Marsk og Raadet, som til Stede var, Brev at beraadslaa, om enten herfra noget Folk kan mistes eller bedre paa andre Steder hverves, eftersom der til Garnisonernes Forstærkning i Bahus, Akershus og Flækkerø Fæstninger i Norge synes noget fremmed Folk fornøden at gjøres«[2]. — 21 April befaledes det »Rigens Raad« med forderligste at være tiltænkt paa at gjøre en rigtig Taxt, hvorefter de Varer, som saavel Adel som uædel i Skaane har gjort Forstrækning til Fæstningernes Fornødenhed i sidste Fejde, kan betales[3]. — 17 Maj befaledes det »Rigens Raad« at handle og akkordere med Oberstlieutenant til Hest Friderich v. Buchwald, der ønskede Afsked, om hvad der kunde tilkomme ham for hans ydede Tjeneste, samt om at han vilde lade sig bruge siden i Rigens Tjeneste, naar fornødent gjordes[4]. Afregningen udførtes af *Gregers Krabbe* og Hr. *Frederik Redtz*[5]. — 22 Maj meddelte Kongen Raadet, at Kapitejnlieutenant Klavs Lykke og Kapitejnerne Hans Pedersen, Hans Holst, Peder Mørk, Jakob Pedersen og Peder Sørensen, der havde været ansat ved Landfolket i det nu afstaaede Halland, anholdt om nogen Kondition, og at han ogsaa daglig havde Officerer fornøden. Raadet skulde derfor tænke paa Middel, »hvorledes samme Officerer bedst kunde akkommoderes og emploieres, anseende de vor naad. Bestalling endnu haver, hvorefter deres Gage kontinuerer, og ingen Tjeneste derfor gjør«. Ligeledes

---

[1] Sjæl. T. XXIX, 65. 8 Novbr. tillodes det paa Grund af Præsternes Supplikationer Bisperne sammen med Lensmændene noget at moderere »den sidst paabudne Kobber- og Tinskat«: smstds. 93, jfr. 95.

[2] Sjæl. T. XXIX, 17.

[3] Smstds. 26.

[4] Smstds. 44.

[5] Jfr. Missive til General-Krigskommissar Knud Ulfeld, 31 Maj: smstds. 67.

skulde ogsaa Kapitejn Lelie, som havde tjent under den holstenske Hær og endnu var i Kongens Bestalling, emploieres[1].

23 Maj opfordrede Kongen Raadet til at udtale sig om en Alliance med Frankrig og Generalstaterne (*Egenh. Br. n. 189*). Hver af Raaderne skulde for sig indlevere en skriftlig Betænkning; de var dog uvillige dertil[2], og 26 Maj erklærede Kongen saa, at de skulde votere om Sagen i hans Nærværelse (*smstds. n. 190*). 28 Maj befalede han dog Kansler *Kr. Thomesen* inden Kl. 5 at fremkomme med sin skriftlige Betænkning om Alliancen (*smstds. n. 191*). Raadet afgav ingen Betænkning, da det ikke var enigt (jfr. *n. 427*). Se videre under Udlandet.

4 April rettede R. Marsk *Anders Bille* til samtlig D. R. Raad en Skrivelse, hvori han til Fremme for Krigsvæsenet foreslog Oprettelsen af et Krigsraad m. m. og bad Raadet deliberere herom[3]. To Dage senere ytrede han sig efter Raadets Opfordring i en vidtløftig Betænkning om hele Rigets Forsvarsvæsen[4]. — (Ærkebiskop) Frederik meddelte 27 April fra Flensborg Rigsraadet, at der 15 April var født ham en Søn (den senere Kristian V), hvis Daab 7 Juni han bad Raadet overvære. Raaderne takkede for Æren, men haabede, at det ikke vilde blive optaget i Unaade, at de af uomgængelige Forhindringer ej alle personlig kunde indstille sig[5].

Herredagen overværedes af Landkommissarierne, der ligesom Raaderne var tilkaldte til 23 Marts[6]. 1 April bad de tilstedeværende Landkommissarier Raadet at minde Kongen

---

[1] Sjæl. T XXIX, 47.

[2] Sml. Egenh. Br. 1645—48. S. 168 Anm.

[3] Danske Mag. 5 R. I, 276.

[4] Smstds. 280.

[5] Udateret Udkast med *Kristian Thomesens* Haand: RR. n. 55, XXXVIII. Jfr. Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 84).

[6] Notits: Jydske Landebog Fol. 27. Om Tilkaldelsen af dem, der endnu fattedes, se ovfr. S. 204. De senere tilkomne Kommissarier har delvis siden tilføjet deres Underskrifter paa Kommissariernes Indlæg; saaledes findes de først 7 Maj valgte Oluf Daa og Erik Rosenkrans allerede under Brevet af

om det i foregaaende Aar indgivne Forslag om Landets Forsvar[1] (*n. 428*). 5 April opfordrede Marsken paa Raadets Vegne Kommissarierne til at udtale sig om Indkvarteringen hos Borgerskabet og om Landets Forsvar. Det første Punkt besvaredes 7 April (*n. 429*). det andet meget indgaaende 16 April (*n. 430*[2]). Sidstnævnte Dag udtalte Kommissarierne sig fremdeles om Udskrivningens Fordeling mellem Provinserne (*n. 431*) og fremsatte paa Kjøbstædernes Vegne adskillige Begjæringer (*n. 432*); en nøjere Designation over Soldaternes Fordeling indgaves 9 Maj (*n. 434*), og 22 Maj udtalte Kommissarierne sig nærmere om enkelte Punkter, Hæren vedrørende (*n. 437*). Betænkningerne af 2 og 14 Maj om Pengevæsenet, se ovfr. S. 212[3]; Skrivelse af 3 Maj, se ovfr. S. 204. Desuden indgav Kommissarierne flere Memorialer om Punkter, hvorpaa de ønskede Resolution (15, 23 og 28 Maj, *n. 436*, *438*, *439*); disse besvaredes 31 Maj af Kongen (*n. 440*). 2 Juni opfordrede Kommissarierne endnu Raadet til at sørge for, at der intet foretoges i Riget uden dets Samtykke (*n. 441*), en Udtalelse, som de dog til Trods for Raadets Opfordring ikke vilde forklare nøjere[4].

Under Henvisning til Kommissariernes Begjæring om, »at ingen Monopolia maa tilstedes[5], som i sig selv ret er«, befalede Kongen 20 Maj, at da der i Odense ingen oprigtig Rhinskvin var at bekomme, siden Borgemester Hans Nielsen havde mistet sin Eneret til at handle dermed, skulde først Kommissarierne i Fyn og siden de andre erklære sig om,

1 April (*n. 428*). Dette gjælder dog kun de originale Gjenparter, der er bevarede blandt Rigsraadets Breve, og Afskrifterne i Landebøgerne; de til Kongen afleverede og i Kancelliet bevarede Originaler synes kun at have de oprindelige Underskrifter.

[1] Jfr. ovfr. S. 150.

[2] En Extrakt er meddelt i Minerva, Jan.—Marts 1803 S. 182.

[3] 10 Maj søgte Kongen ved et Brev til Kansleren at paaskynde Kommissariernes Forhandlinger (Egenh. Br. n. 181).

[4] Jfr. Egenh. Br. 1645—48. S. 168 Anm.

[5] *N. 436* § 7, jfr. *n. 432* § 2.

hvorledes saadant var at korrigere[1]. Kommissarierne udtalte sig 22 Maj skarpt mod det særlige Privilegium, der var udtrykkelig mod Landets Konstitution og Borgerskabet i deres fri Kommercie til Præjudicio, hvorimod det kunde befales Øvrigheden at have Tilsyn med Vinens Godhed, »og dersom Kommercien i denne Handel saavel som andre fri for alle maa tillades, skal Hs. kgl. Maj. naadigst erfare, at Kjøbstæderne i alt mærkelig skal forbedres og tiltage«[2]. I Overensstemmelse hermed udgik 23 Maj et Missive til Lensmanden[3].

I Henhold til det af Kongen givne Tilsagn (*n. 440* § 9) befaledes det 1 Juni Rigens Marsk, *Gregers Krabbe* og de jydske Landkommissarier Peder Lange, Erik Jul, Mandrup Due og Henrik Rantzau at begive sig til de Pladser i Jylland, som det var foreslaaet at befæste, og forfare Lejligheden med nogle af de mest erfarne af Adelen samt gjøre Relation derom[4]. 26 Juni udgik for Fyn en lignende Befaling til *Anders Bille* og Hr. *Jørgen Brahe* samt (Landkommissarierne) Falk Gjø og Lavrids Ulfeld[5].

3 Juni befalede Kongen Kommissarierne at indgive til R. Marsk *Anders Bille* deres Betænkning om Fordelingen af de indkvarterede Tropper, samt sammen med Lensmændene at akkordere med Borgerskabet om Forstrækning til Folkets Underhold[6]. De sjællandske Landkommissarier afgav 26 Juni deres Svar (*n. 442*).

[1] Kopi: Sjæl. Landebog Fol. 123 og Jydske Fol. 68.

[2] Orig. med 10 Underskrifter: Danske Selsk. Papirer; trykt: Danske Mag. 4 R. II, 198. Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 123 og Jydske Fol. 69.

[3] Fynske T. V, 396 (Jydske Landebog Fol. 30).

[4] Jydske T. XI, 232. Axel Urup (Gouvernør paa Kristianspris) skulde ligeledes møde: smstds. Jfr. Egenh. Br. n. 195. Et Udkast til Relation fra saavel de jydske som de fynske Kommisrier: Kgl. Bibl., Uldalls Saml. Fol. 85.

[5] Fynske T. V, 403.

[6] Sjæl. T. XXIX, 70. Jfr. *n. 440* § 13—14.

A. Raadets Betænkninger.

424. Raadet til Rigsmarsk Anders Bille, 22 Marts.

Koncept af Kristian Thomesen med Paategning: anno 1646 then 22 mart. og af Kongen: Hermed er jeg tilfridz: RR. n. 55, XII.

Kiere Anders Bille etc.

Gifve vi hannom venligen at vide, at eftersom vi fornemme, at hand endnu ved vores sidste schrifvelse in octobri dateret sig icke formiener fuldkomlig at vere forsickred paa kong. mayts vores allernaadigste herris gunst och naade imod den høie mistancke, hans kong. mayt. thil hannom hafde hagt for den commission anlangendis hofvedpengeskat, endog han bestendig formiener aldrig at skulle befindis, at hand enten mundtlig eller schriftlig sig hafver understandet hans k. mayt. at beskylle imod adelens privilegia at hafve handlet, och derfor underthanigst forhaabis hans k. mayt. efter slig underthanigst beretning icke aarsag at hafve udi nogen saadan vider mistancke eller unaade imod hannom at continuere;

saa hafve vi os ochsaa billigen ladet vere angelegen saadant hans k. mayt. underthanigst at andrage, och hafver høistbemelte hans k. mayt. naadigst bevilget och samtyct, at vi hannom maa tilschrifve, at hans k. mayt. efter saadan hans underthanigst beretning naadigst for den sag med hannom er vel tilfredts och hannom nu for saadan mistancke naadigst hafver undskylt och derfor hannom herefter som tilforne en naadig herre och konge vil forblifve.

425. Raadets Svar, 27 Marts.

A. Orig. og B. Kopi, begge med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 55, X.

Stormectigste, høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Eftersom e. mayt. naadigst hafver ladet os hidforskrifve til at deliberere om disse riger och lande deris conservation, och e. mayt. naadigst fornøden eragter først at tencke paa middel, at gielden med det første blifver aflagt, och at e. mayt. kunde komme til sine udlagde penge igien, och hvad gield cronen herforuden paa andre steder sticker udi, det at forfare hos rigens hofmester och derpaa lade e. k. mayt. vide voris underdanigst mening, hvorledis mand kand gribe verkit an, at det kand hafve bestand etc., med mere, samme e.

mayt[s] kongelig proposition och medfølgende seddel, daterede Hafniæ 22 martii 1646, udi deris rette mening ydermere indholde,

Da hafve vi alt saadant med ald underdanigste største flid ofverveiet och kiende os at vere skyldige och ofverbødige til at tencke paa alle de middel, som nest Guds den allermegtigstes naadigste hielp och bistand kunde vidis at tiene til at hielpe e. kong. mayt. af gielden, och derfore ingenlunde ville indlade os i nogen disputation med e. k. mayt. om, hvorvit vi kunde vere skyldige at tilhielpe at afbetale, eftersom vi fornemme voris federnelands velferdt deri at bestaa, at emellom e. kong. mayt[s] och rigernis indtegt och udgift ingen undersked giøris, mens at e. mayt. med sin kongelig authoritet och credit herefter som tilforn altid endnu ville naadigst komme rigerne til hielp, och de igien allerunderdanigsten altid med alt det, som muligt kand vere, tiene och hielpe e. mayt. och lade det forblifve uadskilt.

Dog lige vel se vi icke, hvorledis nu i en hast saa mange tønder guld kunde bringis til veie emod landene deris bekiendte fattigdom; der til med saa befinde vi begge rigerne endnu i saa stoer fare, at fast alt det, som undersaatterne kunde komme afsted ved skatter eller contribution at udgifve, ja mere end der kand vere at bekomme, fast giøris fornøden til at hafve i henderne til at forsvare sig med mod alle paakommende och farlige anstød, saavel som til at undsette och animere undersaaterne med igien, som nu fast alle ere desperat; thi dersom de icke se, at der tenckis paa nogen middel, at de kunde vorde forsvarede, saa er en total ruin och desordre at befrygte.

Och dersom vor Herre vil gifve (som ey er at tvifle om) fred och saadan tilstand igien, at mand icke saa megen bekostning behøfver at giøre paa landsens defension, som nu fornøden er, saa blifver efter haanden vel middel til at hielpe e. mt. och rigerne af gielden, eftersom efter den tydske krig foruden de ti tønder guld nogle tønder guld til adskillige extraordinarie brug ere e. mayt. forskafvede.

Hvad de holsteinske penge anlanger, da efterdi de Holdster hafve god och sterck forsikring for samme gield, forhaabis vi, at de kunde enten blifve bestaaendis, heller och hos andre optagis, dersom nogle af dem opskrifvis, heldst efterdi det er os nu gandske umuligt middel til penge at bringe til veie i denne tids elen-

dige tilstand, med mindre e. mayt. naadigst ville bevilge gods i begge rigerne deremod at motte pantsettis, dem til forsikring, som penge kunde enten self hafve eller vere betroet at faa hos andre inden eller uden rigerne. Emidlertid forhaabe vi underdanigst, at dersom udgiften maa blifve noget efter tidens besverlighed modererit, och alting motte forblifve udi forige stand, at indkomsten omsier kunde forslaa saavit, at da gielden efter haanden kunde afliggis och rigit hielpis paa fode igien, hvortil Gud den allermegtigste naadeligen ville forlene os de beste raad och ofthøistbemelte eders kongelig mayt. udi ald langvarende kongelig velstand och ynskelig god regiment altid bevare. Datum raadstuen Hafniæ 27 martii aar 1646.

Eders kongelig maiestets underdanigste raad.

Corfitz Wlffeldt. Christian Thomesen. Anders Bille. O. Gedde. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Joest Høeg. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Hanniball Sehestett. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Knudt Wlffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. N. Trolle.

426. *Raadets Erklæring, 8 April.*

Orig. med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 55, XVI.

Stormectige, høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Eftersom af eders kong. mayt[s] sidste proposition, daterit Kiøbinghafn slot den 3 april i nerverende aar, vi underdanigst fornemme, at e. mayt[s] naadigste mening er, at den af os udi voris sidste erklering til e. mayt[s] och cronens gields afliggelse foreslagen modus vilde falde fattige folck hel langsom at bie efter, medens dersom der ofver alt blef lagt consumtions penge paa, at det da kunde hielpe til dagelig haandpeng och udgift,

Saa kand af os icke nectis, at vi jo vel oc formener, at saadan af e. mayt. om consumtions middel foreslagen maade til at afligge gielden med vel dertil skulde hielpe, heldst naar sligt efter god betenckende och med god och lidelig manere blef anordnet oc med stendernis, heldst adelens, bevilling, som dermed mest vilde afgaa, kunde komme udi svang oc hafve sin gienge, hvorfore vi oc underdanigst raadeligt eracte, at dersom saadan contribution til consumtions middel skulle settis i

verck. som dog i denne tid falder megit betenckeligt, da skulde først derom med adelen talis.

Medens eftersom vi for victige aarsager skyld herhos befrygte icke en ringe difficultet saadant at indgaa hos adelen at skulle findis, saa foraarsagis vi efter den høye ed och plicht, vi e. k. mayt. och voris federneland ere med forplictede, hos denne punct underdanigst at erinnere, at vi for den store forandring oc omskiftelse, som med lehnene oc rostienesten er forhaande, hos adelen befinde en merkelig stoer alteration, idet de endeligen formene, at dersom saadan med lehnens forandring skulle fortsettis, da alle middel at vere dem betagit, hvorved de oc deris efterkommere til deris forbedring kunde sig nogit hafve at forvente, eftersom de udi alle fremfarne tider oc hidindtil fast intit andet end med cronens lehne hafve sig formodit for deris tro tieneste med at kunde afliggis, hvorofver deris gemuter oc gode affection (som er nest Gud den beste hiørnesten, en herre oc potentat udi sit lovligt regiment kand paabygge) for saadanne forandring skyld saaledis kunde forandris, at mand derefter for saadanne aarsage skyld en foie ting enten udi forschrefne consumtions middel eller andet at indgaa och bevilge hos dem hafde sig at formode.

Tilmed kunde rigens angrentsende naaboer, som paa alle e. mayt[s] oc disse landers actioner stetse hafve it vaagendis øye til deris fordel och voris ruin at vigilere, letteligen tage aarsage nogit findtligt emod e. k. mayt. och cronen at tentere, saafremt de kunde fornemme, at stendernis gemüter for saadanne med lehnenis oc rostienestens forandring at vere altererit. Hvorfore voris underdanigst raad er, saa och e. k. mayt. underdanigst ombede at lade alting med lehnene oc rostienesten blifve udi den stand, som de udi e. mayt høyloflige kongelige forfedris saavelsom i e. mayt[s] egen lovlig regerings tid hafver verit, och ingen novitet eller forandring dermed foretage, eftersom deraf mere skade end fordel kunde hafvis at formode; saa forhaabe vi, at adelen, som i sidste forgangen feide en stoer part af deris formue til e. k. mayt. oc cronen udi rede penge oc andre vare hafve forstragt, som sig til nogle tønder guld skal beløbe (och derforuden udi sidste feide tid merckelig stoer skade), och dermed deris underdanigste gode affection contestiret, endnu fremdelis alt det, som muligt er, icke alenest des bedre skal lade sig disponere, men end ocsaa udi alle andre

herefter forefallende occasioner och, som altid oc hidindtil sked er, gierne gaa e. mayt. allerunderdanigst tilhaande oc med stedsevarende forige god affection oc vilie at giøre alt det, som e. kong. mayt. och deris federneland kand komme til god velstand och beste, och siden alle e. mayt[s] oc rigens fienders spitsfindige eftertractelse och findtlige anslage emod e. mayt. och disse croner des bedre forekommis oc afvendis, hvortil vi af Gud alsommectigste ynske e. kong. mayt. ald lycke oc velsignelse med underdanigste ydmygeligste begering, at denne voris underdanigst velmente raad och erinnering med ald sedvaanlig kongelig gunst och naade maa blifve optagit. Actum raadstuen for Kiøbinghafns slot den 8 aprilis anno 1646.

E. kong. mayt[s] underdanigste raad.

Corfitz Wllffeldt. Christian Thomesen. Anders Bille. Offue Gedde. Mogens Kaas. Thage Thot O. Christoffer Vlfeld. Joest Høcq. Christopher Vrne. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Hanniball Sehestett. Hanns Lindenow. Gregers Krabbe. Knudt Wllffeldtt. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

427. Udkast til Raadets Betænkning om den hollandske Alliance (sidst i Maj).

Udateret Koncept af Kristian Thomesen; paa Bagsiden har denne noteret: „Concept paa det de hollendske alliance anlangendis, som rigens raad skulle hafve underschrefvet och icke skiede, formedelst di vilde intet separere sig." RR. n. 55, XI.

Paa k. m. vores allernaadigste herris proposition anlangendis alliance med di Hollender med det fyrste at begynde och tractere paa er vores underthanigst botenckend, at efterdi vi alene och af vores egen magt icke kunde imodstaa nogen findtlig anfald [a]och conservere os i disse farlige tider[a], saa nødis vi til at beflitte os paa at søge hielp och forbundnis med andre och serdielis med de Hollender, som vi formiene at hafve størst interesse i vores conservation [a]och os best at kunde hielpe[a], efterdi fast intet andet er at formode, end at disse tider jo allehaande skulle med føre, som disse lande och riger skulle vorde præjudicerlig, och vi af os self maa skie icke skulle vere saa considerable, at vi jo skulle periclitere[b], dersom vi icke formedelst nogen frembed hielp och confæderation kunde vorde styrcket och conserveret, och holde

a Tilføjet i Randen. b Først stod der: vores ruin skulle foraarsage.

derfor raadeligt at vere, jo før jo bedre legationen til same tractater at begynde maatte foretagis och stilles i verck.

Efterdi kong. mayt. er bifalden di gode herrer, som har veret i denne forschrefne mening, och di fleste derhen stemmer och incliner, saa endog vi for vore personer holde for betenckelig i denne tid nu strax at begynde med same tractater och maa skie lade os en fiende paa halsen, før [a]enten alliancen vaar kommen til perfection eller[a] vi kunde naa nogen gafn af samme confæderation, saa [b]kunde vi icke[b] vere imod det, som di fleste hafve for got anseht och besluttet.

B. Landkommissariernes Betænkninger.

428. *Landkommissariernes Erindring til Raadet, 1 April.*

A. Orig.: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 55, XIV. D. Kopi: smstds. XIV b. E. F. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 94 og Jydske Fol. 28. G. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Erlige, velbyrdige høyvise Danmarckis riges raad, voris kiere slect, blods forvante och gode venner. Nest al velstands ynske sampt voris villige tienistes erbydelse kunde vi icke forbigaae eder, gode herrer, met denne voris velmente skrifvelse at erindre, forseendes os venlig til, den och udi den beste mening anses och optagis. Da eftersom vi tilforn paa sidste mode her udi Kiøbenhafn forgangen aar efter hans kong. mt[s] naadigst befaling hafver ofvergifvit voris betenckende och forslag, hvorledis os siuntis, landet til mindste besvering och beste forsickring det udi den postur kunde settis, bode met dens armering saa vel som och met festningers opbyggelse, som den vitløftig udviser, som dog alt paa hans kong. mt[s] och I gode herrers behag forbract er, saa endog vi icke paatvifle eders, gode herrers, største omsorg och flid saadant at drifve i verck och fortsette, som mueligt andre rigens høye anliggende saadant hid indtil kand hafve forhindred, kunde vi dog icke, eftersom vi dertil høylig ere forplict, underlade eder, gode herrer, saadant venlig om at erindre met venlig begiering, det hos kong. mt. underdanigst motte drifvis, at saadanne consilia paa den eller anden bedre manier motte det snariste mueligt fortagis och stilles i verck, anseendis, at arbeidet til saadant vil vere vitløftig, och aaret forgaar flux, endog en temelig

a Tilføjet i Randen. b Først stod der: hafve vi dog betenckend at vilde.

tid och respit det at giøre udkrefvis, och vi dog icke endnu ere fra al fare fri och aldelis erlediget, hvor ofver vi os udi lengden, om saadant imod forhaabning forhaltis, voris største ruin och forderf kunde hafve os at befrycte. Dernest, eftersom vi naadigst af hans kong. mt. ere befalede at giøre en lighed udi alle provincier, inqvarteringen anlangendes, paa hvis folck allerede ere udi tienisten eller her efter mueligt komme kunde, och os dertil feiler lant commissarier af Skaane, som paa den provinces vegne saadant ofververe kunde, och efterdi Gunde Rosenkrants, som dertil per vota er eligeret, er her til stede och det til de omdregede mends ankomst giøre kunde, begiere vi gierne, I gode herrer vilde det derhen bearbeide, at forschrefne Gunde Rosenkrants nu strax for hans kong. mt. sit juramentum motte præstere, at hand met os derom kunde conferere, paa det hans mt[s] naadigst vilie och befaling och det betrengte lands forlindring kunde tilendegiøris. Imedlertid ere vi och hans kong. mt[s] naadigst befaling til Jochum Gerstorf sampt de andre gode mend, som udi Laaland, Skaane och Sieland eligerede ere, [a]underdanigst begierendis[a] sig met første underdanigst motte indstille och deris fæderneland betiene. Vi for voris personer skal altid igien findis eder til al villighed och velbehag redebon. Eder her med den almectigste Guds naadig protection befalet. Datum Kiøbenhafn den 1 aprilis anno 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Gioe Henrichsen. Manndorup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Lauritz Wlffeldtt[b]. [c]*Gunde Rosenkrandtz. Erick Rosenkrantz. J. Gerstorff. Oluff Daa*[c].

429. *Landkommissariernes Betænkning om Indkvarteringen hos Borgerskabet, 7 April.*

A. Orig.: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 55, XV—XV a. D. Kopi: Danske Kg. Hist. n. 94 b. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 95 og Jydske Fol. 30. G. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Eftersomb dend 5 appril. anno 1646 blef af rigens marsch paa menige rigens raaedts veyne for os underschrefne proponerit, 1 ved hvad middel borgerschabbet for denne inqvartierungh kunde hielpes, 2 horledis landene kunde forsichres baaede med militien, festunger och hvis mehre dertil høerrer, saa hafver vi dend første

a Fattes i A og B. *b* Fattes i C. *c* Disse 4 Underskrifter findes i B; C har kun de tre (ikke J. Gersdorfs), men de er atter udstregede; i E fattes de to sidste. G har kun 4 Underskrifter.

proposition med hver andre ofverveyet och for got anset (doegh paa kongl. mayt* och rigens raaedts guoede behavgh och bedre betenchende), at dermed kunde forholdes, som efter følger:

1. Thil det første ehr dette vorris ringe betenchende, at efterdi hans kongh. mayt. naadigst hafver bevileget borgerschabbet for ordinarie och extraordinarie schat paa threi aars thied at forschaane, daa siunis os landet iche alene at kunde udstaae dend thynge, med mindre at saa meget af det gheworbene unions folch motte aftachis, at unions schatterne af landet kunde thil slaae: thi udi fredts tied betagger det folch alle penges middel och forraad, som riget udi feyde thied best hafde for nøeden, och doegh indtet kand forslaae riget med at forsvarre.

2. Formienes der forre, efter de ringe middel nu forhaanden ehre, iche (landet uden schaede) at kunde beholdes udi thiensten viedre end dend thredie part af samme folch, som ehr thuesinde mand til foedts och thovf hundrede til hest; af de afthachne 2000 til foedts och 400 heste schulde thages de døegtigste kahrle til under officerer thil landtfolchet at exercere, saa de fleste och beste schulde doegh blifve i thienisten, och schulle saa hver compagnie af det gamble regimendte redigeris til hundrede mand och beholde alle sine officerer, som sieden, om behof giordis, compagnierne kunde completere.

3. Efterdi middelerne til at besolde alt folchet iche kand thilstreche och de hoeyeste officerer thagger en megtig stoer summa pendinge, som landet i desse thieder iche kand udstaae, siunis os raadeligst, begierer och venligen, at vi ingen høyere officerer til dette unnions folch motte beholde i thienesten, synderlig udi fredts tied, end en obristleutenambt thil foedts, som med ded nochsum kunde hafve opsiun, ligesomb det schede for noegle aahr med genneral mayor sallig Marqvord Randtzov.

4. Thil dette folch, som saaledis reformerit blifver, at betalle begierer vi gierne, at landcommissarierne udi enhver provins motte opberge dend sedvahnlig ahrligh paabuddene onions[!] schat, som af Dannemarch och Norrig udgifves, och udi enhver sin landkieste indlegge, de ind logerede soldatter dermed at besolde, och sieden giøre aahrlig regenschaf for indtegt och udgift, doeg enhver lehnsmand for sit lehns mandtal i rendteriet at giøre rigtighed.

5. Och efterdi hans kong. mayt. naadigst borgerschabbet paa threi aars tied i Sielland, Fyen och Smaalandene hafver med adschillige frieheder benaadet udi sine sidste udgangne brefve, begierris derforre venligen, di guoede herrer ville tilhielpe, at saadandt motte hafvis udi agt, och i Judland och Schaaenne (hoer borgerschabbet iche saadan benaading ennu ehr gifvet) paa lige manier bevilges, paa det lighed och enighed i thette saa vel som i alt andet kunde threffes, och de fattige folch paa dend vies kunde faae noegen satisfaction for dend stoere thynge och haarde thrangh, de nu en tied langh hafver udstaaet.

6. Hvad indqvartieringen efter byernis proportion och vilkaahr belanger, at land commissarierne daa (naar lighedt ehr giort) enhver udi sit provins motte forordne, saa viet dem siunis beqvembligst och landet gafnligst at kunde vehre, och hvis besverringer och klagemaal imellum borgerschabbet (sumb qvartiererne vedkommer) kunde indfalde, ved forschrefne commissarier med lehnsmanden, om hand til stede ehre, at rette och corrigere.

7. Dersom och sche kunde, at noegen thrette och qvestioner imellumb borgerschabbet och soldaterne, eller soldatterne indbyrdis, eller och andre saadanne smaa sagger kunde indfalde, formener vi ded med lempe ved land commissarierne uden stoer vitløftighed at kunde afhielpis och stilles, mens hvis som var af importanse, som andgich æhrre och lif eller deslige, det at indkomme for rigens marsch och paa sine thilbørlige steder.

8. Eftersom soldatterne under desse reformérede compagnier, formedelst de ehrre ichun faae, ville blifve viet adspredt och i landene fordielt, siunis oes iche uraadeligt, at med kiøbstederne blef acorderit om en muelig pendingh til servidts i steden for indqvartering, som sieden soldatterne rigtig schulde lefverres, som sig sielf deraf saa vel som af unions schatterne, som dennom schal gifves til besolding, schulle underholde, hoermed borgerschabbet for indqvartieringh och anden soldatternis besverring och ofverlast kunde forschaanis, och folchet saa des bedre paa et sted kunde holdes til sammen under commendo och tilbørlig desiplin, doegh dend bye, som indqvarteringen saaledis for penge schulde sche udi, for forschrefne servitspenge at forschaaenes, efterdi de alenist schal unde soldaterne qvartier och huslyed och aldelis indtet an-

det, med mindre hand det betal, eftersom hand monatlig faar sine penge.

9. Med de sex hundrede ryttere, som hied indtil efter dend holsteinische union ehr holdet, synis oes och raaedeligst och landet (efter dedts nu tilstand) best gafnligst, at vy udi lige maader beholdte alle officererne och halftredsindstiufve ryttere under hvert compagnie, som sieden med snariste kunde gioris complet, om vi (det Gud forbiuede) det hafde fornøeden.

10. Af de saaledis aftachede beste och døegtigste kahrle kunde mand giørre underofficerer til hest ofver de land rytterre, som adelen med croenen och geysligheden ofver derris sedvaanlig roestieneste sig hafver ehrbøedet at holde, nemblig af hver fiere hundrede tønder koern en rytter, eller och om noeget bedre eller paa anden vies fæderne landet til tieniste kunde optenches, saa de doegh schulde blifve i thienisten saa mange, som meriterede at avanceris.

11. Och paa det at forschrefne thoe hundrede rytterre, som under compagnierne schulde blifve i thieneste, iche schulde blifve landet for besverligt, synis os iche uraadeligt, at (efterdi landet ehr fuld af heste) mand afschaffet hestene, som snart i en il paa kong. mayt[s] och addelens guoeds med adelens sambtycke kunde bringis til veye, paa det at noeget af schatterne (feleds fæddernelandet til beste) kunde blifve til ofvers, och rytterne for deris egen persohn ichun gifves monatligh fierre och en half rixdaler.

12. Och eftersom mand iche kunde betagge officererne, at de joe motte beholde deris heste, saa kunde vel gioris ordinants, at de kunde faa høe och hafre til noegle och resten omb sommeren at holde paa gres, hoertil vil anholdes hos kong. mayt. om et beleyligt sted eller flerre, hoer der kand vehre thyering och gresbed och høe at indavfle, som mand om vindteren kunde holde officerernis och rytternis heste med (hoer forre kong. mayt. af land kiesten schal gifves aahrlig afgift, saa croenen derved indtet schal afgaae), paa det dedt iche schulle falde undersaatterne alt for besverligt.

Belangende dend anden post, som rigens marsch os och forgaf, schal vi med første, inden en daygh eller thoe, gifve vorris

ringe betenchende och forreslavgh omb. Datum Kiøbbenhafn dend 7 april. anno 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Christen Skieel As. Mannderup Due. Gunde Rosenkrandtz. Henrich Rantzow. Lauritz Wllffeldtt. Erick Rosenkrantz[a]. *J. Gerstorff*[a]. *Oluff Daa*[b].

430. *Landkommissariernes Betænkning om Landets Forsvar, 16 April.*

A. Orig.: Kanc. B. C. D. Orig.: RR. n. 55, XVIII. E. Kopi: Kanc. F. G. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 98 og Jydske Fol. 38. H. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Anlangendis den anden proposition, hvor udi Danmarckis rigis raad den 5 aprilis ved rigens marsch voris betenckende var begierendis, nemlig om hvorledis landet met militien, festninger och andet dertil hørig kunde forsickris, da efterdi alle konge rigers och landers velstand och bistandighed bestaar der udi, hvorpaa sig alle at forsickre fornemlig tracte, hvorledis de met deris angrentsende naboer udi en god, fortrolig och inderlig forbund forenis kunde, hvortil enhver paa sin side udi paakommende atskillige tilfalde sig kand hafve at forlade och forsickre, och vi bode af historier saa vel som ny erfaring hafve fornummet, hvad fare och forderfvelse dette konge rige hafver der af lid, at det met sine naboer enten udi trist er geraden eller udi paakommende nød sig ingen undsetning, visse hielp och tillid hafver haft at fortrøste. da endog vi icke tvifle, at I gode herrer uden voris erindring saadant, som alle[r]høieste mact paaligger, jo vel considererer och udi act hafve, kunde vi dog icke underlade eder paa det venligste at ombede, I gode herrer met muelligste flid vilde det saaledis mage och anstille, at en inderlig forbund Danmarckis rige met andre konge riger och republiquer, som til søes mectige ere, item det førstendom Holstein och Hensestederne, fornemlig Lybeck och Hamborg, motte rigerne til bestyrckelse och beste stiftis, fast och fortrolig oprettis, paa det at saadan enigheds baand os paa begge sider til undsetning och hielp saaledis kunde forsickre, at os ingen udvortis fiende saa lettelig, som nu sked er, anfalde skulle. Dog efterdi ingen paa saadant, som efter tidernis och onde affectionerede gemytter, en hver for sin privat nytte och fordel, lettelig varieris och brydis kand, ingenlunde saaledis skal stole, at mand dismid-

a Fattes i A og F. b Fattes i A, C, D, F og G.

lertid al indbyrdis raad, hielp och forsickring skal lade falde och sig icke i den postur forfatte, om mand imod forhaabning angreben kunde vorde, som vi nu dis verre nogle gange erfaret hafve. sig da defendere och forsvare kunde; da er paa for^{ne} proposition denne voris korte och velmente erklering och forslag, dog I gode herrer til bedre och fuldkommeliger deliberation, eftersom eder riget och des formue och tilstand bedre er bekiend, venligen hiemstillet, saaledis som efterfølger. At efterdi Judland, formedelst den paa alle sider er gandske blot, nu paa en kort tid tvende gange af de keiserlige och de Svenske er fast gandske devasteret, udplyndred och ilde methandlet, efterdi enhver armee til lands ubehindred kand der indgaae, naar den vil, da siunis raadeligst och høyest fornøden, det snariste och første mueligt ske kand, den met gode festninger at forsiune, anseendis den met haarde naboer fast er omringet som Tyskland, Hollenderne och Svensken, af hvilcke alle vi lidet gafn, men stor skade och forderf bekommet hafve, saa den derfor efter allis voris betenckende snarist och best forsickring behøfvis, eftersom naar en part och den største af legomet lider ilde, da fole det och billigen alle andre lemmer.

Hvorfor voris største raad och betenckende er, at der paa tvende steder udi Judland och det met forderligst paa tvende festninger, som vi mene paa en tid, kunde begyndis och saa snart mueligt efterhaanden til defension forferdigis. Men efterdi begyndelsen paa alting falder besverlig och hafver langsom fremgang, aaret och nu fast forløber, saa tørfve at sette til bistand tiden neppelig vil bevilge, derfor formene vi nu best at vere, dog paa hans kong. mt^{s} naadigst och rigens raads gode behag och ratification. det snariste ske kunde, samme platser motte efter voris forige proposition af en, tu eller trey ingenieurs, rigens raad, marsch och lant-commissarier och nogle af adelen besictigis, afritsis, derom delibereris och, eftersom alting da best befindis kunde och sluttet blef, afstickis och, saa vit dette aar ske kunde, opføris, indtil nestkommende foraar vercket da, nest Guds hielp, for alvore kunde. eftersom forordnet kand blifve, angribis.

Til den ende och af den consideration siunis hans kong. mt. af kongelig omsorg for landsens velstand sig at hafve ladet befalde en plats, synderlig imod Tyskland, ved Ballum nest op til Listerdyb at bese, hvor beqvemeligst paa Vester soe kanten en

fortreflig festning och handelstad bode til traficq, saa och rigens forsikring paa den side kand henleggis, hafde och dette sit gode forset i verck at stille ladet atskillige præparatoria henføre af tymmer och andet, til sluser och diger behøfvedis, det i fremtiden, om Gud os met freden naadelig hafde vild velsignet, at fulddrifve, och endog hans kong. mt. af de Svenskis uformodelig indfald saadant at efterkomme blef forhindred, saa bør dog saadan hans mt[s] naadig omhue met al underdanig reverents och ære af alle at erkiendis, vercket och i sin tid, om Gud sin naade dertil gifve och forlene vil, met største alvore och flid, hans kong. mt. til et evigt berømmeligt nafn och ihukommelse, at prosequeris och fulddrifvis. Men efterdi saadant paa det sted icke uden stor och langsommelig møie och besvering met digen och anden vitløftig arbed kand fortstillis, siunis os mest fornøden provincerne til større och fornødener forsickring en real festning och by tvert fra Fyn at henlegge, hvor det efter voris forige mening raadeligst och beqvemeligst kunde befindis, tvertimod et andet, som paa hin side sundet udi Fyn skulle och oprettis, hvor ved det ene land det andet secundere met al nøtørft som folck, proviant, munition och andet mere, och saa den ene den anden correspondere och forsvare kunde.

Och paa det samme by dis bedre kunde voxe och tiltage, jo hastiger jo bedre, tvifle vi icke paa, hans kong. mt. den jo met naadigste gode privilegier sampt och 20 eller flere aars frihed for al tynge och besveringer, dis midlertid at bringe paa fode saa vel fremmede nationer som voris egne indbyggere, naadigst ville forsiune.

Och efterdi landet met disse mange smaa kiøbsteder mere er besverget end forbedret, de och ere en fientlig armee til ophold tienliger end landet gafnlige, da siunis os Veile by icke ubeqvemelig der ind at kunde flyttis; hvo det icke lystet, kunde der ved deris afling forblifve och deris eiedom som andre selfeier nyde och bruge; thi endog det vel mange got folck vilde falde besverligt fra deris fødested och eiedom at flytte, saa skal dog udi saadan perturberet tilstand landers och rigers conservation och velfert mere end privat nytte och fordel actis och anseis. Hvis enhver af eiedom udi Veile kunde miste, kunde hannom derfor paa det andet sted af den eiedom ske skiel och vederlag, saa hans mt. och cronen ingen skade och afkortning skulle ske. De andre smaa landsbyers eiedom saavelsom Hønborg ladgaards marck kunde

och did henleggis, eftersom de icke langt derfra ere beliggende, och dennom satisfaction af Veile eiendom, om de did heller lystet at flytte, igien gifvis.

I lige maader, efterdi correspondens met Norgis rige, hvor paa begge disse croner høyeste mact paaligger, formedelst Svensken Halland nu mectig er, os nu til lands gandske er fratagen, til vands skal mand och fra Sieland de svenske indhafvende festninger och hafner forbi, hvorfor os høyest fornøden och raadeligst siunis en beqvem plats i Judland paa for[ne] maade och maniere at opsøge, hvor fra mand paa saare kort tid fast lige ofver fra Marstrand och ellers allevegne i Norge kand ubehindred løbe och negociere, hvilcken vi beqvemeligst befinde at vere der, som Hals og Moe nu ligge paa begge sider der, som Limfiorden udi hafvet udløbber, hvilcken hans mt. sig och naadigst tilforn hafver ladet befalde. Der findis en synderlig och sicker hafn fast for alle slags skibe; gandske Ty, Mors, Vensyssel saa och det faste land paa begge sider Limfiord kand der ved for al fientlig pressurer, contributioner och ofverlast forsvaris och defenderis. Deraf kand søen, bode den østre och vestre, holdis for fribyttere ren, om nogen den infestere ville.

Til denne by at giøre bebygget och bringe paa foede tvifle vi icke, hans kong. mt. jo och i lige maader met naadigste gode privilegier bode for fremmede och indfødde sampt och 20 aars eller och flere friheder vilde benaade. Borgerne udi Hioring, som ligge mit inde i det faste land och hafve ingen handel til søes, saa vel som och de udi Seby, hvis hafn er gandske met sand opfylt och forderfvet, kunde did forflyttis och bønderne udi for[ne] tvende byer igien derhen, och paa begge sider faa god vederlag for hver andris eiedom, saa at hans mt. och cronen intet af den aarlig indkomst kunde afgaae.

Paa begge disse festninger siunis os tillige paa en tid, hvilcket och endelig vilde ske, at skulle arbeidis och det ved det landfolck, vi udi voris forige forslag angifvet hafve, som tillige ved arbeidet paa ledige dage och tider exerceris kunde, bunden til ingen besvering och bekostning, saavelsom och det folck, adelen udi forige aars mode af deris jordegods at holde paa arbeidet god villig sig erbødet och samtyckt hafve, sampt och hvad folck af cronens och geistlighedens at fremskicke tilforn begiert er.

Men førind derpaa for alvore kand begyndis, skulle nu strax hos hvert sted et hus til magasin opbyggis, item huse til tymmermend, smeder, bryggers och bagers, sampt och til soldater och arbedsfolck, paa det, dersom nogen did vilde flytte och sig nedsette, hand da af saadanne udi sit hus icke skulle incommoderis. Och eftersom alle saadanne huse ickon behøfvis at vere af klein tymmer och ringe bygning, begieris fordi underdanigst, hans mt. os dertil tymmer af neste omliggendis cronens skove vilde naadigst forunde, hvilcke igien paa cronens grund, hende til gafn, skal opsettis. Och efterdi en teylofn eller flere, som fornødenheden och arbeidens hast kunde udkrefve, endelig siunis fornøden, ere vi och underdanigst begierendis, at dersom beleilige platser paa de egner paa hans mt[s] och cronens grund fantis, hvor ler och ildebrand kunde vere, hans mt. os det da naadigst vilde til at bruge bevilge, paa det at pengene skulle icke gaa ud af riget for de vare, her i landet for ringe verd och umage hafvis kand.

Materialia af deller, legter, bielcker, som til hiulbarer och stillinger skulle brugis, begieris underdanigst af hans mt., at det os af lehnene udi Norge, saa meget der til behøfvis kand, os naadigst motte forskaffis; hvis skovle, spader och andet saadant nu strax skulle først paa arbeidet brugis, det formene vi en hver sit folck, hand did sendendis vorder, at kand metgifve, forhaabe, adelen sig dertil, naar de derom anmodet vorder, ville beqveme.

Och efterdi icke en ringe tal folck til saadant stort, vitloftigt arbeid udkrefvis, kunde mand vel ved dette middel bringe en stor antal til veie af det slags folck udi Judland och Skaane, som fast verre straf fortient hafve, nemlig at eftersom der findis mange udi landet, som sig godvilligen udi fiendens tieniste udi forleden feide tid hafde begifvet, hannom til alt ont giort anleding, end self veret met at plyndre och røfve, stolendis paa den naade, dem efter forige keyserlige krig vederfoeris, da derfor, den gandske posteritet til amindelse och eftersiun, burde exempler paa saadanne at statueris, andre derved kunde speile sig och udi ulyckelige tilfalde saadant at bedrifve hafve en afsky. Begieris fordi, at saadanne beryctede och nafnkyndig lant forrædere motte paagribis och anholdis och efter lovlig dom til arbeidet paa 2 eller 3 aars tider henføris, eftersom forseelsen befindis kand, hvilcke som met penge deris forseelse efter dommerens kiendelse til landkisten icke

ville afstille. Men paa det saadanne icke arbeidet skal forløbe, sig forsticke och fordylle, da saadanne notori forrædere haar och skieg at motte afragis, at hvor saadan en findis, maa antastis och paa arbeidet henføris, sin tilbørlig straf at udstaae. Dersom saadan en forbryder eller den, som fra arbeidet forløben er, paa nogen af adelens gods kand findis, det da den samme adels person at tilkiendegifvis, samme person at lade anholde ombedis och efter forige gaaen lovlig dom den fra sig til lant-commissariernis fuldmectig lefveris, som forschrefvet staar, efter den afskeid udi Odense for nogle aar om de bevilgede soldaters forhold giort blef.

Anlangendis Fyns forsickring, som Gud och naturen vel hafver forvaret, siunis den och met festninger endelig at skal hielpis och forsickris, da er voris betenckende den och met en real festning och by paa en beqvem plats, tvert fra den i Judland paa Meddelfarsund lagt blifver, for indbyrdis correspondens och secours, som for er melt, paa for^{ne} maniere at udseis och samtyckis, saa vel som och en anden paa den side landet, hvor Fyn och Sielland hver andre och correspondere och secundere kunde, paa for^{ne} maniere och at forsiune och forsickre.

Dog efterdi faren siunis Judland nest at paahenge, befinde vi derfor raadeligst paa dem først at begynde, til hvilcket at fortsette Fyn sig erbødet hafver af deris efne och mact met folck til arbeide at hielpe, paa det sted dennom nest och beleiligst vere kand, de af Judland i lige maader det samme dem igien at bevise, naar deris festning begyndis skal, met lige vilckor sig godvilligen erbødet hafve, formodendis vist adelen udi en hver province, naar de derom anmodet blifve, efterdi vi ere et folck, under en herre och ens fare undergifven, dette och at consentere skulle, underdanigst forseendis os til, hans kong. mt. naadigst och bevilger sine och cronens tienere saa vel som och geistlighedens, naar de derom besøgte blifve, til fellis velfert och gafn derpaa at motte arbeide.

Til Sielands forsickring siunis os ochsaa icke uraadeligt en real festning tvert ofver fra Fyn af for^{ne} aarsager, enten Kaarsøer eller en anden beqvem plats, paa for^{ne} maniere at udseis och sluttis, saa och i verck stillis, foruden at och met den begynte festning om Kiøbenhafn, hvor alle regalia forvaris, motte fortfaris, naar den, som samme arbeid sig hafver paataget och en stor

summam penge af alle Danmarckis provinciers stender derpaa opboret hafver, for sine dertil af kong. mt. tilforordnede commissarier først regenskab giort hafver.

Skaane anlangendis begieris och underdanigst, hans mt. sig naadigst vilde lade befalde en beleilig plats och synderlig Helsingborg eller Landscrone paa for^ne^ maniere motte udseis och efter voris forige forslag, senist udi Kiøbenhafn indlagt blef, eller och om landet det før at giøre taale kand, och at befestigis och met første begyndis, det hele land til gafn och met Sieland correspondens och secours at underholde.

Anlangendis foedfolcket, da efterdi det geworben begieris mesten at motte afskaffis och hans mt^s^ och cronens udskrefne bonderknecte at motte licenteris imod en temelig sum pengis udleg, som udi voris forige indleg til rigens raad vidre formeldis, da paa det større tal af fodfolck hafvis kand, naar de behof gioris, och endog vi vel udi voris udi sidste forgangen aars indleg her i Kiøbenhafn formente, at det gandske land, bode unge och gamle, skulle armeris och exerceris, hvilcket endeligt vilde falde mange, som for gaard och daglig arbeid boesat er, besverligt, det och i fremtiden kunde hafve anden udseende och consequens, da befinde vi det nu raadeliger, at alle unge och ugifte karle kunde ved sine tilforordnede officerer paa bestemte och af rigens raad, marsch och lant-commissarier bunden och tiden beleilige platser eractis kand, exerceris, som den gemen til mindste besvering och bekostning ske kand, och at saadan exercering [med] den ukyndig almue motte ske met danske terminis, til hvilcke hand best vant er och derfor ochsaa best forstaae och fatte kand.

Men efterdi saadan en mengde af folck icke uden hoye officerer regieris kand, da siunis os, at af dette exercered folck kunde, om fornødenhed det udkrefvede, tagis det beste, hvem de och tilhørde, under visse regimenter och companier til rigens tieniste fordelis, at saa udi enhver stift udi Judland et regimente paa 2000 mand met tiden lettelig kunde oprettis, udi de andre provincer ligesaa, enhver efter sin vilckor och leilighed, som raadeligt befindis kunde, och for dem hver en obrist lieutenant och det af indfødde och bosiddendis danske adelsmend fornemlig eller andre, som kongen, riget och nationen vel affectionerede ere, om de der-

til [a] tienlige hafvis kand, som vi ey tvifle, hvilcke met sine andre underofficerer, som dertil en gandske hob udkrefvis, skulle hafve opsiun, at met alt, som ordineret blef, ret och skickeligt, hvad exercitien vedkom, tilgick.

Men efterdi til saadanne och andre høye officerers tractamente icke en ringe sum penge vilde fordris, hvilcket at tilveiebringe aarligt besverligt for en och anden udgifts skyld vilde vere, da bede vi underdanigst, hans kong. mt. naadigst vilde lade sig befalde, at saadanne hans mts och cronens høyeste officerer met hans mts och cronens lehne, de andre met canickedomme, prælaturer och andet geistligt gods, enhver efter sin charge och meriter, til recompens och underholding naadigst motte afleggis, dog her met icke ment hvis som saadant nogen pro officio til underholding naadigst kand vere met forlent; thi efterdi mesten alt saadant geistligt gods udi fordum dage er gifven fra adelen och det til dem, som den tieniste der af skulde giøre, som de blinde tiders leilighed udkrefvede, hvor af dog siden en part er capitlerne och andre geistlige tillagt, en part och af samme gods cronens lehne underlagt och der under endnu brugis, da siunis jo billigt, at de, som hans mt. och riget den tieniste, som disse tiders tilstand best behøfver och fornøden hafve, giøre kand och vil, der met naadigst blifve forlente och forandre maa nyde. Och hvor saadant gods eller deslige icke hafves kand, da dennom udi andre maader och synderlig de nidrige officerer med bøndergaarde och deslige at afleggis.

Och tvifle vi ingenlunde paa, at dersom voris danske nation, bode af adelsstand och andre, formerckte sig nogen befordring i fremtiden at hafve at forvente, de jo dis villiger och fyriger sig foretage skulle i fremmede krige at begifve, der udi militien sig øfve och saalenge bruge lade och der efter stræbe, at de sig saadan avancement och recompens udi fremtiden for al udstanden bekostning, besvering, travail och fare kunde forvente och sig forsickre, paa det voris gamle danske mod och mandighed, for hvilcke vor nation for andre hafver haft berømmelse, kunde igien opvoxe och florere. Vel er det saa, at dette uexerceret folck icke var strax saa fuldkommen i marcken at bruge imod fienden som det gevorben och lenge øfvet, men naar den gemen knect formerckte sig paa billige och limfeldige maniere saa vel som

a B: dyctige och.

den fremmede at tracteris och avanceris, hvilcket hid indtil icke sked er, tvifle vi icke, at alle jo met tiden sin mod och courage, som hand tilforn tabt hafver, skulle lade se igien, voris gandske nation och posteritet til berømmelse, eftersom vi hafve endnu udi ferske minde, at mange af voris danske nation, som sig udi fremmede potentaters och herrers tieneste hafve ladet bruge, ere til høie charger och digniteter forfremmede. Vi tvifle ingenlunde paa, I gode herrer jo saadant uden voris venlig erindring vel lenge siden considerere och derpaa met flid drifve, dennom self for den gandske posteritet til udødelig amindelse, och giøre sig derved alle til al ære, plictig tacksigelse och tieniste høyt forobligerede.

[a]Krud, lunte och saadant, som de til exercitie behøfve kand, kand dennem af landkiesten, naar den kom i den stand, den det taale kand, forschaffes[a].

Hvorledis rytteriet, hvor paa vi hafve den største mangel, uden mindste besvering och bekostning augeris kand, hafve vi nogenlunde udi forige indleg til de gode herrer gifvet voris betenckende til eders vidre consideration til kiende; dog kunde vi icke underlade endnu ydermere at gifve eder, gode herrer, denne forslag, hvorved rytteriet och mectig kunde forbedris, foruden det forige voris udi for[ne] indleg, [b]her udi Kiøbenhafn forgangen eder tilstillet blef[b], nemlig eftersom her udi riget en temelig hob cronens selfeier bøndergaarde findis, som formuendis ere, hvilcke hver lettelig kunde holde hans mt. och riget en gerust hest och karl til tieniste, dog at dennom der imod maa bevises den naade, at de for aarlig skat, ect och arbeid, dog at gifve deris landgilde, motte forskaanis; thi endog det vel kunde sinnis besverligt saadant at bringe paa foede och nogen[c] skade at ville foraarsage, dog efterdi det hele riges conservation och velfert derpaa er liggendis, hvilcket bør mere at anses, hvor ved det imod finden kand forsvaris och mainteneris, end egen ringe gafn och fordel, ville vi icke andet haabe, end hans kong. mt. sig naadigst dertil beqvemer. Ville dog hafve det sampt andet mere I gode herrers egen gode consideration hiemstillet, icke tviflendis, at dersom bedre och tienliger middel derpaa findis kand, alle sig jo billigen dertil lade finde.

Vi forse os ochsaa til, at efterdi rytteriets tal nu merckelig

a Fattes i A. b A: forbract er. c A: ringe.

forøgis, hvor for och flere gode officerer, høye och lave, dertil behøfvis, at de gode herrer jo tilhielpe, at saadane høie officerer billigen til deris underhold, enhver efter sin stand och leilighed. forsiunis; dog kunde vi icke underlade eder, gode herrer, denne voris velmente betenckende at lade forstaae, hvorledis saadanne høie officerer och andre gode mend, som sit fæderne rige for andre tiene vil och kand, tilbørligen kunde afleggis, at eftersom hans kong. mt. efter andris anleding, mueligt och af anden betenckende, for nogle aar siden atskillige lehne hafver sammenlagt under et at forvaltis, hvor met dog tilforn got forneme folck, och en part der under rigens raad, for deris bestilling hafver veret met forlente, som dog nu en alene hid indtil nyder, uanset at mangen god erlig danske mand met saadanne for sin store omkostning, tieniste och besverlighed, hand hans mt. och riget hid indtil giort hafver och her efter giøre vil och kand, kunde afleggis och met forlenis for mangen anden, som det hvercken hafver eller kand præstere; thi dersom hans mt. naadigst vil bode udi sine forfædris tider saa vel som udi hans kong. mts egen regierings tider considerere och betencke, hvor villige och redebon hans mts adel altid paa hans mts naadige begieringer udi en eller anden store udgifter och landehielp, end och udi besverligste tider. foruden deris lifs och helbreds tilsettelse, hafver sig ladet finde, tvifle vi icke, hans mt. sig til bedre kongelige affection imod dennom naadigst skal lade bevege. Hvorfor begieris venligen, de gode herrer hans kong. mt. saadant beveglig underdanigst ville demonstrere och derhen ofvertale, hans mt. sig naadigst vilde lade befalde saadanne mange lehne igien at atskille, och de, af arrilds tid atskilde ere, ey sammenlegge eller forandre, men dem her efter enhver erlig danske mand, som det af hans mt. och riget forskylt hafver och kand, naadigst ville betroe och met aflegge. eftersom saadant bode udi alle hans mts fremfarne høylovlige kongers tider saa vel som udi hans mts egen herførte loflige regimente altid hafver veret brugeligt, paa det at af saadan hans mts mildhed och rundhed alle och enhver tro och villige undersaatter deris anbetroet embede met lyst och flid forrette och andre dertil at aspirere instigeris kunde.

Det skal befindis riget lettere at falde, naar hans mt. ved det middel sine och rigens gode mend och tienere aflegger end

met rede penge, som met stor besverlighed samlis och til store udgifter vel forvaris och brugis skal.

Och efterdi hans kong. mt. och riget met dette ny gevher, som hos fremmede kiøbmend betingis och for en stor pris lefveris, lider stor skade der met, at gammelt, forslit och udueligt gevher indkiøbis, det igien opputsis och met en blind farfve anstrygis och iblant faa hundred fast enhver paa sin kugel och maade, hvor met det gandske land findis siden bedragen, foruden at pengene derfor af landet bortføris, da kunde vi icke underlade, eder, gode herrer, saadant met at remedere voris betenckende derom[a] venligen at ofvergifve, at efterdi paa mange steder udi provincerne findis synderlig god commoditete och leilighed paa alle requisita, til met gode middel alle slags materialia at forskaffe, hvorved gode verckmestere, som saadant af ny giøre kunde, kunde bevegis sig her ind i riget at begifve och nedsette och samme gevher her i landet met mindre bekostning giøre och forarbeide, hvor met det gandske konge rige sig kunde vide forsickret, hvorfor vi bede eder, gode herrer, gandske venligen, de derpaa hos hans kong. [mt.] vilde met flid bearbeide, at saadanne platser i tide motte beseis, des beskaffenhed refereris och siden udi verck stillis, hvor ved det hele konge rige merckelig prosperere kunde, met al fornøden gevher altid vere forsiunet och forvart, som enhver fornuftelig self kand eracte.

Och efterdi for alting vil tenckis paa middel, hvor ved en god vel forsiunet land kiste udi enhver province kand oprettis, hvor udi penge til al mangel och feil at erstatte udi god forrad indsamlis kand til fornøden brug, om mand trenger, at reservere, da foruden voris forige forslag anlangendis de 16 rixdaler, hver leg af bønderne imod soldaternis udskrifnings afskaffelse vi formente at kunde gifve, saa vel som och de 6 skilling danske, adelen af hver tønde hartkorn[b] hafve af deris jordegods paa X aars tid at udgifve bevilget, sampt och unions aarlig skatter, vi da och underdanigst begierde af Danmarckis och Norgis riger motte opbergis och i land kisten indleggis, tvifle vi icke paa, I gode herrer jo och vel tencke paa middel och dem paafinde efter rigernis och tidernis leiligheder, som paa tienlige maniere indsamlis kand til en god forraad, uden voris venlig erindring och anleding kunde

a A, B, G: denne. b Fattes i A.

til veie bringis, hvortil dog vel muligt middel kunde antreffis, rigerne til mindste besvering, men største gafn, profit och fordel.

Endelig ville vi hafve de gode herrer venligen ombedet, at dersom vi kunde siunis nogen, imod forhaabning, her udi at vere for vitløftig, alting dog udi den beste mening motte optagis, anseendis vi for Gud ville hafve protesteret, at intet af os her udi eller andet siges, menis eller fortagis, end hvis hans kong. mt. for alting til bestandig regimente, voris kiere fæderneland til velfert och bistandighed och enhver til gafn och beste, uden al egen affectat æræ, nytte och fordel, kand komme, hvor til Gud naadelig sin lycke och velsignelse vilde gifve. Forser os ochsaa for voris personer til, at I gode herrer os herudi al god affection, bistand och faveur ville bevise.

Vi forblifve eder igien til al ære, tieniste och velbehag redeborn och beridde. Datum Kiøbenhafn den 16 april. 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due[a]. *Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Lauritz Wllffeldtt*[b]. *Gunde Rosenkrandtz. J. Gerstorff. Erick Rosenkrantz*[c].

431. Landkommissariernes Betænkning om Indkvartering. 16 April.

A. Orig.: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 56, XIX. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 110 og Jydske Fol. 47. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Eftersom hans kong. may. for nogen tid siden nadigste alle provincernis land-commissarier hafver befallet paa den ulighed, hvor met borgerschabet i gemen sig høylig beklage at vere med indqvartiering graverede, en lighed at giøre paa hvor mange enhver af dette geworben folck, som nu udi tienesten ere, eller om hans may. mere til hest och fods udi tieneste at vil hafve, nar fornødenhed ded udkrefvede, da efter indvonernis tilstand, formufve och andre billige omstendigheder, som her bør i act at tagges, kand tilkomme at underholde, da efter den anleding vi af skatternis mandtal, os af renteriet meddelt, hafve kand, kand os iche rettere siunis, end nar det ene provinces schatter imod det andet legges och lignes, end at Judland af de 600 heste, riget unionen til beste underholder, kand tilkomme 213, Fyen 72, Sielland och Moen 144, Laaland och Falster 45, Schanne och Blegende 126.

a D er kun underskrevet af de 4 førstnævnte samt Gunde Rosenkrans. b Fattes i B og F. c Fattes i A og G.

Desligeste af de 3000 knecte, som i lige maade paa unionens vegne ere i thienesten, kand Judland til komme at underholde 1062, Fyen och Langland 348, Sielland och Møen 749, Laaland och Falster 228, Schanne och Bleginde 615 soldatter. Nar nu herfra tages det companie, som udi Christianpris til guarnison er henlagt, kand af Judland och Skanne for dieris erliden och udstanden besveringer dennem hver lindres, nemlig Judland 162 mand och Schanne 138 mand, men efterdi udi forschrefne kiøbstedernis aarlige schatter stoer ulighed befindis, idet at en part paa 20 aars tider eller flere paa dieris handel och nering salledis hafver tiltaget, at de for høyre och støre schatter kunde settis och taxieris, end de nu findis, en part der imod paa 20 aars tid eller mere saaledis hafver aftagget och ere svecket, at dennem billigen paa denne dieris schat bør lindris, da hafver vi denne qvartiernis lighed, det retteste os hafver siøntes, dog paa hans may[s] nadigste behag och rigens raadts bedre betenchende, sat och giort paa nogen kort tid at kunde holdis, indtil der om anderledis af hans may. och rigens raad efter tidernis och stedernis forandring, enhvers efne och formufve, som hand taalle bør och kand, anordnet och slutted vorder, paa det alle och hver lige last och byrde med hver andre bere kand, hvilchet da alle let schal falde, och en hver met en god ville at vil giøre vi ey paatvifle.

Eftersom hans kong. may[s] nadigste ordinance udi Sielland er udgaaed, hvorefter soldateschen til hest och fodts och borgeschabet sig imod hver andre schal udi qvartiererne forholde, begierer vi der for underdanigste, at hans may. och nadigste de andre lande och provincer och i lige maade hans may[s] nadigste schriftelige ordre meddielle ville, hvorefter de sig ochsaa der kand hafve at rette, ald trette och uenighed at forbiegaa och forkomme och en lighed udi alle provincerne dermet kunde findis och holdes. Datum Kiøbenhafn den 16 aprilis 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Lauritz Wllffeldtt. Gunde Rosenkrandtz. J. Gerstorff. Erick Rosenkrantz[a]. *Oluff Daa*[b].

a Fattes i A og E. *b* Kun i C.

432. Landkommissariernes Betænkning om Kjøbstæderne, 16 April.

A. Orig.: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 55, XX. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 103 og Jydske Fol. 49. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Eftersom kiøbstederne udi Danmarck hafver i disse fremfarne ufredtsthider lidt och udstoed allehande gienvordighedt och synderlig udi hvis handel och næring borgerne hid indtel hafver brugt, saa vel som anden besvering, de hafver for hans kongl. mayt. at ahndrage, daa hafve vi underschrefne disse efterschrefne puncter af mange adtschiellige dierris ahngifvende uddraget, hvor for vi iche hafver kund forbigaa eder, goede herrer, saadan dierris nødt efter dierris venlig begiering at til kiende gifve, venligen begierindis, det hans kongl. mayt. maate underdanigst forre bringes och verre dennom der udi beforderlig, hans mayt. disse dierris begieringer naadigst ville ahnse och dennom derudi ald naade och mildhedt bevise.

1. At dennom maate ske satisfaction och betalling for hvis dette unions folch til hest och foedts hafver forthærdt och bekaastedt, førind Svenschens indfald schede, efter en hvers richtig opteignelse, disligeste och betalling for hvis borgerschabet hafver forstragt rytter och soldaterne, som hoes dennom logerede, siden freden blef sluttedt, och det af hvis som af landet thil dierris underholding och besolding at udgifve ehr bevilget.

2. At monopolier sampt andre benaadingsbrefve, som sehrdellis persoener udi kiobstederne endnu benaadis med, en del med frihedt paa schat och indqvartieringh, en del med sehrdellis friheder paa adtschiellige vaahre alenne at maa forhandle, saa vel som hans mayt.s thienere, udi byerne boendes, under det skien holder sig fri for byens thynge, bruger dog borgerlig næring baade til landts och vandts, maate afschaffis och der ofverholdes, saa at saa frembt saadan endnu her efter af nogle ved vrang undervisning forhverfvis kunde, daa der emoed maate underdaningste protesteris och naadigst ansehes, saa at alle commercier med handel och vandel, indted undtagen, maate ofver alt verre en hver, som der med handle vil och kandt, fri och ubehindret thillat.

3. At alle kiøbstederne maate naadigst holdes ved hvis privilegier dennom naadigst gifven ehr, saa at alle forprangere sampt besse kremere eller andre, som sig paa landet opholder eller boer och drifve dog stor handel med forprang, enten de ehre paa cro-

nens, adellens eller geistlighedens eller andre, hvis de ochsaa ehre, maate vid hans mayt[s] alfvorlige brefve afskaffis, efterdi de, kiøbstederne til stor forderf, paa landtsbyerne adtschiellige vahre til bønderne selger, hoes dennom igien adtschiellige vahre som huder, smør, thallig, korn och andet sig tilkiøbe, det paa ulovlige havfner och udi recessen forbudne ladsteder udschibbe och af landet udførre imoed hans mayt[s] gifven reces och andre brefve, borgernis handel och trafiq thil største ruin. Underdannigst begieris saadan ochsaa maate remederis och hvor saadan ulovlig handel drifves, daa borgemester och raad dierris goedts at maate lade arrestere, hvor det findes, och lovlig procedere det forbrøt at verre thil kongl. mayt., byen eller dierris grundt, det paa findes, saa och til dem, dermed schal hafve indseende.

4. Tholden imellom provincierne at maate afschaffis, som ehr gandsche landet thil schade, forhindrer ald commercierne och hans mayt. thil ringe fordel.

5. At eftersom hans kongl. mayt. af naade hafver frigifvet alle kiøbstederne udi Sielland, Fyen och Smaalandenne for schat, ordinarie och extraordinarie, udi threi aahr, saavelsom efter richtig afreigning betalling for hvis borgerschabet hafver forstracht til kongl. mayt[s] folch och soldatesca i forleden ufredtsthidt, saa ere de udi Judtlandt och Skaanne underdannigst ochsaa begierinde, at dennom maate ochsaa naadigst nogle aars frihed gifves for ald kongelig schat och thynge, och at dette maatte derhoes achtes, hvad de hafver lidt och udstanden hoes dierris umetlige fiender, saa at de for alle hvis udgifter de til dennom giort hafver, ingen vederleg eller betalling vide eller kand søge, hvorfor de underdannigst formoeder didts lengere frihed och forschaansel at niude.

6. Begierer ochsaa kiøbstederne udi Judtland och Skaanne underdaanigst, epthersom hans ko. ma. udi forige aars benaadinger, hans mayt. borgerschabet af Sielland, Fyen och Smaalandene meddelt hafver, iblant andet dem och paa en visse maniere thillades at maa tilsammen komme om dierris nødtørft at deliberere, at hans mayt. och dennom med lige frihedt paa samme maniere och naadigst ville medt forlehne.

7. Eftersom en part af kiøbstederne i Judtland hafver udi denne ufridtsthidt indkiøft adtschiellige skibsthømmer, en stoer part deraf hafde indkiøbt ligendes for denne ufredtsthidt, hvor med

formente sig at kunde nogenlunde reparere hvis schibbe en part fienden, en part vorris egen folch for dennom havfver opbrendt, bortførdt och forøedt, at de dendt søefarende trafiq kunde sette paa foede igien, hvorvid de best siunes at florere kunde, daa havfver kong. mayt. paa nogle steder med en cronne ladet merche aldt hvis schibsthømmer de saaledis thil dierris brug allevegne indkiøft hafver, hvor ovfver de merkelig udi dierris handel och næring, som hid indtel fast gandsche for dend største part havfver ligget, ehre forhindrede, hvor fore de underdannigst ehre af hans kongl. mayt. ydmygeligen begierindes, saadan hans kongl. mayts arrest naadigst vil opgifve, at de fatige folck frit och ubehindret samme thømmer maate niude, strax udi skibbe paa stedet opbygge och saaledis giøre sig saa nytig, de best kunde. Dersom en eller anden kand noget ofverbevises, det paa ulovlige steder sig havfver til forhandlet, den der for at thiltallis och straffis som tilbørligt, paa det den uschyldige med den schyldige iche schulle lide, hvilchet de ehre vis paa, hans mayt. iche begierer.

De erbiuder sig igien thil hans kongl. mayts underdannig plichtschyldige tienneste med lif, goedts och formue altid at ville som throe underdanne i alle maader verre beredde. Datum Kiøbenhafn den 16 aprillis anno 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Gunde Rosenkrandtz. Manndetup Due. Christen Skieel As. J. Gerstorff [a]. *Henrich Rantzow. Lauritz Wllffeldtt. Erick Rosenkrantz* [b]. *Oluff Daa* [c]

433. *Landkommissariernes Erklæringer om Rigets Pengeforhold, 2 Maj.*

a.

A. Orig.: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 55, XXII. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 111 og Jydske Fol. 52. F. Afskrift i Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Efterat dette loflige kongerige Danmarck for en och anden udstanden uleiligheds skyld nu i disse fremfarne onde tider paa pengis middel er meget blottet och aftaget, och det fordi alle stender och statter, høie och lave, er paa atskillige maniere formedelst mange store aarlige udgifter, enhver udi sin stand, handel och brug, kommen til acters och forringet, det er dog vitterligt, at nest den naadige Guds hielp och bistand lander och riger ved pengis middel och dets god forraad, fornemlig udi disse tider, conserveris, hvorfor af os den 21 aprilis af samptlig Danmarckis rigis

a Fattes i D. *b* Fattes i A, D og E. *c* Fattes i A, C og E.

raad er begiert, at vi voris betenckende vilde gifve tilkiende och nogen middel forslae, hvor met den store gield, riget sticker udi, kunde betalis, efterdi den ellers icke siunis at kunde settis i den postur, at den nogen bestandig forsvarelse och rolighed kand erlange, dernest ochsaa, hvorledis os siuntis, at dette gevorben folck til hest och fods, som hans mt. och riget endnu i tieniste hafver och eractis endnu i tienisten fornøden lenger at erholdis, kand underholdis; da endoch vi tilforn voris betenckende om forne folckis underholding och anden forhold skriftelig hafve ofverlefveret, saa kunde vi dog icke underlade endnu vitløftiger at føre eder, gode herrer, voris forige mening noget udførliger til gemytte och derved til vidre eders gode deliberation aarsag gifve.

Da dersom mand først vil considerere och acte, hvad dette folck, som Danmarck nu udi tieniste hafver, nemlig 600 heste och 3000 til fods, hafver kost cronen, siden det for nogle aar kom udi tienisten och er rictig maanatlig indtil de Svenskis indfald afbetald, da skal det befindis, en meget stor och fast utrolig pengis summa paa dem er opgaaet, som sig til mange tønder guld skal beløbe, som af rigernis undersatter alene er udgifvet, och det mesten parten er af riget, synderlig af officererne, udført, foruden den rest, dem endnu er beholden och de hafve at fordre, for hvilcken de endelig paa en eller anden maniere ville vere contenteret; her udi end och uberegnet de store besveringer synderlig borgerskabet, hvor de laae indqvarterede, saa vel som de andre undersatter af deris atskillige marcher igiennom landene och anden forhold imedlertid af dem giort er och vederfaret.

Naar nu derimod considereris och vel ofverveies, hvad gafn och fordel riget af dem hafve kand imod den store pengis udgift, da skal befindis, at riget aldrig ved det middel kand komme paa foede, men daglig forverris och paa det sidste end udi freds tider consumeris, hvorfor da riget nu udi sidste svenske indfald var udi nød bested, at den flere folck til defension behøfvede, fornam mand, hvorledis riget af den store forbigaaende skatten och contribueren til det folck at underholde saaledis vare udmattede, at ingen eller fast ringe hielp af penge met stor mødsommelig besverlighed, hvor vel mand end met adskillig middel det forsøgte, til verbingen kunde til veie bringis; thi alle mand vare forsagde och kleinmodige, der de saae sig intet at kunde nyde got ad den stor

udleg, de tilforn i en och anden maade met en god vilie saa langsommelig tid giort hafde, som voris onde tilstand paa de tider enhver vel er bekiendt, hvilcket alt intet andet kand tilskrifvis, end at riget paa al pengis raad och middel saaledis var blottet. Och dersom den ringe forraad, som enda udi landkisterne fantis, icke hafde veret, hafde det veret at befrycte, vi ingen tieniste, men større ulycke end af fiende os hafde af det folck haft at forvente.

Dersom det geworben folck her efter skal blifve udi sin forige esse som hidindtil, da landene stode i bedre flor och lidde vel och kunde end nogenledis den bekostning, dog met stor besverlighed, udstaae, da eftersom rigens tilstand nu er, er det icke muligt, at det der af nu her efter kand underholdis, eftersom den største part[a] er af fienden udsuot, en part af stercke indqvarteringer och der af følgende pressurer udmattede och sveckede, ingen forraad enten paa penge eller proviant, førind Gud dette aar naadelig vil velsigne, er forhaanden, hvor met det lenger kand underholdis, riget och udi en stor och besverlig gield[b] er kommen, hvoraf den begieris at hielpis, en part undersatterne och den beste, nemlig borgerskabet, ere for alle besveringer fri gifven, som och christeligt och ret er, och det derfor paa den ringeste almue alene skal henge, hvorfor det er befrycte, at dersom riget igien fick nogen hastig anstød som tilforn, det dog Gud naadelig afvende, at det da lige saa vel och mere paa pengis middel och forraad skulle vere blottet och forarmet sine fiender met at imodstaae och sig forsvare end tilforn, hvilcket icke en ringe ulycke vilde foraarsage.

Herforuden, dersom end alt dette folck skal underholdis, da skal det endelig udi alle provincerne indqvarteris pro quota och ofver det hele rige fordelis, eftersom det ene province met det andet byrden bør at bære, da kand mand icke se, at det i en hast skulde kunde giøre riget nogen forsvar, om ulycken en af provincerne, det Gud dog naadelig forbyde, iligen antreffet. Førind det kunde samlis, kunde alting være øde, som sidste forfarenhed udviser; naar det end blef samlet, saa forslaar det dog icke at forsvarę sig met.

Hafde mand derimod haft de penge udi forraad, som paa dem udi forleden mange aaringer ere udgifvene, som for er melt, da hafde riget haft en stor forraad krigen i mange aar at udføre.

a A: landene. b Fattes i A.

Naar nu alt det vel considereris och betenckis, da skal det befindis raadeliger och riget gafnliger, det vi icke andet forstaae, det at aftacke och anderledis militien her udi riget formere, end tilforn sked er, hvor om vi voris forige forslag til I gode herrers bedre consideration ofverlefveret hafve, hvoraf det skal befindis, at paa den maniere udi riget skal kand bringis til veie af voris egne landfolck hen ved 6000 heste och nødtørftig foedfolck, som met tiden til al fornødenhed kunde brugis. Met[a] venlig begiering, dette vel antagis, anses och betenckis maa, det skal befindis, det vi vist forhaabe, at riget der ved met tiden nest Guds hielp och bistand skal lide vel och prosperere.

Vi ere icke derimod, men finde det for voris personer raadeligt och fornøden, at mand kunde hafve derforuden gode erlige mend enten af voris egne indfødde nation eller andre, de som hans mt[s] och rigens velstand och gafn trolig søgte, udi aarlig bestalling til høie officerer och iblant dem, som vi och tilforn om formelt hafve, Frederich v. Buchwalt, som hos os er boesiddendis, en vel qualificeret erlig mand och velforfaren, forstaar och den charge, hand maa tilbetrois och meritierer, paa det, om mand trengde och hafde god forraad af penge, som vi forhaabe udi freds tider ved dette middel och andre udi en temelig mengde at kunde samlis, mand da kunde hafve fremmede folck riget til hielp och bistand at kunde bruge. Tvifle vi ingenlunde paa, at vi jo saa vel som andre nationer nest Guds hielp och bistand, det Gud os naadelig gifvet hafve, och ville forsvare.

Dersom dette geworben folck motte licenteris eller efter voris forige forslag reformeris, at kiøbstederne i saa maader for den store indqvartering, de saa saare ere graverede met, kunde forskaanis och befant sig udi noget at gratificeris och efter leiligheden paa tyngerne och besveringerne at lindris. tvifle vi icke paa, at kiøbstederne udi en hver province sig jo beqvemede, enhver efter sin efne och tilstand, efterhaanden som de kunde afstedkomme och met gode privilegier efter andre landers maniere benaadis och naadigst der ved holdis, at skulle bygge temelige gode orlogskibe, som paa orlog, om fornødenhed det udkrefvede, sig kunde lade bruge och ellers i fredstider paa anden næring och

a A: men.

brug sig begifve. hvor met efter provincernis situation och leilighed rigit siunis bedre at vere forsickred.

Denne voris betenckende hafve vi saa kortelig efter I gode herrers egen begiering i den beste mening forbract, forhaabe det och i lige mening vel optagis, met venlig begiering, at efterdi herredagene nu, Gud ske lof, ere vel endte, at da saadant och anden rigens store nødvendighed och anliggende motte foretagis och til ende bringis, alle stenderne, hvis øyne derpaa met forlengsel ere henvende, til bestandig velfert och gode, hvortil Gud sin naade mildelig vilde forlene. Datum Kiøbenhafn den 2 maii anno 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Gunde Rosenkrandtz. Lauritz Wlffeldtt[a]. *Erick Rosenkrantz*[b]. *J. Gerstorff*[c].

b.

A. Orig.: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 56, XXIII. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 114 og Jydske Fol. 56. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Hvad sig anlanger middel til penge, hvor ved rigens store gield, som den nu i disse onde tider er udi geraden, kand affleggis, da tvifle vi icke paa, at dersom voris seniste forslag om det geworben folck, som riget nu underholder och met stor bekostning besolder, motte vel ofverveies och i verck stilles, riget jo derved en merckelig och anselig summa penge aarlig kunde oplegge och til bedre fornøden brug forvare; icke dis mindre saa kand end och vel andre middel penge at samle foregifvis, thi eftersom bode udi fremfarne tider saa vel som och udi vore tider, naar cronen udi stor besverlighed och nød er kommen, at da cronens lehne eller en del deraf til en och anden, bode fremmede och indlendiske, er afhent och pantsat, cronen paa sin aarlig indkom til stor skade och afbreck, derfor siunis os saadant udi saa maader at kunde remederis och forekommis, dersom hans kong. mt. cronens jura patronatus til adelen, som de kunde vere beleilige och dem begierede, for en lidelig och billig summa penge naadigst vilde afstaae, hvilcke penge igien til rigens gield och besverligheder at aflegge och met betale riget kunde komme til større gafn och beste.

Foruden denne capital, som vi formode her af udi en stor summa indsamlis kand och til fornefnde brug henvendis maa, siu-

a Fattes i C og D. b Fattes i A og E. c Kun i B og F.

nis os och til en aarlig intrada at erlange, at af den aarlig afgift, som samme tiender, hvilcke hans mt. saaledis naadigst til adelen afhender, staar for, kunde af dem gifvis af hver tønde korn, som til kongen eller kiercken erleggis, en rigsort, hvilcken rigsort aarlig udi landkisterne skulle indleggis och den icke røris eller til anden brug vendis end til atskillige rigens udi krigs tider store fornødenhed. Paa det dog at ingen herved sin tillagde indkomst skulle formindskis eller fratagis (hvilcket ingenlunde her met ment er), da kunde saadant ved god forsickring saaledis forekommis, at kierckerne for deris part tiende skulle holdis ved lige, skoler, hospitaler eller andre ser personer, som der met pro officio til underholding ere forlente, den afgift, dem der af er tillagdt, i alle maader beholden och uforkrencket.

For det andet kunde och i landkisterne icke en ringe summa til veie bringis, at eftersom mange af adelen icke self sin rostieniste for en eller anden aarsags skyld lystet at holde, men derom met andre for dyre pris accorderer, da dersom nogen af adelen eller andre, som sin rostieniste ey self vilde holde, at hand da for hver hest, hand dog ved andre i saa maader vilde holde lade, motte i freds tider paa nogle aar eller saalenge saadant kunde blifve samtyckt, udi landkisten indgifve 100 slettedaler och udi dis midlertid for mustringen alene at motte forskaanis. Men naar riget udi ufredstider rostieniste behøfvede, da efter 2 maaneders advarsel den riget at giøre, som de plictige ere.

I lige maader, eftersom en part af adelen, som met noget lehen uden riget beliggendis naadigst ere met forlente och paa dennom residere, hid indtil ved hans mt[s] ser benaadinger ere for rostieniste af deris gods forskaanede her udi Danmarck at holde, da efterdi det icke er utilbørligt, men i alle maader siunis billigt, at de ey mere end andre af adelen i landet boendis, som en part ere af ringe middel, forskaanis, men alle hielpe lige at drage, begieris fordi underdanigst dennom naadigst motte befalis i lige maader aarligen udi landkisten af hver hest, de riget til rostieniste plictige ere, at motte erlegge 100 slettedaler, ved hvilcket middel vi forhaabe landkisten och merckelig at skal forbedris.

For det tridie, hvilcken udlendisk och fremmed, som kommer her ind i riget och herinde kiøber hester eller hopper eller och tilstedis her inde at kiøbe och af riget udfører, at de da af hver hest

eller hoppe motte tilholdis tillige hos tolden strax til landkisten at erlegge en half rigsdaler in specie och den til lantcommissariernis fuldmectige at lefvere.

I lige maader, at af hver par øxen eller andet qveg, som af fremmede och udlendiske her i riget kiøbt blifve eller at kiøbe tilladt vorder och enten til lands eller vands af riget udføris, motte gifvis en rigsort; den i lige maader strax hos tolden til landkisten lantcommissariernis fuldmectige motte lefveris.

Disse forskrefne voris forslag forhaabe vi icke skal findis utienlige til en god capital rigens gield met at aflegge saa vel som och til en god forraad och nødpenge, om det her efter til fornøden brug kunde behøfvis.

Dersom och noget her imod kunde indfalde, som herpaa nogen tvifl eller betenckende kunde foraarsage, forhaabe vi det saaledis ved muntlig conferens at bilegge, at disse forslag riget til ingen skade eller nachteil, men til større gafn och fordel skal befindis at komme. Datum Kiøbenhafn den 2 maii anno 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Gunde Rosenkrandtz. Lauritz Wlffeldtt[a]. *J Gerstorff*[b]. *Erick Rosenkrantz*[b].

434. *Landkommissariernes nærmere Designation paa Indkvarteringen, 9 Maj.*

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 55, XXIV. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 116 og Jydske Fol. 59 (her dateret 6 Maj). F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Eftersom hans kongl. mayt. vorris aller naadigste herre os underschrefne naadigst hafver befallet en lighed udi alle provincerne om dette unions folches thil hest och foeds indqvartieringh at giørre, at ingen sigh ofver hver andre kunde hafve udi dend fald at besverige, hvorpaa vy och Danmarchis høyviese raaed den 16 aprill. sidst forleden vorris ehrklerringh och ofverslavgh efter de documenter och dend andledingh, vy hafve haft, ofvergifvet hafve, hvilchen vorris ehrklerringh och ligheds ofverregnelse de goede herrer accepterit hafve och sigh imoed os mundtligh ehrklerret dend sigh i alle maader at befalde och derforre af os i gaaer hafver verret begierendis en designation thil Danmarchis riges marsch at

a Fattes i B og D. b Fattes i A og E.

vilde ofvergifve, hoer meget af for[ne] folch til hest och foeds udi enhver provincie herefter schulde ligge och vere indqvarterit, saalenge det udi rigens thienste forblifver,

Daa epterdi det befindes, at Judland af de 1200 mand til foeds, som der nu ligger udi qvartier, schal lindris 462 mand, begierris derfor gierne, at Nicolay Strausses gandsche compagnie, som ehr 300 mand, saa och af capitain Otho Schadis compagny 162 mand motte med fordeligste commanderis at marchere til Fyen och Langeland 48 mand med en chargiant, thil Schaaene och Bleggiude 177 mand och til Laaland och Falster 228 mand.

Hvad rytteriet belanger, daa efterdi Judland schal hafve udi qvartier 213 heste, begioris, at obrist leytenambt Frederich von Buchwaaldt med sit compagnie, nembligh 150 heste, sambt och af ritmester Niels Lyckes compagnie 63 heste med en leytenambt der motte indlogeris, noch til Fyen och Langeland af samme compagny ritmester Niels Lycke med 72 heste.

Udi Sielland logerer ritmester Bylow med sit compagnye, som ehr 150 heste, hvilche de ehre til fredts at beholde och der udi lindre Schaaene 6 heste, som dem ellers thilkomb.

Udi Schaaene och Blægginde af ritmester Debberendts compagnie 120 heste, udi Laaland och Falster af bemelte ritmester Deberendts compagnie 30 heste och af bemelte ritmester Lykes compagnie 15 heste.

Hvilchen for[ne] designation vy efter vorris førige ofverlefveret och approberit ofverslavgh, det retteste os siundtis, giort hafve, venligen thil forseendis, Danmarchis riges marsch sigh ville dertil beqvemme och for[ne] officerer enhver med sit foelch de assignerte provinciers qvartierer at motte søege.

Mens anlangendis underholding til bemelte folch, da efterdi vy tilforne vietløftige efter vorris mening och udførlig hafve deducerit, at landene iche hafde formufve dennom lenger at holde, thvifles iche paa, de goede herrer joe betenker andre beqvemerligere raaed och middel, hor ved de kand underholdis, saa frembt de lenger schal blifve udi thienisten, at det hele rige iche slet schal ruineris. Datum Kiøbenhafn den 9 may anno 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Gioe Henrichsen. Manderup Due[a]. *Christen Skieel As. Gunde Rosenkrandtz. Henrich Rantzow*[a]. *Lauritz Wllffeldtt*[a]. *J. Gerstorff*[b]. *Erick Rosenkrantz*[b].

a Fattes i A. b Fattes i A og E.

435. *Landkommissariernes Betænkning om Salg af Kronens Patronatsret, 14 Maj.*

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 55, XXV. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 117 og Jydske Fol. 61. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Eftersom udi voris forige indleg er efter Danmarckis rigis raads begiering giort nogen forslag om pengis middel at samle, hvor met rigens gield kand afleggis, och da iblant andet dertil er angifvet, at dersom hans kongelig mt. naadigst til adelen cronens jurapatronatus for en billig betaling vilde afhende, formente vi, en anselig summa penge kunde til veie bringis; da efterdi saadant som tilforn ubrugeligt vel mueligt nogen difficultete vilde foraarsage, hafver derfor rigens raad af os veret begierendis, vi de scrupuler, som os kunde siunis der af gifvis, vilde optegne och voris mening derpaa forfatte, ved hvilcke saadanne removeris kunde.

Da hafve vi saadant ofverveiet och nogle, som os indfalde kunde, til dis bedre demonstration antegnet.

Da først kand forevendis, at hans kong. mt. mangesteder saadanne tiender enten til skoler, kiercker, hospitaler eller ser personer pro officio til underholding hafver tillagt.

Dertil svaris, at saadan naadigst tillagt indkom ingen der af noget fravendis skulle, men enhver sit frit och ubehindred nyde och bekomme, kiercken for sin indkomme hæderlig och vel holdis ved lige, enhver de andre sit til lovlig bestemte sted och tid skulle lofveris; hvis noget øfrig kunde vere, som mueligt paa de fleste steder lidet eller intet sig skulle beløbe, siunis icke ubilligt, at den det motte nyde, som sine penge och capital derfor udgifvet hafver, dog at saadane tiender, hvor af afgift til andre udgifvis, sampt och kierckernis icke uden for half imod de andre settis och taxeris motte. I saa maader bekom hans mt. och cronen en stor sum penge och indkom af det, hans mt. tilforn naadigst bortgifvet hafver och nu intet af nyder.

2. Kand foregifvis, at det maaske vilde foraarsage uenighed paa de steder, hvor befantis tu, trey eller flere sogner kunde vere annexerede, och den ene adelsmand hofvedsognens, den anden annexens jus sig vilde tilforhandle, enten hand boer i det sogen eller icke.

Hertil svaris, at den irring ved hans kong. mt[s] gode naadigst ordinance kunde saaledis forekommis, at enhver det motte

bekomme, som hannom best beleiligt kunde vere, thi sognene formedelst prestens underholdings skyld ey motte atskillis.

Naar sig och begaf, at en sogneprest af dem kaldis skulle, ᵃkunde enten dend ene om dend anden alternatim af de, som jura patronatus nyeder, hanom kaldeᵃ, eller och personerne, som kaldis skulle, om flere end en af herskaberne blefve præsenterede, ved lod atskillis och saaledis al uenighed, misforstand och trætte forekommis och des dyctiger personer, den Gud det ved lodkasten vilde beskiere, det bekomme och nyde kunde, och saaledis kand och den store uskickelighed, som nu udi en och anden maade mesten udi alle præstekalde begaais, vel forekommis, thi det var bedre sig i saa maader imod hver andre at beqveme end udi saadan tilfald at vere hver andre hinderlig och til forargelse.

Kunde sig och begifve, at tvende eller flere adelspersoner udi et sogen boede tilsammen, da kunde samme jus dennom lige imellom delis, at begge den rettighed och herlighed lige met hvor andre nyde kunde.

Her met dog icke ment, at den ene adelsmand sig den andens jus, hand i boede, motte tilhandle, thi enhver er plictig sig imod hver andre at comportere och forholde, som ret, christeligt och tilbørligt er.

Her menis ey heller, at nogen alle jurapatronatus indiscrete, hvor de och beliggendis ere, eller och de, som til hans mtˢ och cronens ladegaarde brugis, sig hans mt. til nogen præjudicio at vilde tilhandle, men alene de, som beleilige ere och nogen sig beqvemelig tilhandle kunde.

3. Kunde och foregifvis, at de, som tienderne nu udi feste hafve, dem ey gierne lade sig afhende, efterdi de dem uforbrut deris lifs tid fest hafve.

Dennom svaris, at deris privat nytte och fordel icke bør at betage den gemene vesens store gafn, velfert och beste, saa at derfor, naar de fick deris udlagde festepenge igien, bør de dem at afstaae, efterdi det hvercken er deris arf, serlig tilhørende eiedom eller herlighed; thi endog enhver efter sit feste brefs lydelse sin tiende vel bør at beholde, saa lenge den ey der imod forbrydis, saa kand saadant dog hans kong. mt. sine jurapatronatus at afhende icke forhindre.

4. Eftersom och befindis, at de, som af hans mt. nogen

a Fattes i A.

cronens tiender pro officio kand vere tillagt, skulle der ofver miste den feste, de der af ellers hafve kunde.

Dennom svaris, at saadant i saa maader kand forekommis, dersom dennom, som samme tiender at bortfeste nu udi haand hafve, kunde aarlig met den sedvonlig afgift af hver 20 tønder hart korn, Aaboemaal, gifvis en rigsdaler, hvilcket hannom større fordel at gifve skal befindis end den uvisse feste, de nu paa en tid och mueligt mange aldrig kand opberge.

5. Kand och indvendis, at cronens indkomst, som hans mt[s] lensmend af tiendernis afgifter paa cronens vegne optager, derved formindskis.

Hertil svaris, at end och vel siunis cronen nogen indkomme herved at afgaae, dog naar den farlig tilstand, den nu udi er geraden, ret anses, paa hvilcken den mest penge gielden met at betale behøfver, dermet crediten bode hos indlendiske och udlendiske at erholde, dis snarer igien at bringis paa foede och samle en forraad til alle paakommende mangel at remedere, da siunis vel raadeligt, at mand udi saadan nød, hvor af den ellers neppelig er at redde, lod noget ex parte gaae, paa det at totum igien kunde conserveris; herved blef och rigens rostieniste merckelig formeret, eftersom disse kierckernis afgifter blefve udi hart korn beregnede och til visse rostieniste, riget til bestyrckelse och forsvar, tillagt.

Herforuden bekom riget en god ny aarlig indkomme af den rigs ort, som foregifvet er, af hver tønde korn, som saadanne bortsolde jura ere anslagen for, i landkisten at kunde indleggis och til en nødpenge der udi forvaris skulle, hvilcke penge, endog de icke immediate udi hans mt[s] renterie indlefveris, saa er det dog en synderlig maxime och befindis i sandhed, at naar et rigis landkiste ved atskillige middel vel och rundelig kand forsiunis, at den algemene velfert och beste, hvor udi kongens och cronens velstand bestaar, kand da, naar ellers befindis paa anden steds pengis mangel at vere, der af conserveris och erholdis, [a]som nu udi sidste fiendernis infald saaes och erforis[a].

Paa det och at cronens aarlig indkomme icke heller skal herved formindskis, da kand det saaledis forkommis, at naar saadanne jura udi hart korn efter billighed blefve anslagne, eftersom mand dem fri uden afgift eller ufri for afgift til andre nyde kunde, da skulle den halfve

a B—F: som udi forleden feide til erfahret e:.

part penge, derfor udgifvis, til cronens gield at aflegge strax betalis, men den anden halfve part af pengene skulle hos den kiøbende, hans arfvinger och efterkommere, om de det begierde, eller hos andre visse folck for god nøyactig forsickring stedse staa paa rente, hvilcken rente til en vis tid aarlig til hans mt. och cronen for en vis indkomme skulle lefveris, hvilcken rente høyre sig skal beløbe end enten det jordegods, hans mt. tilforn for saadanne jura bekommet hafver, eller och den indkom af tienderne, hans mt. nu nyder, foruden den capital, som nu strax erleggis och cronen tilforn intet hafde.

Hvilcket vi I gode herrer til bedre deliberation hiemstille, tviflendis icke paa, at naar saadant vel considereris och ofverleggis, det jo skal befindis en stor summa udi penge och cronen til en merckelig indkom, nytte och fordel at skal gerade. Datum Kiøbenhafn den 14 maii 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Gunde Rosenkrandtz[a]. *Henrich Rantzow. Oluff Daa*[b]. *Erick Rosenkrantz*[c]. *J. Gerstorff*[c]. *Lauritz Wlffeldtt*[d].

436. Landkommissariernes Begjæringer, 15 Maj.

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 65, XXVI. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 120 og Jydske Fol. 65. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Ehrlige, velbiurdige och høyviese herrer, Danmarchis rigis raad. Vy hafve eder sambtligen paa det venligste at bede, I det ey ville af os anderledis end i beste mening optagge, at vy hos eder andholde och inderligh begierre, saa och formoeder noegen endelig resolution om hvis vy efter eders villie och begiering atschillig gange hafver ladet schriftlig forfatte och til eder indlefveret. Eftersom det voris gandsche status velfardt andgaahr, kunde vy ey der for underlade stedse derom at anholde och giørre erindring, hafve der fore her korteligen ladet forfatte di fornembste poster, som os siunis forderligst resolution at behøfve, paa det voris begierring och forreslavgh des snarrere kunde blifve anset. Bede derfore ennu paa det venligste, I goede herrer vilde det ey ugierne fornemme, at vy her til ehrindringh desse efterschrefne voris tilforhne ofvergifne betenkender och nu kortelig forfattede igienthagge:

a Fattes i F. b Fattes i C og F. c Fattes i A og E. d Fattes i A, B, D og E.

1. Omb rytteriet schal forsterches af hver 100 tønder koern en hest och ded saa vel af cronens, geyslighedens som af adelens.

2. Omb unions schatterne saavelsom commissaritolden motte indleges udi landekiesten, soldateschen saa viet, som udi thienisten blifver, dermed at besolde.

3. At dend bevilegede soldatesca af landfolchet til hest och foedts iche at opmahnes uden hans kongh. mayt[s] med sambtlig rigens radts och landt commissarierne deris vedschaf och sambtycke.

4. Omb det schal settes i verch med di 16 rigsdaler af hver legh, hoer imoed, naar det scher, adelen sigh igien ehrbyeder paa 10 aars thiedt 6 β af hvert thønde koern at udgifve, och alle forschrefne pendinge udi landekiesten motte indlegges.

5. Omb almufven schal exerceris, hvilke, af hvad alder och paa hvad maniere saadandt sche schal.

6. Omb croenens bønder af hver 200 tønder koern lige med adelens och geysligheden motte ardbeyde paa festningerne.

7. Omb hvis som paa borgerschabets veyne ehr giort begiering, der paa resolution at motte gifves.

8. Omb aliance med voris naboer och synderlig med[a] de republiker, som til siøes megtig ehre, saavelsomb och Lybech och Hamborig at motte giøris.

9. Omb di pladtser schal fortificeris, som andgifne ehre, och ded da med forderligste fortsettes med hvis andet som dertil behøfves.

10. Omb officerer ofver landfolchet och deris aarlig tractamente.

11. Omb roestienste af jordeigne goeds schal rettis och udgiøres.

12. Omb lehnene motte blifve adschilte och dennom forundis, som fædernelandet kunde och vilde betiene, och i lige maader med geysligt goeds at forholdes.

13. Omb andordning motte stilles gevehr her i landet at forardbeydes, saa vy ey schulle behøfve det fra andre steder at lade forschrifve.

14. Omb motte giøris thil ende med indqvartieringen, hoer-

a A: imoed.

med borgerschabet ehr besverget och hverchen di, ey heller landet kand lenger udstaae.

15. Omb folches afthachning efter voris begiering,

16. Omb med kiøbstederne anlangend servitse schal accorderis.

17. Omb os noegen resolution motte gifves paa hvis forslavgh penges middel at bringe til veye af os foregifven ehre, fornemeligh de jure patronatus.

Vy ville om alt forschrefne hafve os refererit paa hvis som forgangne aar 1645 in augusto, saa vel som hvis nu paa denne thied och i dette moede ehre thil eder, guoede herrer, under voris hender ofverlefveret, yndschendes gierne her paa noegen guoed schreftlig resolution, eftersom alle stender med høyeste aatraa derhen ser, saa och agt gifve, hvad nu thil fæddeme landsens velstand sat och besluttet blifver. Vy forblifver for voris persohner altied I goede herrer til ald villig thienste och vel behavg beredde. Datum Hafnia dend 15 may anno 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Lauritz Wllffeldtt[a]. *Gunde Rosenkrandtz. Oluff Daa*[b]. *Erick Rosenkrantz*[c]. *J. Gerstorff*[c].

437. *Landkommissariernes Betænkning om Rostjenesten m. m., 22 Maj.*

A. Orig.: RR. n. 65, XXVIII. B. Kopi: smstds. XXVIII a. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 120 og Jydske Fol. 67.

Anlangendis at rigens raad er af os voris betenchende begierendis, at eftersom adelen tilforn hafver bevilget at vilde riget til bestørckelse och hielp af hver 400 tønder hart korn holde en gerust hest, om da icke udi den rytters sted, som saa skal udvelis af det geworben folck, nu er udi thienisten, kunde antagis och hannem en gaard efter voris forige forschlag forvendis, och om hans mt. af cronens godts vilde holde de 300 heste, adelen daa derimod de andre 300 af deris godts, som forschrefven staar, paa for[ne] maniere vilde underholde, da er voris betenckende herpaa denne, at naar hans mayt[s] och cronens godts maa ofverregnis imod adelens och geistlighedens, erbyde de sig efter forrige bevilning en hver for deris quota at holde, saavit dem kand tilkomme, hvilcket skal befindis til en megit høyere sum end disse 600 heste sig at erstrecke, och dersom for[ne] geworben folck, som

a Fattes i B og D. b Fattes i C og F. c Fattes i A og E.

nu udi thienisten ere, sig paa den maniere vilde lade contentere. eftersom med andre derom accorderis kand, kand vi for voris egen persohner det vel for got achte och anse, dog kunde vi intet herudi vist determinere eller schlutte uden ald adelens, som nu icke tilstede ere, udi hver province deris forvidskab och samtycke.

Officerernis tractamente for rytteriet anlangendis, da dersom de icke alle efter voris forige forschlag kand afleggis, siunis os met dennomb om aarlig besoldning at kunde accorderis, da udi korn eller anden vare och nogen penge det dennomb erleggis, naar til os efter voris forrige begiering unions skatterne, commissarie toldene met andet udi landkisten motte erleggis; erbyde vi os derforuden af al mugligste mact voris fæderne land at tiene och styrcke, saa fremt dette met andet mere, tilforn til landsens indbyggernis beste begiert er, kand seis och erfahris til allis voris conservation och velfert at anleggis, saa vi der af nest Guds hielp kand hafve forsickering.

Anlangendis at self eier gaarde kunde holde dragovner, da efterdi vi befinde landet med dragovner udi freds tid icke at vere betient, anseendis, naar behof giøris, kand alle soldaterne, efterdi landet er fuld af heste, giøris beridden, siunis os der for raadeliger och landet gafnliger, dersom ryttere at holde selfeier gaardene motte liggeligen imellom leggis, eftersom en del och tilforn det sielf begiert hafver. Hafniæ den 22 may 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Dw. Christen Skieel As. Oluff Daa[a]. *Gunde Rosenkrandtz. Erick Rosenkrantz. J. Gerstorff. Henrich Rantzow.* Lavridts Ulfeldt[b].

438. *Landkommissariernes Begjæringer, 23 Maj.*

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. C. Orig.: BR. n. 55, XXIX. D. E Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 124 og Jydske Fol. 70. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Efterdi landers och rigers conservation bestaar der udi, icke alene naar de hafve god forraad af penge til en och anden fornøden brug, men och naar det afskaffis och remederis, som pengene consummere och uformerckt af landene borttager, hvor ofver det siden udi anden onde och forvaar gerader,

Da efterdi iblant andet saadant befindis af den store handel,

a Fattes i D. *b* Kun i D.

her udi riget drifvis met fremmed øl och synderlig Rostocker øl, som hid fra det sted udi en meget stor mengd indføris, udi hvis betaling de icke met korn, anden vare eller gangbar mynt ville lade sig betale, men met rede rigs speciedaler alene.

Och endog det vel lader sig anse, at cronen af tolden, som for samme øl gifvis, en temelig indkom skulle nyde, dog dersom hans mt. naadigst behagede, udi hans mt[s] renterie at opsøge vilde befale, hvad samme tyskøls told, som udi rede penge uden sise sedeler udgifvis, sig kand beløbe, da skal det befindis en meget ringe sum udi penge udi renteriet at opbergis imod den store sum rede penge, af rigit udføris, foruden den skade hans mt[s] borgerskab der af tilvoxer. Der for[ne] tydskøl for nogen tid siden var forbødet at føre hid ind, da blef en ny accis paa danskøllet der imod paalagt, da efter rictig ofverslag skal uden tvifl befindis, at hans mt. och rigit lidet eller intet af den tyskøls told imod den paalagde accis paa danskøllet til en vis indkom skal hafve. Borgerskabet, som dend handel drifve, kunde bode met kornkiøb och ølsal drifve en meget større trafick, hvilcke penge alle blifve her udi riget til beste beholdendis, i det sted nu alle af riget udføris, hvorfor de gode herrer bedis her met venligen, de saadanne landsens indbyggeris gafn ville ofverveye och tienlige raad, det slet at motte afskaffis, vilde betencke och i verck stille, hvor ved indbyggerne vel prosperere skulle och udi handelen tiltage.

For det andet, eftersom en meget stor Guds fortørnelse drifvis udi fast alle stender och statter met ofverflødig klædedract, høyre end fast enhver stand, høy och lav, sig nu sømmer, da eftersom saadant vel tilforn efter underdanig begiering naadigst er forbudet, men nu met tidernis store forandringer och langvilighed igien kommen udi stor vanbrug, da efter borgerskabens egen begiering och angifvende ere vi venlig begierendis, de gode herre ville tilhielpe, at saadan forbud endnu alvorlig renoveris och erindris maa och derofver strengelig holdis.

Eftersom och for det tridie atskillige smaa tolde och acciser paa allehonde smaa och store vare, som imellom provincerne føris, och her inden rigens strømme forhandlis, i forige tider er paasat, hvor ved vel vilde siunis nogen pengis middel samlis kunde, och det dog af fremfarne saa vel som af daglig erfaring fornemmis disse landers tilstand saadant ey at kunde taale och tillade,

thi derved er fast al handelen bode til lands och vands blefven beliggendis, som tilforn af mange er blefven met god profit dreffven, alle indbyggerne til stor skade paa hvis de kand hafve at selge och afhende.

Da paa det handel och vandel kand komme paa foede igien och pengene derved formeris, begiere vi venligen, de gode herrer met flid det derhen vilde middele, at saadan told och accis, hvor om vi och udi voris forige indleg noget formeldet hafve, som landene hid indtil meget ere met graverede, motte afskaffis och andre pengis middel, indbyggerne til ringere besvering, motte optenckis och paa findis.

For det fierde, eftersom hans kong. mt. for en och anden aarsags skyld hafver for got befunden udi forleden besverlige tider at lade sla nogen ny mønt, som ickon ringe er af værd och slag, hvilcken efterdi den endnu her udi riget, efterat, Gud ske lof, tiderne ere til bedre forandrede, gaar udi sin valeur, da befindis, at den nu anden steds udi fremmede lande eftermyntis och udi riget met stor mengd indføris och forhandlis, det hele rige och synderlig den gemene mand, som met de smaa mynt mest handle, til stor skade, hvorfor begieris venligen, de gode herrer vilde tilhielpe och raade, at saadan ringe och anden steds ugyltig mønt motte til en vis tid (om icke strax) afsettis och udi handel och vandel at brugis afskaffis.

For det femte, eftersom alle och synderlig de trafickerende hafver der af stor skade, at postene at gaa igiennom provincerne ophører, och kiøbstederne dog aarlig hid indtil och endnu en vis penge der til gifve den ved mact at holde, men efterdi pengene hid indtil er aarlig opbaaren, nemlig [a]iblant andet af Judland 296 courant daler och af Falster och Laaland 100 courant daler[a], [b]och berettes[b] til Jahan Bram och andre [c]til forn at vehre[c] lefveret, begieris fordi venligen, at samme penge igien til sin rette brug motte komme, posterne derfor imellom provincerne at kunde bestillis och hafve sin genge, landene til gafn och beste anstillis. Dersom for[ne] 296 courant daler af Judland, saa och de 100 courant daler af Laaland och Falster, som aarlig af de provincers kiøbsteder dertil udgifvis, nu her efter til hver sin lantcommis-

a Fattes i D. b Fattes i A. c A: ere.

sariis erleggis och lefveris, ville vi derfor posten saaledis igiennom de provincer bestille, at ingen sig der ofver skal besverge.

Venligen begieris, saadant mottis anses, i beste mening optagis och til landsens beste i verck stillis. Datum Kiøbenhafn den 23 may 1646.

Peder Langhe. Erich Juell[a]. *Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As.*[c] *Henrich Rantzow. Lauritz Wllffeldtt*[b]. *J. Gerstorff. Erick Rosenkrantz. Gunde Rosenkrandtz*[a]. *Oluff Daa*[c].

439. *Landkommissariernes yderligere Begjæringer*, 28 *Maj.*

A. Orig.: Kanc. B. Orig.: RR. n. 55, XXVII. C. Orig., dateret 20 Maj: smstds. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 126 og Jydske Fol. 78. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Efter I gode herrers egen begiering kunde vi icke forbiegaa endnu ydermere denne voris velmente memorial at indlegge, forhaabendis det udi beste mening at optagis och et got behageligt svar meddelis.

1. Om lantcommissarierne udi hver province schal eller maa componere och bilegge[d] hvis ringe sager imellom borgerschabit och soldaterne saa vel som borgerschabit self efter voris forige indleg sub dato Kiøbenhafn 7 ap. 1646 efter den 6 och 7 artichels lydelse, efterdi saadant langveys at søge ville gifve stor uleilighed.

2. Om festningerne schal byggis, magacin hus oprettis, med andet mere dertil hører, som tilforne specificerit er, hvor vit commissarierne sig der med schal befatte, och hvor pengene dertil schal anammis, om de af unions schatterne icke schal betalis, dersom nogit der af ofver soldateschens betalning kand forblifve beholdendis, eftersom der til vil forordnis en erlig mand, som det kand forestaa, som dermed skal hafve idelig och altid god inspection, item ingenieurs, conducteurs med andet mere, hvilke alle ville hafve richtig betalning, saa frembt arbeidet schal hafve frembgang.

3. Dersom nogit ydermere landet til gafn och fordel udi dette eller andet her efter forefald[e] och ordineris kand, som

a Fattes i F. b Fattes i B, C, D og F. c Fattes i A. d A: afslette.

nu icke alt kand betenchis, om rigens raad med land commissarierne udi hver province icke da der om maa consultere och slutte efter voris commissions formelding, efterdi vel mueligt den lange tid saadant fra hofve at hente verchit forhinderligt och schadeligt kunde blifve.

4. Om commissarierne med almuens och soldateschens officerer deris munstring, exerecering, munster platser med deris tilbehør mere her efter som hid indtil schal befatte.

5. At borgerschabet her efter maa betalis for indqvarteringen, efterdi det er dennom umueligt det lenger at udstaa.

6. Efterdi qvarterernis lieghed udi alle provincerne er allerede giort, begieris derfor gierne, at dermed motte stillis udi verch, at det ene land med det andet lindris kand.

7. Dersom unions skatter af Danmarch och Norge maa os tilstillis, eftersom tilforne begierit er, forhaabe vi det saaledis med indqvarteringen och soldateschens betalning at anstille, at ingen sig med rette schal hafve at besverge her efter.

8. Hvis udi voris forige indleg foregifvit blef och udi sidste memorial ey er indført om hvis riget schadeligt er, nemmelig om tyscht øls forhandling, om ofverflødig klededrachts misbrug, atschillige tolders och accisers udi provincerne paaleg, den ugiefve ny myntis brug, saa och paasternis udi riget deris afschaffelse, vitløftig den 23 may foregifvit och ofverleverit hafver, begiere vi gierne saadant at motte considereris och os et behageligt svar motte meddelis.

9. Dersom och nogit udi denne saa vel som voris forige memorialer och indleg kand befindis, I gode herrer nogen eftertanche eller scrupeler kand movere, forhaabe vi det vid muntlig conferents, om vi der maa tilladis, saaledis at ville deducere, at det schal befindis alt saadant med god betenchende at vere proponeret och alt nochsom udi verch at kunde stillis.

10. Eftersom vi behøfver adschillige hans maiestatis brefve, baade om hvis materialia vi behøfve med andet mere, da begiere vi saadanne, at hans maiestat os naadigst ville gifve, de gode herrer ville tilhielpe.

Det schal befindis, at herudi intet privat af os søgis, men aleniste hans kongelig maiestatis reputation och voris fellits fæderne-

lands velstand och gemene beste. Actum Kiøbenhafn anno 1646 28[a] maii.

Peder Langhe. Erich Juell[b]. *Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As*[b]. *Erick Rosenkrantz Hs. Henrich Rantzow*[c]. *J. Gerstorff*[c]. *Oluff Daa*[c]. *Gunde Rosenkrandtz*[d].

440. *Kongens Resolution, givet Landkommissarierne 31 Maj.*

A. Orig. med Segl, paategnet (af Kommissarierne?): BB. n. 55, XXXI. B. Orig. med Segl, dateret 1 Juni: smstds. C. Kopi: Sjæl. R. XXI, 515. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 128 (med Datum 1 Juni) og Jydske Fol. 75. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Vi Christian... giøre alle vitterligt, at eftersom af os elschelige Peder Lange til Kiergaard, Erich Juel til Hundsbeck, landsdommer udi vort land Nørre Jydland och befahlingsmand paa vort slot Lundenes, Falck Giøe til Hvidtkield, Manderup Dufve til Halkier, befahlingsmand paa vort slot Aastrup, Christen Skiel til Valløe, Henrich Rantzov til Møglekier, Lavrits Ulefeldt til Harridtslefgaard, Gunde Rosenkrants til Alnerup, landsdommer udi vort land Skaane och befahlingsmand ofver Frostehærredt och Helgne kircke, Oluf Daa til Holme, Jochum Gersdorf til Tundbyholm och Erich Rosenkrants til Rosenholm, befahlingsmand udi Halsted closter, vore mend, tienere och commissarier udi alle provincier udi vort rige Danmarck, atschilligt ehr blefven underdanigst forrebragt och forregifven til landsens tarf och beste udi disse fahrlige tider, saa ehr herpaa voris naadigst svar och erklering, som følger.

I. Det geworbne folcks til hest och foeds aftackning belangende, da efterdi det for mange aarsagers schyld ehr fahrligt, sckadeligt och disreputerligt noget deraf at aftacke och dermed baade svæcke os self och styrcke andre, tilmed och middeler til aftackningen vanschelig schulle være saa snart at finde, erachte vi naadigst bekostningen, som paa det geworbene ryterie sckal anvendis, saaledis bedre at kunde formindschis, at samme ryterie blifver uddelt paa landet, saa vit det kand strecke, paa de gaarde, som dennem kunde tilleggis efter det forslag, som af landcommissarierne ehr giordt, at af firehundrede tønder korn en gaard til en ryter schulle udleggis; och efterdi med geistligheden endnu intet derom ehr handlet, saa ville vi naadigst med allerførste lade voris commission til tvende af vore och rigens

a C og F: 20. b Fattes i F. c Fattes i A og E. d Fattes i A, E og F.

raad udgaa, som dette i hver provincie och andet mere til rigets nødtørft och beste proponere och med adelen saa vel som geistligheden afhandle schulde, eftersom vi naadigst ehr tilfreds, at paa vort och cronens lige saa vel gaarde af firehundrede tønder korn til samme ryteries hold som paa adelens och geistlighedens blifver udlagt, och indtil gaarde ledige blifver, samme rytere af bønderne med hvis billigt kand være, efter vis taxt at underholdis, hvorom rigens marsk och strax schal faa befahling med officererne och ryteriet, saa vit sche kand, at accordere. Och ehre vi naadigst tilfreds, at af det compaignie rytere, som her i landet ligge, giøris begyndelse och paa vort och cronens saaledis accommoderis, som sagt ehr, saa vel som och de udi Jytland och Fyen ere beliggendis.

II. Skatterne saa vel som commissarie tolden, efterdi de til intet andet end militien at underholde erre deputerede och paa voris renterie ellers til andre intet schal lefveris end til dem, som soldateschet och guarnisonerne afbetaler, saa kand der ingen gafn hoes vere, at de udi landkisten indleggis och strax deraf til folckets betaling udtagis; mens paa det hver provincies skatter i hver provincie til folkets afbetaling kand forblifve och icke flyttis eller føris fraa et land til et andet, saa kand den lehnsmand, som i hver provincie schatterne annammer, dennem vel beholde och til det folck, som i samme provincie ehre indqvarterede, at uddele, saa vit de kand forslaa, och beviserne til generalcommissario paa hans qvitants lefvere, som siden med sit regenschab al udgiften paa soldateschet schal forklare, eftersom det endeligt vil være, at regenschab af en giøris, och hvis der kand blifve af skatterne och commissari tolden efter folckets afbetaling til ofvers, det udi landkisten aarligen at indleggis.

III. Och efterdi den bevilgede soldatesche til hest och foeds iche til anden ende ehr for got anset at schulle forordnis, end at landit dermed paa beste manier, och hvor best behovf giordis, schulle forsvaris, da ehre vi och icke heller til sinds det til anden ende enten at bruge eller opmahne lade, end hvor vi med voris elschelige rigens raads raad och samtycke erachte det nødigst och gafnligst at være til landsens grentser och undersaatterne med at forsvare, eftersom hidindtil i krigs och feigdis tid vedtagen och paa ingen anden manier brugeligt hafver været.

IV. Eftersom om jordegne bønders landgilde end her ingen vis underrætning kand hafvis, hvor meget cronen schulle miste, om deris landgilde halft eller helt dennem imoed ryter och dragoner hold schulde efterladis, saa kunde derom, førend videre efterrætning indkommer, som med det første sche schal, intet endeligt slutis, och efterdi mand derfore saadan militie icke strax kand stille i verck, landene iche heller endnu med nogen verker ehre forsicherede, da erachte vi naadigst best, at de gamle regimenter saa lenge endnu udi deris esse forblifver och igien paa fode sættis, indtil en bedre forfatning giøris kand.

V. Hvad almuen at exercere belanger, da erachte vi och naadigst icke utienligt, at de fraa sexten aar til fyrgetiufve blifver exercerede och til den ende officerer udi hærrederne och sognerne efter størelse blifver forordenet, som sligt kunde forrette, hvilcket och ved rigens marsk och rigens raad i hver provincie, det snareste sche kand, schal i verck stilles.

VI. Vi ehre och naadigst tilfreds, at af vore och cronens tienere, hvis landgilde til tuehundrede tønder korn kand beløbe, en karl udgiøris, som paa festningerne, hvor de vere schulle, kunde arbeide eller penge i steden gifve, ligesom det af adelen eller geistligheden blifver bevilget.

VII. Hvis paa borgerschabets vegne anlangendis monopolia och andre frihedsbrefve ehr begiært, da efterdi de fleste benaadinger, som for monopolier angifvis, apothekere ehre bevilgede, som udi de passelige kiøbsteder formedelst den ringe afgang paa medicin falder umueligt nogen goed apotheke foruden nogen særdelis privilegie kunde underholde, saa ville vi dog naadigst med vore brefve samme privilegia saaledis limitere, at hvo som heldst icke vil gifve den billig kiøb paa hvis hand med ehr privilegeret, som andre kunde giøre, och det bevises, saa schal hand dermed sit privilegium hafve forbrudt; och hvad frihedsbrefve, som nogle derforre kunde hafve erlanget, at de den reisende mand schulde herbergere, som tit her i landet mere end paa andre steder neppelig kand betle sig husleye til, dem ville vi naadigst saaledis forklare, at de for indqvartering i deris huse, som fremmede logerer, vel schal blifve forschaanet, medens dog lige ved andre efter deris formufve schatte och til indqvarteringen at underholde contribuere.

IIX. Alliance med vore naboer, derom ville vi nest Guds hielp bære den billig omsorg, som vi kunde erachte vore riger och lande alenest at kunde komme til ære, gafn och goede.

IX. Anlangendis de platser, som i Jydland, Fyen, Siæland och Skaane schulle fortificeris, da efterdi de platser i Jydland ere nye steder, som hidindtil iche hafver veret bebygte, saa ville vi voris naadigst befahling lade udgaa til rigens marsk med landcommissarierne, Axel Ugerup och nogle af adelen der i landet, som samme steder kunde tage i besigtelse, och os efter dessen beschaffenhed strax derpaa naadigst ehrklere; hvor vi och formode nogen trafique at kunde blifve, der ville vi stæderne med nødtørftige privilegiis och friheder naadigst forsørge. Dersom och paa de steder, hvor fortificeris schal, cronen hafver nogen schovfve, ville vi os och naadigst erklære, hvor vit vi til materialia bevilge ville, naar vi erfahre, hvor meget paa hvert sted underdanigst af cronens schovfve begiæris och deraf vel mistes kand. Och hvad befestningene i Skaane anlanger, ville vi och i lige maade nogle af vore och rigens raad naadigst befahle med adelen och geistligheden der i landet at handle om middel noget ved Helsingborg at begynde och hvis ved Malmøe och Landscrone findis giordt, ved lige at holde.

X. Officererne ofver landfolcket, erachte vi naadigst. at af commissarie tolden och skatterne och paa den maade, som hidindtil sked ehr, kand underholdes.

XI. Hvad lehne eller geistlig goeds til officererne med at aflegge belanger, da ville vi, naar de blifve til officerer forordnede, som kand giøre os och riget best tieniste, os ochsaa naadigst lade være dennem til det beste befahlet.

XII. Hvad gewehr her udi riget at lade giøre anlanger, da ere vi naadigst dermed tilfreds, at det scher, hvor sche kand, hvilcket och letteligen kand stillis udi verck, naar de, sig sligt paatager at giøre, ehre forsickerede, at de det for rede betaling, naar gewehr lefveris, kand qvit blifve.

XIII. Belangendis indqvarteringen, da efterdi vi naadigst for got anser et compaignie af det geworbene foedfolck paa Borringholm, et i Christianopol, tvende i Christianstad och et paa Croneborg at schulle forblifve och derimod de gamle aarsknechte at aftacke, ryteriet och paa landet efter forige forslag kand blifve ud-

delt, saa rester ickun fire compaignier til foeds, som jo letteligen kand indqvarteris, och dis midlertid, til skatterne indkommer, handles med borgerschabet, at de saa lenge vilde til underholdingen, hvor de ligger, giøre forstreckning och siden lade sig af skatterne betale.

XIV. Vi holde det och naadigst for gafnligt, at med kiøbstederne, som ingen indqvartering hafver, kunde af lehnsmændene och en af commissarierne accorderis, hvad de til andre steder, hvor indqvartering falder och ingen service gifvis schulle, for service gifve och contribuere schulle, indtil schatterne indkommer.

XV. Anlangende jura patronatus fraa cronen at afhende, penge dermed at indsamle, da efterdi der findis stoer forschiel paa hvad steder saadane jura patronatus kunde begiæris, saa kunde vi os derpaa intet in genere erklere, medens naar nogen sig angifver, som for billig betaling noget jus patronatus at kiøbe begiærer, ville vi os naadigst derpaa efter des beschaffenhed saaledis erklere, som vi erachte os, cronen och riget gafnligst och thienligst at være.

XVI. At i landkisten hundrede slette daler maatte gifvis af dennem, som i fredstid munsterfri begiære at være, erachte vi naadigst betænckeligt at være, thi rostienisten dermed megtig schulle svæckis och adelen iche med heste och folck være i den schyldig beredschab, som de burde och nøden i en hast, om noget paakom, uformodelig kunde udkrefve.

XVII. Hvis videre militiens ordinants vedkommer, derom schal rigens marsch med rigens raad i hver provincie fae voris naadigste befahling, saa alting derefter, det snareste och beste mueligt ehr, kand sættis udi skick och ordre, och eftersom alting nu i en hast och begyndelse icke kand saa fuldkommen ordineris, at det jo i fremtiden kand forbedris, saa kand sligt, naar mand frem i bedre ser, hvad fremgang det nu begyndte kand hafve, derefter vel anordnis.

XVIII. Hvis irringer som imellem borgerschabet och soldateschet kand indfalde, erachte vi naadigst best, at lehnsmanden paa hvert sted, saa vit sche kand, sletter och afhandler, och hvis soldateschet vidkommer ellers, det hoes rigens marsches ordre at forblifve.

XIX. Hvad de nye festningers opbyggelse belanger, da var gafnligt, at landcommissarierne kunde schiftes til dermed, naar arbeidet fortgick, at hafve inspection, eller en anden goed mand dertil blef bevilget och forordnet; och schulle pengene til samme fortification af commissarie tolden och skatterne, saa vit de ofver soldateschets afbetaling kunde forslaa, och maa annammis. Med magasin at opbygge faar mand endnu noget at patientere, indtil mere kand samlis, hvorudaf saadanne bekostninger kand giøris.

XX. Hvis af rigens raad och landcommissarierne i hver provincie blifver landet til gafn och beste [a]betencht och os[a] underdanigst forbragt, det ville vi, saa vit vi tienligt och nødigt erachte, giøre den anordning at schal blifve i verck stillet och efterkommet.

XXI. Hvad soldateschets munstring och exercitier anlanger, da hafver rigets marsch derudi at anordne, och efterdi med almuens exercitier intet endnu saa snart kand begyndis, da kand. naar det stilles i verck, hvorledis paa beste manier dermed schal forholdis, vidre delibereris och beslutis.

XXII. Hvad landcommissarii om tydscht øls afschaffelse, klædedrachtis misbrug, atschillige toldes paaleg udi provincierne, saa vel som den nye myntes afsættelse och posternis anordning belanger, det ville vi med voris elschelige rigens raads raad och betænckende lade forordne hvis vi naadigst erachte os och riget thienligst och gafnligst at være.

Dette vi landcommissarierne paa denne gang paa deris indleg at svare naadigst hafve for got anset, forblifvendis dennem alle och en hver med kongelige gunst och naade vel bevogen. Gifvot paa vort slot Kiøbenhafn den 31 may anno 1646, under vort signet.

Christian.

441. Kommissariernes sidste Indlæg, 2 Juni, med Tillæg om derpaa følgende Forhandlinger.

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B og C. Orig.: RR. n. 55, XXXIV og XXXV; paa den sidste findes Tillægget af 4 Juni. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 188 og Jydske Fol. 82. F. Afskrift: Ny kgl. Sml. Fol. 631.

Høyvise Danmarckis rigis raad, høyærede herrer, frender och gode venner, efter som vi af hans kong. mt[s] voris naadigste her-

a Fattes i A.

ris och kongis resolution, efter eders, gode herrers, raad til veie bragt, underdanigst hafve fornummet hans kong. mt^s naadigste vilie paa voris atskillige indleg, som vi efter hans mt^s naadigste befaling och I gode herrers egen anleding paa landsens vegne efter dets høy fornødenhed eder venlig hafve ofverlefveret, hvilcket Gud skal kiende at vere sked af den tro och plict, vi som redlige patrioter voris herre och konge sampt alle stender och statter uden nogen voris privat consideration efter voris ed skyldig ere. Och eftersom begge rigernis indbygere paa nogle aars tid i mange maader meget ere komne til acters och forarmede, en part ved fiendernis ofverfaldelse, røfverie och plynderie, en part ved store udgifter och contributioner, och siunis endnu at periclitere och lige eller større byrde och fare at vere undergifven, ville vi nu saa vel som tilforn paa alle statters och stenders vegne hafve eder, gode herrer, paa det venligste ombedet och trolig formanet, at I saadan voris for øyne svebende nød och fare ved eders fornuftig och gode raad nest Guds velsignelse vilde met største flid i tide ved enighed forekomme, eftersom den største periculum bestaar in mora, och tienlige middel betencke, anseendis at landet er gandske blot och veriesløs och icke sat i den postur, at undersatterne kand fortrøste sig paa nogen forsickring, men befrycter lige eller større ulycke, hvor fra os Gud dog naadelig bevare, ynsker derfor och meget gierne begierindis, at I gode herrer som landsens fædre, udi hvis raad begge rigernis velfert beroer, samptlig met hin anden alting derhen vilde lempe och dirigere, at intet udi enten af konge rigerne foretagis eller sluttis uden allis eders vidskab och fuldbyrd efter voris forfædris loflige skick, paa det voris kiere fæderneland icke skal komme udi vidre skade och forderf, och undersatterne kunde hafve sig paa nogen forsickring at fortrøste, eftersom alle, bode høie och lave, met stor attraa ser paa, hvad hans kong. mt. met I gode herrer i denne herredage sluttendis vorder til deris och allis voris frelse; ellers er at befrycte, at hver mand lader henderne sincke och en stor part sig paa andre steder forser.

Och som vi atskillige poster efter borgerskabens indstendig begiering, som voris commission os tilholder, til I gode herrer hafve lefveret, begiere vi gierne god resolution paa deris vegne,

at de fattige folck motte faa nogen satisfaction och lindring; thi tiden skal det gifve, at de paa den vis icke lenge uden deris total ruin kand bestaae.

Vi ville ynske af den trofaste Gud, at hand vil gifve eder naade, lycke och velsignelse til at tencke och slutte det, som kand komme hans høye nafn til ære, den gemene til beste och begge rigerne, som siunis at staa paa rov, til bestandig velfert och eder self och eders børn met os alle och gandske posteritet til langvarig fred och gode.

Vi for voris personer forblifve altid eder til al ære och tieniste beriddc. Datum Kiøbenhafn den 2 juny 1646.

Peder Langhe Erich Juell. Falck Gioe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Gunde Rosenkrandtz. Erick Rosenkrantz. J. Gerstorff. Oluff Daa.

[a]Herpaa ehre vy samme davgh af Danmarchis riges raaed indfordred och hafver os mundtlig proponerit, at eftersom vy udi voris thil dem ofvergifne indlegh iblandt andet hafve dennom ombedet, at indtet udi enten af konge rigerne forretoges och slutes uden alles deris vidschaf och sambtyche, dersom vy noeget kunde forregifve, som med deris sambtlig raaed hid indtil ey slutet var, vy det da vilde thil kiende gifve, vilde de saadandt gierne remidere, daa gafve vy dennom derpaa dette til giensvar:

Vy bede eder, I goede herrer, paa det venligste, at vy med udførlig deduction i de maader motte forschaaenes, eftersom I fornuftelig vel kand ehr agte saadandt indtet at kand frugte, och ville hafve til eder, goede herrer, self indstillet, om alting med deris sambtlig raaed, villie, vedschab och sambtyche rigerne hid indtil ehr tilgaad. Begiere derfor gierne, at om det iche schedt ehr, det da herefter motte remederis.

Hermed endis alle hvis acta paa dette moede her i Kiøbenhavfn passerede ehre, och at alting sig forholder, som forschrefvet staar, bekiender vy underschrefne med voris eghne hender. Actum Hafniæ dend 4 juny 1646.

[Samme Underskrifter].

a Det følgende fattes i A og B.

442. *De sjællandske Landkommissariers Betænkning om Troppernes Fordeling. 26 Juni.*

Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 185.

Christen Skiels oc Olluf Daaes erklering, hvor mange soldater enhver kiøbsted thilkommer at holde thil indqvartering, naar det øfrige gewaarben folch epter kongh. mayt[s] och rigens raads villie blifver lagt i guarnisonerne, daterit Kiøbenhafn dend 26 juni anno 1646.

Eptersom hans kongl. mayt. voris allernaadigste herres naadigste resolution formelder, at aldt det gevaarben unions foedfolch schulle i guarnisonerne och festningerne henlegges, och alene blifve thilbage, som her i riget schulle fordelles, 4 compagnier, som formenes hver at verre paa 300 mand, da epter dendt lighed, som samptlig landcommissarier epter befalling imellum provincerne giordt hafver, thilkommer Sielland at holde thil indqvartering 300 mand, och som vi hafve faat kongl. mayt[s] naadigst missive, at en af os medt enhver lehensmand i sit lehen med borgerschabet schulle accordere, at de thil folchedts underholding, som hoes dennem forblifver, fornøden forstrechning ville giøre, hvorfore de igien, naar de paabudene skatter indkommer, schal blifve contenterede och betald, saa hafve vi verret i alle kiøbstederne her i landet och i lensmendenes eller deris fuldmegtiges nerverrelse taldt med borgerschabet om det samme. Da hafve de sig paa alle steder høyeligen besverget ofver dend stoere udgift och indqvartering, som de nu saa langsommelig thidt hafver haft, dogh sig erbøedet som throe och lydige undersaatter hans mayt[s] naadigste villie at epterkomme, saafrembt Kiøbenhafn maa thage sin anpart, och det folch, som hoes dennem epter proportion schal blifve beliggendis, at schaffe underholdningh, indtil skatterne indkommer, medt saa schiel, at de det andet folch thil hest och foeds epter hans mayt[s] naadigste thilsagn med foerderligste maatte blifve qvit och endtlediget, eptersom de sig beklager iche lenger at kunde udstaae dennem alle lenger at underholde; och ligger her nu i Sielland, som kiøbstederne epter forschrefne hans mayt[s] naadigste resolution burde at forschaanes for och forlindres, 150 rytter och 450 soldater foruden maior Urups officerer.

Vi hafve och epter hans mayt[s] naadigste villie accorderit med borgerschabet, at enhver bye vil gifve saa mange soldater, som

dennem kand thilkome, hver otte schilling om ugen thil servits, som de paa andre steder, i hvor de kand blifve indqvarterede, sielf schal schaffe sig qvartier for; och holder vi det raadeligst, at de hele compagnie, som ehr 300 mand, blef i Nestved inlogerit, thi der ehr lettest thæring, eller och i Kiøbbenhafn, hvor de kunde, om fornøden giordes, holde vagt, arbeide om behøfvendis paa voldene, och festningen var dermed besat, och saa kunde folchet verre sambled och holdes under disciplin, och landet for adschillie dorchtag forschaanes. Det var got, at mand kunde faae at vide, hvor vit enhver soldat schulle gifves thil underholding i penge, indtil schatterne indkommer, thi nu schal de iche vel kunde holde sig af 3 ℔ om ugen thil lehnung, epterdi de sig sielf schal schaffe qvarter och underholding. Och findes her neden under fortegnede, hvadt enhver kiøbsted thilkommer, baade naar Kiøbenhafn ehr medregnedt, och naar Kiøbenhafn ehr forschaaned, epter dend proportion af forrige commissarier ehr giordt och af hans kongl. mayt. naadigst sambtygt ehr.

Kiøbenhafn	135	Kiøge	50
Kiøge	26	Helsingøer	54
Helsingøer	30	Slangerup	10
Slangerup	6	Roesckilde	26
Roskilde	14	Stoerhedinge	6
Stoerhedinge	4	Nestved	21
Nested	12	Vordingborg	11
Vaarringborg	6	Præstøe	7
Prestøe	4	Callundborg	15
Callundborg	8	Slagesse	22
Slagelse	12	Skielschøer	11
Skielschiøer	6	Korsøer	11
Korsøer	6	Holbeck	27
Holbeck	15	Nykiøbing	7
Nykiøbing	4	Ringsted	11
Ringsted	6	Stege	11
Stege	6		300
	300		

Christen Skiel As. Oluf Daa.

Juni—Juli. Møder af Adel og Kapitler provinsvis.

3 Juni befalede Kongen fra Frederiksborg *Jørgen Sefeld*, *Hans Lindenov*, Hr. *Frederik Redtz* og *Niels Trolle* at for-

skrive Adelen i Sjælland, Laaland og Falster samt Kapitlet i Roskilde og Universitetet, Hr. *Mogens Kaas* og Hr. *Jørgen Brahe* Adelen i Fyn, Hr. *Tage Tot* og Hr. *Kristoffer Ulfeld* Adelen i Skaane og Lunde Kapitel, *Anders Bille* og *Gregers Krabbe* Adelen og Kapitlerne i Jylland, idet det meddeltes dem, hvad de skulde proponere paa Kongens Vegne (*n. 443*), nemlig at Adelen og Gejstligheden vilde bevilge Ryttere samt Arbejdsfolk til Fæstningsværker lige med Kronens Bønder, dertil Penge til Landekisten og Opgivelse af Accisefriheden for fremmed Drik, endelig træffe Forholdsregler mod dem, der var efterladne med at betale.

Det sjællandske Møde afholdtes i Kjøbenhavn, hvor de 4 Raader 30 Juni fremsatte Propositionen[1]. Adelen svarede samme Dag (*n. 444*); den bevilgede de to første Punkter og lovede i 10 Aar at ville betale 6 Skill. af hver Td. Hartkorn til Landekisten, om Kongen vilde befri sine Bønder for Udskrivning og i Stedet lade dem yde Penge til Landekisten, medens den afslog at opgive Accisefriheden[2]. Samme Dag bad Adelen Raaderne at udvirke hos Kongen, at der blev holdt et sjællandsk Adelsmøde hvert Aar (*n. 445*). — Universitetet gik 1 Juli (*n. 446*) ind paa at holde Arbejdsfolk samt betale 6 Skill. af hver Td. Hartkorn af Præbendegodset, men nægtede at stille Ryttere eller opgive Accisefriheden. Roskilde Kapitel gik derimod 11 Juli ind paa alt det proponerede (*n. 447*).

Det fynske Møde afholdtes i Odense, hvor *Mogens Kaas* og *Jørgen Brahe* 11 Juli fremsatte Propositionen. Adelen svarede væsentlig som den sjællandske (*n. 448*[3]). Biskop

[1] Vidnesbyrd herom, underskrevet af *Jørgen Sefeld*, *Hans Lindenov* og *Frederik Redtz*: Orig.: RR. n. 55, XXXIII (Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 136). Universitetet havde 17 Juni modtaget et Missive om Mødet fra de fire Rigsraader og 26 Juni valgt 3 Fuldmægtige. Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, 343.

[2] I Anledning af Adelens Nægtelse af at »unde Kronen Accisen« erklærede Kongen 16 Juli fra Akershus, at Raadet derfor havde des større Aarsag til at tænke paa andre Udveje (Egenh. Br. n. 201).

[3] Et Uddrag af Brevet er indført i Sjæl. Landebog Fol. 142, her med Datum 18 Juli. Samme Da-

Hans Mikkelsen erklærede. at han havde 6 Bønder pro officio, hvilke skyldte aarlig omtr. 1 Læst Korn, og hvis det var Kongens Vilje, at der skulde gjøres Tynge af saadant Gods, vilde han hermed forholde sig, »ligesom Adelen her i Landet godvillig har indgaaet«[1]. Professorerne ved Odense Kollegium udtalte, at det dem tillagte Gods var pro officio og ikke tilsammen beløb sig til 400 Td. Korn. hvorfor de begjærede, at Kongen vilde have dem forskaanede[2].

Det skaanske Møde afholdtes 14 Juli i Lund. *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* forelagde Propositionen. og Adelens Svar gik ud paa det samme som de andre Landes: den begjærede at maatte mødes aarlig (*n. 449*[3]). Lunde Kapitel besvarede først Propositionen 15 Novbr. (*n. 450*).

Jyllands Adel mødtes i Viborg 21 Juli efter Opfordring fra *Anders Bille* og *GregersKrabbe*, der forelagde Propositionen. Adelen udtalte sig omtrent som andensteds (*n. 451*[4]), dog desuden om Midler til at betale Vaaben (jfr. *n. 443* § 6). Kapitlernes Erklæring synes at være udeblevet[5].

I Henhold til det af Adelens Deputerede ytrede Ønske befalede Kongen 17 Decbr. Raaderne provinsvis[6], at de aarlig

---

tum citeres af Landkommissarierne 18 Maj 1647 (*n. 471*), medens de 18 Novbr. (*n. 513*) opgiver Datum 28 Juli. Jfr. ogsaa Aktst. udg. af Fyens lit. Selsk. II, 141.

[1] Orig.: Kanc.

[2] Orig., underskrevet af Jens Poffuelsøn, theol. et ling. eb. prof., Christian Hanszen Lund, græcæ lingvæ prof., Jurgen Jurgenszøn Falsterus, philosoph. profess., og Jørgen Bertelsøn, el. pr.: Kanc.

[3] Et Uddrag er indført i Sjæl. Landebog Fol. 142.

[4] Et Uddrag smstds. Fol. 143.

[5] 19 Febr. 1647 tilskrev Kongen Kapitlerne i Jylland, at han havde befalet Rigens Raad at proponere dem bl. a. at holde en Rytter af hver 400 Td. Korn. Deres Erklæring herom, som de for lang Tid siden burde have afgivet, skulde de nu snarest indskikke saavel til Kancelliet som til Rigens Raad i Jylland: Jydske T. XI, 287.

[6] *Anders Bille*, *Gregers Krabbe* og Hr. *Oluf Parsberg* i Jylland. Hr. *Mogens Kaas*, *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe* i Fyn og Langeland, Hr. *Tage Tot* og Hr. *Kristoffer Ulfeld* i Skaane og Bleking, Hr. *Kristoffer Urne*, *Jørgen Sefeld*, *Hans Lindenov*,

skulde mødes med Landkommissarierne paa belejlige Tider og Steder, og »da med dem om hvis Landet til bedste kan være, fortrolig kommunicerer, og hvis nogen da til den Tid noget at forrette eller at foregive har, da har I saadant at fornemme og siden, om noget er af den Vigtighed, at det behøves, derom i vort Kancelli tilbørlig Relation indskikke«. Begyndelsen skulde gjøres i Jylland til førstkommende Snapsthing, for Fyn til tyvende Dag Jul i Odense, for Skaane til S. Dionysii Dag i Lund, »om ej før fornødent gjøres«, for Sjælland til samme Tid i Roskilde[1]. — I Fyn var virkelig Raaderne samlede med Landkommissarierne 13 Januar 1647, hvor »Falk Gjø gav for om dem, der flytter af Kjøbstæderne med stor Formue og skatter ikke derefter«[2].

443. *Kongen til Raaderne om Proposition til Adel og Kapitler, 3 Juni.*

A. Sjæl. T. XXIX, 68. B. Konsistoriums Kopibog 1646—56 Fol. 4.

V. s. g. t. Vider, at eftersom vi naadigst hafver for got och nødigt anset vore kiere och tro undersaatter af adel udi vore lande Sæland, Laaland och Falster saavel som ochsaa capitelet i Roskilde och universitetet i vor kiøbsted Kiøbenhafn atskilligt til vor och cronens beste saa vel landers och rigers conservation och sickerhed at foregifve och proponere, da bede vi eder och naadigst ville, at I dennem paa et beqvem sted her udi landet lader forskrifve och dennem gifver at forstaa:

1. At eftersom vi høynødigt eracte rytteriet her i riget det meste mueligt at forstrecke [!] och vi os imod land commissarierne i hver provints naadigst hafver erckleret, at vi ere tilfredts, at af vore och cronens goedts en gaard af de bønder, som 400 tønder korn

---

Hr. *Frederik Redtz* og *Niels Trolle* i Sjælland, Laaland og Falster.

[1] Sjæl. T. XXIX, 118; Brevet til de sjællandske Raader, Orig. med Segl: RR. n. 55, I. 22 Decbr. skrev Kongen fra Frederiksborg til Kansleren, at naar Raaderne kom sammen med Landkommissarierne, skulde de ogsaa forhandle om Tilsyn med Adelens Birkething og Landekistens Flytning til Kbhvn. (Egenh. Br. n. 246).

[2] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 85). Jfr. ndfr. S. 324.

skylder, til en rytter blef udlagt, saa tvifler vi och icke, at adelen paa dieris och geistligheden paa dieris det i lige maader bevilger och samtycker och det snariste mueligt lader udi verck stille.

2. Eftersom och til festninger at lade byggo i hver provints vi os i lige maader imod land commissarios naadigst hafver erckleret, at de bønder, som til os och cronen 200 tønder korn skylder och gifver, skulde en karl udgiøre, som til samme festning arbeide kunde, eller och penge i steden forskaffe, hvorfor en karl leyis kunde, saa tvifle vi och icke, at adelen saavelsom geistligheden det i lige maader samtycker och, naar de ved land commissarios derom blifver anmodet, samme karl eller penge i det sted lader fremskicke, som paa de steder, hvor nødigst och nyttigst eractes at skulle fortificeris, arbeide kunde.

[a]Disligist ville vi naadigst, at I med for[ne] adel och geistlighed der udi landet handler om middel noget ved Helsingborg at begynde, saa och Landscrone och Malmø at holde ved lige[a].

3. Eftersom vi och høynødig eracter, at nogen forraad i tide udi landkisten maatte indsamblis, da begiere vi naadigst, at adelen saavelsom geistligheden af hvert tønde hart korn noget anseenligt aarligen udi visse aar ville bevilge at indlegge, som udi nøds tid kunde vere ved haanden och icke angribis, uden riget det til sin defension och forsvar behøfvede.

4. Och eftersom cronen udi største besværing och gield nu udi denne tid er geraden, da begiere vi naadigst, at adelen saavel som de geistlige, som privilegerede ere, vilde paa 12 eller 14 aars tid vere underdanigst tilfreds, at af hvis vin och fremmede drick, som de hid indtil sisefrie hafver nydt, sisen herefter maatte udgifvis, eftersom vi ere forsickrede, at formedelst den utilbørlig underslef, som dermed brugis, cronen langt større skade deraf hafver, end adelen eller geistligheden fordel nyder eller bekommer. Forser os derfor naadigst til, at eftersom det enhver for sig til ringe skade och cronen derimod baade profit och større rictighed der ofver vederfaris, at de os herudi underdanigst gratificere.

5. Och eftersom en hver vel er bevist, hvor ulige det tilgaar med alt hvis at udgifve blifver bevilget, idet en part sligt rictigen lader fremkomme, en part och findes dermed gandske efter-

a Indførtes kun i Brevet til de skaanske Raader.

laden och forsømmelig, saa begiere vi naadigst, at adelen self vilde middel betencke, hvorledis slig ulighed kunde betagis, och den ene saa vel som den anden blef tilholt sig med hvis som lofvet blifver, uforsømbt at indstille.

[a]6. Disligist eftersom de forrige commissarier udi seniste krigstid en andel gewehr til landsens fornødenhed indkiøbt hafver, som endnu skal vere ubetalt, da begiere vi naadigst, at adelen i for[ne] vort land Jydland self vilde om middel sig betencke, hvormed samme gewehr kand blifve betald, anseendis det til landsens egen nytte och forsvar er indkiøbt och herefter forbrugis kand[a].

Siden hafver I om alt hvis I i saa maader forrettendis vorder, eders underdanigst udførlige relation udi vort cancelie med forderligste at indskicke. Datum Fredericksborg 3 junii 1646.

444. Sjællands og Laalands Adels Erklæring, 30 Juni.

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. Orig.: RR. n. 56, XXXII. C. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 187.

Eptersom vi med allerunderdanighed nu i dag dend 30 juny anno 1646 hafver høert och ehrfahret hans kongl. may[a] vores allernaadigste herres och konges naadigste propositioner af hans dertil velforordnede rigens raad, erlige och velbiurdige mend Jørgen Sehefeldt til Refs, Danmarches riges raad, landtsdommer udi Sielland och befalingsmand paa Ringsted closter, Hans Lindenov til Ifversnæs, Danmarches riges raad och befalingsmand paa Callundborg slot. her Fredrich Ritz til Tygestrop, ridder, Danmarches riges raad och befalingsmand paa Vordingborg slot, Niels Trolle til Troldholm, Danmarches riges raad och befahlingsmand paa Roeschilde bespgaard, hvilche til landtsens och rigets bedre conservation och sicherhed nest Guds hielp forhaabes at schulle ehrlange, saa er derpaa vores allerunderdanigste svar och erclering, hvilchet vi ydmygelig beder och forhaaber, hans kongl. may. saadant udi allerstørste naade ville optage och lade sig velbefalde, som epterfølger:

1. Anlangendes dend første proposition, en rytter udaf hver 400 tønder korn af adelens saavelsom hans kongl. mayt och[a] geistlighedens gots at holde, saa hafver adelen samptlig endnu bevilget fremdelis och indted vil gaa fra hvis deris commissarier

a Indførtes kun i Brevet til de jydske Raader.

och fuldmegtiger paa deris vegne i saa maader hafver foregifvet, nemblig at de foruden deris ordinarie rostieniste vilde holde af hver 400 tønder korn en rytter, naar hans kongl. may. af cronens och geistligheden af deris gots det sammc hafver stillet udi verch och af forbemelte hver 400 tønder korn en rytter schaffer och udgiør.

2. Anlangendes dend anden punct, at udaf hver 200 tønder korn schulle en karl udgiøres, som til festningerne at lade bygge kunde arbeide, eller penge i steden til en karl at holde forschaffes, saa ehr vores underdanigste ercleriug, at hvis voris commissarier tilforn hafver paa vores vegne derom proponeret och angifvet, ville vi i lige maade holde och epterkomme, dog at de forblifver udi hver sin provints at arbeide, hvor de det gots hafver, hvoraf en karl schal udgiøres eller udi hans sted ehrlegges penge.

3. Anlangendes nogen anseenlig forraad af penge paa nogen tid aarlig at ehrlegge udi landkisten af hver tønde hartkorn, som udi nøeds tid kunde vere ved haanden til rigets defention och forsvar, dertil svares och underdanigst af samptlige adelen bekreftes, at eptersom deris commissarier och betroede hafver paa deris vegne tilforne angifvet, at dersom hans kongl. may. ville gifve sine bønder fri for udschrifning, och de da for samme udschrifnings frihed schulle gifve aarlig af hver leg 16 rixdaller, hvilchet udi landkisten, landet alene til beste, schulle indlegges, och deremoed det gandsche land igien epter førrige commissariers proposition bevefnes och exerceris, med hvis andet voris commissarier och betroede paa vores vegne tilforne hafver angifvet, da ville adelen med de vilchor deremoed paa 10 aars tid hver aar epter deris rigtig jordebogs formelding af hver tønde korn udi landkisten indlegge sex schilling dansche, hvilchet sig vel til en anseenlig summa penge schulle bedrage. Dog er frembdelis alles vores høyeste och alvorligste begiering, at alle schatterne och commissarietolden af landt commissarierne udi hvert provints motte oppeberges och forvares udi hver provintses landkiste, saa de derfore kand giøre rigtig regenschab hver aar, hvad de deraf aarlig baade til landtsens nøtte hafver udgifvet, saavolsom och til general krigs commissario hafver deraf udlagt och lefveret til soldateschens afbetalning.

4. Dend fierde punct, belangende at eptergifve paa 12 eller 14 aars tid adelens frihed paa accise udi adschillig fremmed drich, som en hver adels person kand hafve fornøden til sin hus-

holdning, svarer vi saaledis gandsche underdanigst til, at vi saadan vores friheder, som vi af vore forfædere epter kongelig benaading hafver bekommet, hverchen bøer eller kunde for vores epterkommere afstaae eller lade forkaarte, men forhaaber langt mere, ja forlader os til, at rigens høyvise raad hoes hans kongl. ma. vores allernaadigste herre snarere forhielper til, at adelen frembdelis nyder deris oldgammel frihed, som dennem af førrige høyloflige konger berømmeligen ere bevilgede, hvilche ochsaa af vores naadigste herre och konge er svoret och stadfest, formoedendis sig endnu iche at hafve dem misbrugt och derfore forbrudt. Beder derfore ehrbødeligen, at rigens høyvise raad os ey saadant anmoeder, eptersom det mere henhøerer til vores adelige friheders forkrenchelser end til landtsens større nøtte, hvilchet af saadant lidet kand forbedris; men dersom nogen saadan sin frihed misbruger, da kunde derepter alvorligen inquireris och med tilbørlig ifver straffes, som derudi findes schyldig, och ellers giøres bedre anordning, at med saadan toldes udleggelse ingen utilbørlig undersleb schier, paa det at dend rigteligen uden nogen forsnildelse betalles.

5. Anlangende lighed at giøre eblandt adelen om deris bevilgede udgifter, idet nogle det rigteligen udgifver och andre deremoed findes epterladen saadant at ehrlegge, da uanset, at vi ere fri folch, och vi os iche sielf eller nogen anden os saadant kunde paalegge vores friheder at forkrenche, saa hafver dog adelen udi Sielland och Laaland landet til beste sig saaledis forenet och denne vedtegt stadfest, saa frembt adelen udi de andre provintsier det samme ville indgaa och samptyche, at naar noget af de fleste adel blifver for got anset och befunden, at det da iche af nogle faa maa kuldkastes, men, hvad sig udgiften belanger, da en billig lighed at giøres, saa en hver kand gifve epter sin formue. Dersom da nogen herepter holder sig tilbage och sig derudi forsømmelig lader befinde med sin anpart at ehrlegge til bestembte tid af hvis sambtøcht och udlofvet blifver, da sambtøches, lensmendene och hermed fuldmagt hafver derfore hannem at tiltalle och tage namb udi hans boe eller lade sig indføere udi hans beste joerdegots, hvor hannem løster, ligesom for en anden vitterlig gield, tønde korn anslagen 50 rixdaler; dog naar hand vil det sielf nyde, schal hand det inden aar och dag løese. Vi formoeder dog iche, at nogen retsindig goed patriot herepter joe schulle lade sig

villig befinde epter sin andel at ehrlegge hvis i saa maader almindeligen blifver slutted til vores betrengdte fæderne landts undsettelse och befordring.

Dette er saaledis alles vores allerunderdanigste svar til de poster, som Danmarches riges høyvise raad paa hans kongl. may' vor allernaadigste herres och konges vegne os nu i dag saaledis hafver proponeret. Vi hafver inderligen at ønsche, at aldting motte gelinge til alles voris velstand och bedre forsichring, hvortil Gud allermegtigste gifve os sin faderlige velsignelse. Actum Kiøbenhafn ut supra.

O. B.[a] *Henrich Huittfeld*, for hvis guods jeg hafvir udi Sæland oc Laaland. *Vincendz Bille.* Jeg for min person af min eget guods, som disse min guode naboer bevilgie: *Holger Rosenkrz.* Paa Peder Grubbis vegne efter fulmagt: *Vincendz Bille. Jost Fridrich von Papenheim.* Efter fuldmacht paa Borchard Ruds och Christopher Stensens[b] vegne: *Erick Rosenkrantz. Chr.*[c] *Lindenau. Melcher Oldellandt.* For hvis jeg hafver udi Sieland sambtøcher jeg: *Gunde Rosenkrandtz. Laue Bille.* For min person och af mit eget godts sambtøcher jeg forne 'at ville holde och udgifve: *F. Parsb.*[d] *Lauge Beck. Wenntzell Rotkirch. Axell Arnnffeld. Oluff Brockenhus. Achim von Breda.* Af mit egit guods vil jeg dette bevilge: *Stehen Beck. Christen Skieel As. Oluff Daa. Siwerdt Vrne*[e].

445. *Sjællands og Laalands Adels Begjæring til Raadet. 30 Juni.*

A. Orig.: Kanc. B. Orig.: RR. n. 65, XXXVI. C. Kopi i Sjæl. Landebog Fol. 141.

Høyvise Danmarchis riges raad, høyærede kiere slegt och meget fortroede guode venner. Eftersom kong. mayt. voris allernaadigste herre ridderschabet udi Danmarch thil befaild efter underdanigst begering hafver bevilged landt commissarierne (som underdanigst federne landsens nødtorft hos h. k. mayt. och Danmarchis høyvise raad schulle andrage) at forordnis, hvilched h. k. mayt. efter eders egen guode befordring sig naadigst hafver laded velbefailde och ved sit obne bref forschrefne landt commissarier fuldmegtigit, thilhoillende dennem en gang hver aar eller ofter, om landsens och thidernis thilstaind ded udkrefde, med rigens raad udi forschrefne provincie boende sig at forsamle, om alt hvis thil landsens defension anordned er eller blifver, fortroelig med hver

a C: Otte Brahe. b C indskyder: och min egen. c C: Christopher. d C: Fredrich Parsberig. e Fattes i A.

andre communicere, och at alt hvis som thil landsens forsvar, tarf och forbedring af hans kong. mayt. anordned ehr eller blifver, thilbørligt efterkommis och udi verch stilles, hvorfore vi ehre gerne af eder, I guode herrer, begerendis, at I hoes hans kong. mayt. ville anholde om et aarlig ordinarie adelsmoede hver Dionisy davg udi Roschilde at motte holdis, hvor baade I guode herrer self, commissarierne och vi samptligen kunde samlis, som ehre alle af en stand, paa ded en hver da baade dend gemene och sin egen anliggende, voris staind thil stor nytte och gavn, kunde gifve thilkiende, och begere vi paa ded venligste, at dend communication, som med land commissarierne udi kong. mayt[s] bref formeldis, saa vit at motte efterkommis, paa ded de os och voris staindt kunde gøre thilbørlig relation, dog hermed iche ment at indgribe kong. mayt. och rigens raad udi rigens regalier, som dennem serdelis vedkomer, mens alieniste hvis thil landsens forsvar, tarf och forbedring efter høybemeldte hans kong. mt[s] naadigste vilge foregifved och beslutted vorder, och ehre derhos paa ded venligste begerendes, at hvis paa voris och landsens vegne af bemeldte commissarier underdanigst for hans kong. mayt. och eder, I guode herrer, andraged ehre, motte landed thil forsichering med ded første befordris och stillis udi verch. Vi ville her med hafve I guode herrer samptligen under Guds protection troligen befaled, forblifvendis stedse eders troe venner och tiener. Datum Hafniæ dend 30 juny anno 1646.

O. B.[a] *Henrich Huittfeldt.* [[b]Jeg for min person af mit egit guods[b] *Holger Rosenkrz.* *Vincendz Bille.* *Jost Fridrich von Papenheim.* *Laue Bille.* Efter fuldmach paa Borchard Rudts och Christopher Stensens vegne: *Erick Rosenkrantz.* Paa Peder Grubis vegne efter fuldmagt: *Vincendz Bille.* *F. Parsb.*[c] *Wentzell Rotkirch.* *Oluff Brochenhus.* *Axell Arnnffeld.* For hvis jeg hafver udi Sielandt, sambtocher jeg: *Gunde Rosenkrandtz.* *Chr.*[d] *Lindenau.* *Lauge Beck.* *Melcher Oldellandt.* *Stehen Beck.* *Achim von Bredow.* *Siwerdt Vrne*[e].

a C: Otte Brahe. *b* Kun i B og som det synes udslettet. *c* C: Fredrich Parsbierg. *d* C: Christopher. *e* Fattes i A.

446. Universitetets Erklæring, 1 Juli.

A. Orig. (?) med Paategning af Kansleren: Kanc. B. Kopi: Konsistoriums Kopibog 1646—56 Fol. 5.

Eftersom vi ved voris deputerte til forgangen mode her i Kiøbenhafn den 30 junii underdanigst hafve bekommet de 4 puncta, som fire fornemme af Danmarckis hoyvise raad paa kongelige mayestat vor allernaadigste herris oc kongis vegne for adelen oc ridderschabet her i Sielland, Lolland oc Falster, saa vel som universitetet oc Roschild capitel hafver ladet forlese oc forstendige, saa er vor underdanigste erklering paa forschrefne puncter, som folger:

I. Til den første, om en gaard af de bønder, som 400 tønder korn schylder, at udlegge til en rytter, da efterdie vi fattige faa mend, som leser her udi universitet, er udi kongelige ofte confirmerede fundats gandske oc aldelis fri ab omnibus gravaminibus et oneribus som andre universiteter baade udi fred oc feidetid, ja endoc under fiender self, oc vi dog efter kongelige mayestats oc Danmarckis hoyvise raads naadigste villie oc begiering udi de forgangene aaringer fast ofver somme voris efne oc middel er komne vor betrengde federneland med vor formue til hielp, som løber sig til en ansenlige summa, at vi derfor hoyligen ere foraarsagede underdanigst hans kongelige mayestat at erindere os udi fundatsen aldelis at vere forbøden noget af hvis som af frembfarne konger udi Danmarck til religionens oc boglige konsters underholdning udi disse loflige kongeriger sub execratione oc Guds evige vrede, hefn oc straf er perpetueret, at formindske eller i nogen maade til anden brug at henvende, efter Christiani III, gloriosæ memoriæ, regiæ academicæ fundationis ord, som saaledis liuder: Admonemus et obsecramus per Christum salvatorem omnium nostros successores Daniæ reges, ut, donec regnum tenuerint, hanc huius scholæ ordinationem et confirmationem illæsam servent eamque per manus ad posteros suos transmittant ac nullo modo permittant, ut ista salaria alio transferantur; hvilket oc hoyloflig ihiukommelse Fredericus II ydermere confirmerer udi sin fundats med efterfolgende ord: Schulde ingen af professoribus hafve mact at selge, schifte eller i nogre maade afhende fran universitetet noget af det gods, enten kiøbstedgods eller landgots, som fremfarne konger udi Dannemarck dertil gifvet hafve, oc ike

eller af det, vi nu dertil hafve funderet, men det skal altid oc stedse blifve hos universitetet aldelis uformindsket under Guds hefn, straf oc vrede. Hvorfor vi underdanigst formoder, ingen anden stand kand hafve billig aarsag sig herpaa at støde, at vi for denne gaards udleggelse eller deraf holdendis rytter af kongelige mayestat oc Danmarckis rigis raad naadigst efter fundatsen blifver forschaanet, anscendis voris gods udi sig sielf er maadelig oc intet mere end til aarlig nøttorft, som de fattige mend, der intet andet hafver end hvis de af universitetet for deris tieneste bekommer, sielf best vide at beklage.

II. Den anden, belangende om en karl af hver 200 tønder korn at udgiøre, som i festninger arbeide skulde, da ville vi iligemed adelen af hver 200 tønder korn forschaffe en karl til at grafve i de tider om aaret, naer grafvis kand, hvor os forvises her ved staden, ocsaa saa lenge, som adelen det holder.

III. For det tredie ville vi udi thi aar paa tilbørlige tider ocsaa gifve til landkisten af hver tønde korn sex schilling dansk af vore præbender.

IV. For det fierde, eftersom begieris, at vi os naadigst forunte acciser paa fremmede drick vilde afstaa udi 12 eller 14 aar, da eftersom samme accise er en part af voris stipendio oc en benading, som fremfarne konger i Dannemarck hafver begafvet deris kongelige universitet med, er os ocsaa samme accise benading langt større, end dend vi nu bruger, forundt oc gifven, oc kongelige mayestat vor allernaadigste herre oc konge for nogen kort tid siden, der der tvistedes om samme accise oc vi voris fundation oc rettighed derom fremlagde, naadigst hafver ladet os svare, at hans kongelige mayestat ingenlunde vilde lade noget forkortes eller forringes udi vore privilegier, men dennom heller efter hans naadigste paa dennom udgifne confirmation vilde ved macht holde, da forhaaber vi underdanigst, at kongelige mayestat vor allernaadigste herre endnu os samme vor frihed paa accisen herefter som hidindtil naadigst forunder. Oc eftersom der angifves, at der skulde lade sig finde, som nogen underslef skulde bruge oc anderledis end tilbørligt dermed omgaer, saa forhaaber vi saadant ike skal findes hos nogen af voris societet; men dersom det mod forhaabning maatte findes, at dennom derfor at straffis som vidbør, at den gandske societet ike skulde lide for den skyldige.

Denne voris enfoldig erklering beder vi underdanigst at maatte optages i dend beste mening. Vi forblifver altid

Af voris consistorio
anno 1646 den 1 jul.

hans kongelige mayestats oc Danmarckis
riges raads underdanigste tiener
rector oc professores.

447. *Roskilde Kapitels Erklæring, 11 Juli.*

Orig.: Kanc. Indlagt en Kopi af et Brudstykke af Frederik II's Privilegium.

Eftersom . . . Jürgen Sefeld, . . . Hans Lindenov . . . och her Friderich Retz . . . hafver ladet os underschrefne paa Roschilde capitels vegne forstaa hans kongl. mayt[s] voris allernaadigste herris villie om atschillige poster, som til cronens och rigens beste saa vel som til landernis conservation och sickerhed (nest Guds hielp) formenis at skulle gelange, nemlig . . . . . ,

Saa er her paa voris underdanigste erklæring paa menige capitels vegne, at vi som hans ko. ma[s] underdanigste tienere och plictschyldige troe undersotter ere ofverbødige och villige af yderste formue at giøre oc efterkomme alt hvis høystbemelte hans ko. ma. oc riget til nytte och vor kiære fæderneland til forsickring kunde verre, hvorfore vi ocsaa gierne udi forschrefne proponerede poster paa capitels vegne samtycker, ligesom adelen oc Kiøbenhafns universitet giørendis vorder, dog at den gaard, som udleggis, forblifver icke dis mindre uryggelig under capitelet, paa det laudatissime memorie regis Friderici secundi privilegium, datum anno 1571, icke skal violeris, som under høy execration forbiuder noget gods fra capitelet at abalieneris.

Belangendis i serdelished den aarlige contribution af hver tønde korn til landkisten, da eftersom capitelet nu udi rom tid aarligen er paalagt atschillige contributioner til rigens krigsfolck at besolde oc allerede hafver bekommet høystbemelte hans ko. ma[s] bref om halfandet tusinde rixdaler til s. Michaelis och s. Martini dage førstkommendis at udgifve, som beløber sig paa hver pund korn, capitels membra hafve til indkomme, 3 rixort, er mand underdanigst begierendis sligt at maatte anses och hvis af hver tønde korn til landkisten contribueris, udi den anden skat nogenlunde remitteris och afkortis, efterdi en god del af capitels gods er lagt til fattige kircke- oc skoletienere deris løn, som och en

part ere ickun maadelige aflagde oc ellers sig met hustru oc børn der af ey kunde underholde. Endtlig belangendis middel, hvorledis det, som udlofvis, kand richtig fremkomme, er voris underdanigst betenckende, at de residerende capitulares skulle hafve fuldmact af deris indkomst, som finds her udi forsømmelige, saa vit at arrestere och betalning annamme, som restantsen sig kunde beløbe.

Hvilcket er saaledis paa de gode høyvise herrers, voris gunstige patroners, propositioner voris paa capitels vegne ydmyge underdanige erklærung, hermet dennem udi den allerhøyestis beskiermelse troligen befalendis. Datum Hafniæ den 11 julii anno 1646.

Thomas Lindemann D. Reinholtt Hansen. Enwold Nielsøn. Hans Lauritzøn.

448. *Fynske Adels Erklæring, 11 Juli.*

Orig: Kanc.

Eftersom hans kong. mayts., allis vor naadigste herre och konnig, hafver i davg ved sine guoede mend och raaed, nemblig erlig och velbiurdig mand her Moegens Kaaes til Støfringgaard, ridder, Danmarchis riges raaed och kongl. mayt[s] befalningsmand paa Nyeborrigh, och erlig och velbiurdig mand her Jørgen Brahe thil Hvedholmb, rieder, Danmarchis riges raaed och kongl. mayt[s] befalningsmand paa Hagenskovf, ladit os underschrefne forregifve atschillig poster, som thil vorris kierre fæddernelandts velstandt och conservation at verre thienligen hafver eragtet, saa ehr derpaa denne voris underdanigste erklerring, som følger, hvilchen vy ochsaa paa ded underdanigste begierer, hans kongl. mayts. med naaede och clemendts af os sine throe undersaatter vilde opthagge.

Anlangendes dend 1. post, at holde af hver 400 tønder korn en gherust hest viedre en dend sedvaanlig rosthieniste, efter det forslavg udi Kiøbenhafn ved voris saa vel som alle provinciers commissarier och thilbetroede af adelen giort och forregifven ehr, ville vy ey fraagaae, medens i alle maader efterkomme, hvilchen forschrefne rostieniste for os schal verre thil stede, naar vy ehr-

fahrer det samme af cronens saoch geystlighedens at verre i verch stillet.

Anlangende dend 2. post, nembligen af hver 200 tønder korn en karl at udgiørre och holde, som paa festningerne at bygge schulde ardbeyde, eller och i stedden penge en karl med thil underholding at forschaffe, saa erre vy i lige maadder ofverbøedig at efterkomme i de maader hvis af vorris commissarier och deputerede paa voris veynne forregifvet ehr, doeg at det enhver frit forre staaer, hvad heller hand en døgtigh karl eller penge i des sted sted vil frembschiche, nembligen en rixdaler hver ugge, medens samme ardbeyde paastaaer. Vy eragte best och raaedeligst, hafver och hermed vedthaget tillige med festningernis bygning at begynde, naar dermed och forrethagges udi begge omliggendes provincier, och naar dend enne ehr efter muelighed her i landet forferdiget, daa paa dend anden strax at andfange och derved och forblifve, indtil dend blifver forferdiget efter hvis ordinance, som derom giort och sambtycht vorder.

Dend 3. postes indholdt, andgaaende noeget anseligh af hver tønde korn aarligen i landekiesten at bevilge och indlegge, som udi nøedts thied kunde vehre tilhende til rigens defension och forsvar, derpaa ehr voris underdanigst erklerring, at sambtlig provinciernis commissarier och deputerede hafver andgifvet, at naar hans kongl. mayt. vil bevilege af hver legh paa kroenens, som hidtil soldatter hafver holdet, 16 rixdaller paa thi aars thied i landekiesten at motte indleges och derimoed denom for des holdt fri gifves och landet ofver alt at exerceris efter des viedre forfattede indholdt, daa adellen af hver thønde koern efter rostienistens thaxt ochsaa paa thi aars thied i landekiesten aarligen at indlegge 6 schilling, hvilchet forslavg vy och vedtagge och paa bemelte vilchaar ochsaa hermed indgaae och efterkomme ville; begiørre och herhos paa det underdanigste, at hans kongl. may. naadigst ville oes tillade och bevilge, at commissari tholden och unionsschatten i landekiesten motte indlegges och derfor regenschef af landcommissarierne giørris, hvad heller di udgifves til soldatternis besolding eller til anden landsens deslige andligende nøedtørft och fornøedenhed.

For det fierde, at afstaae cisse paa tholf eller fiorten aars tied af hvis vien och fremmede drich, som i rieget indføris, efter-

som kroenen deraf langt høyerre schaede lieder, end adelen deraf fordel och gafn kand hafve, saa ehr derpaa voris underdanig svar, at voris aalgammel adelig friheder hos os och enhver erlig adelsmand bør at holdes och verre i langt høyere verdighedt och ære en voris gavfn och fordel. Friheder ehre och iblandt andet it af di fornemste middel, som udi en velbeschichet och ordinerit politie och kongerrige giør forschel imellum stenderne, vy dennum och hafve til en høyloflig ihukomelse af frembfarne koninger udi Dannemarch och ved voris forfædris gode conduite och standhaftigheit ehr paa os herbragt, saa formoede vy derfor paa ded underdaniste, at hans kongl. mayt., som alle tieder af sin første regierings tied med ald naaede hafver sin adel verret med til gedahn och denom ved derris friheder erholdet, det samme och ennu udi naaede lader befalde, sig self thil en evig och høyloflig ihukommelse, at lade forblifve, paa det at frihederne igien paa vorris efterkommere motte fortsettis; thi dedt for vorris posteritet aldrig kand verre eller blifve forsvarlig, om vy denne eller noegen af voris arfvelig friheder loede mindsche eller forkrenke, thi for noegle enchende deris underslef, om dend kunde findis, bøer ey en gandsche stande och di, som ennu ufødde ehre, at lide och undgielde.

For det fembte, belangende lighed at giøre iblandt adelen med viedre, hans kongl. mayts naadigste erindring derom indeholder, saa onsche vy alle indtet heller, en udi altingh lighed motte holdis, eragte och efter dese thieders tilstand indtet mere gavfnligt och fornøedden saoch bildigt, end at lighedt fordrers och holdis, naar noeget til fædernelandet med at undsette schal forstrechis eller gifves, medens efterdi at lighed i de maader, som contribution udfordrer, hidindtil hafver iche verret observerit, at contribuere ehr ochsaa imoed adelig frieheder, med mindre det af sambtlig addel udi riget vedtagges, daa viede vy os iche herpaa nu eiendtlig at erklere, meddens vil hafve det henstillet thil alle provinciers addel, om de ville af hver provincie deputerede sambtyche, som derom kunde deliberere, slutte och statuere, saa at lighed kand dreffes, friehederne i alle maader ubeschaaret, hvilchet vy paa denne provincies veyne sambtycke och erre til ofverbøedige. Denne voris underdanige erklering begierre vy och paa det underdanigste af hans kongl. mayts. udi naaede motte opthagges; vy forblifve hans kong. mayts underdanige och throeschyldige thien-

nere, yndschendis hans kong. mayt. et bestandigt och lycksaligt regimendte. Actum Oddense dend 11 jullii anno 1646.

Claus Brockenhus. H. Gyldenstiern. Heinrich von Puttbusch. Falck Giøe Henrichsen. Erich Kaasz. Laurittz Skinckell. Eiller Høgh. Caspar Due. Sten Bilde Es. Niels Friisz. Henrich Lange. Henning Powisch. Marc. Rothstein. Jochgim vhon Buchwoldt. Lauritz Wllffeldtt. Eyler Bille. Erick Quidtzow. Clausz Vcke.

449. *Skaanske Adels Erklæring, 14 Juli.*

Orig.: Kanc.

Hans kongelige mayestats, voris allernaadigste herris och kongis. berømmelige och faderlige omsorig for voris kierre federnelands forsichring och velstand hafver vi underschrefne af de gode herrer, her Tage Tottis til Erichsholm, ridder, Danmarckis rigis raad och kong. may[s] befalningsmand paa Malmøehus, och her Christoffer Ulfeld til Svenstrup, ridder, Danmarchis rigis raad och kong. may[s] befalningsmand paa Helsingborg slot, deris proposition med ald underdanigst tachnemmelighed forstanden, och er paa de af os naadigst begierrede poster dene voris underdanigste erchlering:

At enddog voris provints gandsche meget, som vitterligt er, endnu befindis at verre udarmit och en part gandsche devasteret, erbiuder vi os dog underdanigst, at naarsomhelst hans kong. may. efter naadigst tilbud, saa vel som giestligheden, af hver 400 tønder hartkorn lader udgiørre en monterit let ryttere, och dette folch med dychtige officerer ordentlig kand forsiunes, ville vi ochsaa af det gods, vi med bønder besat hafver, giøre dislige och udi fredstid efter enhvers egen frivillig disposition, som det hanom beqvemeligst kand falde, udgiøre af hver 400 tønder hartkorn en saadan ryttere her inden riget til landsens defention alene at brugis och udi feidetid af hans kong. may. at underholdis. Hende det sig och saa, at en af forbemelte voris ryttere udi feidetid bortkom, ville vi inden 3 maaneder efter lovlig advarsel forschaffe en anden karl i stedet igien. Ydermere af hvis gods som nu ruinerit findis, erbiuder vi os inden 3 aar at udgiøre lige som af det andet.

Dernest belangendes en karl at udgiøre af hver 200 tønder korn, som paa festningerne kunde arbeide, da efterdi voris pro-

vints største fare siunis at paahenge och derfore ald forhaling schadelig, erbiuder vi os, paa det verchit dis iliger kand hafve sin fremgang, at udgiøre tilkomende sommer, saa fremt materialia herforinden kand forschaffis, en karl af hver hel bundegaard, som besat er, ugedagsgods undtagen, paa threi aars tid, som sex dage aarligen der paa schal arbeide, heller i steden gifve sex ℛ dansche aarligen for hver karl, dog at dette folch iche tilsigis udi host eller vaar, och med saadan vilkor, at hans kong. may. naadigst paa sit och giestligheden paa deris gods det same ville indgaa och bevilge.

For det tredie, hvad god forraad paa penge udi landekisten at indsamle angaar, da eftersom vi nochsom erachte voris conservation nest Guds velsignelse iche lidet af dene post at dependere och dog hvis af adelen alene dertil udgifvis, iche kand tilstreche til den store fornødenhed, som udi mange maader udkrefvis, ere vi venligen af de gode herrer rigens raad begierendis, at de hans kong. may. derhen underdanigst ville bevege, at schatterne af alle stenderne saa vel som commissari tholden maatte udi bemelte landkister indsamlis, efterdi Gud vere lofvet nu fred er, och derfore giøres aarlig god rede och regenschab, saa ville vi for voris del och gierne tilhielpe och aarligen paa thi aars tid gifve af hver tønde hartkorn sex schilling dansche, saafremt af hans kong. may[s] och giestlighedens gods lige saa meget bevilgis och der maa blifve stillet god anordning, at aldelis intet udkomer af bemelte landekister uden alene til den brug, det indgifvet er.

Hvis voris friheds efterladelse paa fremede drichs accisse vedkomer, da forser vi os venligen til de gode herrer rigens raad, at de voris underdanigst undschylding hans kong. may. paa beste maner ville andrage, hvorfore vi sligt at indgaa hafver stor betenchende, anseendis at slige privilegia angaar voris stand och personer, hans may. och riget ei heller uden en føie ting dermed kunde vere betient.

For det siste, enddog iche formodis, at nogen schulle sig ville undslaa fra hvis til federne landens hielp och undsetting blifver bevilgit, dog om sligt imod forhaabning schede, at nogen af os blef i saa maade forsømmelig sin quotam til bestemte tid at udgifve, erbiuder vi os for voris personer at betale thi rixdaler

til de fattige och der foruden stande der fore til rette som for en anden vitterlig gield.

Dette saa-velsom alt forschrefne hafver vi med saadane vilchor bevilget, dersom det ene med det andet maa stillis udi verch, saa riget deraf kand hafve nogen forsichring efter voris commissarier och betroede deris forige schriftlig indleg, saa och der som menige Danmarckis riges adel af alle provintier der udi ville samtøche.

Endeligen er til de gode herrer, rigens høivise raad, voris venlig begiering, at de hos hans kong. may. voris allernaadigste herre ville anholle, at en visse dag til it aarligt addelsmøde udi dene provints maatte anstillis och bestemmis, hvor de gode herrer med voris commissarier kunde kome tilsammen och videre om landens tharf och beste venligen communicere. Vi forblifver de gode herrer til ald ære och tieniste villige och berede. Actum Lund den 14 julii 1646.

Henrich Huittfeld. Falck Lycke. Knud Gabriellszen. Hollger Rosenkrands B. Malthe Jull. Corfiedz Gabriell Ackeleye. Eiller Holck. Jacob von Arentt. H. Ramell. J. Gerstorff. W. Hieronymus v. Kratzch. Otthe Thott T. Staller Kaasz. Gunde Roszenkrandtz. Ifver Krabbe M. Niels Krabbe. Jens Gagge. Jacob Grubbe. Biørn Vlfeld.

450. Lunde Kapitels Erklæring, 15 Novbr.

Orig. med Segl: Kanc.

Eftersom hans kong. mayt. vor allernaadigste herre och konning hafver for nogen tid siden ved thvende rigens raad som general commissarier udi Schaane, velbiurdig her Thage Thot Otsøn och velbiurdig her Christoffer Ulfeld, voris capitel ladet andmoede ..,

Saa er denne voris underdanigste ehrklering til de goede herrer commissarier:

1. Thil den første puncht, at capitel ville udlegge saa mange gaarde til rytteriet, som det sig kand beløbe af det goedts, som nu ehr ved magt, och saa snart det ruinerede goedts kommer paa fode igien, ville vi i lige maade siden deraf udlegge, dog at bønderne, som hafver øde gaarde och ere komne til de ruinerede gaarde, motte paa nogle aars tid for skatten vere exciperet.

2. At legge aarligen udi landekisten haabis vi, at de velbiurdige herrer os ville underdanigst undskylde hoes hans mayt.

och sielf ochsaa hafve os undskyldet, at vi iche noget der til kunde bevilge, saa lenge capitel aarligen maa til kong. mayt. skat udlegge, och er capitel i den underdanigst forhaabning, at vor allernaadigste herre och konning i saadan skattis consideration capitel allernaadigst dermed forschaaner, besynderlig efterdi voris capitels goedts er saa meget ruineret, at det (maasche) udi langsommelig tid iche kand igien komme paa fode, at der af noget landgilde kunde bekommis.

3 och 4. Hvad befestningernis arbeid och bygning er andlangendis, ville vi gierne lige som adelen bevilge, at voris bønder schal arbeide til de nestliggende festninger sex dage om aaret eller derfor en hver udlegge aarlig sex march saa mange aar, som adelen bevilget hafver, dog at capitel sielf motte lade tilsige dennem til samme arbeid, naar mand fanger bud derom af dennem, som det vedkommer at befale.

5. Hvad accisen sig belanger, ville vi udi ald underdanighed giøre ligesom adelen.

At de gode velbiurdige herrer commissarier denne voris underdanigste resolution udi beste mening baade sielf ville optage och hans kong. mayt. andrage, ere vi paa det venligste begierendis, dennem under den allerhøyestis beskiermelse troligen befalendis. Lund den 15 novembr. anno 1646.

Capitel udi Lund.

451. Jydske Adels Erklæring, 21 Juli.

Orig.: Kanc.

Eftersom vi underschrefne af adelen hafver efter Danmarckis riges raads, erligh och velbaarne mends Anders Billes thil Damsbor, Danmarckis riges marsch, raad och befahlingsmand paa Vestervig closter, och Gregers Krabbes thil Thostelundt, Danmarckis riges raad och befalingsmand paa Riberhus, derris forschrifvelse verrit her i Viborgh dend 21 julli nerverinde aar forsamlit, hvor os ehre epterschrefne paa hans kongl. m. naadigst skriftlig befalingh af rigens marsch proponerede om at deliberere och os underdanigste paa at ercklere, forhaabindes saadant thil hans kongl. mayt. och Danmarckis riges forsickringh och velstand och enhver af indbygernis velferd at geraade.

Anlangindes for det første, at hans mayt. naadigste hafver for gaat anset och samtycht ryteriet riget thil bestyrckelse at formerre, saaledis at hans mayt. af cronens goeds af hver fire hunder thønder hartkorn en rytter naadigst vil laade holde, hvor thil en gaard af di bønder, som firre hunder thønder korn skylder, schulle udleges, saa efterdi saadant thilforne af vorris deputerede och fuldmegtige paa vorris vegne ehr angifvit, ville vi dete och, det forderligste skie kand, nemligh thil pasche 1647, epter førige angifven i alle maader efterkomme och det paa fem aars thidt at regne holde, som forschrefvit staar, saafremt saadant af hans kongl. mayt., geistligheden och andre, som frit goeds hafver, i verck stillis, samme rytter paa sin beleylige platser och thider vid sin derthil forordenede officerer af landsens indføede thov gangh om aaret och det paa thov eller threi dags thid at munstris och exerceris efter den anordningh, af rigens marsch och raadt udi det province och landcommissarier givet blifver, doegh at de iche opmaanis eller nogen steds henførris uden Danmarckis riges raads och landtcommissariers samptlig vidschab, villie och samthyche, och naar de saaledis opmaanis eller paa nogen platser thil rigens defension schal henlegis, da denom fra dend dag, de opmaanis, lige vidt andre geworben folck at besoldis och underholdis af rigens indkomst, adelen uden videre udgift.

For det andet, belanginde at hans m. af hver 200 thønder haartkorn af cronens goeds vil laade en karl til at arbeide paa festningerne henschiche, da hafver sig riderskabet och landet velbefalde hvis derris deputerede och fuldmegtige i saa maader angifvit hafver, det och lofvit at ville holde och efterkomme udi threi aar och fire maanider om aaret eller en rixdaller udi steden for hver person om uggen, som ey møeder, doeg af geistligheden och andre det samme sker, och at begynde den 1 may 1647.

For det thredie, vid hvad midel penge udi landtkisten kunde thil forraad udi nøeds thid indsamlis och hafve i beredschab, da dersom hans kongl. m. naadigste vil bevilge, at de aarlig paabudene unions skatter af landet opbergis, disligeste commissarie tholden, iligemaader sex skieling af hver thønde af cronens goeds thil samme brugh udi landkisten at indleges, vil riderschabet ey heller i dend post fragaa hvis deris fuldmechtige angifvit hafver, nemlig sex skieling af hver thønde korn paa fem aars thidt at

udgifve thil ste. Voldborg davg 1647 den første termin och saa aarligen, mens samme bevilingh paastaar, och alt dete forne udi hver provinces landtkiste under landtcommissariernis hender och forvaaring henlegis, som siden derfor for sin derthil forordenede derfor hafve rigtig regenschab at giørre, ser for hvis thil genneral krigs commisario, ser for hvis i andre maader thil det provinces nytte och gavfn vorder udgifvit.

For det fierde, at hans mayt. naadigste begierer, at adelen den frihedt, de hafver paa fremede drick accise fri, paa nogen aars thid at ville frastaa, da efterdi hans kongl. mayts fremfarne, høyloflig ihuekommelse, konger saa vel som hans mayt. och sielf saadan privilegium naadigst adelstanden bevilget och confirmerit hafver, forhaaber derfor underdanigste hans kongl. mayt. och saadant naadigste herefter som hidindtil denom och holde och maintinere, sigh och venligen thil Danmarckis riges raadt thilforseher, at saadant och andet, som adelens privilegier och friheder i nogen maader svecke kand, ey forrethaages eller bestyrckis, men dersom sig imod forhaabningh kunde befindes, at nogen undersleif herimod enten af adellen eller andre priviligerede persohner kunde begaais, da de derfor thilbørligen at straffis och ey andre, som udi derris forseelse ey participere, met dennom uschyldeligen ey at maate lide och undgielde.

Hvis elers lighed udi contributioner vedkommer, at dend, som Gud med goed formufve uden besveringh begafvit hafver, der af ochsaa rundeligh, och dend, som Gud iche saa goed formufve forlent hafver, men befindes udi gield och besveringh, efter sin efne maate gifve och udlege, derfor siunis best af riderschabet, naar adelen derom sammenkom samptligh af alle provincerne, self en vis anordningh at kunde giørre och bevilge, hvor efter altingh christelig, lideligh och ret kand thilgaa och sig siden ingen udi dend fald kunde hafve at besverge.

For det siete, at thencke paa midel det indkiøbte gewehr at betaalle, da dersom hans kongl. may. naadigste vil bevilge, at forne penge udi den thredie post, omthald ehr, maate udi landtkisten indlegis, forhaabe vi der af iche alenne forne gewer at ville betaalle, men end och en goed forraad thil anden rigens fornøedenhed at schulle thil ofvers blifve. Vi thvile och iche paa, hans kongl. mayt. jov naadigste førrer sig thil gemyt dend stoere udstanden

pressure och udgift, vi och vorris bønder och thienner nu for kort tid siden udstanden hafver, hvor ofver vi iche ehre vid di midel videre at bevilge och samtyche kunde. Och efterdi hans kongl. mayt. naadigst hafver bevilget, at rigens raad och landtcommissarierne udi hver province paa hver sin beleyligh thid och sted at maate forsammelis och der forthroelig om ald, fornøden thil landsens gavfn, tharf och velstand verre kand, at communicere, da ehre vi endnu venligen af di goede herrer rigens høyvise raad begierindis, di derhen med flid ville arbeide, at saadan forsamlingh och communication thil vorris federne lands velferd, baade om hvis thil forne sluted, saa vel som och nu bevilget och samtycht ehr, medt andet merre høy anligindc, maate efterkommis och udi verck stilles, at det helle rige och dets indbygere ey nu oftere ofver nogen saadan langh forhaaling och saa ofte reite[re]rede anmodingh schulle komme udi ulyche.

Denne vorris underdanigste erkleringh, paa hans kongl. mayt[s] naadigst proposition giort och forfated, erre vi underdanigste begierindes, hans kongl. may. udi naade optaage ville, venligen och di goede herrer rigens raad ombedindes saadant udi ald underdanighed at referere och thil det beste at fordre, ynschinde hans kongl. mayt. en langvaarinde regimente och ald lychsalig velstand, sampt vorris ydmyge och plicht skyldige thienniste. Vi forblifver och altid I goede herrer thil ald viligbed och velbehagh erbødige.

Dette forschrefne hafver vi underschrefne for vorris personner til vorris federne lands velferdt samtycht, forhaabindes ingen af vorris provinces midel det at fragaa. Men dersom nogen vilde sig her udi fra os afsondere och iche hafve sin och sin posteritetis gavfn och velstand udi acht, ville vi her och protesterit hafve, om sig nogen ulyche her epter kunde tildrage, det doegh Gud naadeligen afvende. Ex Viborgh ut supra anno 1646.

Thomas Juull. Niels Kragh. Niellsz Friisz. Jacob Lindenow. Jørgenn Krussze. Erich Juell. Erick Lunov. Axell Juell Nielszen. Mogens Anfeld. Peder Langhe. J. Seefeldt. Hanns Wollffanger. Hendrich Sandberg. Claus Dyre. Offue Blick. Frantz Randzow. Peter van Gerstorff. Jacob Grubbe. Jørgen Marsuin. Jahann Brockenhos. Gundi Rostroup. Tamis Kaas. Jacob Seefeldtt. Corffitz Wlffeldt. Manndcrup Due. Casper vonn Gerstorff. Jørgen Krussze. Maltte Cla. Seest. Mogens Seestet. Henrich Rantzow. Jørgen Rosenkrandtz H. Woldemar Lyche. Woldemor Daa. Ebbe Wllfeldt J. Woldemar Skramb.

6 Juli. Herredag og norsk Adelsmøde i Kristiania.

6 Decbr. 1645 udskreves Herredagen fra Flensborghus[1]; 30 Maj afsejlede Kongen fra Kbhvn.[2] Retterthinget holdtes fra 8 til 19 Juli[3]; deri deltog *Ove Gjedde*, *Kristoffer Urne*, *Hannibal Sehested* og *Iver Vind*. — 11 Juli befalede Kongen de tilstedeværende Raader at overveje forskjellige Sager, deriblandt hvilken Part af Norges Skatter der burde forblive i Landet til Gjældens Aflæggelse m. m.[4]; Raaderne indstillede 20 Juli (*n. 452*), at Halvparten skulde benyttes hertil, hvad Kongen derefter befalede 27 Juli fra Arendal[5].

18 Juli tilstod Kongen den norske Adel »Hals og Haand med Sagefald og anden Herlighed, som Adelen i Danmark nyder«, hvorimod den skulde være tiltænkt at gjøre det samme af sit Gods, som den danske Adel gjør eller herefter bevilger[6]. 19 Juli afgav Adelen et Løfte herom[7].

452. Raadets Betænkning om Norges Gjæld, 20 Juli.

Kopi, bekræftet af Hannibal Sehested: Kanc.

Stormechtigste, høigbaarne fyrste, allernaadigste herre och koning.

Eftersom e. kol. ma. naadigst hafver ombefalet os her nerverendes, eders kol. ma[s] rigens raad, at erkyndige os omb hvis gield och besvering Norges rige nu sticher udi formedelst denne

[1] Norske Rigsreg. VIII, 377—80 (Brevene sendtes til Kansleren sammen med de danske Herredagsbreve, jfr. Egenh. Br. n. 134); jfr. ovfr. S. 209. 4 Febr. 1646 befaledes det fra Flensborghus Kristoffer Lindenov at holde Trefoldighed, Spes, Norske Løve og et Par Jagter færdige til den Tid, den norske Herredag er berammet: Sjæl. T. XXIX, 6, jfr. 11. 31 Maj befaledes det *Jørgen Sefeld* at annamme Rigens Segl af Hr. *Kristoffer Urne* og dermed forvalte hans Bestilling under hans Fraværelse: Sjæl. T. XXIX, 67.

[2] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 84).

[3] *Iver Vind* (Danske Saml. IV, 11) angiver 13 Juli som Slutningsdagen.

[4] Norske Rigsreg. VIII, 417.

[5] Smstds. 440.

[6] Aschehoug, Norges offentlige Ret I, 407 Anm.

[7] Budstikken IV, 785. Jfr. Norske Rigsreg. VII, 440—41.

uformodentliche kriges tilstand, dis defension och andre tilfald er foraarsaget, saa endoch vi iche udi alle maader saa støchvis hafver her gielden specificerlig kundet indføre och dog af general commissario, velbiurdig Niels Lange, fornemme, at det ofver fire hundrede tusinde rixdaler schal beløbe, som af dend halfve part af landsens contribution, e. kol. ma. til foreschrefne riges gieldts afleg allerede i dette aar deputerit hafver, iche schal kunde forslaa, da efter hoesverende Norges riges fornembste stenders underdanigste omliggende, saa och fornødenheder udi sig self, hafver vi billigt befunden, at dette rigets foraarsagede gield (som forschrefvit staar) endeligen bør at betales af dette riges contributioner, som eders kol. ma[s] undersatter underdanigst och goedvilligen til begge rigers conservation bevilliget hafver, dog saaledes, at af ald dend contribution, som her i Norge er eller blifver paabøden, deraf schal dend halfve part aarlig och inden juel nedersendes til Danmarch, milicien der at underholde, och det øfrige til gieldens afleggelse, militiens, guarnisonernis och biugningernis underholding her udi riget forblifve, hvorofver statholderen her i riget schal hafve at disponere och ved commissarierne derforre lade giøre richtig rede och regenschabf, som det sig bør. Datum Christianiæ dend 20 juli 1646.

Ofve Gedde. Christoffer Urne. Hannibal Schestedt. Ifver Vind.

20 Oktbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

28 Juni fik Rigens Raad Brev at møde for »at deliberere og konsultere om noget Land og Rigerne anrørende«[1]. Af Raaderne kom *Korfits Ulfeld* (da i Holland), *Ove Gjedde* og

---

[1] Sjæl. T. XXIX, 78 (ingen Liste). Jfr. Egenh. Br. n. 199. 29 Septbr. skrev Kongen fra Rendsborg til *Kr. Thomesen*, at han skulde tænke paa, hvad der skulde proponeres Raaderne »og [dele] det samme i visse Capita, saa at man hakker intet det ene iblandt det andet, som somme Tid vel sker«: Egenh. Br. n. 216. 19 Oktbr. havde Kongen modtaget de af Kansleren opsatte Punkter: Kongen erklærede tillige ikke at ville indlade sig i Diskurs med ham alene, men vel med hele Raadet om den Sag, der var overdraget *Hannibal Sehested* (ɔ: Kirstine Munks Løsladelse?): smstds. n. 222.

Hannibal Sehested ikke til Stede; *Gregers Krabbe* synes først at være mødt midt i Novbr.[1], og *Oluf Parsberg* synes at have forladt Mødet omtr. 1 Decbr.[2] 9 og 10 Novbr. afgav Raadet nogle Domme.

5 Novbr. befalede Kongen Raadet at ytre sig om Statens og Regimentets Konservation (*Egenh. Br. n. 225*). Hertil svarede Raadet ved 7 Novbr. at henvise til, at Allianceer var ligesaa væsentlige for Riget som Forsvarsanstalter (*n. 453*). 18 Novbr. anbefalede Raadet indtrængende en Ændring af Hærordenen (*n. 454*)[3]. Kongen gik ind paa den her foreslaaede Fordeling af Ryttere mellem Kronens Len[4]. — 11 Novbr. befaledes det *Jørgen Sefeld* og *Niels Trolle* at sammenkalde dem, der mente at have Gjæld at kræve i Sverige, prøve Kravene og indskikke Relation derom i Kancelliet[5]. Den af de to Raader affattede Erklæring sendte Kongen 22 Novbr. til Rigsraadet, idet han tilføjede, at Borgerne videre lod anholde hos ham om Betaling. Han bad derfor Raadet overveje Sagen, »om den Gjælds Fordring, de prætendere, saa retmæssig er, at de derfor hos os og Kronen bør nogen Betaling at have, og hvis det saaledes at være befindes, da ville vi naadigst, at I Maner og Middel skal foreslaa, hvorved de bedst herefter for forskrevne Skade kan blive kontenteret«[6].

---

[1] Han har ikke medunderskrevet 7 Novbr. og heller ikke deltaget i Domsafsigelserne.

[2] Hans Underskrift fattes under Betænkningerne fra December.

[3] Jfr. Egenh. Br. n. 250.

[4] Jfr. Missivet af 15 Decbr., se ndfr. S. 320. 12 Febr. 1647 skrev Kongen fra Rosenborg (til *Kristian Thomesen*), at naar denne havde sagt ham, at Rytterne ikke vilde blive i Tjenesten, saafremt »de skal skaffe deres Heste af, saa har jeg altid været i den Mening, at det paa den Maner vilde løbe af, mens efterdi jeg fornam, at en stor Del af Rigens Raad var i den Mening, da lod jeg det saa gaa hen for di lange wiile . . . . Hvorledes de gode Herrer nu bliver af med dem, det lader jeg dem sørge for, naar de gode Herrer kommer til Stede, thi før bliver der intet af. Gud give, hvad der sker, naar de kommer og har snakket de 14 Dage sammen«. Egenh. Br. n. 269, jfr. 270.

[5] Sjæl. T. XXIX, 94.

[6] Smstds. 102.

30 Novbr. opfordrede Kongen Raadet til at tænke paa Midler til at skaffe ham hans udlagte Penge igjen (*Egenh. Br. n. 233*), og samme Dag skrev han til R. Marsk, at »Lenenes Heste hidtil havde været delt blandt Landkompagnierne« uden Nytte for Kongen, vilde han i Stedet holde et Antal Enspændere ved Hove (*smstds. n. 234*). Raadet udtalte sig 3 Decbr. (*n. 455*) stærkt imod denne sidste Plan, haabede, at Kongen ikke vilde skille sine Penge fra Statens, og mente under Henvisning til Overslaget fra 1642, at Rigets Indtægter ved nogen Sparsommelighed vel vilde forslaa til Udgifterne. Kongen replicerede 7 Decbr. (*Egenh. Br. n. 237*), hvorpaa Raadet Dagen efter yderligere begrundede sin Erklæring (*n. 457*); jfr. Kongens Svar 9 Decbr. (*Egenh. Br. n. 241*)[1].

5 Decbr. bad Raadet Kongen fremskynde Befæstelsen af Kjøbenhavn og et Punkt i Jylland, samt snarest tilforordne en Resident i Frankrig og én i Sverige[2] (*n. 456*); Kongen sendte Brevet til R. Marsk med Paategning om, at Raadet maatte skaffe Penge[3]. Paa Rosenborg fremførte *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe* Raadernes Ønske om at maatte forloves, hvorefter Kongen 7 Decbr. fra Frederiksborg skrev til den førstnævnte, at han var tilfreds dermed, »dog skal de sig med hinanden igjen beskeide til en vis Tid i Kbhvn.«[4]; med Udbyttet af Forhandlingerne var Kongen saa utilfreds, at han tilskrev *Kristoffer Urne*, at han derved »foraarsagedes til at søge menige Rigens Adel og Stænder ved Landkommissarierne, som mig af R. Raad selv er foreslagen«[5]. *Kristoffer Urne* skrev til Kansleren om det uheldige i denne Tanke (*n. 458*)[6].

---

[1] Om Kongens Plan til Ophævelse af Rostjenesten, se videre Raadsmødet i Novbr. 1647.

[2] Jfr. herom Egenh. Br. n. 218 og 243. 26 Oktbr. skrev Kongen fra Rendsborg: »Naar R. Raad nu kommer sammen, da bliver der vel Raad til at hjælpe paa Residenten i Dünkerken«: smstds. n. 224.

[3] Jfr. ogsaa Egenh. Br. n. 240.

[4] Egenh. Br. n. 238.

[5] Egenh. Br. n. 242.

[6] 30 Oktbr. skrev *Kr. Thomesen*, *Anders Bille*, *Kristoffer Urne*, *Tage Tot*, *Kristoffer Ulfeld*, *Oluf*

5 Novbr. befalede Kongen Kansleren at høre Rigens Raad om, hvorvidt Hofmesteren burde forblive i Holland[1]. Kongen benægtede tillige, at de 70.000 Dl., som han i Maj havde laant mod Rigsraadets Kavtion (ovfr. S. 212), var bestemte til *Korfits Ulfelds* Sendefærd[2], og paastod, at Hofmesteren kun havde Tilladelse til at rejse til Frankrig for sin Sundheds Skyld, ikke som Legat[3].

17 Oktbr. meddelte Prins Kristian fra Nykjøbing Slot Rigsraadet, at han havde afsendt sin Hofmarskalk Johan Kristoffer von Kørbitz til Kongen for at ansøge denne om at beskikke nogle af Raadet til at høre, hvad Marskalken skriftlig og mundtlig vilde fremføre paa hans Vegne, og bad Raadet støtte ham[4]. — 28 Novbr. erklærede Prins Kristian fra Kbhvns. Slot, at »det samtlige R. Raad, nu nærværende her i Kbhvn.«, havde gjort al Flid paa at erholde god Besked paa hans første Memorial, men da Punkterne endnu ikke var besvarede fuldkomment, bad han Raadet overveje en hosfølgende Memorial og siden overgive den til Kongen med Raad og Forslag til en god Resolution[5].

Parsberg, *Jørgen Brahe* og *Frederik Redtz* til Generalkommissar Knud Ulfeld om en af Kongen beordret Udbetaling til Vincens Bille. 10 Decbr. skrev *Kr. Thomesen*, *Anders Bille*, *Jørgen Sefeld*, *Gregers Krabbe*, *Frederik Redtz* og *Niels Trolle* »af Raadstuen« til samme om at udbetale to Ingeniører et Kvartal af deres Sold. Orig.: Generalkommissariens Regnskab 1646—47, Bilag n. 191 og 221.

[1] Egenh. Br. n. 226, jfr. 223. Om et Forslag fra *Korfits Ulfeld* om at tillade Hollænderne frit at udføre Egetømmer fra Norge ytrede Kongen i Septbr., at han vilde forelægge dette for Raadet, »og om majora falder ham bi, da kunde det vel ske« (jfr. Egenh. Br. n. 215). Senere udtalte Kongen sig skarpt imod Tanken (smstds. n. 218).

[2] Se hans Ytringer i Brevene 19 Oktbr. til Kansleren og 10 Decbr. til *Kristoffer Urne*: Egenh. Br. n. 222, 242.

[3] Egenh. Br. n. 242, jfr. ogsaa n. 244—45, 248. Se videre herom ved Raadsmødet i Juli 1647.

[4] Orig. med Segl: Danske Kancelli (Registr. S. 175). En tysk Memorial fra Prinsen til Kongen, 18 Oktbr.; dertil en Specifikation paa Dokumenter, som forklarer Memorialen »og hvis ellers mundtlig er proponeret hos de af kgl. Maj. dertil forordnede Danmarks højvise Raad«: smstds.

[5] Orig. med Segl: Danske Kancelli (Registr. S. 175). Memorialen

1 Novbr. tilskrev Prins Frederik fra Flensborg det i Kbhvn. samlede Rigsraad, at han affærdigede sin Hofmarskalk Jasper v. Ørtzen for at fremsætte noget for det paa hans Vegne[1]. Udsendingens Instrux gik ud paa, at han skulde formaa Kongen og Raadet til at overveje, hvad der kunde gjøres for at skaffe Prinsen Bispedømmerne Bremen og Verden tilbage eller Erstatning derfor[2]. 16 Novbr. fremstillede Udsendingen for Kongen, hvad han paa sin Herres Vegne ønskede, der skulde forelægges Raadet[3].

453. *Raadets Erklæring*, 7 *Novbr.*

Orig. med Iver Vinds Haand: RR. n. 55, VIII. Brevet er paategnet: „Rigens raads erklering oc svar 5 novemb."

Stormegtigste høygbaarne fürste, allernaadigste koning och herre.

Eftersom eders kong. mayt. os naadigst befaler om e. k. m. stats och regimentis conservation at deliberere, saa alting derudinden til en ynschelig och en gued ende ved Guds hielp kand blifve disponerit, saa er, Gud verre lofvid, mere end nochsom aabenbar, at e. k. m. som af Gud en høygbegafvit och gudfrychtig herre lige ved e. k. m. forfedre, konger i Danmarck, høygloflig ihukommelse, sambt andre christelige potentater voris sande religion och Guds dyrchelse som et fast fundament til alle

---

selv, affattet paa tysk: smstds. Jfr. Egenh. Br. n. 229, 231, 235, 236.

[1] Tysk Orig. med Segl: Bremen n. 36. Samme Dag skrev Prinsen herom enkeltvis til *Kr. Thomesen*, *Anders Bille* og *Hannibal Sehested*. Orig.: smstds.

[2] Tysk Orig. med Segl, dateret Flensborg 2 Novbr.: smstds.

[3] Tysk Orig.: smstds. Prinsen havde tillige bedet sin Fader »bey jetziger versamlung der reichsräthe undt stände es dahin veranlassen, ... das auf allen menschligen fall ich der künftigen election halber möge vergewissert sein«, ɔ: at han blev valgt til Tronfølger i Tilfælde af Broderens Død. Udateret Koncept: Danske Kg. Hist. n. 116, 4. Herpaa gaar det formodentlig, naar Frederik 22 Novbr. fra Flensborg skriver til v. Ørtzen, at han efter dennes Indberetning af d. 14 ikke fandt det raadeligt, at der taltes til Prinsen om den bevidste Sag. Orig. med Segl: Bremen n. 36. Jfr. Fridericia i Hist. Tidsskr. 5 R. VI, 720—21.

bestendige lychelige regiments conservation fornemligen hafve holdit och eragtit, hvorudi e. k. m. for Guds æris schyld jo fremdelis ville persistere och ey tilstede udi e. k. m. riger och lande ulige religioners exercitier, efterdi intet andit udi lengden af sligt hafver fuldt, och udi andre kongeriger endnu paa denne tid (desverre) for megit til siune, end Guds straf ved rebellion, oprør och udi andre maader. Eders k. m. kand underdanigst aldrig fuldtackis, ey heller nochsom berømmis for justitiens forfremmelse och handhefvelse udi e. k. m. riger och lande, hvorfore Gud alsommegtigste e. k. m. med ynschelig velsignelse ochsaa til e. k. m. stats och regiments conservation visseligen vil belønne.

Eders k. m. vil och til den ende naadigst lade sig befalde iche aleniste got venschab at holde med e. k. m. naboer och andre herrer och stater, medens end ochsaa (naar saadant beqvemmeligen och sicherligen sche kand) aleerer sig med dennom, som kunde och ville e. k. m. udi uformodelige tilfald assistere; thi endog mand billigen bør at deliberere (som och med største flid saa vit mueligt ske skal), hvorledis militien (som ochsaa requireris til et lycheligt och bestandigt regiments conservation) bedst til landsens defension kand ordineris, saa befrychte vi dog, at saadanne krigs præparatoria iche kunde ske, som vi gierne ynschede, och det formedelst den største del e. k. m. undersaatter udi alle stender ere nu saa onererte, at ved deris middel ey saadanne militie til lands och vands kand afsted kommis, som til e. k. m. rigers och landers defension fornøden; Gud och forbiude, at e. k. m. undersaatter udi freds tid schulle gandsche enerveris och der ofver saaledis desperere och forsage, at mand udi findtlig tilfald hoes en del snarere ulige affection schulle befrychte end nogen hielp formode.

Dette efter e. k. m. naadigst befalling er vorris underdanigst betenchende, som e. k. mt. naadigst ville optage. Gud aldsommegtigste bevare e. k. mt. udi langvarende lychelig regimente til ald kongelig prosperitet och velstand. Datum Hafniæ 7 novemb. anno 1646.

Eders kong. mayt[s] underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Christopher Vrne. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

454. Raadets Erklæring, 18 Novbr.

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 55, VII. B. Koncept med Kristian Thomesens Haand: smstds.

Stormectigste, høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Eftersom af kiøbstedernis idelig och uafladelig suppliceren dagelig erfaris det gandske umuligt at vere dennom det gevorbene folck til hest och fods lenger at kunde underholde, det och gandske ubilligt var dennom sligt at anmode, och vi der foruden, naar ofverslag giøris, befinde, at de trey unionsskatter ofver begge rigerne, som e. kong. mayt. naadigst til militien hafver deputerit, saa ufuldkommen indkommer, at den gevorben soldateska, [a]saadan som den nu forfindis, neppelig[a] dermed kand underholdis, och fast intit blifve til beste, som til dennem kunde brugis, om de skulle opmanis och nogensteds hen commenderis, saa hafve vi uomgenglig fornøden eragtet e. kong. mayt. saadant underdanigst at demonstrere och derhos voris underdanigst betenckende at lade forstaa. Thi først, da er i aar i Jutland ickun tvende unions pengeskatter paabudne, och de neppelig, formedelst meget af det findtlig indfald øde och forarmet gods, half skal kunde til veie bringis. Udi Skaane er icke uden en pengeskat paabuden, hvoraf och lidit mere end halfdelen skal vere at forvente formedelst lige forarmede tilstand. Udi Sieland och Fyn, hvor trey pengeskatter ere paabuddene, ville de icke heller ner alle fylge som tilforn, formedelst den idelig continuation af skatter och andre store paaleg och besveringer, som bønderne jo lenger jo mere forarmer.

Hvorfore vi se underdanigst slet ingen anden raad, end først at alle officier under den gevorben sqvadron til hest blifve i steden for monatlig besolding med aarlig tractament i freds tid contenterit, hvilcket och rigens marsch efter e. kong. mayt[s] naadigste seniste befalling, det allerringiste muligt hafver verit, med dennem hafver om accorderit; siden at rytterne blifve paa cronens gods saaledis aflagt, at lige som adelen underdanigst paa deris gods hafve sig erbødit en gaard af 400 tønder korn at udligge, som en rytter fri skulle besidde, saa skulle och, som eders mayt. och naadigst samtyckt hafver, en gaard paa cronens af saa mange, som skylde 400 tønder korn, udtagis och ryttere forundis, och samme

a I B stod oprindelig i Stedet: ilde.

gaards landgild, paa det cronen intit skulle miste, af de andre bønder, som 400 tønder korn skylde, udgifvis, och efterdi der neppelig strax saa mange ledige gaarde skal findis [a]paa cronens[a], som rytteren kunde anvisis, saa finde vi underdanigst ingen anden raad, end at de bønder, som gifve 400 tønder korn til landgild, skulle monatlig gifve rytteren [a]paa sin person[a] $4^1/_2$ rixdaler til underholdning, til en gaard kunde ledig blifve, och rytteren desmidlertid sin hest at afskafve. Och dersom nogit findtligt, det Gud naadelig afvende, paakom, da samme bønder, som 400 tønder korn skylde, rytteren en hest at forskafve, och hvilcken rytter, som enten icke gaard vil antage eller sin hest afskafve och maanatlig sig med $4^1/_2$ rixdaler lade fornøye, den at forløvis och anden igien, som sligt ville acceptere, at antagis.

I lige maade, eftersom i freds tid ofver det gevorben folck til fods icke pleie høiere officier end en oberstelieutenant at holdis, och den monetlig gage falder alt for høi for rigit i freds tid, saa hafver och rigens marsch med oberstlieutenant och de andre officier under samme regiment om aarlig besolding [a]det ringiste muligt[a] accorderet, och ehvor ringe alting anslagis och beregnis, saa skulle dog det gamle regiment icke langt fra halfanden tønde guld aarlig komme at staa, [a]saa fremt hver compagni paa 300 mand skulle forblifve[a], hvilcket med rytteriet fast alle middel skulle gandske consumere, saa mand lidit[b] skulle beholde til ofvers til at gifve en monats sold af, megit mindre [a]dennem longer at underholde eller[a] flere at verbe, om behof giordis.

Hvorfore, ehvor nødig vi och ville, nødis til at raade och underdanigst begere, e. kong. mayt. sig naadigst ville lade befalde, at hver compagnie af det gamle regiment blef reducerit til it hundert [a]af de beste[a] knegte foruden officierer i fredstid at underholde, som i festningerne kunde brugis och med nødtørftig underholdning foruden kiøbstedernis besvering forsiunis, och sig snart igien kunde complere, om, det Gud forbiude, behof giordis. Och dersom sligt icke strax stillis i verck, saa ere kiøbstederne ruineret och desperat och pengene af skatterne och commissaritolde i freds tid consumerit, saa mand i nøds tid intit hafde i forraad enten til verbing eller underholding for dem, som, [a]om de skulle føris i marken[a], da icke mere med aarlig besoldning vil nøyes, mens endtlig monatlig vil betalis, och dersom

a I B tilføjet i Randen. b I B stod først: intet.

mand da icke hafver nogit i forraad, da blifver det vorben folck, som vi lenge hafve underholdet, saa onde som vore finder. Och efterdi borgerskabit i synderlighed hiertelig lengis och supplicerer om forlindring, adelen och ved landcommissarierne underdanigst [a]fast for it aar siden[a] hafve erindret, at mand sig udi freds tid med den store bekostning paa det gevorben folck ganske comsumerer, da forvente vi underdanigst [a]det snarist muligt[a], e. kong. mayt. naadigst samtycker her udi, paa det det hele land kunde hafve sig ofver saadanne forlindring at trøste. Mens heremod siunis os underdanigst, at [b]af vores land regimenter med nødtørftig officier blef forsørgit och exercerit[b], som icke koste rigit ner saa megit som det vorben, saavelsom och at officierer forordnis ofver det rytterie, som adelen ofver deris forige gamle rostieniste underdanigst af 400 tønder korn en rytter at holde bevilgit hafve, at det tilkommendis sommer kunde stillis i verck, saa och festningerne kunde vorde forsiunet det beste muligt, at de icke skulle vorde voris uvenner mere end os til gafn och gode. Actum Hafniæ den 18 novemb. 1646.

E. kong. mayt[s] underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Christopher Vrne. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Hanns Lindenov. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

455. *Raadets Erklæring, 3 Decbr.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand og Paategning af Kongen: Kanc. B. Orig. med Iver Vinds Haand: RR. 55, V. C. Kopi af samme: smstds.

Stormectigste høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Eders kongelig mayestets skrifvelse hafve vi med underdanigst och tilbørligst reverentie undfangen och deraf bedrøveligen fornummit e. kong. mayt[s] svaghed och udi sin høye alder i disse besverlige tider tilføyede store uroe och vidervertighed. Gud aldsommectigste e. k. mayt. med langvarende sundhed udi et lyck-

a Er i B tilføjet i Randen. *b* I B stod oprindelig: di gamble regimenter til fodts i alle provintser igien med nødvendig officier forsiønet oprettis. Disse Ord er af en Fejltagelse ogsaa optagne i A, men atter udstregede.

saligt regiment naadeligen begafve, det ville vi stetse och altid troligen ynske.

Belangende ellers der udi e. kong. mayt[s] propositions indhold, som er, at eftersom e. k. mayt. hafver forstragt cronen en temmelig summa penge, och e. kong. mayt. hafver naadigst erfarit, at mand ingen undersked vil giøre derpaa, enten de ere kommene af e. mayt[s] eller rigens middel, da befaler e. kong. mayt., vi voris underdanige mening om samme forstreckning skulle andrage, och at e. k. mt. icke videre søger end det, som saaledis efter haanden udleverit, och at vi her efter skulle remedere, at rigens indkomst til des fornødenhed kunde tilstrecke, da begere vi samtligen paa det underdanigste och visseligen formode, e. k. mayt. ey nogen separation och undersked paa e. k. mayt[s] och rigens indkomst nu mere end udi forige tider at skulle ske; thi ligesom e. k. mayt. som voris hofvit icke fra sine undersaater som lemmer kand fraskillis, saa kand paa det, som jo til felleds conservation udkrefvis, ey nogen beqvemmelig forskel ske.

Naar e. k. mayt[s] undersaatter (som nu omsider formedelst krig samt mange contributioner, skatter och anden adskillig paaleg, disligiste forstreckninger och undsetning baade i penge och vare, stoer indqvartering och anden besvering megit udarmede) noget kunde komme for sig igien, ere vi villige och ofverbødige som tilforn udi ald underdanighed at føye os och komme e. kong. mayt. til hielp saa vit muligt och lideligt, som e. k. mayt. jo nocksom udi forige tider hafver erfaret, idet siden den krig med keyseren ofver fiorten tønder guld e. kong. mt. af skatterne bevilgit och leverit er.

Hvad rigens udgift efter nu af rentemesterne ofverleverede extracts indhold anlanger, da befinde vi stoer differentie och underskeed emellom bemelte ofverslag och en anden extract udi lige maade af rentemesterne forfattit och anno 1642 ofverleverit, och eftersom rigens indkomst siden den tid hafver forbedrit sig ved toldens forhøielse anno 1643, saavelsom nyligen paalagde øxen och hestetold, kornskatter, accise af vin och anden fremmet drick, disligiste ved den contribution formedelst skydsferds afskafvelse udi Norge samt udi andre maade, da haabis, nest Guds hielp, at rigens ordinari indkomst, som den nu er, nocksom kand forslae til rigens udgift efter bemelte ofverslags udvisning anno 1642 for-

fattit. E. kong. mayt. ville for Guds skyld som en mild och from herre considerere och ofverveye undersaatternis itzige nød och elendighed och alting saaledis lade remedere, at udgiften lempis efter den indkomst, som kand beqvemmeligen til veye bringis.

Allernaadigste koning och herre, eftersom vi herforuden af e. k. mt[s] skrifvelse til rigens marsch underdanigst erfare, at e. k. mayt. hafver i sinde at antage enspender i stedet for det folck til hest, som holdis af e. k. mayt[s] lensmend efter forleningsbrefvenis indhold, da begere vi underdanigst, e. k. mayt. saadan forandring udi itzige ustadige farlige tilstand ville agte betenckelig och underdanigst lade sig berette, at den rostieniste, som holdis af lehnene, er alt det, som holdis af cronen emod adelens rostieneste, saa at dersom sligt icke paa den maner som hid indtil skulle holdis, och cronens rostieneste udi hver provintie ligesom adelens forblifve, da er at befrygte, at adelen sig derofver besverger, eftersom de altid hafve klaget ingen lighed at vere emellom cronens och deris rostieneste, mens megit af cronens at vere forringit. Tilmed hafver adelen ey med anden condition den ny rostieneste, nemlig en hest af 400 tønder korn, bevilgit, end saa fremt icke aleniste den gamle rostieneste maa blifve udi sin esse, mens och en hest af 400 tønder korn af cronens gods udi lige maade holdis, och saa fremt baade den gamle och den ny rostieneste icke skulle continuere, da blottis jo rigit gandske med rytterie fra ald sin defension i saa maade. Saadan enspenders tractament vil och beløbe sig langt høyere end til det rytterie, e. k. mayt[s] lensmend af lehnene holde, som forbemelt.

Af eders kong. mayt. foraarsagis vi paa det allerunderdanigst at begere, at efterdi e. k. mayt. udi sin høylovlig regieringstid (Gud vere derfore lofvit) hafver regerit och saa elskit sine undersaatte, at de med saa stoer glede under e. k. mt[s] regiment hafve lefvit, e. k. mayt. jo intit nyt nu ville foretage, hvorofver undersaatterne kunde graveris, deris gemyter forandris, som saa megit vel och mange ofver deris formue udi sidste uformodelige paaførte krig hafve forstragt, som aldrig udi fremfarne høyloflig ihukommelse kongers tider sked er; thi hvis da er forstragt, hafve de fanget pant for, och nu ingen pant, til med er langsommelig betalling at forvente. Skulle nu undersaaterne megit graveris eller nogen synderlig forandring ske, er intit andet end desperation

och vidervertighed at formode och os ilde affectionerede, som hafve øye paa saadant, vel skulle giøre sig til nytte, e. k. mayt. och sine riger och lande til største fare.

Eders kongelig mayestet ville for Guds skyld dette voris underdanigste betenckende udi beste mening jo optage, eftersom vi efter e. mayt[s] egen høye formaning och voris ed och skyldighed icke hafve kund forbigaa dette forschrefne underdanigst och troligen at lade forstaa; thi viste vi e. k. mt. bedre at raade eller nu videre at hielpe, och det icke skede, holde vi self for, saadant for Gud aldsommegtigst, eders kong. mayt. och voris posteritet ey forsvarligt.

Under Guds den allerhøystis beskermelse eders kong. mayt. til langvarende lyckelig regiment vi nu och altid troligen befale. Actum Hafniæ den 3 decembris aar 1646.

Eders kongelig mayestets allerunderdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Christopher Vrne. Mögens Kaas.
Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Jørgen Seefeldt Christofferszen.
Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe.
Frederich Redtz. Niels Trolle.

456. Raadets Erklæring, 5 Decbr.

A. Orig. og B. Kopi, begge med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 55, IV. Originalen er af Kongen forsynet med egenhændige Randbemærkninger og derefter forseglet tilsendt: „Riigens marsz til hande". Trykt efter A: Larsen, Kbhvns. Befæstn. Hist. S. 142, jfr. S. 58; Egenh. Br. n. 239.

Stormectigste, høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Er voris underdanigste errinnering och begering, at e. kong. mayt. naadigst ville vere tilfreds, at de ingenieurs, som ere nu her tilstede, maatte gifve deris betenckning, hvorledis Kiøbinghafn best och beqvemist kunde fortificeris, eftersom det hele rige der paa mest magt er paaliggendis, och at det siden paa foraaret med arbedet motte begyndis, settis i verck och forferdigis af det gandske land efter den bevilling, derpaa giort er af adelen och geistligheden, som e. kong. mayt. ochsaa naadigst hafver stadfest och bevilgit af cronens, som er, at en arbeds karl af hver 200 tønder korn forskafvis der til, och at et hvert lehn blef tildielt sin visse arbede at forferdige, och derofver at forordnis conducteurs

och andre[a], som kunde hafve flittig opsiun med dem, som arbede skulle, och serdelis en, som kunde hafve general inspection ofver alt verckit, at det gick vel for sig och blef forferdigit, som det sig burde, och at e. mayt. naadigst ville lade materialia til[b], som dette vinter kunde bestillis och forferdigis, saavit icke allerede i forraad er. Disligiste ere vi och underdanigst begerendis, at e. kong. mayt. naadigst ville lade sig befalde, at den gamle vold saalenge maatte blifve staaendis, indtil det nyt verck kunde vere bragt udi defension, efterdi byen ellers er gandske oben och derofver allehaande utilbørlighed foraarsagis[c]. Och eftersom alle mand i Jutland begere underdanigst och erinnere om nogen forsikering i landet mod videre ofverfald at maatte anordnis med festninger at anligge paa nødtørftige steder enten ved Hals eller Biersodde[d], hvilcket e. kong. mayt. best behager at skulle først begyndis paa, och til den ende underdanigst begere undsetning af e. kong. mayt. paa materialier, tømmer, deller och hiulebarer[e] och en teilofn at maatte bevilgis at byggis, som e. mayt. kunde faa betalling for stenene, dersom det maatte lensmenden befalis.

Och eftersom e. kong. mayt. och cronen allerhøieste magt er paaliggendis, at en resident i Franckrige efter alleancen och en i Sverig, som størst magt paaligger, blifve forordnede, da bede vi paa det allerunderdanigsten, at e. k. mayt. ville naadigst lade anordne saadant med førderligst at stillis i verck, forhaabendis, at de herefter som hid indtil af cronens maatte blifve underholdet, eftersom vi nu paa denne tid ingen anden middel der til finde kunde[f]. Hvorpaa vi ere underdanigsten e. kong. mayt[s] naadigste mening och resolution forventendis. Actum Hafniæ den 5 decembris aar 1646.

Eders kongelig mayt[s] underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Christopher Vrne. Mogens Kaas. Thage Thot O. Christoffer Vlfeld. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

a Kongen har tilføjet i Randen: NB. Huem skal betale dem? *b* Kongen: Icke en skaffuel eller hyffulbare. *c* Kongen: Ded kan indted numer skee, ty der er hul nock allerede derpa. *d* Kongen: Jeg sa aldrig en aff dy pladtzer. *e* Kongen: Ded er indted myn leiilighed. *f* Kongen: Naar riigens rad uysser, huor fra myddelen skal komme, da kan ded ske, mens indted før.

Riigens raad er sa tydt tilstillit offuerslag pa riigens indtoeht och vdgift, som dy aldrig haffuer uyl see igennom, meget mynder suare derpa.

457. *Raadets Svar, 8 Decbr.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand og Paategning af Kongen: Kanc. B. Orig. med samme Haand: RR. n. 55, III. C. Kopi med Iver Vinds Haand: smstds.

Stormectigste høybaarne forste, allernaadigste koning och herre.

Eders kongelig mayestets naadigste den 7 hujus daterede replicam paa voris underdanigste sidst ofverleverede erklering hafve vi underdanigst bekommit och deraf med største hierte sorg och bekymmering forstanden, at e. kong. mayt. naadigst af os begere it magis pium och rationabile svar, eftersom det føye gudfrygtighed med sig bragte, at vi søgte undersaaternis forskonsel och e. mayt[s] uforskylte ruin, saavelsom ochsaa, at det lod sig anse, ligesom det studio skede af os, at vi icke ville vide, hvor fat var med e. mayt[s] tilstand, och hvis error, som udi de af rentemesterne ofverleverede ofverslag efter de af rigens raad tit forhørte regenskaber lettelig dennem kunde hafve verit demonstrerit, och at den separation, som voris sidste svar omformelte, emellom e. mayt[s] och croneus ey at skulle nu mere end tilforn kunde e. kong. mayt. anmodis, och at rigens canceller, som tilforn hafver verit rentmester, best kunde viede, om rigens indkomst til udgiften kunde forslaa, item at e. kong. mayt. jo billigen var lehnenis rostieneste nermer end rigens marsch, med mere, som e. kong. mayt[s] naadigste skrifvelse-vitleftiger indeholder.

Herpaa nu paa det allerunderdanigst at svare, saa krefve vi den alvidende Gud til vidne och dommer, om vi udi nogen maade nogen tid hafve søgt eller søge e. kong. mayt[s] ruin med nogens forskonsel, mens langt mere stedse i alle tider ladet os finde villige och beredde fast mere at bevilge och samtycke, som vi hafve kund forstaa undersaaterne i disse bedrøfvelige tider at kunde udstaa, eftersom disse fremfarende onde tider nocksom udvise, at vi saa vel som alle e. mayt[s] troe undersaate lif och gods uspart alting til e. kong. mayt[s] och cronens conservation efter voris skyldighed af yderste formue hafve opsat, och derfor aldrig formode, at e. kong. mayt[s] troe raad och edsvorne tienere med saadanne megit emfindtlig mistancke at skulle hafve blefvet bedrøfvit, heldst efterdi rigens raad af alle stender ere ilde eftertalt for hvis dagelig sluttis och bevilgis mere, end de vel kunde udstaa,

och naar e. kong. mayt. naadigst vil besinde, at e. kong. mayt[s] ruin fast i intit mere kand bestaa, end dersom e. mayt[s] undersaater med ulidelig paaleg skulle ruineris och deris gemuter deroffver altereris och forandris, ti saalenge lande och riger conserveris, kand e. mayt. altid hielpis, da haabis vi underdanigst, at e. kong. mayt. skal fatte mildere tancker om sine troe mend och raad, naar det e. kong. mt. underdanigst demonstreris undersaaterne nu saa hastig videre paaleg icke at kunde udstaae, efterdi en stoer part det, som paalagt er, umuligt falder afsted at komme, saa det forgevis var och til intit nyttigt videre paaleg at paabiude. Bønderne gifve i aar trei skatter til militien och landenis defension, korn skat til floden, kobberskat til stycker, til rytternis underholdning fast saa megit, som fem eller sex skatter kand beløbe, foruden soldaterhold och megit andet, saa almuen hafver aldrig verit saa høit graverit och besvergit i nogen krig tilforn, som de nu i freds tid findis at vere, der de nogen forlindring skulle igien hafve at forvente. Adelen och i disse tider formedelst findtlig ofverfald, deris godsis ruin och stoer forstreckning, som de self forrente, er saa forarmede, at mange sent eller aldrig skal komme paa fode, kiøbstederne fast med indqvartering och forstreckning ruinerede, geistligheden med idelig skatter besvergit, och vi derfore uomgenglig hafve verit tilforaarsagit e. kong. mayt. underdanigst at fraraade nu i denne tid almuen med mere at gravere och besverge, mens derhos os ochsaa paa det underdanigst erklerit at komme eders mayt. til hielp, saa snart mand kunde i fremtiden finde mulighed, at undersaaterne det kunde afsted komme, hvortil vi os endnu paa det underdanigst gierne erbyde, eftersom vi e. kong. mayt[s] urolighed i saa maade at remedere os billigen med skyldige omhu nu och altid lader vere angelegen. E. kong. mayt. er naadigst self bevist, at i saadanne nød och tilfald ingen middel i rigit findis uden ved skatter, hvilcke nu strax flere at paabiude, end sked er, er almuen gandske umuligt at udstaa, och de, som til militien och den ringe lands defension nu deputoris, derfra til anden brug at anvende, tvifle vi icke, e. kong. mayt. i disse farlige tider skal jo holde ligesaa betenckelig som vi.

Vi bære til e. kong. mayt. alt for stoer respect, at vi os udi nogen dispute med e. kong. mayt. skulle indlade, om det icke til-

forn af e. kong. mt. underdanigst skulle hafve verit begerit, at emellom e. mayt[s] och cronens ingen separation skulle ske, endog der udi de memorialer, som e. kong. mayt. af os underdanigst ere præsenterede, vel skal findis, och de rationes dertil, som udi voris sidst ofvergifvene underdanig svar befindis, ere icke alene icke ny, mens saa gamle, at vore afgangene formend udi e. kong. mayt[s] her faders høyloflig ihukommelsis tid, da rigit fast i lige saadan bedrøvelig tilstand som nu befantist, dennem med stoer gafn och eftertancke hos høistbemelte e. mayt[s] her fader hafve brugt, eftersom vi det gandske derfor holde, at e. mayt[s] ruin er voris och voris gandske federne lands undergang, och e. mayt[s] velstand er alle voris velferdt och conservation, saa vi nest Guds hielp aldrig skal gifve e. mayt. aarsage til at tencke, at vi nogit studio icke skulle ville vide, som e. mayt. skulle tiene til rolighed och velferd, och dersom e. kong. mayt. saalenge naadigst vil patientere, at it aars regenskab indkommer, eftersom indkomsten nu er forbedrit, tvifle vi aldelis intit, e. kong. mayt. jo giørligen skal befinde den i mange maade langt høire at skulle sig beløbe, end den tid rigens canceller, her Christoffer Urne, var i renteriet. In summa, endog vi nu strax icke se raad eller mulighed, hvorledis vi eders mayestet saa hastig hielpe kunde, saa bede vi dog underdanigst, eders kongelig mayestet ville naadigst hafve den visse tilforsigt til os, at vi intit skal underlade e. mayt. at komme til hielp, saa snart vi befinde hos undersaaterne nogen mulighed dertil at vere.

Och eftersom vi høinødig eracte e. kong. mt. underdanigsten at raade, at med lehnenis rostieneste ingen forandring eller nogen ny paaleg motte ske, synderlig efterdi adelen sig aldrig til saadan rostienestis forhøielse hafve forstandet, som de nu underdanigst til at forsvare deris herre konge och federne land samtyckt hafve, saa bede vi e. kong. mayt. paa det underdanigst, saadant endnu naadigst vel ville betencke, at i disse tider, som alle gemøter ere megit ømme, ingen sig ofver saadanne forandring til voris ilde affectionertis største glede och fordel skulle forarge, och den ringe defension med rytterie, som nu arbedis paa, icke skulle derofver gaa tilbage. Gud forbiude, nogen skulle hafve de tancker, at jo baade lehnens rostieneste och rigens marsch med dennem och vi alle tilhobe jo skulle vere til e. mayt[s] opvartning och

tieniste; icke heller prætenderer rigens marsch andet end hvis e. kong. mayt. hannem naadigst til sin och rigens tieniste ordinerer och befaler, mens dersom ald cronens rostieneste altid i en provints skulle sameldragis, er vist at befrygte, at de andre provintser sig derofver skulle beklage, och ehvor rostienesten findis eller blifver, anmoder sig dog rigens marsch ingen anden commendo, end e. mayt. self naadigst behager at befale.

Gud styrcke och opholde eders kongelig mayestet, saa vel som eders mayt. altid hafver ladet paakiende hverken at hafve skaanet lif eller blod for sine undersaaters velferd och conservation. Vi forhaabe paa det allerunderdanigst, at naar eders kong. mayt. dette saa vel som voris forige underdanig svar naadigst eftertencker och betragter, eders kong. mt. jo da visseligen skal befinde, at vi intit hafve efterladet heller herefter efterlade ville, som eders kongelig mayestets troe mend och underdanige raad hafve kundet finde och optencke at tiene til eders kongelig mayestets ruin at forhindre och eders mayestets egen och sine landes och rigers conservation och beste at befordre, udi hvilcken underdanigst affection och devotion vi acte nest Guds den allerhøiestis hielp som erlige mend at dø och lefve och aldrig aflade at bevise, at vi ere altid

Hafniæ den 8 decembris anno 1646. eders kongelig mayestets underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Christopher Vrne. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

458. *Kristoffer Urne til Kansleren, 12 Decbr.*

Orig. med Segl, paategnet: Om hofmesters regser och adels forschrifvelse RR. n. 55. II.

Her canceller. Nest min gandsche venlig helsen med pligtvillig tiennistis erbydelse for møgit bevist gode, kand jeg venligen icke forholde, at jeg herhos sender hannem copie af hans kong. mayts handskrifvelse, mig udi aftis sildig behendigit. Paa dend første punct der udi hafver jeg tilforne svaridt, som her canceller bevist. Belangende dend anden och sidste punct, da tør jeg ey alene mig derpaa erclære eller svare formedels die formalia udi h. k. m. skrivelse, [a]som mig af rigens raad selver er forreslagen[a], hvorom mig aldelis indtidt bevist. Ellers er midt ringe beten-

[a] Disse Ord er stærkt udhævede.

ckende, at landtcommissarierne icke understaar dennom ofver rigens raads betenchende at censurere eller nogit, inscio senatu, stenderne disjunctim proponere. Jegh maae bekiende ey at kunde udgrunde, hvad billig aarsag til saadan usedvanlig modum proponendi kand verre; thilmed synis mig indtidt got derpaa at kunde følge, mens langt mere farlige gravamina och klagemal, usamdregtighed och andit sligt, som gemenligen præludia et fomenta til mogit undt som Gud naadeligen afvende, och bevare her canceller lenge, lychsaligen och vel stædtse och altid.

Roschylde 12 decemb. anno 1646.

Thiennistvilliger altid
Christopher Vrne.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1646.

Indlandet. 3 Januar befaledes det 3 jydske og 2 skaanske Raader at erklære sig om en Forbedring af Postforbindelserne (*n. 459*). 4 April fik Rigens Hofmester Hr. *Korfits Ulfeld* og *Hannibal Sehested*, Statholder i Norge, Brev »at være betænkt paa Middel og Veje, hvorledes der visse Postbude bekvemmeligst kan anordnes, som ordinarie kan rejse mellem Danmark og Norge, og særdeles mellem Kbhvn. og Baahus og Akershus, og siden med dem handle, som det gjøre og forrette skulle, og Hs. Maj. om alting forstendige« [1].

459. Anders Bilde, h. Joest Høeg och Gregers Krabbe finge bref anlangende postvesenet i Jydland, 3 Januar.

Sjæl. T. XXIX, 1.

V. s. g. t. Eftersom vi icke paatvifler, at trafiquen jo merckeligen deraf skulde tiltage och voris undersaatter stor fordel tilvoxe, dersom postvesenet her saaledis blef ændret, at mand hver

[1] Sjæl. T. XXIX, 17. Jfr. T. Sehested, Hannibal Sehested I, 82. — 2 Febr. 1647 omtaler de jydske Kommissarier, at de har faaet »R. Raad udaf denne Provins« deres Skrivelse, at handle med Borgerskabet om Penge at udgive til Postbudenes Oprettelse, hvorfor »en Del Kjøbstædernes Middel« har været samlet med dem i Viborg og bevilget Penge dertil«. Hübertz, Aarhus II, 117. Jfr. ogsaa ovfr. S. 203.

uge ofver alt kunde hafve communication med fremmede, det vi och eracte letteligen at kunde ske och i verck settis med den ordinarie post, som hver uge reiser imellem vore kiøbsteder Kiøbenhafn och Hamborg, herfra brefvene, som dennem medgifvis, siden videre hen, hor mand dennem begierer och hafve vil, fortskickis; da bede vi eder och naadigst ville, at I eder med forderligste herom imod os underdanigst erklerer, hvorledis for^ne^ communication udi vort land Nør Jylland best kunde anordnis, saa der hver tisdag udi vor kiøbsted Haderslef, da begge postene fra for^ne^ vore kiøbsteder did ankommer, kunde møde visse bud til at anamme af dennem hvis brefve undersaatterne udi for^ne^ vort land Nør Jydland fra vore lande eller fremmede steder tilsende, och saa fra sig til for^ne^ post igien ofverlefvere hvis brefve de enten til vore egne lande eller och fremmede steder begierer at forskicke; hvilcke for^ne^ anordnede budde och siden for^ne^ udi Haderslef dennem tilstillede brefve paa tilbørlige steder udi for^ne^ Nør Jydland fra sig kand lefvere. Datum Flensborg 3 januarii 1646.

Ligesaadant bref finge her Tagge Tot och her Christopher Uldfeld at ercklere dennem om post budde hver ugge fra Skaane och Blegind.

17 Januar tilskrev Kongen fra Flensborg »alt Raadet«, at »Fæstningen Kristianspris endelig med første vil forses med fornøden Proviant og Garnisonen enten med Penge eller Proviant vil fornøjes, saa fremt det ikke ganske skal forløbe eller ruineres«. Raaderne skulde derfor være betænkt paa Midler herimod, da Fæstningen var Riget ikke ringe magtpaaliggende [1].

17 Januar befaledes det fra Flensborghus Hr. *Kristoffer Urne* og *Jørgen Sefeld* »at gjøre med forderligste Afregning med Kristian Didrik v. Zernikow, Oberst over Artilleriet« [2].

12 Febr. befalede Kongen fra Flensborg *Anders Bille*, Hr. *Jost Høg* og *Gregers Krabbe* at prøve de Besværinger, Peder

[1] Sjæl. T. XXIX, 3. Jfr. ovfr. S. 203. [2] Sjæl. T. XXIX, 3.

Sørensen, Borgemester i Ribe, har mod »de Bagesønner« smstds., og erklære sig derom mod Kongen[1].

15 Marts befalede Kongen *Gregers Krabbe* og Hr. *Frederik Redtz* at høre Kapitejn Andreas Reuser, der mente at være afkortet 1432½ Dl. for meget i hvad hans Soldater har faaet i Kvartererne, og derom gjøre Relation til Kongen[2].

11 April fik Rigens Hofmester Hr. *Korfits Ulfeld, Ove Gjedde, Hannibal Sehested* og *Niels Trolle* »Brev, anlangende at foretage med forderligste de Breve og Dokumenter, belangende de engelske Priser, som hid fra Norge nedsendt er, og siden derefter til Hs. Maj. gjøre udførlig Relation«[3].

22 April befalede Kongen Mogens Sehested, Jørgen Sefeld og Jørgen Rosenkrans paa hans og den nørrejydske Adels Vegne at gjennemse Mogens Høgs Regnskab for Landekisten. 23 Maj fik de samme en lignende Befaling angaaende *Gregers Krabbes*, Niels Krags og Erik Juls Regnskaber som Landkommissarier. Begge Befalinger udførtes først 7 Febr. 1648[4].

Da Rigens Marsk *Anders Bille* under Fejden havde haft store Bekostninger, uden i den Tid at have kunnet nyde noget Len, og derved var kommet i stor Vidtløftighed med Gjæld og Rente, befalede Kongen paa hans Begjæring 30 April Hr. *Korfits Ulfeld, Ove Gjedde* og *Hannibal Sehested* at erklære sig om, »hvorledes og med hvor meget bemeldte Rigens Marsk for saadan hans anvendte Bekostning kunde naadigst igjen betænkes og for hans udlagte Middel af hvis til Militiens Underholdning samt Gjældens Aflæggelse her i Riget vorder deputeret, tilbørlig vorder kontenteret«[5]. Efter Raadernes Indstilling gav Kongen *Anders Bille* en Anvisning paa 18000 Rdl.[6]

---

[1] Jydske T. XI, 189. Jfr. Kinch, Ribe II, 383—84.
[2] Jydske T. XI, 194.
[3] Sjæl. T. XXIX, 20.
[4] Flere Orig. med 3 Segl: Indkomne Breve til Kanc.
[5] Sjæl. T. XXIX, 33.
[6] Sjæl. R. XXI, 493, jfr. Norske Rigsreg. VIII, 405. Sml. Hist. Tidsskr. 4 R. III, 603.

1 Maj overdroges det til Hr. *Jørgen Brahe* at oppebære Kommissarietolden af Fyn og deraf betale Krigsofficererne med, saavidt den kan tilstrække[1].

6 Maj befaledes det Hr. *Korfits Ulfeld*, *Anders Bille* og *Ove Gjedde* snarest at gjennemse Generalkrigskommissarien i Norges Likvidationer og Afregninger med Statholderen *Hannibal Sehested*, saaledes at denne for sine udlagte Penge kan nyde Skjel af »de Middel til Krigens Underholdning og Gjældens Aflæggelse, der i Riget paa samtlige Rigens Raads Vota naadigst er bevilget; desligeste at I efterser hvis han af hans egne Midler i Sølv, Guld, Penge, Kobber eller andet har forstrakt, efter rigtige Beviser, og hvorledes I med ham om dets Betaling eller Rente bedst kan handle«[2].

26 Maj fik Hr. *Tage Tot* Brev at maatte være forskaanet for Kommissariebestilling i Skaane for sin Alderdom og Skrøbelighed[3]. I hans Sted beskikkedes 30 Maj Knud Ulfeld til at forvalte Kommissariebestillingen sammen med (sin Fader) Hr. *Kristoffer Ulfeld*[4].

27 Maj befaledes det *Anders Bille* og *Ove Gjedde* med forderligste at gjøre Afregning med *Niels Trolle* om, hvad der tilkom ham for den Tid, han var General Proviantkommissar[5].

I Juni[6] befaledes det *Anders Bille*, Hr. *Oluf Parsberg* og *Gregers Krabbe* for Jylland, Hr. *Mogens Kaas, Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe* for Fyn, Hr. *Kristian Thomesen*, *Jørgen Sefeld* og *Niels Trolle* for Sjælland og Laaland at fordele det i Kjøbstæderne indkvarterede Rytteri mellem Lenene til Under-

---

[1] Fynske T. V, 386, jfr. 387.
[2] Sjæl. T. XXIX, 35. Jfr. om Resultatet Norske Rigsreg. VIII, 402, 458; T. Sehested, Hannibal Sehested II, 41; jfr. 168.
[3] Skaanske T. VII, 128. Han havde haft dette Hverv siden 1625 (I, 458).
[4] Skaanske T. VII, 128. Jfr. Knud Ulfelds Skrivelse til Rigsraadet 20 Novbr. 1647 (*n. 514*).
[5] Sjæl. T. XXIX, 51.
[6] Maanedsdagen er ikke tilføjet.

holdning af Kronens Bønder og tilskrive Lensmændene at gjøre den Anordning, at hvor de dem tildelte Ryttere i Kjøbstæderne eller paa Landet bedst logerer, deres Underholdning skaffes dem uden Besvær for Borgerskabet, paa det at dette snarest kan faa nogen Forlindring[1]. 12 Decbr. udgik Breve om Rytteriets Fordeling til Lensmændene, som henvistes til hos Raaderne i Landskaberne at faa nærmere Ordre[2].

24 Avgust fik Hr. *Kristian Thomesen* og Hr. *Kristoffer Urne* Brev »anlangende, at eftersom Rentemestrene underdanigst har ladet forfærdige en Del vore og Rigets Regnskaber, som ere endnu uforhørte, at de samme resterende Regnskaber med det forderligste skulde foretage og forhøre, saa de derpaa efter dets befundne Beskaffenhed tilbørlig kunde vorde kvitteret«[3]. Jfr. 27 Febr. 1647.

24 Avgust befaledes det Hr. *Kristoffer Urne* og Hr. *Frederik Redtz* »at rette deres Lejlighed efter Landkommissariernes i Laaland og Falster deres Regnskab at foretage og forhøre paa deres Indtægt og Udgift i forleden Fejde og dem siden efter rigtig Regnskabs Forhør derfor kvitterer«[4]. De to Raader gav 17 April 1647 Erik Rosenkrans og Borker Ruds Enke, Fru Helvig Rosenkrans, Kvittering for Regnskab for A. 1644—47[5].

16 Septbr. var de jydske Landkommissarier samlede i Viborg og rettede herfra et Indlæg til Raadet, om hvad der kunde gjøres for at fremme Fæstningsanlægene i Nørrejylland (*n. 460*); en ligelydende Skrivelse sendtes til R.

[1] Sjæl. T. XXIX, 80. Samme Befaling, dateret Arendal 1 Avgust: smstds. 82.

[2] Smstds. 112-13. 11 Septbr. tilskreves det Lensmændene i Jylland, at det androges Kongen, at det i Lenene indkvarterede Rytteri ikke havde Underhold efter den af Rigens Raad i Jylland derom gjorte Anordning. Bønderne skulde derfor strengt tilholdes at levere, hvad der var dem paalagt: Jydske T. XI, 250.

[3] Sjæl. T. XXIX, 85.

[4] Smstds.

[5] Kopi: Danske Kanc.

Marsk[1]. Sagen er vel blevet behandlet paa Raadsmødet i Oktbr. og foranledigede en Opfordring fra Kongen til den jydske Adel 17 Decbr., se ndfr. S. 324. — 29 Septbr. bad de jydske Lensmænd, samlede i Viborg, Landkommissarierne at anholde om Ændring i de Bønderne paalagte Ydelser til Rytterne[2]; samme Dag tilskrev Kommissarierne Raadet herom (*n. 461*).

460. De jydske Landkommissarier til Raadet, 16 Septbr.

Orig. med Kanslerens Paategning: Kanc.

Erlige och velbiurdigh herrer, Danmarckis riges raad, slecht och goede vehner, nest al velstands ynsche sampt voris viligheds ærbiudelse.

Kand vi iche forbigaa eder, goede herrer, efter voris plicht skyldighed venlig at andrage, at eptersom ehr nødigt erachtet, saa och af kongl. mayt. och samptligh rigens raad slutet och samthycht landene thil forsichring paa atschilige steder festninger at skulle henleges, hvor thil uden thvifl en anseligh summa penge til it och andet vil udkrefvis foruden anden atschilige materialier. der thil behøfvis, sampt atschilige officerer och handtverchs folch. som arbeidet skulle giørre och fulddrifve, for betaling och visse løn vil betinges och antages, men efterdi midel thil penge saadant at fortsette efter vorris forslavgh och angifvende iche der thil ehr beqvem befunden, saa ville vi der for venlig I goede herrer hafve ombedet, at I med eders fornufteligh concilia derhen ville dirigere, at landene baade udi denne fald saa vel som andre for videre ulyche kunde forsichris.

Och efterdi thil for^{ne} festningers opbygelse atschilige requisita udkrefvis, kunde vi iche forbigaa eder, goede herrer, venligen derom anmoede, I saadant med andet merre hoes hans kongl. mayt. underdanigste andrage och tilveyebringe vil, hvilche vi doegh thil goede herers, samptlige rigens raads, videre deliberation ville hafve hiemstillet.

1. Da saa fremt de angifne och besette pladtser hans kongl. may. sig naadigste laader befalde, siunis endeligh paa hver sted thvinde

[1] Sjæl. Landebog Fol. 144. [2] Smstds. Fol. 146.

theilofvene at schulle opsettes, hvor om lensmendene paa hver sted maatte naadigste thil siges denom at opsette och forferdige.

2. Efter som paa de pladtser, for[ne] festninger henliges skal, befindes atschilige landsbyer at schal øedeliges, begieris underdanigste, hans kongl. mayt. naadigste sin meningh och villie ville laade vide, hvilche byer hans mayt. naadigste saaledes vil befalle at schal flyte, dennom af lensmendene andre gaarde, som enten kand findes paa andre steder ødde, kunde for det, de miste, igiengifvis, eller i andre maader och paa andre maniere met dennom der om accorderis kunde.

3. Och efterdi fornøden vil giøris proviants huse, smidie huse, hug huse, møller, item deller, bielcher, saa och stoere sperrer, lætter thil stilinger och anden bygningh, halm thil hytter at oprette met andet mere, da vil saadant endeligh verre til rede paa stederne inden vinter, at arbeidet paa foraaret strax kunde fortsettes, at hans mayt. naadigste saadant fra Norge och anden steds vilde laade tilførre.

4. Thømmer til hiulbaarder, schovfle, spader, hacker, øxser ochsaa der til inden vinteren motte bestilis och omkostis.

5. Dersom hans kongl. mayts. naadigst befalder sinne och cronens thienner at laade paa for[ne] festninger arbeide, begieris underdanigste, at hans mayts. lensmendene, enhver udi sit lehn, naadigst ville befalle den anordning at giøre, at dennom, som fort skiches, sin rigtigh deputered maanatligh provision enten udi penge eller proviant maatte forschaffes, at de ey udi des mangel arbeydet skulle forløbe.

6. Underdanigste at erfare, hvormed och af hvem alle officerer, som thil arbeydet at fulddrifve udkrefvis, antages, betalis och underholdis schal.

7. Och eptherdi thil samme festninger, som nest den allerhøyestes hielp henleges skal, atschilige veye besverligen paa nye, trafiquen och tilførsellen til fornødenhed, schal henleges, begieris underdanigste hans kongl. mayt. saadane pladtser naadigste ville laade udse, lensmendene motte befalis at laade forferdige, och dersom sig hendes kand saadanne veye igiennom adelens grund at schal henleges, at med dennom och der om venlig handlis maate, at de sig dertil, dend gemenne velferdt til befordringh, ville beqveme.

8. Och eptherdi kiøbstederne til dette arbeide om noget iche

ere endnu anmodede, och deris conservation jov saa vel som de andre stenders derpaa høyligh erre anligindes, at med dennom ochsaa venlig handelis motte, at de sig til den gemene volferdt at befordre udi en och andre maade at tilhielpe ville disponere laade.

Vi forblifver altid for voris personner de goede herrer til ald ærre och tiennistis bevisningh stedtse beride. Datum Viborgh den 16 septembris anno 1646.

Peder Langhe. Erich Juell. Mannderup Due. Henrich Rantzou.

461. De jydske Landkommissarier til Raadet, 29 Septbr.

Afskrift: Sjæl. Landebog Fol. 147.

Erligh velbiurdigh her rigens marsch, raadt, slegt och goede venner. Nest ald velstands ønsche sampt voris villigheds erbiudelse kunde vi iche forbigaae eder, goede herrer, venligen at thilkiende gifve, at eptersom hans mayt. naadigst hafver for got anset, de thvinde gewaarben compagnier thil hest. her udi Jylland ehr beliggendis och borgerschabet hart hidt indtil hafver graverit, under hans mayt[s] och cronens lehens bønder at lade thil underholding uddelle epter dend anordning, I goede herrer sielf derpaa giordt hafve, hvilchet i lengden bunden at udstaae fast besverligt och mere umugligt ville falde, anseendis at foruden hand for fast faae aar siden af de keyserlige ehr meget blefven plaget och udsuet, siden af aarlig schatter, contributioner. soldatterholdt, foruden anden besverring, ehr hart thil sat och betynget, saa hand med besverlighedt hafver kund bringe dend landgilde thil veye, handt hans mayt. och cronen schyldig ehr, men end och ofver aldt af de Svensches indfaldt, daglig udplyndring. røfveri och anden ond medfart nu nylligen saaledis udmattede och beschattede, at de ilde hafver det, de kandt holde deris gaardes avfl och sæd vedt magt medt, end siden at gifve hans mayt., kierchen, och hvem di deris landgilde och thiende pligtig ehr. hvorfor det siunes fast, at dersom bunden paa dend manier schal med rytterhold besverges och maanendtlig de 9 rdlr. udi penge eller vahre, som endnu iche taxerit ehr, schal udgifve foruden dendt anden aarlig atschillige schatter, hannem ehr paabuden, at handt da thil de yderste extremitertor schulle drifvis, landet gandsche desoleris och forødes. Af dend aarsagh hafve endel lehnsmendene.

som her hafve verret thilstede, eragted det fornøden saadan bundens nøed och paahengende ulyche och det i thide at thilkiende gifve epter her hoes liggendis deris venlig errindrings videre formelding, med venlig begiering, vi dend eder venlig deromb ville communicere och med eders goede raadt och hielp hoes hans kongl. mayt. om remedering underdanigst anholde, hvilchet vi epter voris pligtighed ey heller ville forbigaae at epterkomme, men epterdi I goede herrer iche nu vare her thilstede, at vi epter hans kongl. mayt[s] os paalagde commission med venlig communication derom med eder conferere kunde, kunde vi iche forbigaae eder med denne voris venlig schrifvelse herom at besøege, med venligh begiering, I goede herrer saadan landsens stoere besverligheder och thrang udi en och anden maade, som eder, goede herrer, nochsommeligh ehr bevist, udføerligen och underdanigen hans kongl. mayt. ville føre thil gemytte med underdanigst begieringh, hans kongl. mayt. naadigst med eders, goede herrers, fornuftige raad det saaledis ville lempe och mage, at herudi de midel maatte antreffes, at landet, som nu ser med adschillie stoer besverligheder belastiges, ser med trafiqkuens ringhed och afgangh meget daglig aftager och sveches, igien kunde nogenledis komme paa foede, at en hver stand siden derved kunde befinde sig vel och florere, hvortil dend almegtigste Gudt ville sin naadige velsignelse forlehene. Medt venligh begiering, I goede herrer os for denne voris venlig anmoeding, vi eder nøedes med at besverge, ey fortenche ville, anseendis vi saadandt at giøre thil forpligtige os befinde; forhaabe vist saadandt ochsaa noget frugtbarligt hoes hans kongl. mayt. med eders goede hielp, hvorpaa vi ingenlunde uden voris venligh errindring tvifle, at udrette. Vi forblifver eder etc. Datum Viborg den 29 septemb. 1646.

1 Decbr. befaledes det *Jørgen Sefeld* og *Iver Vind* snarest at gjøre **Afregning** med Oberst Felttøjmester Kr. Didrik v. Zernikow osv.[1]

9 Decbr. befaledes det Hr. *Mogens Kaas* og *Iver Vind*

[1] Sjæl. T. XXIX, 107.

at forhøre Regnskaberne for Kommissarietolden i Fyn, der i nogle Aar ej var forhørt[1].

15 Decbr. befaledes det *Anders Bille*, Hr. *Oluf Parsberg* og *Gregers Krabbe* at tilsige Adelen i Nørrejylland, at den med det første tilstiller dem Jordebøger om enhvers Gods, hvorefter de skulde udarbejde en ny Taxt over Rostjenesten og indsende Kopi deraf i Kancelliet. Lignende Befalinger udgik til Hr. *Mogens Kaas*, *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe* om Adelen i Fyn og Langeland, til Hr. *Kristoffer Urne*, *Jørgen Sefeld*, *Hans Lindenov*, Hr. *Frederik Redtz* og *Niels Trolle* om Adelen i Sjælland, Laaland og Falster, samt til Hr. *Tage Tot* og Hr. *Kristoffer Ulfeld* om Adelen i Skaane og Bleking[2]. I Henhold til de indkomne Jordebøger afgav 10 Juni 1647 *Tage Tot* og *Kristoffer Ulfeld* i Lund en Rostjenestetaxt for Adelen i Skaane og Bleking[3] og 19 Novbr. 1647 *Kristoffer Urne*, *Hans Lindenov* og *Niels Trolle* i Kbhvn. en Taxt for Rostjenesten i Sjælland, Laaland og Falster[4].

I Henhold til Raadets Indstilling (ovfr. S. 295) befalede Kongen 15 Decbr. *Anders Bille*, *Gregers Krabbe* og Hr. *Oluf Parsberg* at gjøre et Overslag over Fordelingen af Ryttere mellem Kronens Len i Jylland, idet der af hver 400 Td. Korn skulde udlægges en Gaard til Rytterhold. Hvis der ikke var Underhold til alle Rytterne, skulde R. Marsk anvise de overskydende, til hvilken Provins de skulde drage hen[5]. Samme Befaling udgik for Fyn og Langeland til Hr. *Mogens Kaas*, *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe*[6].

---

[1] Fynske T. V, 420.
[2] Sjæl. T. XXIX, 115.
[3] Orig.: Indkomne Breve til Kanc.
[4] Orig.: smstds.
[5] Jydske T. XI, 270.
[6] Fynske T. V, 420. For de sjællandske Lens Vedkommende var Overslaget allerede udarbejdet; jfr. Missive til Lensmændene af 12 Decbr.: Annaler f. nord. Oldkynd. 1855, S. 167 Anm. (Sjæl. T. XXIX, 112). I dette befaledes det bl. a., at Lensmanden, hvis en Rytter var uvillig til at antage den ham paaviste Gaard, skulde raadføre sig med »en eller to af Rigens Raad i den Provins, hvor Rigens Marsk ej findes«, og først naar Rytteren stadig var uvillig, forvise ham til hans Ritmester.

15 Decbr. tilskrev Kongen Hr. *Tage Tot* og Joakim Gersdorf, at han havde besluttet at forstærke Infanteriet ved at lade 5 Gaarde give lige saa meget til én Soldats Underhold som før 9 Gaarde, og befalede dem derfor at begive sig til Malmøhus, Landskrone og Frosteherreds Len og dèr træffe Ordning om Læggene sammen med Lensmændene. Samme Befaling fik Hr. *Kristoffer Ulfeld* og Jakob Grubbe i Helsingborg og Kristiansstad Len, Hr. *Kristoffer Urne* og *Hans Lindenov* i Dragsholm, Kalundborg, Sorø og Antvorskov Len, *Jørgen Sefeld* og Hr. *Frederik Redtz* i Tryggevælde og Vordingborg, *Jørgen Sefeld* og *Niels Trolle* i Ringsted, Roskilde, Holbæk, Kjøbenhavn og Abrahamstrup, Hr. *Frederik Redtz* og *Niels Trolle* i Kronborg og Frederiksborg, Borker Rud, Papenheim og Erik Rosenkrans i Laaland og Falster, Hr. *Mogens Kaas*, *Jver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe* i Fyn og Langeland, *Anders Bille*, R. Marsk, og Mandrup Due i Vestervig, Ørum og Aalborghus, Hr. *Oluf Parsberg* og Henrik Rantzau i Skanderborg, Aarhus, Kalø, Dronningborg, Stjernholm, Mariager og Silkeborg, *Gregers Krabbe* og Erik Jul i Koldinghus, Riberhus, Møgeltønder, Lundenæs, Lønborg Bispegaard, Bøvling, Hald, Dueholm og Skivehus[1]. — Af de herefter indkomne Erklæringer om Læggene er bevaret den fra de fynske Raader, dateret Odense 27 Septbr. 1647[2].

17 Decbr. se ovfr. S. 272 og ndfr. S. 323.

Udlandet. Det engelske Parlament ratificerede det 26 April 1645 afsluttede Forlig og sendte Richard Jenckes til Danmark for yderligere at klare nogle Punkter. Til at forhandle med ham forordnedes først Hr. *Jost Høg* og *Jørgen Brahe*, og siden, da den første af disse døde, i hans Sted

[1] Sjæl. T. XXIX, 115. Missive til Lensmændene herom af 12 Decbr.: smstds. 114.

[2] Indkomne Breve til Kanc. Et tidligere Møde i denne Sag omtales af Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 85) under 2 Marts.

Jørgen Sefeld. En af disse affattet Reces underskreves 1 Juni [1].

1 Juni fik *Korfits Ulfeld* paa Frederiksborg Instrux som Udsending til Generalstaterne og Frankrig [2]. 28 Juli kom han til Haag, hvor han $^{12}/_{2}$ Febr. 1647 afsluttede Traktaten [3], som 22 Marts ratificeredes af Kristian IV [4]. 10 Marts forlod *Korfits Ulfeld* Holland og rejste til Frankrig. Paa Hjemvejen kom han til Hamburg 13 Juli og naaede Kjøbenhavn sidst i samme Maaned [5]. Her afgav han én Relation om Sendefærden til Nederlandene [6], en anden om den til Frankrig [7].

---

[1] Tysk Orig. med Segl: England.

[2] Instruxbog 1613—69 Fol. 155 og 161; den første trykt hos Paus, Corf. Uhlefeld I, 162. Jfr. Egenh. Br. n. 194. Fuldmagt og Kreditiv til Frankrig, udateret, indført i Latina 1632—51 ved Septbr. 1646.

[3] Orig. paa Pergament: Holland (Reg. 14) n. 8; trykt: Aitzema III, 177 o. fl. St. (Reg. n. 9976).

[4] Trykt særskilt. »Til yderligere Sikkerhed« underskreves Ratifikationen af Prinsen og det samtlige Rigsraad, 16 i Tallet (dette var dog sikkert ikke samlet netop 22 Marts; Underskrifterne er vel meddelte under Herredagen i den følgende Maaned).

[5] Jfr. Egenh. Br. 1645—48, S. 310 Anm.

[6] Egenh. Orig.: Holland n. 81 a.

[7] Orig.: Mallingiana, Diplomatica varia (trykt: Nye Danske Mag. IV, 297). 4 Avgust meddelte *Korfits Ulfeld Kristian Thomesen*, at han ventede 2 Dage efter at være færdig med sin Relation; han ønsker den kun forelagt Raadet, da Sagen ellers vil komme ud, ligesom han jo ogsaa er dadlet ligeoverfor Raadet (fransk Orig.: RR. n. 56, XXIII). 6 Avgust sendte han Kansleren sin Relation (Følgeskrivelse: fransk Orig.: smstds. VIII; sml. IX). Jfr. herom Egenh. Br. n. 347—49, 351, 360. 379. Sml. Slange S. 1399—1411, 1433-45; Smith, Leon. Christ. I, 138-51.

1647.

I Raadet optoges 22 Juni[1] *Malte Jul.*

26 April. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Møde af Raadet, Landkommissarierne og Adelens Fuldmægtige, valgte paa Provinsmøder.

Herredagen udskreves 3 Januar fra Frederiksborg; Brev herom udgik til alle 17 Raader, hvem det tillige befaledes at møde allerede 11 April[2]. — Da Kongen ønskede, at den af Adelen givne Bevilling til at udskrive Soldater ogsaa af dens Gods, som nu var udløbet[3], skulde fornys, befalede han 17 Decbr. 1646 Raaderne i Fyn med Langeland, i Sjælland, Laaland og Falster samt i Skaane og Bleking[4] med det første muligt at forskrive Adelen i de nævnte Landskaber, lade den forstaa Kongens Begjæring og fornemme dens Erklæring derom. »Desligeste eftersom tilforn af Adelen er begjæret, at de selv bedste Maader optænke ville, hvorledes hvis de vedtager og godvillig udlover, deres kjære Fædreland til Gavn og bedste, det at maatte efterkommes, eftersom en Part sig dermed velvillig og en Part ganske efterladen lader befinde, da bede vi Eder og naadigst ville, at I endnu dem igjen alvorlig erindrer, at nogen Vished deri endelig maatte gjøres, paa det

[1] Aflagde paa den Dag sin Ed paa Frederiksborg i Kanslerens Nærværelse (Ligprædikenen S. 66), efterat det ved Missive af 16 Juni var befalet ham ufortøvet at begive sig til Kbhvn. (Skaanske T. VII, 158).

[2] Sjæl. T. XXIX, 126—28. Jfr. Egenh. Br. n. 249—50. Durel indberetter 29 Januar fra Helsingør, at man havde ventet Rigsraadet til Kbhvn. til den 24 eller 25, men at især de jydske og fynske Raader havde undskyldt sig, hvorfor Mødet nu var opsat til 25 eller 26 April, da en almindelig Rigsdag skulde holdes. Jfr. Bureus' Indberetninger af 20 Marts, 9 og 30 April, 14 Maj og Durels af 21 og 28 Maj, 4, 18 og 25 Juni. Afskrifter i Allenske Sager n. 18.

[3] Jfr. II, 568, sml. 697.

[4] Raaderne var de samme, der tilskreves under 15 Decbr. (ovfr. S. 320).

den velvillige ikke over andres ubetænksom Efterladenhed skulde forarges, og alle gode Resolutioner, Riget til Skade og de gode og villige Patrioter til eftertænkelig Fortræd, derover ufrugtbar ikke skulde forblive«[1]. Samme Befaling udgik til Raadet i Jylland, idet det her tilføjedes, at da de jydske Kommissarier havde erindret om Anlæggelse af et Par Fæstninger i Jylland (ovfr. S. 315), men dertil vilde medgaa meget store Summer, skulde Raaderne høre Adelen, hvad Midler den kunde optænke dertil, for at man ikke skulde begynde uden at kunne fuldende. Kongen var for sit Vedkommende villig til at lade Kommissarierne til Fæstningsanlægene faa Kommissarietolden fra Jylland foruden Materialier af Skovene[2].

Den fynske Adel mødtes 13 Januar »i Domstuen« i Odense[3], hvor den Dagen efter befuldmægtigede Henrik Podbusk, Falk Gjø, Lavrids Ulfeld og Sten Bille (ɔ: de to Landkommissarier og to andre) til at mødes med de andre Provinsers Fuldmægtige og »slutte hvis til vores kjære Fædrenelands Gavn og Konservation kan komme, hvilket siden i alle Maader skal holdes og efterkommes« (*n. 462*). Dertil erklærede den overfor Raadernes Proposition, »at de dem deri intet kunde erklære, førend Fuldmægtige af hver Provins kunde tilsammen komme og derom deliberere; saa vilde de og skikke deres Fuldmægtige frem, som allerede er udkaarede og Fuldmagt givet«[4]. — Den jydske Adel mødtes 1 Febr. i Viborg og befuldmægtigede Frans Lykke, Jørgen Rosenkrans, Mogens Sehested og Peder v. Gersdorf til at møde sammen med Landkommissarierne (*n. 463*[5]). Skaanes Adel udtalte sig 17 Febr. i Malmø om Propositionerne (*n. 464*[6]), og maa tillige have befuldmægtiget Hr.

---

[1] Sjæl. T. XXIX, 118.

[2] Jydske T. XI, 271. Afskrift: Jydske Landebog Fol. 86.

[3] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 85). Jfr. ovfr. S. 273.

[4] Vidnesbyrd af *Mogens Kaas*, *Iver Vind* og *Jørgen Brahe*, Odense 16 Febr. Orig.: Kanc. Jfr. en Notits i Sjæl. Landebog Fol. 148.

[5] Uddrag i Sjæl. Landebog Fol. 149.

[6] Uddrag smstds. Fol. 148.

Henrik Hvitfeld, Laxmand Gyldenstjerne og Henrik Ramel til at møde. De af Adelen befuldmægtigede opregnes i *n. 466*; her nævnes ogsaa to Fuldmægtige fra Sjælland og én fra Laaland, der maa være valgte enten paa et forudgaaet Møde, hvorom intet vides, eller snarere af de sjællandske Adelige, der mødte i Kbhvn. 11 April (se ndfr.). 21 April tilskrev Kongen Raadet i Sjælland, at eftersom han tilforn havde befalet dem at forskrive Ridderskabet i Sjælland, skulde de ved den Lejlighed ogsaa begjære af Adelen, at den snarest vil lade fremkomme den Hjælp, som den tilforn har udlovet til Kjøbenhavns Fortifikation, nemlig (én Karl) af hver 200 Td. Hartkorn [1]. Den sjællandsk-laalandske Adel mødtes derefter paa ny 28 April i Kbhvn. i Nærværelse af *Kristoffer Urne*, *Hans Lindenov* og *Frederik Redtz*, som efter Adelens Begjæring overgav den Kopier af de to Breve af 17 Decbr. 1646 (ovfr. S. 272. 323) og de to af 21 April 1647 [2]. Adelen befuldmægtigede Kristoffer Stensen, Siverd Urne og Vincens Bille til at møde i Odense 5 Juli tilligemed Landkommissarierne [3]; hvad de med de andre Provinsers Landkommissarier og Deputerede »sluttendes eller raadendes vorder, ville vi og os i alle Maader lade med benøje; ville dog have os forbeholdet enhver for sig at samtykke hvis han til Fædrelands bedste vil eller kan udgive« (*n. 465*). Tillige synes den sjællandske Adel at have udtalt sig nærmere om den tidligere lovede Ydelse af Arbejde til Kjøbenhavns Befæstning; thi 24 Maj tilskrev Kongen Landkommissarierne Kristen Skel og Oluf Daa, at efter-

---

[1] Kbhvns. Dipl. V, n. 672 (Sjæl. T. XXIX, 167). Hjælpen var lovet 30 Juni 1646 (*n. 444*).

[2] Nemlig det ovenanførte og Brevet om Mødet i Odense 5 Juli (se ndfr. S. 366). RR. n. 56, XLI (i Kopien har Brevet om Adelens Soldater dog faaet Datum: 15 Decbr. 1647!); indført i Sjæl. Landebog Fol. 151 (det omtalte Brev savner her Datum).

[3] Ved dette Valg betragtedes aabenbart det tidligere skete som annuleret; thi de tre her valgte optræder 3 Maj (ndfr. S. 327), medens de tre fra 15 April (*n. 466*) da ikke nævnes.

som Adelen i Sjælland senesten har udlovet af hver 200 Td. Hartkorn én Karl at ville udgjøre, som paa Fæstningen her for Kbhvn. kunde arbejde, eller 1 Dl. ugentlig i Stedet til at leje en Karl, skulde de nu tilskrive Adelen om at yde dette til 12 Juni [1]. — 25 Maj meddelte Kongen Universitetets Rektor og Professorer, at det var bevilget, at én Karl af hver 200 Td. Korn af Adelens og Gejstlighedens Gods skulde indskikkes til Arbejde paa Fæstningen for Kbhvn., »hvilket I og af eders Universitetsgods har indgaaet og samtykt«, hvorfor det paalagdes dem nu at udføre dette [2]. — 27 Maj tilskrev Kongen Erik Rosenkrans, at eftersom Adelen i Laaland ligesom den i Sjælland havde bevilget af hver 200 Td. Hartkorn 1 Karl til at arbejde paa Kjøbenhavn, men Kongen ogsaa ønskede Nakskovs Befæstning fremmet, skulde han tilskrive den laalandske Adel herom [3].

Adelsmødet. 11 April mødte i Kbhvn. Raadet (kun *Korfits Ulfeld* var fraværende), Landkommissarierne og Adelens Fuldmægtige, desuden »en stor Part Lensmænd og Adel«, der var tilkaldte 21 Febr. [4] For den forsamlede Adel forebragte Kansleren 11 April i Raadets Nærværelse Kongens Ønske om en Pengebevilling (*n. 468*); de tilstedeværende udbad sig nogle Dages Betænkningstid [5] og erklærede sig derefter 15 April vil-

[1] Lassen, Kbhvn. Befæstn. Hist. S. 146. Missiver herom 20 Maj til Sjællands Lensmænd angaaende Kronens Bønder: Kbhvns. Dipl. V, n. 677, jfr. 682. Medens der her kun er Tale om 3 Maaneders Arbejde, siges i et nyt Missive af 15 Juni til Lensmændene, at Adelen har bevilget at holde Arbejdskarlene i 4 Maaneder: Lassen, Kbhvn. Befæstn. Hist. S. 148. Er dette en ny Bevilling af Sjællands Adel? — En Skat til Kjøbenhavns Befæstning, se ndfr. S. 331.

[2] Matzen, Kbhvn. Univers. Retsh. 1, Tillæg S. 41. 17 Maj havde Kansleren »paa kgl. Maj. og D. R. Raads Vegne« proponeret dette i Konsistorium: smstds. I, 142—43.

[3] Smaal. T. VI, 596.

[4] Notits i Sjæl. T. XXIX, 140.

[5] Jfr. Egenh. Br. n. 290.

lige for deres Personer, men foreslog et nyt større Møde (*n. 466*). Dette Ønske forebragtes Raadet af nogle af Kommissarierne, og dette svarede efter at have henvendt sig til Kongen, at denne vilde lade holde et Møde i Odense 5 Juli af Fuldmægtige fra hvert Landskabs Adel (*n. 468*)[1]. 16 April paamindede Adelen Kommissarierne om at skaffe Resolution paa de tidligere indgivne Petitioner (*n. 467*[2]).

Landkommissarierne og Adelens Fuldmægtige. Efterat de jydske Landkommissarier allerede 21 April havde forebragt nogle Ønsker for Raadet (*n. 469*), henvendte 29 April alle Landkommissarierne sig til Raadet og erklærede sig villige til at udføre deres Hverv efter den dem af Kongen givne Bestalling[3] samt til efter Adelens Beslutninger at have Tilsyn med Landekisten (*n. 470*). — De af Ridderskabet valgte Fuldmægtige erklærede 3 Maj, at de havde »raadsomt befundet, at en af hver Provins' Landkommissarier skulde venlig hos R. Raad forfare om de Begjæringer og Forslag, som ved bemeldte Landkommissarier kgl. Maj. og Rigens Raad andraget og foregivet ere, maa efterkommes, og at de os velbemeldte de gode Herrers Svar ville igjen forstendige; saa ville vi os derpaa siden forsamle og, saafremt os gives nogen god Resolution (hvilket vi vist forhaaber), erklære efter vore indgangne og samtykte Bevillinger, hvilke med slige Konditioner og Vilkaar er underskrevne«[4].

Landkommissarierne forhandlede 4 Maj med 4 Raader (én fra hver Landsdel) og begjærede, at Unionsskatterne samt

---

[1] Allerede 15 April havde Kongen besluttet sig hertil: Anførte Brev.

[2] Brevet citeres som dateret 12 April i Landkommissariernes Memorial af 18 Novbr. (*n. 513*).

[3] Jfr. ovfr. S. 200.

[4] Underskrevet af Frans Lykke, Henrik v. Podbusk, Kristoffer Stensen, Sten Bille, Peder v. Gersdorf, Henrik Hvitfeld, Jørgen Rosenkrans, Mogens Sehested samt paa Siverd Urnes og egne Vegne af Vincens Bille. Kopier, den ene ved 8 Landkommissarier, den anden ved Kristen Skel: RR. n. 56, XXXIV—XXXIVa. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 156 (blandt Underskriverne fattes Kristoffer Stensen) og i Jydske Fol. 92.

Kommissarietolden maatte indlægges i Provinsernes Landekister. 16 Maj fremsatte Raadet nogle Bemærkninger, der besvaredes 18 Maj (*n. 471* med Tillæg)[1]. 22 Maj erklærede Kongen sig derefter tilfreds med den foreslaaede Ordning (*n. 473*), jfr. ndfr. S. 414; samme Dag afgav Kommissarierne et Forslag om den nærmere Ordning med Landekisterne (*n. 474*). 21 Maj havde Kommissarierne fremført flere Punkter, hvorom de ønskede at forhandle med Raadet (*n. 472*), og 24 Maj udtalte de sig nærmere til Kongen om Rigets Pengeforhold (*n. 475*), medens de tilligemed Adelens Fuldmægtige samtidig indbyrdes vedtog at mødes igjen i Odense for at fuldende deres Hverv (*n. 476*).

Raadet. Retterthinget begyndte 28 April[2] og vedvarede til 17 Maj[3].

I sin Proposition, dateret Rosenborg 11 April (*Egenh. Br. n. 289*), befalede Kongen Raadet at overveje Midler til at bringe Ligevægt i Statshusholdningen samt skaffe ham hans

---

[1] 18 Maj skrev Kongen til Kansleren, at han Dagen efter Kl. 9 vilde være i Avdienssalen, »hvor Rigens Raad skal møde og Landkommissarierne dèr udenfor paa Salen, som efterhaanden kan kaldes ind, naar Behov gjøres« (Egenh. Br. n. 301).

[2] Saaledes rigtig i Lavrids Jak. Hindsholms Dagbog S. 4, medens Slange S. 1452 har 20 April og O. Vorm (Danske Saml. 2 R. III, 391) 25 April.

[3] Kort før Herredagen (ɔ: Retterthinget) havde Raadet ved Rigens Marsk og Statholderen i Norge begjæret af Kongen, at »Herredagen maatte erlange sin Fremgang«. Kongen havde bevilget dette, dog at R. Marsk, R. Admiral, R. Kansler og Statholderen i Norge, mens Sagerne blev hørte i Raadstuen, skulde tage det for sig om Hofstatens, Flaadens og Militiens Underholdning. Dette var ikke sket, og 1 Maj opfordrede Kongen Raadet til at sætte det i Værk, om Herredagen i den kommende Uge skulde have sin Fremgang (Egenh. Br. n. 295). Kongen havde tillige ladet Gudstjenesten begynde tidligere (jfr. ogsaa Hindsholms Dagbog S. 4; Slange S. 1466), men da dette ikke hjalp, befalede han 5 Maj, at »Retterthinget om Eftermiddagen besiddes af Rigens Raad, som intet okkuperet er« med det bevidste (Egenh. Br. n. 298).

udlagte Penge igjen[1]. Raadet anbefalede 24 April Sparsommelighed og bad Kongen have Taalmodighed (*n. 477*). Kongens Replik herom af 26 April (*Egenh. Br. n. 294*) besvaredes samme Dag af Raadet (*n. 478*[2]). 2 Maj erklærede Kongen, at det af vedkommende Rigsembedsmænd nærmere skulde gjøres op, hvad der nødvendig krævedes til Militien og Flaaden, til Hofholdningen og til Norge (*Egenh. Br. n. 296*)[3].

19 Maj udtalte det samtlige Raad overfor Kongen, at »ingen Middel vides, hvorved Rigens Indkomst kan forbedres«[4]. Nu befalede Kongen Kansleren at erklære, at han nødtes til »at lægge de smaa Len under nogle af de store og forpagte dem til dem, som giver mig det deraf, som jeg kan leve og holde min Stat af. Naar Rostjenesten af Lenene afskaffes, indtil Gjælden er betalt, da kan det ogsaa gjøre noget. Vilde nu Rigens Raad med Adelen bevilge, at den Kontribution, som nu bevilget er, maa tilkommende Aar ogsaa blive erlagt, da var der stor Forhaabning til Gjældens totale Afskaffelse« (*Egenh. Br. n. 303*). Dagen efter begrundede Kongen yderligere sin Beslutning om en Ændring med Lenene i et Brev til *Hannibal Sehested*[5] (*Egenh. Br. n. 304*): men endnu

[1] 13 Januar skrev Kongen fra Frederiksborg til *Hannibal Sehested*, at Raadet maatte tænke paa Midler til at forhøje Kronens Indtægt; gjorde det ikke dette, nødtes Kongen til, det uadspurgt, at disponere derover, idet han henviste til Forholdene i Sverige, hvor R. Raad havde vis Løn og Lenene administreredes af Landshøvdinge: Egenh. Br. n. 259. Dette Brev skulde *Hannibal Sehested* meddele *Kr. Thomesen*; dennes Kopi af Brevet findes blandt Raadets Breve. 15 Januar befaledes det sammestedsfra Rentemestrene at forhøje den Sum, hvortil Rigens Udgift var ansat i Overslagene (smstds. n. 260 jfr. 263, 273, 277, 282, 283). 6 Febr. befalede Kongen Rigens Admiral til Herredagen at afgive sin Betænkning om de nødvendige Udgifter til Flaaden m. m.: Sjæl. T. XXIX, 136.

[2] *Niels Trolle* har ikke medunderskrevet.

[3] Jfr. Brevet af 1 Maj, anført ovfr. S. 328, Anm. 3.

[4] Sml. allerede en Udtalelse af *Kristoffer Urne* i samme Retning fra 17 Maj, jfr. Egenh. Br. n. 302.

[5] »Thi om de ringe Middel, som for Haanden er, skal strække til, da skal al Rigens Indkomst sla-

samme Dag udtalte Raadet sig indtrængende mod Tanken (*n. 479*[1]).

Raadet vedtog, at »Skatterne i Danmark og Kommissarietolden af begge Rigerne skulde anvendes til Militien og Fæstningerne i Danmark«[2]. 26 Maj forelagdes det af Statholderen i Norge i Henhold til Befalingen af 2 Maj udarbejdede Overslag over Norges Udgifter[3]; det approberedes (jfr. *n. 483*), og Skatterne i Norge henlagdes »til samme Riges Defension og Gjældens Aflæggelse deroppe«[4]. Hvad Admiralerne angaar, skulde de til deres Overslag af Raadet have en Designation paa det fornødne Tal Skibe (jfr. *n. 480*); en saadan fik de ikke, men Raaderne formente, »at dersom Hs. Maj. naadigst vilde bevilge af Rigernes Indkomst til Holmens og Flaadens Fornødenhed alene 300.000 Rdl., at Udgifterne da derefter kunde middles og læmpes, det flittigste og bedste ske kunde, saa vidt det kan tilstrække, at man noget til ny Skibe at bygge skulde kunne beholde«. Admiralerne afgav derefter 25 Maj et Overslag, hvorefter der af hin Sum kunde bruges 95.256 Rdl. 2 Ort 8 Skill. til Nybygninger; de foreslog tillige, at der skulde forhandles med Borgerskabet i Danmark om at holde gode Orlogsskibe til Rigets Tjeneste mod Privilegier som i Norge[5].

---

ges i ét, det være sig lidet eller meget, og deraf formere den ganske statum regni, som kan bestaa, nemlig først hvad Rigens Raad efter Haandfæstningen bør at nyde af Kronens, item hvad en Lensmand skal have. Naar nu dette af Rigens Raad haves i Agt, som dem deres Ed, de mig og deres Fædreland svoret har, tilholder, da erfarer man med Guds Hjælp snart, hvad ske kan«.

[1] *Ove Gjedde* har ikke medunderskrevet.

[2] Saaledes Kongen (1 Juni: Egenh. Br. n. 307), jfr. Raadets Udtalelse 31 Maj (jfr. ndfr. S. 331) og Forhandlingerne med Landkommissarierne, ovfr. S. 328.

[3] Om andre Overslag, udarbejdede af *Hannibal Sehested*, jfr. Egenh. Br. 1645—48, S. 275 Anm., T. Sehested, Hannibal Sehested II, 77, Kongen til *Hannibal Sehested* 23 Maj: Norske Rigsreg. VIII, 490.

[4] Jfr. Egenh. Br. n. 307. Brev 2 Juni til *Hannibal Sehested* herom: Norske Rigsreg. VIII, 501. Aaret før havde Kongen indrømmet, at Halvdelen af Norges Skatter skulde forblive i Landet, ovfr. S. 293

[5] Orig.: Kanc.

Raadet erklærede 31 Maj, at de 300.000 Rdl. til Flaaden kunde tages af Rigens Indkomster, efterat først Hofstaten og Arsenalet var betalt [1]. Samme Dag krævede Kongen en Forsikring af Raadet med Hensyn til de Penge, der af Bønderne under Kristianspris skulde indbetales i Landekisten (*Egenh. Br. n. 306*) [2], hvad han strax fik (*n. 482* [3]).

Med Raadets Raad og Samtykke paalagde Kongen 16 Maj alle Grundejere i Kbhvn. at yde 1 Dl. af hver 100 Dalers Værd til Byens Fortifikation; da Raaderne havde bevilget det samme af deres Gaarde i Staden, tvivlede han ikke paa, at de andre af Adel saa vel som Gejstligheden vilde samtykke det samme [4]. Samme Dag bad Raaderne de sjællandske Landkommissarier at proponere Adelen dette; de erklærede sig rede for deres Personer, men vilde have, at Raaderne selv skulde tale med Adelen [5]. Dagen efter proponerede Kansleren det i Konsistorium [6]. — Med Raadets Raad og Samtykke paabødes 31 Maj en $3^1/_2$ dobbelt Skat [7], 3 Juni en Kornskat [8] og 12 Juni (fra Frederiksborg) en Afgift af Tienderne [9]. 16 Maj udgik en Fdg. om »adskilligt, som i denne Herredag er blevet befalet og paabudt«, nemlig 1. om Lejermaal af Studenter, 2. om Afgift af Ikke-Borgere, der besidde Kjøbstadejendom, 3. mod Indførelse af Kniplinger, 4. om Forhøjelse af Havnepenge [10]. Raadets Raad og Betænkning nævnes ved de to første Punkter; Forhandlinger om Punkt 2 og 3 i Raadet, først 24—25

---

[1] Optaget i *n. 483*; ligeledes paategnet Admiralernes Overslag, og her underskrevet af 14 Rander (ikke af *Mogens Kaas*).

[2] Jfr. herom i 1643: II, 634.

[3] Blandt Underskriverne fattes *Kristoffer Urne*, *Mogens Kaas*, *Tage Tot*, *Hans Lindenov* og *Jørgen Brahe*.

[4] Kbhvns. Dipl. V, n. 676.

[5] Jfr. *n. 471*, sidst i Tillæget.

[6] Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, 352. Om Arbejdsydelser til Byens Befæstning se ovfr. S. 325—26.

[7] Sjæl. T XXIX, 194—98. Til Norge udgik Skattebrevene 2 Juni: Norske Rigsreg. VIII, 503—10.

[8] Sjæl. T. XXIX, 200—202.

[9] Smstds. 206, jfr. 223—24; Almennyttige Saml. XXXVIII, 236.

[10] Sjæl. T. XXIX, 179. Trykt: Fdg. efter Recessen Fol. Sij med Aar 1646 (men blandt Fdg. af 1647), Paus S. 831.

Maj, se *n. 483*. 25 Maj udtalte Raadet sig om, hvem der skulde have Forsikring for Penge, udlagte under Fejden (*n. 481*). 26 Maj meddelte Raadet Rentekammeret en Taxt, hvorefter Jordebøgerne skulde beregnes (og derefter regnes 1 gerust Hest af 312 Td. Hartkorn)[1].

2 April gav Prins Kristian paa Nykjøbing Slot Joakim Gersdorf Kreditiv til »samtlige D. R. Raad nu nærværende i Kbhvn.« som Overbringer af en Memorial[2]. I denne mindede Prinsen Raadet om, at af hans i det foregaaende Aar indgivne Memorialer til Kongen var nogle Punkter blevet udsatte til den nu forestaaende Rigsraadsforsamling, nemlig 1. at Raadet vilde være betænkt paa til det forestaaende Omslag at komme ham til Hjælp med 50.000 Rdl. til Dækning af hans Gjæld; 2. at Raadet vilde »gjøre Flid hos kgl. Maj. at forhandle, at os maatte gjøres Tillæg med Skanderborg og Kolding Lens Indkomst og derudover Anvisning paa 20.000 Rdl. visse Penge aarlig, eftersom vor sidste Memorial de dato den 28 Novbr. 1646 med mere derom formelder«[3]; 3. at Raadet vilde søge at skaffe ham Erstatning for, hvad han havde forstrakt under sidste Fejde; 4. at Raadet vilde udvirke hos Kongen, at Skanderborg Slot sattes i Stand til Ophold for ham; 5. at den føraftalte Obligation paa de 30.000 Rdl., som Hertugen af Gottorp havde opbragt til hans Rejse, maatte blive udfærdiget og Summen betalt til det førstkommende Kieleromslag. Herom saavelsom om de andre Punkter havde han befuldmægtiget Joakim Gersdorf til at handle og søge hans Gavn[4]. — 21 Maj svarede Kongen paa, hvad Raadet havde andraget

---

[1] Kopi ved *Frederik Redtz*: Danske Kancelli (Registr. S. 186). Jfr. ovfr. S. 320. — En Supplik fra Wolter Hegerman, Kapitejn over Gersherreds Kompagni, om Penge til at indfri en Restseddel, henviste Kongen til Raadet (Kancelliets Paategning, 22 April). *Kr. Thomesen*, *Anders Bille* og *Ove Gjedde* paategnede, at Generalkommissar Knud Ulfeld skulde udbetale Ansøgeren 250 Rdl. Orig.: Generalkommissariens Regnskab 1647, Bilag n. 230.

[2] Orig. med Segl: Danske Kancelli (Registr. S. 175).

[3] Jfr. ovfr. S. 297.

[4] Indført i Sjæl. T. XXIX, 182.

paa hans Søns Vegne. Han gik ind paa Punkt 3—5, medens han kun vilde bevilge Prinsen et Tilskud af 16.000 Rdl.[1]

Paa denne Tid ønskede Raadet at forloves af Hensyn til det berammede Møde i Odense. Kongen gik ind herpaa; men befalede 1 Juni Kansleren, R. Admiral, Statholderen i Norge og Viceadmiralen i de andre Raaders Fraværelse at undersøge efter Rentemestrenes Overslag, om Rigernes Indkomster kunde forslaa til at betale først Hofstaten og siden de 3 Td. Guld til Flaaden m. m. (*Egenh. Br. n. 307*). 4 Juni erklærede Raadet (*n. 484*), at Regnskabernes Tilstand ikke tillod et sikkert Overslag[2], men de henstillede til Kongen, at Hofholdningen burde bestrides med 3 Td. Guld foruden Sundtolden og Indtægten af Fyrstendømmerne. Dette gik Kongen ind paa 5 Juni (*Egenh. Br. n. 309*), medens han ansaa det for umuligt, at 3 Td. Guld kunde forslaa til Flaaden.

A. De indledende Provinsmøder.

462. Fynske Adels Fuldmagt, 14 Januar.

Afskrift i Jydske Landebog Fol. 91.

Underskrifter: Mogens Kaas. Ifver Vindt. Jørgen Brahe. Henning Valkendorf. Hendrich Lange. Eyler Høg. Frandts Paavisch. Hendrich Gyldenstiern. Henning Paavisch. Lavridts Skinkel. Clavs Urne. Hendrich Tot. Gregers Høg. Niels Fries Tønnesøn. Eiler Bille. Erick Kaas. Jørgen Schult. Erich Qvidtzow. Casper Due.

463. Jydske Adels Fuldmagt, 1 Febr.

Kopier, A ved 8 Landkommissarier: RR, n. 56, XLIII, B ved 4 Landkommissarier: Kanc. (kun A har medtaget Underskrifterne). C. Afskrift i Jydske Landebog Fol. 88.

Underskrifter: Anders Bilde. Olluf Parsberig. Gregers Krabbe. Niels Krag. Tomas Juel. Gunde Lange. Moegens Høeg. Jørgen Kruese. Jacob Grubbe. Christoffer Paks. Ditlef von Buchwoldt. Christoffer Bilde. Jørgen Sefeld. Jens Høeg. Gunde Rostatrup. Erich Kaaes. Pe-

---

[1] Orig. med Segl: Danske Kancelli, anf. St. (Sjæl. T. XXIX, 184).

[2] Raadet ønskede derfor Forholdsregler til at formaa Lensmændene til at gjøre endeligt Regnskab. Jfr. herom Egenh. Br. n. 319. 19 Juni indkrævedes Restancer af mange Lensmænd »under Lenenes Fortabelse«; de sidste Ord udelodes dog i Brevene til Raaderne: Sjæl. T. XXIX, 213.

der Sefeld. Joest Fries. Lavridts Schinchel. Caspar Giesdorf. Christen Haerbov. Frandts Povisch. Jørgen Ahrnfeld. Voldemor Schram. Erich Høeg. Ofve Bielche. Sigvort Brochenhus. Frandts Rantzov. Voegen Voegensen. Hans Krabbe. Paa fru Berte[a] Frieses, Christen Schiel Jørgensen, fru Ide Lunge och sin egen veigne: Christen Schiel Albregtsøn. Ifver Kaaes. Endvold Kaaes. Sten Reedsten. Niels Parsberigh. Jacob Sefeld. Erich Lonov. Jørgen Høeg. Hendrich Krabbe. Jens Bilt[b]. Hendrich Belov. Niels Lyke. Jørgen Juel. Christen Kaas. Clavs Dyere. Thomas Kaaes. Hendrich Sandberig. Moegens Arrentfeld. Manderup Abildgaard. Kield Lange. Axel Juel. Vefferdt Sefeld. Christoffer Hvas. Mogens Bilde. Voldemor Daae. Erich Grubbe. Verner Parsberig. Hans Juel.

464. Skaanske Adels Svar, 17 Febr.

Orig.: Kanc.

Hvadsomhelst paa hans kongl. mayt vorris allernaadigste herris och kongis vegne af de goede herrer rigens raad, ehrlig och velbiurdig mend her Tage Tot Ottesen til Erichsholmb, rider, Danmarckis rigis raad och kongl. mayt[s] befallingsmand paa Malmøehus, och her Christopher Ulfeld til Svenstrup, rider, Danmarckis riges raad och kongl. mayt[s] befallingsmand paa Helsingborg slot, ehr blefven samptlige ridderschabet her udi Skaane och Blegind proponerit, det hafver vi underschrefne met underdanigst reverents thil nøie fornummet, och eptersom vi af disse och andre hans kongl. mayt[s] och Danmarckis høyvise raads forgifvende nochsommeligen befinde och erkiende dend storre forsorg och omhygelighed, som hans kongl. mayts. met de goede herrer rigens raad altid bærer til dette loflige rigis och alle stenders derudi fællidst velgaaende och forsichring, daa ehrachter vi ochsaa vorris plichtighed at verre nest vorris underdanigst och venligst thachsigelse for slig omsorrig at ynsche hans kongl. mayts. til it bestandigt och roeligt regimente sampt och de goede herrer rigens raad til alle derris anslags ynschelige udgang och fuldbringelse den naadefulde Gudts beschiermelse och velsignelse. Och paa det vi paa vorris side altid her epter som tilforne kunde befindis hans kongl. mayt[s] underdanigste, throe, lydige undersaatter och rette patrioter, hafver vi hans kongl. mayt[s] naadigst begieringh med soldater paa vorris goedts at udschrifve och underholde saaledis underdanigst bevilget och sambtøcht:

a Glemt i C. b C: Bille.

At ehn hver adelsmand vil sielf paa sit goedts udschrifve och første gang lade bevære af hver it hundrede halftrediesindtstiufge och threi tønder hart korn, som ved magt ehr (och' af det andet, som øede ehr, pro quota, saa snart det kan blifve met bønder besat), ehn soldat til foedts och hannem udi freds thid paa munsterpladtser underholde, hvilcken udschrifning och soldatterhold ehr bevilget at angaa och begyndis til paasche førstkommendis och epterkommis och holdis siden paa threi aars thid, dog epter forige loflige sedvane imoed kongl. mayt• naadigst revers, slig vorris bevillingh icke at komme os heller vorris epterkommere til noegen vorris privilegiers och frihedts præjudits eller sveckelse i noegen maaeder.

Hvad den anden puncht vedkommer, at adelstanden iblant sig sielf ehn velvillig vedtegt ville giøre, paa hvad maaede de, som findis epterladne at fuldgiøre hvis udlofvet blifver til fædernelandens gavfn och beste, kunde best bringis til derris schyldighed, daa laeder vi det bevende ved hvis vi os udi forige moede derom underdanigst hafver ehrklerit, at nemblig dersom noegen af vorris stand, som vi dog icke ville forhaabis, udi saa maaeder fantis forsømmelig, daa hannem at stande der forre til rette, som for anden vitterlig gield och saasom ellers vedbør.

Vi thvifler ingenlunde, mens bønligen forser os til de goede herrer rigens raad, at epterdi saa de af denne saavelsom førige underdanigste erkleringer nochsommeligen fornemme adelsstandens storre underdanigste affection til at troeligen bestyrcke och conservere hans kongl. mayts. och dette loflige rige udi ald velstand, til hvilcken ende vi icke uden vorris største besvering slige storre tynger nu velvillig indgaar, at de goede herrer jo ochsaa paa det underdanigst igien saavit ville formaa hoes hans kongl. mayts., at alle de middel, hvor ved vorris stand udi fremfarne kongers och hans kongl. mayt• egen regierings thid hafver verret beneficerrit, remunererit och ved lige holden, endnu motte blifve uforanderlig udi derris forige schich och esse, som de udi vorris forfæderis och vorris thid verret hafver.

Vi ville stedtse igien findis villig beridde til alt hvis de goede herrer, sampt och særlig, til behagelig ære och thienniste kand geraade. Actum Malmøehus dend 17 februari anno 1647.

Henrich Huittfeld. Christoffer Mormandt. Othe Thot. Hollger Rosennk. B. Staller Kaasz. W. Hieronymuss v. Kratzch. Jacob Grubbe.

Palle Wrn. Jørrenn Vgerup. Christiann Erichssenn. Steen Brahe. Eiller Holck. Malthe Jull. Jens Gagge. Niels Krabbe. H. Lindenov. Biørn Vlffeld. Jffver Krabbe M. Claus Gagge. Joachim Gersdorff.

465. *Sjællandske Adels Fuldmagt, 28 April.*

A. Orig.: RR n. 56, LX. B. C. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 154 og Jydske Fol. 90.

Underskrifter: *Christopher Vrne*[a]. *Hanns Lindenow. Fredrich Redtz. N. Trolle. Holger Rosenkrtz. Christiann Erichssen. Wenntzell Rotkirch.* Paa her Axel Arnefels, Fredrick Urnis, fru Merret Grubbis, frue Rigidse Grubbis, frue Lisebet Billis, jomfrue Anne Beckis, Lavge Beckis och mine egne vegne hafver jeg denne fuldmacht underschrefvit: *Stehen Beck. Melcher Oldellandt. Joachim von Bredow.* Paa min moders och mine egne vegne bekiender jeg underskrefven: *Ch.*[b] *Lindenau*[a]. Paa moster Anne Bassis och mine egen veine consenterer jeg dette forschrefen: *Köne Jochim Grabow*[a c]. [d] *Tønne Jull.* Paa Jost Fridrich von Papenhem, min broder Erich Sten, fru Anne Sparre deris vegne hafver jeg denne fuldmagt underschrefven: *Christoffer Sten*[d]. *Oluff Brockenhuus. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Otthe Kragh. Lisebet Lunge sl. Palle Rosenkrandzis. Fredrich Bornewitz*[e]. [f] Henrich Lindenow. Arendt van der Kula. Peder Grubbe [f].

B. Adelsmødet.

466. *Adelens Propositioner til Raadet, 15 April.*

A. Kopi, indført i n. 468. B. Kopi ved Peder Lange, Erik Jul og Kristen Skel: RR n. 55, XVII. C. Kopi ved Kristen Skel: smstds.

Propositiones, hvilche udi denne adelige forsambling ehre consulterit och ehrkiendet nøedvendige at consultere och raadføere omb med Danmarchis høyviese raaed ved sambtlig commissarierne af hver provincie, hvilche thil sig schulle efter vorris underschrefnis villie adjungere efterfølgende addel, nemblig af Judland: Frandts Lyche, Moegens Sestedt, Petter von Giersdorf, Jørgen Roesenkrandts, af Schaane her Hendrich Hvitfeld, Laxmand Gyldenstiern, Hendrich Raamel, af Siæland Vendtzel Rotkirch, Olluf Brochenhus, af Fyen Hendrich Podebusch, Sten Bilde, af Lolland Lavge Bech. Disse sambtlig schulle med voris thilforne forordnede och sambtychte commissarier af hver provincie conferere och raadføre med Danmarchis høyviese raad, andlangendis hvis som af dennem blifver forreslavget och ventilerit anlangendis denne

a Har ikke tilføjet: med egen Haand. b B: Christopher. c Her standser C. d Fattes i B. e B: Benridts. f Fattes i A.

seniste vorris allernaadigste herris och kongis proposition. Eftersom vi sambtlig, som thilstede ehre. havfve med ensstemmende consens confirmerit guoed villigen at ville komme hans kong. may. och vorris nu betrengde fæderneland thil nogen muelig hielp, saa eftersom vi ehre iche nu alle forsamblede, ved hvilche noegen anseligh formufve thil saadan forstrechning kunde samblis, ville vy erbøedeligen om saadandt med Danmarchis høyviese raad os raadføre, eftersom de andre doeg iche ehre med os forsamblede, uden hvis raad och sambtøcke iche vel noeget endeligt kunde sluttis, och vy, som nu thil stedde erre, kunde dennem iche noget heller præjudicerlig forreschrifve, om da nu dennem iche derfor siunis raadeligst thil noeget anseligt at bringe thil veye de andre sambtlig addel och at forschrifve thil saadan conferendts, ingenlunde thviflendis, at Danmarchis riegis høyviese raaed joe sielf ochsaa thil os thræder och om saadant med os delibererer, ved hvad middel dette best kunde udi verk stillis, och os frembdielis herudi med raad och daad hielpe och bistaae. At dette saaledis af os alle ehr vedtagget och begierret, bekiender vy med egene hender underschrefvet. Actum Kiøbenhavfn dend 15 aprillis anno 1647.

Laxmand Gyldenstiern. Hendrich Hvitfeldt. Peder Lange. Erich Juel. Jørgen Arrenfeld. Jens Høeg. Falch Lyche. Maldte Juel. Henningh Valchendorf. Falch Giøe Hs. Vendtzel Rotkirch. Christian Randtzov[a]. Knud Gabrielsen. Jørgen Kruse. Manderup Due. Frandts Lyche. Moegens Sestedt. Moegens Arrendtfeldt. Jochum Giersdorf. Hendrich Randtzov. Christen Schel. Frandts Povisch. Gunde Roesenkrandts. Hendrich von Podebusch. Erich Roesenkrandts. Lavredts Ulfeldt. Jørgen Roesenkrandts. Christoffer Hvas. Maldte Sested. Sten Bilde. Olluf Brochenhus. Hendrich Sandberig. Niels Krabe. Lavridts Schinchel. Clavs Sestedt. V. Hieronymus Kradtz[b]. Voldemor Lycke. Jørgen Sefeld. Jacob Grubbe. Petter von Gierstorf. Hendrich Belov. Ebbe Ulfeld. Moegens Bilde. Ifver Krabbe. Jacob Sefeld. Hans Juel. Stalder Kaaes. Paa Erich Grubbis veigne: Erich Juel. Voldemor Daae. Moegens Høeg[a]. Axel Juel. Erich Qvidtzov. Hendrich Lindenov[a]. Erich Kaas[a]. Vindtzens Bille[a].

a Fattes i B. *b* Fattes i C.

467. *Adelens Erindring til Landkommissarierne, 16 April.*

Kopier, A ved 8 Landkommissarier: RR. n. 56, XL, B ved Kristen Skel: RR. n. 56, XXI. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 150 og Jydske Fol. 91.

Eftersom vy underschrefne hafve ved di velforordnede land commissarier forgangen aar saa velsom thilforne vorris høye anligende petitioner anlangendis vorris kierre fæderne landts velstand underdaningst ladet andrage, hoerpaa de os en nu ingen endelige resolution hafve indbragt, undschyldende sig dend ey en nu at hafve erlanget, daa efterdi vi underdahningst formener saadandt uomgiengelig ey at kunde efterladis, erre vy en nu som thilforne af velbemelte land commissarier indstendig sambtlig begierrendis, de derris ydderste flied derhen vilde andvende, at vorris underdahningste føer ommeldte petitioner naadigst motte efterkommes och velbemelte commissarier derris mueligste flied, derris velbetroede bestilling gemes, saa vit vilde hafve udi agt och thil veye bringe, os med det forderligste derpaa naadigst svar motte gifves. Actum Kiøbenhavfn den 16 app. anno 1647.

Hendrich Hvidtfeld. Ebbe Ulfeldt. Laxmand Gyldenstiern. Moegens Arrendtfeld. Hendrich von Podebusch. Jørgen Kruse. Maldte Sested. Falch Lyche. Hening Valchendorf. Clavs Sestedt. Frandts Povisch. Vindtsens Bilde. Knud Gabriel. Moegens Høeg. Jens Høeg. Frandts Lyche. Ebbe Ulfeldt Christoffersen. Jørgen Sefeld. Lavrids Schinchel. Jacob Grubbe. Petter von Giersdorf. Christopher Hvas. Sten Bilde [a]Hendrich Sandberrig. Hendrich Belov. Jacob Sefeldt[a]. Hans Juel. Hendrich Lindenov. Niels Krabbe. Jørgen Arendtfeld. Erich Kaas. Olluf Brochenhus. Moegens Bilde. Erich Qvidtzov. Voldemor Daae.

468. *Landkommissariernes Vidnesbyrd om Adelsmødets Forhandlinger.*

A. Orig.: RR. n. 56, XLII. B. C. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 149 og Jydske Fol. 94.

Anno 1647 dend 11[b] apprilis paa Kiøbenhavfn slot hafver kong. mayt[s] candtseler udi sambtlig rigens raadts nerverelse endel af adelen, som af alle provincierne serdelis varre did forschrefne, paa ko. may[s] veyne proponerit, at eftersom di forgangne och besverlige thieder hafver iche alenieste consummerit och bort thagget hvis middel som af riggens indkombst hafver verret udi forraad, medens ochsaa en stoer besverlighed och gield inden och

a Glemt i D. b B og C: 14.

uden rieget for aarsaget, saa hafver hans kong. mayt. verret foraarsaget riederschabbet som dend for nehmste stand at andmoede, at de hans mayt. och rieget med en anselig hielp guoed villig ville komme thil undsetning, och begieret, at de, som thilstede varre, vilde enhver for sig hielpe af sin formufve, dem, som hiemme ehre och iche varre forschrefne, thil et got exempel.

[Herefter indføres Adelens Propositioner n. 466].

[a] Dette forschrefne ehr samme davg af endel commissarierne rigens raad exhiberit och derpaa erlanget dette svar, de hans mayt. saadandt underdanigst ville andrage, hvoerefter ald adelen udi alle provincierne enhver udi sit provincie fuldmegtige at elligere ehre forschrefven, hvilche deputerede och fuldmegtige sieden udi Odense dend 5 jully sambtlig schulle møede och derom at deliberere och slutte.

Hvoerefter de forschrefne addel denne gang naadigst enhver hiem ehr forløfvid[b].

Peder Langhe. Erich Juel. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Gunde Rosenkrandtz. Henrich Rantzow. Oluff Daa. Erick Rosenkrantz H.

C. *Landkommissarierne og Adelens Fuldmægtige.*

469. Jyllands Landkommissarier til R. Marsk, 21 April.

Orig. med Paategning: Adelens begiering om atskillige i Thye; — klar den 1. post. Indlæg ov. alle Lande 1647.

Begieris gierne, at rigens marsch ville thalle med samptligh rigens raadt om efterschrefne poster.

Først om polse voeder enten paa nogle aarsthidder slet maa afschaffis, at fischeriet udi Limfiordt dervid kunde thilthage, efterdi slig fischeri mesten bruges af alle haande løsse folch, til med forforhindrer ald anden fischeri och spilder fischens legh och leye, forhindrer krat voed, kroeg fischeri efter aal och øreter, sampt stang fischeriet, efterdi aallen der vid drifvis af deris rette leye; saa fremt det ey maa thillaadis, da ingen at bruge pols voeder imod kong Friderichs reces 14 capitel; saa fremt och nogen der imod giør, da alle och ehn hver frit forre at maa thagge voed

a Det følgende fattes i B. b Her standser C.

och boeder fra denom, enten dedt findis paa land eller vand, paa hvis dedt och verre kand, och det niude for sit egit, och om nogen siden der vid vil kiendis, da der for tilbørligen efter forne recesen och forordning at straffis.

Eftersom och Norbagger och en del andre landsens indbygere hidindtil altidt paa vester strandet, hvor aldelis ingen hafner ehre, mens skuderne landløbis, med bygnings thømmer pleyer at indløbe, dedt der efter kong Christian den 3 reces forhandler for penge och korn, at naar de dend thilbørlig thold udgifve, at de det uformindt her efter maa giørre, anseendis at saa fremt sligt schulle denom formenis, kunde bønderne och almufven ey hafve middel at holde deris husse och biugning vid lige, thil med ey heller kunde de faae middel at betalle enten schat eler penge udi landgilde, borgerne och udi Christiansandt vid Fleckerøen derved och merckeligen skulle bethyngis.

Och eftersom dend grund udi Limfiorden vid Legstoer ehr dend gandske traffickerende mand saa vel som alle indbygerne udi Mors, Thye, Salingh, Harsysel och ehn stoer del af Himersysel thil merckelig skaade och forhindring, idedt de deris goedts der loesse skal udi prame och derofver thit mister schib och goedts, och vel af en del forregifvis sligt at schulle kunde remideris, begierer vi gierne rigens raads bethenchinde, om vi iche paa landsens bekaastning maae laade hindte en, som sligt forstaar, dedt at besigtige, och giørre forslavg med hanom, hvad sligt ville koste, och om altingest thagge hans judicium, om noget fruchtbahrligt kunde giøris der vidt, at mand siden noget deraf visse kunde slute. Datum Kiøbinghafn den 21 aprilis anno 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Henrich Rantzow.

470. *Landkommissarierne til Raadet, 29 April.*

Originaler: A, Kanc., B og C, RR. n. 56, XXXVI. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 154 og i Jydske Fol. 93.

Erlige och velbiurdige, høyvise herrer, Danmarchis rigis raad, høyærede slecht, svogre och gode venner. Eftersom hans kongelig maiestat vor allernaadigste herre och konge hafver naadigst for got befundet efter menige Danmarchis rigis adels underdanigste begiering och forslag os til land commissarier at lade eligere och udi en streng æd at tage och derpaa en naadigst

skriftlig commission at meddele, som os fornemmelig til disse efterschrefne puncter tilholder:

I. At hans kongelig maiest. os naadigst tilforordner och fuldmacht gifver en gang hver aar eller oftere, om tidernis och landsens tilstand det udkrefvede, med rigens raad om ald hvis til landsens defension anordned er eller blifver, fortrolig at communcere och alt, hvis til landsens forsvar, tarf och forbedring af høybemelte hans kongelig maiest. anordned er eller blifver, tilbørligen efterkommis och udi verch stillis.

II. Altid at hafve grangifvelig opsiun saa vit mueligt, at ald mangel och feil remederis, och hvis icke sche kand, det hans kong. maiest. underdanigst tilkiende gifvis.

III. Dersom och nogen, vere sig geistlig eller verslig stand, nogit hafver sig ofver at besverge och det for bemelte rigens raad och commissariis at andrage begiere, schal det dennom frit forestaa och aldelis tillat vere saadant underdanist och oprichteligen uden nogen persons anseelse at gifve tilkende.

Med videre, same høybemelte hans kong maiest[s] naadigst commission indholder, hvorpaa och voris aflagde æd refererer sig.

Eftersom och paa adschillige lande moder vid adelens instendig begiering och slutninger ere land commissarierne til betroit med landkisten och adellens soldatesche at hafve tilbørlig opsiun efter den maade, af adelens deputerede udi Odense anno 1638 och siden frembdelis paa adschillige moder begierit, indgangit och sluttit er, hvilkit och af en del I gode herrer self da paa de tider som fuldmechtige samtycht och underschrefvit och vid adschillige hans kong. maiest[s] brefve stadfest er, da dersom det vid same anordninger och slutninger maa forblifve, ville vi det med saadan flid os paatage och faarestaa, som erlige, oprichtige dansche mend och patrioter egner och vi for Gud och alle erlige ville svare och vere bekiente.

For andre besverligheder och bestillinger, hvor vid nogen mistanche kunde fattis, saa som vi nogen schulle vere hinderlig eller deris bestilling for ner, ville vi gierne begiere, at vi motte forschaanis, och eftersom os baade af høye och lafve mueligt kunde tilleggis, saa at schylden schulle vere hos os, at adschillige feyl och mangel udi voris kiere fæderne land endnu icke ere blefne remederede, saa kand ingen bedre end I gode herrer self

vide voris uschyldighed och bere vindisbyrd med os, at vi altid er fundne ærbødige, saa som vi ennu ere, at giøre med ald flid och troschab alt hvis til hans kong. maiest[s] och voris kiere fæderne lans conservation os blifver befahlit, saa vit voris bestilling, commission och æd kunde vidkomme, hvorfaare vi gierne ville hafve eder, gode herrer, venligen ombedet, denne voris trohiertig och velmente angifvende (eftersom vi dertil ere forplichtede) motte af eder udi beste mening optagis, anses och eftertenchis, saa at alting her efter motte udi god fortrolighed och schich anstillis, allis voris fellis och posteritetens velstand til gafn och beste, hvor paa vi dog ey tvifle af eder med største flid at arbeydis.

Vi for voris personer schal altid lade os finde til hans kong. maiest[s] och voris fæderne lands underdanigste och plichtschyldige (med lif, blod och formue) villig och lydig tieniste. Giøre och altid gierne hvis eder, gode herrer, sambtlig och ser til velbehagelig ære och tieniste kand komme. Datum Kiøbenhafn den 29 aprilis 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due[a]. *Christen Skieel As. Henrich Rantzow*[b]. *Lauritz Wllffeldtt*[c]. *Gunde Rosenkrandtz. Oluff Daa. Joachim Gersdorff*[a]. *Erick Rosenkrantz.*

471. Landkommissarierne til Raadet, 18 Maj

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. Orig.: RR. n. 56, XXXIII. C. Orig. Gjenpart, forsynet med en indledende Udsigt over den forudgaaede mundtlige Forhandling (her meddelt som Tillæg): smstds. XXXIII a. D. E. Afskrift (medomfattende Indledningen) i Sjæl. Landebog Fol. 157 og Jydske Fol. 95.

Efter at vi af nogle af Danmarckis rigis høyvise raad. nemlig erlige och velbyrdige mend h. Tage Tot til Ericksholm. Gregers Krabbe til Tostelund, h. Jørgen Brahe til Hvedholm och Niels Trolle til Troldholm, den 4 may sidst forleden vare beskedede at møde met dennom om hvis eracte kunde voris kiere fæderneland til gafn och velstand at kunde komme, at conferere. och vi da iblant andet foregafve och begierte, at unions skatterne saa vel som commissarie tolden udi enhver sit provinces landkiste motte bevilgis at indleggis, hvor paa de gode herrer os den 16 may atter hafve beskedede deris betenckende derom vidre at fornemme och vare da begierendis af os at vide, først hvorledis vi voris seniste angifvende vilde hafve forstaaet och mene met com-

a Fattes i B. *b* Fattes i C og E. *c* Fattes i B og C.

missarierne udi Skaane at skulle forholdis, som hid indtil commissarie tolden oppeboret hafve och met festningerne hafve haft at bestille, item deris bygninger och magasin hafver veret under deris direction, saa endog vi vel eracte saadant icke voris disposition eller dijudication at vere gemes, efterdi det aldrig hafver veret voris mening eller tancke de gode herrer eller nogen rigens raad at præjudicere noget hvis dennom af hans mt. som til direction er betroet, venlig och begiere, de gode herrer ey heller nogen voris hid indtil indlagde begieringer sig saa vit at skulle extendere vilde hentyde, men ere altid erbødige langt heller at lade os bruge udi alt hvis voris kiere fæderneland och dennom samptlig och ser til respect och tieniste kand vere, saa vit hans mt[s] os naadigst paalagdt commission tilholder. Men efterdi hans mt. naadigst endel hafver bevilget commissarie toldene och unions skatterne udi landkisten at motte indleggis under lant commissariernis forvaaring, da kand der af igien efter hoistbemelte hans maiest[s] och rigens raads anordning til hvis festninger, bygningers och magasins fornøden conservation siunis at vedkomme, af landkisten igien ved enhver provinces lantcommissarier udtagis och de gode herrer paa deris qvitering lefveris, naar derom først en vis anordning giort och sluttet blifver, paa hvad maade och til hvad brug saadanne penge udgifvis skulle. Naar och nogen magasin af ny skal oprettis, formode vi saadant met rigens raad efter hans mt[s] naadigst bevilling til fortrolig communication at motte komme, paa det saadant efter enhver provinces leilighed och vilckor dis bedre kunde considereris och udi verck stillis.

Hvad fordel och gafn af saadane oprettede landkister hid indtil, saa och herefter hafvis och forventis kand, paa det de gode herrer och derom ret informeris kunde, siunis os icke utienligt dennom det bedre at deducere, hvor af eractis skal os det ey uden al aarsag at urgere. Da forhaabe vi, I gode herrer uden tvifl vel erindre hvis forleden aar 1645 den 25 augusti her udi Kiøbenhafn af da adelens fuldmectige udi deris indleg til rigens raad hafve begiert, som udi disse ord er forfattet:

Ere vi och venlig af de gode herrer rigens raad begierendis, de hans kong. mt. underdanigst derhen vilde bevege, hand naadigst vilde tilstede, at unions skatten, hid indtil bode af Danmarck

och Norge udgifven er, sampt och den forordned commissarie told motte herefter udi enhver sit province ved sine tilforordnede commissarier af adel opbergis (dog den af Norgis rige for beste beleiligheds skyld til Sielands provinces commissarier lefveris) och udi en visse landkiste henleggis, der af til general krigs commissario unions folck met at betale skulle lefveris, men officererne under for[ne] lant-companier af samme penge at betalis och ellers met for[ne] kiste efter forige vedtagen skick och maniere at forholdis i alle maader[a], som det vidre udviser, hvilcket och siden paa atskillige moeder er begiert saa vel som och nu seniste af adelen self, som hid at comparere af hans mt. naadigst vare forskrefne den 16 april., herforuden af alle provincernis fuldmectige den 3[b] may, begge herudi Kiøbenhafn, indstendig er urgeret at motte erholdis nogen god beskeden paa, som de i sig self vidre metfør, saa at alle andre bevillinger altid paa denne som et fundamente ere grundede och funderede. Vi forhaabe det icke af os optagis i den mening, som nogen af os her under sin egen privat nytte och fordel skulle søge, men til den algemene væsens velstand och conservation alene, det Gud skal kiende.

Saa er det eder, gode herrer, och nocksom bevist, hvad udi forleden uformodlig feide tid, da riget stod udi største perikel och fare, met den passelig sum, som udi en hver provinces landkiste af adelen mesten indgifvet, som da udi forraad fantis, blef udret; thi deraf blefve soldaterne (som ellers i det første beviste sig temelig onde) giorde villige. Da voris rytterie var ruineret och forstrød, blef der af forstract til ritmesterne deris companier at bringe paa foede igien. Deraf blef gifvet til anrets penge, ny regimenter for at verbe och rette; general krigs commissario och andre blef deraf lefveret nogle mange 1000 rixdaller til soldateskens besolding, item til proviant, munition och andet at indkiøbe, voris armee ved mact at holde, item och til guarnisonernis underholding, hvor ved festningerne blefve imod fiendernis mact conserverede, saa at voris kiere beengsted fæderneland end och ved det middel nest den allerhøyestis bistand paa den tid blef conserveret och erholdet, som ellers var at befrycte udi største ulycke torde hafve kommet, eftersom ellers paa den tid ingen forraad af

a Sml. ovfr. S. 180. b C og E har (urigtig): 8.

anden rigernis indkomst var forhaanden, hvilcket alt for eder, gode herrer, icke som uvitterligt andragis och gifvis til kiende.

Vi formode och vist, at dersom til en och anden fornøden brug noget til rigens gafn och beste kunde blifve til ofvers och udi landkisten forvaris, at derved undersatterne, om noget uformodeligt paakom, kunde herefter paa de store besveringer, de hid indtil ofte hafve veret hart met graverede, sig nogen forlindring hafve at formode, hvilcket dennom siden dis villiger sig at bevise skulle disponere.

For det andet, eftersom voris erklering begiertis, om hvorledis met pengenis udgifvelse imellom lant-commissarierne och general krigs commissarium skulle forholdis,

Da hvorledis saadant ske kand efter voris tycke, tvifle vi icke paa, I gode herrer eder vel erindrer hvis derom af adelens fuldmectige deputerede herudi Kiøbenhafn den 25 aug. anno 1645 blef derom foregifvet, nemlig at deraf til general krigs commissario unionsfolck met at betale skulle lefveris, som tilforn vitløftigt er indført, hvilcket och i lige maader paa alles voris provincial moder, nest forleden aar 1646 udi hver province holdet blef, er af menige adel begiert at motte holdis, saaledis: Er allis voris høieste och alvorlig begiering, at alle skatterne och commissarie tolden af lant-commissarierne udi hver province motte opbergis och forvaris udi hver provinces landkiste, saa de derfor kunde giøre rictig regenskab hvert aar, hvad de der af aarlig bode til landsens nytte hafve udgifvet, saa och til general krigs commissario hafve deraf udlagt och lefveret til soldateskens afbetaling. Datum Hafniæ 30 junii 1646. Udi lige mening och fast met lige ord ere och af den judske adel begiert Viburgi 21 julii 1646 saavelsom udi Lund af den skaanske adel den 14 julii och udi Fyn af den fynske adel Odense den 18 julii 1646.

Hvad sig den tridie post anlanger, os och da af velbemelte rigens raad blef foregifvet, nemlig at gifve til kiende hvis andre poster vi udi hans mt[s] sidste meddelte resolution hafve at anholde om, at de och nu motte til kiende gifvis, derom ville vi voris venlig erindring til I gode herrer gifve til kiende, saa snart os paa for[ne] tvende poster nogen god endelig resolution motte meddelis, som vi os met det forderligst formode.

Vi forblifve altid I gode herrer til al villig och behagelig tieniste stedse beridde. Datum Kiøbenhafn den 18[a] may 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due[b]. *Christen Skieel As. Henrich Rantzow*[c]. *Lauritz Wllffeldtt*[b]. *Gunde Rosenkrandtz. Oluff Daa. Joachim Gersdorff*[d]. *Erick Rosenkrantz H.*

Dend 4 may varre landcommissarierne efter deris egen och de andris deputeredis begierring forsamblede med 4 af riegens raad, som vore her Thage Thot af Schaaene, Gregers Krabbe af Judland, her Jørgen Brahe af Fyen, Niels Throlde af Sielland, och med dennom confererit om hvis thil forne paa landsens veigne vor forregifvet, och iblandt andet. føerend de kunde thræde thil noegen slutning, begierede at viede: 1. om unionsschatterne och commissarie tholdene motte efter adelens indstendig begiering komme i landekiesten; 2. at adelens bevilegede soldatescha thil hest och fodts motte iche under andre compagnier understichis, men motte blifve under derris ser compagnier under landcommissariernis direction som thilforn bruegeligt hafver verret.

Derpaa ehre atter landcommissarierne af de for[ne] riegens raad at møede thilsammen kaldede dend 16 may och med dennom om forschrefne penge, som udi landekiesten at indleggis ehr begierret, confereret, och begierde raadet, at landcommissarierne derpaa nogle poster dem schulle resolvere, nemblig: 1. hoorledis med commissarierne udi Schaaene schulde her efter forholdis, som hid indtil hafve oppeborret commissarie tholden och med festningerne hafve haft at bestille, item med bøegninger och magasiner, som hafver verret under deris direction. 2. Hvorledis med pengis udgifvelse imelom landcommissarierne och general commissarium schal forholdis. 3. At hvis andre poster som mand støeder sig paa udi hans mayt[s] sidste resolution, udgifven forgangen aar, motte och forregifves.

[Herefter følger Brevet til Raadet, i B og E indledet med:]

Hvor paa landcommissarierne sig saaledis ehrklerit hafve:

[I Stedet har den sjællandske Landebog:]

Derforuden begierdte de af de siellandsche landcommissarier, at de ville foreholde adelen, som thilstede vare, at de ligesom rigens raad hafde bevilget at gifve en rix daller af hver hundrede, som deris gaarde i Kiøbenhafn kunde verre verd, ville och gifve saa meget thil at kiøbe materialia for thil Kiøbenhafns festnings reparation; hvorthil de svarede, at de af deris egne gaarde det gierne ville udgifve, begierer derhoes, at rigens raad det sielf ville proponere for adelen.

a E: 8. *b* Fattes i C. *c* Fattes i A og E. *d* Fattes i C og E.

472. *Landkommissarierne til Raadet, 21 Maj.*

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Fra landcommissariis then 22 maii anno 1647: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 56, XXXI og XXXI a. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 161 og Jydske Fol. 99.

Eftersom de gode herrer rigens raad udi deris den tredie proposition af os hafver verit begierendis, at vi schulle gifve tilkiende, hvor udi vi hafde nogit at erindre anrørendis de poster, som hans kong. maiest. os sin naadigste resolution paa seniste hafde meddelit, da er her paa blefven sluttet at conferere videre med de gode herrer om efterfølgendis puncter och begiere:

1. Først at alle capitler och geistlige beneficiers jordbogger motte med forderligste ofverleveris til rigens raad, paa det den rostieniste, som deraf schal udredis, kunde tillige med den bevilgede cronens och adelens rostieniste vere udi beredschab.

2. Dernest at med den bevilgede adelens soldatesca iche anderledis motte forholdis enten udi en eller anden maade, end som tilforne paa adschillig moder er blefven constituerit, af en del de gode herrer self, nu rigens raad, med andre adelens deputerede underschrefvit och siden af hans kong. maiest. approberit, at saadant med rigens marschis, raads och land commissariers betenchende udi en hver sin province kunde anstillis.

3. For det tredie, at om festningerne motte anstillis videre consultation.

4. Disligeste for det fierde, at adschillige gewehr her udi riget motte forferdigis, paa det pengene derfore icke af landet schulle udføris.

5. Her foruden for det fembte, at der flitteligen motte betrachtis, hvad schade voris rige hafver af den store mengde Rostocher øl, som her aarligen indføris och der imod rede penge udføris, och uanset hans kong. mai. vel siunis at hafve en temmelig fordel af tolden, som derfore udgifvis, dog naar aldtingist noye efterses, formener vi vist, det schal befindis, at bemelte Rostocher øls afschaffelse hans kong. maiest. och rigit snarere til baade en schade geraader.

6. For det siete, at om klede drachters misbrug nogit vist motte blifve statuerit och der ofver holdet, paa det herre och knecht kunde fra hver andre adschillis.

Endelig efterdi saa forfarenhed gifver, at specie daler gansche

her af landet udføris, begieris ochsaa venligen, at mynten saaledis motte ordineris, at voris naboer landet til største schade de gode penge icke schulle bortføre och i det sted igien de, som ringere ere, her indføre. Actum Kiøbenhafn anno 1647, 21[a] maii.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due[b]. *Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Oluff Daa. Joachim Gersdorff*[b]. *Erick Rosenkrantz*[c]. *Gunde Rosenkrandtz*[d]. *Lauritz Wllffeldtt*[e].

473. *Kongens Bevilling, 22 Maj.*

A. Sjæl. R. XXI, 666. B. C. Kopier, den ene ved 8 Landkommissarier, den anden ved Kristen Skel: RR. n. 56, XXIX. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 163 og Jydske Fol. 100.

G. a. v., at eftersom land commissarierne af alle provincierne her i vort rige Dannemork underdanigst hafer veret begierendes, at hvis af skatter och commissarie tolden af begge riger, Dannemork och Norge, blifer til militien her i Dannemork at underholle forordnet och deputeret, motte udi hver provincies landkiste indleggis och forvaris och siden efter vores eller voris elskelige riges raads ordre til militien udgiffes, saa ere vi naadigst tilfredts, at samme skatter och commissarie told, som her i Dannemork til militiens underholling paabydes eller fra Norge her nedkommer, maa udi landkisterne nedlegges och siden til landcommissarierne [f]efter dend ordre och designation i hver province udgifves, som rigens marsch[f] efter voris naadigste befaling om hvis folk af fornefnde provinciers landkiste skal betales, efter fornødenhed giffe skal, saa vel som ochsaa efter hvis rigtighed imellem dennem och general commissarium om udgifte och regenskab giøres kand. Hafniæ den 22 maii anno 1647.

474. *Landkommissariernes Forslag, 22 Maj.*

A. Kopi med Paategning af Kansleren: Kanc. B. Kopi ved Kristen Skel: RR. n. 56, XXX. C. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 162. Underskrivningerne kun medtagne i B.

Forslag efter nogle rigens raads begiering, hvorledis med land kisternis indtecht och udgift efter voris tyche best kunde forholdis, nemlig at udi hver land och provints kunde vere trende landkister, den ene at forvare udi alt hvis som bevilgis eller kand

a C og D: 20. *b* Fattes i B. *c* Fattes i C og D. *d* Fattes i A, C og E. *e* Fattes i A og B. *f* Oversprunget i A.

bringis til veye af landet, af hvilken maa intet udtagis, uden den høieste nød det kunde udkrefve at verbe folch for. Och schulle landcommissarierne icke vere mechtig pengene af same kiste at udtage eller udlaane och ey heller af commissarierne begieris af nogen dennom at udtage, med mindre nøden det høyligen och nødvendig udfodrer; til hvilken landkiste en hver af commissarierne udi deris provints schulle hafve hver en ser nøggel, efter den Odense modis slutning anno 1638, 29 junii. Herhos, saa frembt nøden det udkrefver, der nogit at schulle udtagis, da det at sche med kong. maiest[s], sambtlig rigens raads och landcommissariernes raad, betenchende och samtyche. Udi den anden landkiste skulle indleggis och forvaris alle unions skatter och commissarie tolder af Danmarch och Norge (saa vit af kong. maiest. och sambtlig rigens raad af de norsche unions skatter icke er destinerit til Norgis rigis egen underholding), dermed militien at underholde och ellers til anden nødvendig brug, som udi hver land och provintsie kunde udi nøds och feidis tid anvendis til landens beste.

For saadanne landkisters udgifter begieris hver aar at motte gioris richtig rede och regenschab til Danmarchis rigis raad paa hver provintsiers lande-moder, som och der for kunde fuldkommelig efter kongelig fuldmacht quitere, och at motte her paa erlangis befalning til alle lensmendene, at de saadanne paabudne unions skatter schulle lade erlegge til enhver provincies landcommissarier, saa snart de dennom kunde indkrefve, dog at de self derfor giører richtighed paa kong. maiest[s] rentekammer och der klarerer deris regenschaber efter hvis quitantser de fra landcommissarier hafver bekommet paa hvis penge de dennom af forbemelte unionsskatter hafver erlagt och leverit. Actum Kiøbenhafn 1647, 22 maii.

Peder Langhe. Erick Juel. Falck Gøe. Manderup Due. Christen Skiel As. Henrich Ranzov. Lavridts Ulfeld. Jochum Gerstorf. Ollnf Daa.

475. Landkommissarierne til Kongen, 24 Maj.

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. Orig.: RR. n. 56, XXVIII. C. Kopi ved Kristen Skel: smstds. XXVIII a. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 163 og Jydske Fol. 101.

Allernaadigste herre och konge etc.

Eftersom eders kongl. mayt. hafver udi eders kongl. mayt[s] høivise raads nerverelse ved eders mayt[s] her candseler naadigst

ladet os proponere, at eftersom eders kongl. mayt. med rigens høivise raad hafver betragted dend stoere progres och tilvoxende magt, vores angrendsende naboer endnu daglig hafver, derhoes ladet ofverregne rigens indkombst och dend tilstand, som vores kiere fæderne land nu er bested udi, sampt och dend stoere bekostning och daglig udgift, som paa rigens floede saavelsom militien ved magt at holde kand udkrefves, saa hafver eders kongl. mayt. med rigens høivise raad igiennemset och agted vores seniste indleg, hvorudi vi underdanigst ere begierendes, at unions schatterne och commissarie tholden begge af Danmarch och Norge udi enhver provincies landkiste at maatte indlegges naadigst maatte bevilges, saa hafver eders kongl. mayt. samme vores underdanigste begiering och forslag naadigst bevilget och tillat, hvorfor eders kongl. mayt^s naadigste villie er, vi os endnu videre schulle udlade och vores mening tilkiende gifve, ved hvad middel os siunis, vores kiere fæderne land her efter kunde til hielp kommis och conserveris, om noeget fiendtlig (hvilchet Gud dog af naade afvende ville) det kunde hendes och paakomme,

Saa hafver vi udi ald underdanighed eders kongl. mayt. for saadan mildhed och faderlig omhue at betache, erbiude os igien til eders kongl. mayt^s underdanigste och schyldigste tieneste af ald formufve.

Da saadan eders kongl. mayt^s naadigste befalling udi ald underdanighed saavit mueligt at efterkomme eragte vi for alting høyest fornøeden, at eders kongl. mayt. til en capital en del rigens ind och udlendsche gield med at aflegge kunde geraade, hvortil os disse efterschrefne forschlagne middel siunes at kunde tienne:

Først dersom eders kongl mayt. af kongelig naade sig ville lade befalde jura patronatus til sine goede mend for en lidelig vederlag naadigst ville afhende, eftersom saadant udførlig deducerit och vitløftig udi forgangen aar er omrørt.

Hvis ellers efter høistbemelte eders kongl. mayt^s naadigste proposition middel til vores kiere fæderne lands conservation anlanger, hafve vi iche utienlig eragted hvis forgangen aar om middel til en goed forraad af penge at indsamble uden undersaatternis besvering angifvet blef, underdanigst nu igien at tilkiende gifve, eftersom allehaande mangel och feiel derved en goed del re-

mederis kunde. Dersom alle unge karle maatte paa en goed och tienlig maniere exerceris, dend aarlig udschrifning derimoed indstilles, saa tvifle vi iche paa, bønderne joe udi en hver leg, som de nu lagde ere, derfor goedvilligen schulle erlegge aarlig 8 rixdaller in specie eller saa meget, som eders kongl. mayt. med rigens raad for got eragte, hvilche penge udi landkisten til forraad indlegges och forvares kunde. Saa hafver ridderschabet sig underdanigst derimoed erbøedet ochsaa 6 β dansch af hver tønde hart korn at erlegge, landkisten dermed til forraad och at styrche. Dersom och eders kongl. mayt. med rigens raad saadane exerceringer efter noegle aars forløb iche fant gavfnligt och tienligt, kunde saadant igien naadigst paa anden maade och maniere efter tidernis leilighed anstilles.

Dend uleilighed, udi en och anden maade bunden hidindtil af dend aarlig udschrifning baade med soldatter at leie och andet haft hafver och endnu herefter udstaae schal, befrygtes at schal blifve saa stoer, hand det i lengden ey schal kunde udstaae, foruden at saadan ringe antal udschrefne soldatter lidet til en hver provincies, meget mindre til det gandsche riges forsvar kand tienne imoed dend gafn och fordel baade for[ne] exercering och bemelte penges forraad kunde gifve, hermed dog iche ment det provincie Schaane paa de steder saa høit dermed at graveris och besverges, hvor befindes bønderne af denne forleden onde tid saa at vere forød och forarmet, at de saadant iche vel kunde udstaae.

Paa hvad maniere saadan exercering anstilles kunde och herom (dog paa eders mayt[e], rigens marschis med rigens raads bedre anordning) vores underdanigst forslag: at alle unge karle (efter eders mayt[s] naadigst meddelte forgangen aars resolution), regnendes fra 16 aar och til 40, ingen undertagen (uden de, som sidde for hele och halfve gaarde), ved visse mandtal maatte antegnes, under visse regimenter och compagnier forordnis, udi trei dele fordeles; dend tredie del, om middelen sig iche vidore kand tilstreche, deres fornoeden officerer forstillis, och da en hver del en dag udi hver maaned iser udi herredet, soegnet eller andre beleilige pladtser ved samme officerer exerceris, eftersom af rigens marsch, rigens raad och landt commissarierne udi en hver provincie til saadant at anordne beleiligt och got befindes kunde,

och saaledes hver del af for^{ne} folch hver sin tilforordnede dag udi hver maanet med exercitie at afvexle, som forschrefvet staar. Tvifles iche paa, at naar de saae ingen at forschaanes, de sig joe desto villiger schulle præsentere och blifve tilstede, eftersom ingen schulle for saadan exercitie forschaanes, vere sig udi hvilchet land eller provincie hand lader sig finde. Dersom och noegen af dem ville regse fra et land til et andet sine erinder at forrette, schulle hand thage sin rigtig pas fra sin hosbunde, hvilchet hand paa det sted schulle frembvise, at hand der ligemaade kunde exerceris. Befantes och noegen uden rigtig pas fra et land til et andet at bortløebe och blifver der for lenge uden forlof, dend schulle, hvor hand betredes kunde, fengslig anholdes efter hosbundens begiering, til hosbundens eller landtsens arbeide forschiches paa et half aars tid efter hosbundens villie.

Dersom noegen behøfvedes enten regiments eller compagnie vis enten til arbeide at forschiches eller udi guarnison at henlegges, da kunde de for^{ne} afdelte parter ved lod adschilles, hvilchen først schulle lade sig bruge, och udi dend thienneste et aar at forblifve, regnendes fra dend dag, han bortmarcherer, och til samme aars dag igien, och da af en af de andre tvende dele, hvilchen lodden atter paafalder, dend første at afløese til samme aars dag, hvilchen dend tredie del igien paa lige maniere afløese schulle. Imidlertid de saaledes ere bortschichede, kunde de af landkisten underholdes och gifves dem hver en slet daller om ugen, uden saa var, dem proviant eller anden underholling des imidlertid kunde forschaffes. Hvorledes forholdes kunde, om noeget af for^{ne} folch imoed findernc schulle udschiches, dersom noeget fientlig, det Gud forbiude, paakom, derom siunes best anordning ved muntlig conferens gieres kunde.

Eftersom och en stoer del officerer til dette folch at exercere vil behofves, da siunes os, efterdi saa pengene ellers ingenlunde kand tilstreche eller noegen forraad indsambles, at af det gamble tydsche regimente, nu udi tiennesten er, af de beste kunde udtages och deraf til officerer bruges, hvilche os siunes en vis penge ofver dend besolding, de nu tager, at kunde thil aarlig pension tillegges.

Hvormed hoie officierer aflegges kand, ville vi underdanigst til vores forgangen aars indleg, til rigens raad ofvergifven, datum

Hafniæ dend 16 april, os referere, hvor saadant vitløftig findes dedücerit, underdanigst begierende, saadant udi ald kongelig naade maatte anses.

Herforuden, eftersom forleden aar noeget er omtald, at de goede mend, som eders mayt[s] lehn uden riget naadigst med ere forlente och imidlertid foruden roestienneste, de af deris jordegoedts riget pligtige ere, ved eders mayt[s] brefve udi fredstid naadigst forschaanes, at de thil landkisten, deres fæderne land til hielp, dend stund de saadane frihed niude, maatte gifve aarlig et hundrede slette daller, hvilchet os siunes i lige maader billigt, at de och udi de maader med andre bere dend gemene bestes last och byrde.

Videre forslavg at gifve, hvorved penge til landsens forsichring indsambles kunde, da enddog vi inted heller ønsche eller se, end at eders kongl. mayt[s] høie hus och vores kiere fæderne land forsvares och conserveris kunde, saa kand vi dog iche uden menige ridderschabets vidschab och sambtøche videre paa denne tid angifve; ville dog forhaabes, at naar noegen muelig middel forslaes, en hver goed patriote sig dertil af yderste formufve beqvemmer, naar de nu samptlige udi det bestembte Odense moede blifver forsambled.

Paa eders kongl. mayt[s] naadigste proposition hafver vi udi ald underdanighed giort denne vores ringe erklering, underdanigst eders kongl. mayt. ombedendes, eders mayt. dend med ald kongelig mildhed och naade antage ville.

Vi forblifver alle samptlige eders kongelig mayestatis allerunderdanigste pligtschyllige undersaatter och tienner, ønschendes dend høieste och almegtigste Gud ville holle och bevare eders kongl. mayt. med os udi langvarig helbred och velstand under it lychsaligt regimente. Actum Kiøbenhafn dend 24 maii anno 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due[a]. *Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Lauritz Wllffeldtt*[a]. *Oluff Daa. Joachim Gersdorff*[a]. *Gunde Rosenkrandtz*[b]. *Erick Rosenkrantz*[c]

[a] Fattes i B. [b] Fattes i C og E. [c] Fattes i C.

476. *Beslutning af Landkommissarierne og Adelens Fuldmægtige, 24 Maj.*

A. Orig: RR. n. 56, XXVII. B. Kopi med Tilføjelse: „Hermed endis alle hvis acta paa dette moede udi Kiøbenhafn passeridt er. At alting sig saa forholder, som forschrefvet staar, vidner vy med vorris hender underschrefvit. Datum Hafniæ dend 25 may anno 1647", underskrevet af 7 Landkommissarier: smstds. XXVII a. C. D. Afskrift (med samme Tilføjelse) i Sjæl. Landebog Fol. 167 og Jydske Fol. 105.

Vi underschrefne Danmarchis rigis provintsiers deputerede fuldmectige af adel kiendis hermed, at eftersom vi her udi Kiøbenhafn hafver verit forsamblede at deliberere och slutte om adschilligt til voris kiere fellids fædernelands velstand och den gemene beste der med at fodre och fremme, saa vit voris der paa af menige adel gifven fuldmacht os tilholder och fuldbiurder, da efterdi formedelst adschilligt och indfaldlende occupationes och forhindringer i en och andre maader saadant ey efter voris commissions indhold kand paa denne tid efterkommis och fuldbringis, da hafver vi med hver andre vidtagit til dette nu først faarestaaendis mode, som udi Odense den førstkommendis 5 julii er berammit, sambtlig at mode til stede och da voris anbetrode och paatagne commission at efterkomme och saa vit mueligt da at fuldende. Til vitterlighed hafver vi sambtlig dette med egne hender bekreftit och underschrefvit. Actum Kiøbenhafn den 24 maii anno 1647.

Peder Langhe. Erich Juel. Frantz Lycke. Heinrich von Putt Busch. Falck Giøe Henrichsen. Vincendz Bilde. Christoffer Sten. Mannderup Due. Mogens Seestett. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Lauritz Wlffeldt. Joachim Gersdorff. Steen Bilde E. Erick Rosenkrantz. Jørgen Rosenkrandtz. Peter von Gerstorff. Siverdt Vrne. Gunde Rosenkrandtz. O. Daa. Eyler Urne[a].

D. Raadets Forhandlinger.

477. *Raadets Betænkning, 24 April.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand og Paategning af Kongen: Riigens radts erklering den 25 aprilis anno 1647: Kanc. B. Orig. med Iver Vinds Haand: RR. n. 56, XXXVIII. C. Kopi af samme: smstds. XXXVIII a.

Stormectigste høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Eftersom udi eders kongelig mayt[s] proposition, daterit Rosenburg den 11 aprilis forleden, os befalis først at foretage rentemesternis regenskaber och deraf erfare, hvor vit cronens indkomst

a Kun i D.

tilforn hafver kund och endnu kand udi freds tid strecke til udgiften. saa at renteriet intit skulle hafve e. kong. mayt[s] cammerpenge behof. da hafve vi slig deris regenskaber for nest forleden aar hos dennem fordrit, mens de berette ingen rigtig indtegt under deris hender udi saa maade at kunde ofvergifve, formedelst en del regenskaber, som sligt skulle extraderis udaf, ey endnu udi renteriet indlefverede ere. Dog saavit vi af andre rentemesternis regenskaber kunde erfare och efter det facit, vi nu paa e. kong. mt[s] intrade nogenledis vide at giøre, formode vi ved Guds hielp och velsignelse e. kong. mayt[s] och rigens indkomst til den ordinarie udgift bedre at strecke och forslaa efter den forbedring, som formedelst toldens forhøielse, naar udgiften det mieste muligt maa modereris, saafremt de kiøbmend, som adskillige store leverantier til e. kong. mayt[s] och rigens fornødenhed her paa stedit hafve giort (som til sex tønder guld udi det ringiste skal beløbe), ved andre middel end af den ordinarie indkomst efter haanden maa afbetalis, hvortil nu ingen anden raad vidis end ved nogit af de paabudne skatter, [a]saafremt e. kong. mayt. det naadigst saa befalder[a], naar Gud vil gifve bedre tider och undersaaterne det nogenledis kunde udstaa, saa vilde vi e. k. mayt. gierne videre assistere och undsette til rigens gield at afligge och udi alle mulige maade underdanigst contentere.

Dernest befaler e. k. mayt., at vi skulle betencke, hvorledis e. k. mayt. efter haanden kunde komme til de penge igien, som e. k. mayt. renteriet hafver forstragt. Saa efterdi e. k. mayt. som af Gud en høybegafvit, from och mild herre best kiender och vid at ofverveie e. k. mayt[s] undersaaters armelige vilkuor udi itzige besverlige tilstand, saa at det icke nu saa snart er muligt e. k. mayt. udi saa maade at contentere, om end skiønt nogen undersked skulle giøris paa hvis udi e. k. mayt[s] cammer eller renteriet af e. k. mayt[s] och rigens indkomst leveris och annammis, hvorpaa vi nu saa vel som tilforn altid allerunderdanigst begere och vist formode, e. k. mayt. jo ey vil lade sig befalde saadanne undersked at skulle ske, och at e. k. mayt[s] och rigens intrade til e. k. mayt[s] och rigens fellids nytte under e. k. mayt[s] egen direction herefter som hid indtil maa expenderis och anvendis.

a Er i A tilføjet i Randen.

Anlangende e. k. mayt[s] hofstat, som e. k. mayt. self best vid at regulere, disligiste hvis fornøden til floden, artilleriet och andit, formode vi ved nødvendig moderation och god tilsiun rigens ordinarie indkomst, eftersom den nu er forbedrit, ochsaa bedre at skulle forslaa.

Belangende den store summa penge, e. k. mayt. til førstkommende omslag vilde hafve erlagt och rigens raad hafve lofvit for, da formode vi den undsetning efter en del af adelens fortrøstning der til at kunde tiene, hvorpaa at drifve rigens raad med yderste flid ville lade sig vere angelegen, paa det e. kong. mayt[s] och rigens credit maa erholdis; vi tvifle och icke, at dersom umuligt skulle falde den gandske sum at afligge, de Holstener da som andre e. kong. mayt[s] tro undersaater udi rigit vel lade dem sige och til bedre tider emod billig rente patientere.

Eders k. mayt. er af os tilforne rigernis armelig tilstand underdanigst och udførligen andragit, och at det ey er voris skyld, undersaaterne udi en eller andre maade icke videre udi itzige bedrøfvelig tilstand kand paaliggis, mens det megit, som er udi veien for os, forbiude saadant, nemlig tilføiede store skade och armod ved Svenskens sidste ofverfald, idelig skatters paabiudelse, toldenis forhøielse och andet saadant baade før och siden, hvorofver den største del e. k. mayt[s] undersaatter dennem ynckeligen beklager, befryctende dag fra dag verre tilstand, voris misundere udi denne farlige och ustadige tid til største fordel, naar middel til defension och modstand huos os er gandske exhauriret, saa at undersaaternis affection, ehvor god den och monne vere, ofver sligt kunde altereris.

Gud allermectigste bevare e. k. mayt. udi it langvarende lycksalig regiment med god helbrede och ald kongelig prosperitet. Hafniæ den 24 aprilis anno 1647.

Eders kongelig mayestets underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Offue Gedde. Christopher Vrne. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Thage Thot O[a]. *Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen*[b]. *Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.*

a Fattes i A. *b* Fattes i B.

478. Raadets Replik, 26 April.

A. Orig. med Iver Vinds Haand og Paaskrift af Kongen: Danmarckis riigis radtz erklering, som mig den 27 apri: tilhande kom, anno 1647: Kano. B. Koncept af Kr. Thomesen med Paategning: Kiøb. then 27 april anno 1647: RR. n. 56, LXXIX.

Stormegtigste høygbaarne furste, allernaadigste herre och koning.

Af e. k. m. naadigste svar paa voris underdanigst ercklering, e. mt[s] første proposition anlangendis, hafver vi underdanigst forstanden, at det e. k. m. fremmid forkommer, at vi e. k. m. schulle hafve anmodit ingen tancker at giøre sig paa hvis e. k. m. rigit forstracht hafver, som det, der aldrig nogen potentat schulle verre anmodit, saa er her paa voris underdanigst begering, e. k. m. naadigst ville lade sig befalde at [a]considerere, at vi iche hafver begerit, at e. k. m. aldrig at giøre sig nogen tancke paa sin fordring, medens naadigst[a] betencke, af hvad aarsag vi var nød og tiungen til underdanigst at begere, e. k. m. i denne tid icke ville trenge paa nogen prætension [a]strax at hafve betalt[a] for hvis e. k. m. tilforne til rigens gafn och nøtturft kunde hafve forstrackt; thi den store armoed, som eblandt alle findis, er saa bekiendt, at e. k. m. self, som bedre undersaatternis vilckor af gammel och lang forfarenhed er bekiendt end os, icke schulle holde for raadsombt undersaatterne nu videre [a]ofver deris efne och formufve[a] at gravere, och vi megit mindre kunde det for Gud, e. m. [a]och posteriteten[a] forsvare, om vi schulle os understaa til videre paaleg at raade och sambtyche; thi vi det gandske derfor holder, at vi der ofver schulle blifve holdit for dem, som e. k. m. och voris fæderne land ville forraade, dersom vi nu strax i denne underlig och farlig tid schulle tilraade undersaatterne med ny tynge och besvering at gravere, hvilchet dog intet andit var, om det schønt schede, end [a]storligen at befrychte[a] affectionen hoes undersaatterne at altereris och e. m. at bedrage, som derfor intet dis mere kunde bekomme, anseendis at det, allerede paabuden er, icke kand indbringis, end siger om mere paaleggis schulle, [a]och derforuden schulle undersaatternis gemytter aldelis forstyrris, om, det Gud forbiude, rigerne nogen anstød schulle lide och intet til nogen modstand enten af middel eller affection schulle blifve tilbage[a]; och at e. k. m. efterkommere schulle hafve nogen billig

a Er i B tilføjet i Randen.

aarsag til seldsamme tancker om e. k. m. person, dersom e. m. loed sig ofvertalle den summa, som e. m. fordrer, at efterlade, da formene vi underdanigst, naar eftertenckis, hvad udi e. k. m. regeringstid paa festninger inden och uden rigerne, paa kircker och andre store bygninger, paa floden och arsenaler er anvendt, at da saadant er nøyagtig e. k. m. mod alde ubillige eftertancke at forsvare; och at det hafver behaget Gud allermegtigste udi e. mts regeringstid disse lande och riger med besverlige krig och ofverfald at straffe, och der med baade e. k. m. och undersaatternis middel at consumere. der udi [a]er e. m. med de største potentater in Europa lige[a]. och e. k. m. sig enda ved støre naade hafver at trøste end mange andre, som i denne [a]Guds vredis hiemsøgelse[a] fast ofver gantse verden maa udstaa mere, end endomstunden disse riger och lande, Gud verre evig ehrit, er ofvergangen, saa hvis e. k. m. i slig betrachtning af medynck [a]och kierlighed[a] til sine undersaatter vil naadigst efterlade, iche andit kand end e. k. m. til støre berømmelse end eftertalle af den gandsche posteritet udtydis. Des altsammen uahnset forblifve vi dog stedtse i den underdanig erbiudelse, at naar Gud vil gifve saadan tid, at undersaatterne mere at udgifve taale kunde, vi da altid her efter som tilforne e. k. m. aldrig ville forlade, mens i alle muelige maader hielpe och assistere.

At nu e. k. m. sig naadigst lader befalde, at ingen underschedd schulle gioris emellom hvis til hofstaten, floden, artigleriet och anden uomgiengelig udgift behøfvis, fornemme vi underdanigst megit gierne med underdanigst begering, efterdi indkumsten, saadan som undersaatternis tilstand nu er, umuelig uden deris ruin och undergang videre kand forbædris, end sched er, e. k. m. sig da naadigst ville lade befalde udgiften saaledis at lade moderere, som indkumsten kand tilstrecke. E. k. m. maa verre forsicherit, at rigens raad med største ifver schal lade sig verre angelegen at drifve paa den undsetning, som hoes adelen søgis, saa kier som os alle och e. k. m. och rigens credit at erholde, medens dersom saa megit icke kunde tilveyebringis, som mand gierne ville, och den gield, som mange aar giort och samblit er, iche paa et aars tid kunde betalis, da er det nu i verden intet nyt; thi ingen potentat in Europa det er guod for at efterkomme. For-

a Er i B tilføjet i Randen.

haabendis derfor underdanigst saa megit mere e. k. m. med voris och alle sine undersaatters underdanigst [a]och stedsvarende[a] affection lader fornøye och den [a]udi denne verdens store ustadighed[a] høygre end ald det guld, i verden er, naadigst æstimere, hvor med vi och e. k. m. under den allerhøygistis beschermelse underdanigst och trolig befaler[b]. Af Kiøbenhafn den 26 april. 1647.

Eders kong. mayts underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Offue Gedde. Christopher Vrne. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christoffersæn. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz.

479. *Raadets Erklæring. 20 Maj.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand og Paategning af Kongen: Riigens radtz erklering den 21 mai anno 1647: Kanc. B. Orig. med Iver Vinds Haand: RR. n. 56, XXXII.

Stormectigste, høybaarne forste, allernaadigste koning och herre.

Af tvende eders kongelig mayts naadigste skrifvelser, det ene den 19 til cancelern, det andet den 20 huius daterit til statholderen i Norge, hafve vi underdanigst forstanden, at efterdi e. kong. mayt. self personligen hafver fornummit, at rigens raad nu ingen middel viste til rigens indkomstis forbedring eller landsens defension at fortsette, at e. mayt. da nødis til at ligge de smaa lehne under de store och dennem til andre forpacte, och rostienesten afskafve, til gielden var betalt, och at rigens raad med adelen skulle handele och bevilge, at hvis contribution nu udlofvit blifver, ochsaa til kommende aar maatte continuere, med mere, som samme e. kong. mts missiver videre indholde.

Saa hafve vi efter den ed och pligt, vi Gud, e. kong. mayt. och voris federne land ere forbundene, icke tordt forbigaa e. k. mayt. voris underdanigste mening at lade forstaa, som er, at efterdi ald den indkomst, som nu arbedis paa at skulle forbedris, til landsens defension fornemlig er anset och begiert, at vi det underdanigst derfor holde, at intit er farliger i denne tid och til landsens defension mindre tienlig, end indkomsten saaledis formedelst lehnens forandring och rostienestens afskaffelse at ville forhøye; thi at forbigaa, hvor lidet det kunde forslaa, saa kunde

a I B tilføjet i Randen. b Her ender B.

der intit andet paafylge end en vidervertig desperation hos den gandske adelstand, baade fordi ingen sig nogen forfremmelse af cronens hafde at forvente, saa och fordi at cronens rostieniste til landsens defension skulle forringis, nu adelen deris rostieneste studere paa med største bekostning at forhøye. Och med adelen om nogen contribution at tale, naar slig forandring blef rygtbar, som aldrig tilforne, ehvor siker en fred mand hafver lefvit udi i Danmark er sked, det befrygte vi, vilde til e. k. mayt tieniste och behag lidit udrette, hvorfore vi hafve holdt for, at vi icke som e. mayt[s] troe raad och erlige mend giorde, dersom vi icke paa det allerunderdanigste e. k. mayt. tilraadde och begierte, at e. k. mt., nu mand aldrig vid, naar mand til undersaaternis bestandig affection kand trenge, icke vilde resolvere til nogen farlige extremiteter med lehnens och rostienestens forandring, mens undersaaternis gode hierte och gemüter, som er bedre end alt det guld, i verden er, æstimere och conservere. Vil Gud gifve fred och rolighed och e. k. mt. forblifve sine undersaater en naadig herre och koning herefter som tilforne, saa blifve undersaaterne villige til at opsette baade lif, blod och formue for deris herris och federne lands conservation; mens skulle voris underdanigst och troskyldig raad och formaning hos e. k. mayt. emod ald underdanigst bøn och forhaabning her udi intit udrette, da ville vi for Gud almegtigste, e. kong. mayt. och voris gandske posteritet vere undskylt; bedendis underdanigst, e. kong. mayt. vilde i kongelig naade denne voris underdanige och trohiertige raad och errinnering naadigst optage och hafve den mening om os, at det er slet intit enten voris egen eller vore venners interesse, som os hertil hafver bevegit, medens den oprigtig kierlighed, vi bør at hafve til e. kong. mayt. och voris federnelands beste och conservation, som nu i denne tid besynderlig mere i undersaaternis underdanige affection end i nogen indkomstis formering bestaar. Vi forblifve altid

Hafniæ 20 maii 1647. eders kongelig mayestets underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille[a]. *Christopher Vrne. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Thage Thot O. Christoffer Vlfeld. Olluff Parsberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. N. Trolle.*

a Herefter aaben Plads (til Ove Gjedde).

480. *Admiralerne til Rigsraadet, 10 Maj.*

Orig. med Niels Trolles Haand: RR. n. 56, LXXXI.

Eftersom jeg Ofve Gedde efter kong. mayet[s] naadigst befalning sub dato Rosenborg den 2 maii (at tage en designation af menige rigens raad under deris hender paa store och smaa schibe, som continuerlig med det och dem, som dertil fornøden giøres, til rigens forsichring underholdes schal, och vi underschrefne saa derpaa at gifve rigens raad en designation paa alt det, som til saadan schib aarlig vil medgaa, och hvad der falder for svar, det hans mayets. at lade forstaa etc.) hafver eder, I gode herrer samptlig rigens raad, tienstvilligen anmodit, at os under eders hender motte meddehlis forschrefne designation, och I goede herrer os derpaa hafver ladet tilstille tvende ofverslavg paa rigens indtegt och udgift in anno 33 och 40 med dis ligning (som herhos igen I gode herrer tilstilles), saa epterdi vi deraf alene befinder 18 schibe, som aarligen i de thider schulle underholdes, och schulle aarligen koste, dersom de stedtse schulle holdis i beredschab, 93.388 rixdaler 1 ort $3^1/_2$ *β*, och tvende orlovg schibe, som aarligen schulle tilbøgges for 18000 daler, som dog iche nær kand erachtes bastant til at defendere landen och strømmene med imod den macht, som voris naboer nu kunde tilvæyebringe, daa hafver vi af schyldighed (dog eder, I goede herrer, i alle maader uforgribeligen) iche kundet forbigaa at erindre om voris naboers magt, som nu bestaar udi en flode ofver 50 orlovg schibe, saavit os til dis bevist ehr, hvorimod vi endnu ichun hafver 5 hofvitschibe, 7 middelmaadige och 10 eller 12 smaa orlovgschibe och derforre i det ringeste behøfver endnu en goed andel, serdelis af hofvitschibe och middelmaadige schibe med flere fregatter, som velbeseiglede ere, hvilche epterdi iche paa en kort tid ehre til væye at bringe, och vi dog hafver fornøden at giøre os fast paa saadan en flode, som strømmene och landene defendere kunde, at mand dermed kunde søge sin fiende, daa ehr voris ringe betenchende, at vi storligen hafver fornøden borgerschabet och undersaatterne her i landet derhen med friheder och visse beløfter at disponere, at de lige ved dem i Norge selfver ville udrede och underholde gode orlovg schibe, at vi dog alligevel kunde blifve saa bastante, at voris naboer schulle hafve nogen betench-

ning och os iche saa letteligen angribe som tilforn, hvorforre vi venligen och tienstvilligen begierer, I gode herrer ville meddehle os en fuldkommen designation under eders hender, hvor epter vi efter ko. mayet[s] naadigst vilge kunde til eder ofverlefvere ret fortegnelse paa dis bekostning. Vi findes altid e. e.

Af Kiøbenhafn den 10 may 1647. tienstvillige

Offue Gedde. *Niels Trolle.*

481. Raadets Erklæring. 25 Maj.

Indført i Sjæl. R. XXI, 667 med den urigtige Overskrift: Kongens svar giffet raadet paa forsikringen.

Eftersom h. k. may. vores allernaadigste herre nogle gange vores underdanigste mening naadigst haffer veret begierendes at vide om forsikringer, som af en och anden begieris paa hvis som udi forleden feyde til h. may[s] och rigens tieneste forstract er, da er vores underdanigst mening och betenkende, at alle och en hver, som bevislig giør sig til h. m. och rigens tieneste udi forleden feyde at haffe forstract enten proviant, munition, tømmer eller andet, skal derfore af høystbemelte h. k. m. forsikris paa betaling i sin tid och indtil den tid, betalingen sker, paa rente. Raadstuen den 25 may anno 1647.

482. Raadets Betænkning, 31 Maj.

A. Orig. med Iver Vinds Haand: Kanc. B. Orig. med samme Haand: RR. n. 56, XXVI. C. Koncept med Kristian Thomesens Haand: smstds. XXVI a.

Stormegtigste høygbaarne furste, allernaadigste herre och koning.

Paa eders kong. mayt[s] naadigst befalling anlangendis den restants af Christianprisis gods til landkisten i Holsten er voris underdanigst betenchende, at vi, nest Guds hielp, vist formode, at mere af adelen blifver i Odense bevilgit, end til den restants at afbetalle kand vere fornøden. Af raadstuben for Kiøbenhafn slot den 31 may anno 1647.

E. kong. mayts underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Offue Gedde[a]. *Hanniball Schestett. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Iffuer Wind. Frederich Redtz. N. Trolle.*

a Herefter aaben Plads (til Kristoffer Urne).

483. »*Acta in senatu anno 1647 in maio til herredage*«.

Løselig henkastede Notitser af Kansleren: RR. n. 56, LXXV.

En half skat ofver geistlig och capittel til Martini och jul her paa renteriet at levere och bref til rentemestere, at di di kiøbmend, som hafde giort forstreckning och lengst hafde biet efter deris betaling, [sic].

Bref til statholderen, at om Trundhems told optage til bergverker, igien af cronens told betalis och det uden nogen exception til landcommissarien i Skaane.

Bref til rigens mars, at efterdi trei skatter och commissarie tolden at oprette militien til hest och fodts och den udi hver provints distribere och til festingernis guarnisoners underholding, och at di lade rigens mars vide, hvad i forraad vaar, naar det begiertis.

Frants Povisk til at mustre, Hening Valckendorp i Fyn, Mogens Sested til assistens, Sivert Urne, Malthe Jul.

Om at rette i breffe, at [sic].

Then 24 maii.

Om jura patronatus at afhende.

Om kirckens forraad.

Naar afgiften aarlig udgiffis, halfparten af kircken betalis och cronens stedis, daa naar høiheden betalis, at maatte forbedre, naar erklering indkommer, at det for andre aarsager kand mistes.

Om di 20 daler, at hver lensmand, der indkrefver och gifver rente ud af lehne och icke faa quittants, uden renten vaar bevist med quittans til.

Mynten then 25.

Ingen knipling indføris uden confiscation.

Mynt 4 *ß* paa tov opsat.

Om udenbyes mend:

Skal en gang om aaret giffe de 5 part af deris husleie herefter och tages af den, der giffer husleie och i ufredts tid at gifve af den grund och eiendom, som di har, lige som en anden gifver i byen af sin grund och eiendom, prester och andre.

Judske landtsdommere.

At naar di finder vidner saa løgnactig, at det klarlig sies, daa icke alenist at dømis mactelos, mens strax feldis, om di endskiønt icke vaar stefnt paa felding, och, om di vil godvillig bekiende, at benaadis, m[en] de benaadis paa finger efter landtsdomerens tycke.

Alle di qvinder, som ligge deris børn hen, hvor folck icke ere, saa det er miere Gudts forsiøn end deris.

[a]om barnet endskiønt lefver[a].

[a]findes nogen at lade sig bruge at ligge en andens barn paa saadan stedt, som tilstaar[a].

NB. om di børn ere døbte eller ei

NB. om studenter kle[de]dract.

Bosted at settis en tolder.

Landtscrone nogle aars toldfrihed.

[a]Then 26 maii blef statholderens ofverslag i Norge lest i raadstuen och det ringeste approberet af dem, som tilstede vaare; absentes vaar h. Christoffer Urne, her Jørgen Brahe, her Fredrich Retz[a].

Anlangendis floden och hvis admiralerne har opsat, er rigens raadts betenckend, at efterdi skatterne [a]til militien[a] ofver begge rigerne ere deputered, at daa af begge rigernis indkomst først hans mayt[a] hofstat [a]och arsenal[a] och deris fornødenhed blef forudtagen, eftersom hans k. may. befalder den self at moderere, och det øfrige til floden at forordnis efter det forslag, som admiralerne giort hafver. Dat. radstuen then 31 maii anno 1647.

Til residenter.

En lad skude paa 10 lester i hver hafn 1 X ind och ud. med ballast halt saa meget; saa af hver 10 lester gifvis 1 X indtil 60 lester. af di som ere derofver, en rictsdaler, hvad heller di ere kreier eller skibe.

a Tilføiet i Randen.

484. [*Raadet*] *til Kongen, 4 Juni.*

Koncept med Kr. Thomesens Haand og Paategning: Dat. Kjøb. then 4 jun. anno 1647: RR. n. 56, LXXVIII.

Stormectigste konge.

Paa eders k. m. naadigste proposition, dat. Rosenborg then 1 jun., anlangendis rentemesterens ofverslag paa begge rigers indkomst at foretage, hvor vit den til hofstatten kunde forslaa, och hvor fra di trei tønder guld skulle komme, som til floden anvendis skulle, sampt hvis vi der udi kunde hafve at erindre, er vores underthanigst erklering, at vi udi rentemesterens nerverelse hafver ofversiet hvis ofverslag paa indkomsten giort er, och den formedelst denne forgangen krigs tid och deraf udi regenskaberne foraarsaget feil saa ufuldkommen befunden, at vi os icke tør understaa nogen eigentlig vished paa indkomsten til it sicker fundament at giøre, icke heller sie, hvorledis det saa snart skie kand, med mindre alle lensmend ofver begge rigerne strax strengelig befahlis til sidst Philippi Jacobi at søge endelig quittantziarum inden aarsdagen igien anno 1648 och tilholde tolderne under deris bestillings fortabelse sampt alle andre, som serdelis regenskab bør at giøre, daa alle deris regenskaber at forklare, at mand daa engang kand blifve fuldkommen vis paa, hvad eders m. kand forlade sig til af begge rigerne til indkomst at nyde och beholde, hvorfor vi paa det underthanigst begiere, eders k. m. sig naadigst ville lade befalde, at dersom indkomsten, foruden tolden i sundet och hvis af fyrstendomen blifver opboren eders k. m. aldielis for beholden, til sex tønder guld kand bringis, daa sin hofstat saaledis efter denne tidts besverlige tilstand och undersaatternis armelig vilckor at moderere, at enten di trei tønder guld, eller hvad eders mayt. self naadigst efter sin egen lange och store erfahrenhed best siøntis och mest fornøden eracter, til flodens underholding och forbedring blef deputeret och forordnet.

Det sømmer os aldielis intet at udi eders k. m. hofstat noget at scrupulere eller errindre, stiller det underthanigst til eders k. m. gamble och høie eftertancke, naar eders k. m. naadigst self vil considerere, hvorledis militien ofver begge rigerne foruden cronens ordinari indkomst ved extraordinari skatter och paaleg underholdis, hvorledis och til gieldens afbetaling ingen stand i rigerne forskonis, at di jo dermed besvergis, och at mand intet

gaar forbie, som kand taale och formaa at komme eders m. och riget til hielp, daa formode vi underthanigst, at eders k. m. med di sex tønder guld, foruden tolden i sundet, førstendomens indkomst sampt skatterne i begge riger, som rigernis intrada formienis at kunde i det ringest opløbbe, vel giører saadan distribution, at baade hofstaten och floden nogenledis kand underholdis af di middel, som undersaatternis itzige besverlige tilstand kand af stede komme. Vil Gud i fremtiden gifve saadanne tider, at af disse tvende arme riger miere kand bringe til veie, skal det hvercken paa vilge eller eftertancke feile, at baade vi saavelsom samptlige rigens raad och alle landens indbyggere jo deris underthanig skyldighed altid skulle giørligen demonstrere och bevise.

5 Juli. Møde i Odense af Raadet, Landkommissarierne og Adelens Fuldmægtige, valgte paa forudgaaende Provinsmøder[1].

I Henhold til den under Herredagen tagne Beslutning (ovfr. S. 327) befaledes det 21 April Raadet i hvert Land at forskrive Adelen[2] og lade den forstaa, at Kongen ved Rigets store Pengenød var »uomgængelig foraarsaget Ridderskabet som den fornemste Stand her i Riget naadigst at lade anmode, at de os og vort kjære fælles Fædreland med nogen anselig Hjælp godvillig ville komme til Undsætning og forekomme den store Fortræd og Spot, os i vor høje Alderdom, og den store Fare, det ganske Land i disse farlige Tider skulde udi geraade, dersom, det Gud forbyde, Kredit, Tro og Love ikke skulde kunne holdes og observeres«. Kongen begjærede derfor, at Ridderskabet i hver Provins vilde sende Fuldmægtige til Odense 5 Juli, hvor enhver skulde erklære sig om, hvad de af underdanigst Affektion vilde komme Kongen og Fædrelandet til Hjælp med. Det bevilgede skulde udgives inden Martini til Landkommissarierne; var nogen forsømmelige, skulde Ridderskabet mellem sig selv indbyrdes vedtage, hvor-

[1] Jfr. Durels Indberetninger fra Juni—Avgust. Afskrift: Allenske Sager n. 18.

[2] I Brevet til Sjællands Raader forudsættes dog, at Mødet er indkaldt. Jfr. ovfr. S. 324.

ledes det kunde indsamles og tilvejebringes. — Møderne skulde holdes for Nørrejylland 14 Juni, for Fyn og Skaane 10 Juni[1]. 22 Maj fik Rigens Raad samtlig Brev at møde i Odense 5 Juli[2]. — Da Kongen erfarede, at en Del af Adelen ikke var til Sinds at give deres afskikkede Fuldmagt til at slutte paa hvad der proponeredes, befalede han samme Dag Raaderne provinsvis ved Møderne at lade Adelen forstaa, at de, der ikke gav tilstrækkelig Fuldmagt, selv skulde møde i Odense, saafremt de ikke vilde tiltales som dem, der ikke havde villet agte Kongens Befaling[3].

Adelens Provinsmøder. Sjællands Adel mødtes 28 April i Kbhvn., se ovfr. S. 325. — Skaanes Adel mødtes 10 Juni i Lund; da de to Raader proponerede, at Adelen vilde tillade sine Bønder at arbejde paa Fæstninger, svaredes imidlertid med den Begjæring, at Raaderne »os i denne Fald paa det underdanigste hos Hs. k. Maj. ville undskylde, at vi det ikke kunne indgaa. anseendes vor bekjendte Lands Devastation og Tilstand« (*n. 485*). — Fyns Adel mødtes i Odense 11 Juni[4]. — Jyllands Adel mødtes i Viborg[5]. Baade den fynske og jydske Adel synes ved denne Lejlighed at have be-

[1] Sjæl. T. XXIX, 166—67. Herom tilskreves i Sjælland Hr. *Kristoffer Urne*, *Jørgen Sefeld*, *Hans Lindenov*, Hr. *Frederik Redtz* og *Niels Trolle*, i Jylland: *Anders Bille*, Hr. *Oluf Parsberg* og *Gregers Krabbe*, i Fyn: Hr. *Mogens Kaas*, *Iver Vind* og Hr. *Jørgen Brahe*, i Skaane: Hr. *Tage Tot* og Hr. *Kristoffer Ulfeld*.

[2] Sjæl. T. XXIX, 185.

[3] Smstds. Missivet udgik til Raaderne i Jylland, Skaane og Fyn. Missive herom til Adelen i Sjælland, Laaland og Falster 23 Maj: smstds. 187.

[4] Under Henvisning dertil erklærede H. Gyldenstjerne (Skovsbo 4 Juli), at det under hans trykkede Pengeforhold var ham umuligt at yde noget. Orig.: Kanc.

[5] Berøres i et Brev af Sofie Fris, Frederik Munks Enke, der var forskrevet til at møde i Viborg, men i Stedet kom til Odense, og her 9 Juli erklærede sig ude af Stand til at yde noget. Orig.: Kanc.

vilget at stille en Karl af hver 200 Td. Hartkorn til Arbejde paa de jydske Fæstninger[1].

Fællesmødet i Odense[2]. Hertil indfandt sig Raadet med Undtagelse af *Korfits Ulfeld* (da i Udlandet), *Tage Tot*, *Gregers Krabbe* og *Malte Jul*, dertil Landkommissarierne og Adelens Fuldmægtige foruden talrige Adelsmænd.

Forhandlinger med Adelen. 24 Juni skrev Kongen fra Frederiksborg til Kansleren (*Egenh. Br. n. 321*), at der burde opsættes en Instruktion for denne selv, R. Admiral, R. Kansler og Statholderen i Norge om, hvad de skulde tale med Rigens Raad og Adel om, og angav, hvad Indholdet af den burde være. Instruxen er ikke bevaret; i Propositionen til Adelen (*n. 486*) fremstillede Kansleren (6 Juli[3]) Kongens Pengetrang og opfordrede Adelen til at bevilge en Hjælp, ogsaa af Hensyn til den afdøde Prins' Ligfærd[4].

---

[1] Sml. herom ndfr. under 8 Avgust.

[2] Kongen havde tænkt paa at begive sig til Antvorskov, »paa det at Rigens Raad desto snarere kunde lade mig vide, hvad i Odense passerer«, men 29 Juni meddelte han fra Frederiksborg *Kristian Thomesen*, at han næppe kunde gjøre dette paa Grund af manglende Klæder til Folkene (Egenh. Br. n. 328). 7 Juli rejste han dog derhen (smstds. n. 330). — Raads- og Adelsmødet kalder Kongen spottende: »Alle Helligens Dag i Odense« (Egenh. Br. n. 322).

[3] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 86). 7 Juli erklærede Frederik Parsberg, at »efter D. R. Raads Proposition paa kg. Maj.s Vegne til Adelstanden, her i Odense til Stede var, den 6 Juli sidstforleden«, vilde han love at give Kongen 50 Rdl. af hver Hest til Rostjeneste saavel for sit Vedkommende som for sine Sønner, Vilhelm, Verner og Mandrup Parsberg. Orig.: Kanc.

[4] 25 Juni skrev Kongen fra Frederiksborg til *Kristian Thomesen*, at Toldpengene umulig kunde forslaa, »saa at, vil Rigens Raad og Stænderne i Riget intet gjøre til deres udvalgte Prins' Begravelse, da er det bedst, at Legationen bliver efter, og Liget bliver dèr, som det er« (Egenh Br. n. 324). 26 Juni skrev Kongen sammestedsfra til samme: »At Adelen før Jul til ingen Penge kan geraade, det tror jeg, men de faar at have en god Tro til Albert Baltzer Bernts Kredit og forsikre mig igjen, aldenstund jeg og Rigens Raad nødes til at leve i samme Forhaabning« (smstds. n. 325).

Adelen bevilgede 8 Juli 78 Rdl. af hver 312 Td. Hartkorn samt 2 Rdl. af hver 100 Dl. paa Rente, alt at udgive 1 Decbr. til Landkommissarierne og mod Revers[1] (*n. 487*[2])[3]. Efter et Møde paa Raadhuset med hele Rigsraadet 10 Juli[4] bevilgede Landkommissarierne og Adelens Fuldmægtige Dagen efter en Fornyelse af Bevillingen om Soldaterudskrivning og udtalte sig om, hvorledes man kunde sikre sig, at det bevilgede virkelig udgaves, samt om Fæstningsanlæg i Jylland og Adelens Deltagelse i Rigsraadsvalget (*n. 488*). Tillige indleveredes en Extrakt af tidligere Beslutninger vedrørende Kommissariernes Forhold til de af Adelen bevilgede Soldater[5]. 15 Juli afgav Raadet sit Svar paa de fremførte Punkter (*n. 491*).

12 Juli mindede Landkommissarierne Raadet om nogle allerede i Kbhvn. fremførte Punkter, hvorpaa ønskedes Kongens Resolution (*n. 489*); 15 Juli fremdrog de 8 nye Punkter (*n. 490*). Efterat Landkommissarierne 17 Juli havde bedet en unævnt (den øverste Sekretær?) at paaskynde Svaret (*n. 493*), fik de dette meddelt endnu samme Dag (*n. 494*)[6]. 16 Juli opfordrede de jydske Landkommissarier Raadet til at skaffe Albrecht Baltzer Bernt Betaling (*n. 492*)[7], og 18 Juli

---

[1] Kongen gav først Revers 22 Novbr. Se ndfr. S. 414.

[2] Jfr. ndfr. S. 371 Anm. 2.

[3] 31 Juli udskreves derefter fra Frederiksborg ogsaa 2 Procent af Rentepenge hos uadelige: Sjæl. T. XXIX, 232—35 (Brevet til Kapitlerne og Universitetet: Matzen, Kbhvn. Univers. Retshist. I, Till. S. 41). Samme Dag tilskrev Kongen Landkommissarierne om at indkalde Jordebøgerne og paaligne Udskrivningen af Soldaterne, dertil at tilskrive Adelen om den bevilgede Hjælp: smstds. 235.

[4] Omtales i den nedenanførte Extrakt.

[5] Efter Uddragene staar: »Disse forskrevne Konstitutioner, Vodtægter, kgl. Missiver og Benaadninger ere alle gjorte og sluttede den største Del, førend vi gjorde vor Kommissariatsed, og en Del siden; ville derfor formode os ej at kunne tillægges noget deri til vor egen privat Handel at have foretaget eller [os] mod nogen forgrebet«. Orig. med Landkommissariernes Underskrifter: Kanc.; en anden Orig.: RR. n. 56, XX; Kopi, bekræftet af Kr. Skel: smstds. XX a; Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 174 og i Jydske Fol. 111.

[6] Jfr. ogsaa Raadets Acta (*n. 503*).

[7] I den Anledning bad Kongen 29 Juli fra Frederiksborg de fynske

udtalte Kommissarierne sig efter Raadets Opfordring om Forholdsregler mod Overdaadighed ved Bryllupper og Begravelser (*n. 495*). — 17 Juli var to Kommissarier hos Kansleren og opfordrede ham og hans Medbrødre til at fremskynde Tronfølgervalget; Kansleren svarede dog, at den afdøde Prins først maatte begraves [1].

6 Juli vedtog Sjællands Raad og Adel efter Kongens Bevilling [2] at mødes aarlig 9 Oktbr. i Roskilde (*n. 496*) [3].

Raadets Forhandlinger [4]. 3 Juli skrev Kongen fra Frederiksborg til Hr. *Kristian Thomesen*, *Anders Bille*, *Ove Gjedde*, Hr. *Kristoffer Urne* og *Hannibal Sehested*, at da der i Tide burde tænkes paa de Penge, som Hertug Frederik kunde behøve til at følge Prinsens Lig ind i Riget og paa Fetalie til de Skibe, der skulde overføre Liget fra Heiligenhafen, fremdeles paa Penge til Buddenes Rejser, naar Bønderne gav »Eckepenge«, skulde de proponere dette for de andre Raader og siden med dem overveje Midlerne dertil [5]. — 4 Juli skrev Kongen fra Frederiksborg til Kansleren (*Egenh. Br. n. 329*), at han havde fornummet, at Raadet med Adelen inklinerer til Gjældens Aflæggelse, men ikke hørt noget om, at Raadet vilde »tænke paa de Middel at anstille, som andensteds er i Svang, mulig fordi sligt er imod Privilegierne«. Imidlertid skulde Raaderne vide hans Mening, nemlig »at ingen Privilegier bør at anses, som causerer min og Rigernes Ruin« [6]. Da Kansleren fremstillede dette for Raadet, udtalte det, at man ikke

og sjællandske Kommissarier at laane de jydske henholdsvis 2000 og 1000 Rdlr. af Landekisterne: Sjæl. T. XXIX, 231—32.

[1] Kommissariernes Vidnesbyrd af 27 Novbr., ndfr. *n. 521*. Et Rygte om, at *Hannibal Sehested* og *Gregers Krabbe* var befuldmægtigede af Adelen til at tilbyde Hertug Frederik Kronen, men at denne havde afvist Betingelserne som altfor haarde, beretter Durel 6 August. Afskrift: Allenske Sager n. 18.

[2] Ovfr. *n. 419*.

[3] Jfr. det sjællandske Adelsmøde 9 Oktbr. (ndfr. S. 406).

[4] 15 Juli afgav Raadet en Dom.

[5] Orig. med Segl: Danske Kg. Hist. n. 101, 16 (Sjæl. T. XXIX, 221).

[6] Jfr. Brevet 8 Juli til samme: Egenh. Br. n. 331.

vidste andet end at have prøvet alle Midler, samt at det var meget utilraadeligt at handle mod Privilegier. Da Kansleren 8 Juli underrettede Kongen herom (*n. 497*), svarede denne i et Brev til Raadet (Antvorskov 12 Juli, *Egenh. Br. n. 333*), at han ikke havde tænkt paa at begjære noget mod Privilegierne, men at det var mod hans Privilegier, naar Kansleren »i Malte Juls Ed, os uadspurgt, indførte ydermere om Religionens Fortsættelse end som i de forrige Rigens Raads Ed været har, det er af Kopien at erfare«. Ligeledes hævdede han, at Hofmesterens Sendefærd til Staterne var sket ham helt uafvidende[1], hvorfor Raadet maatte sørge for, at »samme Ambassade intet kommer os til nogen Besværing«. Kansleren skrev som Svar herpaa (Odense 13 Juli), at hvis Kongen vilde »lade sig give Copiam af *Iver Vind*, Hr. *Jørgen Brahe* og Hr. *Frederik Redtz* af den Ed, som de præsterede og dem strax da til Kbhvn. blev meddelt«, og lade den konferere med *Malte Juls*, vilde han finde, at de var ganske ens[2]. Kongen opfordrede ham saa til at sammenligne *Malte Juls* Ed med de andre Raaders, »da skal det vel skikke sig« (16 Juli, *Egenh. Br. n. 336*), hvorpaa Kansleren 19 Juli atter afviste Kongens Mistanke (*n. 502*). — 15 Juli svarede Raadet (*n. 499*[3]), at *Korfits Ulfelds* Instrux var overvejet af de tilstedeværende Raader, før den underskreves af Kongen[4]; mod Misbrug af Accisesedler foresloges Straffen forhøjet (jfr. ndfr.).

17 Juli befalede Kongen fra Rosenborg Raadet at udnævne nogle af deres Midte til af den tilbagekomne R. Hofmester at fornemme Resultatet af dennes uhørt lange Ambassade[5] (*Egenh. Br. n. 337*). Raadet svarede 19 Juli, at Hof-

---

[1] Jfr. ovfr. S. 297.

[2] Tillige meddelte Kansleren Kongen, hvad Adelen havde bevilget, »endog det endnu skriftlig Rigens Raad ikke er tilstillet (fordi det af saa mange skal underskrives), som man dog daglig forventer«. Koncept: RR. n. 56, LXXIII.

[3] *Kr. Thomesen* har ikke medunderskrevet.

[4] Kongen fastholdt Rigtigheden af sin Opfattelse (Egenh. Br. n. 335, jfr. 336 sidst).

[5] Jfr. ovfr. S. 322.

mesteren ikke var kommet til Odense, medens det tillige gjorde Indvendinger mod den usædvanlige Form, der vilde være meget stødende for ham (*n. 501*[1])[2].

Efterat Kongen 13 Juli fra Antvorskov havde befalet Raadet at tænke paa Midler til Flaaden (*n. 498*), udtalte Raadet sig 17 Juli saavel herom som om den oprindelige Proposition (*n. 500*[3]). Det bevilgede et Toldpaalæg til Flaadens Behov, medens det udtalte sig mod en Konsumptionstold; herom havde dog Meningerne i Raadet været meget delte (jfr. *n. 503*). Toldpaalæget paabødes 7 Septbr. fra Frederiksborg[4]. Med Raadets Raad og Betænkning udgik fra Frederiksborg 21 Juli en Fdg. om Sisesedler[5] og 31 Juli en Fdg. om Misbrug i Øxenhandelen[6]. Dertil raadsloges om Proviantmagasinerne, Mønten m. m. (jfr. *n. 503*).

15 Juli skrev Kongen til Raadet om at tænke paa Midler imod, at »adskillige af dem, som er forvist Retten, som af os selv og eder besiddes, sig siden paa Landet lader bruge til Hjemthingene at plage med unyttige Processer fattige Folk«[7]. — Samme Dag udstedte Kongen og Rigsraadet Brev om Ændring af Magdalena Sibyllas Livgeding (jfr. II, 384); i Stedet for Dronningborg, Randers og Stjernholm tillagdes der hende Laaland og Falster[8].

---

[1] Blandt Underskriverne fattes *Kristoffer Urne.*

[2] Jfr. Egenh. Breve n. 336 og Kanslerens Svar (*n. 502*).

[3] Blandt Underskriverne fattes *Hannibal Sehested* og *Hans Lindenov.*

[4] Sjæl. T. XXIX, 250; Fdg. efter Recessen Fol. Tij. Ogsaa paa tysk Øl synes Tolden forøget; jfr. Egenh. Br. 1645—48, S. 293 Anm.

[5] Sjæl. T. XXIX, 228; trykt særskilt; Fdg. efter Recessen Fol. Siiij og Paus S. 834 (her med Datum 1 Juli).

[6] Sjæl. T. XXIX, 235; trykt særskilt; Fdg. efter Recessen Fol. T.

[7] Orig. i Brevform med stort Segl: RR. n. 56, XV. Indført i Sjæl. T. XXIX, 225.

[8] Underskrevet af *Kristian Thomesen, Anders Bille, Ove Gjedde, Hannibal Sehested, Mogens Kaas, Kristoffer Ulfeld, Oluf Parsberg, Jørgen Sefeld, Hans Lindenov, Iver Vind, Jørgen Brahe, Frederik Redtz, Niels Trolle* og *Malte Jul.* Orig. paa Pergament: Kgl. Ægteskaber n. 52. Jfr. Egenh. Br. n. 275.

A. De indledende Provinsmøder.

485. *Skaanes Adels Erklæring, 10 Juni.*

Orig. med Kanslerens Paategning: Kanc.

Underskrifter: *Henrich Huittfeld. Niels Krabbe. Falck Lycke. Christoffer Mormand. Knud Gabriellsszen. Christiann Erichssenn.* Paa min egen och broder Pers Gaggis vegne: *Claus Gagge. Jørrenn Vgerrop. Jacob Grubbe. H. Lindeno. Palle Wrne. Biørn Ulffeld. Malthe Jull. Laurits Galtung*[a]. *Staller Kaasz. Eiller Holck. Iffer Krabbe M. W., Hieronymus von Kratzsch. J. Gerstorff. Friderich Below.*

B. Adelens Forhandlinger.

486. *Proposition til Ridderskabet (6 Juli).*

Udkast af Kr. Thomesen med hans Paategning: Prop. i det Odense mode anno 1646 [sic] in julio: RR. n. 56, XXX A.

K. m. har naadigst nest sin k. gunst och naade, som hans m. eder af ridderskabet nu forsamlede erlig och velbyrdig mendt befalet at lade forstaa, at eftersom det har behaget Gud almectigst med disse fremfarne meget haarde och onde tider disse lande och riger at hiemsøge, at hans m. icke mindre end hans m. kiere troe undersaatter føler, hvad stor besverlighed och vitleftighed hans k. m. och cronen derudofver ere udi geraden, och hans m. och cronen nu paa alle sider krefvis och anmahnis for hvis mand tilforne har veret foraarsaget at optage och saa velsom i nødts tid lande och riger med at redde har veret foraarsaget at borge och laane, hvortil saa meget feiler, at den ordinari och nu i mange mader af disse onde tider graverede indkomst kand forslaa at giøre nogen rigtighed for, at den och icke ner til hvis nødvendig reparation, som til floden och des uomgengeligh fornødenhed udkrefvis, kand strecke aller.

Hvorfor hans k. m. icke har kundet forbie gaa saadant sine kiere och troe undersaatter af adel at føre til gemyt och naadigst af dennom begiere, di med nogen ansehelig hielp ville komme hans m. och riget til undsetning, paa det hans may[a] och rigets credit, som nu miere end nogen fremfarne tider periclitere, kunde erholdis och hans m. i sin høie alderdom imod alt det, hans m. i al sin lifstid har tractet efter at hafve ord for, nu icke paa sin kongelig troe och lofve skulle lide nogen eftertale och disreputation. Hans k. m. er visse paa, at alle ret-

a Har ikke tilføjet: Med egen Haand.

skafne ridder mendsmend er saa nidkier for deris herris kongis och federne landts ehre och credit at erholde, at en hver sig det skulle regne til spot, dersom den gamble och for oprictighed ofver alt nafnkundige danske troe och lofve nu skulle, den hele nation til spot, lide nogen sveckelse, om endskiønt aldrig hans mayt[a] interesse derudi vaar saa høit engageret och forbunden. Hans m. har och aldrig i al sin regierings tid nogen saadan hielp begiert, hafde det och icke heller sig nu dertil resolveret, dersom icke den høie nød, som sig intet lader forschriffe, dertil hafde veret aarsag, och eftersom hans m. lettelig kand eracte saadant icke uden adelens egen store besvering at kunde skie, saa hafver hans m. aarsag det saa meget dis høiere at skatte och estimere, och i al den gienvordighed, som det har behaget Gud almectigst til hans k. m. sidste aar och alder at forvahre, skulle det vere, som kunde tiene til at udslette al anden vidervertigheds bekymring och komme hans m. til at foracte al anden modgang, i betractning, at Gud almectigste nu al Europa fast continuerer at brende och saa got som opbrende af krig och uroe, det da har behaget hans guddommelig maiestet icke alenist med fred och rolighed at velsigne, mens at conservere hans m. sine kiere undersaatters dieres hierter och affection och dennom til deris herris och konges nødvendig hielp och deris egen ehre och velferts betractning at bøie och oplyse.

Dertil kommer nu ochsaa den sørgelig tilfald, som Gud almectigste har behaget disse riger at tilskicke, idet hans f. n. den udvalde prints til Danmark och Norge, som med alle undersaatternis samtycke vaar eligeret at skulle i fremtiden hafve forstandet disse riger och landes regiering, nu ved den timmelig død uden riget er frafalden och dermed foruden anden eftertenckelig sorg och bekymring icke ringe [extraordinari[a]] bekostning vil tilhøre baade hans f. n. salig lig her udi riget at lade indføre saa velsom siden med tilbørlig ehre och begengelse til sit hvilested at bestedige, saa med mindre til al saadan extraordinari tilfald och bekostninger nogen och extraordinari hielp och undsetning bevilges och optenckes, saa er intet andet at formode end foruden den fahre och skade, som vi udi bestedis, spot och vanehre for os och vore efterkommer ufeilbar er at forvente, och eftersom k. m. ved sine troe mend och raad udi hver provints ridderskabet rigens

a Overstreget.

tilstand i saa maade tilforne har ladet proponere och naadigst begieret, at di fuldmectige her til denne ende ville udgiøre, som her paa hans k. m. och riget til hielp sig ville forklare, hvad hans k. m. af dennom i denne tilfald hafde at forvente, och di sig nu til den ende herom vider at deliberere och slutte har indstillet, saa erkiender hans m. saadan deris underthanig hørsomhed med al kongelig gunst och naade, med naadigst begiering, di nu al ting udi alvorlig betenckend ville optage och sig siden saaledis imod hans k. m. underthanigst resolvere, at baade hans k. m. deraf kunde hafve en naadig satisfaction, och di alle hos hans k. m. tack och posteriteten ehre kunde hafve at forvente. Sligt vil hans k. m. med alle och en hver med al k. gunst och naade stedtse forskylde och erkiende.

487. Adelens Bevilling, 8 Juli.

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. C. D. Orig. Gjenparter: RR. n. 56, XXIV c, b og a. E. Kopi af A: RR. n. 56, XXIV. F. G. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 170 og i Jydske Fol. 106.

Kiendes vi underskrefne af adel, som i dag udi Odense efter hans kong. mt^{s} voris allernaadigste herris och kongis naadigst befaling hafve veret her tilstede, saavel de, som paa provincernis vegne fuldmectige ere, som och enhver paa sin egen vegne, och vitterlig giør, at efter som os af hans kong. mt^{s} canceler sampt Danmarckis rigis raad beveglig er til gemytteført den store besvering och gield, høystbemelte hans kong. mt. och riget udi denne hans mt^{s} høie alder bode af fremfarne onde tider saavel som andre uformodelige tilfalde er udi geraden, met naadigst begiering, at vi hans kong. mt. och voris kiere fæderne rige ved voris middel vilde til hielp komme,

Da, uanset samme besverlige allegerede tider hafve i lige maader sat voris stand saavel som och voris tienere icke udi ringe uleiligheder och besverligheder, som vel, dersom fornøden giøris, ved atskillige nøiactige documenter kunde saaledis deduceris, at enhver skulle lettelig erklere os at hafve god føie underdanigst herudi os at undskylde, dog hans kong. mt. voris allernaadigste herre och konge at bevise voris underdanigste lydighed i denne onde tilstand, da hafve vi underskrefne, en del efter methafvende fuldmact och en del paa sine egne vegne, indgaaet, bevilget och samtyckt at ville godvillligen gifve til hans kong. mt^{s} och rigens

gield met at aflegge af hver trey hundrede och tolf tønder hartkorn (her udi dog uberegnet hvis der af allerede øde och u esat er) halffierdesinds tyfve och otte rigsdaler in specie, om mu ligt er at tilveie bringe, och ellers udi landsens gangbare mønt och det til den 1 decembris nerverendis aar 1647 til enhver provi ices lant commissarier at erlegge. Och eftersom udi en del deris fuldmacter er undtagen enhver sin gield, hand er met behæftet fra for[ne] summa at ville fratage, ochsaa af det øfrige, hand fri ha'ver. at ville gifve; dog ville vi formode (enhver upræjudicerlig), at enhver god patriote sig godvilligen beqvemer, anseendis den store besverlighed, riget er udi, och der imod den anselig hielp. det behøfver, och saadan hielp uden forschrefne condition godvillig udgifver.

I lige maader er her met bevilget och samtyckt, at hvo som hafver vis tilstaaendis penge paa rente, vil och til for[ne] brug och hielp godvillig gifve af hver hundrede rigsdaler, som hand frit hafver, tov rigsdaler in specie.

Dette forskrefne hafve met denne efterskrefne condition och vilckor bevilget och samtyckt, at høybemelte hans kong. mt. sig naadigst ville reversere saadant icke mere adelstanden til stor præjudicio at ville begiere, eftersom vi saadant uden voris stands total ruin och undergang lenger och oftere icke kand udstaae, anseendis den met mange høie och store besveringer, contributioner och forstreckninger saavel som udi atskillige andre maader hart er graveret, til met at saadant icke udi nogen fremfarene kongers tider saa idelig findes at vere begiert.

Vi forhaabe underdanigst hans kong. mt. saadant af os met al kongelig gunst och naade optager, anseendis, at enhver met al underdanighed, saavit mueligt er, och endel fast ofver formuen det udgifver. Hans kong. mt. skal ellers altid finde os hans tro undersatter til al underdanig hørsomhed af yderste formue beridde. Datum Odense den 8 julii anno 1647.

Paa Judlands provinces vegne efter medgifven fuldmactis vegne: *Peder Langhe. Erich Juell. Frantz Lycke*[a]. *Mannderup Due. Henrich Rantzow*[b]. *Mogens Seestet*[a]. *Peter von Gerstorff*[a]. *Jørgen Rosenkrandtz*[c]. *Christopher Packs*[d].

a Fattes i D. *b* Fattes i C og F. *c* Fattes i C og D. *d* Kun i A.

[a]Paa Schaane provinces vegne efter medhafvene fulmacht: *Henrich Huittfeldt. Henrich Ramell. Gunde Rosenkrandtz. Joachim Gerstorff*[a]. *Niels Krabbe*[b].

[c]Paa de Laalands adels vegne, nemlig Erich Stensen, Jost Frederich von Papenheims, Rubech Pors, Erich Kaas, fru Helvig Rosenkrantsis, salig Borcher Ruds, Øllegaard Pentzis, Lave Bildis, Clavs Porsis och fru Anne Sparis vegne underschrifver vi *Christoffer Stensen*[c]. *Erick Rosenkrantz*[d].

Eftersom mig er gifven atskillige fuldmacter af nogle af adelen i Siellnnd, hvilcke alle icke stemme ofver ens, saa lofver jeg til første forsamling at skaffe en hvers egen haand der under; begierer derfor venligen, jeg saa lenge derfor motte forskaanis, mens paa Christen Skiels Jørgensens vegne oc mine egne vegne underskrifver jeg fuldkommelig: *Christen Skiel As. Oluff Daa*[e].

Paa min moders och min moster Rigetze och mine veine samticker jeg lige vedt di andere: *Siverdt Vrne.*

[f]Paa min broder Jørgen Daas, søster Ide Daas och egne vegne: *Oluff Daa.*

Paa min moders, fru Lisbet Sophia Randzofs, hindes och mine vegne: *Jacob Lindenov*[f].

Paa min broder Rønnov Billis vegne och mine egen: *Vincendz Bille.*

[g]Af Fyen samptøcher vi underschrefne paa bemelte conditio, efter som forschrefvet staar: *Clausz Vcke.* Paa Erich Kaasis, Henrich Langis, Axel Brahis, fru Sissel Høgs och fru Hilleborgh Ascherslebens sampt mine egne vegne: *Falck Giøe Henrichsen. Sten Bilde.* Paa Clavs Sestedts vegne efter fuldmagt. saa och min egen vegne: *Henningh Valckendorff*[g].

[h]Paa min kiere moders, erlig och velbiurdig fru Birgitte Brochenhusis vegne, min kiere søster, fru Elsebe Ulfeldts vegne, min kiere svoger, her Axel Arnfeldts vegne, saa vel som paa mine egne vegne: *Lauritz Wllffeldtt.* Videre hafver jeg underschrefne fuldmact af min h. kiere søster, erlig och velbiurdig frue Kirstine Lydtzov, hvorfore jeg paa hindes vegne indgaar och samtycker hvis herudi de andre goede mend hafver bevilged; til vitterlighed med min egen hand dette underschrefvet. Datum Ottense den 12 julii anno 1647: *Lauritz Wllffeldtt*[h].

[i]*Erick Quitzow. Henning Powisch. Frandtz Powisch. Laurittz Skinkell*[i].

488. *Adelens Erklæring, 11 Juli.*

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. C. Orig. Gjenparter: RR. n. 56, XIX—XIX a. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 171 og i Jydske Fol. 107.

Kiendes vi efterskrefne, adelens fuldmectige udi Judland, Sieland och Fyn (eftersom den province Skaane och Bleginde sig

a Fattes i D. *b* Kun i C. *c* Fattes i C og D. *d* Kun i A og B. *e* Fattes i A og D. — Alt det følgende fattes i C og D. *f* Kun i A. *g* I B, F og G staar: Af Fyns provincie *Falck Giøe Henrichsen, Steen Bilde.* *h* Staar i B i noget sammentrængt Form; fattes i F og G. *i* Kun i A.

skriftlig tilforn resolveret hafve), och giøre vitterligt, at eftersom hans kong. mt. voris allernaadigste herre och konge ved Danmarckis rigis høyvise raad udi enhver province hafver ladet ridderskabet forskrifve och dennom efterskrefne poster forholden:

Først, uanset hans mt. ingen differents met dette rigis angrentsende naboer i ringeste maader afved, eracter høybemelte hans mt. dog naadigst nødigt och raadeligt i disse verdens ubestandige tider intet at efterlade, som hans mt[s] kiere tro undersatters lovlig sickerhed met at bestyrcke tiene kand, er fordi naadigst begierendis, adelen ochsaa af deris gods soldater at udskrifve och underholde som tilforn samtycke ville, efterdi de aaringer, som tilforn bevilget veret hafver, ere expirerede,

Da kunde vi icke andet end saadans hans kong. mt[s] faderlig omsorg nu saavel som altid tilforn her udi erkiende, ville den och met al underdanig reverentse antage, och endog bode vi och voris tienere udi disse saavel som fremfarne atskillige onde tider saaledis graveris och udmattis, at vi hafde god føie os for saadan haard tynge voris tienere at paalegge udi al underdanighed at undskylde, dog alligevel voris underdanig lydighed imod høybemelte hans kong. mt. saa och voris redebonhed voris kiere fæderne rige til at forsvare at contestere, hafve vi efter voris medgifven fuldmact, bode af Danmarckis rigis raad och adel udi enhver province underskrefven, endnu ydermere paa riderskabets vegne bevilget udi for[ne] provincer at lade af voris tienere self udskrifve af hver trey hundred och tolf tønder hart korn tu soldater och det paa tu aars tid, dog at met deris mustring, exercering och opmanelse aldelis forholdis, eftersom udi Odense anno 1638 af da menige Danmarckis provinciers deputerede (af hvilcke gode mend en part nu self ere udi Danmarckis rigis raad) sluttet blef, saavel som udi alle efterfølgende moder udi den fald samtyckt och bevilget och af hans mt. naadigst confirmeret, saa och altid siden hafver veret holdet och efterlefvet. Disse for[ne] soldaters underholding paa mustringen alene skal dennom af hosbunden forskaffis, men ellersnaar de rigit tieniste til landevern eller anden [stedts[a]] giøre skal, da som andre geworbene folck met besolding och underholding at tracteris. Men efterdi der befindis, voris kiere fæderne rige føie frelse och beskiermelse ved saadan

a Fattes i A.

ringe antal soldater at kand hafve, da formode vi dog, at alle unge mandkiøn efter voris forige angifvende sub dato Hafniæ 25 aug. anno 1645 och den 16 april. 1646 motte armeris och exerceris, eftersom høybemelte hans k. mt. det och naadigst hafver for got anset at bevilge och consentere.

For det andet, eftersom och af for^{ne} Danmarckis rigis raad da foregifvet blef, at de adelen endnu som tilforn vilde erindre nogen vished der udi at motte giøris, at hvis som vedtaget och god villig udlofvet blef deris kiere fæderneland til gafn, motte och efterkommis, paa det den velvillige icke ofver andris ubetencksom efterladenhed skulle forargis,

Da siunis os. at met saadanne efterladene och ofver deris egen løfte uactsomme skulle procederis och forholdis, eftersom udi for^{ne} mode udi Odense 1638 da sluttet blef, som saaledis lyder: forskrefne contribution (ɔ: som da bevilget blef) skal och enhver vere forobligeret at betale, saa frembt icke udi hans jordegods ved sticts commissarierne eller hans mt^{s} lens mend ved tvende nesthosboendis gode mend uden nogen vidre proces skal anammis udleg, hvor dennom lyster, saa megen landgilde den summa met dets bekostning kand opløbe, och det beholde, indtil hand contenterer och det efter landkiøbet etc.

For det tridie, belangende hvis ved høistbemelte hans mt^{s} raad er andraget, at eftersom af lantcommissarierne underdanigst er erindret om festninger udi Judland paa nogle steder at motte begyndis, hvortil hielp af hans k. mt. och cronen tilforn begiert er, men efterdi stor besverlighed cronen udi freds saavel som feide tid af de opbygte festninger ofverhenger och enda foruden den met stor besverlighed ofver vunden bekostning, som paa deris opbygelse metgaar, til guarnisonens underholding, magasins oprettelse, munitions fornødenhed och andet sligt mectig bekostning udkrefver, hvorfor høystbemelte hans k. mt. af os vil fornemme, hvad middel och raad vi dertil optencke kunde, paa det saadant met stor omkostning begynte verck ey enten met spot ufuldkommen skulle slippis eller ilde forsiunt andre til fordel och riget til skade skulle ofverladis,

Da endog vi icke andet kunde eracte end efter Judlands provinces situation och leilighed nogle sickre platser och festninger jo høylig til undersatternis forsickring fornøden giøris, som til-

forn af os angifvet er, men efterdi saadanne store besverligheder och difficulteter derhos efter hans k. mt[s] egen naadigst angifvende befindis, hvortil vi for voris personer ingen raad end hvis af os tilforn angifven er, det at remedere vide at til kiende gifve, da dersom hans kong. mt. met rigens høyvise raad, som landsens tilstand och formue best er bekiendt och mest vedkommer, middel och raad dertil kunde finde saadant at stille udi verck, ville vi efter voris forige bevilling at tilhielpe efter formue ey underlade.

Och efterdi hans kong. mt. altid fornemmer voris underdanigst affection och velvillig lydighed udi hvis hans mt. och voris fæderne rige (vi efter voris ringe formue udi saadanne besverlige och onde tider kand afsted komme) til bestyrckelse och conservation kand gerade, voris stand til mectig stor tynge os paalade, saa ville vi hafve [eder[a]], I gode herrer, venlig ombedet, I derhen hos[b] hans kong. mt. vilde formaae, at hvis naadigste privilegier och friheder voris stand udi fremfarne høyloflige kongers saavel som och udi høystbemelte hans mt[s] egene tider hafver naadigst met veret remunereret och hid indtil ved mactholden, motte endnu udi voris som och udi voris forfædris tider blifve uforanderlige och udi deris forige vigore ved mactholden, och synderlig den kongelige benaading, hans kong. mt. os naadigst met rigens raads election hafver bevilget, met første motte udi verck stillis, eftersom saadant udi disse besverlige och tunge tider regieringen til bestyrckelse høylig eractis fornøden.

Hans kong. mt. skal os altid til sine plictskyldige underdaner och tienere udi alle muelige maader befinde. Vi forblifve och I gode herrer til al ære och tieniste stedse beridde. Datum Odense den 11 julii 1647.

Peder Langhe. *Erich Juell.* *Frantz Lycke*[c]. *Henrick Podebusch*[d]. *Mannderup Due.* *Falck Giøe Henrichsen.* *Sten Bilde*[c]. [e]Paa Sivert Urnis[f] och Vincens Billis[f] vegne efter fuldmact[e]: *Christen Skieel As.* *Christoffer Stensen*[c]. *Oluff Daa*[g]. [e]Efter fuldmact paa Laalands adels vegne[e]: *Erick Rosenkrantz.* *Henrich Rantzow*[b]. Movgens Sehested[d]. *Peter von Gerstorff*[c]. *Lauritz Wllffeldtt*[b]. Jochim Gierstorf[d]. *Jørgen Rosenkrandz*[c]. Gunde Rosenkrantz[d].

a Fattes i A og C. *b* Fattes i B. *c* Fattes i B og C. *d* Kun i D og E. *e* Kun i A. *f* Har selv underskrevet D og E. *g* Fattes i D og E.

489. *Landkommissariernes Erindring til Raadet, 12 Juli.*

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Landcommiss. errindring anno 1647 i Odense then 18 julii: Kanc. B. Orig.: RR. n. 56, XVII. C. Kopi ved Kristen Skel: smstds. XVII a. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog. Fol. 182 og i Jydske Fol. 119.

Eftersom vi seniste udi Kiøbenhavfn for eder, guoede herrer, noegle poster andgafve, hvorpaa os hans kong. mayt[s] naadigste resolution thil dette moede lofvedt blef, daa efterdi os siunis landet høyelig magt derpaa at verre anligende, kunde vi iche forbigaae eder en nu derom venligen at erindre:

1. Om andordning at motte giørris paa gewehr her udi landet at motte for ardbeydes.

2. Omb Roestocher øel at motte afschaffes for dend schade rieget deraf thilvoxer.

3. Omb kledis dragtis stoere misbrug, som iblandt alle stender lader sig se.

4. Omb dend stoere schade, adschillige forpagterre paa herre gaarde landet med derris forprangeri fornemlig med øxenkiøb thil føyer dermed, at de iche alene selger dend første stald øxen, om vindterren ofverstaldet ehr, men och sieden kiøber til, thredie och fierde parti, [a]och dem selger, iligemaader gifver de kiøbmend sæddel paa[a] øxen, som paa derris fudder schal verre ofverstaldet, uanset de ey. der hafver verit, ved hvad middel saadandt kunde remederis och forrekommis.

5. At dend stoere schade, denne nye myndt medfører, motte considereris och andre middel der til betenchis och det udi thiede; ellers blifver landet derofver besverget, och hans mayts. udi denne bevilget contribution lieder schade.

6. At vi efter riegens raaedts guoede løfte maatte faae en fortheignelse af rendteriet, hvor viet unionsschatterne och commissari tholdenne sig af hver provincie kunde bedrage, disligiste en designation, hvoer mange officerer thil hest och foeds af land commissarierne schal besoldis och hvad derris aarlig och monandtlig thractament schal verre.

Venligen I guoede herrer ombedendis, saadandt thil landsens stoere gavfn, som vi vist formoede, motte befordris. Actum Odense den 12 jullii anno 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel. As. Henrich Rantzow[b]. *Gunde Rosenkrandtz*[b]. *Oluff Daa*[c]. *Erick Rosenkrantz H.* Lavrs Ulfeld[d].

a Fattes i B og C. b Fattes i B. c Fattes i A og E. d Kun i C og D.

490. Landkommissariernes Erindring til Raadet, 15 Juli.

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. C. Orig.: RR. n. 56, XVI og XVI a. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 182 og i Jydske Fol. 120.

Kunde vi icke forbigaa eder, goede herrer, endnu videre met denne voris venlig erindring at besøge met venlig begiering, hans ko. mayt^{s} naadigst resolution os derpaa motte til veie bringis:

1. Paa det at den bevilgede soldateske til hest oc foedts kand met det snariste mueligt bringis paa foede, ere vi underdanigst hans ko. mt^{s} missive til landt commissarierne udi en hver province begierendis, at de adelen skulle tilskrifve om en summarum paa deris jordebøger under deris hender, hvorepter den bevilgede soldateske af foedfolck och rytteri kunde ligelig dennom imellom leggis, at frembskicke, och det inden den sidste augusti førstkommendis, eftersom saadant altied hiedindtil fra første hafver veret holdet och brugligt.

2. Iligemaader, at hans ko. mayt^{s} missive til dennom om adelen at tilskrifve om denne nu ny bevilget penge hielp, til hans ko. mayt. oc cronen udlofvet er, til bestembte tied, nemblig den 1 decemb., til landt commissarierne at frembskicke under den vilckor, udi Odense anno 1638 sat och slüttet oc nu igien af adelens fuldmechtige bevilget och sambtøckt er. Paa hvilcke for^{ne} begge poster vi underdanigst hans ko. mayt^{s} naadigst reverser ere begierendis.

3. Ere vi och venlig begierendis, at imellom general krigs commissarium och os en richtighed af hans ko. mayt. och rigens raad om indtegt och regenskab epter voris forige ofverlefveret mening och forschlag giøris maa, at derudi en vis richtighed hafvis kand.

4. Eftersom ofte er begierdt, at af dennomb, som for rosthieniste serdelis ere forskaanede udi freds tider och dog met hans mayt^{s} och cronens lehne uden riget naadigst erre met forlente, motte til landkisten erleggis aahrligen, saa lenge saadanne frihed varer, af hver hest 100 slettedaler, saa ere vi endnu venlig begierendis, saadan voris i alle maader billige begieringh motte thilhielpis udi verck at stillis, saafrembt I gode herrer saadant raadsom befinde.

5. Eftersom och tilforn venlig er erindret, at den told, som paa adtskillige vaare, der imellom provincerne føris, motte afskaf-

fis, da epterdi den befindes merckelig at giøre skade paa trafigken och handelen, idet at hvis vaare mand hafver at selge, derved blifver beliggendis, prisen forringes och mange handelen at drifve derofver forhindris, kunde vi icke underlade eder, goede herrer, endnu venlig derom at anmoede, at I ville thilhielpe saadant at motte remederis och samme tolds fordring afstillis.

6. Eptersom befindes, at formuende borgere sig af kiøbstederne at begifve och paa landet nedsette, som mange exempler det beviese, och dog icke høyere udi skatterne indføeris eller leggis end en anden gemen bunde, hvorofver kiøbstederne paa deris formue svechis, handelen aftager och den fattige i det sted i kiøbstederne met de aahrlige skatter och udgifter (hvilcke ey aftage) derofver belastiges, begieris fordi venligen saadant i tide ved andre middel at motte forrekommis.

7. Epterdi alle slags knipling af guld, sølf, silcke eller traae en mechtig stycke penge af riget at udføre befindis, iligemaader eptersom och adtskillig jern och messing arbed, som udi riget udenlands fra indførris och derved stoere penge igien udførris, hvilcket dog lettere her udi riget forarbedis kunde, daa paa det handtvercks folck, som saadant giøre kunde, kunde foraarsagis her ind i riget at flytte och sig i kiøbstederne, dem til stoer fordel och gafn, at nedsette, siunis os gafnligt, at af alt saadanne, som tilforn ommeldt er, met hvis mere her indførris, kunde paaleggis dennomb til commissarie tolden at forbedre at skulle erlegge den tridie part penge, som saadant goedts er verd och kand billigen taxeris for.

8. Eftersom trafigken och kiøbmands handelen nu en tidlang megtig aftager, och synderlig øxenhandelen, som er fast den fornembste, forringes och met tiden nedleggis, hvorofver adelstanden paa deris indkombst saa vel som kiøbmendene paa deris nering megit sveckis och kommer til achters, siunis os saadant at kunde remederis, dersom tilladis motte nogle vise och udi handelen erfarne kiøbmend paa en vis tid och sted at forschrifve och met dennomb udi rigens raads udi hver provincie deris nerverelse derom conferere, hvilcket siden hans ko. mt[s] och eders, gode herrers, samptlig dijudication billigen skulle submitteris.

Venligen eder, goede herrer, ombedendis, I saadant til land-

sens gafn oc beste vilde considerere och os herudinden icke ville fortencke. Vi forblifver eder altid til albehaglige tieniste beridde. Datum Odense d. 15 julii 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow[a]. *Gunde Rosenkrandtz*[b]. *Lauritz Wllffeldtt*[c]. *Oluff Daa. Erick Rosenkrantz H.*

491. *Landkommissariernes Vidnesbyrd om Raadets Svar, 15 Juli.*

A. Orig.: RR. n. 56, XIII a. B. C. Kopier: smstds. XIII—XIII [1]. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 185 og i Jydske Fol. 122.

Anno 1647 dend 15 jullii varre vi underschrefne af vorris medbrøedre deputerede Danmarchis rieges høyviese raads resolution at fornemme paa di poster, som dennom den 11 jullii sidst forleden blef under sambtlige land commissariernes hender ofvergifvene, horom och mundtligen sieden med dennom sambligen i raadstufven blef conferendts holdet, hvorpaa efterschrefne svar och slutning os er blefven gifven, nembligen:

1. Rigens raad hafde af hvis thil dennom ehr blefven ofverlefverit saavelsom af dend conferents, senisten med dennom holdet er, fornummet riederschabedts deputeredis bevilling derudi at ville paa thov aars thied bevilge thvende soldatter af hver threi hundrede och tholf thønder korn med slige conditioner, at aldielis i alle maader dermed saaledis blef forholdet, som paa det genneral moede anno 1638 af menige Danmarchis rieges provinciers deputerede forregifvet och sluttet var, hvilchet de hans kongh. mayts. ville och andrage, ei thviflendis, at hans kong. mayts. joe sig saadan bevilling schal lade naadigst befalde och i naade opthage.

Belangendes di vilchar, med hvilche bemelte bevilling sched er, saa schal det och forblifve ved di afschedninger och slutninger, 1638 udi Odense af adelens fuldmegtige giorde och indganget ehre, hvilche i atschillige moeder siedden erre igien thagne och hid indtil verret practicerit, hoerpaa hans kong. m. reverser ochsaa naadigst ehre gifvene.

2. Belangende hvorledis med dennom schulde forholdes, som efter ladende befindis med hvis de endten udlofved hafver eller och ved fuldmagt at udgifve sambtøegt, daa siundtis dennom got at

a Fattes i B og C. b Fattes i B. c Fattes i B, C og D.

vere, efter di deputeredis forslavg i de maader at forholdis, hvorforre det i lige maader kunde ochsaa forblifve ved dend berørte Ottense slutning, 1638 derom giort ehr, och at med forderligste saadandt kunde blifve efterkomet hoes dennom, som ennu med hvis udlofved ehr, resterer, vorre de en rigtig designation och underretning derom af os begierrendis.

3. Belangende festningers opbøegelse udi Judland, derpaa blev saaledis svarred:

At det vel var gafnligt, at saadandt fuldkomeligen kunde blifve i verch stillet, mens efterdi at desse besverlige thieders thilstand hafde med thaget midlerne, saa at nu iche saadahn forraad eller formufve findes, som slig stoer bekostning med realfestninger och byer at opbøegge udkrefver, daa siundtis dennom raadeligt, at med riegens raad, land commissarierne och adelen blef deliberærit om beqvemme plaatser, hvoer noegle smaa vercher kunde blifve thil sicherhed i landet henlagt; herhos begierde, mand vilde ochsaa betenche och flied anvende, hvorledis at magasinhuse kunde blifve i provincerne opret, paa det mangel, anden uleylighed och disordre kunde udi thiede forekommes och derved des føyligere hvis mand sig i en eller anden maade forrethogh, kunde blifve fuldbragt.

4. Belangende privilegier och frieheder at motte blifve herefter i derris førrige vigore och ved magtholden uforanderligen som i vorris forfædris thied, derpaa blef saaledis svarred:

Rigens raad ville lade sig saadandt verre høyt andligende och med ald flied hafve saadahndt i agt, saa indtet derimoed schulde blifve forrethagget, eftersom saadandt dennom ligesaavel som adelen var och andgieldende och varre sambtligen af en stand, ville och med ald flied verre deromb, at privilegierne kunde blifve forbedret.

5. Belangende forreslavg af riegens raad och land commissarierne om riegens raadts ellection, derpaa blef saaledis svarret:

Hvis benaading och friehed hans kong. mayts. riegens adel herudi hafde giort och gifvet, var iche hans ko. mayt[s] schyld, at derefter ey er en nu noeget efterfuldt, eftersom hans kongl. mayts. naadigst om slig election en nu iche søegt er, thilkommer os der-

fore sielfver derom at giørre forslavg och andfordring, hvilchet naar scher, daa er iche thvifl, hans kong. mayts. jov naadigst lader ded sig vel befalle, eftersom hans mayts. indtet noegen thied hafver lofvet, som handt jov och gierne hafver vildt efterkommet. [a]Odendse den — julli anno 1647[a].

At vi underschrefne denne forschrefne resolution af kongl. mayt[s] candtsler i sambtlig rigens raadts nerverrelse hørt och bekommit hafver, vinde vi med vorris eigen hender. Datum Ottense ut supra.

Christen Skieel As. *Erick Rosenkrantz.* Errich Juel[b].
Falck Giøe Hs.[b]

492. *De jydske Landkommissariers Indlæg, 16 Juli.*

Orig.: Kanc.

Eftersom udi forleden ufrids thidt Judtland at bevehre blef indkiøft ehn del gewehr, som ehr endnu mesten del beholden och til Glychstadt for sicherheds schyld hensendt, thil hvilchets betaling var af det province bevilget en summa penge, som doeg formedelst fiendernis anden indfald och paa mange steder udplyndring siden blef epter lat och ey udgifven, hvor forre Albrecht Baltzer Bernt til Hamburg, som det indkiøft och lefverit hafver, nogle hans mayt[s] missiver til os, at vi hanom det af landkisten schulle betalle, hafver forhverfvit, men epterdi indtet ehr bevilged derudi at schal indlegis formedelst adtschilige besverligheder, landet dag-lig paa liger, ey heller noget derudi mueligt at indlegis kand forvendtis, och vi doegh idelig krefvis, saa ehr at befrychte, vi om ald credit hoes fremede kunde komme, om vi ehn anden thidt (det Gud forbiude) til saadant eller andet kunde hendis at threnge, och det doegh ehr biligt, at for[ne] Albricht Baltzer Bernt och hans med consorter for deris betaling, ephtersom de en lang tidt hafver haft thaalmodighedt, hvorfore vi gierne ehre af eder, goede herrer, venlig begierindis, de ville thencke paa nogen midel och raadt, at hand kand nogenledis blifve contenterit, paa det at de goede mend, som det hafver bestilt och derfor caverit, ey ofver deris goede vilie schulle lide nogen schaade, och andre schulle for thryche sig och deris credit saaledis at ud sette. Ey thvilis paa.

a Fattes i D. *b* Disse to Underskrifter er ikke egenhændige.

saadant jov considereris och nogen thienlig midel och raad af I goede herer til veye bringes. Datum Odense den 16 juli anno 1647.

Peder Langhe. Erich Juel. Mannderup Due. Henrich Rantzow.

493. *Landkommissariernes Erindring (til den øverste Sekretær?), 17 Juli.*

Orig : Kanc.

Memorial.

1. At voris kiere broder och gode ven ville giøre os den villighed och erindre rigens raad, at os motte meddelis resolution paa voris indlagde foregifvender och begieringer, anseendis en part icke lengere her kand fortøfve formedelst andre victige forfald och commissioner, som til bestembte tider at forrette er vidtagit och befalit.

2. Disligeste at os motte forstendigis rigens raads villie och betenchende, om di ville med os votere och giøre forslag om sex gode mend, hvor af nogle til rigens raad kunde eligeris efter hans kong. maist[a] derom gifven benaading, eller om di ville, at vi denne gang dennom voris vota och forslag schulle tilschiche. Actum Odense anno 1647, 17 julii.

Peder Langhe. Erich Juel. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Erick Rosenkrantz H.

494. *Landkommissariernes Vidnesbyrd om Raadets Svar paa deres Memorialer, 17 Juli.*

A. Orig.: RR. n. 66, XI a. B. Kopi ved Kristen Skel : smstds. XI b. C. Kopi: smstds D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 186 og i Jydske Fol. 128.

Anno 1647 dend 17[a] jullii varre vi underschrefne indfordred til riegens raad at fornehmme derris svar paa vorris thvende førrige indlefverede memorialer de dato 12 och 15 jullii.

1. Anlangendis andordning om ghever her i landet at motte

a E: 7.

forardbeydes blef ved hans mayt[s] candtseler udi menige riegens raadts nerverelse svared, at saadandt var allerede paa noegle stedder begyndt, ville det och frembdielis hafve udi agt, at ydermer dermed fortfaris schal.

2. Om Rostockerøl hafde de thaldt med hans mayts., at naar erfardtis, at hans mayts. och cronen ingen schade paa dend thold, deraf gifves, schulde liede, schulde iche alene Rostocherøl, men och ald anden fremed øel afschaffis.

3. Klædedragtis misbrug sambtøegte de vel at verre en bildig erindring, varre doeg vorris betenchende derudi begerindis, hvorledis os siundtis saadandt saa vel som dend stoere ofverfløedighed, thil brølluper och begrafvelser drifves, med føye remederis kunde, saa ville de sig derpaa erklere.

4. Om dend misbrug med øxenhandelen, som udi en och anden maade bedrifvis, ville vi, de nu betenche noegen middel saadandt at forrekommes; disligiste kiøbmendene om handelen och thragfichken at bespørre at forschrifve, ville och fli hans mayt[s] naadigste bevilling.

5. Paa dend nye myndt ville de och med hans mayt[s] bevilling giøere for andring, som rieget thienligt kand verre.

6. Forteignelse paa unions schatterne och commissarie tholden schulde os forschaffis fra rendteriet med første; designation paa officererne och derris aarlig thragtamendte vil riegens marsch os derris capitulation thilschicke, naar compagnierne blifve rettede, at derris thal viedis kand.

7. Belangende efter dend anden memorial de begierde missiver adelen om derris bevilgede soldatesche, saa och dend bevilgede pengehielp at thilschrifve, schal os med forderligste tilschiches.

8. Imellum general krigs commissarium och os en rigtighed at giøerre ville de til hans førstelig naadis prindtsens høyloflig ihukomelse begengelse giøere en ende, om imellom hannem och Siellandts landcommissarierne her forinden iche en endelig rigtighed paa de andris veigne threffis kand.

9. Anlangendis at af dend, som for rostienniste naadigst forschaaenes, noeget thil landkiesten motte gifves, mendte riegens raaed, at efterdi saadahne ved hans mayt[s] naadigste bref varre privilegerede, at saadandt iche derfor kunde revoceris.

10. Dend thold, som af varrene, imellom provinciorne føeris, at gifve ehr paabudden, siunis rigens raad ey føyelig at kunde afschaffis, paa det riegens indkomst, som nu i disse thieder meget er forringet, derved formerris kunde.

11. Anlangendis di borgerre, som af kiøbstedderne paa landet udfløtter, dersom de derris borgerschaf ey hafve opsagt, thviflis iche paa, byens øfrighedt joe hafve guoed opsiun, at de udi kiøbstederne for derris thilbørlig schatter blifve lagde.

12. Hvis knipling och anden fremmed-ardbeyd med thold at gravere andlanger, formendte rieggens raad och med hans kongh. may[s] naadigste bevilling at blifve efterkommet.

13. Anlangendis begierdt var, at riegens raad med land commissarierne om riegens raad udi de afgangenes sted at votere, daa efterdi hans mayt[s] naadigst bevilling sig derhen erstreker, at riegens raad med landt commissarierne udi dend provincie boendis, som de afgangne riegens raad boet hafver, och det befindes, at thvende af riegens raad udi Judland nu afgangen, hvor om voteris schulle, at hafve boet, siundtis dennem der forre, at de riegens raad, udi Judland boesiddendis ehre, med det provincies land commissarier saadandt efter hans mayt[s] naadigst bevilning burde at forrette, saa thviflede de iche, hans kongh. mayt. joe saadahn hans mayt[s] naadigste bevilning udi ald naade efterkomb. Datum Odense den ut supra.

Peder Langhe Erich Juell. Christen Skieel As. Falck Giøe Henrichsen[a]. *Mannderup Due*[a]. *Oluff Daa*[a]. *Erick Rosenkrantz*[a].

495. Landkommissariernes Forslag, 18 Juli.

A. Orig.: Kanc. B. Orig.: RR. n. 56, X. C. Kopi ved Kristen Skel: smstds. X a. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 188 og i Jydske Fol. 125.

Efter Danmarchis rigis høyviese raadts anmoeding at giøere noegen forreslavg, hvorledis dend misbrug och ofverfløedighed, som i alle stender med brøllupper och begrafvelser at giørre hafver thaget ofverhaand, kunde forre kommes och remederis,

Daa herom vorris ringe och velmendte betenchende, doeg til riegens høyviese raads bedre och fuld komeligere efter thenchende och consultation indstillet, thil kiende at gifve, kand os iche an-

[a] Disse fire Underskrifter er atter udslettede og ikke optagne i Kopierne.

det siunis, end det joe vel fornøedden giøeris desse oende thiedders thilvoxende misbrugger och i saa maade schadelige i svang gaaende ofverdaadigheder ved guoede lofver och forordninger at forrekomme, eftersom saadandt i alle velbeschichede politier allesteds i største agt thaggis; thi derudi beroer iche en ringe del af dette riegis indbøggeris velstand, och var at ønsche, det vorris forfædres guoede, gamble schich och tharfvelighed under os, derris efterkommerre, kunde igien komme paa foede, eftersom af slig uordendtlighed indtet andet følger end Guds fortøernelse och egen undergang, hvilchet med exempler at beviese ey fornøeden giøeris, eftersom at schaden, som der af følger, ehr davglig for øyen och af di eftertenchende beklaggis. Thi ved dend ofverdaadig bekostning, som med mad och driche, dragen och smøcheri, som ofver det gandsche kongeriege samblis, saa och uden landts fra her ind med stoer omkaastning och eventyer bringes thil veye, ingen thil nytte, medens thvert imoed til stoer schade. Thi saaviet forælderne sig belanger, som sligt bekoster, daa setter de sig derfor i stoer gield och besverring, saa det sig di fleste gange hender, at børnene sieden dend derofver endtstaaende gield maa mod rendte betalle, som slig bekosting er paa andvendt.

Hvad børnene belanger, som slig bekostning er paa andvendt. saa kortis det dennem igien i derris arf, hoerudofver di kommer thil agters ofver ded, som di hafver. iche haft andet af end en davgsthied eller tovs øyensiun och løst, eptersom med slig bekostning mere øedes och spildes end til gavfn andvendis, saa at hoer des støerre formufve ey findes, daa settes mere til med brølup och begrafvelse, end mand udi mange aar kand erøfre och tilveyebringe. Buerde derforre vel at hafves udi agt, at di riege och di. hver mand hafver øyen och agt paa, iche di fattige thil for argelse eller for agt dref saadahn ofverdaadighed, eftersom des vehr di fleste ehre nu geraaden udi dend vildfarelse, at naar di ehre liege udi stand, daa vil di och verre liege udi pragt, endoeg di ehre i middel uliege. Vaar derfor at ønsche, at Gud thil ære och hver mand til beste kunde saaledis rammes boed herudi, at hver. der var af en stand, kunde och lefve paa en visse maniere och guoed schich och iche, hvor formufven fandtis, andvendis andre thil oend exempel. Doeg hermed iche mendt, at sammenkomster schulle

afschaffes, medens at heri landene en vis maade derudi maatte rammes och drifves, som och brugeligt er udi andre lande, paa andre stedder; ei heller gavfve at gifve hermed formendt, eftersom saadandt hafver altied verret vorris forfædris vedthagne guoede sedvaaene och staaer enhver herudi friet hvis hand vil giøerre och lade, eftersom deraf ingen uleylighed kand endstaae. Meddens ville herved ichund hafve forstaaed dend umaaddelighed, som med mad, driechen, ofverfløedig kleddedragt, udstafferring och draggen och anden unyttige, sær optenchte paafund til at øede sig sielfver och gifve andre oende exempler drifves.

Hvis klæddedragt belanger, hvorom och riegens raad hafver giort erindring, daa var ochsaa vel at ønsche, dend stoere Gudts fortøernelse, pragt och hofferdighed, som derved udi alle stender, saavel udi dend geyslige som verslige stand, drifves, kunde saaledis modereris, at dend ene stand kunde vere kiendt fra dend anden och enhver efter standts vilchar udi klæddedragt sømmeligen sig at andstille.

Medens eftersom at alt saadandt iche ehr voris commission gemes noeget om at determinere och slutte, ville vy doeg iche (efter voris pligt) underlade hermed eder, guoede herrer, at gifve thil kiende och os erklerre hvis os siundtis her udi vorris kierre fædderneland gavfnligt eller schaddeligt at verre, remeterendis thil riegens høyviese raad hvis ordinance herom kand giørris, hvis kald udfordrer guoede och nyttige lover at bringe thil veye. Vi kunde iche forbigaae endnu denne gang eder, guoede herrer, paa det venligste at føre thil sinde, at eftersom rieget efter eders egen angifvende sticher udi megen stoer gield saa vel hoes die udlendische som hoes riegens indbøggerre, hvilchen joe lenger dend saaledis ubetalt henstaaer, davglig thilvoxer och alle guode anslagh och forretninger thil det ghemene beste hinderlig, daa paa det at rieget af slig uleylighedt och schaede kunde engang blifve erleddiget och afhjulpen, saa och at noegen forraad kunde blifve indsamlet, erre vi paa det venligste begierendis, at I, guoede herrer, en nu vilde thage udi betenchende vorris førrige andgifne och forreslagne penges middel, eftersom vi formoede alle stender thil guoede och rieget af sin gield at erleddigge iche utienlig at verre. Vi for vorris persohner giøerre altied gierne hvis eder, guoede herrer, kand

verre sær och sambtligen thil ald velbehagelig thienste. Datum Odense den 18 jully anno 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due[a]. *Christen Skieel As.* Hendrich Rantzou[b]. *Erick Rosenkrantz. Oluff Daa*[c].

496. *Sjællands Raads og Adels Vedtægt, 6 Juli.*

A. Orig. paa Pergament med hængende Segl: RR n. 39. B. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 168.

Eftersom konglig mayt. voris naadigste herre och konge hafver efter adelens underdanigste begiering ved sit obene bref och naadigste bevilningh den 3 septembris anno 1645 sambtøckt, at udi en hver af Danmarckis rigis provincier motte en gangh eller øfter om aahret holdis it adels moede, hvilcket ord fra ord lyder. lyder, som epterfølger: Landt commissarii skulle en gang hver aahr [osv. se ovfr. S 185—86 indtil] anbringe. Hvorpaa høystbemelte hans ko. mayt. siden en special missive til rigens raad udi Sielland, sub dato Kiøbenhafn den 17 decembr. anno 1646, hafver ladet udgaa, hvilcket saaledis lyder: Christian den fierde etc. [Jfr. ovfr. S. 272—73],

Da hafve vi underschrefne Danmarckis rigis raad och adelens fuldmegtigde commissarier och deputerede i dag, som er den 6 julii, paa voris och voris epterkommeris vegne voris stand til bestyrckelse och fædernelandet til thieniste udi nogle af de siellandske adels nerverelse, som til dette Odense moede hafver verit tilstede, giort och indgaaet denne epterschrefne vedtegt och paa den siellandske [d]oc Laalands[d] adels vegne, som bygge och boe udi Sielland [d]oc Laaland[d], hvad office och bestilling de och bethiene, beplichte och forobligere os, vore och deris epterkommere aahrligen hver Dionisii dag, som indfalder den 9 octobr., at møde udi Roskild paa raadhuset eller et andet beleilig sted, inden klocken er 10 formiddag, och der udi byen tilstede at forblifve och besøge adelens landemode, saalenge som behof giøris och noget er at forrette, och icke fra hinanden at skillis, inden vi samptlig rigens raad och adel modet opgifver. Och dersom nogen af os eller vore arfvinger eller efterkommere, raad och adel, som byge och boe udi Sielland [d]oc Laaland[d], noget aahr forsømmer och icke besøger samme lande-

a Fattes i C. *b* Kun i C, D og E. *c* Kun i B. *d* Staar som Tilføjelse.

moede paa forne dag, tid och sted, som forne staar (uden hand hafver lovlig och tilbørlig forfald, hvilcket hand ved sin skriftlig undskyldning skal demonstrere och derforuden gifve en anden adelsmand sin fuldmagt, som møder och paa hans vegne svare kand), da skal hand hafve forbrødt tifve rixdaler til landekisten for hver gang, hand det forsømmer. Paa samme moede skal en hver af sin formue tilhielpe at forene och fordrage hvis trette och uenighed imellomb nogle kunde vere, disligeste efter ko. mayts naadigste befahlingh handle och tractere om alt hvis til landsens tarf och forbedring och alle stenders velstand och beste kand komme och gerade, hvoromb siden underdanigst hoes hans kongl. mayts., voris naadigste herre och konge, epter tidernis tilstand (om behof giøris) anholdis skal. Thil ydermere vindnisbyrd, at vi och vore arfvinger och epterkommere, raad och adel udi Sielland [a]och Laaland[a] dette fast och ubrødeligen holde ville, som forschrefvit staar, hafver vi trøgt vore signeter herneden forre och med egen hand underschrefvit. Actum Odense ut supra.

Offue Gedde. Christopher Vrne. Jørgen Seefeldt Christoffersen: Hanns Lindenow. Frederich Redtz. Niels Trolle. Siwerdt Vrne. Christen Skieel As. Vincendz Bille. Oluff Daa. [b]Paa de Laalands adels vegne efter fuldmacht *Erick Rosenkrantz H. Christoffer Stens.*

C. *Raadets Forhandlinger.*

497. Kansleren til Kongen, 8 Juli.

A. Orig. med Paategning af Kongen: RR. n. 56, XXV. B. Koncept: smstds. LXXVII

Allernaadigste herre och konningh.

Eders kong. mayts naadigste schrifvelse, dat. Fredrichsborg then 4 julii, hafver jeg den 6 hujus underthanigst bekommet och deraf underthanigst forstanden, at eders kong. mayt. formiene rigens raad intet at tencke paa di middel at anstille, som andenstedts er i svang, muelig formedelst sligt kunde vere imod privilegierne, och at eders mayt. derfor nødis til at lade rigens raad forstaa, at saadan privilegia icke kunde ansehis, som kunde caussere eders k. mayts och disse rigers ruin.

Saa hafver jeg ladet rigens raad saadan eders k. mayts naadigste mening forstaa, hvilcke underthanigst svare intet at vide,

a Staar som Tilføjelse. *b* Det følgende er senere tilføjet; Kristoffer Stensen har ikke forseglet.

hvad di middel skulle vere, som andensteds vaar i svang och di skulle hafve forbiegangen och disse landes och undersaatters tilstand kunde taale, thi alt hvis nogen har kund taale at paaleggis, det er skied, saa derofver icke alenist stor klage [a]och lamenteren[a] hos undersaatterne er at fornemme, mens ochsaa en stor part af det, som paabydes, for armod skyld icke kand bekommis, och at tencke noget at paalegge, som nogens privilegia kunde svecke, det holde rigens raad for gantse fahrlig och uraadelig; thi formuen er fast borte hos alle, och skulle nu noget begyndis, som privilegier kunde vere præjudicierlig, daa kunde slet intet andet dermed udrettis end største vidervertighed hos alle at foraarsage, thi udi privilegiers observation bestaar imellom herre och undersaatter al respect, saa eders k. mayt. derfor intet kand vere hos posteriteten reputierliger och berømmeliger och i denne tid gafnliger, end at eders k. mayt. i denne verdens store uroelighed sine undersaatters affection har conserveret.

Vi forvente i morgen, [a]nest Guds hielp[a], adelens underthanigst erklering paa hvis dem er proponeret.

Eders kong. mayt. under Gudts den allerhøiestes beskiermelse underthanigst befahlet. Odense den 8 julii anno 1647.

Eders k. mayts underthanigst

Christian Thomesen.

498. *Kongen til Raadet, 13 Juli.*

Orig. i Omslag med Segl: RR. n. 56, XVIII. Indført i Sjæl. T. XXIX, 294 med Datum 12 Juli.

Christian *osv.* V. s. g. t. Vi kand eder nadigst iche uformelt lade, at vi i dag nest Guds hielp agter at begifve os herfra och ey heller forbigae eder derhoes nadigst at erindre, at der blifver tencht paa de middel, som kand vere bastant til at sette rigens flode i sadan en stand, som den bør at staa i, synderligen efterdi eder dog nochsom bekant er, at rigens indkombst iche kand tilstreche, omb vores egen hofstat ellers schal føres och holdes och anden uombgengelige bekostning, som vores regering paa henger, sche, som det sig bør, eftersom I eder ingen tancke derpaa giøre tør, at vi os den samme met vores skade skal antage, som hidindtil schet er. Størelsen och mengden af skibene at ordinere, det ville vi eder nadigst hafve heimbstillet, eftersom I kand

a Fattes i B.

eragte fornøden at vere och hos posteriteten agter at forsvare. Dermet scher vor villie. Befalendis eder Gud. Skrefvet paa vort slot Anderschovf 13 julii anno 1647. Under vort signet

Christian.

499. Raadet til Kongen, 15 Juli.

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand: Kanc. B. Orig. med samme Haand: RR n. 56, XIV. C. Orig. med Iver Vinds Haand: smstds. XIV a.

Stormectigste høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Eftersom af e. kong. mayts skrifvelse, daterit Antvorskov den 12 hujus, vi underdanigst forfare det svar paa e. kong. mts skrifvelse til her canceller, daterit Friderichsborg den 4 julii forleden, efter voris betenckende och begoring af hannem alene paa samtlige voris vegne e. kong. mayt. underdanigst andraget, ey vel at vere optagit, belangende at e. kong. mayt. ey kand fornemme, at rigens raad ville tencke paa de middel som andensteds udi svang, muligt for sligt er emod privilegerne, och e. kong. mayt. formener ingen privilegia bør at anses, som causere e. kong. mayts och rigernis ruin, som nu staar for øyne, och derfore befaler, vi os skulle betencke och dirigere alting der hen, at e. kong. mt. kand blifve ved, efter e. kong. mts skrifvelsis videre formelding och indhold,

Da forstaaed vi ey rettere, end e. kong. mt. ved her canceller voris underdanigste betenckende derom burde at tilkiende gifvis, efterdi e. kong. mt. h. canceller alene derom hafde tilskrefvit, och viste vi da icke efter formalia udi e. kong. mts skrifvelse, daterit Friderichsborg, som forbemelt, os underdanigst anderledis at erklere, end velbemelte her cancellers skrifvelse indholder. Mens efterdi af seniste e. kong. mts skrifvelse, daterit Antvorskov den 12 julii forleden, e. kong. mts mening vi bedre kunde begribe, nemligen at det er icke om privilegerne udi sig self, mens om deris misbrug at forstaae, eftersom en part med accise seddeler kremere och andre utilbørligen skulle hafve betalt, saa siunis os saadanne underfundighed och misbrug ved storre straf end hid indtil beqvemligst at kand afskafvis och forekommis, nemligen at den, som tager ulovlig accise seddel, at strafvis efter hans yderste formue, och den, som saadanne falsk accise seddel udgifver, at

gifve for hver amme eller tønde, hand gifver accise sedel paa och icke self bekommer til sin egen brug, til straf firehundrede rixdaler in specie til kongen och it hundrede rixdaler til den, som saadant bevisligen angifver, och der foruden hans accise seddeler efter den dag intit at gielde eller agtis.

Belangende rigens hofmesters legation til staterne i de unirte provintier, da er hans instruction belangende samme ambassade af samtlige da udi Kiøbinghafn tilstede verende rigens raad, førend den af e. kong. mt. blef underskrefvit, nogle gange ventilerit och med ald flid ofverveiet, som vi icke hafde formodit e. kong. mayt. at vere gangit af glemme. Och til Franckrige var mand efter fredsfordragit forbundet til en solennel ambassade for tractaterne at lade ratificere.

E. kong. mayt. under Guds den allerhøyestis beskermelse til ald kongelig prosperitet befale vi stedse troligen, forblifvendis altid

Odense den 15 julii anno 1647. eders kongelige mayestets underdanigste raad.

Anders Bille. Offue Gedde. Christopher Vrne. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Christoffer Vlfeld[a]. *Olluff Parzberiigh. Jørgen Seefeldt Christoffersøn. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.*

500. *Raadets Betænkning, 17 Juli.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand: Kanc. B. Orig. med Iver Vinds Haand: RR. n. 56, XII. C. Koncept af samme: smstds. XII a.

Stormectigste, høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Paa hvis eders kong. mayt. os naadigst hafver befalit til dette mode her udi Odense at forrette och deliberere om, er voris underdanigste erklering och betenckende:

Først efter e. kong. mt[s] befalling och voris instructions indhold er adelen, som til dette mode self dennem indstillede eller ved deris fuldmectige lode svare, udførligen demonstrerit den store trang och nød udi disse bedrøfvelige tider och dennem samtligen och en hver [[b]baade publica och privatim[b]] bevegligen formanet, de jo efter deris yderste formue, som af den fornemeste stand her udi rigit, e. kong. mayt. och deris fæderne land med nogen anseenlig hielp af peng eller andet ville assistere.

Hvorpaa de omsider saaledis dem resolverit, at endog deris middel formedelst atskillige ulyckelige och besverlige tilfald ere

a Fattes i C. *b* Overstreget i C; ikke optaget i A og B.

megit ringe, til med och icke hafde fuldmagt mere end 78 rixdaler af hver treyhundrede och tolf tønder korn, de udi jordegods eyendis ere, som kunde befindis til ofvers, naar saa megit af samme gods blef aftagit och kortit, som deris gield kunde betalis med, at udlofve, vilde tilstedeverende af adelen dog ligevel til rigens gield at betale med halffierdesindstifve och otte rixdaler af hver 312 tønder erligge, och det uden nogen afkortning for gielden, derhos ochsaa at ville deris yderste flid anvende, at de andre af adelen, som tilforn icke anderledis ville bevilge end forbemelt, skulle och der til sig beqvemme; derforuden er och udlofvit toe rixdaler pro cento af hvis penge de hafve paa rente (hvilcket geistligheden, borgerskabet och andre ochsaa blifver paalagt), och for^{ne} godvillig hielp at skal blifve erlagt inden den 1 decembris førstkommendis; dog begeris och formodis underdanigst e. k. mayt^{s} naadigst revers, sligt som nogen pligt nu eller i fremtiden icke maa agtis eller forstaas, derhos at e. kong. mt. alle omstendigheder i denne besverlige tilstand naadigst vil anse och med denne deris underdanigst erklering vere fornøyet.

Allernaadigste koning och herre, efter slig leylighed och den uformusomheds ofverveielse, som iblant alle stender her udi rigit (desverre) befindis och er for øyne, vide vi ey anden middel til gesanterne, som blifve afferdigte efter voris allernaadigste s. printsis lig, deris fortering och anden udgift paa samme reise frem och tilbage, end at der tagis saa mange penge af tolden, som til den legation fornøden, med mindre mand kand handle och treffe nogen accord med Albert Baltzers (som endnu icke er ankommen, och er uvist, om hand her vil møde) eller andre om saadanne forlag til saa en megit nødvendig expens; eller och om e. k. mt. hafde middel til saa megit at forstrecke och giøre sig betalt igien af den contribution, som skal gifvis af tienderne her udi rigit, som formodis ved fiorten eller femten tusind rixdaler at opløbe, efterdi det skulle vere e. kong. mt. och rigit en stor spot, om ligit icke det første muligt skulle blifve i rigit indført.

Belangende hans f. naade hertug Friderichs fortering gennem Holdstein, da formode vi h. f. naade paa saadan en kort reise udi e. k. mt^{s} egit land ey saa megit at kand opgaa, och vide vi nu ingen middel til videre paaleg dertil. Hvis proviant fornøden til skibsfolckit paa de skibe, som skulle til Heligenhafn, vidis nu ey

anden raad end at sligt tagis af kornskattene, til saadan underholdning paabudne, heller och handlis med kiøbmend, som det ville forskafve och tage deris betaling igien udi kornskatterne, som først blifve leverede.

Belangende middel til buddeløn, om bønderne kunde gifve eckepenge, da hafver e. kong. mt. med eckepengis annammelse tilforn forsøgt och det for den krig mod kayseren, der bønderne vare allerbest ved magt och icke som nu ved adskillige usedvaanlige store skatter, tynge och paaleg udarmede, motte det dog afskafvis, som e. kong. mt. sig uden tvifl naadigst erinnerer, forhaabendis derfore allerunderdanigst, at e. kong. mt. och det fremdelis der ved naadigst lader forblifve[a].

Belangende at vi efter e. kong. mt[s] sidste befalling och missivis indhold skulle tencke paa middel, som kunde vere bastant til at sette rigens flode udi saadanne en stand, som den bør at staa udi, synderlig efterdi rigens indkomst icke skal kunde tilstrecke, om e. kong. mt[s] egen hofstadt ellers skal holdis och føris och anden uomgenglig bekostning, som e. kong. mt. paahenger, ske, som det sig bør, och at vi ingen tancke os derpaa skulle giøre, at e. kong. mt. den samme med sin skade ville antage, och at vi skulle ordinere størelsen och mengden paa skibene, eftersom fornøden siunis kunde, da endog vi os nogle gange derpaa underdanigst hafve erklerit och begerit, at alting baade belangende e. kong. mayt[s] hofstadt, floden och anden udgift, saaledis motte modereris, at rigens indkomst, som den nu befindis, dertil kunde strecke och forslaa, efterdi hvis allerede paalagt er, neppelig af e. kong. mt[s] undersaatter kand bringis til veye, eftersom voris forige erklering nocksom udviser, hafve vi dogligevel eragtet nogen told paa en del fremmede vare, som indføris, til flodens behof til videre anordning at kand paaliggis, som er af en tønde rug, malt och hvede sexten skilling, gemen mel fire och tifve skilling tønden, sigtit mel trey mark, en tønde hafre en half mark, en tønde smør en rixdaler.

Vi hafve och nu saavelsom nogle gange tilforn deliberert om nogen consumtionstold at paaligge, medens udi denne onde och farlige tilstand befinde vi det icke raadeligt, efterdi fornemmis e. kong. mt[s] undersaate af alle stender ere saa megit deremod, och

a Dette Punkt var i C først noget kortere affattet.

it gement klagemaal som anno 1643, efter at seniste toldrulle blef publicerit, lettelig deraf kunde foraarsagis, som af største consideration, naar mand eigentlig vil ofverveye och anse tilstanden inden och uden rigit, kunde saadanne told udi fremtiden, naar undersaatterne komme nogit bedre for sig, uden for megit besvering och fare ordentlig paabiudis til rigens indkomstis forbedring, var det vel at ynske, och er synderlig at ofverveye, at hvor consumtions told udi andre lande annammis, der ere de forskaanede for slig skatter och besveringer, udi adskillig maade hos os ere udi svang.

Eders kong. mayt. ville denne voris underdanigste betenckende och erklering udi beste mening naadigst optage. Under Guds den allerhøiestis beskermelse e. kong. mt. til it langvarigt lycksaligt regimente befale vi nu och altid troligen och forblifve altid

Odense den 17 julii 1647. eders kongelig mayestetis underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. O. Gedde. Christopher Vrne. Mogens Kaas. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. Niels Trolle.

501. *Raadets Svar, 19 Juli.*

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 56, VII B. Koncept med Iver Vinds Haand: smstds. XXII.

Stormectigste høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Paa eders kongelig mayestets naadigste haandskrifvelse, daterit Rosenborg den 17 julii nestforskinnet, belangende, at eftersom e. kong. mayt. er kommen udi forfaring, at rigens hofmester er kommet udi rigit igien, hvorfore os samtlige e. k. mayt[s] och Danmarckis rigis raad befalis under os at skulle nefne nogle af voris middel ud, som kunde af velbemelte rigens hofmester fornemme hvad paa hans nu mere ofverstanden ambassade er medgangen, paa det e. kong. mayt. derom kunde hafve nogen vished, er voris underdanigste svar och erklering, at velbemelte rigens hofmester icke endnu er kommen hid til stedit, ey heller vidis, hvor snart det sker, och commissionen udi sig self efter mange sorgfeldige tancker os siunis underdanigste usedvonlig och aldelis uformodelig, at e. kong. mayt. om velbemelte rigens hofmester eller nogen af os andre sine troe raad och tienere ville hafve eller fatte saadanne tancker, at

der skulle verre mere mact anliggendis at vide, om nogen udi saa maade anvente bekostning end hvis mand efter medgifvene instructioner til e. kong. mayt[s] och disse rigers tieniste och velstand nogenstets kunde hafve negotierit, ey tvifiendis, at e. kong. mayt. jo naadigst udaf her hofmester self, saa snart hand kommer tilstede, erfarer saadanne forretning baade udi det ene och det andet, at det hannem naadigst paalagte verb maa findis samme omkostning verd. Bede derhos underdanigst, at e. kong. mayt. udi ingen maade vilde tvifle paa hannem eller nogen af alles voris underdanigste troplictige tieniste udi alt hvis e. kong. mayt. och disse riger kand komme til ære, respect och velstand. Udi synderlighed, allernaadigste herre, begeris och formodis underdanigst, at eders kong. mayt. os, sine troe raad och tienere, for saadanne besverlige och høyt eftertenckelige befalingers forretning naadigst ville hafve undskyldt, ey tvifiendis, at rigens hofmester foruden nogen saadanne beskichelse sig self vel emod e. mayt. udi alting tilbørligen erklerer.

Eders kong. mayt. vi underdanigst til ald kongelig prosperitet och velstand ville hafve udi Guds den allermegtigstis naadigste gode protection befalet, forblifvendis altid

Odense den 19 julii 1647. eders kongelig maiestets underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. O. Gedde. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Frederich Redtz. N. Trolle.

502. *Kristian Thomesen til Kongen, 19 Juli.*

Koncept: RR. n. 56, XXI.

Eders k. m. naadigst svar paa min underthanigst erklering. Malthe Juls æd anlangendis, hafver jeg underthanigst bekommed och kand icke underlade eders k. m. endnu underthanigst at ermahne, at jeg en saadan mistancke maatte vere undskylt, eftersom det skal befindes, at jeg saadant aldrig har fortient, och udi di af rigens raadts æd, som jeg icke har veret tilstede, der di ere tagen i æd, skal æden dog befindis at hafve veret lige lydendis med den, som Malthe Jul giort hafver, hvilcket nest Gudts hielp, naar jeg kommer til Kiøbenhafn, nochsom saa skal befindes.

Hvad eders k. mayt[s] naadigst schrifvels om formelder, at rigens hofmester och jeg os skulle erklere mod vores medtbrødre hans ambassade i Holland anlangendis, saa haabes jeg underthanigst, at eders kong. [mayt.] naadigst af samptlig rigens raadts schrifvelse min uskyldighed derudi hafver fornommet, och skal nest Gudts hielp det for eders k. mayt. vel giøre saa klart, naar Gud vil jeg kommer til Kiøbenhafn, at eders mayt. icke skal hafve aarsag udi nogen saadan mistancke vider at continuere.

Gud regiere eders k. m. och forbyde, at nogen mistancke skulle faa mact i eders mayt[s] hierte mod eders mayt[s] tro tienere, som miener det saa fuldkommen trolig, iblant hvilcke jeg haabis som en erlig mand at leffe och døe eders mayt[s] tro och underdanigst tiener.

503. »Acta in senatu i Odense thil det møde anno 1647 in junio«.

Optegnelser af Kansleren: RR. n. 56, LXXVI.

Blef bevilget, at paa frembed korn skulle settes, som efterfølger:

Rog, byg, malt, hvede[a]	16 β tønden
Gemen mel tønden	24 β
Sictet mel	3 ℔
Hafre tønden	j ℔
Smør	j ricts daler tønden

Barck, som udføris.
Frembed jernkackelofn.
Den reisende at gifve sig an eller i losamenterne at ansøges.

Then 14 jul. blef proponeret at gifvis 4 β i kiøbstederne af hver tønde rog eller mel, som maalis; det samtycte Offe Giedde, her Christ. Urne; Hannibal Sested voteret om 6 β och alt hvis anno 28 hafde veret om consumtions middel paabøden; her Olf Pasb[erg] samtycte; her Christoffer Ulfeld mente, det vaar vel lidet; Hans Lindenov och jeg samtycte och.

Rigens mars, her Mogens Kaas, Jørgen Sefeld, Ifver Vind, her Jørgen Brahe, her Fr. Retz, Niels Trolle vaare in contraria opinione, mest for det benaadings bref, som kiøbstederne for skats forskonsel gifvet vaar paa trei aars tid.

a I Randen tilføiet: I Danmark.

Samme dag blef errindret om magasin at oprette i hver provints och tale med adelen derom til første mode. Item om bref til r. mars om den festing ved Biersodde at begynde.

Item blef lest r. marsis bref 1. om militien at forstercke enten af jordeigne eller andre gaarde, eller at hver sogn holt en rytter, hvilcket r. raad vel actet got, om kongen kunde for landgild faa vederleg och bønderne der imod for anden stor besvering med rytterhold och store skatter fick nogen forlindring.

2. Om magasin.

3. Om festinger at lade bygge och synderlig om Julland[a].

Blef och samme dag i bref til hans mayt. indført, at di. som gaf falsk sisesedler ud, [sic].

Then 15 jul. blef landcommissarierne paa deris indleg anlangendis udschrifning paa deris godts svaret, at det skulle hans m. blifve refereret, och hvad di conditiones anlanger, skulle di och, som af hans mayt. vaare ratificeret, blifve efterkommet, och dersom noget tviflactig indfalde kunde och med rigens marsch begiertis derom at confereris, erbyder hand sig til al venlig conferents.

Ellers talde Hanibal Sested och Niels Trolle med commissarierne, at den opmaning, som icke maatte skie uden med commissaries vidskab, at den saa skulle forstaais, at naar riget noget paakom, och kongen efter rigens raadts samtycke befol rigens mars at opmane folcket, och det commissarierne af hannom blef notificeret, dennem daa strax at rette sig derefter.

Then 19 jul.

Rigens raadts mening om proviant til magasin, at paa cronens kunde 2 schipper enten rog eller byg giffes af en gaard[b]. Dog vaar en part af raadet der imod, at der icke kunde giffis uden en schippe.

Then 27 jul.

Mynten afsettis efter Hollands daler mynte inden Michaelis, i Norge til Martini.

At tilskicke rigens mars di legsroller om di fem soldater af hver leg.

a Først stod der: om den ved Bi[ersodde]. b I Randen: 8 schipper i tønden.

It bref til her Fredrich Retz udi sit lehn at fli en corporal och 22 rytter qvartier i sit lehn for betaling.

It bref til rigens marsch at forfahre hos lensmenden och bønder i hver lehn, om nogen vil for frihed af skat och egt och arbed och en ringe afslag paa landgild holde en rytter och erklering derpaa.

Bref til rigens raad i hver provints at tale med landcommissarierne och adelen at tencke paa nogen middel til magasin.

En mand, har boet paa Ingeborg Ulst[an]dts i Silleberg, er nu tolder paa grentsen ved Aasen, er gaait herredags domb ofver for at hafve beligget tvende sin kones døtter.

20 Septbr. Delvist Raadsmøde i Kjøbenhavn[1].

6 Septbr. befalede Kongen Raadet (ligesom ogsaa Adelen i Sjælland, Skaane og Laaland) at møde i Kbhvn. 20 Septbr., og naar hans Søns Lig opførtes, da at følge det[2]. Liget ankom til Kbhvn. 29 Septbr.[3] — Først i Oktbr. var *Korfits Ulfeld*, *Kristian Thomesen*, *Ove Gjedde*, *Kristoffer Urne*, *Tage Tot*, *Hans Lindenov*, *Niels Trolle* og *Malte Jul* i Kbhvn.; midt i Maaneden ses ogsaa *Jørgen Sefeld* og *Frederik Redtz* at være til Stede.

1 Oktbr. (?) rettede *Korfits Ulfeld* og *Hans Lindenov* den Anmodning til *Kristian Thomesen*, *Kristoffer Urne*, *Tage Tot* og *Niels Trolle*, at de vilde intercedere hos Kongen til Fordel for Kirstine Munk[4]. De tilskrevne afslog samme Dag

[1] Jfr. herom S. B. Smith, Leon. Christ. I, 156–58.

[2] Brevet udgik til Hr. *Korfits Ulfeld*, Hr. *Kr. Thomesen*, *Ove Gjedde*, Hr. *Kristoffer Urne*, Hr. *Kristoffer Ulfeld*, *Hans Lindenov*, *Jørgen Sefeld*, Hr. *Frederik Redtz* og *Niels Trolle*: Sjæl. T. XXIX, 249 (Brevet til *Korfits Ulfeld*: Folke, udg. af Barfod, I, 247). 3 Septbr. taler Durel i sin Indberetning om et Møde af Raadet, der skulde være afholdt 26 Avgust, men var blevet udsat til d. 12 eller 13 Septbr. Afskrift: Allens Papirer n. 18.

[3] Hindsholms Dagbog S. 18; Slange S. 1446.

[4] Orig. med *Korfits Ulfelds* Haand og to Segl: Kirstine Munk, Fasc. 2, n. 22 b. Datum synes at være: Kiøbenh. den 1 Octobr. 1647, men er blevet utydelig, maaske fordi Hofmesteren først har været i Færd med efter sin Sædvane paa Fransk at skrive: d'octobr. I Raadernes

(*n. 504*) at gjøre dette og opfordrede *Korfits Ulfeld* til at udsone sig med Kongen. Kansleren forebragte dog Svigersønnernes Ønske for Kongen, der derefter 7 Oktbr. udtalte, at om de kunde opnaa »menige D. R. Raads« Intercession, vilde han svare efter Raadernes Ønske, for at det kunde hedde, at i hans Tid havde de adelige Fruentimmer »erlanget paa Rigens Raads Intercession det, at de maa gjøre deres Mænd til Hanrej og fylde en Hob Rottekrudt i ham, naar de ere kjede af ham«[1]. Se ndfr. S. 416.

5 Oktbr. skrev Kongen fra Ibstrup til *Kristian Thomesen*, at der skulde tales med »Raadet, som ved Haanden er«, om Traktament af de nu ankomne moskovitiske Gesandter (*Egenh. Br. n. 365*). 6 Oktbr. svarede 6 Raader, at de nødvendige Penge vel vilde blive skaffede af Hofmesteren, om Kongen vilde give ham hans tidligere Myndighed; derved vilde ogsaa Manglerne paa Holmen bedst kunne bringes i Orden (*n. 505*). Kongen erklærede 7 Oktbr. fra Frederiksborg, at han kun ikke vilde tillade Hofmesteren at have noget at skaffe med Hofstaten, hvorunder Holmen ikke hørte[2], og tilføjede: »Naar de gode Herrer in pleno consilio, me præsente, tager Rigens Indtægt for og demonstrerer mig, først, hvorfra min Hofstats og Regeringens Midler skal tages, da skikker sig det andet altsammen vel. Hvad mig og Regeringen da tilfalder, det kan jeg, Gud være lovet, uden Hofmester forestaa; for Resten lader jeg Hofmesteren, R. Admiral og Viceadmiral sørge« (*Egenh. Br. n. 366*)[3]. Raaderne var dog rejste, før Kansleren fik dette Svar.

Svar angives Datum at være: 29 Septbr. — S. B. Smith, Leon. Christ. 156 læser 5 Septbr. og mener, at det af Raaderne besvarede Brev er forskjelligt fra dette.

[1] Egenh. Br. n. 366, Efterskriften, jfr. n. 367.

[2] Samme Dag skrev Kongen ogsaa til *Korfits Ulfeld* bl. a., at de nylig ankomne moskovitiske Gesandter skulde trakteres solito more. »Raadsmændene ville vi og naadigst, at I skal undsætte lade med Fetalie, efterdi Rigens Raad, som i Kbhvn. til Stede ere, formener Eder at vide Raad dertil«. Kbhvn. Dipl. V, n. 711.

[3] Jfr. Egenh. Br. n. 367.

Kongen besluttede, at de moskovitiske Gesandter skulde have Avdiens paa Ibstrup[1], og 15 Oktbr. befalede han fra Frederiksborg *Hans Lindenov*, *Jørgen Sefeld*, Hr. *Frederik Redtz*, *Ove Gjedde*, Hr. *Kristoffer Urne* og Hr. *Tage Tot* at rette deres Lejlighed efter at være i Kbhvn. senest d. 21 Oktbr. for at være til Stede ved de russiske Gesandters Avdiens[2], og 18 Oktbr. befalede han sammestedsfra *Kristian Thomesen* at »lade Hofmesteren forstaa, at han med de andre Raad skal være hos samme Avdiens«[3]. Avdiensen fandt Sted 22 Oktbr.[4], en ny vistnok Ugedagen efter[5]. Jfr. ndfr. S. 451.

504. 4 Raader til Hr. Korfits Ulfeld og Hans Lindenov, 1 Oktbr.

Kanslerens „Copia af det bref, her Christoffer Urne, her Tagge Tot, Niels Trolle och ieg schref rigens hofmester och Hans Lindenov til then 1 octob. anno 1647 til svar paa deris bref“: Saml. Kirstine Munk, Fasc. 2, n. 20.

Nest vores venlig hilsen och al tienstvillig erbydelse gifve vi eder, gode herrer, venligen at vide, at eftersom vi eders schrifvelse dat. Kiøb. then 29 sept. har bekommet, hvor udi I ere begierendis, vi hos hans k. mayt. underthanigst ville anholde, at f. Kirstine Munch, grefvinde til Slesvig Holsten, maatte igien stilles udi sin frihed, drage hvor hende lysted, och alting efter den afsked, som hans k. mayt. under sin egen haand then 14 april. anno 1646 dat. giort och lofved hafver, maatte forbliffe, saa hafve vi nødig eractet eder, gode herrer, først venligen at føre til gemyt, at efterdi rigens hofmester endnu icke har veret hos hans k. mayt. och derfor sig icke sin bestillings forretning vil antage, som vel behof giordis och vi gierne saae, saa er al rigens raadts samptlig mening, raad och begiering, at dette, som os nu anmodis at søge hos hans k. mayt., saa lenge maatte opsettis, indtil rigens hofmesters egne sager som det fornemmist och høieste mact anliggendis kom udi lafve, hvortil rigens raad alle sig venligen erbyder hos høistbemelte hans k. m. underthanigst at arbede och errindre, och naar det vaar skied, tvifle vi icke paa, at der jo daa

[1] Egenh. Br. n. 369.
[2] Sjæl. T. XXIX, 270.
[3] Egenh. Br. n. 372.
[4] Hindsholm S. 19.
[5] Jfr. Egenh. Br. n. 377.

vel skal findes middel med større fruct och bedre effect paa fru Kirsten Munchis vegne at negotiere. Och efterdi vi icke tvifle, at I gode herrer jo derudi ere aldielis ens met os, at vores høieste forsorg i disse fahrlige, forvirrede verdens tider och i vores allernaadigste herres och kongos høie alderdomb bør at vere, at vi med største varlighed och omhue alting forkommer, som den ynskelig rolighed, som Gud saa naadelig serdielis har skiencket os af himmelen, icke skulle i nogen maader fristes eller forstyrres, saa tvifle vi och icke, I gode herrer jo lader eder befalde alt hvis dertil sickerst och tienligst kand vere, at samtycke och befordre. Derforuden saa er eder nochsom bekiendt, at dersom mand endskiønt ville tage sig for med al underthanig flid paa eders vegne om frue Kirstens frihed at negotiere, och mand intet skriftlig derom hafde fra eder at fremvise, saa er intet andet end forgeflig omhue at formode, efterdi mand uden schriftlig begiering skriftlig svar at erholde icke kunde os giøre nogen fortrøsting paa. Stiller det derfor venligen til eders egen fornuftig betenckend, om I icke ville lade eder vel befalde det, som samptlige her verendis rigens raad for best och raadeligst ansehr, och vores velmente errindring i beste mening formercke, och naar om fru Kirsten Munchis sager noget skulle talis, daa intet udi hvis skriftlig begieris, maatte indføris, som kunde tiene til andet end den intention, mand hafver, at facilitere och befordre.

Vi erbyde os ellers venligen til alt hvis vi kunde forstaa med nogen god succes at kunde paa I gode herrers vegne forrette, ynskendis eder al behagelig velsignelse af Gud almectigste, och forbliffer I gode herrers

villig tienere.

505. *Raadets Erklæring, 6 Oktbr.*

A. Orig. med Tage Tots Haand: RR. n. 56, VI. B. Koncept med Kristoffer Urnes Haand: smstds.

Stormectigste, høiborne fyrste, allernaadigste herre och konningh.

Paa eders kong. mt[s] naadigste schrifvelse belangendis middelen til de muscovitiske gesanter och medhafvende comitat deris traittement, saa vel som foræring til dennom, naar di skulle herfraa, och hor megit det skal være, item hor pengene erre at er-

lange, som derpaa spenderis skal, disligeste hvem der skal være deris marskalch, saa och hvem och hor mange der skal dennom opvarte, er vorris underdanigste erklæring, raad och begiering, at eders kong. mts. naadigste ville befalle, at rigens hofmester fuldkommeligen som tilforn, och det sig bør, hands bestillingh forvalte, saa paatvifle vi intet, at han jo nochsom finder raad til saadan expens som forbemelt. Herhos eders kong. mt. underdanigst at andrage tør vi icke underlade, at formedelst mangel paa proviant, klæder och penge befryctis baade tømmermend och baasmend Holmen med det første undvige, och vide vi ingen bædre middel til saadan och anden stor confusion disver nu paa dette sted och andensteds her udi rigit at afskaffe och forrekomme end der vid, at rigens hofmester maa tilstædis accessum hos eders kong. mt. igen och sin bestilling tilbørlig forrette, eders kong. mt. sielfver til større rolighed och eders kong. mt[s] undersatter til contentement och beste. Belangendis opvartningen, da kand sligt beqvemmelig vid tvende cantseli herremend som sedvanligt forrettis. Under Guds den allerhøyestis beskermelse eders kong. mt. til langvarendis fredsommelige regimente vi nu och altid troligen befale och forblifve etc. Af Kiøbenhafn d. 6 octob. 1647.

Ch. Thomesen. Offue Gedde. Christopher Vrne. Thage Thott O. Niels Trolle. Malthe Jull.

9 Oktbr. Sjællandsk Adelsmøde i Roskilde.

Dette var det første af de aarlige Møder, som den sjællandsk-laalandske Adel holdt i Henhold til Kongens Bevilling. Den vedtog dels en ny Udfærdigelse (*n. 506*) af den Vedtægt, som de sjællandske Raader og Adelsfuldmægtige havde aftalt 6 Juli (ovfr. S. 370), dels en Memorial til Landkommissarierne (*n. 507*) om de Punkter, disse skulde forebringe Kongen og Raadet.

506. Den sjællandske Adels Vedtægt, 9 Oktbr.

Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 198.

Eftersom kongelig mayt. [osv. som n. 496, første Stykke],

Da hafve vi underschrefne af adel, som biugge och boe i Sielland, Laaland och Falster, i dagh, som ehr Dionisi dag, paa

voris egne och voris epterkommeres vegne, adelstanden thil bestyrchelse och federnelandet thil thienniste, giordt och indgaaed denne epterschrefne vedtegt och paa dend siellandsche och laalandsche adels vegne, som nu biugge och boe i Sielland, Laaland och Falster, saa och paa voris arfvinger och epterkommeres vegne udi forne provincier, hvad officie och bestilling de och betienne, bepligte och forobligere os och dennem aarligen dend 8 octobr. om af nen at møede udi Raadschilde, paa det vi samptligh om anden dagen, som ehr Dionisi dagh, kunde forsambles paa raadhuset eller et andet beleiligh sted, inden klochen ehr otte for middag, och der udi byen thilstede at forblifve och besøege adelens landemoed, saa lenge, som behoef giøres och noget ehr at forrette, och hvis vi da paa samme voris moede sluttendis eller begierendis vorder. derom schal voris landcommissari epter kongl. mayts naadigste bevilling och thilladelse med rigens raadt i Sielland, hvilche de aarligen at comparere och naadigst skriftligh ehr befallet, fortroelig communicere, at de kunde giøre velbemelte rigens raadt udføerligh relation om voris begieringer och propositioner, paa det de saadandt medt dennem disbedre och hans kongl. mayt. underdanigst kunde andrage, och lofver vi iche fra hinanden at schilles, inden alting thilbørligen och udføerligen ehr forrettedt och rigens raad med os moedet opgifver.

Dersom och nogen af os eller vore arfvinger af adel, som bygge och boe i Sielland, Laaland och Falster, noget aar forsømmer at besøege samme adelige landemoede paa forne dag, thidt och sted, som forschrefvet staaer, uden hand hafver lovglig och thilbørlig forfald, hvilchet hand ved sin skriftlig undschyllingh schal demonstrere och derforuden begiere af en anden adelsmand, som møeder, at hand paa hans vegne vil svare, da schal hand, paa det dette moede des bedre kand hafve sin frembgangh och iche forsommes, hafve forbrut tiufve rix daller in specie thil landekisten, eptersom det aleniste ehr anset thil landsens conservation och voris stands bestyrchelse. Paa samme moede [osv. som ovfr. S. 393 indtil] epterkomere af adel udi Sielland, Laaland och Falster det fast och ubrøedeligen holde ville, som forschrefvet staar, hafver vi thrygt voris signeter her neden fore och med egen haand underschrefvet. Actum Roschild Dionisi dag anno 1647.

507. *Adelens Memorial til Landkommissarierne, 9 Oktbr.*

A. Orig.: RR. n. 56, XLVI. B. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 190.

Anno 1647 den 9 octobris, som var Dionysii dag, blef det før..e adelsmode efter kongl. mayt^{e} naadigste bevilling holdet udi Ro..hilde och proponerit och begierdt, at landcommissarierne dette eft..schrefne for rigens raad venligen ville andrage och med den..em om naadigste svar och resolution hoes hans kongl. mt. underdanigst anholde:

1. Blef vedtaget, at paa pergament schulle conciperis et bref paa adellens aarlige mode, hvilcket adellen i Sielland, Laallan. och Falster for dennem och deris efterkommere skulle underskrifve, paa det samme mode dis bedre kunde bekreftes och fremdelis i verck stilles.

2. Begeres, at Danmarckis riges høyvise raad ville der paa drifve och tilhielpe, at rigens hofmester motte i sin betroede bestilling igen stadfestes, Danmarckis och Norges indbyggere til befordring och forfremmelse udi hvis de med hannem hafver at forrette. Derhos ochsaa, at Norge, som hidindtil hafver veret under kongl. mayt^{e} och samptlige rigens raads forvalting, motte uden separation och serdelis special øfrighed blifve under Danmarcks efter aalgammel vedtagen sckich^{e} och sedvane.

3. Begeris, at kongl. mt. med rigens raad i disse besverlige och vytudseende vanskelige tider ville anse vores egne ringe vilckor och derfore arbeide paa nogen tryg confoederation med Holstein, Hamborg, Lybech, Holland och andre vores naboer til vores fædernelands støre forsickring och tryggere velstand, hvilcket altsammen høyligen fornøden eragtes, hvortil vy och forhaaber de nochsom sckulle vere inclinerede, eftersom deris velstand deraf siunes ochsaa at dependere.

4. At rigens rostieneste af lensmendene, baade af de lehne, de nu forvalter, saa och af de understuchne, motte holdes, som af arilds tid skeder, och ey penge derfore i steden at udgifves, efterdi det rytterie, det mand i landet hafver, er mand vis paa och kand hafve tieneste och troskab af, anseendes saadant altid i forige høygloflige kongers tider saa vel som hid indtil hafver veret brugligt.

5. Adellen siuntes best, at deris sidste bevilgede soldatescha til hest och fods blef stillet under sehr compagnier och hafde deris

egne officerer, dansche karle, och iche blendes under andre compagnier; thi det er ickun en bevilling til en vis och bestemte tid och var ellers adelens frieheder for nær, och begeris da, at landtcommissarierne sig med forschrefne bevilgede folch til hest och fods her efter som tilforne ville befatte, eftersom anno 1638 sluttet var, dog rigens marsis høyhed upræjudicerlig.

6. Begeris af adellen, at landtcommissarierne med flid hos kongl. mt. och rigens raad ville drifve paa hvis memorialler senesten udi Odense saa vel som paa andre forige maader er blefven af dennem ofvergifven, paa det paa hver punct nøygagtig svar kunde bekommes och siden, riget til gafn och gode, i verck stilles, fornemmelligen om rigens raads election, de gamle frieheders vedligeholdelse, begrafvelser, bryllupper med smyckerie, dragen och anden pract sampt klededragters misbrug at afschaffes och reguleris.

7. Eftersom her udi riget iche kand hafves tilbørlig fornøden correspondents ved schrifvelser fra en provincie til en anden uden stoer bekostning til extraordinarie buddeløn, da begeris paa det venligste af rigens raad, at ordinarie postbud motte beschichis emellom provincierne udaf hvis penge dertil aarligen af undersotterne udgifves och der til i begyndelsen vare forordnede, hvilcket tilforne atschillige gange hafver veret begeret.

8. At landtcommissarierne ville fordre dend revers af kongl. mt., som de schal hafve, førend dend sidste udlofvede contribution udi Odense udgifves.

9. Begeres, at landtcommissarierne hoes rigens raad ville anholde, at hvis de her epter med dennem tracterendis vorder, de det schriftlig under deris hender ville begere, paa det det efterkommerne til underretning kunde findes och des tryggeligere stadfestes.

10. Var at ynsche, at nogen god forhandling om øxenhandelen kunde treffis, eftersom adelens beste indkompst der udi och udi korn bestaar.

11. Lensmendene begerer, at cronens bønder motte legges i sckat, eftersom de hafver i brug i marchen til, paa det de disbedre lyghed kand giøre, och i saa maader siunes richtigst den rigere af sin støre brug at hielpe dend fattige, som af sin eyendomb iche

lige meget kand bringe til veye. Her hos begerer de saa vel som adellen, at der nogen lindring motte hafves i agt med bøndernes schatter, eftersom det dennem er snart umugligt i lengden at udstaae, anseende at de for hvis vare de hafver at afhende, saare lidet kand af kiøbmanden bekomme, naar de ere i saa maader betrengde, at de skulle samme schatter clarere, saa at adellen der ofver maae miste deris rettigheder, och tit eragtes, at samme skatter hos atschillige sig fast høygre end deris landgilde beløber, som de aarligen ere deris øfrighed pligtige efter jordbogen, hvilcket de dog siden icke ere mectige til at udgifve, naar schatterne ere erlagde, uden hosbunden aar efter andet vil hafve ødegaarde.

12. Eftersom dagligen erfares och beklages det ulovlig maal, som begaaes med tiende korn at anamme och tienderne, som ofver sedvanlig brug och deris verd forhøyes, saa begeris, at der paa nogen vis ordre och billighed motte giøres, hvad der af skulle gifves, och hvordan dend skulle anammes, baade dend, som det skal udgifve, och dend, som det schal annamme, til underretning och uden sckade.

13. At tysdche officerer ey, emod gammel brug, settes ofver vores dansche rytterie.

14. Nogle af adellen besverger sig, at deris gaarde i kiøbstederne paalegges sckat och tynge lige ved andre borgeres, hvilchet de formener at vere emod deris adelige friheder, anseende at hvem saadanne gaarde i leye hafver, deraf gifver af hvis nehring de bruger, lige ved andre medborgere, och gaarden self formedelst hosbunden bør frie at vere.

15. Fergemends och vogenmends ubillige fracht.

16. Thieneste tyndes store løn paa landsbyerne.

17. Eftersom lensmendene til dend paabudne tid icke kand bringe schatterne, som de geislige, borgere och bønderne schulle udgifve, til veye, saa er vedtaget, at lensmendene aarligen schal lade deris bud møde i Kiøge, Nedstved och paa Halstedcloster at lefvere schatterne til tre terminer, den første den 10 novemb., den anden om dagen for julleaften och dend tredie (om noget kand restere) løfverdagen for palmesøndag, paa hvilcke forschrefne tre tider, terminer och steder landtcommissarierne eller deris visse bud

schal møde sckatterne at anamme och derfore qvitere. Actum die et loco ut supra.

Siuerdt Vrne[a]. *Christen Skiell As.*[a] *Vincenz Bille. F. Parsb*[a]. *Wentzell Rotkirch. O. Brahe. Oluff Daa*[a]. *Joachim von Bredow. Melcker Oldellandt*[a]. *Stehen Beck*[a]. *Rønnov Bille. Jacob Grubbe K.*[a] *Biørn Vlffeld. Køne Jochim Grabow. Lauge Beck*[a]. *Nicolaus Parsberg. Oluff Brockenhuus*[a]. *Hendrich Lindenow.*

[b]Jørgen Fries. Paa Melchor Oldelands och min egen vegne: Olluf Brockenhus. Paa min faders och min egen vegne: Vilhelm Pasbierg. Paa Sten Bechis, Arendt van der Kulovs, Jacob Grubbes, Fredrich Paapenheims och min egen vegne: Sivert Urne[b].

Novbr. Møde af Raadet, Adelen og Landkommissarierne i Kjøbenhavn.

24 Septbr. indbødes hele Raadet til at overvære Prinsens Begravelse i Frue Kirke 8 Novbr., hvorfor de skulde møde allerede 6 Novbr.[1] — Raadet kom til Stede fuldtalligt, ene *Frederik Redtz* undtaget. Ved Ligbegængelsen 8 Novbr. gik det umiddelbart efter Kongen og de fremmede Udsendinge; Prinsessen førtes af *Korfits Ulfeld* og *Kr. Thomesen*[2].

Adelen og Landkommissarierne. 9 Novbr. forhandlede Landkommissarierne med Marsken om forskjelligt vedrørende den ny Rostjeneste (*n. 508*)[3]. 10 Novbr. mødtes hele Adelen med Marsken og begjærede, at de af den bevilgede Soldater maatte blive under særlige Kompagnier, samt at Marsken med Landkommissarierne vilde anholde hos Raadet om, at det hos Kongen vilde udvirke, at Lensvæsenet maatte blive i sin gamle Orden[4], og at der sluttedes et trygt Forbund

a Fattes i B. *b* Fattes i A.

[1] Sjæl. T. XXIX, 257. Ligesaa indbødes Adelen, de højlærde og fl. En Del af Adelen fik siden Brev allerede at møde 27 Oktbr., til hvilken Tid en Del af de indbudne fyrstelige Personer ventedes: smstds. 273.

[2] Ceremoniel: Sjæl. R. XXI, 730; jfr. Egenh. Br. n. 380. Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 89, 90).

[3] Jfr. herom den sjællandske Adels Memorial af 9 Oktbr. (*n. 507*, § 5).

[4] 7 Septbr. var der udgaaet Missive til alle Lensmænd, at Rostjeneston ikke skulde holdes længer end til 1 Maj (1648): Sjæl. T. XXIX, 250. Jfr. herom ovfr. S. 329 og Memorialen af 9 Oktbr. (*n. 507*, § 4). Slange S. 1455

med Nabostaterne[1] (*n. 509*). 12 Novbr. rettede Landkommissarierne en Memorial til Raadet angaaende de to sidste Punkter (*n. 510*). Efterat nogle af Raaderne havde forebragt denne Begjæring for Kongen paa Rosenborg, uden af denne at have kunnet opnaa et gunstigt Svar[2], tilraadede hele Raadet 16 Novbr. (*n. 524*[3]) indtrængende Kongen at opgive den bebudede Afskaffelse af Rostjenesten[4]. Denne Skrivelse overleveredes Kongen af *Hannibal Sehested*; Kongen svarede 19 Novbr., at dersom Raaderne vilde foreslaa ham, at Adelen under en vis Straf skulde have Rostjenesten parat, skulde Lenenes Rostjeneste ogsaa blive holdt, men da han var vis paa, at man vilde nægte dette under Henvisning til »den store Krigspressur«, vilde han heller ikke graveres ved Rostjenesten af Lensmændene. Derfor vilde han blive ved det første Svar (*Egenh. Br. n. 387*)[5]. Raadet affattede Dagen efter et skarpt Svar (*n. 525*[6]), som dog ikke blev overleveret Kongen, da denne gav efter og 23 Novbr. afgav den Erklæring til Raadet, at det med Rostjenesten skulde forblive som før[7]. Samme Dag meddelte Raadet Landkommissarierne dette (*n. 517*[8]), og 24 Novbr. udgik et Missive til Lensmændene herom[9].

15 Novbr. indgav Landkommissarierne en Memorial til Marsken, især angaaende deres Udbetalinger til Militien af Skatterne, der nu skulde leveres i Landekisterne (*n. 511*); ved

---

kombinerer uheldig Missivet af 7 Septbr. 1647 med Kongens Brev af 30 Novbr. 1646.

[1] Jfr. Memorialen af 9 Oktbr. (*n. 507*, § 3).

[2] Jfr. Egenh. Br. n. 387 og Raadets Referat i Indledningen til *n. 525*. Slanges Gjengivelse af Svaret (S. 1456) er kun en Kombination heraf med Egenh. Br. n. 388.

[3] *Korfits Ulfeld* har ikke medunderskrevet.

[4] Samme Dag mindede Landkommissarierne efter Adelens Begjæring om Svar (*n. 512*), jfr. ogsaa *n. 511*, § 6.

[5] Jfr. ogsaa Egenh. Br. n. 388.

[6] Blandt Underskriverne fattes *Jørgen Sefeld* og *Iver Vind*.

[7] Orig. med Segl: RR. n. 56, LXVII; Koncept af Kansleren med Datum 22 Novbr.: smstds. Slange S. 1458-59.

[8] *Jørgen Sefeld* har ikke medunderskrevet.

[9] Sjæl. T. XXIX, 286. Jfr. Egenh. Br. 1645–48, S. 359 Anm.

en personlig Henvendelse fik de herpaa 26 Novbr. Marskens mundtlige Svar (*n. 520*). 18 Novbr. udtalte Kommissarierne sig om, hvorledes Forholdet mellem dem og Generalkrigskommissarien skulde ordnes (*n. 513*); Knud Ulfeld protesterede 19 Novbr. imod de foreslaaede Indskrænkninger i hans Myndighed (*n. 514*); Landkommissarierne svarede Dagen efter (*n. 515*), og Knud Ulfeld replicerede (*n. 516*). 24 Novbr. meddelte Raadet mundtlig Landkommissarierne (*n. 519*), at Kongen ikke vilde holde nogen Generalkrigskommissarius i Fredstid. 30 Novbr. befaledes det Lensmændene at lade Tolderne indbetale Kommissarietolden fra 1 Maj 1647 og indtil videre Ordre til Landkommissarierne i vedkommende Landsdel samt selv at betale disse, hvad der udgaves for Officersgaarde i Lenet[1].

16 Novbr. bad Landkommissarierne Raadet at udvirke en Revers af Kongen for de af Adelen bevilgede Ydelser (*n. 512*)[2]. En saadan udstedtes 22 Novbr.[3] — 23 Novbr. udtalte Landkommissarierne sig efter Raadets Begjæring om Ordningen af Øxenhandelen (*n. 518*). — 27 Novbr. henvendte to Kommissarier sig atter til Kansleren om Tronfølgervalget (jfr. ovfr. S. 370) og fik nu det Svar, at en Valgdag var udskrevet (*n. 521*); se ndfr. S. 415.

---

[1] Sjæl. T. XXIX, 290. Missive 2 Decbr. til *Hannibal Sehested* herom: Norske Rigsreg. VIII, 591, jfr. dog allerede 562. 11 Decbr. anviste Kongen ogsaa en Udbetaling af den norske Kommissarietold til Albert Baltser Berns, der først var henvist til *Hannibal Sehested*, til de skaanske Landkommissarier: Skaanske T. VII, 170.

[2] Jfr. ovfr. S. 369, sml. den sjællandske Adels Memorial af 9 Oktbr. (*n. 507*, § 8). Kongen skrev 4 Novbr. til Kansleren om sin Utilbøjelighed til at give Adelen Revers, »aldenstund det er deres Skyldighed at hjælpe deres Fædreneland« i dets Nødstilstand: Egenh. Br. n. 381.

[3] 3 ligelydende Orig. med Segl: RR. n. 56, LXVI; Sjæl. R. XXI. 742, hvorefter Reversen blev udstedt i 5 Exemplarer. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 210 og i Jydske Fol. 142.

Raadets Forhandlinger. 9 Novbr. skrev Kongen til Raadet, at han ikke kunde gaa ind paa at anvende noget af Sundtolden eller Fyrstendømmerne til Flaaden, der burde underholdes af Rigets Midler; Raadet burde skaffe ham Penge til at besørge Regeringen og Hofstaten, ligesom de selv nød Kronens Len for deres Tjeneste (*Egenh. Br. n. 382*). Raadet udtalte hertil 11 Novbr. (*n. 522*[1]), at det var umuligt at forøge Rigets Indtægter, hvorfor Udgiften maatte mindskes. — 13 Novbr. foreholdt Kongen Raadet Nødvendigheden af at tænke paa et Tronfølgervalg og anbefalede sin Søn Hertug Frederik (*Egenh. Br. n. 384*). Raadet svarede 15 Novbr. (*n. 523*[2])[3], at Stænderne burde indkaldes[4]. Jfr. ovfr. S. 414. 27 Novbr. befaledes det derefter Raadet at møde i Kbhvn. 17 April 1648[5], og 28 Novbr. udskreves med Raadets Raad og Samtykke Stænderne til at møde samme Dag for at foretage Valget, efter paa forudgaaende Provinsmøder at have beskikket Fuldmægtige[6]. 4 Decbr. udskreves fra Frederiksborg Herredagen til 14 April 1648[7].

Raadets Forhandlinger med Kongen om Rostjenesten af Lenene, se ovfr. S. 413.

14 Novbr. tilskrev Kongen Raadet, at Salpetersyderiet formentlig kun bragte Riget ringe Profit, medens det tilføjede saavel Bønderne som Skovene ikke ringe Ulejlighed og Skade, hvorfor han befalede det at ytre sig herom[8]. — 26 Novbr.

[1] Blandt Underskriverne fattes *Korfits Ulfeld*, *Kristoffer Urne*, *Kristoffer Ulfeld* og *Malte Jul*.

[2] *Korfits Ulfeld* og *Hans Lindenov* har ikke medunderskrevet.

[3] Allerede 14 Novbr. spurgte Kongen Kansleren, hvorvidt der kunde være noget i Vejen for at meddele Hertug Frederik, hvad Raadet havde besluttet »i den bekjendte Sag, ham angaaende« (Egenh. Br. n. 385).

[4] Jfr. ogsaa Egenh. Br. n. 388.

[5] Sjæl. T. XXIX, 287.

[6] Smstds. 287, jfr. 288—89 (Kbhvn. Dipl. I. n. 463—64 efter Orig., daterede 29 Novbr.). 7 Decbr. indkaldtes fra Frederiksborg *Hannibal Sehested* til Valgmødet: Norske Rigsreg. VIII, 593. — De indledende Provinsmøder afholdtes delvis endnu i Kristian IV's Levetid, men skal dog ikke behandles i dette Værk.

[7] Sjæl T. XXIX, 291.

[8] Smstds. 280.

indstillede Raadet til Kongen (*n. 526* [1]), at den Englænderne lovede Erstatningssum betaltes til Omslaget. — 27 Novbr. udgik med Raadets Raad og Samtykke en Fdg. om Kvinder, der henlægger og forlader deres Børn [2].

9 Novbr. henvendte Kirstine Munks 5 Svigersønner et Bønskrift til Rigsraadet om at intercedere hos Kongen, at Fru Kirstine maatte faa sin Frihed [3]; jfr. ovfr. S. 404. 11 Novbr. begjærede Raadet paa det underdanigste og tilraadede Kongen at opfylde Svigersønnernes Ønske [4]. Kongen sendte dette Brev tilbage til Raadet med den Paategning, at det i denne besværlige Sag skulde raade ham, »saaledes som de selv vilde tage sig for med deres Fruer« (*Egenh. Br. n. 383*). 18 Novbr. erklærede Kongen derefter, at han paa Grund af Raadets Intercession vilde give Fru Kirstine Frihed paa visse Betingelser (*Egenh. Br. n. 386*) [5].

22 Novbr. sendte Marsken *Anders Bille* Raadet en Skrivelse angaaende de til Militien nødvendige Pengemidler [6]; en Forhandling herom synes dog at være blevet udsat [7].

---

[1] Af de tilstedeværende Raader har otte ikke underskrevet.

[2] Sjæl. T. XXIX, 289; Fdg. efter Recessen Fol. Tiij og Paus S. 837. Derimod nævnes Raadet ikke i Mandatet 10 Decbr. om Værdsættelsen af Guld- og Sølvmønter: Sjæl. T. XXIX, 293; Durel omtaler dog dette som »en Resolution af Kongen og R. Raad« (Indberetning 17 Decbr. Afskrift: Allens Papirer n. 18).

[3] Orig. med *Korfits Ulfelds* Haand blandt Kongens egenh. Breve (Danske Kg. Hist. n. 95 bb).

[4] Orig. med *Iver Vinds* Haand. underskrevet af 14 Raader: smstds. En anden Orig. med *Iver Vinds* Haand og 12 Underskrifter: Kirstine Munk Fasc. 2, n. 21 a. Koncept af *Kr. Thomesen*: smstds. 21 b. Trykt efter Koncepten: Holberg, Danm. R. Hist. v. Levin II, 605.

[5] Jfr. S. B. Smith, Leon. Christ. I, 159—61. Om den samme Dag udstedte Generalkvittering til *Korfits Ulfeld* se smstds. lx—lxj.

[6] Danske Mag. 5 R. I, 287.

[7] Jfr. smstds. 276 og ndfr. S. 452.

A. Adelen og Landkommissarierne.

508. Landkommissariernes Forhandlinger med Marsken. 9 Novbr.

Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 196.

Landcommissariernis betenchende och thilbudt thil rigens marsch ved thvinde af deris midel anlangendes adelens nye rytterie.

Anno 1647 dend 9 novemb. var det alles voris betenchende at føye rigens marsch medt det ny bevilgede rytteri, saafrembt adelens roesthienniste maa verre under dansche officerer, som af gammel thidt brugeligt hafver verret, och epter denne dagh ingen fremmed officerer at settes ofver det dansche folch, saa och at landcommissarierne maa foreslaa rigens marsch de, som schal settes ofver det bevilget folch, och hannem med deris raadt och betenchonde at udvelge det diugtigste, da ville vi sambtyche, at de bevilgede rytter settes under andre compagnier (dogh at vi tilforne maa thalle med adelen i alle provincier derom, eptersom de baade mundtlig och skriftlig hafve begierdt, at de maatte verre under ser compagnier), och at det ellers i alle maader blifver ved fundamentet och indgangene vedtegter och conditional bevillinger, som paa adschillie moeder giordt ehr. Actum Hafniæ ut supra.

Rigens marsches svar.

1. De fremmede officerer belangendes, da ville hand med thiden mage det saa, at de epter handen kand komme bort, och her epter ingen fremmede at settes ofver det dansche land rytterie, hvor thil hand af formuen lofvede at thilhielpe.

2. Rigens marsch erbiuder sig med officerer, at dersom det ny rytteri blifver stuchet under det gamble, och commissarierne paa adelens vegne recommenderer nogle dansche diugtige karle, da deris recommendation at hafve udi goed agt; ellers schal med dend bevilgede nye roesthienniste forholdes epter vedtegten, nemblig iche at commanderis ud af landet eller i andre maader dermedt at forholdes, end adelen sambtygt hafver.

3. Rigens marsch ehr och tilfreds (om adelen det begierer), at adelens bevilgede ny rytterie stilles under seher compagnier,

och landcommissarierne da setter och forrestiller de officerer, som derthil behøfvis.

At rigens marsch gaf os dette svar, bekiender vi med egne hender.

Christen Skiel A. S. Niels Krabbe.

509. Adelens Begjæringer, 10 Novbr.

Kopier, A ved 9 Landkommissarier, B ved Kristen Skel: RR. n. 56, LIV og LV a. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 196 og i Jydske Fol. 127.

Anno 1647 den 10 novemb. hafver samptlig adelen af alle provincierne verrit thil stede och forsammelit, och eftersom rigens marsch hafver sat det udi deris egen villie at disponere med derris bevilgede soldatesca thil hest och foedts, da ehr af dennem samptlig samthycht och begiert, at de maate verre och forblifve under ser compagnier och deris egene officerer, dansche karle eller rigets indbygere, och i saa maader forser sig til, at ingen af andre dennem forredragis.

Monstringen och exerceringen belangindes, da saae de heldst, at de indeferenter kunde blifve monstredt paa de nermiste steder och enhver best beleiligt och ellers udi alle maader at forholdis efter førige beviling och vidthegter. Herhoes er samptlig adelens begiering, at rigens marsch ville følgis med landt commissarierne och anholde hoes mieninge Danmarchis riges raad, at de udi ald under danighed ville hoes hans kongl. mayts. forhielpe, at dette efterschrefne naadigste motte blifve bevilget:

1. At kongl. mayt[s] lehne motte forblifve efter dend taxt, som høybemelte hans kongl. mayts. dennem efter sin her fader, høyloflig ihuekommelse, hafver annammit baade med afgift och roestieniste, saa och at de understuckene lehne maate schielis ad, officererne udi landet efter en hver sin charge met at aflege, hvor vid mange penge kand forschaanis, som ellers aarligen schulle udgifvis.

2. At en tryg confederation med voris naabor maate stiftis och bekreftis, eftersom ofte til forne ehr erindret och begiert, och ellers andet, som af voris landt commissarier til forne ehr insinuerit och paa voris och landtsens veigne anmodit. Forhaabindes och fuldkommelig os til forsier, at samptlig Danmarchis riges høy-

vise raad for nemlig arbeider derpaa, at Danmarch och Norgis rigger uden nogen forandring motte ofver løfveris thil voris posteritet, som di det hafver af voris forfædere annammit.

Vi forblifver alle och en hver hans kongl. mayts. til ald underdanigste plichtschyldig thieniste med lif och blod stedse lydige och samptlige Danmarchis riges raad til ald æhre och thieniste berid viligh. Actum Kiøben Havfen ut supra.

Othe Brahe. Henrich Hvidtfeldt. Falch Løcke Peder Langhe. Knud Gabriel. Christian Erichsen. Erich Juel. Frandts Lycke. Corfidts Gabriel. Ifver Krabe. Falch Giøe Henrichsen. Mogens Høeg. Manderup Due. Henrich Randtsov. Mogens Sehested. Vendsel Roedtkierch. Palle Uhrne. Otthe Thot. Erich Roesenkrants. Mogens Arnfeldt. Jørgen Sehefeldt. Christen Skiel. Lavridts Ulfeldt. Olluf Daa. Jørgen Maarsvin. Jens Høeg. Axsel Juel Ifversen. Henrich Rammel. Volf Hieronimus Kratz [a]. Gunde Roesenkrands. Axsel Urup. Olluf Brockenhus. Jocim Gersdorf. Niels Krabbe. Rubech Pors. Henrich Sandbergh. Johan Uhrne. Clavs Gagge. Ebbe Ulfeldt. Jocim v. Bredov. Lave Bille. Othe Qvidtsov. Niels Parsbergh. Køen Jocim Grabow [b]. Stehen Beck. Christopher Bille. Fleming Ulfeldt. Hening Povisch. Voldemor Lyche. Hans Juel. Jens Gagge. Henrich Lindeno. Eiller Høeg. Ifver Krabbe. Mogens Bille. Voldemor Daa. Jacob Grubbe. Jacob Sehefeldt. Corfidts Ulfeldt [c]. Jørgen Høegh. Othe Kragh. Jørgen Schuau [d]. Casper Due. Christopher Hvas.

510. *Landkommissarierne til Raadet, 12 Novbr.*

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. Orig.: RR. n. 56, LVI a. C. Orig. med Datum 14 Novbr.: smstds. LVI. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 198 og i Jydske Fol. 139.

Erlige, velbyrdige Danmarckis rigis høivise raad, høiærede slecht och gode venner.

Eftersom vi erfare, hvorledis hans k. mt. voris allernaadigste herre och konge skal være kommen udi sinde at giøre forandring paa sine och cronens slotters och lehnis baade gamle sædvanlig afgift saa och af voris forfædre vel stiftede rostieniste, som til rigernis fornøden defension hidendtil er blefven underholdet,

Saa ville vi eder, I gode herrer, efter menige rigens adels och ridderskabs begiering venligst hafve ombedet, at I hos hans kong. mt. underdanigst ville anholde och met mueligste flid til veie bringe, at hans k. mt. sig naadigst endnu vilde lade befälde,

a Fattes i B og C. b A: Grube. c Fattes i D. d B og C: Schuaue; fattes i D.

at begge croners Danmarckis och Norgis lehnis saa vel afgift som rostieniste met andet mere motte stedse forblifve udi den stand, som de vare, da høistbemelte hans k. mt. dennom efter hans mayestæts herre faders, høiloflig ihukommelse, hans dødelig afgang under sit naadigste kongelige regimente hafver annammet.

Vi tvifle ingenlunde paa, hans k. mt. sig jo udi ald kongelig naade vil erindre den store huldskab och troskab, hans k. mt. nu udi trende forgangene onde feiders besverligheder af alle stender och stater met lifs, godsis och formufvis opsettelse hafver fornummet, och sig derved til ald kongelig naade alle stender igien at bevise naadigst ville lade bevege.

Dernest efterdi vi ved voris egne middel icke kunde end om stunder formedelst omrørte besverlige tider och uleiligheder imodstaa nogen stoer fiendtlig magt, dersom den os, det Gud naadeligen afvende, saa som tilforne sket er, skulle ofverfalde, da hafver och menige ridderskabbet os ombedet hoes I gode herrer venligst at anholde, at I hans k. mt. underdanigst derhen ville disponere, at gode confoederationer met voris naboer, hvilcke udi voris conservation icke lidet ere interesserede, maatte oprettis; och i synderlighed, paa det commercierne her i riget tillige met voris forsickring kunde komme igien udi nogen flor, begieris underdanigst och venligst, at fornemmeligen den fortrolighed, som vi alle gladeligen hafver fornummet met de unerede nederlandske provincier ved her rigens hofmesters seniste ambassade at være til veie bracht, icke aleniste vel at maatte ved lige holdis, mens endochsaa jo før jo bedre til nærmere alliance at trædis.

Den hele ridderstand saa vel som alle stender och stater forser sig nu fuldkommeligen til eder, I gode herrer, at fædernelandens velfart, som eder af Gud och riget met hans k. mt. er fortroet och anbefalet, saaledis maatte hafvis udi acht och derhen dirigeris, at altingest kunde gerade Guds helligste nafn til ære, hans kong. mt. och efterkommere til bistandig lyckelig regimente, alle undersaatterne til forskaansel, forlindring och velstand, och at i synderlighed alle gode, gamle sædvaner, sorne lover, statuter och handfestninger, hvorved mand sig saa vel hafver befundet, maatte forblifve udi deris vigor och esse, paa det at dette loflige kongerige saaledis til voris efterkommere maatte ofverantvordis, saa

som vi det af voris forfædre, berømmelige patrioter och rette danske mend, hafver annammet.

Vi forventer paa alt forskrefne I gode herrers skriftlige och gode svar, forblifvendis til allis och en hvers af I gode herrers tieniste altid for voris personer beredvilligste. Kiøbenhafn den 12 novembris anno 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Lauritz Wllffeldtt[a]. *Gunde Rosenkrandtz*[b]. *Oluff Daa*[c]. *Niels Krabbe. Erick Rosenkrantz H.*[a] *Joachim Gerstorff.*

511. Landkommissarierne til Rigens Marsk, 15 Novbr.

A. Orig. Gjenpart: RR. n. 56, LVII. B. C. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 199 og i Jydske Fol. 130.

Paa denne underschrefne och forfatede memorial, hvor om at erindre for nøden eragtis, erre vi her rigens marschis goede resolution paa dedt venligste begierindis och formodinde:

1. Epterdi landt commissarierne efter hans mayt[s] naadigste befahling efter denne davg skal annamme unions schaterne och commissarie tholden, der af igien efter rigens marschis ordre at betalle militien en hver udi sit provincie, om rigens marsch sigh ville laade befalde, at os specialiter nafne paa de officerer, høye och lafve, som for[ne] penge lefveris schal, motte meddellis, och det enhver qvartal vid en rigtig underschrefne rulle af enhver ofver officerer paa for[ne] officerer och deris besolding, som udi thienisten ehre och under hver regimente betallis schal. Disligeste at officererne ofver adellens bevilgede soldatesche ilige maader epter rigens marschis ordre thagge deris besolding paa dend thid och sted, cronens officerer deris blifver lefverit.

2. Naar pengene efter rigens marschis ordre schal til officererne udgifvis, om pengene da schal lefveris til obristen alenne paa hans qvitance eller och til obristen, obrist lieutenanterne och majorerne tilhaabe paa deris samptlige eler och serlige qviteringher.

3. Begieris och venlig, rigens marsch det saaledis ville lempe, at os af general krigs commissario Knud Ulfeldt en vis fortegnelse maate thilstillis paa, hvor meget thil det geworbene unions folch, officerer och gemenne knegte hver qvartal hannom schal lefveris.

a Fattes i B og C. *b* Fattes i B. *c* Fattes i C.

4. Och epterdi hans kongl. mayt^{s} naadigste befahling liuder, at landt commissarierne unions schaterne och commissarie tolden, som udi landt kisterne indlegis, schal epter dend ordre och designation i hver provincie udgifvis, som rigens marsch til landt commissarierne efter hans mayt^{s} naadigste befahling om hvis folch af hver provincies landt kiste betallis schal, epter fornødenhedt gifve schal, da ehrre vi venlig begierindes, rigens marsch ville verre os beforderligh, at de ey til andet at udgifvis maate befahlis ind til dend brug, de ere til destinerede, och dersom andre brefve for^{ne} penge til anden brug at udgifve thil os forhverfvis kunde, erre vi i lige maader venligh begierindis at vidde, hvorledis dermed da forholdis schal.

5. Begieris och venlig rigens marsch det med rigens raad saaledis ville befordre, at landt commissarierne hvert aar en gangh maate for rigens raad giøre deris regenschab paa det aars indtegt och udgift, at de der forre aarligen nøyagtigen kunde blifve qviterede.

6. Anlangende adelens nu bevilgede compagnier thil hest, da ehre voris begieringh, at de i alle maader maate hafvis udi lige consideration och agt lige som andre geworbene compagnier och dend gamle rigens rosthieniste udi sin verdighed och respect at forblifve som af arilds thid.

Udi exerceringen, om rigens marsch det for gaat befandt, kunde saaledis holdis, at hver compagnie efter landtsens stoerhed och vitløftighed udi en hver provincie kunde corporalsvis paa beleilige thider och pladtser efter adelens commoditete exerceris. Dersom och rigens marsch siuntis, det 'alt paa en thid och sted en gang om aarit schulle monstris, kand det sted med rigens marschis egen goede thøche der til forordenis.

Officererne anlanginde, som allerede der thil udi bestaldingh ehre thagene, da hvis dansche, goede mend och patrioter i saa maader erre antagne, begiere vi, de derthil maate brugis och forre stillis, mens hvis fremede officerer saaledis ehre bestildt, forsie vi os venlig til rigens marsch, at hand ville tilhielpe, at de paa andre steder maate brugis och employeris, paa det at voris landt folch iche af fremede imod voris goede gamle dansche brugh och friheder schulle commanderis.'

7. Eptersom Christianprisis festningh af dendt provincie Judtlandt schulle provianteris, och pengene, som af unions schatterne och commissarie tholdene baade cronens och adelens officerer sampt det geworbene folch at betahle ehr deputerede, mueligt iche altid vil tilslaa, saa festningen udi des manquement kunde komme udi faare, da om rigens marsch sig det forslavgh ville laade befalde, dersom af det geworbenne unions folch, som dog rigtigen betallis sekal, en fornøden guarnison kunde henlegis, hvilche sig siden af deris visse qvartal besolding viste at underholde, eller och dersom de dansche knegte ved saadan schulle til krigs exercitie vennis och øfvis, om iche da rigens marsch kunde thienligh eragte, at af de geworbene knegte en del, och saa vit guarnisonen kunde verre, kunde licenteris och siden af de afthacktis besoldingh en dansche knegtis guarnison kunde underholdis och der vid och til krigs brugh øfvis och exerceris. Actum Hafniæ den 15 novemb. 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Gioe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skieel As. Henrich Rantzow. Lavridts Ulfeldt[a]. *Joachim Gerstorff. Gunde Rosenkrandtz.* Olof Daa[a]. *Niels Krabbe.* Erich Rosenkrandts[a].

512. *Landkommissarierne til Raadet, 16 Novbr.*

A Orig.: RR. n. 56, LIX A. B. Orig. Gjenpart: smstds. LIX a. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 201 og i Jydske Fol. 132.

Af Danmarckis rigis høyvise raad erre vi paa det venligste deris goede befordring och resolution begierendis i efterschrefne poester:

1. At os paa meninge adelens vegne hans kongl. mat[s] revers paa di penge, rigens gield med at aflegge erre udlofvede, saa och paa den soldatescha til landtsens defension af meninge addel bevilget er, motte tilstillis, paa ded at slig underdanig och frivillig hielp ey os eller voris efterkommere paa voris addelig friheder andre tider skulle komme til hinder eller forfang i nogen maader.

2. Eftersom meninge addel i alle provincier af os hafver verret begierendis paa di siste til rigens raad ofvergifne begieringer om skriftlig svar at anholde, da ere vi och paa det venligste begierendis, di goede herrer, Danmarckis rigis høyvise raad, herpaa deris skriftlige svar och goede resolution os ville meddelle,

a Kun i C.

paa det at adelen derom kunde giøris relation. Vi forblifver de goede herrer alle tider til al ærris och thiennistis bevisning villige och beridde. Kiøbenhafn den 16 novembr. anno 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due[a]. [b]Paa Erich Rosenkransis vegne[b]: *Christen Skieel As. Henrich Rantzow Oluff Daa*[c]. *Joachim Gerstorff*[a]. *Niels Krabbe*[a]. *Gunde Rosenkrundtz*[a] Lauridts Ulfeldt[d].

513. *Landkommissarierne til Raadet, 18 Novbr.*

A. Orig. med Paategning af Kansleren: Kanc. B. Orig.: RR. n. 56, LXII. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 201 og i Jydske Fol. 133.

Efter her cantselers och rigens marschis begiering voris meningh skriftlig at gifve tilkiende, hvorledis imellem land commissarierne och generalcommissariom rictighed om udgift och regenschab giøris kand, ville vi de goede herrer paa det venligste først hafve ehrindret om hves af adelen paa atskiellige maader ere begierdt:

1. Addelens fuldmectigis første indleg och begiering, førend soerne land commissarier blefve i provincierne forordnede, sub dato Kiøbenhafn den 25 augusti 1645, indeholler, at rigens raad hans kongl. mayt. underdanigst derhen ville bevegge, hand naadigst ville tilstede, at unions skatterne, hidindtil baade af Danmarck och Norge udgifvit er, sampt och den forordnede commissarii told motte her efter udi hver sin provincie ved sine dertil forordnede commissarier af addel opbergis och udi en visse landkiste henleggis, deraf til general krigs commissarium unions folck med at betalle schulle leveris, mens officererne ofver forschrefne land compagnier af landkisten at betallis.

Denne bemelte forslagh och begiering ehr af adelens deputerede foregifven efter derom gifven fuldmact, hvilcken af Knud Ulfeld, general commissario, er med andre goede mend underschrefven.

2. Anno 1647[e] den 16 maii i Kiøbenhafn var land commissarierne af fire af rigens raad at møde sammenkallet, iblant andet med dennem om pengene, som i landkisten at indleggis er begierit, at conferere, och begierede da raadet, at land commissarierne dennem paa nogle poester schulle resolvere, først hvorledis

[a] Fattes i A. [b] Fattes i B; D anfører i Stedet hans Underskrift. [c] Fattes i B. [d] Kun i D. [e] A, C og D: 1646.

med commissarierne i Skaane schulle her efter forhollis, item hvorledis med pengennis udgifvelse imellem land commissarierne och general commissarium schal forhollis, da hafver land commissarierne sig saaledis erkleret: Enddog vi vel ehrachte [osv. som ovfr. S. 343 indtil] udgifvis schulle. Paa samme manere er det af adelen paa adtschiellige maader begiert och nu senisten, der de at comparere af hans may. naadigst den 16 apr. vare forschrefne, her foruden af alle provinciers fuldmectige den 8 maii, begge gange her udi Kiøbenhafn. indstendigt er urgert at motte erholdis nogen goed bescheden paa, som de i sig sielf vidre medfør, saa at alle andre bevillinger altid paa dette som et fundament er grundet och funderit.

For det andet, eftersom voris erklering begiertis, hvorledis met pengis udgifvelse imellem landt commissarierne och general krigs commissarium schulle forholdis, da tvifle vi icke, I goede herrer eder jov vel erindrer hvis af adelens fuldmectige deputerede her udi Kiøbenhafn den 25 augusti 1645 da blef derom foregifvit, nemblig at deraf til general krigs commissarium, unions folcket met at betale, skulle lefveris, som tilforne vidtløftig er indført, hvilcket i lige moeder paa alle voris provincial moeder, nest forleden aar 1646 udi hver provincie holdet blef, er af meninge addel begierdt at motte efterkommis. Saaledis er allis voris høyeste begiering, at alle skatter och commissarie tolde af landt commissarierne udi hver province motte opborgis och forvaris udi provinciernis landkister, saa de derfor kunde giøre rigtig rede och regenschab hvert aar, hvad de deraf aarlig baade til landsens nytte saa och til general krigscommissario hafve der af udlagt och lefverit til soldateschens af tackning. Datum Hafniæ 30 junii 1646.

Udi lige mening och fast med lige ord er och af den jydsche addel begiert Viburgi 21 julii 1646 saavelsom af udi Lund af dend skaansche addel den 14 julii och udi Fyen af den fynsche adel Oddense den 18 julii 1646.

3. Anno 1647 den 16 apr. begierdte adelen af alle provincierne, at land commissarierne derpaa iblandt andet ville drifve, hvilcken deris skriftlig begiering saaledis liuder: Ere vi endnu som tilforne [osv. se ovfr. S. 338].

4. Udi Odense den 19 julii sidst forleden gafve samptlig rigens raad os iblandt andet svar, som efterfølger: At fortegnelse

paa unions skatterne [osv. se ovfr. S. 388]. Imellem general krigs commissarium [osv. se ovfr. S. 388].

Efterdi da paa alle forhergaaende samptlig adelens underdanige begieringer hans ko. ma. naadigst hafver ladet sig befalde ved sit derom udgangne obne bref sub dato Kiøbenhafn den 22 maii 1647 unions skatterne och commissarie tolden i landkisten at lade indlegge, kunde vi derfor ey fragaa meninge rigens adels begieringer formellendis pengen paa det geworben unionsfolch til general commissarium at maatte leveris och land officererne af land commissarierne paa sine til forordnede steder at udgifvis, alt efter rigens marschis ordre efter hans kongl. ma[s] derom udgifne befallinger.

Regenschaber belangendis, da ehrbiuder vi os af alle provincier for Danmarckis rigis raad paa indtegt, udgift och hvis beholding vere kand, at giøre rictig rede och regenschab och det aarligen ved en eller flere af voris middel.

Ofver inspection med rigens festninger forblifver ved rigens raads goede direction, som af arilds tid altid brugeligt veret hafver, hvormet vi os intet hafver at befatte efter voris før her indførde indleg.

Vi forser os venligst til, at ingen sig lader misfalde dette voris velmente forslagh, mindre sig det til præjudits optager, anseendis at intet hermed søegis, uden hvis som hans k. ma. och voris fæderneland kand vere til thieniste och beste.

Vi forblifver de goede herrer til al æris och thienistes bevisning

Actum Kiøbenhafn den 18 novembr. anno 1647. stetse beredvillige

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Mannderup Due. Christen Skiell As. Henrich Rantzow[a]. J. Gerstorff[a]. Niels Krabbe. Gunde Rosenkrandtz[a].

514. Knud Ulfeld (samt Kristoffer Ulfeld) til Raadet. 19 Novbr.

A. Orig.: Kanc. B. Kopi ved 9 Landkommissarier: RR. n. 66, LXIII. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 204 og i Jydske Fol. 136.

Thil de gode herrer rigens raad er dette paa landt commissariernis indleg och forslagh anlangendis mig och dem mit korte svar:

a Fattes i A og D.

1. Hvis min fuldmagt en gang udgifven sig belanger, da, naar den fremleggis, schal den noch som udvise, at den mig til ingen præjudits kand andragis.

2. Adelens forsamlinger anlangendis, da hafver jeg verid tilstede udi den allerførste anno 1645 her udi Kiøbenhafn, der vi efter kongl. may[s] naadigste befalling vare sammenkaldede, udi hvilchen adelen begierede, at alle pengene, som thil militien var deputered, maatte lefveris general krigs commissario eller andre erlige adelsmend, hvilcket Otte Brahe Stensen och Christen Schel, då fuldmegtige af Sielland, med os andre ochsaa underschref.

Hvis adelens fuldmegtige oftere kand hafve begiered (som land commissarierne best kand vere bekiendt, som self hafver verrit fuldmegtige eller dem adjungered), formener jeg iche at kunde præjudicere mig i min bestilling, staar migh iche heller an som en kong. tienner at indgaa nogen accord, mens maa nøyes med kong. may. min allernaadigste herris naadigste befallingh. Hvis min thienniste angaar, ere vel de goede herrer vitterligt derom, hvorledes jeg kom til den och saa lenge er blefven i den; der jeg hafde tient kong. may. udi 9 aar, och fire goede mend hafde verrid commissarier paa rad hver 3 maaneder eller nogle lenger och ville iche blifve der ved for bestillingens besverlighed schyld, nemblig Thønne Fris, Mogens Sested, Gregers Krabbe och Henning Valchendorf, da blef mig naadigste befallit ved salig her cantseler Christian Fris och da statholder her Chorfedts Ulfeld at verre i denne plats, och der jeg iche kunde eller burde imodstrebe naadigste befalling, maate jeg mig det paatage och hafver verrit der udi (forsvarligen, som jeg forhaaber) udi otte aar med stor umage, som der hafver fuldt udi trende thog och krigh, baade der armeen laa vinteren ofver til Fuelsbyttel, siden der folchet gick mod Hamburgh och nu den gandsche besverlige krig ud, udi hvilchen, enddog jeg gierne hafde haft hielp, maate jeg dog iche alene forrette alt det, som det gevorbene folch vedkom, mens end och saa alt landfolchet, ja och adelens egne compagnier.

Der nu friden anno 1645 var forligt och velbaarne her Tage Thot for sin alderdom schyld efter sin underdanigste begiering blef forlofvet fra general commissarii bestilling udi Schaane, da gaf nu kong. may. mig naadigste schriftelig befalling at verre udi hans sted general krigs commissarius med min kierre fader och alting

forrette, som de thil forne forrettede och den commission vedkom, och der adelens fuldmegtige oftere begierede, at folchet maatte besoldes udi hver provints af hver provintses commissarier, da hafver kong. may. med rigens høyvise raad fuldkommeligen derhen slutted, at folchene i hver provints, gevorbone och landfolch, schulle betallis af land commissarierne och siden regenschaberne min kierre fader och mig tilschickes, paa det at kong. may. och riged (efter alle loflige rigers och republiquers schich) paa et sted och hos en kunde finde rigtighed om alt deris krigs folch, indtegt och udgift til militien och hvis det vedkom, eftersom och saadant tilforne her udi riged hafde verid sedvanligt, hvor efter mig da ochsaa blef gifven naadigste bestalling af kong. may^{s} dansche cantselie under kong. may^{s} hand och segel, lydendis hentil den samme mening, ved hvilchet jeg mig underdanigste holder, saalenge kong. may. min allernaadigste herre mig der ved ville hafve. Forstaar och iche, at det kand verre disse soerne land commissarier i nogen maader præjudicerligt eller adelens begieringer imod at giøre det, de forige gode mend och commissarier, nemblig her Jørgen Brahe, salig Thønne Fris, her Frederich Redts och nu siste aar udi min thid Henning Valchendorf, Frandts Povisch, Vendtzel Rotkierch, Erich Rosenkrandts, hafver giort, nemblig som aarligen hafver til førige general commissario udi Schaane, saa och til mig siden indlefverit regenschab och beviser paa alt det, de efter rigens marschis ordre hafver i hver provints udgifven, hvorpaa de hafver taget min bevis och mig siden alting ladet i et regenschab for rigtighed schyld indføre, for hvilchen jeg och saa aarligen hafver giort rigtighed for rigens høyvise raad, som mine qvitantser kand udvise. Hvis festningerne concernerer, hafver jeg paa et aars tid haft naadigste kongl. commission derom med min kierre fader, hafver dog, formedelst ingen penge indkom, intet kundet ladet reparere derpaa, och hafver min formand, her Hendrich Hvitfeld, verit med til forne udi samme commission. Jeg for min person hafver intet andet eftertrachtet end i al underdanighed kong. may. min allernaadigste herris befallinger at efterkomme och er paa samme manere kaldet och kommen udi bestillingen, som mine formend, den ochsaa forestandet, som jeg vil nest Guds hielp forsvare, formoder ochsaa, at rigens høyvise raad dette saa-

ledes hos kongl. may. ville andrage udi den beste mening, saa jeg altid maatte beholde en naadig herre och konning.

Kiøbenhafn den 19 novembr. anno 1647.

De gode herrer rigens raads tienistvilligste

Knud Wlfelld.

Hvad mig er anlangendis, da hafver jeg verit udi denne commission med her Tage Tot och her Hendrich Hvitfel, siden salig her Anders Bille sig dermed afsagde, och nu her Tage Tot sig dermed afsagde, med min søn Knud Ulfel udi den bestilling och hafde gerne forrettit nogit vid festningerne, dersom pengene til os som tilforn hafde blefven lefverit. Dersom vi os nogit hermed skal befatte, kan vi icke andit end vise udgiften til denom, som pengene oppeberger. Ellers er jeg nu en gammel aflegs mand och begerer for den skyl forskonsel. Actum Køfvenhafn den 20 novemb. 1647.

Christoffer Vlfeld.

515. Landkommissariernes Gjensvar til Knud Ulfeld, 20 Novbr.

A. Orig.: Kanc. B. Kopi: RR. n. 56, LXIV. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 206 og i Jydske Fol. 139.

Er dette voris venlig svar paa Knud Ulfelds erklering:

Belangende at hand foregifver, at adelens begiering skal hafve veret, at alle pengene, som til militien var deputeret, motte generalcommissario lefveris,

Da liuder adelens begiering i sig self ord fra ord saaledis, at hans k. mt. naadigst ville tilstede, at unions skatterne af Danmarck och Norge sampt och commissarie tolden motte udi hver provinces landkiste indleggis och af visse commissarier af adelen opbergis, deraf til general krigs commissarium, unions folcket met at betale, skulle lefveris, men officererne ofver landt companierne af samme penge at betalis och ellers met for[ne] kiste efter forige vedtagne skick at forholdis i alle maader.

Saa nocksom af samme adelens begiering kand forstaais, deris tancke ey hafver haft den udseende, som den hentydis.

Hvis sig belanger, at Knud Ulfeld sig paaberaaber, at gode mend, her Jørgen Brahe, her Frederich Retz och andre flere gode mend, aarligen hafver til forige general commiss. udi Skaane,

saa och til hannom siden indlefveret regenskab och beviser paa alt, de efter rigens marschis ordre hafver i hver provincie udgiffvet, hvor paa de hafve taget hans bevis, och hand siden alting ladet i et regenskab for rictigheds skyld indføre, for hvilcket hand och aarligen hafver giort rictighed for rigens høivise raad,'

Saa vide vi vel, at for^no gode mend, dog som hans mt^s lensmend, skatterne hafve opboret efter hans mt^s special befaling och dem igien efter Knud Ulfelds ordre udgifvet och derpaa taget hans beviser, men nu anamme vi som soerne lant commissarier af adelsstanden, efter kongelig benaading der til udvalde och af hans mt. naadigst approberede, begge rigers skatter sampt och commissarie tolden och skal dem igien, efter hans mt^s naadigst befaling och rigens marschis ordre och ingen andens, til folcket udgifve, hvor efter vi os ochsaa underdanigst ville forholde och for sligt rigens raad och ingen anden regenskab ville giøre.

Hvis angaar den meldung, som sker om andre velforordnede riger och republiquer, da se vi ey, hvorledis udi dette fald noget argumentum a simili kand andragis, anseende at Danmarckis rigis adels friheder alletider hafver veret udi den verdighed holdet, at ingen middel person er blefven admitteret imellom voris naadigste herre och konge, Danmarckis rigis raad (hvilcke vi os udi al underdanighed och met tilbørlig respect undergifve) och imellom adelstanden, hvis fuldmectige vi ere.

Vi tvifle ingenlunde paa, at hans k. mt. och I, gode herrer, udi dette saavelsom alt andet jo rammer fædernelandets tarf och beste, begierendes paa det underdanigste och venligste, at alting i den beste mening optagis.

Vi forblifve I gode herrer til al angeneme tieniste steds villige beridde. Datum Hafniæ 20 novemb. 1647.

Peder Langhe. Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Christen Skiel As. Niels Krabbe. Joachim Gerstorff.

516. *Knud Ulfelds Svar paa Kommissariernes Replik (omtr. 20 Novbr.).*

Orig.: Kanc.

Ehr dette mit venlige svar paa commissariernes replique:

Hvis sig belanger den forsamling, adelen vare kaldede til her i Kiøbenhafn anno 1645, er der mange, der iche schal kunde

nechte; aarsagen, hvor fore jeg den andrager, er denne, at jeg ville ønsched, at nogen vilde da i den besverlige tid antaged min bestilling, och jeg maatte vist det, schulde jeg verred læt at bringe til at stande den af. De fleste af rigens raad och nogle af commissarierne vide vel self, at naar jeg ønschede mig da der fra, de mig da raade at blifve der ved och thienne mit fæderne rige.

At adelens fuldmegtige hafde siden begierid pengene at maatte alle komme i land kisten, er mig nochsom vitterligt, mens de vide och saa vel, at kong. may. och alle rigens raad gafve denem til svar, at pengene schulle udgifvis, som de pleiede, mens hvis der blef til ofvers, schulde komme i landkisten.

Der nu adelen vare forschrefne til Odense at bevilge (saavit mig er bekiendt) hielp til rigens gield at aflegge, da gafve kong. may. dennem naadigste bevilling, at efter land commissariernes begiering alle pengene motte komme i landkisten med nogle conditioner, der hos iblant andre efter den accord, som mellum os kunde sche, om betalling och regenschabet.

Hvorpaa jeg hafver foreslaged den samme manere, som hid indtil hafde vered holdet med de andre gode mend efter den schick, iblant republiquer holtis, som jeg af ringe erfarenhed hafde, och som hid indtil hafde verid brugelig i dete rige, och jegh mener adelens begieringer iche at verre imoed. Mens naar andre kand finde nytteliger manere och kong. may. och rigens høyvise raad det approberer (hvilche jeg hidindtil och her efter for mine herrer alene erkenner och mig med tilbørlig respect undergifver), nøyes jeg ofver maadeg gierne dermed. Jeg ved och iche, hvad middel personer sig setter mellum dem och adelen, hvorom jeg lader andre dømme. Ellers fortreder en hver sin anbetrode bestilling, det beste hand forstaar, och tviler iche paa, at en hver, som min bestilling hafde vered betroed, giorde jo det samme, jeg giør. De forrige gode mend, som var commissarier, gafve den ordinarie besolding ud til krigs folched och hvis videre kunde falde, efter rigens marschis ordre och iche efter min. For min persone hafde jeg lige saa ugierne antaged noget, som var usedvanligt och unøttigt, som kong. may. och Danmarchis riges raad hafde haft consideration at befalle och committere mig eller nogen saadant, ønschendis af hierted, at alting maa forblifve efter kong. may[s] och rigens høyvise raadts direction.

Bedendis och saa paa det underdanigste och venligste, at de alting til den beste mening ville udtyde och optage.

De gode herrers til thienniste villigster

Knud Wlfelld.

517. Raadet til Landkommissarierne. 23 Novbr.

A. Orig.: RR. n. 56, LXVIII. B. C. Origina er: smstds. LXVIII a—b. D. E. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 211 og i Jydske Fol. 141.

Erlige och velbiurdige mend, slegt och synderlige gode venner.

Eftersom os af de gode mend land commissarierne er blefven tilstilledt en schriftlig begiering paa meninge ridderschabets veigne anlangendis lehnenis afgift och rostieniste ofver begge riggerne saavel som confoederation med vore naboer och gamble love och handfestning ved lige at holde, saa hafve vi, føren nogen erindring derom af eder eller adelen til os er schedt, intet forsømmet hans kongl. mayt. underdanigst at raade och føre til sinde alt hvis vi udi dette saavel som andre tilfelde billigen burde ridderschabet och alle stenderne til beste at hafve udi acht och consideration, och hafver hans kongl. mayt., saavit dette eders indleg andlanger, svaredt, at hans kongl. mayt. udi sin hele regiering intet hoyere hafver ladet sig vere angelegen, end hvorledis hans mayts kiere och troe undersaatter udi alle stender ved goed velstand maatte erholdes, och derfore aldrig til noget, hvormed nogen stand kunde graveris, uden ugierne och af trengende nøed foraarsaget villet resolvere; saa hafver hans mayt. och aldrig med lehnenis afgifter eller rostienisten at forandre nogen tid giort sig nogen tancher, dersom iche den stoere och daglig mangel af penge, som saa landkyndig er, hans mayt. hafde foraarsaget at oplede de middel, hvormed mand kunde haabis indkombsten at forbedre och dermed rigets nødtørftig regiering uden spot och fortrædelig uroe at underholde. Mens dersom noget lehn kunde befindes saaledis at vere forhøyet och opsat, at lensmanden med billighed hafde sig derofver at besverge, da ville hans kongl. mayt., naar sligt hans mayt. blifver tilbørligen tilkiendegifvet, sig saaledis derpaa erklere, at ingen med billighed schulle sig hafve derofver at beklage.

Rostienisten anlangendis, da er hans kongl. mayt. och naadigst tilfredts, at den, som til Philippi Jacobi førstkommendis her i riget vaar opschrefven at schulle af lehnene afschaffis, maae til

videre deliberation och hans mayt[s] naadigst andordning forblifve udi den stand, som det hid indtil verit hafver, eftersom det aldrig er kommen udi hans mayt[s] tanker riget sin defension i nøds tid at formindsche eller betage, mens heller giøre den andordning, at rigets defension derfore iche schulle i nogen maade forverris.

Hvad confoederation med hans mayt[s] naboer och i synderlighed med staterne af de unierede provincier anlanger, da vil hans mayt. dermed efter Danmarkis riges raads raad och betenchende intet forsømme, som riget kand komme til sicherhed och goede, meget mindre tilstede, at gamble love, statuter och handfestning schulle joe vorde udi billig acht och observants bestandig underholdet, eftersom hans kongl. mayt. udi sin høye alderdomb intet andstaar at lade nogen af riggernes fundamental statutis i nogen maade violeris eller forkrenkis. Hvilchet vi de gode mend land commissarierne paa deris schriftlig indleg at svare hafver nødig eragtet, forblifvendis de gode mend til ald behagelig venskab at bevise stedtse ofverbodige. Actum Kiøbenhavfn den 23 novembris 1647.

Corfitz Wllffeldt[a]. *Ch. Thomesen.* *Anders Bille.* *Offue Gedde.* *Christopher Vrne*[a]. *Hanniball Sehestett.* *Mogens Kaas.* *Thage Thott O. Christoffer Vlfeld*[a]. *Olluff Parszberiigh.* *Gregers Krabbe*[a]. *Hanns Lindenow*[a]. *Iffuer Wind.* *Jürgen Brahe.* *Niels Trolle.* *Malthe Jull.*

518. *Landkommissariernes Betænkning om Øxenhandelen, 23 Novbr.*

A. Kopi med Paategning af Kansleren: Kanc. B. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 207.

Efter Danmarchis riges høyvise raads begleringh hafve vi denne voris korte betenchende her forfattede anlangendes, hvorledis øxsen handelen udi Danmarch, hvor udi en goed del indbygernis indkom bestaar och nu formedelst alle haande mesbrugh och adschillige tilfalde gandsche meget ere sveckede och kommen til achters, den igien nogenlunde efter haanden kunde komme paa foede och indbygerne til nytte och gafn gerade.

Da er voris korte betenchende denne, dogh paa I goede herres egen goede behavgh och til bedre eftertenchende, at end dog saadandt nu dete aar iche kand for adschillige aarsagers schyld stelles i verck, dog om saadandt i frembtiden I goede herrer kunde got befinde, at practiceris:

a Fattes i B.

1. Dersom det kunde bringes der hen, at øxsen marchind, som nu paa Elven holdis, kunde herefter settes at holdes for Ribbe (adelen dog ey her met formiendt imod dieris gamble velherbragte privilegier til fremmede eller indlendische kiøbmend deris øxsen af stalden at selge som af arildstid), efterdi for Ribbe och udi den egen ofver flødig forraad paa foringh findis, som iche bedre nogen steds, saadandt indnu kand och af mange mindis i gamble dage brugeligt at hafve veret; der som nogen da paa øxsen marchindet uden sin schade iche kunde selge, da kunde hand enten drifve tilbage med dem eller kunde enda tillig noch faa schib til dem och lade dem gaa paa Haaland.

2. Eftersom den store mengde af øxsen, som udføris, marchindet iche alenne forderfver, at de fremede iche saa mange øxsen for desse onde tiders schyld kand trecke eller bruge, men ind och meget ringe och smaaet fæ af landet uddrifves til største schade. da siunis det i saa maader at kand forschonnis:

Først dersom den stalden och opsetten, som prester och bønderne paa landsbyer til største forprangh och handelen til schade drifve, aldeles och med alle mote vere strengelig forbøden och afschaffis, som och i fordumb tid veret hafver, eftersom den iche udi ret mange aar er blefven brugt, men bønderne sig der imod paa kiør och ung fæ hafver beflitet. som i frembtiden til staldøxsen kunde tiene.

Dernest schulle ingen tillades at drifve eller handele med øxsen uden de, som den handel velforstod och formuendis vaare: der imod schulle alle handtverchsfolck, bønder, thienest drenge och andre saadandt at drifve och giøre aldeles verre forbødet, men enhver at nere sig ved det handtverck, som hand hafver lert. Och eftersom saadane folch udschibber mange øxsen under borgeris nafn och sedel, da de, som saadandt underslif giore, derfor tilbørligen at mote straffes och øxsen halft til byen och halft til den anklagende verre forbrut foruden dend tilborlig straf, de borgere, det giøre, boer at udstaa, som de imod dieris borgelig æd och de rette øxsen kiøbmend, dieris medborgerre, til storste schade och forderfvelse saadandt giøre.

For prangerre, som och giør en stor forderf, burde och med flid at epter ses och tilbørligen straffis. Herforuden dersom och ofver aldt paa hans may[s] och cronnens slotte och ladegaarde sambt

och adelens egen gaarde (met dieris bevilling och sambtyche, hvor om med dennem handeles vil) kunde for faaris under enhvers haand, som de det vil ansvare, en visse antal paa hvor mange øxsen (det ene aar hielpe det andet) hvert aar kunde opstaldes och der af paa tu aars tid motte ved tages och sambtyches iche uden de tho parter at schulle opsettes til staldøxsen; udi stedet for den tridie part kunde kiør och ungfæ til opfødinger eller och unge øxen ind kiøbes for en lidelig pris, som det neste aar nest Guds hielp for goede staldøxsen kunde foris.

Saadanne forberørte rulle och fortegnelse (paa hvis øxsen for de thov parter opstaldet blef) schulle findis paa toldstedet, at der af ærfaares kand ingen underslif der met at begaaes. Var det och mueligt, hans kong. mays. sigh och nadigst ville lade bevege den høye told, som aar efter anden opstiger, at forringere, var det baade den kiøbende och selgende til største gafn och fordel.

Eftersom och fast hver aar en stoer parti gresøxsen och ungefæ efter den bestembte och i konglig forordingh tillate tid ved ser kongelig benadninger af riget uddrifves, hvilchet siden paa fremmede hafner til Holland ofver schibes, der om vinteren opstaldes, hvor ved baade feet i riget formindschis och prisen forhøyes, saa vel som och saadandt i Haalland opstaldet fe er strax om fororet fede paa veyderne, førind voris øxsen herfra, udmatede och forsultede, kand sildig fremkomme, som de af vinden ofte arresterris, nar veyder ere mesten forgroede, hvilchet, efterdi det och er øxsen kiøbmendene til stor schade, begieris indnu som och til forne undérdanigste hans kong. may. ville lade sig befalde, at saadane uddrifven, af hvem det och kunde begieris nadigste ey motte bevilges eller tilstedes.

Vi forhaabe vist, at dersom det mote vel considereres, efter tenches och i verch stilles, det jo i lengden den handel til alle indbygernis gafn och beste schulle kome. Dersom och hans kong. may. och I, goede herrer, saadandt for slavgh god befinde, det och ærfaares kunde inden bemelte tho aars tid, riget och indbygerne paa den handel gafnligt, kand saadandt vidre eftertenches, forbedris och hvis hinderligt er, afschaffes och remederes. Datum Kiøbenhafn den 23 novembris anno 1647.

519. Landkommissariernes Vidnesbyrd om Raadets Svar, 24 Novbr.

A. Orig.: RR. n. 56, LIX B. B. Kopi ved Kristen Skel: smstds. LIX a. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol 209 og i Jydske Fol. 140.

Sambtlige rigens raadts mundtlige svaer anlangende pengenes udgift imellemb landcommissarierne och general commissarium Knud Ulfeldt, gifvit i raadstuen dend 24 novembr. anno 1647:

Hvis sig anlanger pengenes udgift imellemb landt commissarierne och general commissarium, da hafver hans kongl. mayts. det saavit naadigst for goedt ansehet, at epter naadigste forige resolution alle schatterne och commissarie tolde schal udi en hver provinces land kiste indlegges och der af igien til militien udi en hver province at udgifves, och epterdi af det geworben folch nu en stoer del er aftacket, saa hans kongl. mayts. derfor for stoer ombkostnings schyld unødig erachter en general krigs commissarie udi fredts tid at holde det at betalle, da hafver hans kongl. mayts. med rigens raads raaed och betenchende for goedt befundet, at det geworben folch, her epter udi freds tid udi en hver province liggendes ehr, af for[ne] landt commissarier schal efter hver tilforordnede qvartaler betales af hvis schatter och commissariertolde der indlagt vorder, for hvilcket land commissarierne engangh hvert aar igien epter dierres egen erbydelse til rigens raaed hafver at giøre et general rede och reigenschab.

Dette for[ne] svar blef paa alle provinciers veyne gifven os underschrefne.

Peder Langhe. Erich Juell[a]. Falck Giøe Henrichsen. Christen Skiell. Gunde Rosenkrandtz. Niels Krabbe[a]. Joachim Gerstorff[a].

520. Landkommissariernes Vidnesbyrd om Marskens Svar. 26 Novbr.

A. Orig.: RR. n. 56, LXX. B. C. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 212 og i Jydske Fol. 143.

Anno 1647 dend 26 novembris vaar vi underschrefne Errich Juel, Falck Gioe, Christen Skiel och Gunde Rosenkrandts af samptlig landt commissarierne ombedet venlig at erfahre rigens marschis goede svaer paa vorris til hannem senigste indlagde memorial sub dato dend 15 novembr. 1647, hvilcket hand os och saa mundtlig gaf, som epter følger:

a Overstreget og ikke optaget i Afskrifterne.

1. Eptersom udi dend første punct begierdtes, at os af officererne en richtig rulle paa hvis folch af os schal betalles at maate tilstilles, svarrede hand, at officererne en del allerede deromb hafver faaet befalling, en del och deromb endnu schulle faae order.

2. Eptersom begierdtes at vide, hvilcke af de høye officerer da schulle gifve qvitance paa de penge, som til besoldingen udgifvis schulle, svarrede hand, at alle ofver officererne, nemblig obristen, obristleutenanterne och mayorerne, schulle derfor qvitere.

3. Paa dend thridie post, omb richtighed imellemb os och Knud Ulfeldt, deromb hafver rigens raad samptlig os dierres svaer mundtlig allerede meddelt.

4. Paa dend fierde post, formeldendes, at dersom pengene, som os lefveres, ved ser brefve til anden brugh, end de erre til destineret, befalis at udgifve, hvorledes mand sig da hafve at forholde, svarrede hand, at hand met os och vi met hannem samptlig udi dend fald schulle remonstrere, pengene ey til andet end til det folch nu fra dend 1 octobris at angaae och saa frembdelis at betalle, som til landtsens defension nu oprettet ehr, ehr deputeret.

5. Dend fembte postes resolution omb reigenschab et hvert aar for forne penges indtegt och udgift at giørres maa, forblifver ved Danmarckes rigidts raadts os senigste mundtlig gifven erklerringh.

6. Anlangendes compagniernis til hest, adelens och de andres dierres marchse, da hafver rigens marsch sig derpaa saaledes erklerret, at lige som esquadronerne och compagnierne er rettede och udi rullerne indførde, saa schulle de marchsere och en omb dend anden hafve avantguarden; doeg udi kriegsretten schulle altid hafvis dend consideration, at de af vorris nation de andre præfereris.

7. Paa dend siufvende post omb Christianprises forhold blef os ingen endelig resolution meddelt.

Des til vidnisbiurd hafver vi dete med vorr3 egen hender underschrefvidt. Datum Hafniæ anno et die ut supra.

Peder Langhe[a]. *Erich Juell. Falck Giøe Henrichsen. Christen Skiell. Gunde Rosenkrandtz. Niels Krabbe*[a]. *Joachim Gerstorff*[a].

a Overstreget og ikke optaget i Afskrifterne.

521. Landkommissariernes Vidnesbyrd om deres Henvendelse til Kansleren angaaende Tronfølgervalget, 27 Novbr.

A. Orig.: RR. n. 56, LXXII. B. Kopi ved Kristen Skel: smstds. LXXII a. C. D. Afskrift i Sjæl. Landebog Fol. 212 og i Jydske Fol. 145.

Kiendis vi efterschrefne Peder Lange och Erich Juel, at eftersom vi paa alles voris medbrødres veigne udi Ottense den 17 jullii nerverendis aar vor ombedet hos h. canceler, forgifvendis, at efterdi den almegtige Gud efter sin faderlig villie ved den timelig død den høyeborne herre voris allernadiste prindts, høyloflig ihukommelse, hafde bort kaldet, och bege des loflig kongeriger, Danmarch och Norge, nu udi hans kong. may[s] vor allernadiste herres høye och besverlig alder ere met en meget trubel tids tilstand allevegne omringede, baade fordi h. canceler hand sampt de andre goede herrer rigens raad derpaa med flid ville arbeyde, at met det første til en ny vahl til en Danmarchis och Norges prinds motte tredis; hvorpaa velbemelte h. canceler os da svarede, at inddogh dete vel vor høyt fornøden, siuntes dogh saadandt iche vel at kunde sche, førind høybemelte hans prindtslig ligh til jorden vor bested.

Hvorfor vi nu igien den 27 november efter bemelte goede mends begieringh atter hafve besøgt velbemelte her canceler same verf at aflege, hvorpaa hand gaf os til giensvar, at saadan høifornøden gieringh at befordre (hvorpaa alles indbygeris udi disse loflige riger dieris velstand bestaar) vor saavit befordret allerede, at alle stender, baade riderschabet, geislig och verslig stand udi Dannemarch, enhver udi sit provincie til en vis tid och sted at møde med snareste schulle forschrifves paa samme vhal ved eligerede fuldmegtige at giøre en begyndelse, hvilche fuldmegtige siden den 17 aprilis udi nestkommendis aar udi Kiøbenhafn nest Guds hielp schulle comparere, da samptlig med electionen, som iche uden største schade och forderf kand opholdes, til en endelig ende at giøre. Det ydermere vindisbiurd hafver vi dete med egne hender underschrefvet. Datum Hafniæ 27 november anno 1647.

Peder Langhe. *Erich Juel.*

B. Raadets Forhandlinger.

522. Raadets Svar, 11 Novbr.

A. Orig. med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 56, LV. B. Koncept med Kristoffer Urnes Haand: smstds. LV a.

Stormectigste, høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Eftersom af e. k. mayt[s] naadigste skrifvelse, daterit Rosenborg den 9 hujus, vi underdanigst fornemme, at e. k. mayt. endnu er udi den mening, at rigens indkomst vel kand forbedris, da begere vi allerunderdanigst, at e. k. mayt. jo naadigst vil ofverveie hvis vi nogle gange tilforn bevegeligen derom hafve erindrit, och jo icke ved videre paaleg [a](hvortil vi nu lige saa lidit som tilforn tør raade)[a] spende den høiere for e. k. mt[s] udarmede undersaater, [a]paa det deris suck och klagemaal icke skal for megit tiltage och endeligen til desperation udslaae[a]. E. k. mt. ville ey heller videre inclinere til farlige forandringer med lehnene och rostieniste n eller udi andre maade, hvorofver adelen som den fornemeste stand her udi rigit deris hid indtil bestandig tro och oprichtig affection end ochsaa kunde altereris, som Gud naadeligen udi disse farlige och ustadige tider forbyde. Vi vide ingen anden middel [a]udi denne elendige tilstand[a], hvorved, nest Guds hielp, e. k. mt. och rigit kand hielpis, end at alting ved beqvemmelig direction saaledis maa modereris, saa at rigernis indkomst til nødvendig expens och udgift kand forslaae.

At vi hos e. k. mt. ere mistengte, lige som vi icke med alvor ville tencke paa middel til flodens fornødenhed, da hafve vi ey ringe aarsage til derofver os at bekymre; den aldvidende Gud er voris uskyldighed allerbest bekiendt och at vi icke hense til privata, mens til it roligt och ynskeligt regimente for e. k. mt. udi sin høie alder, och at vi med andre e. k. mt[s] undersaate under e. k. mt[s] naadigste protection och beskermelse stedse maa forblifve, hvortil Gud allermegtigste naadeligen ville hielpe och e. k. mt. til ald kongelig prosperitet lenge bevare. Hafniæ den 11 novemb. aar 1647.

E. kong. mt[s] underdanigste raad.

Ch. Thomesen. Anders Bille. Offue Gedde. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Thage Thott O. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Niels Trolle.

a Er i B tilføjet i Randen.

523. *Raadets Svar, 15 Novbr.*

Orig. med Jørgen Sefelds Haand: RR. n. 56, LVIII.

Stormectigste, høybaarne første, allernaadigste koning och herre.

Af eders kongelig mayt[s] naadigste proposition, daterit Rosenborg den 13 novemb., hafve vi e. k. mayt[s] naadigste omsorg for voris kiere federnelands velstand end och efter e. mayt[s] dødelig afgang underdanigst forstanden, och at derfor rigens raad skulle i tide tencke paa, hvem det skulle vere voris hofvit och herre, naar Gud allermegtigste e. k. mt. skulle bortkalde, saavelsom ochsaa, at e. k. mayt[s] elskelige kiere søn, hans førstelige naade hertug Friderich, icke at hafve forskyldt at skulle vorde forbigangen udi saadanne tilfald, naar e. k. mayt., den Gud naadelig lenge bevare, nogit menneskeligt skulle tilfalde. Saa tacke vi e. k. mayt. for saadan sin faderlig omsorg for disse rigers och landes velstand och eragte nødig, at tid och sted blifver nafngifvit, naar stenderne, som sligt vedkommer, kunde forskrifvis, och naar dennem da dette blifver foreholdit, och en hver kand vorde tilbørligen och nøyagtig forsikerit paa sine privilegier och friheder, som de af deris forfedre och forige konger i Danmark lovligen herbragt hafve, da formode vi underdanigst, at naar derom med stenderne blifver delibererit, ingen aarsag at skulle findis, at h. f. naade hertug Friderich skulle vorde gangen forbi, och til den ende siunis os beqvemligst, at alle stendernis fuldmectige hid blifve til den 17 aprilis forskrefne, och da dermed efter gamle vel herbragte skick och manier med alting videre forfaris. Datum Hafniæ den 15 novembr. 1647.

Eders kong. mayt[s] underdanigste raad.

Christian Thomesen. Anders Bille. Offue Geddε. Christopher Vrne. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Iffuer Vind. Jürgen Brahe. Niels Trolle. Malthe Jull.

524. *Raadets Svar, 16 Novbr.*

Orig. med Iver Vinds Haand: RR. n. 56, LXI. B. Koncept med Kristian Thomesens Haand: smstds. LXXX.

Stormegtigste, høygbaarne furste, alllernaadigste herre och koning.

Eders kongelig mayt. kunde vi icke forbigaae underdanigst at

andrage, at eftersom menige ridderschab ofver dette hele kongerige ved landcommissarierne hafve til rigens raad nu ladet ofverlefvere en schriftlig begering, [a]som e. k. m. underdanigst er forelest[a], fornemlig den store forandring med lehnens afgift och rostieniste, som nu ofver begge rigerne, Danmark och Norge, giort er. at maatte igen bringis i den stand, som det tilforn verrit hafver, och nogle af vore middel e. k. mt. saadant underdanigst hafve gifvit tilkiende och dog iche erlangit det svar, som vi gierne hafde ynskit och formodit, dog med stor glæde fornummen, at e. k. m. sig berommeligen [a]ercklerede, iche aleniste ilde ey at optage hvis rigens raad underdanigst och velment raadde och erindrede, mens och saadant af e. k. m. udi billig consideration at holdis, saa hafve vi iche kund forbigaae paa ny igen e. k. mt. voris underdanig och høygnødig betenckende at gifve tilkiende, at vi formene, vi det iche for Gud i himmelen, e. k. m och voris fæderneland kunde forsvare, dersom vi iche e. k. m. troligen och underdanigst advaret, hvad farlig consequents det kunde medføre, dersom det, som den fornemste stand her i rigit paa det allerunderdanigste søge och begere, och det, som menige rigens raad [a] befinde saaledis beschaffen, at vi och voris formend[a] trohierteligen raade och formane, schulle vorde aldelis afslagen och benegtet.

Summen paa det fornemste af begeringen bestaar deri, at afgiften af lehnene maatte til billighed modereris, saa de, der af schulle tiene och lefve, maatte, som herremend och forfædre tilforne giort hafver, hafve at lefve, och e. mt. och cronen alt det, som billigt er, beholde. Det andit, at rostienisten af cronens gods, som til Philippi Jacobi er opschrefven at schulle afschaffis, maatte blifve i den stand, som det hafver verrit i alle e. k. m. forfædris och e. mt[s]. egen berømmelig langvarende regering, som den lands defension, som rigit uden stor bekostning af sine egne indfødde altid kand hafve i beredschab och sig med minst bekostning bedst tilforlade, iche schulle os betagis och alle indbygerne der ofver foraarsagis at slippe alle tancher til at arbede och bekoste paa deris defension.

Denne underdanige anmoding och begering lenene belangendis er icke ny, mens er efter e. k. m. her faders død, strax der begrafvelsen hafde ende, saaledis rigens raad af ald den anden ridder-

[a] Staar i B som Tilføjelse.

schab blefven proponerit och foreholdit, at rigens raad hafver vent nød til sig dertil at beqvemme och schiche i tiden. Rostienisten hafve adelen sig nu langt høyre ercklerit til at underholde end nogen tid tilforne, aleniste til deris herris och konings och fæderne-lands conservation [a]i denne farlige tid[a], mens schulle cronens rostieniste [a]af indføddo dansche folch[a] deremod afschaffis och i det sted maa sche fremmede at tagis, som nu mere ere vont til lande och riger at udplyndre och forderfve, da kund umueligt andit end ulige och farlige mistancker deraf foraarsagis. Vel vide vi, at den høye nød och trang, som rigit nu for mangel af penge er udi bested, hafver gifvit e. k. mt. anleidıng til saadan extraordinarie middel at forsøge, medens efterdi de middel ere saa farlige, at der mere er hoes at tabe af hierter och affection, end den ringe summa penge kand forslaa, som paa den maner kand samlis, och vi al-drig hafver vegret os udi alle de penge middel at optencke och bevilge, som undersaatterne nogenlunde kunde taale at paaleggis, da formode vi underdanigst, at denne voris trohiertig raad och erindring iche schulle hoes e. k. m. kraftløs blifve. Mens schulle emod ald voris underdanigst raad och begering alt saadant iche til nogen guod forandring e. m. kunde bevege, [a]och en ringe ind-kumst høyre end undersaatternis affection och rigens raads tro-hiertige raad blifve anset och æstimerit[a], da kunde vi iche underlade e. k. m. underdanigst at advare, at det fast forgefvis schulle verre stenderne til nogen election at forschrifve, [a]och hvis her til den ende af os nu beraadslagit och forfattit er, gandsche derudofver ufrucktbar at blifve[a], eftersom vi klarlig se for øyne, hvad confusion her paa ville følge, om stenderne nogen deris gravamina schulle forgefvis søge at remederis, och vi derofver emel-lom os self schulle hafve at tviste och disputere, [a]och maa sche fremmede derofver kunde fatte. farlige, dette rige præjudicerlige con-silia[a]. Hvorfore vi underdanigst iche tvifle, at efterdi her intet andit end e. k. m. och fædernelands rolighed och velstand søgis at forsickre, det jo i kongelig naade vel blifver optagen. Skulle vi mod voris underdanigst raad och advarsel intet udrette, det Gud dog naadelig forbiude, da ville vi for e. k. m. och den gand-sche posteritet verre undschylte, om det nogen ulyche schulle for-aarsage, och naar vi siden ald muelig raad vilde lede efter at be-

a Staar i B som Tilføjelse.

tenche, da schulle det [a]maasche verre for sildig och[a] intet vere i voris magt nogit at styre och forandre. E. k. m. altid udi Guds den allermegtigstes protection befalit. Dat. Hafniæ 16 novemb. 1647.

Christian Thomesen. Anders Bille. Offue Gedde. Christopher Vrne. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Jørgen Seefeldt Christofferszen. Gregers Krabbe. Iffuer Wind. Jürgen Brahe. Hanns Lindenow. Niels Trolle. Malthe Jull.

525. *Raadets Svar, 20 Novbr.*

A. Orig. med Malte Juls(?) Haand: RR. n. 56, LXV. B. Orig. med Tage Tots Haand: smstds. LXV a. Paa Bagsiden af B staar: Denne raadsens underdanigst svar paa hans mt[s] replica blef intet ofverlefverit, efterdi hans mt. det afstod efter det svar, som landt commissarene bekom.

Stormechtigste, høibarne fyrste, allernadigste koning och herre.

Af eders kong. maiestetis nadigste svar, dateret Kiøbenhafvens slot then 19 novemb., hafve vi underdanigst fornommen eders kong. maiestedt ennu at vere til sindts at forblifve ved den resolution, som nogle af voris medel for nogen dage siden i hafven paa Rosenborg lehnens rostieniste anlangendis blef gifven, af aarsage fornemmeligen, at eders mayestet icke kunde vere forsickered, at adelen, ingen undertagen, skulle holde deris rostieniste, som ded sich burde, och derforre ubilligt, at cronen skulle dermed mere end adelen besvergis. Derforuden errinderer eders maiestedt, at ingen uden faa opvartere af adelen lod sich derhos finde, der eders mayests. sin sundhed och formue til rigens tieniste hafver opsat.

Paa dette os underdanigst at erklere begere vi underdanigst, eders maiestedt ville vere forsichered, at ingen af adelen sich understar under straf, som forordningen tilsiger, at blifve ude med sin rostieniste, nar den opmanis, och er saa langt fra, at nogen sich tør eller vil for nogen sin uformusomhed fra sin rostieniste at holde undskylde, at adelen langt mere bevilged hafver deris rostieniste at forhøie, saa die nu fast dobbelt saa stor rostieniste hafve sich forplichted at holde, som die aldrig i nogen konges tid giort hafver, och derforre saa møged dismere sich besverger, at

a Staar i B som Tilføjelse.

cronens rostieniste skulle afskaffis; hvorforre vi ennu underdanigst rade och begere, eders kong. maiestedt ville lade ded med rostienisten forblifve ved ded, som i alle eders maiestetis forfedris tid och eders maiestetis egen langvarende regiment berymmeligen vered hafver, och icke afskaffe ded, som landed skal med forsvaris och defenderis.

Vi tør aldieles inted rade eller samtycke, at i sted for sedvanlig gamel rostieniste af indfødde danske folck nogen fremmede mercenarii eller léisvenne landed til besvering och fahre skulle os paaføris, mens paa ded allerunderdanigst rade och begere, at eders kong. maiestet nadigst ville betencke, hvad fahre der er hos, och hvad eftertale ded eders maiestedt i sin graf skulle foraarsage, at eders maiestedt imod alle sine trov mends rad och formahning ville afskaffe ded, som landed skulle med forsvaris, som aldrig nogen konge tilforne giort hafver. Eders maiestedt hafver aldrig befunded sig ilde af at hafve fuldt sine trov mends rad och underdanigst errindering.

Mens skulle eders maiestedt ded nu anderledis, ded Gud forbyde, vilde forsøge, da befrychte vi, at os henger ulycke och Gudts straf ofver hofveded, eftersom vi mange andre vichtige motiver i voris faarige underdanigst errinnering vidtleftig indført hafve och underdanigst begere at matte considereris.

At eders kong. maiestedt och errindrer, ickunt faa opvarter af adel at hafve vered tilstede, der eders maiestedt til rigens tieniste sin sundhed hafver tilsat, daa er nocksom vitterlig, at mange begierte, som icke anded serdielis vare befaled at forrette, at hafve den ehre och vahre paa eders maiestedt, som Ifver Vind vel er bevist, at ded af eders maiestedt blef udslagedt. Forhaabis derforre underdanigst, eders kong. maiestet lader denne forandring med rostienisten forblifve, at riged udi sin gammel defension icke forhindris, och vi herpaa eders maiestetis gode resolution underdanigst matte bekomme. Af Kiøbenhafven den 20 novemb. anno 1647.

Eders kong. maiestedts underdanigste raad.

Corfitz Wllffeldt. Christian Thomesen. Anders Bille. Offue Gedde. Christopher Vrne. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Thage Thott O. Christoffer Vlfeld. Olluff Parszberiigh. Gregers Krabbe. Hanns Lindenow. Jürgen Brahe. Niels Trolle. Malthe Jull.

526. Raadet til Kongen, 26 Novbr.

A. Orig. med Tage Tots Haand: RR. n. 56, LXXI. B. Koncept med Kristian Thomesens Haand og Paaskrift af samme: „R. raadts bref til hans m. anno 1647 then 26 decb.“ [!]: smstds. LXXI a.

Stormectigste, høiborne fyrste, allernaadigste herre och koningh.

Eders kong. mt. foraarsagis vi underdanigst at errindre, horledis med di Engelske anno 1645 er blefven accorderit efter eders mt[s] egen naadigste befalling for hvis gods dennom vid confiscation baade til Glychstad och her var fraa tagen, om en vis summa penge paa terminer at betale, hvilchit efterdi det icke efter første accord hafver kundit blefven efterkommit, er forgangen aar efter eders kong. mt[s] naadigste befallingh paa ny vorden accord med dennom om betallingen i aar at præstere blefven oprettit, mens, efter at den lige saa lidet som den forrige hafver kunde blefvit hollit, er nu i aar paa ny och paa flere och lengre terminer med dennom giort uforbigengelig foreningh, saaledes at til neste omslagh 24.971 1/2 rixdaler dennom skulle betallis och resten siden i nest efterfølgende aaringer efterhonden afleggis, hvilchit och menige rigens raad med eders kong. mt. paa deris ære hafver forplictet at skulle efterkommis, horforre af eders kong. mt. vi underdanigst begiere af eders kong. mt., at efterdi vi formode di 30 M. daler, som til hans førstelige naade prinsens regse vare optagne, at skulle kunde blifve bestaaendis paa rente, da di 24.971 1/2 daler, som di Engelske ufeilbar erre bebrefvit och tilsagt paa ære och redelighed nu til første omslag at skulle betalis, motte af hvis adelen hafver bevilgit, blifve erlagt. Dersom det icke sker, da er det eders mt. och det hele senatui en stor spot och maa ske farligt, om di Engelske, som hafve lyst til fribytteriet, skulle derofver giore søen usicker baade for Danmarch och Norgie, som di sig och hafver forliudit. Saa kunde ochsaa af den samme adelig bevilgede contribution betalis di ellufve eller tolf tusende daler, som af Christianprises contribution resterer, hor med eders mt[s] tilkraf paa andre restanser forhaabis at vorde befordret. Och eftersom det nu er den aller besverligste tid om aarit at regse, da hafve vi iche kunde forbigaait af eders k. mt. underdanigst at begiere och raade, eders k. mt. icke ville hasardere och besvergie sin egen helbred med regsen udi lante Holstein, mens

skonne och conservere sig sielf, som derpaa er langt mere end alt det andit magt liggendis, och denne vorris underdanigste och velmente errindring i beste meningh naadigst optage. Vi befaler eders kong. mt. udi den allerhøyestis beskermelse. Af Kiøbenhafn den 26 novemb. 1647.

Ch. Thomesen. Anders Bille. Hanniball Sehestett. Mogens Kaas. Thage Thott O. Olluff Parszberiigh. Gregers Krabbe. Iffuer Wind. Jürgen Brahe.

Stændermøde i Norge, ikke afholdt?

8 Avgust befalede Kongen *Hannibal Sehested* og Jens Bjelke at forskrive Adelen, alle Bisper, Lagmænd og Kjøbstædernes Befuldmægtigede med forderligste. Adelen skulde i Henhold til, hvad den havde reverseret ved Tilstaaelsen af dens nye Privilegier[1], bevilge de samme Ydelser, som Adelen i Danmark nu havde bevilget[2]. — Mødet er næppe kommet i Stand.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1647.

Indlandet. 13 Januar befalede Kongen fra Frederiksborg det i Kjøbenhavn tilstedeværende Rigsraad at erkyndige sig hos *Hannibal Sehested* om de to Sogne i Norge, som de Svenske tilholdt sig mod Fredstraktaterne[3], dertil at deliberere indbyrdes om Grænsetolden overfor Sverige samt om Penge til Baadsfolkenes Aftakkelse og til at kontentere Henrik Møller, Tolder i Kbhvn., for hvad han havde leveret til Varbergs Fornødenhed (jfr. ovfr. S. 105)[4].

27 Febr. befaledes det Hr. *Kristoffer Urne* at begive sig til Kbhvn. til 17 Marts ufejlbarligen og da tilligemed Hr. *Kristian Thomesen* forhøre Rentemestrenes Regnskaber[5] (jfr. ovfr. S. 315). 9 April fik Rentemestrene Kvittering for

---

[1] Jfr. ovfr. S. 293.
[2] Norske Rigsreg. VIII, 566—70.
[3] Jfr. herom Slange S. 1471—72.
[4] Sjæl. T. XXIX, 129. 18 Januar anvistes der fra Frederiksborg Henrik Møller 24.000 Rdl. af Kommissarietolden af Bergen og Kjøbenhavn: smstds. 131; Norske Rigsreg. VIII, 464.
[5] Sjæl. T. XXIX, 141.

Regnskaberne for $^1/_5$ 1641 — $^1/_5$ 1643[1] og 1643—46, aflagte i Nærværelse af de to nævnte Raader[2]. Samtidig kvitteredes Rentemestrene for Regnskabet for $^1/_8$ 1640 — $^1/_5$ 1641, aflagt i Nærværelse af *Korfits Ulfeld* og *Kristian Thomesen*[3].

29 Marts befaledes det Hr. *Kristoffer Urne*, Hr. *Frederik Redtz*, Vincens Bille og Oluf Brokkenhus snarest at gjennemse Kristen Skels Regnskab som Kommissar i Sjælland fra den Tid, de sidst havde hørt hans Regnskab[4]. Jfr. ovfr. S. 198.

18 Maj befaledes det Rudbek Pors og Lave Bek, Landsdommer i Laaland, at forhøre Laalands Landekistes Regnskaber angaaende de tre Skatter, som Kristoffer Stensen oppebar, da han var Landkommissar[5], medens det samme Dag befaledes Erik Rosenkrans siden at tage Landekisten til sig med hvad deri restere kunde[6]. Ordren til de første gjentoges 13 Novbr.[7]

18 Maj fik Hr. *Tage Tot* og Hr. *Kristoffer Ulfeld* Kongens Kvittering for Kommissarietolden fra 1629 til 1646 i Henhold til Regnskab, aflagt for de dertil beskikkede Raader 1640 og 1643[8] samt for *Anders Bille* og *Oluf Parsberg* 25 April (for Regnskaberne 1641—46)[9].

22 Maj befaledes det Hr. *Mogens Kaas* og *Iver Vind* snarest at forhøre Hr. *Jørgen Brahes* Regnskab for Kommissarietolden i Fyn fra den Tid, de sidst blev gjennemsete af dem og afgangne Hr. *Hans Lindenov*[10].

24 Maj fik Hr. *Kristoffer Ulfeld* Kvittering for hvad han havde udgivet, medens han under Krigen laa i Kristiansstad

---

[1] Om dette se ovfr. II, 624.
[2] Sjæl. R. XXI, 615, 623.
[3] Smstds. 631. Jfr. ovfr. II, 624.
[4] Sjæl. T. XXIX, 155. 8 Marts havde Kristen Skel anmodet Kansleren efter dennes gode Løfte om en saadan Befaling. Orig.: Indlæg ov. alle Lande 1647.
[5] Smaal. T. VI, 587.
[6] Smstds. 588; jfr. 593.
[7] Smstds. 611.
[8] Se ovfr. II, 534 og 638.
[9] Skaanske R. V, 478.
[10] Fynske T. V, 438.

(fra 3 April 1644 til 8 Febr. 1646), efter Regnskab, aflagt for *Anders Bille* og *Oluf Parsberg*[1].

3 Juli befalede Kongen fra Frederiksborg Hr. *Kristian Thomesen*, *Ove Gjedde*, Hr. *Kristoffer Urne*, *Hannibal Sehested* og *Niels Trolle* at høre, hvad Martin Tancke, Resident i Holland, havde at proponere til Trafikens Forbedring og andet til Rigernes bedste, overveje det og med første meddele deres Betænkning derom[2].

17 Juli befaledes det Hr. *Kristoffer Urne* og *Niels Trolle* med forderligste at forhøre Hofmønsterskriver Hans Bøjesens sidste Omslagsregnskaber og kvittere ham derfor[3].

8 Avgust skrev Kongen fra Frederiksborg til Raadet i Jylland, at da han havde bevilget, at der af Kronens Tjenere ligesom af Adelens skulde stilles en Karl af hver 200 Td. Hartkorn til at arbejde paa Fæstningerne i Jylland[4], skulde Raaderne gjøre en Taxt hertil over Lenene i Jylland og indsende den i Kancelliet. Et lignende Brev fik Raadet i Fyn[5]. Taxten for Fyn affattedes 27 Septbr. i Odense af *Mogens Kaas*, *Iver Vind* og *Jørgen Brahe*[6], Taxten for Jylland 5 Febr. 1648 i Viborg af *Anders Bille*, *Oluf Parsberg* og *Gregers Krabbe* og indsendtes til Kansleren[7].

21 Avgust skrev Kongen fra Frederiksborg til Raadet i Sjælland, Fyn og Skaane: Eftersom vi naadigst kommer i Forfaring, hvorledes Øxenhandelen skal tage af til vore Undersaatters mærkelige Skade, da bede vi Eder og naadigst ville, at I med forderligste de fornemste Kjøbmænd i Indlandet forskriver, forfarende deres Mening, hvad Aarsagen dertil skulde være, og hvorledes Øxenhandelen igjen kunde forsættes og komme paa Fode, os og vore Undersaatter til Gavn og

[1] Skaanske R. V, 482.
[2] Orig. Missiver (Sjæl. T. XXIX, 230, her med Datum 23 Juli). Jfr. Slange S. 1466–67.
[3] Sjæl. T. XXIX, 226.
[4] Jfr. herom ovfr. S. 368.
[5] Jydske T. XI, 358.
[6] Orig.: Indkomne Breve til Kanc. Missivet anføres heri som dateret 5 Avgust.
[7] Orig. med 3 Segl: smstds.

Fordel, og derom med forderligste eders underdanigste Relation i vort Kancelli indskikke«[1]. Jfr. ovfr. S. 414.

30 Septbr. mødtes de jydske Raader og Landkommissarier i Viborg og indstillede i Henhold til Privilegiet af 3 Septbr. 1645 (ovfr. *n. 419*) 7 Mænd, blandt hvilke Kongen skulde vælge to Rigsraader (*n. 527*).

527. Indstilling til Rigsraadsvalg, 30 Septbr.

Orig. med Anders Billes Haand: RR. n. 56, IV.

Eftersom for nogen tid siden af den provints Jylland tvende rigens raad, nemlig her Jost Høg och Knud Ulfeld, ved døden er avgangen, saa hafver vi med landcommisarierne udi forschrefne provints verret forsamled (efter hans kongl. mayt[s] naadigste adellen meddelte prevelegie) efterschrefne guode mend hans kongl. mayts. underdanigst udi dieris sted at navngifve och forreschla, nemlig Niels Krag, Mogens Høg, Hendrich Rammel, Henning Valckendorp, Mogens Sested, Niels Krabbe, Lavrs Ulfeld och Christen Skel, underdanigst begierrendis hans kongl. mayts. naadigst ville lade sig befalle tvende af disse forschrefne guode mend udi di avdødis sted thil rigens raad at tage, hans kongl. mayts., riget och provintsen thil gavn och bestyrckelse. Vi forbliver hans kongl. mayt[s] underdanige raad och thiennere. Ex Viborig den 30 sep. 1647.

Anders Bille. Olluff Parszberiigh. Gregers Krabbe.

12 Oktbr. befuldmægtigede Kongen fra Frederiksborg *Jørgen Sefeld* og Hr. *Frederik Redtz* til at overgive de Prinsesse Magdalena Sibylla i Livgeding nu tillagte Len[2]. Jfr. ovfr. S. 372 og ndfr. S. 450.

12 Novbr. befaledes det *Ove Gjedde* og *Niels Trolle* snarest at forhøre M. Kristen Klemendsens Regnskaber fra den Tid, han forestod Herlufsholm Skole, forsaavidt de befandtes at være uforhørte[3]. 18 Novbr. befaledes det de samme med Flid at overhøre den forrige Forstander paa Herlufsholm M. Niels Andersens uforhørte Regnskaber[4].

---

[1] Sjæl. T. XXIX, 241.
[2] Smstds. 268.
[3] Sjæl. T. XXIX, 279.
[4] Smstds. 283.

15 Novbr. befaledes det *Jørgen Sefeld* og Hr. *Frederik Redtz* (jfr. ovfr. S. 449) at annamme til sig hvad Løsøre der kunde tilkomme Kongen efter Prinsen, kvittere derfor og siden lade det levere til Kongen[1]. De samme fik Dagen efter Befaling at undersøge, hvilke Restancer der fandtes ved Lenene i Laaland og Falster, hvilke nu efter Prinsens Død med Rette tilkom Kongen[2]. — 29 Decbr. befalede Kongen fra Frederiksborg *Jørgen Sefeld* snarest at forføje sig did for at gjøre udførlig Relation om hans Forretning og Kommission i Laaland[3].

27 Novbr. befaledes det Hr. *Tage Tot*, Hr. *Kristoffer Ulfeld* og *Malte Jul* snarest at gjennemse Gunde Rosenkrans' Regnskaber for den skaanske Landekiste, hvilken han havde haft i Forvaltning nogle Aar før sidste Fejde, og kvittere ham derfor[4].

Sidst paa Aaret (?) fremsatte Kongen (for Kansleren ?) en Række Punkter, hvorom der skulde forhandles paa det kommende Møde med Raadet (*Egenh. Br. n. 393*). Deriblandt var bl. a. Privilegier for fremmede, der vilde nedsætte sig i Kbhvn. 30 Decbr. skrev Kongen fra Frederiksborg (til de tilstedeværende Raader?): Efterdi *Jørgen Sefeld* er til Stede[5] og Hr. *Frederik Redtz* forventes, kan I bedst af dem erfare deres Mening om Privilegierne til de fremmede (*Egenh. Br. n. 392*).

Udlandet. *Korfits Ulfeld* i Frankrig, se ovfr. S. 322.

En engelsk Udsending, Richard Jenkes, forhandlede med dertil kommitterede Rigsraader[6], nemlig *Kristian Thomesen*, *Ove Gjedde* og *Hannibal Sehested*. Den af disse trufne Aftale stadfæstede Kongen paa Frederiksborg 12 Juni[7], og 9

[1] Sjæl. T. XXIX, 281.
[2] Smstds. 282.
[3] Smstds. 297.
[4] Skaanske T. VII, 168. 10 Decbr. befaledes det Hr. Henrik Hvitfeld og Falk Lykke at deltage i dette Hverv: smstds. 170.
[5] Sml. ovfr.
[6] Udsendingens Indlæg 18 Maj: England.
[7] Udkast: smstds.

Juli udstedte Kongen derefter fra Antvorskov et Gjældsbrev paa 24.971 Rdl. 24 lybske Skilling, for hvilken Sum R. Raad gik i Borgen[1].

Da den udvalgte Prins Kristian 2 Juni var død i Sachsen, besluttede Kongen at sende en Legation hertil for at hente Liget[2]. 25 Juni befalede han fra Frederiksborg *Malte Jul*, der 3 Dage før havde aflagt Raadsed (ovfr. S. 323), at møde i Lübeck den .. Juli, hvor den tyske Kansler Ditlev Reventlov ogsaa skulde indstille sig, for at de siden sammen kunde forrette den dem betroede Ambassade efter den derpaa givne Instrux[3]. 19 Juli befalede Kongen fra Frederiksborg *Malte Jul* at møde snarest i Kbhvn. for 26 Juli at gaa til Sejls derfra paa den ham betroede Ambassade til Dresden[4]. Rejsen tiltraadtes 30 Juli; 17 Avgust kom Udsendingene til Dresden. Tilbagerejsen tiltraadtes 30 Avgust; Liget førtes ad Elben til Zollspicker, derfra over Land til Heiligenhafen, siden til Søs til Kbhvn., hvor Ankomsten skete 29 Septbr.[5] Jfr. ovfr. S. 403.

Til at forhandle med de russiske Udsendinge (jfr. ovfr. S. 404—5) befuldmægtigedes *Ove Gjedde*, *Kristoffer Ulfeld* og *Frederik Redtz*. Udsendingene fremsatte 23 Oktbr. deres Propositioner, og Underhandlingerne fortsattes d. 25; d. 28 Oktbr. fik de deres Rekreditiv af Kongen[6].

---

[1] Udkast: England.

[2] Jfr. Egenh. Br. n. 312.

[3] Sjæl. T. XXIX, 217, jfr. 218.

[4] Skaanske T. VII, 158.

[5] Tysk Relation af *Malte Jul* og Ditlev Reventlov, dateret Heiligenhafen 21 Septbr. Orig.: Sachsen n. 56. P. Vinstrups Ligprædiken over Malte Jul S. 66—68. — Regnskab: Danske Kancelli, Regnskaber. Sendefærden kostede 3988 Rdl., hvorfor *Malte Jul* 19 Novbr. gjorde Regnskab i Rentekammeret: Rentemesterregnsk. 1647-48, Indtægt.

[6] Protokol (Rusland n. 20), Fol. 109, 111, 112.

1648.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne.

23 Januar sendte Kongen fra Frederiksborg en Skrivelse fra R. Marsk[1] (til de tilstedeværende Raader?) og forlangte Betænkning om, hvad der skulde svares (*Egenh. Br. n. 395*). 25 Januar skrev Kongen fra Frederiksborg til *Anders Bille*, at han havde modtaget dennes Skrivelse og gravamina, hvis Afhjælpelse dog skulde opsættes til førstkommende Møde eller Herredag i Kbhvn.[2]

10 Febr. befaledes det fra Frederiksborg Hr. *Kristoffer Urne* og *Niels Trolle* snarest at forhøre Hofmønsterskriver Hans Bøjesens Omslagsregnskab for 1648 og kvittere ham derfor[3].

---

[1] Hermed menes vel næppe Marskens Indlæg til Raadet af 22 Novbr. 1647, se ovfr. S. 415.

[2] Jydske T. XI. 405.

[3] Sjæl. T. XXIX, 309.

Oversigt over de enkelte Raaders Virksomhed.

Hrd. ɔ: Herredag. Rdm. ɔ: Raadsmøde. Indkald. ɔ: Indkaldelsesbrev. Under »Retterthinget« meddeles efter Herredagsdombøgerne, hvilke Raader der deltog i Domsafsigelserne. Tallene angiver den Rækkefølge, hvor Raaderne underskrev Betænkningerne, opregnes i Kancelliets Kopibøger el. lign.; i Stedet for Tallene sættes Stjærner, hvor Rækkefølgen ikke kan bestemmes eller hvor vedkommende har været til Stede uden dog at have underskrevet.

	1644 Rdm. ·/1	1644 Rdm. ·/11		1645 Rdm. ·/9	1646 Hrd. 6/4			Rdm. 28/10
	Brev 9 Febr.	Betænkn. 20 Decbr.	Erklær. 9 Jan 1645	Betænkn. 26 Septbr.	Indkald. 3 Decbr. 1645	Retterthinget	Betænkn. 27 Marts og 8 April	Retterthinget
Mogens Kaas	»	»	»	2	5	5	5	4
Tage Tot	»	»	?	3	6	6	6	5
Kristian Thomesen	2	2	2	1	2	2	2	1
Kristoffer Ulfeld	»	»	»	»	7	7	7	6
Jost Høg	»	»	»	»	8	8	8	†
Kristoffer Urne	5	3	3	4	13	9	9	3
Korfits Ulfeld	1	1	1	*	1	1	1	»
Oluf Parsberg	»	»	»	»	9	10	10	7
Jørgen Vind	4	†						
Jørgen Sefeld	6	4	4	5	10	11	11	8
Hannibal Sehested	»	»	»	»	»	12	12	»
Gregers Krabbe	»	5	»	6	11	13	13	»
Hans Lindenov	7	6	5	7	12	14	14	9
Anders Bille	3	»	»	»	3	3	3	2
Knud Ulfeld		»	6	»	14	»	15	†
Iver Vind		7	7	8	15	15	16	10
Jørgen Brahe		8	8	9	16	16	17	11
Frederik Redtz		9	9	10	17	17	18	12
Ove Gjedde				»	4	4	4	»
Niels Trolle				11	18	18	19	13

1647

Hrd. 26/4			Rdm. 5/7		Rdm. 20/9	Rdm. ·/11	
Indkald. 8 Jan.	Retterthinget	Betænkn. 24 April — 31 Maj	Dom 15 Juli	Betænkn. 15—19 Juli		Indkald. 24 Septbr.	Betænkn. 11—26 Novbr.
7	6	6	6	6	»	7	7
8	7	7	»	»	*	8	8
2	1	1	1	1	*	2	2
9	8	8	7	7	»	9	9
5	4	4	4	4	*	5	5
1	»	»	»	»	*	1	1
10	9	9	8	8	»	10	10
11	10	10	»	9	»	11	11
6	5	5	5	5	»	6	6
12	11	11	»	»	»	12	12
13	12	12	»	10	*	13	13
3	2	2	2	2	»	3	3
14	13	13	9	11	»	14	14
15	14	14	»	12	»	15	15
16	15	15	10	13	»	16	»
4	3	3	3	3	*	4	4
17	16	16	11	14	*	17	16
		Malto Jul....	»	»	*	18	17

Det i Kjøbenhavn tilsted

	Jan.	Febr.	Marts.	
Jost Høg	29.	6. 11. 13. 15.	1. 3. 4. 6. 7. 20. 23. 30.	4. 12
Hannibal Sehested	»	»	24.	4. 14
Gregers Krabbe	»	»	»	»
Hans Lindenov	»	11. 13. 15.	1. 4. 6. 7. 17. 20. 23. 30.	4. 12
Knud Ulfeld	29.	6. 13. 15.	1. 4. 6. 7. 17. 20. 23. 30.	4. 12
Iver Vind	29.	6. 11. 13. 15.	1. 4. 6. 7. 17. 20. 23. 30.	4. 12
Jørgen Brahe	29.	6. 11. 13. 15.	1. 4. 6. 7. 17. 20. 23. 30.	4. 1[illegible]
Frederik Reedtz	29.	6. 11. 13. 15.	1. 4. 6. 7. 17. 20. 23. 30.	4. 1[illegible]
			Ove Gjedde	4. 1[illegible]

rende Raad 1645.

pril.	Maj.	Juni.	Juli.	Avgust.
. 23.	16. 23. 29. 31.	4. 14. 22. 23. 27.	1. 9. 12. 17. 27.	2. 11. 15. 18.
(?). 24. 30.	2. 9. 12.	»	»	
»	16. 23. 29. 31.	4. 14. 22. 23. 24. 27.	1. 9. 12. 17. 27.	2. 7. 11. 13. 15. 18.
. 24. 25. 30.	23. 29. 31.	4. 14. 27.	1. 9. 12. 17. 27.	2. 7. 11. 18.
. 19. 24. 30.	23. 29. 31.	4. 14. 19. 22. 23. 27.	1. 9. 12. 17. 27.	2. 11. 15. 18.
. 20. 24. 25. 27. 30.	8. 16. 31.	4. 14. 23. 24. 27.	1. 9. 12. 17. 27.	2. 7. 11. 13. 15. 18.
. 20. 24. 25. 27. 30.	8. 16. 23. 29. 31.	4. 14. 22. 23. 24. 27.	1. 9. 12. 17. 27.	2. 7. 11. 13. 15. 18.
. 24. 27. 30.	8. 23. 29. 31.	4. 14. 22. 23. 24. 27.	1. 9. 12. 27.	2. 7. 11. 15. 18.
. 24.	9. 12.	14. 22. 23. 24. 27	1. 9. 12. 17. 27.	2. 11. 15. 18.
	Niels Trolle	14. 22. 23. 24.	»	»

Tillæg.

I. Register over Breve i Rigsraadets Brevkiste (1640).

Denne Registratur, der omfatter 18 Blade i Folio, findes i Kristiania Universitetsbibliothek[1]. Efter sin Overskrift skal den være affattet, da *Mandrup Parsberg* i April 1621 afleverede Raadets Breve til *Eske Brok* (vistnok fordi denne blev den ældste i Raadet, naar den førstnævnte traadte ud, hvad der skete først i A. 1622). Imidlertid strækker Registraturen sig lige til 1640 og er helt igjennem skrevet med samme Haand; Overskriften gjælder da aabenbart kun en ældre Fortegnelse, der her foreligger afskrevet og fortsat.

Nedenfor er Registraturen gjengivet i Sammendrag. De Stykker, der haves endnu, er noterede blot ved Datum og Henvisning til den Side i nærværende Samling, hvor de findes omtalte; ved de ikke faa og delvis interessante Breve, der ikke kjendes mere, er Registraturens Ord anførte fuldstændig. De lidet talrige Brev-Registraturer, der ligger forud for Kristian IV's Tid, er medtagne her, hvad der næppe trænger til Forsvar[2].

---

[1] Folio n. 136. Dr. juris V. A. Secher har velvillig gjort mig opmærksom paa dette Haandskrift.

[2] Af disse Breve findes nu kun de færreste i Samlingen »Rigsraadsbreve«, som det vil ses af de tilføjede Citater. I denne findes derimod nu af Breve ældre end 1588: 1. en lille Række Breve 1492—1551, vedkommende Fyns Adel og dens Vedtægter; 2. Kopier af den danske Adels Protest i Halmstad 10 Oktbr. mod Krigsartikler af 8 Septbr. og Daniel Rantzaus og Frans Brokkenhus' Svar derpaa, 14 Oktbr. 1567; 3. Forordningerne angaaende Adelen af 18 Oktbr. 1577 og 19 Juni 1582.

Register paa hvis brefve som findis udi rigens raads forvaring och bref kiste, Danmarchis och Norgis riger och lande anrørende, som de fantis, [da] de blefve leverit fra Manderup Parsberig til Eske Brock dend 4 aprilis anno 1621 och blefve registerit af bemelte Eske Brock och Holger Rosenkrantz paa Dronningborg, aar och dag som bemelt er, efter enhver dis datering, som de findis udgifven och schrefven at verre.

1513. Kr. II's Haandfæstning. 1523. Frederik I's Reces (i en af Kongen beseglet og avtoriseret Kopi). 1527. Odenseforordningen. 1533. Unionen med Holsten. 1534. Kr. III's Forpligtelse (i 2 Expl.). 1535. Sammes Forpligtelse til Adelen i Skaane. 1536. Recessen. Haandfæstningen. 1538. Kr. III's Stadfæstelse paa Fred. I s Brev om Kr. II's Fængsel. 1539. Kr. III's to Breve om Gjældens Aflæggelse (3 Expl. paa Pergament, 1 paa Papir). 3 Forpligtelsesbreve (af Malmø, Jørgen Møntmester og Landskrone). 1540. Register paa Perg. over Kr. III's Gjæld. 1542. Kr. III's Revers til Adelen. Sammes Skadesløsbrev til danske og holstenske Raader som Forlovere for Frk. Elisabets Brudeskat. Sammes og Dronningens Forpligtelsesbrev ved Hertug Frederiks Hylding. 1546. Avskulteret Kopi af Forliget mellem Kr. III og Kr. II. 1547. Instrument om Mødet i Kolding. Recessen. 1551. Recessen. 1554. Kongens og Raadets Dom, at Lensmændene ikke maa pante Adelens Tjenere for Kongens Skat, uden det lovlig forfulgt er. 1556. Maribos Fundats. 1557. Fred. II's foreløbige Løfte. 1558. Recessen. 1559. Fr. II's Haandfæstning. 1560[a]. »Firre pergamentis brefve, Herlofsholms skoles fundation anlangende, efter hosliggende registerings liudelse; dog det tredie ... icke nu paa denne tid fantis derhoes tilstede«[b]. 1460. Kopi af de holstenske Privilegier. 1566—67—68. Fred. II's Reverser til Adelen[1]. 1570. »Ko. Frid. dend 2. bref, raadet tilschrefvet sidst udi dend svensche feyde, och raadens giensvar derpaa«[2]. Sammes Revers til Adelen[3]. 1571. Sammes Revers paa den bevilgede 7 Aars Skat[4]. 1573. »Eiusdem revers paa de 60.000 rdlr., som ehre bevilgit hver hans kong. may[s] døtre til brudschat«. 1576. »Eiusdem revers paa det bref, hans kong. mayst. er af raadet gifvit om en hans mayst[s] døtre, som schulle echtis af hvilchen herre, som kunde blifve udvaldt til disse rigers konning, saa frembt hans kong. mayst. ingen mandlig arfving efterlader«[5]. 1580. Fred. II's For-

a I Randen: Disse hører til anno 1565 och anno 1567. b I Randen: Dete bref blef siden funden och lagt hoes di andre.

---

[1] Orig. af 6 April 1566, 12 Febr. 1567 og 15 Maj 1568: RR. n. 22 c, 23 a, 23 d.

[2] Smstds. n. 24—25 (trykt: Danske Mag. 3 R. V, 2—8).

[3] Orig. af 12 Marts: RR. n. 26.

[4] Orig. af 4 April: RR. n. 27.

[5] Denne Revers synes tabt ligesom selve Raadets Brev, der fandtes i Dronning Sofies Brevkiste, jfr. Schlegel, Saml. II, H. 4, S. 163. Sml. Egenh. Br. n. 16.

pligtelse ved Kr. IV's Valg (i 2 Expl.). 1585. Instrux for Mandrup Parsberg og Henrik Belov til Skotland.

1588, April 15 (S. 2), Juni 12, 14 (S. 13).
1596, Avgust 17, 12, 5. 12 (S. 80).
1602, Maj 1 (Revers i 2 Expl., S. 112).
1603, Juli 2 (S. 118).
1604, Avgust 18. 27 (S. 125). [a]Copia udaf kong. mayst[s] gieldbref paa 140.000 dlr., droning Sophia gifvit, datteret pindtse dag 1605[a] [1].
1608, Jan. 3 (S. 147), Maj 25 (S. 148 Anm. 2).
1609, Jan. 22, 29 (S. 167).
1610, April 3 (Revers, S. 186), Juli 22, Avg. 2 (S. 187).
1611, Jan. 30, Febr. 9, 10 (S. 196), Register (jfr. S. 196).
1612, Mandrup Parsbergs Revers (S. 206)[b].
1615, Kongens Proposition (jfr. S. 218) og Raadets Bevilling (S. 219).
1616, Decbr. 1, 3 og Replik (S. 225 f.). — Juni 15[c] (S. 222). — Decbr. 1 (S. 225).
1617, Oktbr. 24 (S 229).
1618, Proposition[2] og Svar, Febr. 15 (S. 237).
1619, Proposition (Septbr. 4, S. 254) og Raadets Resolution[3].
1620, Febr. 28, Marts 7 (S. 263).
Ko. Christian 4. proposition raadet udi Odense forgifven, och raadens resolution derpaa in martio och aprilis gangen[4].
1621, Jan. 27, Febr. 9 (S. 308); herhoes fandtis tvende casserede pergamentis brefve, som blefve hoes de andre indlagt at forvarre.
Ko. ma[s] schadesløsbref, rigens raad gifvit paa 100.000 rdlr. løfte til droning Sophia, och en copia derhoes af gieldbrefvit, droningen gifvit ehr[5].
Maj 26 (S. 316); propositionen[6] beholte cantseller, thi det vahr iche uden it missive bref, ham tilschrefvet.
1623, It convolut brefve om det moede til Rensborre...[7]

a Fejlt indført ved 1625, hvilket er rettet i Randen. *b* Ligeledes. *c* I Afskriften angives: 15 Juli.

---

[1] Jfr S. 134.
[2] Denne fattes nu.
[3] Ligeledes.
[4] Der synes at være Fejl enten i Maanedsangivelsen eller i Aaret; maaske hører disse Breve til 1619 (S. 247).
[5] Jfr. S. 308—09.
[6] Jfr. S. 315.
[7] Jfr. S. 391.

Decbr. 29 [1622], (S. 340). Juni 17 (S. 360). Septbr. 5 (S. 364). Febr. 8 og 9 (S. 354 Anm. 4). Marts 8, 13 (S. 352).

Copia udaf it latiensche, kongen af Francherige er tilschrefvet om Frandtz Randtzovs preseptors fengsel.

1624, April 14[a] (S. 401). Juli (?), Juli 22, 25, Avgust 3 (S. 409), Marts 12 (S. 401).

Rigens raads skrifvelse til hans mayst. om den legation til Sverigh, datterret Kiøbenhafn in aprili 1624[1].

Copia udaf kong. mayt[s] schrifvelse til riggens raad, som vahre commissarier ved Knerøe, datterit dend 30 may 1624[2].

1625, Juli 29 (S. 454). Proposition[3] og Svar, Decbr. 15 (S. 455). Febr. 4[4], 11, 19 (S. 439).

Rigens raadts ofverslag, hvor mange soldatter som i festingerne hollis schal, sine datto. Bevillingen (S. 440).

Kong. may[s] naadigste svar paa rigens raadts underdanigste erklering, hvor udi de utienlig erachte med Engeland och Franchrige udi alliance sig at begifve, at hans mayst. dog ingenlunde fra dette verck vige kand, forhaabendis at rigens raad eller ingen hans mayst. fortenche kand, datteret Kiøbenhagen dend 13 febr. 1625.

Memorial til cantseler h. Christen Fris, primo, at hans mayst. udi rigens raadts begiering sig gandsche gierne accomodere (scilicet at gaae dene krig forbie[b]), saa framt hans mayst. iche anderledis lofvet hafde, hvor fra hand uden hans største disreputation [iche] vige kand, begerer derfor, at de ville aquiessere; 2. om penge, som hans mayst. hafver forschut til floedens udrøstening; 3. penninge at laane af dronning Sophia, dog uden rente och paa terminer at betalle. Datteret Kiøbenhagen dend 15 febr. 1625[5].

Indleg for [!] raadet at eligere en rigens marsch och dens giensvar. Dateret dend 15 febr. 1625.

Febr. 15 (S. 440).

1626, Juni 2, 10, 16, 28 (S. 475), Septbr. 29 (S. 488).

a Afskriften har: 4 Avgust (!). b Tilføjet i Randen.

---

1 Jfr. S. 434 f.

2 Egenh. Br. n. 154 (Kopien: RR. n. 43 Ø).

3 Denne fattes nu.

4 Ligeledes.

5 Jfr. S. 440.

[a]Nu efterfølger tractata i Odense in jan. 1627 och i Kolling in aug. 1627[a].

Kong. mayst[s] missive, rigens raad tilschrefvet, sig iche at hafve, at stenderne schulle forschrifvis, dateret 31 jan. 1627[1].

Kongens missive, h. cantseler tilschrefvit, raadet at proponere, at Skelschiør och Slagelse schulle legis til Kaarse och Kaarsøer slot schulle fortificeris. Datteret dend 9 jan. 1627[2].

Kong. mayst[s] misive, at hand tilschicher rigens raad dend edt, som at sverge er forordineret, at den af rigens raad igiennum lesis. Ittem eden med kongens egen haand følger hoes samme missive. Ittem kong. mayst[s] forklaring och udtydening paa samme edt, dateret dend 27 jan. och dend 30 jan. 1627[3].

Kong. mayst[s] missive, rigens raad tilschrefvet, om 10 punchter: Primo, at der schulle flere i raadet indsettis, 2 . . . ., 8 at det iche er fiendens alvor at vil giøre fred, at tenche paa midel, hvorledis mand sig montenere kand, och at rigit iche hafver nød, saalenge armeen ehr paa benenne, 9 . . ., 10 . . .[4].

Betænkningen af 10 Febr. (*n. 112*).

Kong. may[s] replica paa raadtsens ercklering och hans mayst[s] svar paa forschrefne petita, datteret dend 15 febr. 1627,

sampt ochsaa rigens raadts underdanigste giensvar paa same hans mayst[s] replica, datteret dend 16 febr. 1627.

Rigens raadts giensvar anlangendis bygningen ved s. Anna brov, datteret dend 17 febr. 1627.

Ittem och rigens raadts betenchende, at printsen iche i dene farlige tied schulle forsendis ud af rigit, dateret dend 27 febr. 1627.

Keyserens giensvar til hans mayst. om et geleydts bref om disputation dagh, datteret 28 jully 1627.

a Staar i Randen.

[1] Jfr. II, 3.
[2] Raadets Svar herpaa, se II, 28.
[3] Raadets Svar af samme Dag: II 30.
[4] Propositionen er nu tabt, jfr. II, 3.

Juli 25 (II, 114 Anm. 5), Avg. 22[a] (II, 32), Avg. 16, 21 (II, 29-31), Avg. (II, 31 Anm. 1).

Nu efterfølger tractata i Odense in septemb. et octob. 1627.

De Lybschers 3[1] missiver, at de klager paa commersien ehr dem tilsperrit, och copia ud af Gabriel Krusis missive om it schib, som uden for Travven tagit ehr, som hafde munition inde, datteret in septemb. 1627[2].

Septbr. 24, Oktbr. 5 (II, 43).

Rigens raadts betenchende om delogering med det gevorbene folch i Fyen in sept. 1627[3].

Septbr. 24, 26 (II, 43), Oktbr. (II, 44 Anm. 4), 4, 5 (II, 44), 2[b] (II, 116), 9 (II, 45).

Kong. mayst[e] undschylding at maa forandre sin forige mening om Rostochers øls føring, datteret dend 10 october 1627.

Oktbr. 11 (II, 45), Novbr. 3 (II, 65), Septbr. 25, 27 (II, 43).

Christian Thommesens misive, h. cantseler tilschrefvet, med tidinger fra Engeland, datteret Lunden dend 27 sept. 1627[4].

Tractata i Slafvelse in novemb.

Oktbr. 29, Novbr. 14, Oktbr. 29, Novbr. 8 (II, 60, 62).

NB. Doch herhoes schal erindris, at hans mayst. schref siden it bref til h. cantseler at hafve raadet her udi icke mient, och hvis deris nafn derudi vahr benefnet, det vahr schedt uforseendis, hvelchen kongelig erklering h. cantseler dog hos sig selfver beholdt och skref Clavs Daa til, at hand saadan it hans mayst[s] bref hafde, dateret den 4 decemb. 1627[5].

Novbr. 9[c], 11, 12, 15, 4, 30 (II, 60—63), 12, 30 (II, 65).

a Datum anføres som 28 Avgust. b Datum anføres som 6 Oktbr. c Anført med Datum 8 Novbr.

---

1 De to nævnes II, 31; det tredje (af 15 Septbr.), stilet til Kongen: RR. n. 44 H l.

2 ɔ: Brev til Lübeck 2 Septbr. Kopi: RR. n. 44 H h. Jfr. *n. 118* § 5.

3 Er maaske det II, 51 trykte, udaterede Stykke.

4 Datum er rimeligvis fejlskrevet for: 30 Septbr.; jfr. II, 122.

5 Jfr. II, 60 Anm. 3.

Vogen Vogensens schrifvelse; hand klager paa und ordinants och vil hans compania resegnere[1].

Peder Bassis sampt de mend af Stege deris suplication om forschonsel paa inqvarteringh[2].

Copia udaf en krigsordinants, droning Sophia hafver ladet ofverleverre.

Septbr. 2 (II, 31). Novbr. 20 (II, 63).

Tractata i Kiøbenhagen in decemb. 1627.

Marts 19 (II, 5), Decbr. 4 (II, 94 Anm. 5).

Kong. mayst[s] missive om vivres til floedens underholling, datteret den 19 decemb. 1627[3].

Jan. 4 (II, 94), Decbr. 22 (II, 93), Jan. 21 (II, 97), Jan. (II, 96 Anm. 10), 10. 13 (II, 96), 27 (II, 97 Anm. 3), 8 (II, 94).

Kong. mayst[s] resolution paa f. Anne Lyckis suplication om hindes erleding ex carcere[4].

Jan. 17. 20[a], 21 (II, 95), Betænkning (*n. 134*), Jan. 22 (II, 61). 1628, April 22 (II, 127), 27 med Svar (II, 124 f), 29, Maj 7 (II, 126), 6[b], 15 (II, 125).

It convolut brefve om rengrefvens aftachning, alle dateret 1628.

Hafnie in agusto 1628.

Avgust 29, Septbr. 2 og særskilte Betænkninger (II, 137), Proposition og Svar (II, 138).

Nybore 1628. Oktbr. 8, 9 samt »Diskursen« (II, 151).

Tractata Hafnie 19 martii [1629].

Marts 14, 16, 19, 22 (II, 173 f), 21, 24 (II, 175); Egenh. Br. n. 327 (jfr. II, 173 Anm.).

Tractata i Kiøbenhagen den 20 may 1629 om fridts tractation.

Kong. mayst[s] missive, rigens raad tilschrefvit, at Gud for freden iche nochsom er at fuldtache, vil och freden acceptere, nahr rigens raad paa efterfølgendis punchter sig resolverer: 1. Restitution for stifterne, hans mayst[s] sønner

a Ved Fejlskrift dateret 20 Juni. *b* Datum anføres som 8 Maj.

---

[1] Orig. af 8 Oktbr. til *Mogens Kaas*: RR. n. 44 P.

[2] 3 Breve af 30 Oktbr.: RR. n. 44 P f, g, h.

[3] Jfr. II, 94.

[4] 18 Novbr. 1627: Egenh. Br. 1625-31, n. 108.

qvit blifver; 2. Restitusion for de clenodier och pandt, som udset ehr; 3. Restitusion for de braunsvigische penge; 4. Hvorledis bona cum reputatione folchet kunde aftachis och det fornøden folch underhollis; 5. At demonstrere hans mayst., ex quo capite friden er æt acceptere; 6. At bevilge brudschat til hans mayst[s] døtre.

Maj 18, 18, 30, 30 (II, 186).

NB. Copia af fridts fordragit schal affordris.

Tractata Odensøe in agusto 1629.

Avgust 18, Septbr. 5[a], (II, 192 f), Juli 29, Septbr. 4 (II, 195).

Adellen i Skaanne och Halland besverer dem ofver ulofflig øxen kiøb, som drifvis.

Avgust 31, Septbr. 3 (II, 194 f).

Tractata Hafnie et Hadersløf den 27 martii och den 4 aprilis 1630.

Marts 21, 27, April 3 (II, 224 f. 227).

Tractata Hafnie 20 maji[b] 1630. Maj 12, 20 (II. 231).

Tractata Hafniæ 8 juni 1630. Juni 8 (II, 231).

Tractata Hafniæ in julio 1630. Maj 18, Juli 25, 26, 23 (II, 230 f).

Tractata Hafniæ in januario 1631. Jan. 5, 7, 16, 16 (II, 269 f).

Tractata Hafniæ in junio 1631.

Juni 22, 26 (II, 278)[c]. 18 med de særskilte Svar (II, 278), Juli 4 (II, 278).

Tractata Odensøe den 4 agusti 1631.

Juli 29, Avgust 4 (II, 298).

Kong. mayst[s] proposition om Cronneboris reparation sampt rigens raadts underdanigste erklering[1].

Tractata Roskilde in novemb. 1631 och i Odense, saa och i Kolding in aprilis 1632.

Nov. 15 (II, 307), April 4, 8, 5, 21, 7, Marts 31, April 5, 7 (II, 317 f).

Rigens raadts underdanigste erklering, at de dertil forærrer 40.000 sp. daller[2].

a Det hedder herom: „och i samme erklering disse efterfølgendis punchter yder mere indføris, som cantseler muntlig proponeret." Herefter maa Bemærkningen S. 192—93 ændres. b Afskriften har: marti. c Det tilføjes: NB. Hans mayst. hafver til dis samme erklering iche ville acceptere.

1 Jfr. II. 230. 2 Jfr. II, 317, Anm. 7.

Febr. 28 og April 23. »bege i en mening« (II, 316, 318), April 23 (II, 318).

Kong. mayst. lofver en revers at udgifve [osv., se II, 318][a]. April 24 (II, 318), 5 (II, 316).

Tractata i herredagene anno 1632. Thvende raadtsens resolutioner, ɔ: Juni 12 med Tillæg (II, 329), Juni 28 (II, 330).

Kong. mayst[s] revers anlangendis den festning i Holsten. Christianpris.

Kong. mayst[s] proposition den 8 decemb. 1632 och rigens raads erklering derpaa[1].

Tractata Hafniæ den 26 decemb. 1632. Decbr. 24 26, 26 (S. 339 f).

Tractata Hafniæ in aprillis 1633. April 5, 9, 12, 13 (S. 363).

Tractata Hafniæ in julio 1633. Juli 20, 22 (S. 370).

Tractata Skanderborg anno 1633.

Kong. mayst[s] skadisløs bref til rigens raad udgifvit paa 100.000 rdlr. løfte til omslag foruden 42.000 daller[2].

Tractata Hafnie den 28 juni 1634. Juli 1 (S. 380), Avg. 19 (S. 382).

Concept af den sub spe ratia opretede forbundt imelum Danmarch och fyrstendommet Slesvig och Holstien[3].

Tractata Hafniæ in octobri 1634. 1. Om de 26.000 rdlr., som er bevilgit i Danmarck och Norge at udgifvis i steden for baadts mendts udschrifvening. 2. Om echte personner, som forschrifver sig at echte ander, mideler tid [de] ehre i echteschab. 3. Alle landtstingene schal holdis paa en onsdag. 4. Om den spansche residentis besolling. 5. Om monterede schibe at seylle til Spanien efter saldt. 6. Verger at nyde i fridts tidt 100 rdlr. til besolling for hver hest at holde. 7. Om letferdige qvindfolck, som føder born udi dølsmaal. 8. De, som tager obenbarre schrifte och liufver i schreftemaal.

Tractata Kolding 10 febr. 1635. Febr. 10 (II 393).

a I Randen staar med anden Haand: „Denne revers ha ver cant[s]eler at schal forferdig."

---

1 II. 339; Propositionen fattes nu.

2 Jfr. II, 373.

3 Jfr. II, 389.

Tractata Hafniæ in mayo 1635. Maj 20, 22 med Tillæg og Bilag (II, 395).

It lidit convolut om det mode i Kolding imellum hans mayst. och fyrstinden af Holstein [1].

Tractata Odense in novemb. 1635[a]. Decbr. 3. 3, 6 (II. 404).

Tractata Hafniæ in mayo 1636. Maj 8, 8, 23 (II, 412).

Tractata Kolding den 3 septem. 1636. Sept. 4 (II, 416).

Proposition oc rigens raadts resolution udi herredagene in octob. 1636 [2].

Proposition ... och nogle af rigens raadts svar, datteret 14 jan. 1637 [3].

Tractata Hafniæ in maio 1637. Maj 4, 9 (II, 435).

Herredagene 1637 i Kiøbenhagen. Maj 17 (II, 435). Maj 20, 27 (II, 457 f).

Tractata Odensøe 27 octobri 1637. Oktbr. 27 (II 446).

Tractata Odensøe in novemb. 1637. Novbr. 17, 19 (II, 449).

Tractata Kolding in aprili 1638. April 2, 11. 19, 21 (II, 459 f).

Tractata Kolding den 19 sept. 1638.

Om vindter qvarter i Holsten til hest och foedts at reduceris [4].

Tractata Kolding den 4 decemb. 1638. Decbr. 4. 20 (II, 495).

Tractata Kolding den 19 decemb. 1638. Decbr. 10, Decbr. 4? (II, 495).

Tractata Kolding in decemb. 1638 och in januario 1639.
Decbr. 29, Jan. 6, Decbr. 30, Jan. 7 (II, 503 f), Decbr. 4 (II, 495, *n.* 277), Jan. 4 (II, 503).

Tractata Hafniæ in aprili 1639. Maj 3, 13, 15, (II, 518).

a Afskriften har: 1634.

---

[1] Jfr. II, 412.

[2] II, 419; Propositionen fattes nu.

[3] II, 427.

[4] Er sikkert Betænkningen af 10 Septbr. (II, 490), skjønt denne er dateret fra Odense.

Tractata Hafniæ in mayo 1639. Maj 25, 25? (II, 518 f).

Tractata Odense in augusto 1639. Avgust 13 (II, 529)[a], 1638 Septbr. 9 (II, 470).

Tractata Hafniæ in mayo 1640. Maj 26, Juni 1, 1 (II, 542).

Tractata Odensøe den 3 octob. 1640. Oktbr. 3 (II, 547).

Tractata Kolding den 1 novemb. 1640. Novbr. 1 (II, 558).

2. To udaterede Breve.

Af de to efterstaaende Breve er det første skrevet af *Albret Skel*, altsaa i Tiden 1616—39; en nærmere Bestemmelse af dets Tid kan kun ske gjennem et mere indgaaende Studium af de schwabstedtske Stridigheder, end jeg har haft Lejlighed til at foretage[1]. Det andet er en Begjæring, udgaaet fra Adelen til Kongen i Krigsaarene 1644—45; bestemt at sige til hvilket af Adels- eller Stændermøderne i disse Aar det hører, synes mig ikke muligt.

Raadets Betænkning i den schwabstedtske Sag.

Udateret Udkast med Albret Skels Haand: RR. n. 48, XV. Paategning af Kr. Fris: Raadets resolution, hvorledis forholdis skal med de irringer mellom stift Svavested och Gottorp och Husem. Manu Alberti Scheel.

Er af radet sluttit, at mand skal med skrifvelse och commissarier alvorligen førre hertugen thil gemut, at eftersom hans maiestet saa vel som hertugen och hertuginden paa den anden side thil forne hafver bevilget commisarier om samme tvist, och ded thil adskillige thider althid af hertugen er blefven forhindret, och hands maiestet der ofver paa ny igien hafver skrefvit hertugen thil igien och ingen svar helder resolution derpaa bekomit, da vil hans maiestet endnu, paa ded al goed correspondens och venskab kand blifve ved mact, endnu bevilge, at der engong inden poske maa komme paa begi sider commisarier, der paa samme leilighed

a Det hedder, at de gottorpske „anslag“ var „at lade handelen gaae imellum Østersøen och Vestersøen først paa Friderichstad och siden ofver landts paa Eckelenfiord.“

[1] Gram har ved en Paategning henført Brevet til April 1632.

at forfare och commissionen at fuldgiørre och lade hannom der hoes vide. Saa frembt hand ded ichi indgaa vil, da vil hans maiestet endelig bruge di samme midel, hand giort haver, och tage ded in possesione och siden lade hannom trette der paa, [a]saa vit med lov och ret skie kand[a]. Dog skal thiden havis i act, forind hans maiestet død giør.

Adelens Begjæring (1644—45).

Samtidig Kopi: RR. n. 55, XXXVII.

Erre vi paa det underdanigste af kongl. may. vor naadigste herre begierendis, at der maatte forordnis flere goede mend udi raadet, som landsens vilkor och leilighed vel er bevist, och som ville frimodigh efter tenche stendernis beste, nam plus vident[b] oculi quam oculus, och alvorligen angifve hvis rigget och alle stenderne vor nøtigt, som de ville ansvare for Gud och rigget, och om det iche saalige kunde vere ad placitum, det dog maatte trachtes och efterkommes: thi muligt, dersom der hafde verit saamange goede mend i raadet, som der vor i høiloflig førfedris tid, torde der ind nogen verred opliust och betrachted, der Svenschen kom ofver Elfven; ti mand viste vel, der vor tomme och øde lande, som hand schulle opholde sin krigsher, at hand der torde vel angribe Holsten och vor lande, erindris sig, hvad de giorde os anno 24, der de rytter, s[alig] Holch hafde verbet, blef aftachet, saa vel som hvis underfundighed de saa mange aar her siden i Sundet hafver brugt, och lidet raad kong. ma. alle stenderne at forschrifvis och i lige delibererеis om modstand och ald munition der til hørendis, dersom det vor sched politie, at talle om det uformoedendis listige indfald, det nest Guds hielp blef forekommen, och den uboedelige spot och schade, rigget ehr vederfaret, afvendet.

2. Kunde och stendernis begieringh och anmoedingh blefven anset och sambtøcht, at ald rigget hafde faaet gewer nock och blefven e[x]erserit, da hafde vi nu exercerit folch och gewer noch, ofver hvilche nu er megtig mangel paa alle landene des vehr, saa och blefven festninger i landet, som behøfvis, och Christianpris bedre haft i acht och forset med folch och munition, och goed corraspondens med vore naboer blefven holden, hvilche udi denne tid hafde verrit landene til støre bestørchningh, nøtte och gafn; saa det iche er adellens schyld, at denne heftige spot och schade rig-

a Tilføjet i Randen. b Kopien har: vedent.

get ehr ofverkommen; thi de noch i tide om saadan defention och munition anholdt, som kand sche dennem nu af denne haab tilleggis, at di iche hafver haft udi acht, och kong. ma. nu sielf bedre erachter, hvad schade riget af adellens begieringh iche er blefven efterkommet.

3. Och dersom det svensche raads bref hafde stenderne verret tilkiende gifvit, hafde vel nogen kand sche det bedre achted och efter des beschyldingh tencht sig om, at inted gaat naboeschab vor at formoede, thi deris affection imoed os viste mand vel før, som af deris gierninger noch kunde erachtis, och derofver raad hans may. stenderne at forschrifve, om grindsernis defention libererit och dennem med ordere maner forsneget, saa mand iche saa pludsligen hafde blefven ofverromplet.

4. Alle rostienniste af lenen maate idelig holdis som tilforne i fordum tid, saa hafde mand dennem, naar behof giøris, thi mand kand iche altid faa tid och stunder til at verbe, exempli extrinsecus[?][a].

5. At hans may. af føde mildhed ville favorisere adelen, som hand pleiet, och dennem omgaas at hørre, at enhver kunde sielf sit erinde hoes hans may. underdanigst forrette, och hans may. kandsche sometid af discurs med adellen hørre, hvad hand kunde løste[b], och riget gafn udaf.

6. At officererne, ritmestere, leutenanter och fendricher, som iche hafver lehn, maate betenchis med canicke domme, efter di udi fordum tid er kommen fra adellen; saa hafde mand mere løst til at forsøge sig udi krigen och lere militien ret, deris federne land til bestørchelse, sit dulcis mercede labor[c].

7. At de gaat folch, som nu hafver lied stoer schade, maate med det geistlig goeds betenchis.

8. At ingen mandater maate udgaae, som alle stenderne vedkommer, uden menige Danmarchis rigis raads samtøche, saa vel som di elstis betrachtning af alle stenderne, saa och at alle monopolia, ny paaleg och usedvanlige told maate ved et alvorlig generalmandat endelig afschaffes och aldellis forbiudis, som foraarsagis dyrtid i landene.

9. At alle stenderne, ingen undertagen, maate nyde deris

a Kopien har: Exempel gratia Vtunuis! b Læs: høste? c Kopien har: sit dulcit mercrede labor!

friheder och priviligier, som de af arilds tid haft hafver, i alle maader uforkrenchet.

[10.] Ingen forbud at giøris, at fremmede nu maa føre i riget hvis alle stenderne kunde vere gafnligt.

11. At forsørge landene med proviant, munition, som fremmede krigs folch kand med underholdis saa som voris eigne, och maatte giøris ordre i alle maader, hvor och hvordant riget her efter kunde forsichris for saadant findtlig indfald, saa hvordan mand best kunde giøre finderne afbrech och dennem baade til lands och vands beringe, saa hofvedet saa vel som lemmerne kunde blifve ved.

12. Mand burde inted at raade hans may. til neutralitet, saavit Holstein belanger; date Cæsari que sunt Cæsaris, thi mand sehr nu, hvad thach mand hafver af de Svensche.

13. Dersom hans may. ville unde de Engelsche saate en kierche her i rigget til forbundtnis bestorchelse med dennem, vor det des vessere, paa det de hafde nogen gemenschaf med os, och vi sielf bruger de ceremonier, vor Herre indsaatte. Saa sielf dend allermegtigste i riget forhielp och forøgh det med folch och formufve.

Tilføjelser og Rettelser.

Til første Bind.

S. 1, Anm. 3. Trykt: Rørdam, Kirkelove II, 436.

- 3, Anm. 6. Orig., nu afleveret til Rigsarkivet (med *Jakob Sefelds* Underskrift forholder det sig som formodet). De to ny Regeringsraader medunderskrev allerede en Fdg. af 9 Juli (Rørdam, Kirkelove II, 511).

- 5, L. 6. *Arild Hvitfeld* har ligeledes medunderskrevet 2 Maj (Rørdam, Kirkelove II, 509).

- 37, Anm. 2. Trykt: Egenh. Br. 1589—1625, n. 1.

- 47, Anm. 1. 13 Novbr. skrev (Regeringsraaderne) »in der Raths namen« til Dronning Sofie om at fastsætte Tid og Sted for Udsendingenes Avdiens. Koncept: Inlend. Koncepte. »Appunktuationen« af 10 Novbr. findes i Koncept anf. St.

- 61, Anm. 4. Trykt i Kirkeh. Saml. 3 R. VI, 580.

- —, Anm. 7. Rørdam, Kirkelove II, 506.

- 62, Anm. 2. Fdg. af 30 Juni trykt i Kirkeh. Saml. 3 R. VI, 581.

- 71, Anm. 5. 3 Oktbr. 1596 lagde Kristian IV atter Bønnidsgaard til Dronningens Livgeding, hvilket »efter vort elsk. D. R. Raads Forordning« blev annammet under Kronen, »efterdi vi vel kunne eragte, for hvad synderlig Aarsags Skyld vor kjære Hr. Fader lod sig være anliggende forskr. Gods sig at tilforhandle«: Smaal. R. V, 3.

- 74, L. 4. 9 Novbr. havde Udsendingene Avdiens i Nærværelse af flere Rigsraader: Hist. Tidsskr. 4 R. V, 666.

- 77, L. 8. Tilføj: *Peder Munk forordnedes til R. Marsk.*

- —, Anm. 5. Rørdam, Kirkelove II, 545.

- 83, Anm. 2. 21 Septbr. og 6 Oktbr. fældede Rigsraadet et Par Domme: Secher, Rettertings Domme 1595—1604. S. 123, 126. Den første afgaves i en Sag, der fra Herredagen var udsat til Kroningen (smstds. 113), men Raadernes Tilstedeværelse ved Kroningsmødet har dog knap varet saalænge.

S. 90, L. 13. Wolmerstedt, læs Wolmirstedt.

\- 91, L. 3. 9 Febr. læs 2 Febr.

\- —, *n. 18*. Orig. med Kristen Fris' Haand, nu indlagt i RR. ved n. 30. (Underskrifter som angivet S. 500).

\- 101, Anm. 9. Jfr. Hofnagel (Norske Mag. II. 176—78).

\- 108, Anm. 6. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 13.

\- 120, L. 17. Tilføj som Anmærkning: Alle de nævnte Raader ledsagede virkelig Kongen og oppebar siden af Rentekammeret Erstatning for 33 Dages Rejse frem og tilbage til Kolding (11 Oktbr. — 12 Novbr.), nemlig 3 Mk. pr. rustet Hest for hver Nat. Kvitteringer: Bilag til Rentemesterrgnsk. 1603. *Oluf Rosensparres* Deltagelse i Rejsen berøres ogsaa i hans Ligprædiken.

\- 122. Paa Kjøbstadmøderne vilde Kongen vel ogsaa have søgt Støtte i Borgerstanden for at aabne Krig med Sverige; hertil hentyder vist hans Ytring om Borgerstanden i Propositionen af 18 Avgust (S. 125). — Det af Slange omtalte Raadsmøde i Haderslev, hvis Rigtighed jeg betvivlede, har dog virkelig fundet Sted. Det omtales af Ægidius Lavridsen under 21 Febr. (»medens jeg var i Haderslev til Herredagen«): Kirkehist. Saml. 3 Række IV, 37.

\- 133. Overskriften: Raadets Virksomhed osv. flyttes til S. 130.

\- 134, Anm. 7. Kongen sendte Enkedronningen Raadets Kavtion 8 August. Egenh. Br. 1589—1625, n. 13, jfr. n. 12.

\- 136, Indskyd under **1606**: *Af Raaderne døde Henrik Belov 7 Decbr.*

\- 137, Anm. 1. Joh. Stephanius fortæller i et Brev til Provst Niels Mule (Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. IV, 560), at den med Raadets Samtykke udrustede Flaade til Grønland havde lettet Anker. Smstds. hedder det: In comitiis regni publicis mense Martio celebratis nihil actum esse scimus, nisi quod ad pacem horum regnorum et commune subditorum commodum spectare videatur. Nam quod de serenissimi regis et senatus amplissimi discordia ex causa et obsidione Brunsvicensi oborta isthic loci et alibi forsitan sparsum fuit, id nihil est. Certum est commonitum fuisse serenissimum regem officii sui, cum ab aliis, tum vero graviter et mascule a Mandrupio [Parsberg], sed constat ipsius majestatem placide omnia accepisse, nec quicquam inde turbarum extitisse.

\- 137, Anm. 5. I det anførte Brev fra Stephanius findes ogsaa nogle Bemærkninger om Kongens Forhandlinger med Raaderne om Exorcismen. Brevet til Theologerne se nu Rørdam, Kirkelove III, 25.

\- 148, Anm. 1. Ganske overensstemmende hermed er Eske Brok. Tilføj: dog gjør denne ved Fremstillingen af selve Valget ingen Forskjel paa Adelen og de andre Stænder (»d. 24 var rigens radt och stender udi vor Frue kyrche forsamlet och af dem samptlige bevilget, at den unge prins, hertug Christian, skulle udvelles«).

\- 148, Anm. 3. Rørdam, Kirkelove III, 28.

S. 151, L. 3. *Hanns Jul.* I 1608 levede der ingen Adelsmand af dette Navn; Underskriften er meget utydelig, og det har ikke været muligt at klare, hvad der staar.

- 151, L. 2 fra n. Udskrifter, læs Underskrifter.
- 154, Anm. Fris', læs Skels.
- 155, Note b. Trykt: Matzen, Kbhvns. Univ. Retshist. I, Tillæg S. 45.
- 178, Anm. 1. Mønstringslister i Danske Kanc.; efter disse deltog *Jørgen Fris* i Mønstringen i Jylland, medens *Henrik Ramel* ikke nævnes ved den skaanske Mønstring.
- 186, Anm. 6. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 33. Smstds. 32 findes en Fdg. om Straf mod Kvinder, der ligger deres Børn ihjel, af samme Dag og ligeledes efter Overvejelse med Raadet.
- 196, L. 15. Det nævnte Register (jfr. III, 460) er underskrevet af de samme Raader som *n. 40*, dog *Henrik Lykke* undtaget: Orig., nu indlagt i RR. n. 42 G a; om de derved bevilgede Paalæg, se S. 196—7.
- 208, L. 10 f. n. 9 Juli, læs 17 Juli.
- 211, Anm. 2. Jfr. ogsaa Folkevisen hos Sv. Grundtvig, Danm. gamle Folkeviser III. 688.
- 212, Anm. 4. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 39.
- —, Anm. 5. Fdg. om Papisterne: Rørdam, Kirkelove III, 38.
- 215, L. 1. Tilføj som Anm.: Da den norske Kansler Anders Green døde i dette Aar, udnævntes Jens Bjelke til hans Efterfølger, »uden Rigens Raads Vidskab«, som det hedder i Jørgen Bjelkes Selvbiografi (jfr. Norsk hist. Tidsskr. 2 R. VI. 85).
- 216, Anm. 1. Mønstringslister i Danske Kanc. 7 Marts 1614 taxerede Kongen selv den nørrejydske Adel paa Koldinghus i Nærværelse af *Kr. Fris*, *Manderup Parsberg*, *Jørgen Fris*, *Preben Gyldenstjerne*, *Eske Brok* og *Kristian Holk*, og 10 Marts den fynske paa Hindsgavl i Nærværelse af *Kr. Fris*, *Breide Rantzau*, *Axel Brahe* og *Jakob Ulfeld*. Liste: smstds.
- 217, L. 11. Johan Frederik, læs Joakim Frederik.
- 219, L. 14. Tilføj: Under Herredagen var den svenske Sendemand Johan Skytte i Kbhvn. 18 Marts havde han Avdiens hos Kongen i Rigsraadets Nærværelse; Dagen efter forhandlede *Kristen Fris*, *Sten Brahe* og *Manderup Parsberg* med ham, og d. 24 fik han sit Svar af de samme tre. Lindblom, Legatio Johannis Skytte 10, 17—21, 22—28; Svaret: Svenske Acta III, 254.
- 221, Anm. 5. Jfr. Zeitschr. d. Ver. f. lübeck. Gesch. II, 405—7, 411.
- 225, Anm. 4. Jfr. Egenh. Br. 1589—1625, n. 76.
- —, Anm. 5. Raadsudnævnelsen fejres i et anonymt Digt (Hjelmstj. 4to 2187); blandt de ny Raader nævnes her ogsaa Holger Rosenkrans.
- 227, L. 3 f. n. Indskyd Overskriften: **Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1616.**

S. 229, Anm. 2. Brevet til *Holger Rosenkrans*: Kirkehist. Saml. 3 R. VI, 36. *Eske Brok* modtog Indkaldelsesbrevet 8 Oktbr. (Danske Mag. 4 R. V, 310).

- —, Anm. 6. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 59.

- 234, Anm. 2. Taxationen holdtes 5 April i Viborg. Liste: Danske Kanc.

- —, Anm. 3. Taxationen holdtes i Lund 30 Maj, i Kbhvn. 27 Juni og i Odense 10 Juli. Lister: smstds.

- —, Anm. 5. Jfr. ogsaa Eske Brok under 13 Oktbr. (Danske Mag. 4 R. V, 310, sml. 308).

- 244, L. 24. Tilføj som Anm.: 20 Juli skrev Udsendingene fra Slesvig til Kansleren herom og var da betænkte paa Dagen efter at begive sig tilbage. Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 19, n. 67.

- —, Anm. 1. Samme Befaling til *Holger Rosenkrans*: Kirkehist. Saml. 3 R. VI, 37. Den egenhændige Optegnelse: Egenh. Br. 1589—1625, n. 90.

- 245, Anm. 6. Det er vel denne Protokol, der i Afskrift fandtes blandt Jens Rosenkrans' Papirer (Suhm, Nye Saml. III, 131). Sml. Kirkehist. Saml. 3 R. V, 761.

- 246, Anm. 3. Kreditiv, se Egenh. Br. 1589—1625 n. 97.

- 254, L. 2. 16 Juli, saaledes Herredagsdombogen (Y. Nielsen, Jens Bjelke S. 91 har: 19 Juli).

- 254. 1620 nævner Kr. IV i et Brev til Kansleren (Egenh. Br. 1589—1625, n. 150), at Raadet »i Fjor« skriftlig resolverede, »at man de bøhmiske Stænder med 100.000 Dl. skulde forære«, hvilket dog ikke blev sat i Værk. Resolutionen er vel taget paa Koldingmødet.

- 260, L. 22. Ogsaa *Oluf Rosensparre* var til Stede: Ligprædikenen.

- 264, Anm. 5. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 72.

- 277, Anm. 1. Norske Rigsreg. V, 106.

- 306, Anm. 8. Journalen er trykt i Svensk hist. Magasin 1849 S. 5.

- 309, Anm. 2. Raadets Udtalelser om Fdg. om Klædedragt osv., se ovfr. S. 288—89.

- —, Anm. 4. I det Missive, hvorved de to Fdg. af 16 Febr. sendtes til Bisperne, siges dog, at »Kongen med vore elsk. D. R. Raad har for godt anset« at lade de to Mandater udgaa: Rørdam, Kirkelove III, 81.

- 310, Anm. 1. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 78.

- 316, Anm. 3. Trykt: smstds 83, 85.

- 352, Anm. 5. Egenh. Br. 1589—1625, n. 209 (Udgiverne mener ligesom Molbech, at Bemærkningerne er skrevne før Raadets Betænkninger; Forholdet forekommer mig ret tvivlsomt).

- 360, Anm. 2. Trykt: Lünig, Collectio nova II, 877 (her med Datum 7 Juni).

S. 365, Anm. 2. Trykt: Rørdam, Kirkelove III. 98.
- 374, L. 1. Læs resolution fast.
- 389. *Eske Broks* Brev er tidligere meddelt af Vedel Simonsen I, 123.
- 399, L. 13 f. n. at ti, læs at i.
- 400, Anm. 2. I, 131, læs I, 121.
- 410, Anm. 5. Rørdam, Kirkelove III. 109.
- 427, Anm. 5. Nu trykt i Danske Mag. 5 R. I, 163.
- 433, L. 19. ndfr. S. 450, læs ndfr. S. 458.
- 440, Anm. 1. Jfr. Rørdam, Kirkelove III, 113.
- —, Anm. 5. Et trykt Expl. af Fdg. i Kanc. har Kanslerens Paategning »Reviderit af raadet thil Fredrichsborg den 21 maji anno 1625«. I Texten er 3-4 Steder foretaget smaa stilistiske Rettelser.
- 467, Anm. 2. Jfr. Egenh. Br. 1589—1625, n. 326.
- 474, L. 1. Styndt Bekis, læs Ssyu[er]dt Bekis.
- 503. I Listen for Dom 6 Febr. 1611 udgaar: 4 (*Peder Munk*). Jfr. Secher, Rettertings Domme 1605—14, S. 375.

Til andet Bind.

1627. Hans Mikkelsen noterer i sin Dagbog: April 19. Hafniam appuli, divertens ad Resenium. 20. Post concionem litaniarum propositionem audivimus a. m. dn. cancell., ad quam responsum deliberationem petivimus ... 22. Scripto nos resolvimus. (Saml. t. Fyens Hist. V, 403). — Dette synes at henpege paa et Møde af Gejstligheden, hvorom ellers næppe findes Oplysninger.

S. 1, L. 6. Tilføj: *Iver Jul døde 23 Novbr.*
- 2, L. 1. 21 Oktbr. 1626 tilskrev fra Viborg *Kristian Holk, Jakob Ulfeld* og *Iver Jul* Superintendenten i Ribe, at Gejstligheden i hans Stift skulde sende Fuldmægtige til Viborg 15 Novbr. Superintendenten omsendte 28 Oktbr. denne Skrivelse til Stiftets Provster, idet han til Fuldmægtige foreslog Hr. Lavrids Jensen i Stavning, Hr. Jens Nielsen i Gjellerup og Hr. Jens Nielsen i Omme. Provster i Bølling, Hammerum og Hind Herred; han berørte tillige, at Adelen var sammenkaldt til d. 18 Novbr. 17 Novbr. skrev Superintendenten fra Viborg til Provsterne: »Maa I venligen vide, at her skal anstilles et Defensionsværk med Ryttere, Fodgængere og Befæstninger, som vil løbe paa nogle Tdr. Guld, og tror jeg derfor, at vi skal ikke være Mand for at lægge den Sum ud fra os, og vide vi endnu ikke, hvad enhver af os kan tilkomme, hvorfor vi have (som Adelsstamme gjort haver) begjæret deliberandi spatium per aliquot dies og siden udi Fyn eller Sjælland at møde og da derudi os at resolvere, hvorfor vi skulle have en Udskud paa ny igjen. At I derfor kunde give en Fuldmagt paa mig og mine medfølgende Provster paa den gamle Stil«. Dog mente han, at man burde supplicere Kongen, »at os ikke paalægges det, som vi aldrig kan taale eller udlægge«, og befalede derfor Provsterne at sende ham en Fuldmagt med 24 Skilling fra hver Præst inden 1 Decbr.

eller selv møde. Breve i Holmans Herreds Provstebog (Rigsarkivet).

S. 2. Om det sjællandske Provinsmøde vides intet. 6 Januar tilskrev *Kristen Fris*, *Anders Bille* og *Kristoffer Ulfeld* Universitetet om at sende to Fuldmægtige til Odensemødet: Danske Mag. 5 R. I, 70.

- 3, Anm. 1. Ogsaa i Ligprædikenen over *Jost Høg* angives 29 Februar.

- -, Anm. 2. Udgaar: hans Ed: Kopi i Diplomatariet.

- 4, L. 29. Tilføj: I Norge paalagde Kongen Adelen $^1/_5$ af dens Indkomst og de 2 Procent, henvisende til, at D. R. Raad havde bevilget en saadan Hjælp af Adelen. Norske Rigsreg. V, 585.

- 4. Bureus indberetter 17 April om de nye Skattepaalæg og tilføjer: »Det sägs, at konungen hade först begärat en beskatning uppå deras boskap, såsom det sker i Sverige, men de hafva det intet velat ingå. Bönderne voro och med kallade til herradags, men när de kommo dit, blefve de straxt hemviste derifrån hem i gen, och sades dem, de hade der intet at göra«. (Afskrift: Allens Papirer n. 5.)

- 32, L. 8. Tilføj som Anm.: Jfr. ogsaa Hertugens Skrivelse af samme Dag til *Kr. Fris* og *Albret Skel*. Orig. med Segl: Kanc.

- 32. I Efterskrift til Indberetning af 30 Avgust skriver Bureus: Jag förnimmer, at de hålla här nu en herredag i Kåldinge uti Jutland, der de förnämligast skola handla om en legation, som skal skickas til kejsaren, dertil cantsleren Christen Fris och en benämnd Jost Hög skola vara förordnade. Sjelfva verfvet skole vara, at de danske riks råd vela sig excusere, at de intet hafva med detta kriget at beställa emot kejsaren, och at de aldrig hafva consenterat dertil, utan konungen hafver gjort det af sit eget råd och så got nästan som dem emot. Och efter detta riket är electif, vela de des mera vara undskyllade deruti, och at konungen hafver det gjort såsom en hertig af Holsten, dermed de intet hafva at göra«. Han berører atter den paatænkte Legation under 8 Septbr.; dog nævnes da *Tage Tot* i Stedet for *Jost Høg*. (Afskrifter: Allens Papirer n. 5.)

- 62, Anm. 7. Skattebrevene til Norge, dat. 2 Decbr.: Norske Rigsreg. V, 641.

- 84 ff. og 98 ff. Ved en Fejl i Nummerfølgen er Numrene *134—138* brugt to Gange.

- 93, Anm. 3. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 128.

- 108, *n. 143.* En anden Afskrift: Gml. kgl. Saml. 4to, 1468. Trykt herefter i Kirkehist. Saml. 3 R. VI, 336.

- 121, L. 1. Tilføj: De danske Udsendinge ankom 23 Decbr. og havde Avdiens Dagen efter. Joh. Bureus; (Klemming): Ur en samlares anteckningar 1883—86, S. 77—78.

- 137, Anm. 5. Rørdam, Kirkelove III, 135.

- 154, Anm. 6. Indberetningen er fra 1630, ikke fra 1629.

- 212, Anm. 1. Trykt: Rørdam. Kirkelove III, 135.

- 213, Anm. 2. Trykt: smstds. 140.

- —, Anm. 3. Trykt: smstds. 139.

S. 270, Anm. 3. Trykt: Rørdam, Kirkelove, III, 182.
- 279, Anm. 1. Jfr. smstds. III, 193.
- 303, Anm. 3. Missivet til Fyn: smstds. III, 197. Om Skattens Ligning mellem Præsterne i Ribe Stift, se Jens Dinesens Rundskrivelse af 27 Novbr.: smstds. 193 (hvor Udgiveren dog urigtig formoder, at der er Tale om Skatten af 22 Juli).
- 330, Anm. 4. Jfr. smstds. III, 221.
- 352, L. 4. Kristianspris, læs Kristianopel.
- 362. Indskyd under Aaret 1633: *Af Raaderne døde Anders Bille i Oktbr. 1633* (Meidell, Fam. Bille I, 273).
- 378, L. 14. Udslet: *Anders Bille i Begyndelsen af Aaret.*
- 387, Anm. 2. Tilføj: Jfr. ogsaa Ligprædikenen over *Kr. Thomesen.*
- 393, Anm. 4. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 246.
- 394, Anm. 4. Jfr. smstds. II, 248.
- 436, Anm, 1. Trykt: smstds. III, 260.
- 492, Anm. 5. Jfr. S. 537, læs jfr. S. 535.
- 493, Anm. 17 Novbr. 1644 ... Hr. *Frederik Redtz*, læs Hr. Frederik Redtz (han var da endnu ikke optaget i Raadet, men aabenbart designeret til at blive det).
- 529, Anm. 2. Jfr. Rørdam, Kirkelove III, 282.
- 569, Anm. 2. Jfr. smstds. III, 287.
- 570, L. 1. , som dog ikke synes opfyldte af Kongen, læs: i Henhold hertil udgik med Raadets Raad 29 Novbr. fra Fulsbüttel en Fdg. (trykt særskilt) i 7 Paragrafer, svarende til *n. 313* § 6, 12, 10. 11, 3, 4 og 7: herved opfyldtes bl. a. flere af de af Adelen fremsatte Ønsker.

Til tredje Bind.

S. 26-27, efter- ere, læs efterkomere.
- 124, Anm. 2. Jfr. Rørdam, Kirkelove III, 319.
- 125, L. 3. Ogsaa Fyns Stifts Gejstlighed bevilgede den forlangte Hovedskat, hvilket ses af en Optegnelse, indført i Præsten Peder Bredals Kopibog (Kallske Saml. 4to 472, jfr. herom Kirkehist. Saml. 3 R. VI, 792). Her staar følgende: »Postulata s[erenissimi] r[egis m[ajestatis], quo ad clerum in conventu Othon. indicto 15 maji 1645«. Derefter følger en Angivelse af, hvad Hovedskat der ønskedes af Gejstligheden (gjengivet: Rørdam, Kirkelove III, 321, dog med urigtig Overskrift). Saa følger: »Hvad som helst k. M. naadigst har begjæret af Gejstligheden efter ovenskrevne Fortegnelse, det har alle gejstliges Fuldmægtige i Fyn underdanigst bevilget i Odense d. 16 Maj 1645 og lovet, at de det ville fremsende inden ... 13 Juni førstkommende, og jeg tvivler ikke, at det samme jo sker af Gejstligheden i Laaland efter denne lidelige Anmodning. Hans Mikkelsen s[uperintendens] F[ionensis] m. p.«

S. 150, L. 22. dog med et Forbehold, læs dog saaledes at Adelen ikke som Helhed skulde deltage i Indstillingen og med et Forbehold.
- 151, Anm. 7. Trykt: Rørdam, Kirkelove III, 322.
- 165, *n. 413.* Trykt efter en Kopi: smstds. III, 323.
- 212, Anm. 3. Trykt: smstds. III, 312.
- —, Anm. 5. Bleking og Møn, læs Bleking og Bornholm.
- 214, Anm. 4. Den ved Udgivelsen savnede Orig. til Marskens Betænkning er nu fundet paa det kgl. Bibliothek og afleveret til Rigsarkivet.
- 331, Amn. 10. Jfr. Rørdam, Kirkelove III, 339.
- 369, Anm. 3. Jfr. smstds. III, 340.

Sagoversigt,

systematisk ordnet.

Indhold: I. Konge, Kongehus, Hof. II. Riget, Nationen. III. Højhedsrettighederne over Havet. IV. Norge. Fyrstendømmerne. V. Forhold til Udlandet (Diplomati, Traktater). VI. Rigsembedsmænd, Regering, Kancelli. VII. Finanser. VIII. Told og Sise (Sundtold). IX. Skatter, *a.* bevilgede af Rigsraadet, *b.* bevilgede af Stænderne (Landekommissarier, Landekister). X. Lensvæsen, Krongods, Slotte. XI. Fæstninger. XII. Hær og Flaade. XIII. Krige. XIV. Retsvæsen. XV. Adelen. XVI. Religion, Gejstlighed, Skolevæsen. XVII. Borgerskabet og dets Næringsveje. XVIII. Mønt, Maal og Priser. XIX. Bondestanden, Landboforhold, Vejvæsen. XX. Naturforhold, Sygdomme og Lægevæsen.

Hvor det samme Forhold omtales saavel i Aktstykkerne som i de indledende Oversigter, er der kun henvist til ét af disse Steder og da især til Indledningerne, forsaavidt her tillige er meddelt supplerende Oplysninger. Undtagelsesvis er dog Citatet til Aktstykkerne tilføjet i Klammer, naar dette syntes hensigtsmæssigt. — Rigsraadet og Stændermøderne er ikke omtalte i denne Sagoversigt, fordi der over deres Fremtræden meddeles en Udsigt sidst i hele Værket, hvortil henvises i det følgende med Paragraftegn.

I. Konge, Kongehus, Hof.

a. Kongens Opdragelse 47-50. Myndighedserklæring 70. Hylding i Norge 44. Kroning 70, 75, 79-81. Giftermaal 90, jfr. 221. Ægteskab med Kirstine Munk 221, jfr. III, 403 f, 416.

Hosebaandsorden 136.

b. Møder med Gustav Adolf 260, II, 217.

Rejser: til Norge 44 (jfr. 4), 87, 124, 144, 186 f, 212, 224, 339, 394, 565; til Gotland og Bornholm 426; til Fyrstendømmerne 66, 73, 84, 315, II, 318; til Tyskland 76 f, 89 (jfr. 85), 120, 214, 221, 400, 461, II, 137; til England 140 f, 216.

c. Raadet fraraader Kongen personlig at vove sit Liv 221, 344,

Hofprædikant II, 562. Dronningens Hofmester 98. Prinsens Hofmarskalk II, 466, 634, III, 297. Hertug Frederiks Hofmester 236; Hofmarskalk III, 298. Kongens Tjenere i Byerne 387, III, 240, i Kbhvn. II, 569, 601, III, 5. Gaver til Kongens Tyende 17. Vinskjænk II, 410. Kammertjener 424.

Fyrstinde »gelejdet« gjennem Landet 57, 142, 212.

Jagthus 68.

II. Riget, Nationen.

a. Kroningsceremoniel 80 f. (Dronningens 97 f). Rigsregalerne 13, 80 f, 97 f, 185, 226. Rigets Faner 13, 17. Blodfanen 185.

b. Raadet beder Kongen respektere sine indfødte Undersaatter fremfor fremmede 196. Adelen ønsker, at den umyndige Konge skal have en indfødt Hofmester 18, jfr. 22, 39; at udenlandske Lensmænd maa afsættes 18, jfr. 23. Den rette indfødte danske og norske Adel har Adgang til Sorø Akademi 292.

Landfolkets Officerer saavidt mulig indfødte Danske II, 106; ligesaa Officererne over Adelssoldaterne II, 480, 578, 580, 583, 618, III, 179 f, 290, 410, 417. Øversterne af indfødt dansk Adel II, 580, III, 233 f.

Adelen ønsker, at indfødte Danske maa foretrækkes til Officerer fremfor fremmede III, 7, 188, 245, at tyske Officerer ej sættes over danske Ryttere III, 411, jfr. 417, 422. I Krigsretten skal »de af vores Nation de andre præfereres« III, 437. »Gode danske Patrioter« III, 158.

Kollision mellem indflyttet Adelsmands Pligter mod hans gamle og ny Fædreland 67 f. Ex. paa tyskfødt Adelsmands danske Sprog 162.

Nationalhad mellem Danske og Svenske II, 226.

III. Højhedsrettigheder over Havet.

a. »Danmarks Strømme« II, 228, 236, jfr. I, 362.

Højhedsretten over Øresund 170, III, 44. (Plan til Forsænkning af Ø. III, 83). Passering af fremmede Tropper 114, 330, 349, 476 f, 494 f, II, 218, 269, 388; af fremmede Orlogsskibe 230, 476, II, 393 (den hollandske Flaade 1645: III, 48, 109); af Ammunition 349 f, 476 f, II, 105, 169, 393, 626; af Kjøbmænd II, 213. Konfiskationer i Sundet 350; af Skyts II, 625 f. Orlogsskibes Sejlads gjennem Storebælt tilladt 476.

Højheden over Østersøen 187, 192 f, 249, 287, 313, 325, 336 f, 362, 401, II, 194, 225, 227, 233, 272, 339, 369, 452; truet af Katholikerne 235 f, II, 31, 221, 235 f. Toldpaalæg i Ø. af Svenskerne II, 231, 272, 377, 453, 541; af Polen II, 449.

Højheden over Elben og Elbtoldstriden 265, 268, II, 229-32, 329, 379, 441, 445, 457, 588, 613 f, 628, 631, III, 51, 59, 66, 73, 76 f, 137, 141, 177.

IV. Norge. Fyrstendømmerne.

V. Forhold til Udlandet.

Indtægter II, 325, 368, 400 f. Udgifterne betalte af Rentekamret 135, II, 596; af Lenene 263, II, 426. Særlige Bevillinger til Sendefærd II, 317, 368 f, jfr. 381, 400 f, 633, 635-7, III, 149, 212, sml. I, 278 (jfr. 282).

c. Diplomatisk Ceremoniel, Titelstridigheder o. l. 58, 114, 260, 435-8, II, 232, 313, 377, 383, 458 f, 588, 595 f. Den svenske Konges Titel 145, 169, 176, 201; den polske Konges 226, 229, 262 f.

Lejdebrev II, 268 f, 378. Ratifikationers Udvexling 213, II, 168, 224, III, 199.

Traktament af fremmede Gesandter III, 404; Vogne til G. 423; Gaver til G. III, 200. Pas for svenske Bud 325. Anholdelse af fremmede Bud og Brevdragere 120 f, 135, 194, II, 124, 167.

Arrest paa Skibe III, 80. Advarsel mod Forbindelse med Frankrig 341.

d. Enkelte Traktater.

Haagske Konføderation II, 234, = Burgundiske Forbund II, 233, 272.
Freden i Speier III, 63, 65.
Forliget i Passau 368.
Odenseske Reces 32.
Freden i Stettin 92, 95 f, 126, 131, 145, 163 f, 168, 177, 182 f, 192-4, 204-6, 230, 233, 280, 495, II, 225, 417.
Freden (i Tevsina) 1595: 170.
Freden i Knærød el. Sjørød 210, 213; jfr. 226, 233, 394, 438, III, 55.
Freden i Lübeck: Forhandlinger II, 23 f, 31 f, 43-5, 60 f, 96 f, 126 f, 167 f, 170 f, 185 f; Afsluttelse 223 f, jfr. 217 f; anføres II, 321, 497, 501.
Freden i Prag II, 415 f.
Regensburgske Rigsdagsbeslutning II, 588 f.
Freden i Brømsebro III, 41-77, jfr. 31 f, 131 f, 189 f, 199; paafølgende Grænseregulering III, 199; Freden berørt III, 117, 149, 446.

VI. Rigsembedsmænd, Regering, Kancelli.

a. Rigens Hofmester III, 5, 7, 210, 404 f, 409; »vicarius regis« II, 563; »prorex« II, 595. — *Kristoffer Valkendorf* 1596-1601, *Frans Rantzau* 1632-32, *Korfits Ulfeld* fra 1643: 78, 107, II, 314, 317, 338 f, 627.

b. Kongens Kansler II, 285, 585; kan kun beskikkes af Kongen selv 70. Embedslen: S. Knuds Kloster II, 404, 450. — *Niels Kaas*, til 1594, *Kristen Fris* t. Borreby 1596-1616, *Kristen Fris* t. Kragerup 1616-39, *Kristian Thomesen* fra 1640: 66, 70, 78, 222, 225, II, 514, 542. — *Manderup Parsberg* som »Vicekansler« 1594-96: 74.

c. Rigens Marsk. Embedet ønskes besat 449, II, 28, jfr. III, 461. Tilforordnet af Kongen og R. Raad 78; efter Indstilling af Raadet 184 f; efter Votering af Raadet 225; efter Afstemning af Adelen II, 5 f (hvorefter Strid om hans Sæde i Raadet II, 29, 58 f, 63, 65, 92 f); »anmodet« om sin Bestilling af

Adelen III, 192; Kongens Valg upræjudicerligt for Raadet II, 317. Forhold til Adelen 78, 253, II, 86, 89, 98, 115, 148, 265, 374, 584, III, 129, 412 (418); til Rostjenesten III, 307, 309 f. Strid med Kongen III, 191-3, 209 f. Vestervig som Marsklen 147, II, 598, sml. III, 313. — *Peder Gyldenstjerne* til 1593 († 1594). *Hak Ulfstand* 1593-94, *Peder Munk* 1596-1608 († 1623), *Sten Maltesen Sehested* 1610-11, *Jørgen Lunge* 1616-19, *Jørgen Skel* 1627-31, *Jørgen Urne* 1632-42, *Anders Bille* fra 1642: 61 f, 66, 78, 146, 184 f, 195, 225, II, 1, 5 f, 268, 316 f, 596, 598.

d. Rigens Admiral II, 507, III, 404. Embedet ønskes besat 449, jfr. II, 77. Ed 225. — *Mogens Ulfeld* 1610-16, *Albret Skel* 1616-23 (traadt tilbage), *Klavs Daa* 1630-41, *Jørgen Vind* 1643-44, *Ove Gjedde* fra 1645: 183, 185, 225, 340, 352, II, 232, 564, 627, III, 1, 42, jfr. II, 1, 173.

e. Rigens Kansler. Ed II, 224. Rang III, 210. Rigens Segl overgivet Efterfølgeren III, 210, sml. II, 232; midlertidig overleveret en Stedfortræder 204, 213, 221, 307, 332, 400, II, 171, 313, 361, 640, III, 85, 293. — *Arild Hvitfeld* til 1609 († s. Aar), *Jakob Ulfeld* 1609-30, *Kristian Thomesen* 1630-40, *Jost Høg* 1640-46, *Kristoffer Urne* fra 1646: 166, II, 224, 232, 542, III, 210.

f. Statholder i Kjøbenhavn 191, 227, II, 36, 39, 44, 105, 114 f, 285, 409, 618, 623. Instrux og Indtægter II, 434. — *Breide Rantzau* 1601-18, *Frans Rantzau* 1627-32, *Korfits Ulfeld* 1637-41: 108, 236, II, 3, 434.

g. Statholder i Norge. Instrux 16; Rang III, 210. Indkaldes ofte ikke til Herredagen i Danmark; Befaling til ikke at udeblive 77 f. Tilladelse til at rejse til Danmark 140, II, 415, 541, 547; taget tilbage II, 541, III, 3. — *Axel Gyldenstjerne* 1588-1601, *Jørgen Fris* 1601-08, *Enevold Kruse* 1608-18, *Jens Jul* 1618-29, *Kristoffer Urne* 1629-42, *Hannibal Sehested* fra 1642: 1, 108, 146, 236, II, 182, 596.

Norges Kansler 101, 124, 187, 485, III, 474.

h. Formynderstyrelsens Ordning 2-12 (Dronning Sofie gjør ikke Krav paa Del heri 7 f).

Regeringens Ordning under Kongens Fraværelse 1597: 89, 1606: 140 f, 1611: 204, 1614: 216, 1625-29: 461 f, 492 f, II, 5, 31, 47 f, 110-2, 158, 213, 1645: III, 42 f.

Adelen ønsker, at 2 Rigsraader skal følge med Kongen til Fyrstendømmerne II, 585.

Fdg. om Supplikatser II, 414.

i. Kancelliforvandterne 80; Kancelliherremænd III, 407. Sekretærer 83, 86, 101, 115, 122, 213, 242, II, 182, 246, 255, 260, 300, 562, 570, 588, 598, III, 47, 98, 122. Øverstesekre-

tærer 164, II, 29, 93, 538, III, 32, 81 f, 106, 110 f, 116, 124, 129, 202, 369.

Kancellibøgerne II, 574; Tegnelser II, 251; Kopier og Registranter forelægges hele Raadet i Formyndertiden 11. Breve forfærdigede ikke i Kancelliet, men hos Kongen II, 29, jfr. I, 236. Mutilerede Pergamentsbreve II, 370. Recopisse 179, 194 f, 246.

Breve i Raadets Navn 7, 40, jfr. 140 f; i Prinsens Navn 462. Segl for Formynderstyrelsen 11; under Prinsens Breve 462; under Fredstraktat II, 224. Formløshed i Kancelliet 6; ubeseglet Brev II, 266; »egen Haand« eller »manu propria«, I, 3, jfr. Forordet. Chiffersystem III, 46.

Kancellibud II, 59. Buddenes Rejser III, 370, 398. Brev gaaet tabt ved Forsendelse II, 42 f, jfr. I, 309. Jfr. Postvæsen (XIX d). Underskrifter eller Segl tilvejebragte ved Omsendelse af Brevet 180, 210, 213.

Tyske Kancelli II, 224. Adelen ønsker, at Kansleren skal føre Tilsyn hermed II, 585.

VII. Finanser.

a. Renteriet. Renteskrivere II, 260, 595.

Renteriets Kvittanser til Lensmænd II, 366, jfr. X b. Restancer i Renteriet II, 413, 415. Indvisninger for Kjøbmænd i Lenenes Indkomster II, 340.

Rentemestrenes Regnskaber, kvitterede efter Revision af tilforordnede Raader, 40, 52, 56 (jfr. 4), 76, 103, 108 f, 220, 227 f, 305, 348, II, 113, 118, 154, 157, 214, 252, 310 f, 353 f, 373, 409, 457, 509, 537, 593 f, 624, 639, III, 315, 446 f. Decision af Mangler II, 360, 409 f, 509; bedre Orden ønskes indført i Regnskaberne 433.

Kieleromslagsregnskaber II, 253, 351, 370, 623, 638 f, III, 448, 452, jfr. II, 211.

b. Overvejelser af den finansielle Stilling i Almindelighed, se især II, 74 f (jfr. 81), 240 f, 428, 435, 550 f, III, 87, 148 f, 190 f, 196 f, 328-33, 370-2, 404, 415 f.

Landkommissariernes Forslag til Forbedring af Finanserne III, 242-8.

Ønskeligheden af et Reservefond 422.

Overslag af Rentemestrene over Rigens Indtægt og Udgift 452 f (Gjælden), II, 241, 362 f, 367, 395, 543, 597, III, 194, 303, 307, 329, 333, 361, 365.

c. Kronens egen Indtægt eller Rigens ordinære Indkomst: hertil hører Indkomsten af Lenene (Kongens Planer se X a), Byskatterne (jfr. XVII b), Tolden (sml. II, 460), dog ikke Sundtolden, jfr. II, 513, 545. Heraf bør foruden Hofholdningen og Flaaden ogsaa bekostes: Slottenes Vedligeholdelse II, 367, Fæst-

---

[1] Hos Enkedronning Sofie. Restgjælden er 1630: 150.000 Dl., hvorfor nyt Gjældsbrev udstedes: II, 267.

II, 542, 544, 558; paatænkt Fritagelse for Nederlænderne III. 297. Siseprivilegier i Norge 45.

Svenskernes Toldfrihed 323, II, 175, 201, 248 f, jfr. VIII f.

Sisesedler, Fdg. herom 237, jfr. XV e. Falske Skibspasser 487 f.

Adelen foreslaar Tolden (især Sundtolden) pantsat til Nederlænderne III, 137, 141.

b. Tolden forhøjes for Kalmarkrigens Tid 197; ny Taxt 1615: 219. Told paa udenlandske Varer 1621: 316; forhøjes 1628 for Krigens Tid II, 125 (135 f), 138; udvides 174 f; nedsættes 193. Forhøjelse 1640: II, 542. Ny Toldrulle 1643: II, 631, jfr. 634, III, 303, 399. Toldpaalæg 1647 til Flaadens Behov III, 372 (398, 401).

c. Sisen (Tolden) forhøjes til Defensionsværket 1615: 219, jfr. 242, 449, er delvis Ølaccise 420, 451; atter forhøjet 1624-25: 410 (420), 448-50, jfr. 491; oppebæres fra 1625 tilligemed »Smaatolden« af de skaanske Kommissarier: 458-60, se XI a. Disse indbetaler dog 12.000 Dl. til Renteriet, 459 f, indtil Kongen giver Afkald herpaa II, 336. De oppebærer ogsaa Rorstolden 460, II, 309 og Vinaccisen (Vintolden) II, 309, 421. Af Smaatolden bevilges 12.000 Dl. til Fæstningernes Proviantering II, 5. Accisen forhøjes 1628 for Krigens Tid II, 125 (135 f). Smaatolden forhøjes 1629: II, 193; 1632: II, 330 (336). Accisen forhøjes med en Sjettedel 1646: III, 212, jfr. 303. Kommissarietoldens Indlægning i Landekisterne se IX i.

d. Accise af dansk Øl, bevilges som Erstatning for Tabet ved Forbud paa tysk Øl 285 f; paabydes 1621: 309; udvidet til Brændevin 337; forhøjet (?) 361. Erstatningen er utilstrækkelig 346, 405; Mindrebeløbet erstattet ved Skat 425. Ølaccisen afgives ikke til de skaanske Kommissarier 460. Raadet foreslaar Accisen hævet II, 22 f, 40, jfr. 29; Befaling herom 1627: II, 30; synes ikke udført, jfr. 42, 44, 53 f, 80, 208. Kongen klager over Tabet ved Forbudet imod Tyskøl II, 395, 403.

Accise (Told) paa Vin 1622: 337; deputeret til Fæstningerne 361, II, 193; oppebaaret af de skaanske Kommissarier, se ovfr.

Told paa tysk Øl 1632 (til Defensionsværket) II, 330 (336); synes forhøjet III, 372. Ønskes hævet III, 257.

Forøget Accise paa Øl og Vin ønskes af Kongen III, 31.

e. Toldpaalæg bevilget til Bygningen ved S. Annæ Bro 1627: II, 5 (22); forlænges II, 230 (240-2), 270, 375 (jfr. 379), 536, sml. 359.

f. Øxentolden (Udførselstolden), ønskes forhøjet 433; indbetales ikke til de skaanske Kommissarier 460. Paalæg til Defensionsværket bevilges 491; forhøjes for Krigens Tid II, 174 f; opgives 193. 1 Orts Forhøjelse til Defensionsværket foreslaas II, 294,

IX. Skatter.

A. Bevilgede af Rigsraadet; jfr. Oversigt § 16.

[1] De angivne Aar gjælder Skattens Udskrivning, ikke dens Udgivelse.

1600: 105 (til Kjøbet af Møgeltønder).
1603: 118 (til Bygning paa Fæstninger o. l.).
1606: 137 (til Sejladsen paa Grønland).
1608: 148 (til Kbhvns. Befæstning).
1610: 186.
1611-14: 196 f (Krigsskat under Kalmarkrigen), jfr. 187, 212.
1617: 226 (232-4).
1618: 238 (til Fæstning paa Amager).
1620: 277, jfr. 409, 417, 425.
1621: 316 (for 2 Aar).
1623: bevilget 1618 for 1622: 237 (241), 1620: 276 f, udsat paa et Aar: 328, udgivet 335, jfr. 409, 417, 425.
1623: bevilget 1620 for 1624: 276 f, udgivet allerede 1623: 364 (382), jfr. 409, 417, 425.
1624: 409.
1625: 440 (Skat, bevilget 1615 for 1625: 219, udsat? jfr. 282).
1626: 468 og 488, jfr. II, 12.
1627: II, 5 og 62, jfr. 82, 91 f.
1628: II, 95 og 137.
1629: II, 193[1], jfr. 215, 311, 335.
1630: II, 231[1], jfr. 241, 335.
1631: II, 278 f[1].
1632: II, 318 og 330[1], jfr. 317, 335, 401.
1633: II, 363[1], jfr. 402 f.
1634: II, 372, jfr. 402 f.
1635: II, 394, jfr. 612.
1636: II, 413, jfr. 612.
1637: II, 435 f, jfr. 612, og 446[2].
1638: II, 459[2] og 509 f[2], jfr. 472, 489.
1639: II, 495 f[2] og 519[2].
1640: II, 529 og 542[2] (jfr. 565) og 547[2].
1641: II, 593[2] og 569[2], jfr. 589.
1642: II, 599[2] og 618[2], jfr. ogsaa 619.
1643: II, 631[2], jfr. III, 24.
1644: III, 2[2] og 32, jfr. 31.
1645: III, 190[2].
1646: III, 212[2], jfr. 282, 300, 308.
1647: III. 331, jfr. 363.

Bevilling nægtet 1619: 248.

e. Madskat eller Kornskat til Flaadens Udrustning, plejer kun at udgives i Fejdetid II, 261, jfr. 262.

Bevilget 1610: 187; — 1627, jfr. II, 25-7; — 1628: II, 94

---

[1] Bestemt til Erstatningen til Kongen og oppebaaret ved Kommissarier, jfr. II, 191, 197. Disses Regnskabsaflæggelse jfr. II, 502 f.

[2] Unionsskat, bestemt til Hærydelsen til Fyrstendømmerne, oppebaaret af Kommissarier, jfr. III, 427 f. Disses Regnskaber II, 533 f, 561 f, 594. Generalkrigskommissarien II, 519, 593, 599, 618, 631, 637, III, 2, 180, 212 f, 262, 291, 297, 332, 344. 427 f; hans Regnskaber II, 561, 624, 627, III, 39, 197 f; Forhold til Landkommissarierne III. 345, 382, 388, 414 (jfr. 421, 424-32); Embedet ophæves III, 436. Generalkommissar i Norge III, 294.

B. Skatter, bevilgede af Stænderne.

---

[1] Delvis til Fæstningernes Proviantering.

[2] Samme Ydelser paalægges ufri Indehavere af frit Gods.

[3] Ligeledes.

132; — 1645: 4 Mk. af hver Td. Htk. og 2 Proc. af Rentepenge samt 6 Skill. af hver Td. Htk. til Landekisten: III, 175, jfr. 148, 150; — 1646: det samme til Landekisten (for 10 Aar): III, 271 f[1], jfr. 351; — 1647: 78 Dl. af hver 312 Td. Htk. og 2 Proc. af Rentepenge: III, 369 (375 f), jfr. 382, 387[2].

Adelen maa ikke paalægge sine Bønder den af den selv bevilgede Skat II, 495 f.

Indkrævelse af Restancer af Adelsskat II, 10, 148 f, 157 f, 335, 355, 387, III, 5. Maade for Indkrævelse af udeblivende Adelsskat II, 478 f, 482, 491, 579 f, 583, III, 15, 271 f (277, 287 f, jfr. 285, 291), 379, 384 f; Bøder for Forsømmelighed II, 480, 482, 491 f, 580, 583, III, 15. Forbehold herimod III, 16; Protest herimod II, 491 f.

g. Landkommissarierne af 1638: II, 468, 470 f (478-80, 482, 487), 491-4, 520, 535, 554, 568, 579, 580, 583, 601, 617, III, 5, 26, 28, 275. Vogne til L. II, 583.

Stiftskommissarierne II, 468, 470 (478 f), 493, 568, 583, 601, III, 379.

h. Landkommissarierne af 1645 (sml. Oversigt § 4), bevilges af Kongen efter Adelens Ønske III, 150 (159, 184 f). Deres Valg III, 153, 200-5; Bestallinger III, 200, 202-4, jfr. 327, 340 f. L.s Vedtægt III, 207-9; Underskrifterne under deres Indlæg III, 214 f; Landebøger III, 208, jfr. Oversigt § 33. Ønsker skriftlige Svar III, 255, 410, 423 f. Skriver hos L. III, 206; Vogne til L. III, 204.

Møder én Gang aarlig eller oftere med Rigsraadet i hver Provins III, 159, 185, 272 f, 278 f, 292, 341, 349, 408. Ønskes overværede af Fuldmægtige for Gejstlighed og Borgerskab III, 184; ønskes befuldmægtigede til at »konsultere og slutte« III, 259 f (jfr. 266, 272 f), Afholdt III, 273, 315 f (jfr. 324); indstiller til Rigsraadsvalg III, 449, jfr. 389. Udvidet til Adelsmøder provinsvis. jfr. III, 278 f, 409, se XV b.

Fællesmøder af L. III, 203; ved Raadsmøder III, 214-16 (222-70), 326-8 (336-54), 369-70 (381-92), 412-14 (417-38).

Borgerskabets Provinsmøder skal overværes af en Landkommissar III, 152, jfr. 311. L. lover at fremme den borgerlige Stand III, 208; indgiver Suppliker paa Kjøbstædernes Vegne III, 215 f (jfr. 225, 240-2, 254, 256-8, 267 f), 273, 339 f, 382 f.

L. opkræver Skat III, 176 f, 376, 411 f; Jordebøgerne indsendes til dem III, 382; besigtiger Fæstningsanlæg sammen med Marsk

---

[1] Bevilget ogsaa af Universitet og Kapitler.

[2] De 2 Procent paalagdes ogsaa uadelige.

og Rigsraader III, 216 (jfr. 228, 264); skal føre Tilsyn med Fæstningsbygning III, 266, jfr. 259, 385.

L.s Tilsyn med Landfolkets Mønstring m. m. III, 260 (jfr. 263, 266), 347, 351, 369, 410, 417. Forhold til Opmaning se XII g.

L. ønsker at ordne Indkvarteringen III, 225, jfr. 265; at afgjøre Klagemaal mellem Borgerne og de indkvarterede III, 225, 259 (afslaaet 265); at bestille Posterne III, 258 f.

f. Landekister under stændersk Tilsyn, oprettede 1638: II, 468 f (478 f, 484). Heri indlægges de i 1638 og 1641 bevilgede Skatter samt de i 1645-46 bevilgede 6 Skill. aarlig af hver Td. Htk., se ovfr. e og f, desuden Bøder af Adelen, se ovfr. f, jfr. III, 231. Heri foreslaas indlagt Bøndernes Afgift for Udskrivningsfritagelse, se XII f, Afgifter for Rostjenestefrihed, se XII e, og Afgiften af solgte Tiender III, 247, 252; ligeledes en Heste- og Øxentold III, 247 f, jfr. ogsaa III, 231 f.

Unionsskatterne og Kommissarietolden ønskes indlagte i Landekisterne III, 150 (180), 224, 237, 254, 256, 260; Kongen bevilger kun, at Overskuddet maa betales til L. III, 262. Ønsket gjentages af Adelen III, 276, 284, 287, 290 f[1], af Landkommissarierne, bevilges III, 327 f (342-6, 348, 350), jfr. 414, 426. (Forhold til Generalkrigskommissarien se ovfr. b, Anm.). Derved foranledigede Forslag og Ønsker III, 348 f, 381, 388, 421 f, 437.

Af Landekisterne betales Ammunition II, 482, III, 235, Vaaben II, 579, Sko III, 4, Hvervepenge III, 12, jfr. 38, 244. Heraf udredes Laan til Kongen III, 4, jfr. II, 628, III, 369 (Anm. 7).

Sjællandske Landekistes Plads II, 494, III, 206, 273; i den indlægges Kontributionen af Laaland-Falster II, 492, 601, af Island II, 517 og den norske Kommissarietold III, 180, jfr. 363. Norsk Landekiste II, 516, jfr. 488.

Maaden for Landkommissariernes Regnskabsaflæggelse for L. II, 494, III, 206 (jfr. 198), 349, jfr. 422, 426, 437. Regnskaber II, 493, III, 198, 313, 447, 450.

X. Lensvæsen, Krongods, Slotte.

a. Adelens Ønsker angaaende Lensvæsenet 18 f, 22-4.

Kongens Planer til Ændringer i Lensvæsenet, især Afgifternes Forhøjelse og Lens-Rostjenestens Afløsning, samt Modstanden herimod II, 427 f, 435, 513, 597, 599, III, 87, 190 (195), 211, 296, 329 f (359 f), 409, 412 f. Omtaxation af Lenene 1593: 62, jfr. 63; — 1646: III, 211. Lensbetingelserne vedkommer ikke Raadet III, 211.

[1] Kongen er villig til at bevilge Kommissarietolden af Jylland til Fæstningsanlæg: III, 324.

Lenenes Sammenlægning og Adelens Misnøje hermed 18 f, 23. III, 236, 254, 329. De under de store Len lagte Smaalen og de gejstlige Len ønskes anvendte til fordrevne Lensmænd (1628) II, 101.

Arvelen (Ralswik paa Rygen) 83, 426.

b. Lensmænd vælges i Formyndertiden af hele Raadet 2, 7 (12), 16, jfr. 64, 70 f, 73. Lensmand opsiges Lenet 83. Enken beholde Lenet i et Aar efter Lensmandens Død 12, 80.

Stiftslensmænd 32, 52, 184. — Embedslen, se VI b, c.

Slotslove 1, 454, II, 173; især ved Grænseslottene 12. Genant 12, 360. Adelsmænd (ɔ: Lensmænd) følge Kongen el. a. paa Rejser 38, 43, 66, 73, 76 f, 85, jfr. III, 473. Lensmænds Overholdelse af Mandater 284, jfr. XIV a. Deres utilbørlige Skovhug og Brændsel 402. Regnskabsaflæggelse (især for indkrævede Skatter) 63, 423, II, 137, 296, 366, 408, 504, III, 333, 363, 365. Regnskabernes Fremskikkelse 360, 402, II, 429-31; Decision af Mangler deri II, 409 f, 509. Lensmænds og Fogders Strenghed i Norge 203. Lensmand dadlet og forflyttet 73.

Avl II, 429 f.

c. Krongods. Kjøb af Møgeltønder 103, 105. Pantsættelser se VII e; pantsat Gods at indløse 239, 241, II, 395. Salg af mindre Len foreslaas II, 299. Gods bortskjænket 103. Mageskifternes Skadelighed II, 204; slesvigsk tilskiftet Gods at erstatte med Gods i Riget 81 f.

d. Klostre 18, 22; solgte eller skiftede til Adelen 22. Klostrene er stiftede af Adelen 18; det gejstlige Gods stammer fra Adelen III, 234, 470.

e. Slotte (jfr. XI, Fæstninger). Deres Reparation bør betales af Lenenes ordinære Indtægter II, 363 (367). Bygningsarbejder paa Nykjøbing 47-9, Frederiksborg II, 364, Kronborg II, 242, 311, S. Knuds Kloster i Odense II, 404, 450. Besigtigelser m. H. t. Bygfældighed: Landskrone 36, Riberhus 43, Visborg og Hammershus 72, Vestervig Ladegaard 147, Maribo 234, jfr. II, 420.

XI. Fæstninger.

a. Grænseslottene (mod Sverige), holdes i Slotslov 12. Til deres Reparation deputeres Vintolden 337, se VIII d. Reparation og Garnison 346, 358, 386, 438. Garnisonernes Størrelse 406, 418 f, 432; lønnes foreløbig af Tolden, underholdes af Kronens Bønder 402, jfr. 460; lønnes af Tolden 449 f, hvis Oppebærelse og Anvendelse overdrages de skaanske Raader som Kommissarier[1] 458-60, II, 30, 193, 219, 267, 404, 421, 423, 501.

[1] *Anders Bille* 1625-28 (458, II, 155), *Tage Tot* 1625-46 (458, III, 314, jfr. 427); — Henrik Hvitfeld fra 1628 (II, 155, jfr. 638); —

613. Slottene repareres af Bønderne 481, ogsaa Adelens 493, II, 30, 199, 325 f, 352 f, 408, 534, ved Hjælp af Kommissarietolden II, 505 f. 12.000 Dl. af Smaatolden til Proviantering II, 5. Slottene provianteres af Lensmændene II, 416, ved Hjælp af Madskatten II, 500. Garnisonerne II, 192. Skytset bør betales af Kronens Indtægter 418, II, 193 f; Hjælp hertil af Skat II, 518. Fæstningernes slette Tilstand II, 501 f, 503, jfr. 560.

Varberg: Arbejde af Adelens Bønder: Oversigt § 29.

Halmstad: Arbejde af Bønder 233, af Adelens Bønder 178, Oversigt § 29.

Kristianopels Bygfældighed 465; Arbejde af Adelens Bønder II, 199, 352; Bestykning II, 518.

Kristiansstad: Bestykningen leveres foreløbig af Kongen 402, jfr. II, 518; Arbejde af Adelens Bønder II, 199, 352.

Skanse ved Helsingborg Skibsbro II, 77, 80; Pæleværk ved Luntertun II, 161; Skanse (?) ved Ystad II, 150, jfr. I, 491.

Andre Fæstningsanlæg i Skaane ønskes: Helsingborg 491, II, 95, 107, 193 (Midler dertil 193, jfr. 231), 199, III, 233, 264, 274; — Landskrone 491, II, 199, III, 233, 264, 274; — Malmø III, 264, 274.

Garnisoner i skaanske Byer II, 77, 107.

Besætningen paa Visborg 323.

b. Sjælland. Kjøbenhavns Befæstning: II, 107, III, 270; Arbejde af Adelens Bønder hertil ønskes 105, 143 f; Skat 144, 148. Den ny Fortifikation, Arbejde herpaa af Borgere og Universitet III, 5, 19, 21, 114 f; Skattetillæg hertil II, 618; Hjælp af Grundejere III, 331, af Adelen II, 600, III, 325 f (346); Arbejdet ønskes fremskyndet III, 232 f, 296. Garnison II, 30, 77.

Værk paa Amager, Skat hertil 238, jfr. 232.

Kastellet ved S. Annæ Bro ønskes 491; Toldpaalæg hertil se VIII e, jfr. II, 542; Stentilførsel af den skaanske Adels Bønder II, 216.

Blokhuse ved Havnen III, 113. Skanse paa Amager III, 68, 113.

Andre Fæstningsanlæg i Sjælland ønskes: Helsingør 491, II, 30, 95, 107 (Garnison II, 77, 83, 107); Kjøge 491; Korsør II, 28, III, 232.

c. Smaalandene, Fyn og Jylland.

Befæstelse af Nakskov ønskes 481, 491; Penge hertil II, 242; Arbejde af Adelens Bønder II, 326, 353, III, 326; Bestykning III, 3.

Kristoffer Ulfeld fra 1629 (II, 215. jfr. I, 460, III, 429); — Knud Ulfeld fra 1646 (III, 314, jfr. 427 f).

Kommissariernes Regnskaber II, 309, 534, 594, 638, III, 447. Kommissariotolden af Fyn II, 594, III, 314, 320, 447.

XII. Hær og Flaade [1].

---

[1] Fra Krigsaarene er kun det vigtigste medtaget; jfr. ogsaa XIII, Krig.

[2] Ogsaa Kommissarierne ved Unionsskatterne (IX b) kaldes saaledes.

Taxationer til Rostjeneste 27-9. 56. 109. 178. 215 f. 234. 253. 361. 400. 426 f. 460 f. II. 330. 354 f. III. 320 (jfr. 332).

Mønstringer af R. 28. 36. 52 f. 124. 178 f. 184 f. 203. II. 245 f, 410.

Ritmestre 422, 426, II. 4. 26. 148-50. 157. 335. III. 112.

Adelsskatter beregnede efter Rostjenestetaxt, jfr. IX f.

f. Staaende Hær indrettet 216. 219. jfr. 237: Ordinansen ændret 241 f. 4000 Md. (hver 9 Bønder stille 1) 266. 271-3. 309. jfr. 330; er utilfredsstillende 363. jfr. 419, 448. II. 161. Ønskes suppleret ved Almenvæbning 450 f. 486 f; Vaaben hertil 481, 486 f. 488. Landfolkets Løn 272 f. Officerer til Landfolket 419 f, 490 f.

12000 Md. at udskrive (1627) II, 30. 115. Officerer II. 38. 44, 102, 108 (jfr. 96). Almindelig Mønstring II, 38 f. Landfolket under Kejserkrigen II, 48, 52 f. 133, 143. Vaaben og Krudt II, 38. 101, 104, 108. Hver femte Mand udskrives II, 95 f, 106, jfr. 161.

Landfolket ønskes opretholdt II. 220. 274. 293. 295: Ordinansen om Militien at gjennemføre II. 326 f. 328. 330. 355. jfr. 506 f, 524. Officerernes Gage ændret II. 404. jfr. 423. 451: ny at antage II. 506 f. Vaaben II, 534 f.

Almenvæbning ønskes af Borgerstanden II. 203. 205 f. 486. af Adelen II, 556, jfr. III. 469. Borgervæbning foreslaas II. 475 f (jfr. 469). Almenvæbning under Svenskekrigen III, 6. 11. 13-16, 23, 25, 109. Officerer hertil III, 12 f. 15. 23 f. Vaaben III, 30. Landfolket under Svenskekrigen III, 12, 61, 92.

Landkommissarierne foreslaar Bondeudskrivning afløst ved Pengeafgift til Landekisten III, 181, 233, 237, jfr. 254, 263, 276. 284, 351; men Exercits for alle til Landeværn, som kun maa bruges indenfor Grænsen, III, 181 f, 233, jfr. 254, 260. 263. 266, 276, 284, 351-3, 379.

Officerer til Landregimenterne III, 264, 302, 352, 470; Underofficerer III, 224. Fodfolket at forstærke ved, at 5 Gaarde giver ligesaa meget som før 9: III, 321, jfr. 402 f. Pengemidlerne til Militien III, 438.

Landfolket i Norge III, 197.

g. Raadet ønsker, at Adelen skal stille Bondesoldater II, 293. 336, jfr. 387 f.

Adelen bevilger 1638 2 Karle af hver 300 Td. Htk. II, 468 (479 f), jfr. 488, 491 f; forlænget II, 552 f. jfr. 519; fordoblet II, 567 f; ønskes forlænget II, 637, III, 323, jfr. 335; fornyet III, 369 (378), jfr. 382, 384, 402. Officererne (at betales af Kommissarietolden) II, 481 f, 578, 580. Soldaternes Uniform II, 482, Vaaben II, 482 (hertil Pengehjælp II, 579. 583, 600), Sko III, 4. Exercits II. 579-83, Sold II. 600, jfr. 503. Krigsberedskab II. 617 f. Kun at opmanes under høj Nød II, 481, og kun indenfor

Rigsgrænsen og med Landkommissariernes Samtykke II, 554, jfr. III, 12.

Tilsvarende Udskrivning paa Kronens Gods II, 568, 578, jfr. 581, 583, 588, 612, III, 12; af Kjøbstæderne II, 569, 579, 588.

Adelen bevilger 1645 1 Rytter af hver 400 Td. Htk., III, 150 (179 f), jfr. 235, 255 f; Bevillingen fornys III, 271 f, jfr. 304, 382; ogsaa af Kapitlerne III, 271 f, jfr. 347. Tilsvarende af Kjøbstæderne III, 169; af Kronens Gods III, 273 f, 295 (300), 314 f, 320, jfr. 254. Ikke at opmanes uden Bevilling af Rigsraad og Landkommissarier III, 180 f, jfr. 254, 290, 378; delvis bevilget III, 262, jfr. 402, 417. Officerer hertil III, 226, 234, 236, 256, 264, 302. Vaaben hertil III, 235, 291; at fabrikeres i Landet selv III, 237, jfr. 254, 264, 347, 381, 387 f. Exercits og Mønstring III, 418, 422.

Ryttertjeneste af Selvejerbønder foreslaas III, 235, 256, jfr. 254; udsat 263.

Adelen ønsker, at de af den bevilgede Soldater maa blive under sær Kompagnier under Landkommissariernes Direktion III, 346 (jfr. 369), 409 f, 412 f (417 f).

h. Hvervede Tropper. Laufgeld ved Hverving II, 381. Mønstermaaned III, 40. »Anretspenge« III, 344.

Tropper at hverve 1621: 312, 315 f. 2000 Md. at understøtte Bremen med 1622: 342, 364. Aftakkes 406, 416, beholdes foreløbig 427.

Ryttere og Fodfolk at underholde af Stænderne 1624: 410 f (420 f), 1627: II, 2, jfr. I, 488, III, 476. Faren ved den fremmede hvervede Hær 483, II, 75, 140, 156; jfr. XIII b. Penge til de hvervede Tropper II, 30, 33, 125 f. Et Regiment af idel danske Knægte 1627: II, 112. Tropperne ønskes afskedigede II, 45, 74, 137, 192. Afregning med Officer II, 213.

Planer til Hverving 1631: II, 279; — 1639: II, 514, 518 (521, 524); — 1643: II, 629, 636. Hvervede Tropper som Unionshjælp, jfr. ndfr. i. Kbhvn. vil oprette 1 Kompagni II, 485 (jfr. III. 5, 21 f); lignende Bevillinger ønskes af de andre Kjøbstæder II, 471. Hvervede Tropper under Svenskekrigen III, 4, 12, 23 f, 26, 38, 101-3, 344. Hvervede Tropper efter Fejden III, 201, 213, 300, 423. Officerer III, 213, 300. Hvervede Troppers Aftakkelse efter Fejden og Midlerne dertil III, 132, 145, 147, 149, 151 f, 177, 196, 202 f, 224, jfr. 233, 255. Afregninger III, 106, 116, 197, 199, 213, 312-4, 319, 332. Indkvartering III, 201, 203, 300, 318.

i. Hærhjælp til Fyrstendømmerne efter Unionen (jfr. IV b): 300 Heste af Rostjenesten 342 f, jfr. 355, 458; 600 Heste, hvervede Folk, hvortil Adelen bevilger Pengehjælp 469-72, jfr. 456-8 (Adelen ønsker Hjælpen fordelt paa alle Stænder II, 116); udskikket to Gange under den tyske Krig II, 437.

Efter den udvidede Union 600 Ryttere, 3000 Fodfolk, jfr. II, 322 f, III, 180; hvervede Tropper II, 415, 441, 446, 449, 457, 460, 499, 560, 592; ønskes reducerede II, 490, 542, 599, jfr. III, 466; bør ikke afskediges II, 558, 593. Hertil Unionsskatter, se IX b; jfr. om Pengemidlerne II, 459 f, 510, 551, 555, 561, 565, 599, III, 243. Indkvartering før Fejden III, 240, efter Fejden III, 223, 225, 238 f, 248 f, 259 f, 264 f, 269 (jfr. 216); Servicepenge foreslaaet i Stedet for Indkvartering III, 225 f, jfr. 255, 265, 270. Rytterne ønskes reducerede III, 224-6; ønskes erstattede med Landfolk III, 245, jfr. 254; Kongen vil i Stedet fordele Rytterne blandt Bønderne III, 261, se ovfr. g.

k. Holmen (Bremerholm) II, 242, 347, III, 39, 69, 95. Deleskriver paa Holmen II, 410. Dok II, 404 (»Synkeværk« ved Bahus III, 77). Forsvaret af Havnen III, 84, 89, 93, 116, jfr. Befæstningen ved S. Annæ Bro (XI b).

Admiralitetsdommerne III, 39.

Rigens Admiral, se VI d. Viceadmiral III, 49, 69, 111, 404. Admiral II, 77 f, 563, III, 39, 81 f. Flaadens Officerer II, 507. Kaptejner II, 37.

Madskat til Flaaden se IX c. Bagen til Flaaden II, 80.

l. Baadsmandshold af Kjøbstæder II, 13. Baadsmænds Tjenestetid 222. Udskrivning 422, 453, II, 80 (af Adels- og gejstligt Gods); ønskes afløst II, 243, jfr. 262; afløst ved Pengeafgift II, 270, jfr. 330 (337 f), 355, 365, 393, 449, III, 263, 466. Baadsmænd maa heller hverves end udskrives II, 560; Udskrivning III, 81 f, Aftakkelse III, 446. Fdg. om bortrømte Søfolk II, 330.

Boliger for Skibsfolk, hertil bevilges Skibsafgift II, 270, jfr. 279, fornyet 375, 536, jfr. 542. Fetalie til Baadsmænd III, 404.

m. Flaaden: Vigtighed II, 50 f, 57, 139, 143, 176, 238; er forbedret II, 364, 428; bør holdes rede 250, 358, 451, II, 48, 49, 54, 222, 226, 393, 524, 560; vanskelig at udrede II, 139, 235, jfr. III, 82; skal udrustes II, 128 f; bør ikke udrustes 401 f.

Flaaden bør underholdes af Rigets ordinære Indkomster 421, jfr. II, 51. Omkostning ved Udrustning 415 f, 453. Det fornødne Antal Skibe III, 330 (361). Holmen og Flaaden, Omkostning dertil II, 542; Laan og Bevillinger hertil III, 11, jfr. 12 ff, 26, 36; tillægges 300.000 Rdl. aarlig III, 330 f, jfr. 329, 333, 364, 398, 415. Toldpaalæg hertil III, 372. Skibes Størrelse 300. Norske Flaade II, 200. Stykker til Skibene III, 82, jfr. ovfr. c.

Flaaden at sende i Søen II, 107; ikke at sende i Søen II, 227, 231, 243, 339, III, 112 f. Skibe at udlægge i Sundet og Bæltet 476. Flaaden sendt til Bornholm III, 110; til Norge 37, 45, II, 403, III, 87-105 (jfr. 61, 62 f, 67-70); mod Sverige 189, 197, 287; paa Elben 265, 269 f, II, 231 f, jfr. 265; mod Lübeck 477 f; ved Trave II, 30 f, 46 f, 49 f; paa Weser II, 440; paa Vestersøen II, 315; til Skotland 62.

XIII. Krig.

XIV. Retsvæsen.

Retterthing til almindelig Herredag, Oversigt § 7 f. Stævningers Udstedelse 11, II, 58 (jfr. 111); Fdg. herom II, 413. Retssagernes Følgeorden II, 384. Kongens Navn skal anføres i Dommen, skjønt han er fraværende, 316. Gudstjeneste under Herredagen III, 328.

Retterthing i Norge, paa Gotland, Bornholm og Øsel: Oversigt § 10. Retsdage i Jylland II, 214.

Landsthinget II, 247. Holdes om Onsdagen III, 466. Klokkeslet 61. Vidnestævning til L. II, 295. Opsættelse af L. paa Grund af Landsdommers Fraværelse III, 197. Thingfred paa L. 39. Viborg Snapsthing 388, II, 259, III, 157. 159. »Domstuen« i Odense III, 324.

Thingdage II, 393. Adelens Birkething III, 273.

c. Rigens Kansler se VI e. Rigens Skriver 166. »Rigens Bøger, Breve og Registre« 166.

Landsdommer 99, 264, 458, II, 59, 94, 211, 214 f, 301, 350, III, 191, 364; valgt i Formyndertiden af hele Raadet 2. En Rigsraad forskaanes for Landsdommerembedet 235. L. første Landsthing 36. Residens II, 374. Fri for Rostjeneste 422. Raadet raade L. i tvivlagtige Sager II, 21. L. lader Herredag kundgjøre 32, forkynder Adelen Møde II, 181.

Herredsfogder 185, 234; om Kost og Tæring, som H. dømmes i, 34. H. og Skrivere 19, 24. Birkefogeder II, 407. Sandemænd 185. Fogeder, Ridefogeder og Skrivere 421.

d. Rettergangsmaaden. Flertallet gjælder, naar de dømmende er uenige, 80. Sandemænd 39. Høringsdele 61. Sandemænds og Nævningers begrænsede Domsret over Adelen 39; alle Dommere ogsaa dømme Adelen i Sager om Hjemmel 33 f. Adelen forholdes Retten paa Thinge 19, 24.

Mod Opsættelse paa Thinge 69. Uendelige Domme II, 413. Delsvidner II, 295. Skudsmaal 40. Altfor lange »Forsætter« optages ikke i Domme 61. Vidners Løgnagtighed III, 364.

Rigens Forfølgning og Hektelse 19, 24. Rigens Forfølgning ikke i Sager under 20 Dl. 251.

Appel fra Landsdommer til Konge og Raad 234, II, 173; fra Underretterne til Landsdommer 323, II, 404. Tidsgrænse for Appel II, 518 f.

Trætter, foraarsagede ved Fjendens Indfald, II, 295, 298, III, 191.

e. Ejendomstrætte 99, II, 403. Værnbrev for Gods under Ejers Fraværelse 90. Pantsættelse paa Bornholm 73. Underpant II, 319. Skjøder, Gave- og Pantebreve skal thinglæses 334.

Gjældssager 222, 361. Gamle Gjældsbreves Fornyelse 137. Mindreaariges Gjæld 251. Gjældslovgivningen begunstiger Adelen II, 203, 208, jfr. 316, 435 f, 519. Forskrivninger til Omslag 253. Rentetermin II, 619.

XV. Adelen.

sørges med Len, jfr. I, 19, 23 f. III, 137, 168, 211, 220, 441. Adelens Rostjeneste se XII e.

d. Adelen overfor Dommere 39; Raadet som Adelens Dommere 237; Admiralitetsretten vil ikke dømme Adelsmand paa Livet III, 39. Adelens Forløftesbreve 316. Jfr. XIV d, e.

Adelsmænd fængslede med Urette II, 577. Adelens Tjenere maa ikke fængsles 19, 24.

Adelen maa ikke tillade sine Bønder at jage 46; dens Friheder til Jagt, Fiskeri, Olden og Skovhug indskrænkede af Frederik II: 19, 24. Dens Ret til Øxenhandel som dens vigtigste Indtægtskilde II, 184, 248, 294, III, 410, jfr. herom XIX b.

e. Adelen protesterer mod Hovedskat III, 124-9, jfr. 192 f. Adelen fri for Ølaccise 286; vil ikke opgive Accisefriheden III, 271 f. Dens Misbrug med Sisesedler II, 175, III, 371 f, jfr. 395, 402.

Adelens Krav paa Vogne og Natteleje af Klostre 18, 22 f, jfr. 360, 362.

Adelens Bønder fri for at underholde Garnison 404, og Hær II, 88; fri for Arbejdsydelser 105, 491, II, 352, III, 287, jfr. 130 (dog ikke for Vejarbejde 338, eller for Fadebursægter II, 429-31).

Adelens Ugedagsbønder fri for Udskrivning II, 37, 88, 91, 479, fri for Skat, se IX a. Forhold til Indkvartering III, 38, 85, 106 f, 119.

Adelen bevilger Maal for sine Bønders Vogne 259, 330; bevilger Arbejde af Bønder paa Vej 243, II, 215 f, paa Fæstninger 143 f, 178, 243, 493, II, 30, 150, 199, 389, 534, eller Penge i Stedet II, 352 f, 408, se endvidere XI f. Raadet vil ikke bevilge saadant I, 105; opfordrer Kongen til at henvende sig til Adelen 450, 491, II, 242, 295, 300, 317. Adelen nægter Bevilling II, 8, 10. Adelen bevilger Kornafgift for at fri sine Bønder II, 9.

Modtager Reverser af Kongen for ydede Bevillinger 473 (jfr. 471), II, 5 (jfr. 80), 93, 181, 303, 470, 568, 600, III, 28, 124, 414 (jfr. 369, 382, 410), jfr. II, 554. Ældre Reverser, bevarede blandt Raadets Breve, III, 459. Kongen utilbøjelig til at give Revers III, 414.

f. Adelsgods, som Kongen tilforhandler sig, 253. Frit Gods i ufris Eje II, 568; Adelen anker herover II, 532, 557, 575 f, 584, 587. Rostjeneste af saadant II, 337, andre Ydelser jfr. IX f.

Adelens Patronatsret 274 f, II, 535, jfr. XVI f.

Adelens Gjæld i Holsten 127.

g. Dueller 237.

Ægteskab mellem adelig Kvinde og ufri II, 586. Adelens Sædegaarde II, 9. Adelens Bryllupper og Begravelser se XIV i. Adelig Begravelse 217, og derved foranlediget Møde II, 2, III, 204.

XVI. Religion og Gejstlighed.

XVII. Borgerskabet og dets Næringsveje.

Nederlandene 266, 270. Lavs Segl 157 f. Skraaer og Lavsretter afskaffede 212; gjenoprettede 327 f. Fdg. om Guldsmedarbejde 149. Juveler 35, 288; Smykker III, 121. Demants Smykke III, 13, 17. Beskyttelsestold for Jern- og Messingarbejde ønskes III, 383, jfr. 389.

Danske Kræmmere utilbøjelige til at kjøbe indenlandske Fabrikata 266, jfr. 270. Børnehuse og Haandværksskoler II, 434.

Klædekompagniet 353; ønskes hævet II, 28 f. Segelhuset og dèr fabrikerede Varer 353. Valkemøller II, 161. Silkeværi i Danmark 353; Fdg. om Silkehandelen 440.

Forbud mod Indførsel af Silke og Bomuldsvarer 347, 353. Silketøj, Fløjl, Kaffa, »stycket bindicke« og »perleforleg« 289. Knipling og »strickeverk« 288. Kniplingers Indførelse forbudt III, 331 (363), jfr. 383, 389. Udenlandsk Klæde 299.

e. Øl. Det tyske Øl volder Skade 280, 285; Indførselen forbudt 309, jfr. 333; Forbudet ønskes hævet II, 5 (22, 29); hævet II, 30, jfr. 46, 53, III, 463. Borgerskabet ønsker Forbud mod fremmed Øl III, 256 f (jfr. 260, 266), 347, 381, 388.

Rostockerøls Forfalskning 237. Pryssing 285. Sundisk Øl II, 19.

f. Landkjøb og Forprang 39, 40, II, 203, 207, 375, III, 240 f; paa Gotland 243. Bissekræmmere 252, 279, 285, 365. Humleførere 285.

Markeder 252, 335, II, 20, 410. Axeltorv II, 17. Bøndernes Torvehandel 322 f. Vragen af Vin osv. i Kjøbstæderne 134.

Havne, privilegerede 323; lovlige 354; ulovlige 34, III, 241; Landsbyhavnene II, 375. Fri Handel med søfarende ved Limfjorden II, 456, ved Vesterhavet III, 340. Havneanlæg ved Grenaa II, 312, ved Listerdyb II, 620. Afgift til Helsingborg Skibsbro II, 559. Ladeplads for By 346 f, jfr. 341. Havnepenge III, 331 (364).

g. Handelsveje II, 456, 548, 551. Borgerlig Næring lider mest ved Krigen III, 161. Overvejelser til Trafikens Forbedring III, 448. De privilegerede Stænders Indgreb i borgerlig Næring II, 203. Borgerskabet ønsker Tolden mellem Provinserne hævet III, 241, 257 f (jfr. 260, 266), 382 f, nægtet 389. Hansestædernes Privilegier 81, 100, 352, III, 50 f; i Trælleborg 241; i Bergen 215, 352, jfr. II, 236. Nederlændernes Handel paa Østersøen III, 38.

Klage over Monopoler, af Borgerstanden II, 28, 207; af Adelen II, 28, 532, 556, 573 f, 584, III, 470; af Landkommissarierne III, 215 f, 240, jfr. 263. Fdg. herom II, 601.

h. Udførselsforbud, paabudte og hævede:

Rug, Havre, Flæsk og Fedesvin 76 [1], jfr. 87; udvidet til magre Svin 88; hævet 103 [1].

[1] Efter Overvejelse med Rigsraadet.

Rug 83 [1], 348, 364 [1], jfr. 390, 460; Forbud fraraades 329.
Byg og Malt 87-9 [1], 99[1], 99[1], 103[1], 348 f; Forbud ønskes 40 f. fraraades 364.
Havre 53 [1], 361, jfr. 364; Forbud fraraades 329.
Korn af alle Sorter 388 f [1,2], 410 [1], 429 f [2], jfr. 463 [2], II. 163 [1,2], 194 [1,2], 211 [1,2], (jfr. 248), 254 [2], (jfr. 279 [2]). Korn fra Norge 167 [1].
Korn og anden Proviant II, 64 [1] (78 [2]), 137 [1] (143 [2], jfr. 156 f. 158), 230 [1] (237 [2], jfr. 248), III, 117 [1], jfr. 26, 28, 30. Borgerskabet om Kornforbud II, 203, 207 f, III, 172.
Fedevarer 440.
Smør II, 214 [1].
Heste, Græsøxen, Kvæg, magre Svin og Faar III, 117 [1].
Magre Svin 87 f [1], 212 [1], II, 230, 592.
Saltet Kjød 108 [1]; saltet Oxekjød 27.
Heste og Foler 17, 62 [1], 493, II, 269 [1], 496 (jfr. 503 [2]), 512. 519 [1], III, 117 [1], jfr. 198.
Øxen 493; Staldøxen 34, Græsøxen 29.
Bondstager II, 542.
Gjort Guld, Sølv og Kjedelkobber 119 [1]. Kobber 119; Salpeter og Krudt 88 [1], II, 138.
Forbud mod Indførsel af Rug og Mel 309 [1], af tilberedte Huder og Skind 264 [1] (266 [2]), 440 [1], af hvidt Salt 234, af spansk og fransk Salt og Vin 354 [1] (jfr. 327, 331). Forbud mod fremmedes Indførsel til Norge af visse Varer 34.
i. Danskes Gjældskrav i Udlandet 107, 116. Krav paa Svenskere og omvendt 115, 125 f, 131, 137, II, 395, III, 295.
Danske besværede med Told i Sverige 137, 232 f, 306, 335. 350, 391 f. Danske skadelidte i Spanien II, 522.
Fdg. om søfarende Folk 234. Forbud mod at sælge Skibe til Udlændinge II, 386.
Sejlads paa Nordlandene 298; paa Grønland 136 f, 298; paa Spitsbergen II, 523, 574; paa Riga 115, 126 f, 131, 188 f, 193 f. 197, 204; paa Narva 111.
Hvalfangst under Grønland og Norge 218, 222, 345.
Salthandelen 234, 327, 331, 354, 462, 494. De spanske Saltkompagnier 331, 347 f, 354, II, 310; opgivne 462, 494. Gotlandske Kompagni 316, 323; i Hast kasseret II, 17. Fdg. om Handel paa Spanien 335, 458; Nederlænderne ønsker den forbudt 140. Koffardiskibe paa den spanske Fart 325, III, 466. Danske Konsuler i Spanien og omvendt 453. Saltudførselen fra Spanien II, 563; Forhandling med Kjøbstæderne herom II, 570.
Fdg. om Vin 234; om fremmedes Vinoplag i Kjøbstæderne 69. Rhinskvin III, 215 f.

---

[1] Efter Overvejelse med Rigsraadet. [2] Rigsraadets Betænkninger er bevarede.

XVIII. Mønt, Maal og Priser.

XIX. Bondestand, Landboforhold, Vejvæsen.

Hoveri, især Ægter 4; ønskes afløst med Arbejdspenge 359 f, 402, se IX d, sml. Borgerskabet herom II, 204. Fadebursægter ogsaa af Adelens Bønder II, 429-31. Skydsfærd i Norge II, 359, afløst III, 303. Bøndervogne ikke bortlaanes af Kongens Tjenere 279. Vornedskab II, 372, 374, 382 f; Frikjøbelse III, 211.

Soldaterudskrivning blandt Kronens Bønder se XII f, ogsaa Universitetets 330; paahviler dem, der er fødte paa Kronens og ikke tjener paa Adelsgaarde eller hos Borgere 487. Bønderdrenge, som løber af Kronens paa Adelens, 338; Erstatning indrømmet af Adelen II, 355. Udskrivning blandt Adelens Bønder, se XII g; derfor Stavnsbaand II, 470, 480, 487, 568, 582, 583, jfr. III, 173 f.

b. Hamp at saa II, 175. Abild-, Pære- og andre Frugttræer samt Pile 247.

Stodheste 334 (338). Ride- og Vognheste 114. Brøst paa Rugfoder 114. Hestetold se VIII e.

Øxen. Fdg. om Græsøxne 251. Fdg. om Øxenkjøb 123, 334 (338), 361, 365; Fdg. ønskes skærpet II, 194, 211, 294, 518; Fdg. om Misbrug i Øxenhandelen III, 372. Øxenudskibning 354.

Øxentold se VIII e. Svenskeres Øxenkjøb II, 175, 201; om Adelen bør udlægge Told for Øxne, solgte til fremmede Kjøbmænd, II, 245.

Øxenhandelen at bringe paa Fode III, 383, 388, 410 f, 433-5, 448 f. Adelen klager over Indgreb i dens Rettigheder II, 184, 532, 556 f, 574 f, 575, III, 381, 410, 465. Borgerskabet ønsker Øxenhandelen frigivet II, 203.

Smør 430. Slagteri II, 19. Svinenes Næsebor at ringes 251, 279. Olden 430, II, 261.

c. Fdg. om Mølletvang 234. Klager over Vejr-, Heste- og Skvatmøller, som er Kronens og Adelens rette Landgildemøller til Fortrængsel, og Fdg. derimod II, 28, 330, 359 f, 471 f, 518 f, 528, 577, 585.

Saltbrænding II, 351. Salpetersyderi III, 415. Teglovn III, 231, 317.

Tømmerlast 34, 112, III, 241 f, 340.

Skovhug II, 350 f. Krybskytter II, 490. Elenshud II, 545.

Jagt og Fiskeri, Fdg. II, 298. Fiskeri III, 339; i Slien 245. Sildefangst 331. Rav samlet ved Stranden II, 574.

Save i Norge II, 197, 445. Kalk II, 326. Bjergværk 447, III, 363. Sølvbjerget II, 366. Kobberbjergværk II, 624. Stenbrud paa Gotland 72.

»Opstøvning« i Slesvig II, 360. Inddigninger II, 364, jfr. IV d. Sluser II, 313.

d. Vejes og Broers Færdigholdelse, Fdg. 334 (338), jfr. 330. Veje og Vaser ved Kristiansstad 243, II, 215 f. Maal for

XX. Naturforhold, Sygdomme og Lægevæsen.

Ordliste

samlet af stud. mag. Marius Kristensen.

Dette Glossar er i alt væsentligt udarbejdet efter de samme Principer som Dr. V. A. Sechers til »Rettertingsdomme«. Af de rent franske og latinske Ord er kun faa medtagne, derimod saa mange som mulig af danske og fordanskede tyske Ord. Hvad den alfabetiske Orden angaar, bemærkes, at *æ* aldeles ikke er brugt, eller hvor det bruges, anbragt under *e*, og at Ord med *c* (i Lydværdi = *k*), *ch* og *q* maa søges under *k*.

Aarsagis 93.
aasiun, *Paasyn* II, 89.
adelburs, *Underofficer* 419, II, 200, 326.
afbrug, *Afbræk* II, 247.
afgaa (och udstillis) 302.
aflade, *undvære* III, 6.
aflegge, *afbetale* 328, 405; II, 364, 545, 609; III, 129, 355.
aflegs III, 429.
afløben, *udløben* 249.
afsked[1], *Bestemmelse* 201, 325, 350, 395, 397 o. fl. St.
afsked[2], *Dimission* 274, 324; II, 390.
afskede, *tage Bestemmelse* 323.
afskedning (= afsked[1]) III, 384.
afskrecken 448.
afsky 295.
aftog, *Afsætning* 270.
afvenskiold II, 423.
altingist 5, 25 o. fl. St.
ame, *Maal for Vin* 321.
anbringen, *Andragende* 344.
andendis, *andensteds hen* 95.
angaa II, 337.
angiellendis 312.
anlange 20 o. fl. St.
anliggen, »*angelegen*« 231.
anlofve III, 21.
anordere, *anordne* II, 76.
ansenlig 189; III, 154.
anstaa, *have* »*Anstand*« (*Henstand*) 405.
anstand, *Stilstand* 428.
ansvare, *staa til Ansvar* III, 6.
anten, *enten*, 261, 268, 281 ff.
antruet II, 320.
arfve herschafte 265.
argvonne, *Uvilje* 92.
atskillig, *forskjellig* 10; II, 186; III, 16.
axeltorf II, 294.

Baar, *rede* (*Penge*) II, 478.
bagstand, *Restance* II, 415.
balgen[1] (ofver balgen) 291.
balgen[2], *Kiv* II, 107.
bastant, *tilstrækkelig* 362, 416 o.fl. St.
bavne II, 617.
bebinde (= forobligere) 398, II, 321, 348.
bebrefve III, 445.
bedage, *udsætte* 405, 425; II, 489, 511, 616.
befalde, *behage* 46, 415; II, 331, 560; III, 60 o. fl. St.
befridige sig, *lade sig nøje* 265.
begafven, *begavet* II, 139.
begribe, *indbefatte* II, 131.
behafte, *befænge* 95, III, 95.
behendige, *give i Hænde* III, 51, 76, 310.
behiertige III, 104.
behollen III, 112.
behøfvende, *nødtørftig* III, 25.
bekreftige 138, 150.
beladen 413; II, 106.
belache III, 206.
belange 387, 436; II, 119, 322, 418, 508; III, 418.
belofve III, 101.
bemøde, *anstrænge* III, 69, 141.
benøye sig, *nøjes* 394; III, 155.
bepegle, *pallisadere* III, 89.
beraadslag II, 127.
beraadslage 277; II, 138.
beredskaf II, 33.
beskede, *give Besked* 18, 485; III, 342.
beskedige, *skade* 298.
beskering, *Opfyldelse* III, 44.
beskøne (och forsvare) 377.
beslutte, *bringe til Ende* 196.
besorgelig, besørgelig, *fuld af Bekymringer* 381; III, 9.
bestaalde (= beleygre) 189.
bestede[1], *stede* 239; II, 135.
bestede[2], *stede til Hvile* III, 438.
bestercko, *styrke* 444, 483.
bestrickelse, *Fængsling* 24.
bestrickning (= *foreg.*) 19.
besverge[1], *betynge* II, 135; III, 139, 206, 381, 443.
besverge[2] (besvere) (sig), *føle sig besværet ved, klage over* (*eg.* = *foreg.*) 12, 218, 223 o. fl. St.
besvering[1] (*jfr.* besverge[1-2]) 12, 272; II, 85; III, 357.
besvering[2], *Besværgelse* 137.
besøge[1], *ansøge* 261, 267, 297; III, 382.
besøge[2] (anlange och tiltale), *søge for Retten* 20.
besøge[3], *undersøge* II, 36.
besørgelig *se* besorgelig.
betage, *ophæve* 261.
bete, *vise* II, 46; III, 21.
betrede, *træffe* II, 37; III, 352.
betyge, *bevidne* 132.
betønge 132.
bevegelig 481; II, 555; III, 126.
bevere, *bevæbne* II, 37, 293, 554; III, 6, 21, 335, 386.
bevintheber, *Direktør* II, 120, 508, 511.
bevist, *fornævnt* 441.
bierck (eller kiøbing) 274.
bindicke 289.
bispringe 480, 483.
blodstyrtning 126.
blods udstyrtung 103.
bodom, »*Boden*«, *Land* II, 205.
boyert, *Skib* II, 531.
borgeriet II, 81, 556; III, 29.
bortskyldig, *som skyldes* 452; II, 582; III, 176.
bredde, *Rand*, *Margen* III, 68.
brefviser 76.
butenverck, *Udenværk* III, 114.
bygfeldighed, *Brøstfældighed* II, 199. 420.
Datlig, *aktiv* 310, 314, 372 o. fl. St.; *sml.* thätlig.
delle, *Bjælke* II, 581; III, 68, 182, 231, 306, 317.
delogerung, *Indkvartering* II, 117.
diformerung, *Mishandling* (*sml.* uform) II, 90.

drabelig, *vægtig* 239.
dragen III, 390, 391.
drifvelse II, 366.
drickelsvare II, 23.
dyrke[1], *Dyrtid* 366.
dyrke[2], *en Slags Skyts* III, 20.
Efterdel, *Skade* 298.
efterfølge, *tilkomme* 286.
efterlade[1] (och forpasse), *tillade* 127.
efterlade[2], *eftergive* 286.
eftertal, -tale 21, 198.
egner, *passer sig* III, 158.
egt II, 429, 431; III, 403.
ecke (= *foreg.*, *Moth*) II, 161, 429, 430.
eckepenge II, 161, 162, 527.
elenshud, *Elsdyrshud* II, 545.
emt II, 417, 418.
endige 197.
endomstunden III, 358.
endsier, *endsige* II, 550.
enfectig (= *følg.*) II, 295.
enfold, enfoldig[1], *enkelt* (*Skat*) II, 92, 104, 357.
enfoldig[2], *enfoldig* III, 135.
engde, *Snævring*, *Landtange* II, 134.
enkende (daler) I, 284, 291 o. fl. St.
enten, *en af to* 297, 299; II, 321.
entstaa 129, 239, 311, 369; III, 6.
erbyde, *tilbyde* 299; II, 19, 25, 26 o. fl. St.
erbydelse 413, 477; II, 16, 28 o. fl. St.
erbødig[1], *villig* II, 23; III, 188, 342, 343.
erbødig[2], *ærbødig* III, 277.
erklere, *forklare* 27.
erledige, *fritage* 321.
erliden, *lidt* 383.
erring, 267, *se* irring.
ertappe II, 207.
erøfre[1], *erobre* 128, 297, 298; II, 130, 199.
erøfre[2], *overskyde* II, 453, 547.
esse, *Existens* 301, 375, 395; II, 443; III, 263.
eventyr, *Risiko* 95, 174, 223; II, 497.
eventyre 140, 189.
Favfner, *Faner* 17; III, 173[a].
farende hafve, *Løsøre* 297.
fattelse, *Mangel* 171.
feil, *Mangel* II, 24.
feile, *mangle* 484.
felig 95, 303.
felighed 315.
feltlager, et, 421.
fengelig[1], *til at faa* II, 220, 246.
fengelig[2], *som Fange* 95; III, 352.
ferdige, *forfærdige* II, 200.
findt, *fjendtlig* II, 522.
fli[1], *mage* II, 248.
fli[2], *fly*, *levere* 325.
flumsavg, *Savmølle* II, 197.
forafskede 64, 125, 149, 150 o. fl. St.
forbede, *afbede* II, 195.
forbide, *afvente* 248.
forbidelse 399.
forblottis 35, 412.
fordagt, *Mistanke* 318, 444.
fordagtinge, *sikre* (*ved Traktater*) 25.
fordedige, *forsvare* 189; II, 128; III, 23.
forderligste (med det f.) 270, 417 o. fl. St.
fordrag 92 f, 126, 226 o. fl. St.
fordrelse, *Fremhjælp* 303.
fordringskab, *Befordring* 385.
forefatte, *affatte* II, 202.
foreføre, *forebringe* 383.
foregifve, *foreslaa* 261.
forendering 255.
forene, *bringe til Enighed* III, 154.
forevende II, 327; III, 100, 250.
forevendelse (= undskyldning) 301.
forfang 30, 35, 297.
forfaringe, *Erfaring* 45, 331.
forfengelig 168.
forforskis II, 21.
forfølling (rigens f.), 19, 24.
forhande, *for Haanden* 268.
forknippet, *forpligtet* 92.

forknytte (= forbinde) III, 138.
forlag (= *følg.*), II, 397, 509.
forleg[1], *Udlæg* 270.
forleg[2] *se* perleforleg.
forlette II, 76.
forlettelse II, 490.
forlinding III, 302.
forlindris 424; II, 51.
forloben, *forladt* (*Gaard*) II, 156.
forlyst, *Tab* 256, *sml.* II, 133.
forlystig 395.
forløfve 323, 326; II, 233, 259, 273 o. fl. St.
forløfte 325; II, 589.
formindris III, 23.
formodende, formodendis, *ventelig* III, 9.
formøgsombhed II, 615.
fornotlung, *Fornødenhed* II, 186.
fornøye[1], *stille tilfreds* 382.
fornøye[2], *forny* 312.
forpasse 127, 189.
forplict, *Pligt* 242.
forprang, *Handel* 201, 207, 351; II, 240.
forprangeri III, 381.
forraad 35, 63, 324.
forrøfve II, 89.
forse 25, 190, 226, 312, 414; III, 133.
forset, *Indlæg* 61.
forsiune, *tilse* 10.
forschat, *forstrakt* III, 15.
forschub, *Forskud* II, 46.
forsnildelse III, 277.
forstecke (= hæle) 279.
forstendige 298; II, 34, 304; III, 60, 114.
forstille, *overordne* II, 205.
forstrøyet, *adspredt* II, 52.
forsvar, *Varetægt* 324.
forsvecke II, 99; III, 22.
fortage, *foretage* 238.
fortenkt, *betænkt paa ny* 23.
fortog, *Tøven* 96.
fortroende (och correspondens) 383.
fortrolig, *paalidelig* III, 158.
fortrøste, *love* 177.
fortofve, *afvente* 47.
forvantere 310, 311, 382 *Anm.*
forveigre, *afslaa* 351.
forvende[1], *foregive* 244; II, 27.
forvende[2] (= exhaurere), 444.
forvexle, *ombytte* II, 396.
forvid (= forfang), 35.
forvide sig, *være sig bevidst* 247.
forvitelse 132 (*sml.* vitismaal).
forøfre 290, 292; II, 365, 543, 545.
fred ferdig, *fredelig* II, 557, 572, 628.
fredig, *fredelig* II, 25.
fredsfordrag 394; II, 225, 289; III, 396.
fremfarne 398; II, 200; III, 285, 291, 373, 378.
fremtarf 290; II, 546.
frilig, *frit* III, 208.
fromhed (och enfoldighed), *Skikkelighed* 139.
fruentimmeret II, 266.
fuldbringe, *fuldføre* III, 354.
fulddrifve (= *foreg.*), 311; II, 615; III, 229.
fuldgiøre (= *foreg.*), III, 469.
førderligst (*se* forderligst), III, 306.
førig, *foregaaende* 393; II, 210; III, 277, 391.
føye[1] (godt f.), 381; III, 388.
føye[2], *ringe* 350, 375; II, 139.
føylig, *passende* 266; III, 385, 389.
Gadehusmend 321, 423 f; II, 26, 414.
gebør, gebur, *det passende* 132, 182.
gegenver, *Modværge* II, 89.
gehør, *Avtoritet* 91.
gelange, *naa* 261.
geleidt 287.
geleiste, *yde* 373.
gelinge, *lykkes* 265.
gemes, »*gemäss*« 322; II, 119, 210; III, 343.
gemøt, *Sind* 199.
geneyget, *villig* 357.
geschrei, *Rygte* 249.
gestatte, *tillade* II, 556.

gestendig (være g.), *tilstaa* 170, 396.
gevartig, *ventende paa* II, 558.
gierd, et, *Skat* 404.
giersel, *Gærdetræ* 385.
gift, *Gave* 79.
giørlig, *tydelig* 377.
gresbed, *Græsning* III, 226.
grul (= uville) 202.
guds lasterlig 384.
gynde, *unde* II, 220.
[Haand], tage under hender, *lægge Haand paa* 278.
handel (militariske h.), 27; III, 23.
handtering, *Haandværk* 123.
handtfanger, *Artillerist* II, 152.
handtgiorning, *Udførelse* 274.
handthafve 9, 10, 20, 21 o. fl. St.
handthefve 240, 279.
handtlofve III, 29.
heden stille, *henstille* 379.
hedenstrecke, *naa* 396.
hegte, *hæfte* (*om Gjæld*) 325.
hegtelse 19.
helle, hellie, *hæle* 284, 298.
henbeskede, *henvise* 149, 172.
hende, *tilfældig komme* 23, 94, 299; II, 22, 90.
henment 283.
henrettet, *henvendt* 242, 336.
henvende[1], *anvende* II, 180.
henvende[2], *forandre* 288.
herde, *hærge* 128.
hiemstille, *henstille* 181, 182, 375; II, 70, 333; III, 182, 253, 316, 394.
hiulbare, *Hiulbør* II, 580.
hofvitstol, *Kapital* 417.
hommelfører 285.
humiliavidt II, 332.
hustru, *Madmoder* II, 36.
hørsomhedt 326.
høyangelegen 199.
høytvistig 301.
høynschet (ↄ: høyynsket), 295.
Iland (i i.), *»in eilend«* II, 326.
ildebrandt 405.
indbilde, *belære om* 290.
indiging II, 364.
indiste, *Indsidder* 321.
indlagt, *besat* (*af Tropper*) III, 29.
indleg[1], *Forestilling* III, 75, 94, 104.
indleg[2], *Indskud* II, 120.
indlegning 318; II, 91.
indtrang, *Indtrængen* 175, 189.
indvide udi, *tiltræde* 22.
indvisning, *Anvisning* (= *indførsel i et Dødsbo*) 456; II, 340.
insul, *Ø* II, 398; III, 20.
intet, *ikke* II, 83.
irring 127, 192, 233, 281, 296 o. fl. St.
Jernkackelofn III, 401.
justificere (= antaste) 193; II, 454.
Kaffa, *en Slags kostbart Tøj* 289.
kiersey (*og andre Tøjer*), 353.
clerkeriet 94.
klinckert, *»Klinker«* 321.
klipper, *en let Hest* 110.
koefarte (*Koffardi-*) skibe 127.
conniverer 174.
koste, *Kyst* 37, 83, 140; II, 376.
kovring, *Brød* II, 142.
kreier, *Skib* II, 276, 376, 536; III, 364.
kringeldrifver, *Smughandler* II, 207.
krøgershus, *Krò* 62
kundskaber, *Spejder* II, 107.
quartal, *Fjærding* III, 11, 172, 205, 421, 436.
quarter[1] (= *foreg.*), III, 11.
quarter[2], *Udvexling af Fanger* 209.
Laanekorn II, 361.
laase, *skyde* 450.
land, *Provins* 279; II, 25, 34.
landboel, *Bavner* II, 39.
landkiøb, *gængs Pris* 324; II, 479.
landsaatter 20, 80; II, 494; III, 206.
landsbygden 267.
landsprang, *Landhandel* II, 206.
landstriper, *Landstryger* II, 207.
larmplats II, 39, 80, 106.
las, *Læs* 405.

last (last och brast) II, 91.
lauge alder, »*Lavalder*« 9.
leg, *Lægd* 330; II, 104, 336; III, 254, 350.
legsrolle III, 402.
leiglending II, 342.
leirsmaal II, 442.
leiste, *yde* 365.
lemer (= consorter) 371.
letter (*sml.* latter III, 182), *Lægter* III, 317.
lidelig, *taalelig* 126, 261, 270 o. fl. St.
lige maadige 200.
lob, *Løb* (*sml.* indlob III, 114), II, 82.
lod 273, 297; II, 36, 38, 74.
lue, *Hue* II, 274 a.
Maal[1], »*Gange*« II, 79.
maal[2] (foder och m.) III, 22.
madskat, *se Sagoversigt* (ovfr. S. 490).
mact anliggende 456.
mandere, *befale* 176.
manere, *behandle* 291.
manering III, 125.
marcken (ligge til m.), 358 (bis).
meden, *men* 299.
medhafvende godts 285.
menlandet, *Fastlandet* 173.
middel (paa deris egne och deris middels vegne) III, 184.
middele, *mægle* II, 557.
middelverck, *Mellemværk* 289.
misforstand (och vitløftighed) 358; *sml. ogsaa* 249.
mistroende, *Mistro* 311.
mitvatters, *midtrejs paa Vandet* 336.
mode, *Møde*, *saal. stadig*; møde *kun* 428.
momsnack II, 78.
motinere (och for urette) II, 92.
munstre (*sml* mustre) II, 106.
musterskrifver II, 104.
mustre, *mønstre* 96, 416; II, 37, 57 o. fl. St.
Nagdel, *Skade* (*sml.* efterdel) 198; II, 288, 539.
nere, *nærme* II, 293.
niderleggis, *hæves* II, 333.
numer, *nu for Tiden* 279; II, 437; III, 306 a.
nødtorft (*i sidste Sammensætningsled skrives snart* o, *som* 275, 432; *snart* u, *som* 286, 290, 293; *snart* ø, *som* 279, 337).
nødtrengt 312.
Odel II, 275.
ofvengefver II, 107.
ofverbødig (= villig) 24; II, 196, 463 (øfverbødig), 466; III, 18, 164, 218, 284 f, 433.
ofverdrage[1], *bære over med* 198.
ofverdrage[2], *besætte* II, 205, 210.
ofverdragelse, *Besættelse* II, 210.
ofveremple, *overrumple* III, 29.
ofverlast (och gevalt) II, 87.
ofverslage, *gjøre et Overslag* 233; II, 57.
ofvervinde, *overbevise* II, 108.
ofvervold (= gevalt, tyranni), 189 369; II, 7.
ofvervoldsmend 9.
oldgammel III, 277, 285.
olding, *Olden* II, 261.
olofskif, *Orlogsskib* (*se* orlof), III, 17.
ombattere III, 6.
ombære, *undvære* 174; II, 128; II 19.
omdreget, *som det drejer sig om* III 223.
omstande, omstende 325, 365, 381.
omstrippe, *strejfe om* II, 586.
opberge[1] (= oppeberge), 445, 450; II, 135 o. fl. St.
opberge[2] (*synes at være* = opbringe), III, 13 (o. och laane).
opbringe, *skaffe til Veje* 405.
opdrage, *afstaa* II, 129, 140.
opdømme (= paakiende) II, 28.
opgifve, *frigive* II, 237, 248, 259 (?).
opmane, *udskrive* II, 106, 554, 556; III, 180, 254, 262, 443.

synodre, *skille* 198.
synkverk, *Dok* III, 77.
søkosten II, 80 (*sml.* koste).
sønderlighed II, 69.
søsling 329.
Taallig 261: II, 104.
tiding 5, 358.
tilfald 312.
tilflie, *gjøre i Stand* 17.
tilfolle, *slutte sig til* 238.
tilfordriste 200.
tilforse, *tage sig af* 242; II, 9.
tilforsigt 364.
tilforvante 267.
tilgedan 150; III, 285.
tilgeneiget 173.
tilhørig 9.
tilmode, *tiltænke* 298.
tilrecke (= formaa) 190; III, 394.
tilslaa, *times** 200; tilslaais II, 109, 133.
timelig, passende II, 205.
torp (eneste torp) II, 571.
trefve, *Forlig* (»*treugæ*«) 331.
treflig (*sml.* drabelig) 478.
[tro], til trover hande 20.
trolig, *trofast* II, 116.
tro pligtig 319; II, 286.
tro skyldig (= *foreg.*) III, 285.
tunge (pund t.), II, 489.
tygmeister II, 152.
tynge 18, 393 o. fl. St.
tyngsel 203.
tätlig, thätlighed 268, 269, 287, 376 (*sml.* datlig).
Ubeneget, *utilbøjelig* 206, 266.
uberystet, *uudrustet* III, 95.
ubevarit, *uden Besætning* 364.
ubilliger, *Ubillighed* 407.
udfetallie 301.
udflyning, *Medgift* 35.
udføre, *udbrede* III, 208.
udgiøre[1], *udrede* 190.
udgiøre[2], *udvælge* III, 153, 156.
udligge, *udrede* 312.
udligger, *Kaper* 189, 192, 265.
udragelig 480.
udrotte, *udrydde* 375.
udryste, *udruste* II, 128; III, 20.
udrystning III, 461.
udskoren, *kastreret* 338.
udskud[1], *Udvalg* 20, 149, 150, 457; II, 298, 472, 491, 601; III, 9, 10.
udskud[2], *Udskrivning*(?) II, 486.
udslaa[1] (-slage), *afslaa* 95, 483, II, 210, 219, 220, 239, 416.
udslaa[2], *slaa ud* III, 439.
udsprenge, *udsprede* (*et Rygte*) 177; II, 66, 67.
udstand 247.
udstede, *tillade Udførsel af* 30.
udstillis (afgaa och u.) 302.
udø 454.
udøst (*sml.* forblottet) III, 182.
uegienkallende 296.
uerdragelig II, 332.
ufelig 132.
uforbigengelig II, 396.
uforklaret, *urevideret* 63.
uform, *Overlast* 10.
uformotlig 268, 382; II, 108; III, 165.
uformuesom II, 439, 448.
uformøgsomhed II, 501; III, 443 (*paa dette Sted stavet* uformusomhed).
uforrette, *forurette* 10, 24, 113, 132, 169.
uforrettelse 189, 197, 201.
uforrettung II, 144.
uforsømmet II, 234.
uge (søes), 2 *Mil* 174; III, 84.
underdes, *imidlertid* II, 244.
underhafvendis, *undergiven* II, 68.
underlade, *undlade* III, 222.
undersked, *Forskjel* 442; III, 303, 355.
underskedlig (-skellig) 188, 201, 448.
undertagendis, *undtagen* 11, 188, 198; II, 51.
undertagit (= *foreg.*) 329.
undfaa, *modtage* II, 164.
undfalde, *svigte* 380.

undstaa, *opstaa* 127.
unkostning, *Omkostning* 202.
uomgengelig, II, 550; III, 6, 373, 394.
uplict 113.
uraadelig 384; II, 164, 192, 271, 545.
uraadsom II, 164, 257.
uraadsommelig 405.
usamie (*svensk?*) 182.
utimelig II, 66.
utoldfrihed 395.
utrolig, *utro* 279.
utviflbar 265.
utvifvelagtig 268; II, 548.
Vardein, *Guardejn* 447.
ved bør 322; II, 208, 582.
vedergiøre, *erstatte* 193, 357.
vederleg III, 241.
vederpart 265, 380; II, 614.
velde (= gevalt) 176.
velfart 302, 431, 449, 451, 483.
velferte, *hjælpe* 298.
vel ynskende 311.
verbegelder, *Hvervepenge* III, 12.
verckbesser II, 70.
verre (i v.) 198.
vide, *sørge for* 95.
vidervertig 295; II, 46; III, 360 o. fl. St.
vide vogne 279.
vidskab 11, 278, 369, 380; II, 147; III, 254, 268, 402.
vidtørfvende, *trængende* 293.
vild, *Partiskhed* 299; III, 159.
vitismaal (*svensk*), *Forseelse* 131.
vitløftighed 241.
vit udseende (= vitløftig) 240, 269, 311, 312, 318; II, 332 (*Ordene adskilte*), 555, 590; III, 409.
vog, *Vægt* 170.
vognborg II, 70.
vundit (*af* vinde, *vidne*), II, 195.
vust, *øde* II, 475.
Øg (hods ø.), *Hoppe* 338.
[øye], for øyen strebende III, 10; for øyne svefvende III, 267.
ørkesløs II, 433.

Navne-Register.

Forkortelser: Bgm. ɔ: Borgemester. Hgd. ɔ: Hovedgaard. Hrd. ɔ: Herred. S. ɔ: Sogn.

Desuden ved Rigsraader: RR. ɔ: Rigsraad. Betænkn. ɔ: særlig Betænkning (og derefter i Klammer Henvisning til de af vedkommende skrevne Fællesbetænkninger). Revis. ɔ: Revision af Regnskaber, Afregninger o. lign. Mønstr. ɔ: Kommissar ved Mønstringer, Taxeringer o. lign. I Udl. ɔ: sendt til Udlandet (herunder Fyrstendømmerne). — Rigsraaders Underskrift eller deres Nævnelse blot som fraværende eller som Ikkeunderskrivere af Betænkninger er ikke medtaget, heller ikke Landkommissariernes enkelte Møder (hvorom se Sagoversigten, foran S. 492).

Ved Byer eller Slotte anføres særskilt Møde, ɔ: Mødested for Stænderforsamlinger eller andre Sammenkomster, og Dat., ɔ: Dateringssted.

[1] Her er ikke medtaget, hvor Byen nævnes som Mødested eller Dateringssted.

Oversigt

over

Rigsraadets og Stændermødernes Karakter og Myndighed.

I Kristian IV's Tid stod der ved Kongens Side to Institutioner, Rigens Raad og Stænderne. Af disse var Rigsraadet vistnok den ældste; dets Del i Regimentet var allerede forlængst fastslaaet ved Lov og Sædvane, og for dets Vedkommende betegner Kristian IV's Regering ikke nogen dybtindgribende Ændring. Anderledes med Stænderne; disse havde før Kristian IV's Tid kun en yderst begrænset Andel i Statsmagten, men deres Myndighed voxede i høj Grad i Løbet af Kongens lange Styrelsestid. I den efterfølgende Oversigt over Formerne for de to Institutioners Fremtræden vil derfor ved Rigsraadet Kongens Regeringstid kunne tages som Helhed, medens ved Stændermøderne netop Udviklingen maa betones stærkest.

A. Danmarks Riges Raad.

1. Efter sin Haandfæstning var Kristian IV ganske frit stillet ved Valg af Raader, kun at han ikke kunde optage nogen Udlænding i Raadet uden dettes Samtykke (§ 5)[1]. En

[1] Kongen vides ikke at have søgt et saadant Samtykke f. Ex. ved Meklenburgeren *Henrik Ramels* Optagelse i Raadet 1596. Allerede 1588 sad der to Udlændinge i Rigsraadet, en Meklenburger og

ejendommelig Konflikt fremkom, da Kongen i 1627 havde tilladt Adelen at vælge Rigens Marsk og derefter nægtede den valgte Sæde i Raadet, fordi Adelen ellers vilde indskrænke hans fri Ret til at vælge Raader[1]. 1645 bevilgede Kongen, at Raaderne og Landkommissarierne provinsvis skulde have Indstillingsret ved Raadsvalg[2]; dette udførtes dog ikke, da *Malte Jul* i Sommeren 1647 valgtes til Raad[3], men i Septbr. samme Aar afgaves en Indstilling om Valg af to jydske Raader (III, 449).

2. Raadets Medlemsantal var ubestemt. Raadernes Antal var i Kristian IV's Regeringstid højst i Aaret 1596, da der var 21 Raader, mindst i 1616, da der kun var 9[4]. 1645 ønskede Adelen, at Raadets Tal skulde fastslaas til 22, hvad Kongen dog nægtede at gaa ind paa[5]. Sædvanemæssig iagttoges, at hver Landsdel var repræsenteret i Raadet[6]. — Ndfr.

---

en Holstener, saaledes som Daniel Rogers fremhæver i sin mærkelige Indberetning om Tilstanden i Danmark af 10 August 1588: Ellis, Letters 2 Serie, III, 146; han mener vel *Henrik Belov* og *Breide Rantzau*.

[1] Jfr. Sagoversigten VI c.

[2] III, 150 (186). Adelen havde ønsket selv at være med ved Indstillingen (III, 160). — Aaret forud havde Kongen ladet Raadet indstille til Valg: III, 30.

[3] III, 323. Adelen bad derfor Raadet at sørge for Bevillingens Udførelse: III, 380, jfr. videre 385 f, 387, 389, sml. 410.

[4] Raadet talte ved Frederik II's Død 20 Medlemmer, men sank til 12, inden Kristian IV i 1596 selv tiltraadte Regeringen. Der udnævntes da 9 nye Raader (I, 78). 1607 forøgedes Raadet med to Medlemmer (I, 143), 1608 og 1610 med ét (I, 147, 183); 1616 var Medlemstallet sunket til 9, og der udnævntes da 6 nye Raader samt Aaret efter to (I. 225, 229). 1624 talte Raadet kun 11 Medlemmer; i dette Aar optoges to nye, Aaret efter tre (I, 401, 439), fremdeles 5 i 1627 og ét i 1629, ét i 1632, samt endnu ét i 1636 (II, 1—3, 182, 317, 413). 1640 levede der kun 10 Raader; der udnævntes da 6 nye Raader, dertil én i 1642 (II, 541 f. 596). I 1644 forøgedes Raadet med 4 Medlemmer (III, 31), i 1645 med to og endelig i 1647 med ét Medlem (III, 42, 323). — Raadets skiftende Medlemstal følges let ved de til hvert Bind føjede tabellariske Oversigter. De af Aschehoug S. 369 angivne Tal er ikke rigtige.

[5] III, 150 (160, 186). sml. 469.

[6] Jfr. III, 160. 1598 var der 10 jydske, 2 fynske 5 sjællandske og 2 skaanske Raader (I, 97); 1647 var der 3 jydske, 3 fynske,

S. 597 meddeles en Liste over Raadets Medlemmer i Kristian IV's Tid.

3. Raadsværdigheden gjaldt for Livstid. Dog forekom det ikke sjældent, at Raader i en høj Alder bad Kongen om Entledigelse og derved udskiltes af Raadet[1]: *Holger Rosenkrans* tiltvang sig selv sin Afsked[2].

4. Den nyvalgte Raad aflagde, hvis han modtog Valget, Raadsed, hvorved han lovede at være Kongen tro, at ramme hans og Rigets Gavn, at haandhæve den rette Religion, at dømme retfærdig samt endelig absolut Hemmeligholdelse af hvad han erfarede[3].

5. Raadernes indbyrdes Rang bestemtes ved deres Anciennitet i Raadet, dog saaledes at de forreste Pladser altid indtoges af de høje Rigsembedsmænd, R. Hofmester, Kongens Kansler, R. Marsk og Rigens Admiral, hvortil Kongen 1645 føjede R. Kansler og Statholderen i Norge (III, 210).

Raadernes høje Stilling viste sig i, at de i Kongebreve tiltaltes med »I«, ikke med det sædvanlige »Du«[4], og at Kongen til dem oftest anvendte Formularen: »bede og begjære«, sjældnere det strengere »bede og ville« eller »byde og befale«[5].

5 sjællandske og 2 skaanske Raader (III, 367).

[1] Saaledes *Peder Munk, Arild Hvitfeld, Manderup Parsberg* og *Kristian Holk*: I, 146, 166, 334, II 232. Den sidstnævntes Afsked: II, 244.

[2] II. 97 f, 127. *Anders Bille* truede med at følge hans Exempel: II. 155.

[3] Formularen fra 1596: I, 78. 1627 sendte Kongen Raadet Udkast til en Edsformular; Raadet gjorde nogle Bemærkninger derom, hvorpaa Kongen afgav en Forklaring og Udtydning paa Eden: III. 462, II, 20. 1644 affattede Kongen en ny Edsformular (III, 30), som han ændrede lidt, maaske efter Kanslerens Raad: Egenh. Br. 1641-44, n. 468-69 (før trykt i Hist. Tidsskr. I, 332); i denne Ed paalagdes det Raaderne at tilhjælpe, at Kongens Forordninger efterlevedes, og den sværgende lovede »intet at sætte min Haand under det, om hvilket mit Votum tilforn har været anderledes«. — *Kr. Thomesens* Strid med Kongen om Edens Lydende: III, 371. Om Hemmeligholdelsen, jfr. Kongens Ytring I, 120.

[4] I, 147, 401, 514, II, 182. *Kr. Holk* beholdt denne Titulatur ogsaa efter sin naadige Entledigelse (II. 232), *Holger Rosenkrans* derimod ikke.

[5] I dette Værk gjengives det sidste

6. Raaderne oppebar som saadanne ingen særlig Løn, men Haandfæstningen fastsatte (§ 4), at Kongen skulde »besørge dem med Kronens Len, saa at de ikke skulle have Behov at besøge Herredag eller anden Besværing paa deres egen Kost og Tæring«. Som Følge heraf havde Raaderne ikke blot Len[1], men nød disse paa særlig gunstige Betingelser[2]; bl. a. bevilgedes det dem 1598 selv at beholde $^1/_5$ af Oldengjælden i deres Len (I, 99). De havde desuden Ægter til deres Rejser i Rigens Ærender[3], ligesom der sørgedes for Logi til dem[4].

---

7. Raadets regelmæssigste Syssel var dets Domsvirksomhed, der viste sig i, at det sammen med Kongen sad Retterthing til de almindelige Herredage[5]. En saadans Af-

---

Udtryk oftest blot med »befale«, det første med »bede«.

[1] Jfr. III, 168, 330, 333 Anm., 415. 1596 tillagdes der *Jakob Sefeld* 1000 Dl. for et Aar, da han intet Len havde: I, 3 (dog nærmest som Regeringsraad). En lignende Aarpenge tillagdes der de Raader, der var blevet fordrevne fra deres Len i Jylland under Kejserkrigen: II, 157, jfr. 94. Sml. ogsaa III, 313.

[2] I, 16, II, 413, jfr. II, 599 Anm., III, 191 Anm.

[3] I, 360, 402, 423, 425, jfr. 4 Anm.

[4] II, 633. Logi under Grænsemøder og Rejsen dertil: I, 53, 114.

[5] Overfor Sechers Bemærkninger i Indledningen til Kongens Rettertings Domme 1595—1604, S. II, bør den nøje Sammenknytning mellem Retterthinget og Herredagen betones. Der findes, om end kun undtagelsesvis, Domme af Konge og Raad, fældede udenfor Herredagen (jfr. ndfr.), men en Herredag uden Retterthing findes ikke i den officielle Udtryksmaade; til et almindeligt Raadsmøde forskreves Raadet, men det kundgjordes ikke offentlig. — Naar i et kgl. Missive Raads- og Stændermødet i Odense 1627 kaldes »sidste Herredag« (II, 6), er dette ukorrekt; det stemmer med Sagens Realitet, forsaavidt som Stændermødet svarer til Herredag i Ordets gamle Betydning, og med Danehof eller Parlament (jfr. I, 11), men ikke med Samtidens almindelige Udtryksmaade. Korrekt er det derimod, naar det i Herredagsdombogen noteres, at der i 1634 ikke holdtes nogen Herredag paa Grund af Prinsens Bilager (II, 378), skjønt Raadet netop ved den Lejlighed afgav et Par Domme (II, 382). Om Forskjellen mellem Herredag og Raadsmøde se ogsaa Raadets Udtalelse 1604: I, 133. — Paa Tysk kaldes Herredagen »Reichstag«: I, 75.

holdelse forkyndtes flere Maaneder forud, for at der kunde være Tid til at udtage Stævninger; Brevet, hvori der næsten altid henvistes til Overvejelse med Raadet[1], kundgjordes paa Landsthing og Herredsthing, og samtidig udgik der Missiver til hver enkelt Raad om at indfinde sig til den fastsatte Tid. Dagen før Retterthinget blev sat, »udblæstes Herredagen«. — Formularen for Kundgjørelsen af Herredag (se Holberg, Danm. Riges Hist., ved Levin III, 7—8) holdt sig uforandret i hele Kristian IV's Tid[1]. Ogsaa for Missiverne til Raaderne opretholdtes væsentlig den samme Formular, saalydende:

Christian etc. Vor sønderlig gunst thilforn. Vider, at vi achte nest Gudts hielp udi thette nerverendis aar at lade holde almindelig herredag udi vor kiøpsted Kiøpnehavfn søndagen nest epter s. Johannis baptistæ dag, som er thend 27 junii førstkommendis, och der sielf udi egen person at verre thilstede, och I siden med the andre vore elskelige Danmarckis riges raad at sidde retterthing och forhielpe alle vore undersotter, som samme thid med nogen sager for os och eder indkommer och lovgligen ere stefnede och for os bør at ordelis, saa møgit lovg och ret er, hvor om vi och hafve ladit vore obne brefve udghaa ofver alt rigit, at hver kand sig ther epter vide at forholde. Thi bede vi eder och begiere, at I retter eder epter til for^{ne} thid at verre huos os thilstede der udi vor kiøpsted Kiøpnehavfn och ther epter med the andre vore elskelige raad at sidde domb och høre sager, saa vel som och andre rigens bestillinge och ahnliggende at beraadslae, ther os och rigit magt paaligger. Ther med scher vor vilge. Befalendis ether Gud. Actum Koldinghus thend 9 martii anno 91[2].

8. For Formyndertiden fastsatte Raadet, at der hvert Aar til Hellig Trefoldighedssøndag skulde afholdes Danehof og Parlament i Kbhvn. med Retterthing[3], og saaledes skete

[1] En Undtagelse, se I. 102.
[2] Sjæl. T. XVIII. 17.
[3] I, 11. Bestemmelsen kommer med Frederik III ind i Haandfæstningen (§ 52).

det virkelig fra 1589 til 1596, kun at Herredagen i 1590 holdtes i Kolding. I Kongens egen Regeringstid var der derimod indtil 1630 mange Aar, hvori der ikke holdtes Herredag, nemlig 1597, 1600, 1601, 1605, 1607, 1609, 1611, 1612, 1614, 1617, 1618, 1620, 1625[1], 1628 og 1629. Herredagen afholdtes regelmæssig i Kbhvn.[2] (kun forlagdes den i 1619 til Antvorskov paa Grund af Pest i Kbhvn.), og Mødetiden var Forsommeren eller Foraaret[3]. Fra 1630 var der som Regel Herredag hvert Aar; paa Grund af Prinsens Bilager holdtes dog i 1634 ingen Herredag (II, 378), men til Gjengjæld to baade i 1635 og 1636 (jfr. II, 403). Paa Grund af Krigen blev en Herredag i 1644 afsagt (III, 4), ligesom der heller ikke holdtes nogen i 1645. Mødestedet var Kbhvn., Tiden Forsommeren eller Foraaret undtagen i 1641, da Herredagen afholdtes om Efteraaret ligesom den anden Herredag i Aarene 1635—36.

9. Ogsaa udenfor Herredagen afgav Kongen og Raadet undertiden Domme[4]. Ved Domfældelser i gejstlige Sager tilkaldtes Superintendenterne eller andre gejstlige[5]; ved en Afgjørelse om, hvor vidt Opbud, sket ved en Adelsmands Begravelse, skulde have Gyldighed, fældedes Dommen af 7 Raader og 7 Adelsmænd[6].

10. I Norge afholdtes Retterthing af dertil beskikkede Rigsraader i Forening med den norske Kansler og undertiden en eller to Adelsmænd. Saadanne Retterthing afholdtes 1597 og 1599 (I, 86, 101), derefter fra 1604 regelmæssig hvert tredje Aar, altsaa 1604, 1607, 1610, 1613, 1616, 1619, 1622, 1625,

---

[1] Jfr. ogsaa I, 456, 458.

[2] En Herredag i 1627 skulde have været afholdt i Kolding, men afsagdes og erstattedes ved en Herredag i Kbhvn. i Decbr. s. A.: II, 58, 92.

[3] 1599 holdtes Herredagen dog i Oktbr.; 1605 var det paatænkt at holde en Herredag i Decbr.: I, 136.

[4] I. 74, III, 472, I, 87, 101, 111, 196, 215, 326 f, II, 4, 60, 212, 382, 558. 633.

[5] I, 215, 220, 222, 339, 433, II, 59, 277 f.

[6] Kirkehist. Saml. 3 R. V, 801.

1628, 1631, 1634 og 1637[1]. En norsk Herredag i 1640 blev udsat til 1641 (II, 564); derefter holdtes der først Herredag 1646 (III, 293). Mødesteder var Oslo, Skien, Stavanger, Trondhjem, Bergen og Kristiania; fra 1625 kun de to sidstnævnte Byer.

Paa lignende Vis afholdtes Retterthing paa Gotland og Bornholm 1594 (I, 72), 1618 (I, 242) og 1631 (II, 300), paa Gotland alene 1624 (I, 425), paa Øsel 1597 (I, 86).

---

11. Naar Raaderne indkaldtes til Herredag, var det dog ikke blot for Retterthingets Skyld, men tillige for med Kongen »om andre Rigens Bestillinger at raadslaa«. Med særlig Henvisning hertil bades Raaderne ofte at møde en Uge eller saa før Herredagens Begyndelse, og desuden sammenkaldtes de ogsaa udenfor Herredagen til Raadsmøder. Missiverne om et saadant Møde uden Herredag var af meget vexlende Form og Indhold; det efterstaaende meddeles for skarpt at vise Forskjellen fra et Missive om Herredage:

Christianus quartus. Vor synderlig gunst thilforn. Vider, at vi naadigst hafver noget at tale med eder, som magt paaligger. Thi bede vi eder och naadigst begiere, at I retter eders leilighed efter, saa I thil den 5 dag martii nu først kommendis kunde vere her udi vor kiøbstedt Kolding hos os thil stede och daa videre vores naadigste vilge at forfahre. Koldinghus then 29 januar. anno 1614[2].

12. Raadets Forhandlingsmøder afholdtes oftest, om end langt fra altid, paa det Sted, hvor Kongen opholdt sig, og Raaderne forblev da sammen, indtil de fik deres Afsked[3] eller

[1] I. 124, 144, 186, 212, 224, 253, 339, 453, II, 154, 297, 379, 444. Aschehoug S. 382 nævner sikkert med Urette en Herredag i Bergen 1632.

[2] Sjæl. T. XXI, 48.

[3] I, 196, 212 (»vi tog vor Afsked fra hverandre«: I, 247, 254).

»forlovedes«[1] af Kongen. Kongen overværede ikke Raadets Forhandlinger; et af dets Medlemmer, oftest Kansleren, forelagde Kongens Proposition, der ikke behøvede at være skriftlig[2], og efterat Sagen var blevet drøftet i Raadet, forebragtes dettes Mening for Kongen. Da der i Haandfæstningen taltes om Samtykke af »menige D. R. Raad«, optraadte Raadet i sine Betænkninger som Helhed[3], og selv den, der havde gjort en afvigende Mening gjældende, ansaas for pligtig til at underskrive, hvad Flertallet havde vedtaget[4]. Kongen ytrede derimod flere Gange det Ønske, at hver Rigsraad skulde afgive sin Betænkning særskilt, hvad Raadet dog bestemt modsatte sig[5].

13. Undertiden indkaldtes til Raadsmøderne kun en Del af Raadet, enten de i visse Landskaber hjemmehørende eller de nærmestboende, naar Sagen krævede hurtig Afgjørelse. — Ved mindre vigtige Sager kunde Raadernes Betænkning ogsaa afkræves dem enkeltvis, uden Mødes Afholdelse; det brugtes især ved Kornforbuds Paabydelse eller Ophævelse, ved Madskats Paalæggelse eller ved lignende Sager, hvor det især kom an paa hver enkelt Raads Lokalkundskab (sml. II, 289)[6].

14. I Kjøbenhavn havde Rigsraadet sin særlige Mødesal,

---

[1] I, 119, 408, II, 598, III, 333.

[2] Raadet svarer ikke skriftlig, fordi Propositionen ikke er skriftlig: I, 247.

[3] Da tre Raader rejste til Fredsmødet i Lübeck, erklærede de, at Raadet skulde være beslutningsdygtigt uden dem: II, 172.

[4] II, 280, jfr. ogsaa III, 45 Anm. I 1646 siges en Betænkning ikke at være blevet underskrevet paa Grund af Uenighed i Raadet: III, 221, jfr. dog Bemærkningen derom sidst i Betænkningen.

[5] II, 126, 278, III, 214. Raadet tilbød derimod ved vigtigere Sager at forhandle i Kongens Nærværelse (II, 281). Da *Hannibal Sehested* 1645 fremkom med sin Plan om at sende Flaaden til Norge (III, 87), afgav efter Forslagsstillerens Ønske (jfr. III, 99) hver Rigsraad sin særskilte Betænkning derom, ligesom Sagen drøftedes i Kongens Nærværelse (III, 103, jfr. 94). Jfr. ogsaa III, 214. — Ved en i Edsformularen af 1644 indført Artikel synes Kongen at have villet hindre Raaderne i at underskrive, hvad de havde voteret imod, se ovfr. S. 576 Anm. 3.

[6] Saadanne Henvendelser ses lettest i de tabellariske Oversigter ved Slutningen af hvert Bind.

»Raadstuen«[1]. Denne var indtil 1622 sammen med Kancelliet i en Fløj af selve Slottets Hovedbygning, men da Toldboden i det nævnte Aar flyttedes, kom Raadstuen og Kancelliet hen i den gamle Toldbodbygning lige overfor Boldhusgade, medens Herredagene dog vedblivende afholdtes i det gamle Kancelli[2]. — I Kristian IV's Tid førtes der ikke nogen Protokol over Rigsraadets Forhandlinger; derimod sørgede Raadet for at bevare ikke blot de af Kongen modtagne Propositioner, Reverser o. l., men ogsaa underskrevne Gjenparter af de afgivne Betænkninger. Raadets Breve synes i tidligere Tid at være overgivne ét af Raadets ældste Medlemmer til Opbevaring[3]; senere hen i Kristian IV's Tid gjemtes de dog vistnok i Raadstuen[4], hvorfra Frederik III i 1660 lod dem overføre til det kongelige Arkiv[5].

---

15. Rigsraadets Stilling som den blivende Myndighed overfor den skiftende Valgkonge fremtraadte skarpest i Kongens Løfte om at lade alle Slotslovene lyde paa ham »og D. R. Raad igjen, naar os forstakket vorder« (Haandf. § 46), og denne Bestemmelse er vistnok blevet nøje overholdt[6]. I Sammenhæng hermed staar, at Kongen var uberettiget til at træffe varige Dispositioner over Kronens Gods uden Rigsraadets Samtykke. Dette anføres da ogsaa ved Bortskjænkelse af Krongods (I, 103), ved Arveforleninger, baade fyrstelige (Slesvig)[7]

[1] I, 319, 333, 492, II, 186, 224, III, 3, 64, 78, 89, 109, 114 f, 131, 210, 297, 328, 364.

[2] A. D. Jørgensen, Udsigt over Centraladministrationens Bygningers Hist. S. 4. Et samtidigt Billede af Herredagssalen er gjengivet i Bruun, Kjøbenhavn I. 488.

[3] I, 206 f. Registraturen III, 458.

[4] 25 April 1633 befaledes det Hr. *Kristen Fris* og Iver Vind, at de skulde udtage af Raadstuen og levere *Frans Rantzaus* Arvinger forskjellige Kvitteringer: Sjæl. T. XXV, 161.

[5] A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist. S. 39—40, 246.

[6] Se Lensbrevene paa Slotte i Norske Rigsregistranter.

[7] Lensbrevet af 1603 medunderskreves af Rigsraadet (I, 118), derimod ikke det af 1589 (I, 33, hvor det dog hedder, at Forleningen maa afgjøres af det samtlige Rigsraad). Jfr. ogsaa I, 225 f, 360, II, 370.

og andre[1], ved Forleninger paa visse Aar (Schwabstedt)[2] og ved Udlæggelse af Livgeding[3]. Ved Forleninger af almindelig Natur var Kongen derimod eneraadig (jfr. III, 211), kun at han ikke maatte give Udlændinge Len uden Raadets Samtykke (Haandf. § 5)[4].

16. Efter Haandf. § 9 (jfr. § 6) kunde Kongen kun paalægge Adelens Tjenere almindelig Landeskat med Raadets Samtykke[5], og dette blev i Praxis til, at Kongen overhovedet ikke paabød nogen Skat uden med Rigsraadets Samtykke, hverken Pengeskat[6] eller Madskat[7]. Ved Afgifter af udpræget lokal Karakter, f. Ex. Skat af Kjøbenhavns Indbyggere til Byens Befæstning, eller ved Arbejdsydelser, var Praxis derimod mere vaklende[8], ligesom det er vanskeligt ret at præcisere Raadets Bevillingsmyndighed overfor Toldpaalæg. — Naar der til Bevillingen af en Skat var knyttet visse Betingelser, f. Ex. en Begrænsning i Tid, modtog Raadet en Revers derom af Kongen[9].

---

1 Ralsvik paa Rygen: I, 83 (men ikke 426).

2 I, 112, 186, II, 5.

3 I, 87, II, 384, III, 372. Raadet skal underskrive Livgedingsbrevet, derimod ikke Ægtepagten: II, 378 (en Ægteskabskontrakt, samtykt af Rigsraadet: I, 38).

4 Bestemmelsen vides ikke at være efterlevet saa lidt som Løftet om kun at uddele Adelsskab med Raadets Samtykke (§ 19). Til Belysning af det sidste har jeg efterset alle de Adelsbreve og Naturalisationsbevillinger, der nævnes i en vistnok ret fuldstændig Liste i Genealogisk-heraldisk Selskabs Arkiv, Folio 90; ikke i et eneste anføres Raadets Samtykke (Aschehougs Udtalelse S. 403: »Ved Udfærdigelsen af danske Adelsbreve iagttoges Forskriften« i Haandfæstningen, er da ganske sikkert urigtig for Kong Kristian IV's Tid).

5 Artiklen citeres af *Anders Bille* III, 192, jfr. Raadets Udtalelse III, 108.

6 Eneste Undtagelse er vistnok en Skat 1607 af Sjælland m. m. til Kbhvns. Befæstning: I, 144.

7 Kongen fastholder en Madskats Størrelse, skjønt Raadet havde ønsket den nedsat: II, 94. Da de sjællandsk-skaanske Raader i 1632 havde bevilget en Madskat, bad Kongen de fraværende Raader om Bevillingen, samtidig med at han sendte dem Skattebrevene til Kundgjørelse: II, 314f.

8 I. 61, Anm. Jfr. Aschehoug S. 477, 479.

9 I, 410, II, 125. En ejendommelig Revers for en almindelig Skat: I, 119.

17. I Sammenhæng hermed staar det, at Kongen tilforordnede enkelte Rigsraader til at revidere de vigtigere Regnskaber, før disse kvitteredes. Dette var saaledes en staaende Skik ved Rentemestrenes Regnskaber for Rigens Indtægt og Udgift[1], og findes ogsaa, om end mindre regelmæssig, ved en Række andre Regnskaber[2].

18. I Forbindelse med Raadets skattebevilgende Myndighed staar det fremdeles, at Raadet fik Disposition over selve Skatternes Anvendelse. Dette viser sig først ved Henlæggelsen af en Del af Tolden til Grænseslottene under Ledelse af de »skaanske Kommissarier« (Sagoversigt XI a). Det træder senere frem ved, at den 1628 bevilgede Toldforhøjelse oppebares af en Generalkrigskommissar og kun anvendtes efter Ordre af R. Marsk og de til Krigskommissarier forordnede Rigsraader (II, 125, jfr. 174 f). Det viser sig endelig ved de Skatter, der fra 1629 bevilgedes til Udredning af Erstatningssummen, og de fra 1635 bevilgede Unionsskatter, hvilke alle oppebares af Kommissarier[3]. Den herved opnaaede Indflydelse gik dog ved Slutningen af Kristian IV's Tid fra Raadet over til Stænderne, se ndfr. § 33.

19. Det fulgte af Kongens Stilling som Valgkonge, at naar der skulde rejses Laan til Rigets Tarv, maatte Rigsraadet, dels dets enkelte Medlemmer, dels og oftere Raadet som Helhed, gaa i Kavtion herfor, hvad der ogsaa stadig var Tilfældet[4].

---

[1] Se Sagoversigt VII a. Regnskab for Adelsskatter: II, 157 f.

[2] Se de rundt om i Sagoversigten nævnte Regnskaber. Som ligefrem Regel opstilles Revision ved Rigsraader af Generalkrigszahlkommissariens Regnskaber (II, 125), ligesom Landkommissariernes Regnskaber regelmæssig skulde revideres af to Raader sammen med to Adelsmænd.

[3] Se Sagoversigt IX b. Sml. Ytringerne II, 391, 462, III, 137.

[4] Se Sagoversigt VII e, sml. I, 485 f, II, 31, 211, 307, III, 32. Raadet gaar i Kavtion for en Gjæld til England: III, 451. — Der gjøres Forskjel paa, om Raaderne har kavtioneret »paa deres og deres Efterkommere, Rigens Raads Vegne«, eller blot personlig for sig og Arvinger: I, 417.

20. Rigsraadets Samtykke krævedes efter Haandfæstningen (§ 29) til Paabydelse og Ophævelse af Udførselsforbud[1], og i Virkeligheden nævnes der ved saadanne som oftest, at de er udstedte efter Overvejelse med Raadet[2]; selv hvor dette ikke er Tilfældet, vides Raadet dog undertiden at være spurgt eller ligefrem at have samtykt[3]. Tillige hørtes Raadet som oftest om alle Forordninger, og i disse anførtes da dets Betænkning, Overvejelse, Samtykke el. lign., men der kan næppe lægges nogen Vægt paa de i hvert Tilfælde valgte Udtryk, heller ikke sluttes, at Raadet ikke er spurgt, fordi det ikke nævnes i Forordningen[4].

21. Raadet fik undertiden ogsaa et vist Tilsyn med Forordningers Udførelse; saaledes overdroges det det at paase, at Klædekompagniet ikke fordyrede Varerne ubillig (I, 353), og at have Indseende med Mønten (II, 194, jfr. 536). I Recessen af 1643 befaledes det R. Raad i hver Provins at have Tilseende med dens Efterkommelse (II, 628, jfr. 273, 587), og en Række Regeringssysler i Landskaberne overdroges overhovedet fortrinsvis eller alene til Medlemmer af Raadet, saaledes Taxeringer og Mønstringer af Rostjenesten (Sagoversigt XII e), Indkaldelse af og Forhandling med provinsielle Stændermøder m. m. Om disse Raadernes administrative Forretninger findes Oplysninger især under Rubriken: »Raadets Virksomhed udenfor Møderne«, hvorved det dog bør mærkes, at det ikke altid har været let at afgjøre, om vedkom-

[1] Sætningen udtales ogsaa af Formynderstyrelsen: I, 41.

[2] Se nærmere Sagoversigt XVII h. — Forbud udstedt efter Overvejelse med kun en Del af Raadet: I, 53, 108. Forbud, udsendt samtidig til Betænkning og til Kundgjørelse: I, 389. Forbud, udstedt med Raadets Raad og ophævet af Kongen alene: I, 53

[3] Se f. Ex. II, 496 (503).

[4] Ex. paa det modsatte: I, 74. I Formyndertiden skete det, at Raadets Samtykke indførtes i Indkaldelsen til det norske Hyldingsmøde uden at Raadet (i det mindste som Helhed) var adspurgt: I, 44. En Fdg. af 1619 udstedtes først for Sjælland, uden at Raadet nævnes, derefter for hele Riget med Raadets Raad: I, 251; herpaa findes vist flere Exempler, men den Art lokale Paabud er ellers ikke anførte i dette Værk.

mende Raad ikke snarere optræder i Egenskab af Lensmand eller Rigsembedsmand[1].

22. Efter Kr. IV's Haandfæstning § 36 skulde den allerede i 1536 bebudede Skikkelse om Klostre og andre gejstlige Len gives af Kongen og D. R. Raad »med flere vise og lærde Mænd«. En saadan »Skikkelse« fremkom ikke, og af Klostre var der ved Kristian IV's Tiltrædelse kun ét tilbage. Maribo, hvilket Kongen med Raadets Raad 1556 havde samtykt »altid at være og blive et Adelskloster«[2]. Raadet sagdes derfor at have Maribo »i Værge og Forsvar«, og en ny Fundats af 1596 udstedtes ogsaa med dets Raad[3]; efter Raadets Begjæring og med dets Bevilling indlagdes Maribo 1623 under Adelsakademiet i Sorø[4], overfor hvilket Raadet da kom i en lignende Stilling[5].

Overfor Herlufsholm Skole stod Rigsraadet efter Stifternes Død som »Patron og Forsvar«; det skulde tilskikke en Adelsmand til Forstander, og denne skulde aarlig »møde til Herredag, at give D. R. Raad, som Patron er, hvis Lejlighed og Brøst paa Færde er, til Kjende«[6]. Stiftelsens Skriver og Foged skulde i Forening med Forstanderen aarlig gjøre Regnskab for D. R: Raad eller de af dette dertil beskikkede[7].

23. Efter Haandfæstningens § 15 maatte Kongen ikke »begynde eller paaslaa nogen Krig, uden det sker med D. R.

---

[1] En kuriøs Fremtræden af »Raadets Fruer« se II, 411.

[2] Fundatsen af 1556 (Kall-Rasmussen, Musse Herred I, 157) gjemtes blandt Raadets Breve: III, 459. I den ny Fundats af 1572 (anf. St. I, 175) fastsattes bl. a., at Klostrets Regnskab skulde høres af Hofmester, Marsk og de to ældste eller næst ved Haanden værende Raader.

[3] I, 78.

[4] I, 388, jfr. 292, 306.

[5] I, 388, jfr. 292. Sagoversigt XVI h.

[6] Fundatsen 1565: Melchior, Efterr. om Herlufsholm, paany udgivne, S. 36 f. Fundatsen gjemtes blandt Raadets Breve: III, 459.

[7] Jfr. Melchior, anf. St. S. 42. Sml. her III, 449. — 1624 modtog Herlufsholms Skoleherre og Forstander et Legat til Skolen »med D. R. Raads Vidskab og Samtykke«: Lengnick, Biskop Hans Poulsen Resens Donation til Herlufsholms Stiftelse, S. 3. — 1631 blev Jens Povlsen af Rigens Raad forlovet fra Posten som Forstander paa Herlufsholm: Danske Saml. 2 R. VI, 251.

Raads Vilje, Fuldbyrd og Samtykke«. Kr. IV æskede ogsaa Raadets Samtykke til Kalmarkrigen og fik det endelig, halvvejs aftvunget[1]; 1630 nægtedes det derimod[2]. Kongen maatte heller ikke give eller stadfæste Udlændinge Privilegier uden Raadets Samtykke (Haandf. § 18).

24. Afset herfra spillede Rigsraadet ingen officiel Rolle i den danske Stats Forhold til Udlandet, hvad der i Formyndertiden skarpt viste sig deri, at alle Forhandlinger med Udlandet da gik gjennem Regeringsraadet (I, 7)[3]. Men Rigets Udenrigspolitik var en stadig Gjenstand for Raadets Overvejelser, og Kristian IV lod tillige de ankommende fremmede Udsendinge forhandle med dertil delegerede danske Rigsraader, ligesom saadanne anvendtes til vigtigere Sendefærd til Udlandet.

25. En særegen Stilling indtog Raadet dog overfor Sverige, fordi det her fra gammel Tid var Skik, at Konge ikke blot forhandlede med Konge, men tillige Raad med Raad. Ved Freden i Stettin var det desuden fastsat, at Stridigheder mellem Rigerne skulde mægles eller paadømmes ved et Grænsemøde af 6 Rigsraader fra hver Side, efterat disse vare fritagne for deres Ed og Pligt til Kongen[4]. Herfra stammede da dels en livlig Brevvexling mellem de to Rigers Raad indbyrdes[5], dels ogsaa hyppige Grænsemøder[6]. Derved forklares ogsaa, at

---

[1] I, 125, 196, jfr. 167, 187, 205. Karl IX mente ogsaa, at Raadet burde have medunderskrevet Krigserklæringen: I, 206.

[2] II, 225, jfr. 227. Til Kristian IV's Deltagelse i Trediveaarskrigen gav Rigsraadet ikke sit Samtykke; Krigen betragtedes som ikke vedkommende Rigerne, jfr. Sagoversigt XIII b.

[3] Naar Rigsraadet underskrev Traktaten med Nederlandene 1646 (III, 322), hænger det vel sammen med denne Traktats Bestemmelse om Handels- og Toldforhold. Et Forlig med England 1645 vilde Raadet ikke underskrive (III, 80). — En Henvendelse fra Rigsraadet til Dronning Elisabet: I, 102, til Wallenstein: II, 44, til Kejser Ferdinand II: II, 97.

[4] Resen, Fred. II's Krøn. S. 392.

[5] En Oversigt herover gives under Rubriken: Raadets Virksomhed udenfor Møderne, Sverige.

[6] Fredslutningens Bestemmelser om Grænsemøder anføres I, 92, jfr. ogsaa 229, 336. Møde 1591: 53, jfr. 7 Anm., 172. Mislykkede Møder 1601: 109 f, jfr. 107, og

Fredslutningerne mellem Rigerne blev medunderskrevne af Rigsraadet (1613: I, 213, 1645: III, 190).

I en hermed beslægtet Stilling var Rigsraadet kommet ved Unionen med Fyrstendømmerne, der fastsatte, at Stridigheder mellem de to Parter skulde afgjøres ved et Møde i Kolding af 8 Raader fra hver Side, der ved denne Lejlighed skulde løses fra deres Troskabsed[1].

26. Ligesom Rigsraadet under Kristian IV's Mindreaarighed overdrog enkelte af sine Medlemmer som Regeringsraader at styre Riget, skete det samme senere midlertidig under Kongens Fraværelser, idet det snart overdroges bestemte Raader at forestaa Regeringen, snart Raaderne skiftevis besørgede denne (i Forening med Tronfølgeren), snart endelig Regeringssyslerne udførtes af »det tilstedeværende Raad«, jfr. Sagoversigt VI h.

B. Stændermøder.

27. Stændernes Del i Regimentet[2] var ved Kristian IV's Tiltrædelse saa fuldstændig overskygget af Rigsraadets, at den under ordinære Forhold kun viste sig ved deres Hylding af

1602: 113—5, Møde 1603: 120, jfr. 125—7, 131, 145, 168 f, 176, 183, 192, 197, 201. Nyt Møde ønskes: 135, 163—5, 181 f, 195, 204, 206. (Møde om Fangers Udvexling 1612: 209 f). Møde 1612—13: 209 f, 213. Møde 1619: 259 f, jfr. 232 f, 261 f, 349. Nyt Møde ønskes: 281 f, 288, 325. Møde 1624: 434—8, jfr. 392 f, 427—9, II, 626, III, 461. Møde 1629: II, 217, jfr. 84, 119. Nyt Møde ønskes: II, 413, III, 1 f. Møde 1645: III, 43—77, jfr. 131 f. — Kongelig Agent ved Grænsemøde: I, 120.

[1] Unionen af 1533: Falck, Staatsrechtl. Urk. S. 46, jfr. Sagoversigt IV b.

[2] Et i Frederik II's Tid udstedt Forbud mod Udførsel af Græsøxne omtales af Raadet (I, 29) som udstedt efter Beslutning af »alle Stænder«. Overfor Enkedronningen erklærer Raadet ikke at ville forøge Livgedinget, fordi det ikke kan forsvare saadant overfor »Ridderskabet og de andre Stænder« (I, 48, jfr. 71 f). 16[illegible]3 taler Kongen om, at han denne Gang ikke vil forelægge sit Anliggende (Krig mod Sverige) for »nogen anden Stand« end Raadet (I, 119 f). — Karl IX af Sverige retter en Skrivelse bl. a. til Rigets Stænder (I, 206), og Gustav Adolf ønsker, at Fredskommissarierne skal befuldmægtiges af Stænderne (I, 209—11).

Kongen eller Tronfølgeren[1]. Saaledes blev Kristian IV 1591 hyldet som Konge af et norsk Rigsmøde i Oslo (I, 44), og Kristian V som Tronfølger 1610 paa Provinsmøder rundt om i Danmark (I, 184 f) samt i Norge (I, 186). Til disse Møder indkaldtes hele Adelen, af Gejstlighed, Borgere og Bønder derimod kun Fuldmægtige.

28. Afset herfra viser der sig stor Forskjel paa Adelen og de »ufri« Stænder. Adelens Skattefrihed foranledigede ikke sjældent Kongen til at henvende sig til den som Stand for at opnaa Bevillinger; Borgerskabet derimod sammenkaldtes kun ved ganske særegne Lejligheder. Saaledes ønskede Kongen 1604 at høre Borgernes Mening om Midlerne til Handelens Forbedring, men de allerede indkaldte Provinsmøder for Jylland og Fyn synes opgivne, maaske efter Adelens eller Raadets Ønske (I, 122, jfr. III, 473). 1629 gav Kjøbstædernes Krigsskade og Borgernes Misnøje Kongen Anledning til at lade Fuldmægtige for de jydske Kjøbstæder sammentræde i Ry; de ytrede sig om Rigets Tilstand og talte skarpt imod Adelens Privilegier, hvad der siden medførte Klage fra Adelen og Forhør over Deltagerne (II, 202, 331). 1637 holdtes provinsielle Kjøbstadmøder til Forelæggelse af den nye Stadsret (II, 431). I den følgende Tid findes kun et særligt Kjøbstadmøde for Sjælland i 1645 (III, 129).

29. Henvendelser til Adelen er dog indtil 1638 heller ikke særdeles hyppige. De drejer sig oftest om Bevilling af Arbejde af Adelens Bønder ved Fæstninger el. lign. og rettes da til en enkelt Provins' Adel eller en endnu snævrere Kreds af de Fæstningen næstboende (Sagoversigt XV e)[2]; beslægtet hermed er et jydsk og et fynsk Adelsmøde i

---

[1] Sml. Indledningsordene i Kristian IV's Haandfæstning. I 1615 diskuterede den svenske Udsending Johan Skytte med Kansler *Kristen Fris* om Stændernes Myndighed i Danmark. Kansleren vilde gjærne hævde, at Stænderne havde en Del at sige, men maatte tilsidst indrømme, at »al Myndighed næst Kongen stod hos Raadet«. Lindblom, Legatio Joh. Skytte, S. 43—44.

[2] Undertiden lod Kongen ikke sine Ønsker forebringe for et Møde af Adelen, men henvendte sig umiddelbart til hver enkelt Adelsmand.

1628, drejende sig om vedkommende Landsdels Forhold under Krigen (II, 123, 151). I 1612 forhandledes der provinsvis med hele Adelen om Landsdelenes Forsvar (I, 207, jfr. ogsaa 206). I 1626 ønskede Raadet, at der om en Bevilling til Underhold af Ryttere skulde forhandles paa et Fællesmøde af Fuldmægtige fra Adelen (I, 457), men Mødet strandede paa utilstrækkelige Fuldmagter, og Sagen behandledes da paa Provinsmøder af hele Adelen (I, 469—73). 1629 indkaldtes, atter efter Raadets Opfordring (II, 198 f), Fuldmægtige fra Adelen (den jydske undtaget), men i Virkeligheden synes hele Adelen at være mødt personlig eller de enkelte Adelsmænds Bevilling siden indhentet (II, 181)[1]. Delvis overværede Adelen desuden Raadsmøder i 1627 og 1628 (II, 65, 124), Herredagen i 1632 (II, 329, jfr. 331) og Prinsens Bilager 1634 (II, 382 f)[2].

30. Fra 1638 bliver Adelsmøder derimod meget hyppige, og den repræsentative Form bliver tillige fra nu af den herskende ved Fællesmøderne. Valget af Landkommissarier for-

---

18 Septbr. 1598 bad saaledes Kr. IV en stor Mængde adelige, der havde Godser i Halmstad og Aarstad Herreder, at bevilge forskjellige Ægter til Hjælp ved Halmstad Bys Befæstning (Skaanske T. III, 65). 28 Maj 1600 bad Kongen en Del Adelsmænd, der havde Gods i Varberg Len, at bevilge, at deres Bønder i 4 Aar maatte arbejde lige med Kronens Bønder paa Varbergs Befæstning (smstds. 104). 9 Septbr. 1601 opfordrede Kongen fra Kronborg Adelsmændene til at forny den tidligere paa nogle Aar givne Bevilling til Arbejde af deres Bønder paa Halmstad (smstds. 148). 16 Novbr. 1604 udgik der sammestedsfra Brev til de adelige, der havde Gods i Halmstad og Varberg Len, om for 2 Aar at forny de tidligere givne Bevillinger (smstds. 198); at Bevillingen er blevet given, ses af senere Breve, hvorved de lovede Ydelser kræves (1607 og 1609: smstds. 282, 346). Her er allevegne kun Tale om Henvendelser til den enkelte og Bevillinger af denne, og der findes muligvis flere Exempler paa saadant.

[1] Underskrifterne under *n. 173—74* viser klart, at dér ikke er valgt Fuldmægtige for hele en Provins' Adel, om end nok en eller anden privat har givet en mødende Adelsmand Fuldmagt paa sine Vegne. Paatænkt Adelsmøde i 1634, jfr. II, 387 f.

[2] Adelens Tilstedeværelse ved Herredagen i 1603 og et Raadsmøde Aaret efter beror kun paa Slanges Avtoritet, jfr. I, 119 Anm., 125.

anledigede Provinsmøders Afholdelse i 1638 (II, 491) og i Vinteren 1645—46 (III, 200); de paa Rigsdagen i 1638 givne Bevillingers Fornyelse førte til Fællesmøder af Adelsfuldmægtige, valgte paa forudgaaede Provinsmøder, i 1639 (II, 517, 531), 1640 (II, 552), 1641 (II, 567) og 1642 (II, 597), og et lignende var forberedt i Slutningen af 1643, da Krigen udbrød (II, 637). Til et Møde i Januar 1645 (III, 117) mødte Sjællands Adel umiddelbart, Fyns ved Fuldmægtige. Da Adelen i Landkommissarierne af 1645 havde faaet en Art staaende Repræsentanter, blev det Adelsmødernes Rolle at vedtage de af Landkommissarierne foreslaaede Bevillinger eller støtte dem under deres Forhandlinger. I 1646 mødtes Adelen provinsvis for Bevillingernes Skyld (III, 270), Aaret efter var der to Gange forskrevet Fuldmægtige af Adelen, valgte paa Provinsmøder, som sammen med Landkommissarierne optraadte overfor Konge og Raad (III, 323, 366); begge Gange mødte dog ogsaa andre Adelsmænd end de deputerede, og endnu flere indfandt sig ved Mødet i Anledning af Tronfølgerens Begravelse (III, 412).

31. En fuldstændig **Rigsdag** sammentraadte først 1608[1] **til Valg af en Tronfølger**[2]. Valget skete saaledes, at Raadet og Adelen i Forening først forelagde deres Valgbrev, hvorefter Gejstligheden og Borgerskabet fremlagde deres[3]. 1615

---

[1] Mødet kaldes Rigsdag af Raadet: I, 164.

[2] Hertug Ulrik af Meklenburg taler 1592 om »Rigsstændernes« fri Valgret: I, 55.

[3] Saaledes maa vel Eske Broks og Lyskanders paa dette Punkt noget afvigende Beretninger forenes (jfr. I, 147 f, III, 473); Raad og Adel havde en Forstemmeret, men ikke mere. Heller ikke i Reverserne til hver enkelt Stand gjøres der nogen Forskjel mellem Stændernes Stilling til Valget; allevegne hedder det, at vedkommende Stand havde »eligeret og udvalgt« Tronfølgeren. Ligesaa siges i Indkaldelsesbrevet til det norske Hyldingsmøde, at »menige D. R. Stænder.... have samtligen kejset, kaaret og udvalgt« Tronfølgeren (Norske Rigsreg. IV, 349). — Aschehoug S. 433 skriver: »Christian IV fordrede, at Sønnens Valg skulde foregaa paa en Rigsdag. Rigsraadet nærede imidlertid Betænkeligheder herved og indrømmede først Kongens Fordring, efterat han havde afgivet en Forsikring

nægtede Raadet derfor ogsaa at indrømme Kongens yngre Sønner Tronfølgeret »uden menige Stænders Bevilling« (I, 218 f), og da den udvalgte Tronfølger døde, indkaldtes et Stændermøde til at foretage det nye Valg (III, 415).

32. Var Rigsraadet end berettiget til at bevilge Skat (ovfr. § 16), kunde det dog, naar Skattebyrden i Forvejen var særlig stor, ønske Stændernes frivillige Bevilling[1], hvorved tillige Adelen kunde komme med. Et saadant Tilfælde indtraadte ved det ulykkelige Udfald af Kristian IV's Deltagelse i Trediveaarskrigen, og under Henvisning dertil foreslog Raadet Kongen at indkalde Stænderne[2]. I 1627 afholdtes virkelig to Stændermøder, et i Januar i Odense (II, 1) og et andet i Decbr. i Kbhvn. (II, 92), der bevilgede store Ydelser af alle Stænder. Da Krigens Gang endvidere havde vist Ønskeligheden af en Fæstning ved Rigets Sydgrænse, foreslog Raadet atter, at Stænderne skulde indkaldes (II, 299); dette skete i Kbhvn. 1631 (II, 301), og der bevilgedes en stor Sum til Indkjøbet af den nødvendige Grund til Fæstningen Kristianspris[3].

---

om, at Stændernes Indkaldelse ikke skulde komme »Adelens Privilegier« til Forkrænkelse«. Dette støtter sig til Slange S. 241, men det er aldeles klart, at den Forsikring, Slange lader være udstedt før Valgmødet, er identisk med den Revers, Kongen afgav til Raad og Adelen d. 25 Maj efter Valget. Der staar for Resten hos Slange ikke »Stændernes Indkaldelse«, men »Stændernes Erklæring«; Reversen har: »saadan deres Bevilling og Valg«. Aschehougs »25 Maj 1610« er en Trykfejl for »25 Maj 1608«, ɔ: det her I, 148 Anm. 3 anførte Brev.

[1] Herved kunde rigtignok de »ufri« Stænder let ledes til at tillægge sig selv Skattebevillingsret. Denne Fare søgte man at undgaa ved at hævde, at der kun var Tale om frivillig Bevilling af hver enkelt for sig, jfr. II, 471.

[2] I, 480, II, 79 f (*Jakob Ulfeld* betoner i sit Udkast til den første Betænkning særlig, at Krigen ikke egentlig angaar Rigerne: I,483 f). Ogsaa Adelen ønskede et Stændermøde, medens den opfordrede Raadet til ikke at samtykke i nye Skatter (II, 87 f, 90, jfr. 91).

[3] I 1637 afholdtes et lokalt Stændermøde af »menige Stænder paa Limfjorden boendes«: II, 455 f.

33. I 1638 sammenkaldtes paany et Stændermøde (II, 467), og dette kom til at gjøre Epoke i Forfatningsudviklingen; medens de tidligere Rigsdage havde bevilget store extraordinære Ydelser, men ikke skabt blivende Institutioner, indvilgede Adelen nemlig nu i at underkaste sine Bønder Udskrivning, en Bevilling, der siden stadig fornyedes, og der vedtoges Oprettelsen af Landekister til Opbevaring af de af Stænderne samtykte Ydelser og under Styrelse af dertil valgte Landkommissarier[1]. Hvad der her var lagt Grunden til, udvikledes senere paa den store Rigsdag, der holdtes i 1645 samtidig med Fredens Afslutning (III, 147)[2], efterat der under Krigen oftere havde været forhandlet med Stænderne provinsvis[3]. Landkommissarinstitutionen kom herved helt i Orden; hver Provins valgte sine, der aflagde Ed til Kongen og af denne fik en ret vidtgaaende Bestalling. Medens Landkommissarierne af 1638 havde været indskrænket til at taxere Adelen, indkræve dennes Ydelser og styre Landekisten, skulde de senere Landkommissarier mødes regelmæssig med hver Provins' Rigsraader, raadslaa om alle Mangler og stille Forslag om deres Afhjælpelse, dertil modtage Besværinger fra alle og forebringe dem for Kongen. Saaledes havde Adelen i Landkommissarierne faaet en Art staaende Repræsentanter, der tillige var de andre Stænders Talsmænd, og i 1646—47 mødtes da ogsaa Landkommissarierne stadig, dels provinsvis, dels og oftere til Fællesmøder, raadspurgtes af Konge og Raad om alle mulige Sager, og var selv meget ivrige for at udvide deres Virkekreds[4]. Især deltog de i den store Reorganisation af Rigets

[1] Sml. i det hele Sagoversigt IX g—i.

[2] Adelen havde opfordret til Stændernes Indkaldelse: III, 138, jfr. 142.

[3] 1644: III, 4, 25, 28. 1645: III, 121, 123, 130.

[4] Nærmere se Sagoversigten. — Efter Landkommissariernes Vedtægter (III, 208 f) skulde alle deres Forhandlinger protokolleres i saakaldte Landebøger. Af saadanne er endnu bevaret flere Exemplarer, saaledes to sjællandske, Oluf Daas (Univ. Bibl., Addit. Fol. 196) og Kristen Skels (Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. Fol. 626 c) og to jydske (Thott, Fol. 841 og 842, denne i Kataloget under en vildledende Titel), dertil et Brudstykke af en Landebog for

Forsvarsvæsen, der paabegyndtes i disse Aar, og til Benyttelse hertil lykkedes det deres ihærdige Anstrengelser, der støttedes godt af Adelsstanden, at formaa Kongen til at overlade Landekisterne saavel Unionsskatterne som Kommissarietolden (sml. § 18). Den væsentligste Del af Rigets Indtægter var derved blevet stænderske, og i det hele stod Stænderne ved Kristian IV's Død med en hel anden Indflydelse end ved hans Tiltrædelse, havde indskrænket ikke blot Kongens Myndighed, men ogsaa og nok saa meget Rigsraadets[1].

34. Denne stærke Udvikling i stændersk Retning[2] skete ikke uden Modstand fra Kongens og Raadets Side[3], men sin største Vanskelighed havde den dog deri, at mens Borgerstand og Gejstlighed var vant til at beslutte gjennem valgte Fuldmægtige, saa var dette Adelen mere fremmed og ikke ret foreneligt med hver Adelsmands Ret til kun at yde, hvad han selv personlig havde bevilget[4]. Følgen deraf var, at Adelens

---

Aar 1645—46 (Ny kgl. Saml. Fol. 631, nu ligesom de førnævnte af det kgl. Bibliothek afgivet til Rigsarkivet). Alle disse Bøger er ordnede paa samme Vis; foran har de en Slags Avtorisation med Henvisning til Landkommissariernes Beslutning om at protokollere Akterne (Oluf Daas er trykt i Minerva, Jan. — Marts 1803, S. 189); Aktstykkerne selv er afskrevne efter de i vedkommende Landekiste bevarede originale Gjenparter. — I dette Værk henvises ved »Sjæl. Landebog« til Oluf Daas, ved »Jydske Landebog« til den førstanførte af de to jydske; Kristen Skels Landebog er ikke citeret, da der i den fattes flere Læg.

[1] Norske Stændermøder: II, 122 (jfr. 303), 516, 631, III, 196, 293, 446. Jfr. Aschehoug S. 447—53.

[2] Et mærkeligt Udslag af denne er Adelens Begjæring fra 1644—45 (III, 469), hvori det bl. a. ønskes, at ingen Mandater maa udgaa »uden D. R. Raads Samtykke, saavel som de ældstes Betragtning af alle Stænderne«.

[3] Kr. IV er snart vred over, at Adelen tillader sig »at contradicere, hvad af Rigens Raad og Kongen befales« (III, 192), snart truer han Raadet med »at søge menige Rigens Adel og Stænder ved Landkommissarierne« (III, 296). Landkommissarierne beder Raadet sørge for, at der intet foretages i Riget uden dets Samtykke (III, 215).

[4] Jfr. Oluf Daas Protest: II, 491 Anm. Efter Adelsmøderne blev Bevillingerne ofte sendte rundt til de enkelte Adelsmænds Underskrift, se f. Ex. II, 182.

deputerede kun mødte med en »limiteret« Fuldmagt, og at de af Adelen bevilgede Ydelser nægtedes af dem, der ikke havde indfundet sig eller underskrevet; Konge og Raad mødes i Klager herover [1]. Nogle Skridt fremad skete dog i den Retning ved de i Odense 1638 og senere trufne Bestemmelser om Maaden for Indkrævelsen af udeblivende Adelsskat [2], og alene den hyppige Anvendelse af Repræsentantmøder (ovfr. § 30) gjorde sit. En enkelt Gang udtaler ogsaa Sjællands Adel den Grundsætning, at Flertallets Beslutninger burde gjælde for alle (III, 277), men de andre Landsdeles Adel gik ikke saa vidt (III, 285, 291), og i 1647 gav heller ikke Sjællands Adelsmænd deres deputerede mer end en limiteret Fuldmagt, idet de forbeholdt »enhver for sig« at samtykke i Bevillinger (III, 325, jfr. 377).

35. Som Rigens fire Stænder nævner Kr. IV 1608 ved Indkaldelsen til Tronfølgervalg: Rigens Raad, Ridderskabet, Kleresiet og Borgerskabet [3]. Derimod taler Raadet 1626 om »alle Stænderne, Adel, gejstlige, Borgere og Bønder« (I. 480) og medtog ogsaa Bønderne i sin Angivelse af Maaden for Stændernes Forskrivning (I, 484 f). Til Stændermødet i Jan. 1627 forskreves Bønderne ikke (sml. dog III, 477), og endnu i Novbr. henstillede Raadet til Kongen, om »Bønderne skal regnes blandt Stænderne« (II, 80), men til Mødet i Decbr. s. A. indkaldtes de dog ligesom i Norge 1628 (II, 93, 122). 1631 henvendte Kongen sig derimod kun til Adel, gejstlige og Borgerskab (II, 304) og det var ogsaa kun disse Stænder, der siden indkaldtes. At Raadet regnedes for en særskilt »Stand«, er der intet Exempel paa fra Kr. IV's senere Aar (Raaderne deltog f. Ex. undertiden, om end ikke

[1] II, 253 Anm., 491, III, 142, 152—4, 323 f, 367.

[2] Sagoversigt IX f.

[3] I, 149. Efter Indkaldelsens Ordlyd skulde ogsaa Rigsraadet have valgt et Udskud; i Virkeligheden deltog hele Raadet i Mødet, og »menige D. R. Raad« udstedte deres Valgbrev sammen med Adelens Fuldmægtige (n. 31), ligesom de i Fællesskab modtog Kongens Revers.

oftest i Adelens Valg af Fuldmægtige[1] eller Landkommissarier[2]), men det afholdt sig dog fra Deltagelse i Adelens Raadslagninger og fra at underskrive dens Bevillinger[3], skjønt Adelen opfordrede det til »ikke at afsondre sig«[4].

36. Forud for et fælles Stændermøde gik stænderske Landskabsmøder, hvortil Adelen indkaldtes i egen Person, de andre Stænder derimod kun ved Fuldmægtige. De her valgte Fuldmægtige til Fællesmødet godtgjorde deres Ret ved en medbragt Fuldmagt; til Valgrigsdagen medbragte Kapitlernes og Byernes Udsendinge desuden Kapitels- og Byseglet[5].

Ved Mødets Begyndelse forebragtes Kongens Proposition af Rigsraadet eller enkelte af dettes Medlemmer, særskilt til hver Stand[6]. Stænderne forhandlede ogsaa hver for sig; dog meddelte de undertiden hinanden deres Svar, før det blev afgivet[7]. Fuldmægtigene lovede hverandre Tavshed, hvorved man vilde sikre enhvers Talefrihed[8]. Stænderne var berettigede til at fremsætte Begjæringer og benyttede denne Ret til at ytre sig om de forskjelligste Anliggender.

---

1 II, 602. 638, III, 155.

2 II, 494. III, 207.

3 Under *n. 338* og *n. 389* findes dog Rigsraader midt iblandt Adelen.

4 III, 139 (jfr. 142), 337.

5 Jfr. I, 153, 156, sml. ogsaa I, 44. 185. 187. Fuldmagters Prøvelse: I, 147.

6 Jfr. III, 131.

7 1627 blev Adelens Svar »for de andre Stænder proponeret«: II, 3. Jfr. III, 149.

8 Jfr. III, 157 f.

Tillæg.

Rigsraadets Medlemmer i Kristian IV's Tid.

1. *Niels Kaas*, Kongens Kansler, død 29 Juni 1594.
2. *Peder Gyldenstjerne*, R. Marsk, fratraadte som saadan Juli 1593; død 25 Febr. 1594.
3. *Peder Munk*, R. Admiral, R. Marsk 9 (?) Juni 1596; udtraadt 1608 (død 1623).
4. *Jørgen Rosenkrans*, død 9 April 1596.
5. *Kristoffer Valkendorf*, R. Hofmester Juni 1596; død 17 Januar 1601.
6. *Sten Brahe*, død 11 April 1620.
7. *Jørgen Skram*, død 18 Febr. 1592.
8. *Manderup Parsberg*, udtraadt 1622 (død omtr. 1626).
9. *Erik Hardenberg*, død 13 Marts 1604.
10. *Hak Ulfstand*, R. Marsk Juli 1593; død 10 Novbr. 1594.
11. *Anders Bing*, død 16 Decbr. 1589.
12. *Henrik Belov*, død 7 Decbr. 1606.
13. *Axel Gyldenstjerne*, Statholder i Norge 1588-1601; død 13 Juli 1603.
14. *Korfits Viffert*, død Jan. 1592.
15. *Absalon Gjø*, død 15 April 1602.
16. *Jakob Sefeld*, død 15 Novbr. 1599.
17. *Breide Rantzau*, Statholder i Kbhvn. 24 Januar 1601; død 10 Januar 1618.
18. *Kristen Skel*, død 26 Avgust 1595.
19. *Albret Fris*, død 24 April 1601.

20. *Arild Hvitfeld,* R. Kansler, udtraadt 1 Maj 1609 (død 16 Decbr. s. A.).

9 Juni 1596:

21. *Kristen Fris* d. ældre, Kansler, død 29 Juli 1616.

10 Juni 1596:

22. *Henrik Ramel,* død April (?) 1610.
23. *Jørgen Fris,* Statholder i Norge 1601-1608; død i Slutn. af 1616.
24. *Preben Gyldenstjerne,* død 23 Juli 1616.
25. *Axel Brahe.* død 14 Avgust 1616.
26. *Henrik Lykke,* død 26 Juni 1611.
27. *Oluf Rosensparre,* død 13 Januar 1624.
28. *Eske Brok,* død 15 Decbr. 1625.
29. *Kristian Holk,* udtraadt 31 Juli 1630.

19 Juli 1607:

30. *Sten Maltesen (Sehested),* R. Marsk 13 Marts 1610; død 22 Avgust 1611.
31. *Jakob Ulfeld,* R. Kansler 21 Juni 1609; død 25 Juni 1630.

22 Maj 1608:

32. *Enevold Kruse,* Statholder i Norge 1608-18; død 8 Marts 1621.

Marts 1610:

33. *Mogens Ulfeld,* R. Admiral, død 15 Juni 1616.

1 Decbr. 1616:

34. *Kristen Fris* d. yngre, Kansler, død 10 Oktbr. 1639.
35. *Jørgen Lunge,* R. Marsk, død 19 Avgust 1619.
36. *Albret Skel,* R. Admiral, fratraadt som saadan Januar 1623; død 9 April 1639.
37. *Iver Jul,* død 23 Novbr. 1627.
38. *Anders Bille,* død Oktbr. 1633.
39. *Jens Jul,* Statholder i Norge 1618-29; død 26 Marts 1634.

1 Febr. 1617:

40. *Holger Rosenkrans.* udtraadt i April 1628.
41. *Anders Sinklair,* død 17 Januar 1625.

Marts 1624:

42. *Mogens Kaas.*
43. *Tage Tot Ottesen.*

Maj 1625:

44. *Klavs Daa*, R. Admiral 25 Juli 1630; død 30 Marts 1641.
45. *Kristian Thomesen* (*Sehested*), R. Kansler Oktbr. 1630; Kongens Kansler Maj 1640.

Juli 1625:

46. *Kristoffer Ulfeld.*

28 Januar 1627:

47. *Hans Lindenov*, d. ældre, død 28 Avgust 1642.
48. *Otte Skel*, død 17 Decbr. 1634.
49. *Jost Høg*, R. Kansler Maj 1640; død 25 Maj 1646.
50. *Frans Rantzau*, Statholder i Kbhvn.; R. Hofmester 5 April 1632; død 5 Novbr. s. A.

Decbr. 1627:

51. *Jørgen Skel*, R. Marsk Maj 1627; død 19 Juli 1631.

April 1629:

52. *Kristoffer Urne*, Statholder i Norge 1629-42; R. Kansler 1646.

5 April 1632:

53. *Jørgen Urne*, R. Marsk; død 19 Febr. 1642.

23 (?) Maj 1636:

54. *Korfits Ulfeld*, Statholder i Kbhvn. April 1637; R. Hofmester 1 April 1643.

Maj 1640:

55. *Oluf Parsberg.*
56. *Jørgen Vind*, R. Admiral 10 April 1643; død 17 Juli 1644.
57. *Jørgen Sefeld.*
58. *Hannibal Sehested*, Statholder i Norge 1642.
59. *Gregers Krabbe.*
60. *Hans Lindenov* d. yngre.

April 1642:

61. *Anders Bille*, R. Marsk.

Decbr. 1644:

62. *Knud Ulfeld,* død 3 Juli 1646.
63. *Iver Vind.*
64. *Jørgen Brahe.*
65. *Frederik Redtz.*

29 Marts 1645:

66. *Ove Gjedde,* R. Admiral.

Omtr. 1 Juni 1645:

67. *Niels Trolle.*

22 Juni 1647:

68. *Malte Jul.*

Aktstykker og Oplysninger

til

Rigsraadets og Stændermødernes Historie

i

Kristian IV's Tid,

udgivne ved

Kr. Erslev

af

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Tredje Binds første Hæfte.

**Med Understøttelse
af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet
og det Kgl. danske Videnskabernes Selskab.**

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Rudolph Klein.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1888.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggjørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligge utrykte eller ere mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes at Udgivelsen kontrolleres gjennem et af Selskabet nedsat Udvalg.

Tilsynet med Udgivelsen af Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tider af Selskabet overdraget til Bibliotheksassistent Dr. phil. J. A. Fridericia og Geheimearkivar A. D. Jørgensen.

Aktstykker og Oplysninger

til

Rigsraadets og Stændermødernes Historie

i

Kristian IV's Tid,

udgivne ved

Kr. Erslev

af

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Tredje Binds andet Hæfte.

**Med Understøttelse
af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet
og det Kgl. danske Videnskabernes Selskab.**

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Universitetsboghandler G. E. C. Gad.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1890.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

har hidtil udgivet:

Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1879. Pris 5 Kroner.

Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udgivne ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1—14 Hæfte. 1878—87. Pris 42 Kr. 90 Øre.

Codex Esromensis. Esrom Klosters Brevbog, udgivet ved O. Nielsen. 1880—82. Pris 4 Kr.

Danske Kancelliregistranter 1535—1550, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1881—82. Pris 5 Kr.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev. Første og andet Bind. 1883—88. Pris 11 Kr.

Libri memoriales capituli Lundensis. Lunds Domkapitels Gavebøger og Nekrologium, udgivne ved C. Weeke. 1 Hæfte. 1884. Pris 2 Kr.

Corpus constitutionum Daniæ. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende, udgivne ved V. A. Secher. 1—3 Hæfte. 1887—88. Pris 6 Kr.

Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie, udgivne ved J. A. Fridericia. 1888. Pris 2 Kr. 50 Øre.

